

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

Journal of MCU Nakhondhat

P-ISSN: 2586-923X ปีที่ 8 ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม 2564

E-ISSN: 2630-0362 Vol.8 No. 7 (July 2021)

❖ วัตถุประสงค์

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษาในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา ปรัชญา จิตวิทยา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การจัดการสาธารณะ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความ มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และมีใช้ความรับผิดชอบของวารสาร คณะบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ มีกำหนดออกเผยแพร่ปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)*

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

● ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต, ศ.,ดร.

พระเทพวัชรบัณฑิต, ศ.,ดร.

พระเทพปัญญาสุธี

พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.,ดร.

พระราชปริยัติมุนี, ผศ.,ดร.

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.

● บรรณาธิการบริหาร

พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

● หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

● กองบรรณาธิการ

พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.,ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสไกราช

พระครูโฆสิตพัฒนานุกุล, ผศ.,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ศาสตราจารย์ ดร.ครองชัย หัตถา

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สืบพงษ์ ธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสไกราช

รองศาสตราจารย์ ดร.สมบุญ บัญโท

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณิศภาพรรณ คุวิเศษแสง

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนิต ยืนยง

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร สุขแสน

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ดร.มุกดาวรรณ พลเดช

วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้

ดร.อุทัย เอกสะพัง

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ดร.มะลิวัลย์ โยธารักษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

❖ **ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ**

นางสาวปัญญาดา จงละเอียด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

❖ **ฝ่ายประสานงานและจัดการ**

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ

พระมหาอนันต์ อนนตเมธี

นายอภิรักษ์ คำหารพล

นายศักดิ์ดา หารเทศ

นางสาวทิพย์วรรณ จันทรา

❖ **ฝ่ายกฎหมาย**

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฉัตรมาศ วิเศษสินธุ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

◆ ออกแบบปก

นายวินัย ชีระพิบูลย์วัฒนา

◆ จัดรูปเล่ม

พระบุญญฤทธิ์ ภาททจารี

◆ พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด กรีนโซน อินเตอร์ 2001

155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์. 075-466-031, แฟกซ์. 075-446-676

◆ เจ้าของ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

เลขที่ 3/3 หมู่ที่ 5 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร. 086-4345903 แฟกซ์. 075-340-042 E-mail: suriya.sur@mcu.ac.th

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ เป็นฉบับที่ 7 ประจำปีพุทธศักราช 2564 วารสารก้าวเข้าสู่ปีที่ 8 ได้รับการประเมินเพื่อรับรองคุณภาพวารสาร จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) ให้มีมาตรฐานอยู่ในกลุ่มที่ 2 (จนถึง 31 ธันวาคม 2564) เพื่อรักษาคุณภาพของวารสารให้เป็นไปตามเงื่อนไขและกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารมหาจุฬานาครธรรม์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 7 นี้ประกอบด้วย บทความวิจัย 22 เรื่อง บทความวิชาการ 10 เรื่อง ในเล่มนี้ มีบทความที่น่าสนใจ ได้แก่ การพัฒนาจิตใจมนุษย์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดย พระครูวินัยธรศิริเชษฐ์ สิริขันธ์ บทความฉบับนี้กล่าวถึง การพัฒนาจิตใจมนุษย์ที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ช่วยในการเปลี่ยนแปลงหรือยกระดับคุณภาพของผู้คนให้ดีขึ้น โดยการใช้นวัตกรรมสติปัญญา 4 คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงรูป กำหนดพิจารณาเวทนา ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงเวทนา กำหนดพิจารณาจิตให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงจิต กำหนดพิจารณาธรรมให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช้สัตว์บุคคลตัวตน จึงไม่ควรยึดถือสิ่งเหล่านั้น การบริหารจัดการโดยการตั้งสติกำหนดพิจารณาภายในอริยาบถนั้น กำหนดลมหายใจเข้าออก ที่เรียกว่า อานาปานสติ ซึ่งอานาปานสติ เป็นสิ่งสำคัญในเบื้องต้นของการพัฒนาจิต และสิ่งที่สูงสุดในการพัฒนาจิต คือ การเจริญปัญญา เป็นการใช้ความคิดด้านที่ดี ประหารความคิดด้านที่ไม่ดี ซึ่งในทางธรรมเรียกว่า การใคร่ครวญพิจารณาจนจิตใจไม่ไปหลงในสิ่งสมมติบัญญัติ ซึ่งเกิดจากความคิด เมื่อเริ่มรู้เห็นความคิดที่เกิดขึ้น ความพอใจและไม่พอใจในสิ่งนั้นก็จะจางหายไป การใช้ความคิดอย่างถูกวิธีและมองสิ่งต่าง ๆ แล้วนำมาพิจารณาพิจารณาค้นคว้า สืบหาเหตุผลในสิ่งนั้น หรือนำไปแยกแยะทำการวิเคราะห์ด้วยความคิดอย่างมีระเบียบ จนสามารถเข้าใจและเห็นแจ้งในสิ่งนั้น ๆ ซึ่งใช้การโยนิโสมนสิการเป็นการพิจารณาเพื่อให้เห็นความไม่มีแก่นสาร หรือความไม่เป็นตัวเป็นตนที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลาย เพื่อให้เกิดความรอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้ จนสามารถเข้าใจและเห็นแจ้งประจักษ์ในสิ่งนั้น ๆ ตามความเป็นจริงของธรรมชาติ

กองบรรณาธิการวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้ หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ	(ก)
บทบรรณาธิการ	(จ)
การออกแบบและพัฒนาระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ ในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก DESIGN AND DEVELOPMENT OF TRACKING AUTOMATED VEHICLE POSITIONING SYSTEM CARGO TRAVEL BY TRUCK CARGO กิตติพงศ์ พิทักษ์สกุลถาวร, นิคม ลนขุนทด และอัษฎา วรรณกายนต์	1
สัปปุริสธรรม: พฤติกรรมการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ SAPPURISA DHAMMA THE PRINCIPLE OF MODERN LIFESTYLE พระครูสังฆรักษ์ปรีชา ฐิตญาโณ	16
การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา THE PARTICIPATION OF THE NEW GENERATION IN ORGANIZING ACTIVITIES PROMOTING BUDDHISM มนตรี สหชัยรุ่งเรือง	27
การพัฒนาสังคมโดยใช้หลักความเชื่อด้านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา SOCIAL DEVELOPMENT USING BUDDHIST BELIEFS พระมหาพชร กิตติวรเมธี	40
โลกธรรมกับการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักพระพุทธศาสนา THE WORLD OF DHARMA AND THE MAINTENANCE OF PERSONNEL ACCORDING TO BUDDHIST PRINCIPLES พระครูอุเทศธรรมสาทิส อชิโต (รินรวย)	50

สารบัญ (ต่อ)

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านการศึกษาโดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 REFORM OF BUDDHISM AFFAIRS IN EDUCATION USING THE PRINCIPLES SANGKHAHAWATTHU 4 พระปลัดธีรภัทร์ นาสีโล	64
การพัฒนาจิตใจมนุษย์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา THE DEVELOPMENT OF THE HUMAN MIND USING BUDDHIST PRINCIPLES พระครูวินัยธรศิริเชษฐ์ สิริวิฑฒโน	78
การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน ขององค์การ บริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา PROMOTION DEMOCRACY REGIME OF THE PEOPLE OF SUB-DISTRICT ADMINISTRATION ORGANIZATION IN PHAK HAI DISTRICT, AYUTTHAYA PROVINCE พัฒนภูมิ ผ่องยุบล, ยุทธนา ประณีต, สุรพล ลุยะพรหม, พรรษา พงศมยางกูร และประณต นันทิยะกุล	90
นวัตกรรมรักษถิ่น: การสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น LOCAL CONSERVATION INNOVATION: SEARCHING LOCAL HISTORY, CULTURE AND TRADITIONS ยุทธนา ประณีต	104
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงาน ข้อมูลข่าวสารเพื่อ สร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง FACTORS INFLUENCING POLICY EFFECTIVENESS AND ARRANGING INFORMATION FOR CONSTRUCTING COGNITION INTO COMMUNITY OF TRANG PROVINCE กาญจนา คำจตุ	118
การส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทาง การเมืองตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของประชาชนในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ANTI-CORRUPTION PROMOTING AND MISCONDUCT AND POLITICAL DECISIONS ACCORDING TO THE BASIC STATE POLICY OF PEOPLES IN AYUTTHAYA PROVINCE บวร ชมขุนศรี และยุทธนา ประณีต	132

สารบัญ (ต่อ)

[RETRACTED ARTICLE] ส่วนประสมทางการตลาดและพฤติกรรมการซื้อผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหารของผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่	143
[RETRACTED ARTICLE] MARKETING MIX AND BUYING BEHAVIOR VIA APPLICATION FOOD DELIVERY OF CONSUMERS IN HAT YAI MUNICIPALITY	
สุวัจน์ เพชรรัตน์, ฟาริดา ซาซา และณรงค์ศักดิ์ รอบคอบ	
การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม	158
DEVELOPING A PROGRAM TO STRENGTHEN LEARNING LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE SECONDARY EDUCATION SERVICE AREA OFFICE MAHASARAKHAM	
จิตกมล โคตรทองกลาง และธรินธร นามวรรณ	
โปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์	172
THE DEVELOPMENT OF ACTIVE LEARNING MANAGEMENT PROGRAM OF MATHEMATICS TEACHER SURIN SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE	
สุภาวดี แสนภูงา และธรินธร นามวรรณ	
แนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด	185
THE MOTIVATION ENHANCING GUIDELINES FOR TEACHER PERFORMANCE UNDER SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE ROI ET	
ธนพรรธ อนุเวช และพรวิทย์ จันทร์ศิริ	
พุทธวิธีการให้การปรึกษาตามจริตของบุคคล	199
BUDDHIST COUNSELING APPROACHES BASED ON THE INTRINSIC NATURE OF A PERSON	
สรายุทธ อุดม, ปิยวัฒน์ คงทรัพย์ และพระมหาประเสริฐ สุขเมโธ	

สารบัญ (ต่อ)

การบริหารองค์กรยุคใหม่: ผู้นำแนวพุทธ ORGANIZATIONAL MANAGEMENT: A BUDDHIST LEADER <i>พระเทพคุณาภรณ์ โสภณจิตโต (พุ่มพวง) และพระอุดมสิทธินายก (มาลัย)</i>	217
การสร้างเครือข่ายระบบสุขภาวะเชิงพุทธ เพื่อป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 BUILDING A BUDDHIST WELL - BEING NETWORK TO PREVENT CORONAVIRUS DISEASE 2019 <i>พระครูสังฆรักษ์ปรีชา ฐิตญาโณ (หงส์ทอง)</i>	233
การสร้างทุนมนุษย์ทางปัญญากับการพัฒนา AI ในยุคไทยแลนด์ 5.0 CREATION OF HUMAN INTELLECTUAL CAPITAL AND THE DEVELOPMENT OF AI IN THE ERA OF THAILAND 5.0 <i>มนตรี สหชัยรุ่งเรือง และสุรพล สุษะพรหม</i>	251
ความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ของ ผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ NEEDS ASSESSMENT AND DEVELOPMENT OF CREATIVE LEADERSHIP OF PRINCIPAL OF SCHOOL IN PHETCHABUN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE <i>ฐานะมาศ ทาดยาว และสธิพร เขาวนชัย</i>	268
กระบวนการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่ออัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของอาคารร้านค้าดั้งเดิมในย่านตลาดเก่าชุมชนยาวราช CHANGES AND IMPACTS TOWARD SPATIAL IDENTITY OF “THE OLD MARKET” TRADITIONAL SHOP – HOUSES IN YAOVARAT COMMUNITY <i>ณัฐวุฒิ รุ่งโรจน์สิทธิชัย และศยามล เจริญรัตน์</i>	282

สารบัญ (ต่อ)

การประเมินผลกองทุนพัฒนาบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี	295
EVALUATION OF THAI WOMEN EMPOWERMENT FUNDS IN SURATTHANI PROVINCE บุษยมาส คุ้มน้อย และพลกฤต แสงอาวุธ	
การศึกษาการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์นักพัฒนาที่มีต่อพฤติกรรม การดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 และการมีสุขภาวะของชุมชน	310
THE STUDY OF PUBLIC WELFARE OF DEVELOPER MONKS ON LIFESTYLE BEHAVIORS TOWARD THREEFOLD TRAINING AND SANGGHAVATTHU 4 AND WELL-BEING OF COMMUNITY ทงศรี ภูริศรี, อนันต์ มาลารัตน์ และพระมหาเป็นเกียรติ กิตติวิสุทธ (สิทธิศิษฐ์)	
ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12	326
CAUSAL FACTORS AFFECTING THE ABILITY OF SCHOOL BASED MANAGEMENT FOR THE SCHOOLS ADMINISTRATORS UNDER SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 12 ประโยชน์ ชัยณรงค์	
เทคนิคการบริหารสภานายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ	341
LAWYERS COUNCIL FOR MANAGEMENT TECHNIQUES FOR PROFESSIONAL EXCELLENCE วสันต์ เกตุพันธุ์	
มาตรการส่งเสริมการบำรุงรักษาบุคลากรของสำนักงานกองทุนยุติธรรม	357
MEASURES TO PROMOTE THE MAINTENANCE OF PERSONNEL OF THE OFFICE OF THE JUSTICE FUND ฉัตรธสนัน สรรวงษ์ละคร	
การถอดบทเรียนโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ที่หน่วยจัดการร่วม (NODE) ศูนย์ เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง เสริมสุขภาพ (สสส.)	372
SCAFFOLDING OF SMOKE FREE SCHOOL PROJECT BY AYUTTHAYA PROVINCE'S NODE, HEALTH LEARNING CENTER, THAI HEALTH PROMOTION FOUNDATION รัศมี ศรีนนท์, อุดมกฤษฎี ศรีนนท์, เสกสรร ดีชวนะเลิศ, สมคิด เขียวช่างเหล็ก และภัสพร มโนวิวัฒน์	

สารบัญ (ต่อ)

ถอดบทเรียนการขับเคลื่อนชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำภายใต้แนวคิดเกษตร 390

ทฤษฎีใหม่: กรณีศึกษา ตำบลคลองน้อย อำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี

LESSON LEARNED OF DRIVING A LOW-CARBON AGRICULTURAL COMMUNITY UNDER THE CONCEPT OF NEW THEORY AGRICULTURE: CASE STUDY OF KHLONG NOI DISTRICT, MUEANG DISTRICT, SURATTHANI PROVINCE

มาศชนก ขาวทอง และอ่อนเรือน เล็กน้อย

ศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัด 405
นครศรีธรรมราช

A STUDY THE LEADERSHIP OF SANGHA ADMINISTRATOR IN COMMUNITY DEVELOPMENT IN MUEANG DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

พระนุญชัย ธีรสุทโธ (เกิดแก้ว), พระครูอรุณสุตาสังการ และดิเรก นุ่นกล้า

การจัดการสภาวะความยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอเมือง จังหวัด 417
สุพรรณบุรี

POVERTY MANAGEMENT OF FAMERS: A CASE STUDY OF MUANG DISTRICT SUPHANBURI PROVINCE

ชำนาญ ทรงแท้ทิกุล

การเปลี่ยนผ่านของย่านเยาวราชกับบทบาทด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 432
และการปรับตัวของการท่องเที่ยวในสภาวะการแพร่ระบาดโควิด – 19

THE TRANSITION OF YAOWARAT AREA AND ROLE IN CULTURAL TOURISM AND TOURISM ADAPTATION IN THE COVID – 19 EPIDEMICS

ทัศนิตยา เต็มสุริยวงศ์ และศยามล เจริญรัตน์

ประสิทธิผลของการใช้ผ้ายืดพุงแผลสำหรับผู้ป่วยหลังผ่าตัดทางนรีเวช 447
โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี

EFFECTIVENESS OF USING ELASTIC BANDAGE FOR PATIENTS AFTER GYNECOLOGICAL SURGERY, SURAT THANI HOSPITAL

ราตรี ฉายากุล, วรรณดี เลื่อนมาก และวีรวรรณ เกิดทอง

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

๘

การออกแบบและพัฒนาระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ
ในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก*
DESIGN AND DEVELOPMENT OF TRACKING AUTOMATED VEHICLE
POSITIONING SYSTEM CARGO TRAVEL BY TRUCK CARGO

กิตติพงศ์ พิทักษ์สกุลถาวร

Kittipong Pitaksakuntavorn

นิคม Lonkunthos

Nikom Lonkunthos

อัษฎา วรรณกายนต์

Asada Wannakayont

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Surindra Rajabhat University, Thailand

E-mail: siam_k_group@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาและความต้องการระบบในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุกและ 2) พัฒนาและหาประสิทธิภาพระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ประกอบการขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุกในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย จำนวน 30 คน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสอบถาม ข้อมูลถูกนำมาสรุปเพื่อนำไปสนทนากลุ่มร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญและเพื่อนำสาเหตุของปัญหาและประเด็นความต้องการมาวิเคราะห์ จากนั้นนำผลสรุปที่ได้ไปพัฒนาและหาประสิทธิภาพระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก ระบบถูกประยุกต์จากหลักการออกแบบและการพัฒนาระบบวงจร (System Development Life Cycle : SDLC) 7 ขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาของผู้ประกอบการในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุกโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.29 ความต้องการของผู้ประกอบการในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุกโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.64 2) ผลการพัฒนาและหาประสิทธิภาพของระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ ในการติดตามการ

* Received 1 May 2021; Revised 16 May 2021; Accepted 2 June 2021

เดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบการทำงาน 5 สถานะ ประกอบด้วย การแจ้งเตือนเมื่อรถใช้ความเร็วเกินกำหนด การแจ้งเตือนเมื่อจอดรถนานเกินกำหนด การแจ้งเตือนการปฏิบัติงานต่อเนื่องนานเกินกำหนด การแจ้งเตือนสถานะรถ และการแจ้งเตือนการทำงานของ GPS โดยทำการทดสอบสถานะละ 10 ครั้ง พบว่าทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพร้อยละ 98

คำสำคัญ: การออกแบบและพัฒนา, ระบบกำหนดตำแหน่ง, การติดตามยานพาหนะ

Abstract

The objectives of this study were to study 1) Problems and requirement of tracking cargo travel systems and 2) The development and efficacy of automated vehicle positioning tracking systems. It is a quantitative research. This study was to provide sampling in the owner of the trucks logistic in each part of Thailand. The data was used by inquiries. Moreover, these were summarized and the committee discussed the search cause and issue demand. Summarized issues were used for development and optimize of automated vehicle positioning tracking systems. The system was applied from System Development Life Cycle: (SDLC) including 7 steps. 1) The results show that overall, problems of tracking cargo travel system were high level (average = 4.02, standard deviation = 0.29). Requirements of the owners of the truck logistic were highest level (average= 4.55, standard deviation= 0.64). 2) The result of efficacy of automated vehicle positioning tracking systems test were examined 5 functional tests and 10 replications including notification of the vehicle exceeds the speed limit, notification of the car is parked for too long, notification of prolonged operation Vehicle status, and notification of GPS working. The results of 5 functional test shown that it had 98% efficiency.

Keywords: Design and Development, Positioning Tracking System, Vehicle Tracking

บทนำ

สถานการณ์ธุรกิจบริการขนส่ง ในปี พ.ศ. 2560 ที่ผ่านมามีภาพรวมการบริการขนส่ง “ขยายตัวค่อนข้างดี” สะท้อนได้จากอัตราการขยายตัวของมูลค่าบริการขนส่งทางบก ทางอากาศและทางน้ำ ในช่วง 9 เดือนแรก ปี 2560 ขยายตัวร้อยละ 6.3, 13.5 และ 21.1 ตามลำดับ อันเป็นผลมาจากภาคอุตสาหกรรมส่งออกและการบริโภคภายในประเทศปรับตัวดี

ขึ้น รวมทั้งจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของภาครัฐ เพื่อเชื่อมโยงพื้นที่เศรษฐกิจทั้งในและนอกประเทศส่งผลทำให้การขนส่งสินค้าและบริการขยายตัวตามปริมาณความต้องการที่เพิ่มขึ้น แนวโน้มธุรกิจบริการขนส่ง ในปี พ.ศ. 2561 คาดการณ์ว่า “มีการขยายตัวต่อเนื่อง” จากปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญหลายประการ อาทิ กำลังซื้อภายในประเทศปรับตัวดีขึ้นเล็กน้อยตามทิศทางเศรษฐกิจที่ทยอยฟื้นตัว แนวโน้มการเติบโตอย่างรวดเร็วของตลาดดิจิทัล ในประเทศไทย การขยายตัวของจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย รวมทั้งภาคอุตสาหกรรมส่งออกที่ขยายตัวได้ดีในกลุ่มประเทศ CLMV (กัมพูชา สปป.ลาว เมียนมา และเวียดนาม) และในตลาดที่เป็น New Frontiers ในทวีปแอฟริกา อีกทั้ง ความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ของไทยที่มีเส้นทางส่งออก/นำเข้าสินค้าผ่านชายแดนระหว่างประเทศตลอดเส้นทาง ประกอบกับนโยบายสนับสนุนการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทย ฉบับที่ 3 (ปี พ.ศ. 2560-2564) เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ในอนาคต จึงคาดว่าธุรกิจขนส่งสินค้าของไทยยังขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง (ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจ ธุรกิจและเศรษฐกิจฐานราก, 2562)

อุตสาหกรรมขนส่งด้วยรถยนต์ (Motor Carrier) มีความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รถยนต์มีความได้เปรียบในการเข้าถึงชุมชนและพื้นที่ ได้ดีกว่ารูปแบบการขนส่งอื่น ขนาดการบรรทุกของรถยนต์มีปริมาณไม่มาก ถ้าให้ได้เปรียบทางเศรษฐกิจในการให้บริการระยะทางสั้นขณะที่เรือและรถไฟมีความได้เปรียบด้านต้นทุน เมื่อขนส่งในระยะทางไกลและขนปริมาณมาก ข้อจำกัดการให้บริการของเรือคือ ต้องอาศัยความแม่นยำหรือชายฝั่งทะเลจะต้องมีความลึกพอที่เรือจะเดินได้ ซึ่งแต่ละประเทศก็มีความแม่นยำที่สามารถเดินเรือได้จำกัด ดังนั้นพื้นที่ที่ไม่มีน้ำเรือก็เดินไม่ได้จึงไม่สามารถให้บริการ ขณะที่รถไฟเดินไปตามราง เครือข่ายรถไฟมีจำกัด รถไฟจึงให้บริการได้เฉพาะในเส้นทางที่มีรางเท่านั้น การขนส่งด้วยรถยนต์ พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 รถยนต์มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีเครื่องยนต์อย่างต่อเนื่อง เครื่องยนต์มีกำลังมากขึ้นทำให้บรรทุกได้มาก และมีความเร็วขึ้น รวมทั้งเครื่องยนต์และอุปกรณ์ มีความเชื่อถือได้อีกด้วย (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.), 2557)

ดังนั้น ผู้ประกอบการขนส่งในประเทศไทยมีความจำเป็นจะต้องปรับปรุงประสิทธิภาพการให้บริการ ทั้ง ในแง่คุณภาพการให้บริการและต้นทุนในการดำเนินงาน กล่าวคือ คุณภาพการให้บริการจะต้อง ตามความต้องการของลูกค้ามีความถูกต้องแม่นยำ มีเกณฑ์คุณภาพดีเยี่ยมระดับมืออาชีพ สามารถแข่งกับผู้ประกอบการต่างชาติที่มีความพร้อมได้ ในขณะเดียวกันก็ต้องสามารถ ดำเนินงานได้ภายใต้ต้นทุนที่ต่ำ โดยสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างคุ้มค่า มีการพัฒนาทักษะพนักงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ มีการบริหารประสิทธิภาพการ

ขนส่ง ใช้รถบรรทุกได้ อย่างคุ้มค่าและประหยัดเชื้อเพลิง มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำงาน และที่สำคัญจะต้องเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (กรมการขนส่งทางบก, 2562)

ปัญหาสถานการณ์อุบัติเหตุทางถนน กรมการขนส่งทางบก จึงได้มีการกำหนดให้ รถโดยสารสาธารณะ รถลากจูง และรถบรรทุก 10 ล้อขึ้นไปที่จะจดทะเบียนใหม่ ตั้งแต่วันที่ 25 มกราคม 2559 เป็นต้นไป ต้องติดตั้ง GPS และเครื่องรูดบัตร เพื่อยืนยันตัวตนของผู้ขับขี่ และเชื่อมโยงข้อมูลเข้ากับศูนย์บริหารจัดการเดินรถของกรมการขนส่งทางบก โดยจัดเก็บข้อมูล เช่น ข้อมูลการใช้ความเร็ว, ชั่วโมงการขับขี่ และตำแหน่งพิกัดของรถ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่สามารถช่วยให้ผู้ประกอบการขนส่งสามารถติดตามพฤติกรรมผู้ขับรถ เพื่อกำหนดมาตรการในการป้องกันและลดอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นกับรถโดยสารสาธารณะและรถบรรทุก อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือบริหารการขนส่งทางบกให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้อีกด้วย สำหรับรถโดยสารสาธารณะ รถลากจูง และรถบรรทุก 10 ล้อขึ้นไปที่ยังไม่ได้ติดตั้ง มีกำหนดที่ต้องติดตั้งภายในรอบปีภาษี 2559-2562 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของรถ (กรมการขนส่งทางบก, 2562)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยมีแนวความคิดที่จะนำเอา GPS หรือระบบกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลก (Global Positioning System : GPS) ที่ช่วยในการบอกตำแหน่งพิกัด (X,Y,Z) ซึ่งเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการติดตามรถบรรทุกขนส่งสินค้า และติดตามพฤติกรรมผู้ขับรถ ให้เกิดประสิทธิภาพในการเดินทางขนส่งสินค้าได้ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการการขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก ทำให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ส่งผลต่อการให้บริการและเพิ่มความเชื่อมั่นให้ผู้รับบริการในการขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก สามารถควบคุมและแจ้งเตือนพฤติกรรมพนักงานขับรถ เช่น การจอดรถ การขับรถเร็วเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด การขับรถเกินเวลามาตรฐานความปลอดภัยที่อาจส่งผลให้เกิดความเมื่อยล้า อ่อนเพลีย จนนำมาซึ่งความเสียหายต่างๆ การติดต่อสื่อสารกับพนักงานขับรถแบบ Real Time เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นการพัฒนางานวิจัยให้เหมาะสมกับธุรกิจขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก และเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายลดต้นทุนในการซื้อระบบติดตามรถยนต์ (GPS TRACKER) มาติดตั้งกับรถบรรทุกในสถานประกอบการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการระบบในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก
2. เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ ในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการออกแบบและพัฒนาระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ (ระวีวรรณ ชินะตระกูล, 2535) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรคือ ผู้ประกอบการขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย

1.2 กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ประกอบการขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุกในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย จำนวน 30 คน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่องการออกแบบและพัฒนาระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

2.1 แบบสอบถาม

2.2 ระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ

2.3 แบบบันทึกผลการหาประสิทธิภาพ

3. ในการศึกษาปัญหาและความต้องการระบบในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 ดำเนินการติดต่อประสานงานผู้ประกอบการขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือการตอบแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการระบบในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก

3.2 ผู้วิจัยทำเรื่องขอหนังสือราชการในการขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลในการสอบถามจากสำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

3.3 ประสานงานกับผู้ประกอบการโดยดำเนินการส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ ในการตอบแบบสอบถามเพื่อนัดวัน และเวลา

3.4 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถาม

3.4.1 ผู้วิจัยแนะนำตัวเองพร้อมกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้

3.4.2 ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามพร้อมทั้งอธิบาย และชี้แจงรายละเอียดในแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม และเก็บแบบสอบถาม

3.5 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาปัญหาและความต้องการระบบในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก มาวิเคราะห์และสรุปเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปสนทนากลุ่ม ต่อไป

3.6 ดำเนินการสนทนากลุ่ม เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบกับผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.6.1 ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อบันทึกวัน เวลา และสถานที่ ในการสนทนากลุ่ม โดยส่งหนังสือเชิญและกำหนดการ

3.6.2 ดำเนินการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์และสรุปผลจากแบบสอบถาม เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมถึงข้อเสนอแนะอื่นๆ

3.6.3 ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสนทนากลุ่มมาจดบันทึก และนำมาสรุปในแต่ละประเด็น พร้อมทั้งข้อเสนอแนะอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 1 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

4. ในการพัฒนาระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ ในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก โดยใช้หลักการออกแบบเชิงตรรกะ และเชิงกายภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาระบบ โดยประยุกต์ใช้หลักการออกแบบและการพัฒนาระบบวงจร การพัฒนาระบบ (System Development Life Cycle : SDLC) มี 7 ขั้นตอน (โอภาส เอี่ยมสิริวงศ์, 2547) ได้แก่

4.1 การวิเคราะห์กิจการ (Enterprise Analysis) เป็นขั้นตอนของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมต่างๆ ไปของการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก และจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาปัญหา และความต้องการเทคโนโลยีระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ

4.2 การระบุปัจจัยของความสำเร็จ (Critical Success Factors : CSFs) เป็นการศึกษาเป้าหมายในการทำงานในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้า และการติดตามพฤติกรรมของคนขับรถบรรทุก เพื่อใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับความต้องการเทคโนโลยีระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ

4.3 การวิเคราะห์ระบบงาน (System Analysis) เป็นการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาปัญหาและความต้องการของผู้ประกอบการขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก โดยพยายามแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีระบบกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลก (Global Positioning System : GPS) ที่ช่วยในการบอกตำแหน่งพิกัด (X,Y,Z) ของยานพาหนะที่เป็นรถบรรทุก

4.4 การออกแบบระบบ (System Design) เป็นการนำเอาพิกัด (X,Y,Z) ของยานพาหนะที่เป็นรถบรรทุก มาประยุกต์ในการออกแบบโปรแกรม และเพิ่มฟังก์ชันการทำงานของโปรแกรมให้ครอบคลุมการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก และติดตามพฤติกรรมของคนขับรถที่อาจจะก่อให้เกิดอุบัติเหตุ ประกอบไปด้วย

4.4.1 การออกแบบเชิงตรรกะ (Logical Design) เป็นการกำหนดส่วนประกอบของระบบและความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละส่วนประกอบในรูปของการนำเข้า (Input) และผลที่ได้รับ (Output) หน้าที่การประมวลผลที่ต้องการ (Processing Function) รวมไปถึงการออกแบบด้านความสัมพันธ์ของระบบย่อยต่างๆ โดยมีเครื่องมือที่ใช้คือ Data Flow Diagrams (DFDs)

4.4.2 การออกแบบเชิงกายภาพ (Physical Design) เป็นการออกแบบทางด้านเทคนิคของระบบในส่วนต่างๆ ดังนี้

4.4.2.1 ส่วนติดต่อกับผู้ใช้ (Graphic User Interface : GUI)

4.4.2.2 ส่วนโครงสร้างฐานข้อมูล (Database Design)

4.4.2.3 ส่วนกระบวนการทำงาน (Process Design)

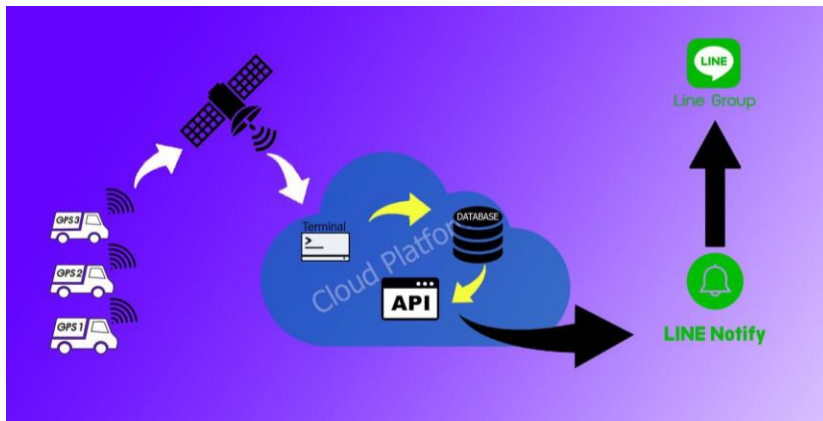
4.4.2.4 ส่วนระบบคอมพิวเตอร์ (Computer System Design)

4.5 การพัฒนาระบบ (Development) เป็นการพัฒนาโปรแกรมด้วยการสร้างชุดคำสั่ง หรือเขียนโปรแกรมเพื่อการสร้างระบบงาน ให้สื่อสารกันได้ทั้งระบบ GPS ระบบคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์ต่อพ่วง

4.6 การทดสอบระบบ (System Testing) เป็นขั้นตอนการทดสอบระบบก่อนที่จะนำไปใช้งานจริงและการติดตั้งระบบลงในรถบรรทุกเพื่อใช้งานจริงหลังจากที่ได้ทำการทดสอบเรียบร้อยแล้ว

4.7 การบำรุงรักษา (Maintenance) เป็นการปรับปรุงแก้ไขระบบหลังจากที่ได้มีการติดตั้งและใช้งานระบบแล้ว ในขั้นตอนนี้อาจเกิดจากปัญหาจากโปรแกรม (Bug) หรือการใช้งานจริงตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งจะต้องรีบแก้ไขให้ถูกต้องหรืออาจจะเกิดจากความต้องการของผู้ใช้งาน

ภาพที่ 2 สถาปัตยกรรมทางเทคนิคของระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ

5. ในการดำเนินการทดสอบประสิทธิภาพระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยมีขั้นตอน ดังนี้

5.1 ดำเนินการติดตั้งระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติกับรถบรรทุกที่จะดำเนินการทดสอบประสิทธิภาพระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ

5.2 ผู้วิจัยตรวจสอบการทำงานของระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติในเบื้องต้นก่อนทำการทดสอบ

5.3 ผู้วิจัยเริ่มทดสอบประสิทธิภาพระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ โดยให้พนักงานขับรถบรรทุกไปในเส้นทางที่ผู้วิจัยกำหนด และเริ่มทำการทดสอบตามขอบเขตของการวิจัยที่กำหนดไว้ ให้คะแนนการทดลองในแต่ละครั้งคือ คะแนน เท่ากับ 1 แสดงว่าระบบทำงานได้ถูกต้อง และคะแนน เท่ากับ 0 แสดงว่าระบบทำงานไม่ถูกต้อง ทดสอบหั่วข้อละ 10 ครั้ง ดังนี้

5.3.1 ทดสอบการใช้ความเร็วเกินกำหนด

5.3.2 ทดสอบการจอดรอนานเกินกำหนด

5.3.3 ทดสอบการการปฏิบัติงานต่อเนื่องนานเกินกำหนด

5.3.4 ทดสอบการแจ้งเตือนสถานะรถ

5.3.5 ทดสอบการแจ้งเตือนการทำงาน GPS

5.4 ผู้วิจัยทำการจัดบันทึกผลการทดสอบ แล้วนำไปวิเคราะห์เพื่อค่าทางสถิติ และสรุปผลการทดสอบประสิทธิภาพระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ โดยคิดเป็นค่าร้อยละในการทำงาน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัญหา และความต้องการระบบในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ผลจากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างปัญหาของผู้ประกอบการในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก

ตารางที่ 1 ปัญหาของผู้ประกอบการในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. การขับขี่ที่ใช้ความเร็วในการขนส่งเกินกำหนดในเส้นทางปกติ	3.75	0.78	ปานกลาง
2. การขับขี่ที่ใช้ความเร็วในการขนส่งเกินกำหนดในเขตชุมชน	3.95	0.82	ปานกลาง
3. การปฏิบัติงานเกินกำหนด 4 ชั่วโมง	4.25	0.63	มาก
4. การปฏิบัติงานเกินกำหนด 10 ชั่วโมง	4.10	0.71	มาก
5. การทำงานของ GPS เช่น ระบบไม่ทำงาน/ระบบไม่ส่งข้อมูล	4.20	0.69	มาก
6. การติดต่อสื่อสารระหว่างกัน แบบ Real Time	3.90	0.55	มาก
เฉลี่ยรวม	4.02	0.69	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าปัญหาของผู้ประกอบการในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุกโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.69

เมื่อเรียงเป็นรายชื่อจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ปัญหาของผู้ประกอบการในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุกส่วนใหญ่มาจากการปฏิบัติงานเกินกำหนด 4 ชั่วโมง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.63 รองลงมาตามลำดับคือ การทำงานของ GPS เช่น ระบบไม่ทำงาน/ระบบไม่ส่งข้อมูล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.69 การปฏิบัติงานเกินกำหนด 10 ชั่วโมง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.71 การขับขี่ที่ใช้ความเร็วในการขนส่งเกินกำหนดในเขตชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.82 การติดต่อสื่อสารระหว่างกัน แบบ Real Time มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.55 และปัญหาด้านการขับขี่ที่ใช้ความเร็วในการขนส่งเกินกำหนดในเส้นทางปกติ น้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.78

1.2 ความต้องการของผู้ประกอบการในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก

ตารางที่ 2 ความต้องการระบบของผู้ประกอบการในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. การแจ้งเตือนเมื่อใช้ความเร็วในการขนส่งเกินกำหนดในเส้นทางปกติ	4.52	0.61	มากที่สุด
2. การแจ้งเตือนเมื่อใช้ความเร็วในการขนส่งเกินกำหนดในเขตชุมชน	4.52	0.63	มากที่สุด
3. การแจ้งเตือนการปฏิบัติงานครบกำหนด 4 ชั่วโมง	4.65	0.63	มากที่สุด
4. การแจ้งเตือนการปฏิบัติงานครบกำหนด 10 ชั่วโมง	4.53	0.71	มากที่สุด
5. การทำงานของ GPS เช่น ระบบไม่ทำงาน/ระบบไม่ส่งข้อมูล	4.57	0.69	มากที่สุด
6. การติดต่อสื่อสารระหว่างกัน แบบ Real Time	4.51	0.55	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม	4.55	0.64	มากที่สุด

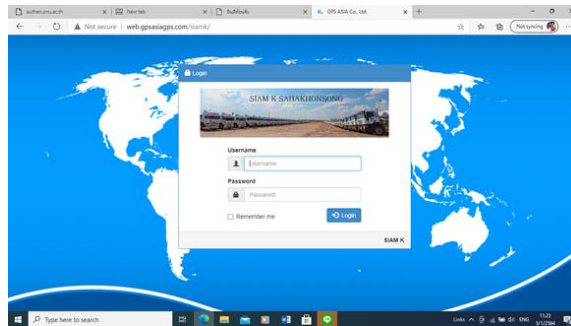
จากตารางที่ 2 พบว่าความต้องการระบบของผู้ประกอบการในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.64

เมื่อเรียงเป็นรายชื่อจากมากไปหาน้อยดังนี้ การแจ้งเตือนการปฏิบัติงานครบกำหนด 4 ชั่วโมง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.63 รองลงมาตามลำดับคือ มีความต้องการระบบในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุกด้านการแจ้งเตือนไม่ส่งข้อมูล GPS เช่น ระบบไม่ทำงาน/ระบบไม่ส่งข้อมูล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.69 การแจ้งเตือนการปฏิบัติงานครบกำหนด 10 ชั่วโมง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.71 การติดต่อสื่อสารระหว่างกันแบบ Real Time มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.55 มีความต้องการระบบในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุกด้านการแจ้งเตือนเมื่อใช้ความเร็วในการขนส่งเกินกำหนดในเขตชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.63 และการแจ้งเตือนเมื่อใช้ความเร็วในการขนส่งเกินกำหนดในเส้นทางปกติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.61

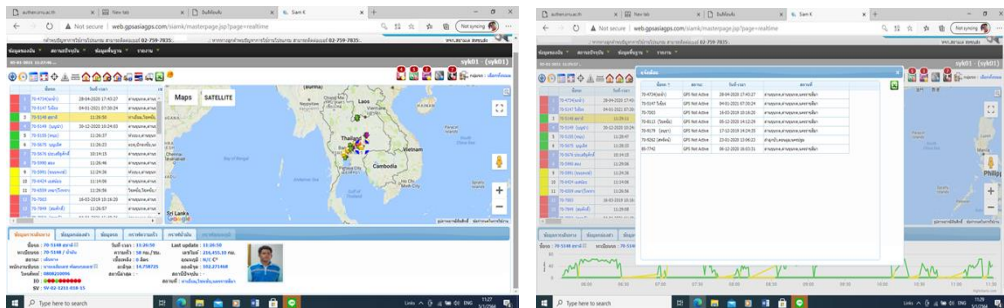
2. ผลของการพัฒนาและหาประสิทธิภาพระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ ในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก

2.1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาระบบ โดยประยุกต์ใช้หลักการออกแบบและการพัฒนาระบบวงจร การพัฒนาระบบ (System Development Life Cycle : SDLC) มี 7 ขั้นตอน โดยจัดทำเป็นฐานข้อมูลทั้งหมดของระบบไว้บนเว็บไซต์ ใช้โปรแกรม API ในการเชื่อมต่อสื่อสารกับอุปกรณ์ภายนอกผ่านระบบ LINE Notify และระบบ GPS ผ่านดาวเทียม เมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการปฏิบัติงานของผู้ขับรถขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก ระบบก็จะส่ง

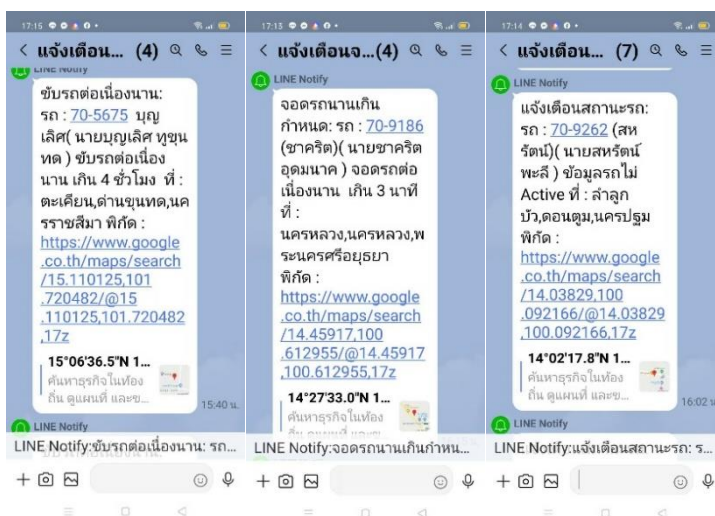
สัญญาณผ่านระบบ Line Group ไปยังโทรศัพท์มือถือของผู้ดูแลระบบทันที แสดงดังภาพที่ 3-5

ภาพที่ 3 ระบบตรวจสอบผู้ใช้งาน

ภาพที่ 4 ฐานข้อมูลและรายการแสดงผลการทำงาน

ภาพที่ 5 ระบบแจ้งเตือนสถานะของผู้ขับรถผ่าน Line Group

2.2 ผลของการทดสอบหาประสิทธิภาพระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ ในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบการทำงาน 5 สถานะ โดยทำการทดสอบในแต่ละสถานะละ 10 ครั้ง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบหาประสิทธิภาพระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ

รายการ	จำนวนครั้งที่ทดสอบ	ผลการทำงานถูกต้อง	ร้อยละ
1. การแจ้งเตือนเมื่อรถใช้ความเร็วเกินกำหนด	10	10	100
2. การแจ้งเตือนเมื่อจอดรถนานเกินกำหนด	10	10	100
3. การแจ้งเตือนการปฏิบัติงานต่อเนื่องนานเกินกำหนด	10	10	100
4. การแจ้งเตือนสถานะรถ	10	10	100
5. การแจ้งเตือนการทำงานของ GPS	10	9	90
เฉลี่ยรวม	10	9.8	98

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการทดสอบหาประสิทธิภาพระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ ในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุกในภาพรวม ทำงานได้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพร้อยละ 98

เมื่อเรียงเป็นรายชื่อจากมากไปหาน้อย ประกอบด้วยการแจ้งเตือนเมื่อรถใช้ความเร็วเกินกำหนด การแจ้งเตือนเมื่อจอดรถนานเกินกำหนด การแจ้งเตือนการปฏิบัติงานต่อเนื่องนานเกินกำหนด และการแจ้งเตือนสถานะรถ ทำงานได้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพร้อยละ 100 และการแจ้งเตือนการทำงานของ GPS ทำงานได้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพร้อยละ 90

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาปัญหา และความต้องการระบบของผู้ประกอบการในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ประกอบการต้องการให้มีแจ้งเตือนการทำงานจากระบบ GPS ได้ตลอดเวลา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและป้องกันการเกิดอุบัติเหตุในการขนส่ง ซึ่งสัมพันธ์กับงานวิจัยของจรรยา กรโกษา ที่ได้ศึกษาการนำเทคโนโลยี GPS มาประยุกต์ใช้ของผู้ประกอบการขึ้นส่วนรถยนต์สำหรับธุรกิจการขนส่งสินค้าด้วย Milk Run ผลการศึกษาพบว่า ประชากรมีความคิดเห็นที่จะให้นำระบบ GPS มาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการขนส่งสินค้าของผู้ประกอบการ ซึ่งจะทำให้ควบคุมการจัดส่งสินค้าเป็นไปตามแผนที่วางไว้ คือ ตรงตามวัน เวลา ที่ลูกค้ากำหนด รวมถึงความปลอดภัยของสินค้า (จรรยา กรโกษา, 2557)

2. ผลของการออกแบบ พัฒนา และหาประสิทธิภาพระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ ในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก

2.1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการออกแบบและพัฒนาระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ ในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก โดยจัดทำเป็นฐานข้อมูล

ทั้งหมดของระบบไว้บนเว็บไซต์ ใช้โปรแกรม API ในการเชื่อมต่อสื่อสารกับอุปกรณ์ภายนอกผ่านระบบ LINE Notifi สามารถตรวจสอบการทำงานของระบบ GPS ผ่านโทรศัพท์มือถือได้ ดั่งการศึกษาวิจัยของนิรชา ต้วงสำรวย และคณะ ที่พัฒนาระบบตรวจสอบกล่องจีพีเอส ในรูปแบบโปรแกรมประยุกต์สำหรับสมาร์ตโฟน ระบบตรวจสอบข้อมูลกล่องจีพีเอสพัฒนาขึ้นโดยใช้กรอบการทำงานของ Ionic ใช้ Angular ในการพัฒนาสว่นต่อประสานผู้ใช้งาน และจัดการฐานข้อมูลโดยใช้ MySQL สามารถนำมาสืบค้นและตรวจสอบสถานะการทำงานของระบบจีพีเอส ข้อมูลการใช้เครื่องบริการของกล่องจีพีเอส และข้อมูลปัจจุบันของที่ตั้งรถ (นิรชา ต้วงสำรวย และคณะ, 2562)

2.2 ผลการหาประสิทธิภาพของระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ

ในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุก ในภาพรวมคิดเป็นร้อยละ 98 จากการทดสอบการทำงานของระบบ 5 สถานะ คือ การแจ้งเตือนเมื่อรถใช้ความเร็วเกินกำหนด การแจ้งเตือนเมื่อจอดรถนานเกินกำหนด การแจ้งเตือนการปฏิบัติงานต่อเนื่องนานเกินกำหนด การแจ้งเตือนสถานะรถ และการแจ้งเตือนการทำงานของ GPS ดังงานวิจัยของกิตติยา ท่าห้อง และยิ่งยศ สงวนพวก ได้พัฒนาและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการแก้ไขปัญหาความผิดพลาดจากการใช้แผนที่ประกอบการค้นหาสารระยะไกล ด้วยเครื่อง GT-200 โดยนำการสำรวจหาตำแหน่งพื้นโลกด้วยดาวเทียม หรือจีพีเอส มาประยุกต์เข้ากับเทคโนโลยีแผนที่แบบอิเล็กทรอนิกส์ที่มีการทำงานผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต บนพื้นฐานการทำงาน ของเทคโนโลยีไมโครคอมพิวเตอร์ (กิตติยา ท่าห้อง และยิ่งยศ สงวนพวก, 2553) โดยการค้นหาตำแหน่งบนพื้นโลกด้วยดาวเทียมนั้น จะใช้เทคนิคการค้นหาตำแหน่งแบบสมบูรณ์ และใช้เทคนิควิธีการโทมัสเบส ในการอ่านข้อมูลจากเครื่องรับสัญญาณจีพีเอส จากการทดสอบประสิทธิภาพการทำงานในการค้นหาสารจำนวน 2 ประเภทในพื้นที่ใกล้เคียงกัน และทำการทดสอบซ้ำทั้งหมด 5 พื้นที่ พบว่าเครื่องต้นแบบสามารถ ระบุตำแหน่งของการตรวจพบได้ โดยยังคงมีความความคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง แต่ก็เป้นค่าที่สามารถยอมรับได้ โดยมีค่าความผิดพลาดเฉลี่ย 24 เปอร์เซ็นต์ ประกอบกับงานวิจัยของธงชัย แก้วกิริยา ได้ทำการศึกษาการควบคุมและติดตามยานพาหนะด้วยระบบ GPS โดยใช้โทรศัพท์มือถือผ่านเครือข่าย GPRS/3G ตัวแปรที่มีผลกระทบต่อความผิดพลาดในการส่งข้อมูล GPS จากการศึกษาได้ทำการสรุปออกเป็น 3 กลุ่ม (ธงชัย แก้วกิริยา, 2557) ดังต่อไปนี้ กลุ่มที่ 1 ความผิดพลาดในส่วนของดาวเทียม กลุ่มที่ 2 ความผิดพลาดที่เกิดจากการส่งข้อมูล GPS แบบเวลาจริงผ่านเครือข่าย GPRS กลุ่มที่ 3 ความผิดพลาดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก เป็นต้น ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่าสภาพแวดล้อม ความผิดพลาดจากดาวเทียม และการส่งข้อมูล GPS ผ่านระบบ GPRS เป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อความผิดพลาดในการส่งข้อมูล และผลการทดสอบระบบจากกลุ่มตัวอย่าง มีความพึงพอใจในการใช้งานระบบควบคุมและติดตามรถยนต์โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก 4.24 และสัมพันธ์กับงานวิจัยของธนาชาติ ญัฐขจรกุล และคณะ ที่ได้พัฒนาระบบระบุตำแหน่งด้วยจีพีเอสสำหรับเซนเซอร์

โหนดเคลื่อนที่ไร้สาย จากการทดลองส่งข้อมูลจากเซนเซอร์โหนดเคลื่อนที่ไร้สายผ่าน GPRS ไปยังเครื่องคอมพิวเตอร์ปลายทางพบว่าข้อมูลซึ่งเป็นค่าจากเซนเซอร์ ค่าละติจูดและค่าลองจิจูดสามารถถูกส่งไปถึงฝั่งรับ ได้อย่างถูกต้องและจำนวนข้อมูลที่ส่งออกไปมีจำนวนเท่ากับจำนวนข้อมูลที่รับได้ ซึ่งข้อมูลที่ได้รับได้เป็นค่าละติจูดและค่าลองจิจูดสามารถ นำไปใช้หาตำแหน่งบนโปรแกรมแผนที่ได้ (ชนชาติ ณ์ัฐขจรกุล และคณะ, 2552)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ระบบกำหนดตำแหน่งยานพาหนะแบบอัตโนมัติ ในการติดตามการเดินทางขนส่งสินค้า ด้วยรถบรรทุก ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมา สามารถตอบสนองความต้องการและสามารถแก้ปัญหาให้กับผู้ประกอบการได้เป็นอย่างดี โดยนำเอาระบบสื่อสาร GPS มาทำงานร่วมกับเว็บบอร์ดซึ่งประกอบไปด้วยฐานข้อมูลทั้งหมดของระบบ เมื่อเกิดข้อผิดพลาดของระบบ ตามที่ได้เช็คค่าเอาไว้ก็จะมีแจ้งเตือนเข้ามาใน Line Group ซึ่งจะทำให้ผู้ประกอบการได้รับทราบข้อมูลของการขนส่งด้วยรถบรรทุกตลอดเวลาในโทรศัพท์มือถือ เช่น เมื่อรถใช้ความเร็วเกินกำหนด เมื่อจอดรอนานเกินกำหนด การปฏิบัติงานต่อเนื่องนานเกินกำหนด การแจ้งเตือนสถานะรถ และการทำงานของ GPS จะทำให้ผู้ประกอบการสามารถบริหารจัดการข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะ เนื่องจาก GPS มีอากาศเป็นสื่อกลาง ดังนั้นสภาพภูมิอากาศและจุดอับของสัญญาณเป็นข้อจำกัดของการใช้งานระบบนี้ กล่าวคือ เมื่อรถบรรทุกวิ่งเข้าไปในบริเวณที่ไม่สามารถรับสัญญาณจากดาวเทียม GPS ได้จะทำให้การระบุตำแหน่งบนพื้นโลกไม่สามารถทำได้นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการขนส่งทางบก. (2562). ข้อกำหนดและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการขนส่ง. เรียกใช้เมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2562 จาก <https://www.dlt.go.th/site/roiet/m-news/2495>
- กิตติยา ทำห้อง และยิ่งยศ สงวนพวก. (2553). เครื่องต้นแบบสำหรับสำรวจหาตำแหน่งพื้นโลกด้วยดาวเทียมประกอบการค้นหาสารระยะไกล ด้วยเครื่อง GT-200. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- จรรยา กรโกษา. (2557). การนำเทคโนโลยี GPS มาประยุกต์ใช้ของผู้ประกอบการชิ้นส่วนรถยนต์สำหรับธุรกิจการขนส่งสินค้าด้วย Milk Run. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธงชัย แก้วกิริยา. (2557). การควบคุมและติดตามยานพาหนะด้วยระบบ GPS โดยใช้โทรศัพท์มือถือผ่านเครือข่าย GPRS/3G. วารสารร่มพฤกษ์มหาวิทยาลัยเกริก, 32(2), 85-102.

- ธนาชาติ ญัฐขจรกุล และคณะ. (2552). การพัฒนาระบบระบุตำแหน่งด้วยจีพีเอสสำหรับ เซนเซอร์โหนดเคลื่อนที่ไร้สาย. ใน การประชุมวิชาการทางวิศวกรรมศาสตร์ คณะ วิศวกรรมศาสตร์ (ครั้งที่ 7). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นิรชา ดั่งสำรวย และคณะ. (2562). การพัฒนาระบบตรวจสอบข้อมูลกล่องจีพีเอส. ใน การ ประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระหว่างสถาบัน อาคารพิษณุ เนศ ครั้งที่ 7 วันที่ 7 มิถุนายน 2562. มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ระวีวรรณ ชินะตระกูล. (2535). วิจัยวิทยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยี พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจ ธุรกิจและเศรษฐกิจฐานราก. (2562). ดัชนีความเชื่อมั่นเศรษฐกิจฐานราก. เรียกใช้เมื่อ 30 มกราคม 2562 จาก <http://www.gsbresearch.or.th/economy/grassroots-economics/>
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.). (2557). การขนส่งสินค้าด้วย รถบรรทุก. เรียกใช้เมื่อ 29 มกราคม 2562 จาก http://www.sme.go.th/upload/mod_download/03-004%20การขนส่งทางบก
- โอภาส เอี่ยมสิริวงศ์. (2547). การวิเคราะห์และออกแบบระบบ. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ด ยูเคชั่น.

สัปปุริสธรรม: พฤติกรรมการดำเนินชีวิตสมัยใหม่*

SAPPURISA DHAMMA THE PRINCIPLE OF MODERN LIFESTYLE

พระครูสังฆรักษ์ปรีชา ฐิตญาโน

Phrakhrusangkarak Preecha Thitayano

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: phrarjanj@hotmail.com

บทคัดย่อ

คำสอนในพระพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายสูงสุดเพื่อดับทุกข์ โดยเฉพาะความทุกข์ทางใจ ที่สังคมสมัยใหม่กำลังประสบปัญหามากมาย ซึ่งสังคมปัจจุบันนี้ รูปแบบในการดำเนินชีวิต ได้เปลี่ยนไปจากอดีตอย่างสิ้นเชิง ส่งผลให้แนวความคิดของคนเปลี่ยนไป มุ่งเน้นในการให้ความสำคัญกับตน สนใจประโยชน์ของตน มากกว่าการให้ความสำคัญกับบุคคลรอบข้าง หรือประโยชน์ส่วนรวม หรือที่เรามักจะได้ยินคำว่า “สังคมก้มหน้า” นั้นแสดงให้เห็นถึง การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ในการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ ดังนั้นการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่ไม่พึงประสงค์ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น โดยเฉพาะปัญหาอันเป็นความทุกข์ทางใจที่มากจนเกินไปให้บรรเทาลง และสามารถปรับตัวให้ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างมีความสุข ซึ่งจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม 7 ประการ คือ สัปปุริสธรรม 7 ประกอบด้วย ธัมมัญญตา ความรู้จักธรรม หรือเหตุ อตถัญญตา ความรู้จักอรรถ หรือผล อัตถัญญตา ความรู้จักตน มัตถัญญตา ความรู้จักพอประมาณ กาลัญญตา ความรู้จักกาล หรือโอกาส ปริสสญญตา ความรู้จักบริษัทหรือชุมชน และบุคคลปโรปรัญญตา ความรู้จักบุคคล สำหรับหลักสัปปุริสธรรมนี้จะช่วยให้ผู้ยึดถือและปฏิบัติตาม สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้โดยไม่เกิดปัญหาทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งผลที่เกิดจากตัวบุคคลนี้จะส่งผลต่อเป็นหมู่คณะ เป็นสังคม ประเทศชาติที่ดี มีคุณภาพต่อไป ดังนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นแก่ตัวบุคคล หรือในสังคมให้มาก ๆ เพราะจะนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคมที่เกิดจากพฤติกรรมของบุคคลเป็นหลัก และช่วยฟื้นฟู ช่วยพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นแก่บุคคล กลุ่ม ชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: สัปปุริสธรรม; พฤติกรรม; การดำเนินชีวิตสมัยใหม่

* Received 12 April 2021; Revised 6 May 2021; Accepted 22 May 2021

Abstract

Teachings in Buddhism with the highest aim to end suffering, Especially the suffering of the heart Modern society is facing many problems. Modern society. The lifestyle has completely changed from the past. The concept of people who have changed Putting more emphasis on oneself than looking at those around them or that we often hear the word "Phubbing" That represents a great change in modern life. Therefore, living in a modern society does not cause social problems and does not cause excessive emotional suffering. and able to live happily in society must be a person with virtue of 7 reasons is Sappurisa dhamma, which consists of 7 Is knowing the law; knowing the cause. knowing the meaning; knowing the purpose; knowing the consequence. knowing oneself. moderation; knowing how to be temperate. knowing the proper time; knowing how to choose and keep time. knowing the assembly; knowing the society. knowing the individual; knowing the different individuals. This principle will help people adhere and follow. Able to live in society without causing problems for both oneself and others Which the results of this person will be forwarded in a group as a society and a good nation Quality continues Hence, there is a need to cultivate a lot to the individual or in society because it will lead to the prevention and remedy of problems in society that arise primarily from human behavior. And help restore Help develop a better life for individuals, groups, communities.

Keywords: Sappurisa dhamma; behavior; modern lifestyle

บทนำ

สังคมไทย เป็นกลุ่มชนชาติที่อาศัยอยู่ร่วมกันในประเทศไทย มีถิ่นฐานการทำมาหากิน ต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนาน เป็นสังคมที่ล้วนพึ่งพาอาศัยกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีและมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น ตลอดทั้งมีสถาบันทางสังคมที่เป็นแบบแผนของพฤติกรรม เป็นแนวทางของการปฏิบัติตนในสังคม โดยมี หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็นในการช่วยพัฒนาสังคม ทั้งในแง่ของการอบรมบ่มนิสัยทางกฎหมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม ล้วนมาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีผู้คนจำนวนมาก ย่อมเกิดปัญหาที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นด้านความคิด ด้านพฤติกรรม ล้วนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เช่น การเปลี่ยนแปลงในด้านระบบสาธารณสุข โภค ด้านโครงสร้างพื้นฐานกับความเป็นสังคมสมัยใหม่

รวมไปจนถึงความสามารถในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของบุคคล แน่แน่นอนว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลทั้งในแง่บวกและแง่ลบ อย่างเช่นระบบการสื่อสารที่สะดวกรวดเร็วขึ้น แต่กลับส่งผลต่อปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างที่แย่ลง เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันสังคมที่ต้องเผชิญหน้ากัน กลักลับกลายเป็นสังคมไร้ความหมาย ซึ่งการดำเนินชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างนี้ มีความจำเป็นที่จะต้องนำหลักคำสอน ในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์เพื่อการแก้ไขปัญหาโดยรวม และเพื่อให้การใช้ชีวิตในสังคมสมัยใหม่มีประสิทธิภาพ เพราะสังคมสมัยใหม่เน้นการพัฒนาทางด้านวัตถุ จนกระทั่งขาด การพัฒนาด้านจิตใจ จึงส่งผลให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวทำให้ทราบถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งมีรูปแบบการดำเนินชีวิตแตกต่างไปจากสังคมสมัยก่อนอย่างสิ้นเชิง ทั้งแนวคิด วัฒนธรรม ค่านิยม (सानิตย์ หนูนิล และคณะ, 2562) และพฤติกรรมที่ไม่เหมือนยุคก่อน ไม่ว่าจะเป็นลักษณะ การดำเนินชีวิต การบริโภค การเลือกอาชีพ การเลือกสถานที่ทำงาน การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เป็นต้น เนื่องจากสภาพแวดล้อมในสังคมปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ค่านิยมที่เปลี่ยนไป ความอยากมีอยากได้ที่มากขึ้น ไม่รู้จักความพอดี ดังนั้น สัปปุริสธรรม 7 จึงเป็นหลักธรรมที่สัมพันธ์ต่อการประพฤติตนที่ดีของบุคคลในสังคมสมัยใหม่และช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ เพราะการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ให้มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยหลักความมีเหตุ มีผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชนและรู้จักบุคคล

การศึกษารั้วนี้จะเป็นประโยชน์ในการสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ในสังคมไทย โดยเฉพาะพฤติกรรมของบุคคลที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ในสังคมไทยได้อย่างถูกต้องบนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วเช่นนี้ อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในการนำผลการศึกษานี้ไปต่อยอดหรือประยุกต์ใช้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ เช่น การศึกษาด้านพฤติกรรมมนุษย์ การพัฒนาสังคม การปรับตัวในการรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง และการศึกษาหลักสัปปุริสธรรมเพื่อการพัฒนาตนเองอีกด้วย

การดำเนินชีวิตสมัยใหม่ หรือรูปแบบใหม่ เป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ที่จะนำมาใช้เพื่อปรับตัวให้อยู่รอดได้ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และเมื่อไหร่ก็ตามที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป หรือมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ก็จะมีการปรับตัวใหม่เรื่อย ๆ เพื่อความอยู่รอด แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะสถานการณ์ในปัจจุบันหรืออนาคตจะเป็นอย่างไร เรายังคงต้องปฏิบัติตัวให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมนั้น ๆ ต่อไป แน่แน่นอนว่าการอยู่ร่วมกันย่อมเกิดปัญหาทางสังคมขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นการดำเนินชีวิตสมัยใหม่โดยลดการเกิดปัญหา จำเป็นต้องนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อช่วยลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่น เป็นการช่วยลดปัญหาในสังคมโดยรวม เพราะหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

ล้วนให้ความสำคัญกับพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม โดยเฉพาะความไม่ประมาทในชีวิต และเป็นการให้ความสำคัญกับพฤติกรรมหรือการกระทำของตนเองเป็นหลัก ก่อนที่จะให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้อื่น

ความหมายของพฤติกรรม

มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรมไว้ดังนี้

พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่มนุษย์แสดงออกมาด้วยอากัปกิริยาต่าง ๆ โดยอาศัยสิ่งเร้าหรือกระตุ้นความรู้สึกลึกภายในจิตใจ ให้แสดงออกมาเป็นการกระทำภายนอก อาจเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ ผู้อื่นอาจสังเกตการณ์กระทำนั้นได้และสามารถใช้เครื่องมือทดสอบได้

พฤติกรรม หมายถึง ปฏิกริยาและกิจกรรมทุกชนิดที่มนุษย์แสดงออกทางรูปธรรมนามธรรมได้ตลอดเวลา ซึ่งพฤติกรรมสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พฤติกรรมภายนอก (พฤติกรรมเปิดเผย) และพฤติกรรมภายใน (พฤติกรรมปกปิด) สำหรับพฤติกรรมภายนอกเป็นการกระทำที่สามารถสังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัสหรือการใช้เครื่องมือช่วยกระตุ้นเพื่อให้เกิดการแสดงพฤติกรรมออกมา เช่น การเดิน การนั่ง หัวเราะ ร้องไห้ เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมภายใน เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ซึ่งบุคคลอื่นไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสภายนอก หรือไม่สามารถสังเกตได้ด้วยตาเปล่า เช่น ความคิด ความเจ็บใจ การรับรู้ เป็นต้น

พฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกของสัตว์ เพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่มากระตุ้น (Stimulus) อาจเกิดขึ้นทันทีหรือเกิดขึ้นหลังจากที่ถูกกระตุ้นมาแล้วระยะหนึ่ง ซึ่งพฤติกรรมการแสดงออกจะชัดเจนหรือไม่นั้น อยู่ที่ความพึงพอใจและไม่พอใจเป็นองค์ประกอบ (อาภรณ์ รัชไชย, 2560)

ดังนั้น พฤติกรรมคือการแสดงออกมาด้วยอากัปกิริยาต่าง ๆ ทั้งที่พอใจและไม่พอใจ โดยอาศัยสิ่งเร้าจากภายนอกในการกระตุ้นให้เกิด อารมณ์ หรือความคิดต่าง ๆ และนำไปสู่พฤติกรรมทั้งที่ดีและไม่ดี ซึ่งพฤติกรรมส่วนใหญ่มักเกิดจากการเลียนแบบจากความชอบหรือความถูกใจ เพราะเป็นสิ่งที่รับรู้และสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้รวดเร็วกว่าความไม่ชอบ สังเกตได้จากพฤติกรรมวัยเด็ก วัยรุ่น เป็นต้น ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ฉะนั้น พฤติกรรมดำเนินชีวิตสมัยใหม่จึงเกิดจากค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมในสังคม การเรียนรู้หรือเลียนแบบในทางที่ชอบมากกว่า

องค์ประกอบของพฤติกรรม

กิจกรรมทุกประเภทที่มนุษย์กระทำ อาจเป็นสิ่งที่สังเกตได้หรือไม่ได้และพฤติกรรมดังกล่าวนี้ได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ (Bloom. B.S. , 1975)

1. พฤติกรรมด้านความรู้ เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับสุขภาพด้านสมอง เป็นความสามารถในการรับรู้ เรียนรู้ และการพัฒนาทักษะทางสติปัญญา ตลอดทั้งการคิดที่เป็นระบบและมีวิจารณญาณประกอบการตัดสินใจที่ถูกต้อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดจากการศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น การอ่านหนังสือ การเข้ารับการอบรม การท่องเที่ยว และประสบการณ์จากการทำงาน เป็นต้น ความรู้ ความเข้าใจ เป็นสิ่งที่ช่วยให้สามารถคาดการณ์ถึงอนาคตได้ว่า ควรมีรูปแบบในการวางแผนที่จะทำอะไร ก่อน-หลัง หรือเตรียมความพร้อมในการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมทั้งตนเองและผู้อื่น ฉะนั้นเมื่อมีความเข้าใจ พฤติกรรมย่อมสามารถวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมมนุษย์

2. พฤติกรรมด้านเจตคติ เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมในสังคม ตลอดทั้งความพึงพอใจและไม่พอใจ ซึ่งพฤติกรรมด้านเจตคตินี้ มีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด พฤติกรรมหรือการกระทำ เมื่อเจตคติในทางบวกมีมากกว่าก็ส่งผลต่อการเปลี่ยนไปในทางที่ดีกว่า และเมื่อเจตคติในทางลบมีมากกว่า การแสดงพฤติกรรมในทางไม่ดีก็จะมีมากกว่าเช่นกัน ฉะนั้นหากสามารถรู้ถึงลักษณะเจตคติของแต่ละบุคคลได้ ก็สามารถคาดการณ์ได้ว่าบุคคลนั้น ๆ มีความประพฤติไปในทางใด และสามารถรู้วิธีในการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงต่อตนเองและการเปลี่ยนของบุคคลอื่น

ลักษณะของพฤติกรรมมนุษย์

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ มีดังนี้ (Lahey. B.B., 2001)

1. พฤติกรรมมนุษย์เกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงานทางด้านชีวภาพและระบบประสาท
2. พฤติกรรมของมนุษย์มีความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งเกิดจากอิทธิพล ของพันธุกรรม และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล
3. พฤติกรรมของมนุษย์เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ทั้งการเรียนรู้จากอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม การสืบทอดทางเผ่าพันธุ์ และความแตกต่างด้านเพศ
4. พฤติกรรมของมนุษย์มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และเป็นกระบวนการต่อเนื่องนับตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยชรา
5. พฤติกรรมของมนุษย์เป็นพฤติกรรมที่มีเป้าหมาย เพื่อตอบสนองความต้องการส่วนตัวและความต้องการทางสังคม
6. พฤติกรรมของมนุษย์มักจะเกิดจากสาเหตุหลายประการในเวลาเดียวกัน

7. พฤติกรรมของมนุษย์เป็นพฤติกรรมทางสังคม กล่าวคือ มนุษย์มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และมนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องการความรักความเข้าใจจากผู้อื่น

8. พฤติกรรมของมนุษย์เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นจากประสบการณ์ของตนเอง

ดังนั้น การศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง จำเป็นต้องศึกษาด้านปัจจัยพื้นฐาน เช่น ปัจจัยด้านจิตวิทยา ปัจจัยด้านชีวภาพ ปัจจัยด้านสังคมวิทยา ซึ่งการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์จะช่วยให้เข้าใจถึงพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่นมากยิ่งขึ้น และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่ ทั้งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ดี ให้กลับกลายเป็นพฤติกรรมที่ดี หรือปรับปรุงพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของบุคคลอื่น ให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้เช่นกัน

ความสำคัญของการศึกษาพฤติกรรม

ความสำคัญของการศึกษาพฤติกรรมมีดังนี้

1. ทำให้เกิดความเข้าใจตนเองและสามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองได้ ซึ่งการศึกษาพฤติกรรมจะช่วยให้เข้าใจอารมณ์และความต้องการของตนเอง เช่น มีความสนใจในการศึกษาเรียนรู้ด้านใด หรืออยากจะประกอบอาชีพลักษณะไหน มีความสามารถหรือความถนัดแบบใด และยังสามารถรับรู้ถึงจุดอ่อนจุดแข็งภายในตน ฉะนั้นการศึกษาพฤติกรรมจะช่วยสร้างแรงจูงใจในสิ่งที่อยากจะทำ เพิ่มการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความรู้ที่ได้มายังสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุง พัฒนาพฤติกรรมของตน และเลือกเส้นทางชีวิตที่เหมาะสมแก่ตน ได้อย่างถูกต้อง

2. ทำให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรมผู้อื่น ซึ่งการอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมมีความคิดเห็น หรือพฤติกรรมที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะในทางความคิด และทัศนะทางพระพุทธศาสนา มองว่าการพัฒนามนุษย์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้นั้น ต้องเริ่มการพัฒนาที่จิตใจ ซึ่งเป็นพฤติกรรมภายใน หรือพฤติกรรมปกปิด หากมีความเข้าใจบุคคลอื่นรอบข้าง จะช่วยให้สามารถยอมรับข้อดีข้อเสียของกันและกันได้ ส่งผลให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3. ทำให้เกิดความเข้าใจปัญหาสังคม ปัญหาสังคมส่วนมากมาจากปัญหาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม การไม่เคารพซึ่งกันและกัน การทะเลาะวิวาท ลักขโมย ยาเสพติด การมีความเชื่อที่ผิด การลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ฯลฯ ซึ่งความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมจะช่วยให้ได้แนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตในแนวทางใหม่ได้ ตลอดจนยังสามารถนำไปใช้ในการจัดสภาพแวดล้อม ส่งเสริมการปรับตัวของบุคคลให้ดีขึ้นได้ เป็นต้น

4. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต การเข้าใจสิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อพฤติกรรม ช่วยให้ผู้ศึกษารู้จักเลือกรับปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมเพื่อพัฒนาตนทั้งทางกาย ทางอารมณ์ ทางสติปัญญา และการอยู่ร่วมกันในสังคม การศึกษาพฤติกรรมยังช่วยให้เข้าใจธรรมชาติภายในตน เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล

ซึ่งเป็นแนวทางสู่การเสริมสร้างการพัฒนาตนและบุคคลอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม (ภาวิดา มหาวงศ์, 2560)

ดังนั้น ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมจะช่วยให้บุคคลเกิดความเข้าใจทั้งตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถนำไปพัฒนาตนเองและสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม และช่วยลดปัญหาสังคมที่เกิดจากความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ในทางพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกันการได้ศึกษาเรียนรู้ตนเอง เข้าใจตนเองจะช่วยเสริมสร้างแนวทางในการปฏิบัติตนให้เข้าใจธรรมชาติ หรือหลักความจริงของชีวิต และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ให้ดีขึ้นได้

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สามารถเกิดขึ้นได้ 3 ระดับ ดังนี้

1. พฤติกรรมระดับอุปนิสัย เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะตัวบุคคล ซึ่งมีผลมาจากลักษณะทางความคิด อารมณ์ ความรู้สึก และรูปแบบการปลูกฝังจากการเรียนรู้ โดยแสดงออกเป็นผลของการกระทำ

2. พฤติกรรมระดับบุคลิกภาพ เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการปลูกฝังทางด้านความคิด ค่านิยม วัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมที่สะท้อนออกมาทางบุคลิกภาพก็ยังคงที่ จึงทำให้บุคคลนั้นเกิดพฤติกรรมแตกต่างไปจากบุคคลอื่น

3. พฤติกรรมระดับพฤติกรรม ลักษณะของการเกิดพฤติกรรมมนุษย์นั้น เป็นผลมาจากอุปนิสัยเดิม เช่น การรับรู้สติปัญญา การคิด เจตคติและอารมณ์ ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ตั้งแต่เกิด ผ่านการกล่อมเกลียดด้วยสังคมและสิ่งแวดล้อม (บุรฉัตร จันทรแดง และคณะ, 2562) สิ่งที่จะช่วยกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ มีดังนี้ คือ (Jitpitak. C. , 1982)

1. ความเชื่อ เป็นการยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และไว้วางใจกับสิ่งนั้น และยอมที่จะทุ่มเทแรงกาย แรงใจให้กับสิ่งนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมหรือไม่ก็ตาม และความเชื่อจะส่งผลต่อแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามสิ่งที่ตนเชื่อ เช่น เชื่อเรื่องผลของกรรม ก็จะส่งผลต่อการประพฤติตนในทางที่ดี เชื่อเรื่องความสำเร็จในชีวิต ก็จะมีแรงผลักดันให้เกิดความพยายามจนสำเร็จได้ เป็นต้น ฉะนั้นความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของการประพฤติตนของคนในสังคม

2. ค่านิยม เป็นความนิยมของบุคคล หรือกลุ่มคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิด พฤติกรรมหรือการกระทำเป็นอย่างมาก และสะท้อนความสำนึกรับผิดชอบชีวิตของคนในสังคม หากค่านิยมในสังคมส่วนใหญ่มีแนวทางที่ถูกต้อง พฤติกรรมของบุคคลในสังคมก็มีแนวโน้มที่จะถูกต้องตามค่านิยมนั้น ๆ ฉะนั้นค่านิยมจึงสำคัญต่อการดำเนินชีวิตสมัยใหม่

3. ทักษะคิด เป็นความคิดเห็นที่เกิดจากการได้เรียนรู้ หรือรับรู้ ประกอบกับการตัดสินใจของแต่ละบุคคล ซึ่งทักษะคิดของแต่ละคนอาจจะมีเหมือนหรือต่างกันได้ เกิดจากปัจจัย

หลายอย่าง เช่น ความเป็นอยู่ การศึกษา ประสบการณ์ เป็นต้น ฉะนั้นทัศนคติส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และแสดงออกทางพฤติกรรมทั้งที่ขบขันและไม่ขบขันของแต่ละบุคคล

4. บุคลิกภาพ เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถแสดงออกได้ 2 ทาง คือทางกายและทางใจ ทางกาย เช่น รูปร่างหน้าตา การแต่งตัว การไหว้ การพูด เป็นต้น ส่วนทางใจ เช่น อารมณ์ดี มีจิตใจที่ดี เป็นการคาดเดาจากผลของพฤติกรรมภายนอก ฉะนั้น บุคลิกภาพของบุคคลมีความสัมพันธ์ต่อความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ เช่นกัน

ดังนั้น ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์มีหลายสาเหตุด้วยกัน โดยเฉพาะสังคมที่อยู่อาศัย ซึ่งมีค่านิยม ความเชื่อ ที่ส่งผลต่อทัศนคติ และก่อให้เกิดอุปนิสัย และบุคลิกที่แสดงออกมาเป็นลักษณะของพฤติกรรม และการแสดงออกของพฤติกรรมของบุคคลยังสามารถคาดการณ์ถึงอนาคตของแต่ละคนได้ว่ามีแนวโน้มไปในทิศทางใดได้บ้าง ไม่ว่าจะเป็นทิศทางที่ดี หรือไม่ดี ทัศนคติในทางพระพุทธศาสนาพฤติกรรมคือเครื่องชี้วัดความสมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์เท่านั้น

หลักสัปปริสธรรม

ธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดี มีคุณธรรม และเป็นผู้ควรแก่การยกย่องนับถือ เป็นคนที่สามารถดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ประกอบด้วยหลักธรรม 7 ประการ ดังนี้ (พระทองพจน์ ธีธมโม และคณะ, 2561)

ธัมมัญญตา แปลว่า ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546) หมายถึง รู้หลักความจริงของธรรมชาติ รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์แบบแผนหน้าที่ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล ซึ่งจะเป็นเหตุให้ทำการใด ๆ ได้สำเร็จผลตามความมุ่งหมาย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546)

ดังนั้น การดำเนินชีวิตสมัยใหม่ จำเป็นต้องรู้หลักของเหตุเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นพูด คิด หรือลงมือทำอะไรใด ควรคำนึงถึงเหตุหรือต้นตอของการเกิดปัญหา เพราะการแก้ปัญหาที่ดีและมีประสิทธิภาพนั้น คือ การแก้ไขที่ต้นเหตุของปัญหา ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา ก็เช่นเดียวกัน มุ่งเน้นการศึกษาทำความเข้าใจปัญหา เมื่อเหตุเกิดที่ใดให้รีบแก้ไขที่นั่น มิใช่การหนีปัญหา ฉะนั้นการดำเนินชีวิตในยุคสมัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ควรให้ความสำคัญกับสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมากกว่าการนึกถึงอดีต และเป็นผู้รู้เหตุแห่งการทำความดี ละความชั่ว เพราะความดีเมื่อทำแล้วนำมาซึ่งความสุข ส่วนความชั่วเมื่อทำแล้วก็เป็นเหตุแห่งความทุกข์

อัตถัญญตา แปลว่า ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล หมายถึง รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมายของหลักธรรมหรือหลักการ กฎเกณฑ์ หน้าที่ รู้จักประโยชน์

ที่ ประสงค์ วัสดุที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตามหลัก (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

ดังนั้น การดำเนินชีวิตสมัยใหม่ จำเป็นต้องมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน วัตถุประสงค์ที่ต้องการ หรือรู้จักผลที่จะได้รับ รู้ค่านิยม แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ผลแห่งความสำเร็จในชีวิตก็มาจาก ความมีเหตุ มีผล เป็นของสืบเนื่องกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ หากพฤติกรรม หรือการ กระทำใด เป็นไปในทางที่จะทำให้ต่อตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ก็ควรเป็นพฤติกรรมที่ควรละ เว้นเสีย

อัตตัญญูตา แปลว่า ความรู้จักตน หมายถึง รู้ฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัดความสามารถ และคุณธรรมต่าง ๆ เป็นต้น ของตนตามจริง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) ดังนั้นการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อตนเอง รู้ว่าตนเองเป็น ใคร มีข้อด้อยตรงไหน ควรแก้ไขตนเองอย่างไร และควรประพฤติปฏิบัติอย่างไร เช่น รู้ว่าตนเอง มีความสามารถด้านใด ถนัดแบบไหน ควรจะช่วยเหลือผู้อื่นอย่างไร คือมีสติปัญญาอยู่ในระดับ ใด แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมแก่ภาวะของตนเพื่อให้เกิดผลดี สามารถวิเคราะห์ตนเองได้ ว่ามีความบกพร่องในเรื่องใด อย่างไร และรู้จักปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น สามารถอยู่ในสังคมได้ อย่างมีความสุข

มัตตัญญูตา แปลว่า ความรู้จักประมาณ หมายถึง รู้จักความพอเหมาะพอดี เช่น ฝึกหัดรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัย 4 (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

ดังนั้น การดำเนินชีวิตสมัยใหม่ ควรคำนึงถึงความเป็นอยู่อย่างพอเพียง รู้จัก การวางแผนสำหรับการหาทรัพย์และการใช้จ่ายทรัพย์อย่างพอประมาณ ไม่ฟุ่มเฟือย หรือใช้ ใช้จ่ายเกินความจำเป็น การเป็นผู้รู้จักการวางแผนในการดำเนินชีวิต จะทำให้ไม่เดือดร้อนใน ภายหลัง รู้จักการเรียงลำดับความจำเป็นมากไปหาน้อย เช่น ส่วนที่เป็นค่าอาหารแต่ละวัน ส่วนที่ ต้องเก็บไว้เป็นค่าเดินทาง ส่วนที่ต้องเก็บออมไว้ใช้ยามฉุกเฉิน และส่วนที่ต้องนำมาทำบุญ หรือแบ่งปันให้สังคม เป็นต้น

กาลัญญูตา แปลว่า ความรู้จักกาล หมายถึง รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลา ที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน หรือปฏิบัติการต่าง ๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

ดังนั้น การดำเนินชีวิตสมัยใหม่ จำเป็นต้องรู้จักจัดเวลาให้เหมาะสม รู้ว่าเวลาไหน ควรทำอะไร รู้ว่ากิจใดต้องใช้เวลาเท่าไร แล้วทำให้ตรงเวลา ทำให้เป็นเวลา ทำให้พอกับเวลา และทันเวลาที่กำหนด ดังนั้นการเป็นการดำเนินชีวิตในยุคนี้ คนที่บริหารเวลาได้ดีจะรู้สึกกว่าชีวิต มีคุณค่า สิ่งเหล่านี้นำไปสู่ความสบายใจและสุขใจเป็นคนที่ทำอะไรอย่างมีเป้าหมาย และ จะมุ่งมั่นจนกว่าถึง จุดหมายของตน เมื่อผสมกับทักษะและเทคนิคในการบริหารเวลา โอกาสที่ จะบรรลุเป้าหมายก็ย่อมมากขึ้น การบริหารเวลาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตเป็นอย่างยิ่ง และ

ยังรักษาความสมดุลในชีวิต เวลาเปรียบเสมือนผู้ช่วยให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ทุกบทบาทที่ตนเองต้องรับผิดชอบ ทั้งเรื่องครอบครัว สังคมการเรียนรู้ สุขภาพ การเงินการงาน ฯลฯ

ปรีชาญาณ แปลว่า ความรู้จักบริษัท รู้จักชุมชน หมายถึง รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมนุม และชุมชน รู้จักมารยาท ระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณี และรู้ข้อควรปฏิบัติอื่น ต่อชุมชนนั้น ๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546)

ดังนั้น การดำเนินชีวิตสมัยใหม่ จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจต่อขนบธรรมเนียมประเพณี ระเบียบข้อปฏิบัติของแต่ละสังคมนั้น ๆ เพราะแต่ละสังคมจะมีขนบธรรมเนียมประเพณี ที่แตกต่างกันออกไปตามความเชื่อหรือค่านิยม ฉะนั้นการเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในสังคม จะช่วยให้สามารถประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและบุคคลในสังคม

บุคคลปัญญา หรือ บุคคลปรีชาญาณ แปลว่า ความรู้จักบุคคล หมายถึง รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยอาศัย ความสามารถและคุณธรรม เพื่อปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยถูกต้อง เช่น ควรคบหรือไม่ จะเกี่ยวข้อง จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิ หรือแนะนำสั่งสอนอย่างไรจึงจะได้ผลเป็นต้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546) รวมทั้งเข้าใจธรรมชาติของคน รู้ความแตกต่างของบุคคล และรู้ว่าควรจะทำปฏิบัตต่อบุคคลแต่ละประเภทอย่างไรจึงจะเหมาะสม

ดังนั้น การดำเนินชีวิตสมัยใหม่ให้มีคุณภาพ มีความเจริญก้าวหน้า จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ตลอดทั้งสภาพแวดล้อมรอบข้างที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มีเหตุผล มีความรอบคอบ ระมัดระวังในการลงมือกระทำสิ่งใดก็ตาม ซึ่งหลักสัปปริสธรรมจะเป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตร่วมกันของคนในสังคม ทำให้เข้าใจความเป็นธรรมดาของชีวิต เข้าใจสังคมแวดล้อมมากขึ้น และรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มองเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน แม้ความเจริญทางด้านวัตถุเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิต มีความสะดวกสบายเพิ่มมากขึ้น แต่การพัฒนาด้านจิตใจกลับถดถอย ส่งผลให้ไม่เห็นคุณค่าในการอยู่ร่วมกัน ขาดความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ซึ่งการอยู่ร่วมกันในสังคมก็ไร้ความหมาย สังคมสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยวัตถุนิยมต่าง ๆ ก็จะทำให้เกิดโทษเพียงฝ่ายเดียว

สรุป

พฤติกรรม หรือการกระทำเป็นเครื่องกำหนดอนาคต ดังนั้นการดำเนินชีวิตในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วเช่นนี้ จำเป็นต้องศึกษา ทำความเข้าใจต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นแนวทางที่สำคัญในการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา มองว่าพฤติกรรมหรือการกระทำเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะพฤติกรรมหรือการกระทำเท่านั้นคือเครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงเช่นนี้ อาจเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตต่าง ๆ มากมาย ทั้งตนเองและผู้อื่น หลักสัปปริสธรรมมีความสัมพันธ์ต่อการ

ประพัตติคนที่ดีของบุคคลในสังคม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ จำเป็นต้องประพัตติตนตามหลักความมีเหตุ มีผล มีสติสัมปชัญญะ ไม่เผลอ รู้จักตน เข้าใจตน และเข้าใจผู้อื่น ทั้งยังเป็นผู้รู้จักประมาณ ในสถานการณ์บ้านเมืองปัจจุบันเกิดภาวะวิกฤติ มีผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ข้าวยาก หนักแพง เกิดภัยธรรมชาติและเกิดโรคระบาดอย่างรุนแรง ซึ่งการรู้จักประมาณในการใช้จ่ายเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมสมัยใหม่ การมีวินัยในตนเอง การบริหารจัดการเวลา การเคารพสถานที่ และเคารพบุคคลอื่น ดังนั้น หลักสัปปุริสธรรม ควรปลูกฝังให้มีขึ้นภายในจิตใจ เพราะเป็นหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้กับพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- บุรฉัตร จันทรแดง และคณะ. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม. *Dhammathas Academic Journal*, 19(4), 235-244.
- พระทองพจน์ ธีธมโมและคณะ. (2561). “หลักสัปปุริสธรรมกับการแก้ไขวิกฤติปัญหาสังคม”. *วารสารสมาคมศิษย์เก่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 6(1), 51-65.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- ภาวิดา มหาวงศ์. (2560). พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน หมวดรายวิชาการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ “พิบูลสงครามวิจัย” (หน้า (ครั้งที่ 3). 3(1), 347-358).
- สานิตย์ หนูนิล และคณะ. (2562). “ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ในชนบทไทย”. *วารสารพัฒนาสังคม*, 21(2), 176-195.
- อาภรณ์ รัชไช. (2560). พฤติกรรม (Behavior). เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2564 จาก <https://www.scimath.org/lesson-biology/item/7001-behavior-7001>
- Bloom. B.S. . (1975). *Taxonomy of Education*. New York: David McKay Company Inc.
- Jitpitak. C. . (1982). *Behavioral sciences*. Bangkok: mass media.
- Lahey. B.B. (2001). *Psychology : an Introduction*. 7 th Edition. New York: McGraw – Hill Company, Inc..

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่
ในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา*
THE PARTICIPATION OF THE NEW GENERATION
IN ORGANIZING ACTIVITIES PROMOTING BUDDHISM

มนตรี สหชัยรุ่งเรือง

Montree Sahachairungrueng

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: montree.sahachairungrueng@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ เป็นการศึกษาการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ประเทศไทยของเรามีสารพัดปัญหาสังคมเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทั้งปัญหายาเสพติด ปัญหาครอบครัว ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ฯลฯ แต่ที่เห็นได้ชัดเจนและกระทบความเป็นอยู่ของคนในสังคม แต่ในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ไม่เวลาในการเข้าร่วมกับกิจกรรมภายในวัด เพราะต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ การที่จะให้ผู้คนเหล่านั้นเข้าร่วมในวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาหรือให้ผู้คนช่วยกันศึกษาและปฏิบัติธรรมตามกำลังศรัทธา เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงามจากพุทธศาสนานำไปปฏิบัติ โดยการห่างไกลจากอบายมุข ปลุกฝังการให้อภัย ทำสิ่งที่ถูกต้อง ให้รักตัวเอง รักคนรอบข้าง รักสังคมและประเทศชาติ ซึ่งในทางคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นพระศาสดาซึ่งจะทำให้ผู้คนสามารถดำเนินชีวิตอย่างราบรื่น เมื่อคนรุ่นใหม่นั้นได้เข้าไปทำความเข้าใจกับคำสอนแล้ว จะทำให้รู้ว่าจะต้องใช้ชีวิตอยู่บนโลกนี้อย่างไรจึงจะไม่ทุกข์ ไม่ขัดข้อง ไม่วุ่นวายใจ เป็นการส่งเสริมคนรุ่นใหม่ทำกิจกรรมร่วมกับพระพุทธศาสนานั้นจะได้ผลมากหรือน้อย ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการที่ผู้คนเข้าไปร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่คนรุ่นใหม่ก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมโดยไม่ต้องเอาร่างกายไปที่วัดก็ได้ สามารถทำที่ไหนก็ได้ เพราะศาสนาพุทธสอนให้เป็นคนดี ฉะนั้นความดีเราสามารถทำได้ทุกที่ ทุกเวลา นั่นละคือการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ที่สามารถทำได้

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, คนรุ่นใหม่, กิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา

* Received 12 April 2021; Revised 27 April 2021; Accepted 12 May 2021

Abstract

This article It is a study to promote the new generation's participation in organizing religious activities. In our country of Thailand, there are many social problems that arise all the time, including drug problems, family problems, health problems. But that is evident and affects the well-being of the people in society. But nowadays the new generation does not have time to join with the activities of the temple. Because you have to do for a living Getting them to attend to the big day. In Buddhism, or for people to help each other study and practice the power of faith in order to create good values from Buddhism into practice by being far from abode Cultivate forgiveness Do the right thing, love yourself, love those around you, love society and the country. In which the teachings of the Lord Buddha are the Prophet, which will enable people to live smoothly. When the new generation has come to understand the teachings Will make them know how to live in this world so that they are not suffering, not disrupted, not troubled. It is to promote the new generation to do activities with Buddhism that will be more or less effective. It does not depend on people participating in Buddhist activities alone. But the younger generation can participate in activities without having to bring their bodies to the temple. Where can you do that? Because Buddhism teaches you to be good Therefore, our goodness can be done anytime, anywhere, that is, with the participation of the new generation that can be done.

Keywords: Participation; New generation; Activities to promote Buddhism

บทนำ

ปัจจุบันคนรุ่นใหม่มีเวลาน้อยในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะคนส่วนใหญ่ต้องทำหน้าที่การงานหาเงินเลี้ยงครอบครัวและยุ่งกับโลกออนไลน์เกินไป ทำให้ผู้คนเหล่านั้นห่างจากกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา ความสำคัญในส่วนของกิจกรรมพระพุทธศาสนาจึงค่อย ๆ ลดน้อยถอยลง พุทธศาสนาก็คงเหลือคนรุ่นหลังที่ยังศรัทธาและพอมีเวลาว่างเพื่อทำกิจกรรมสำคัญทางพุทธศาสนา กิจกรรมของพระพุทธศาสนานั้นเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องการพัฒนาคนทุกคนในประเทศไทย เพราะการที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกับพระพุทธศาสนาเป็นการสร้างความรู้รักสามัคคี สร้างความผาสุกให้กันและสร้างพื้นฐานที่ดีงามให้กับผู้คนในสังคมทุก ๆ ระดับก็ว่าได้

พระพุทธศาสนา หรือ ศาสนาพุทธ (สมทรง ปุณฺณฤทธิ, 2545) เป็นศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมไทยเคารพนับถือและปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจากอดีตกาลจนถึงปัจจุบัน เป็นที่น่าสนใจว่ากระแสการนับถือศาสนาพุทธมีความเอียงเอนไปในลักษณะไหน ศรัทธายังคงดำรงอยู่และเป็นที่พึ่งให้กับคนรุ่นใหม่ได้หรือศาสนาพุทธกำลังตกอยู่ในวิกฤติขาลง โลกสังคมออนไลน์ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการณ์นับถือพุทธศาสนานั้นมีมาก สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้เกิดความเป็น “สังคมโลกาภิวัตน์” สังคมที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันมากขึ้น มีความเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน หน่วยธุรกิจ และรัฐบาล ทั่วทั้งโลก ยุคนี้จึงเป็นยุคแห่งการเคลื่อนไหลของข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว ที่เห็นได้ชัดเจนคือการเชื่อมโยงข้อมูลผ่านสังคมออนไลน์ คนรุ่นใหม่ในช่วงยุคนี้สนใจและอยู่กับสังคมออนไลน์มากพอ ๆ กับอยู่ในสังคมจริง และเป็นสิ่งที่มีอาจปฏิเสธที่จะอยู่ในกระแสสังคมออนไลน์ เนื่องจากการไม่สนใจหรือใส่ใจสังคมออนไลน์อาจทำให้กลายเป็นคนที่ล้าหลังทางข้อมูลข่าวสาร แม้ในบางครั้งการที่คนรุ่นใหม่ใช้เวลาอยู่ในโลกออนไลน์ทำให้คนรุ่นเก่าหลายคนตำหนิถึงการใช้เกินความจำเป็น มองว่าคนรุ่นใหม่หมกมุ่นอยู่ในสังคมเสมือนจริงเกินไป คนรุ่นเก่านั้นพยายามเตือนคนรุ่นใหม่ให้สนใจเรื่องเกี่ยวกับศาสนาพุทธ อันจะนำไปสู่การปฏิบัติตนให้เป็นพุทธศาสนิกชนของศาสนา

ปัญหาที่ทำให้ผู้คนห่างไกลกิจกรรมพระพุทธศาสนา

1. ปัญหาคนรุ่นใหม่ใส่ใจกับโลกออนไลน์มองศาสนาด้านลบ

สังคมออนไลน์เป็นการส่งและรับข้อมูลอย่างรวดเร็ว ข่าวสารเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับศาสนาถูกแชร์และโพสต์ใน Facebook, YouTube, Twitter ฯลฯ แฉน่อนในโลกเสมือนจริงนี้ย่อมมีคนทั้งหลายทั้งเคารพศรัทธาศาสนาพุทธและไม่ได้สนใจศาสนาพุทธ เมื่อเกิดปรากฏการณ์เกี่ยวกับศาสนาพุทธขึ้นด้วยความเร็วของสังคมออนไลน์ทำให้ปรากฏการณ์เหล่านั้นถูกส่งต่อไปถึงคนรุ่นใหม่ เมื่อได้รับข้อมูลที่รวดเร็วบางครั้งทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ทันได้ตั้งคำถามหรือค้นหาข้อมูลความจริงแต่เชื่อดข้อมูลที่ได้รับทันที

เมื่อคนรุ่นใหม่รับชุดข้อมูลที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการสืบค้นและวิเคราะห์ข้อเท็จจริงย่อมส่งผลต่อความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนา การล้อกันโดยยกเอาตัวอย่างนักบวชในศาสนาพุทธหรือพระสงฆ์ที่กระทำตัวไม่เหมาะสมและถูกแชร์ในสังคมออนไลน์ทำให้คนรุ่นใหม่เพิกเฉยพุทธศาสนา กรณีพระชีเครื่องบินเจ็ท สวมแว่น ใช้ซองแบรด์เนม พระสหายยามสี่ชมพู พระตั้งวงดื่มของมีเมา พระเสพสารเสพติด พระมีวสุสมกามกับหญิง เป็นต้น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นส่อให้ศาสนาถูกมองว่าเสื่อม พระทำตัวไม่เหมาะสมกับเป็นผู้ที่สวมผ้าเหลือง คนรุ่นใหม่เสพข้อมูลในลักษณะนี้เป็นจำนวนมากในสังคมออนไลน์ด้านภาพลบที่มากกว่าด้านบวกทำให้ความรู้สึกศรัทธาของคนรุ่นใหม่ลดน้อยถอยลง มองว่าศาสนาพุทธเป็นเพียงเรื่องหนึ่งที่ไม่จำเป็นต้องใส่ใจอะไรมากมาย

การนำภาพที่สื่อไปทางลบมาโพสต์ส่งต่อกัน หรือการตัดตกแต่งภาพพระไปในลักษณะตลกขบขันแสดงถึงอารมณ์เยาะเย้ยสนุกสนาน หรือการคอมเมนต์คำเสียดสีกรณีทางศาสนาที่ไม่เหมาะสม กลายเป็นวัฒนธรรมปกติของคนรุ่นใหม่ในสังคมออนไลน์ ภาพพระที่เป็นไปในทางบวกไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่ากับภาพที่ถูกตัดต่อในทางตลกขบขัน พิจารณาจากยอด Like ในหลายแฟนเพจมากมาย เหล่านี้คนรุ่นใหม่อาจมองว่าเป็นเรื่องปกติไม่ได้คิดอะไร แต่ในขณะเดียวกันนั้นได้ทำให้คนรุ่นใหม่เสื่อมศรัทธาพุทธศาสนาจากความคิดของตนเอง บางครั้งการเข้าวัดฟังธรรมกลายเป็นเรื่องที่น่าเบื่อ แต่การเข้าวัดเพื่อเวียนเทียนกับคนรักเป็นสิ่งที่ต้องไปมากกว่า หรือการทำบุญปล่อยสัตว์เป็นการไปเพื่อการถ่ายรูปและแชร์สถานะมากกว่าการศรัทธาในการให้ชีวิตใหม่แก่สัตว์โลก นี่เป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนความเป็นตัวตนของคนรุ่นใหม่

ขณะเดียวกันคนรุ่นเก๋าก็หาว่าคนรุ่นใหม่ทางศาสนา อนาคตสังคมต้องประสบกับปัญหาความสงบระดับจิตใจของคนรุ่นใหม่จะลดลง หลักคำสอนของศาสนาจะไม่ได้ได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่อย่างจริงจัง การค้นหาแก่นแท้ของศาสนาจะถูกละเอียดและมองข้าม คนรุ่นใหม่จะไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับพุทธศาสนาได้อย่างมีเหตุผลในกระแสที่เปลี่ยนไป คนรุ่นใหม่ต้องพยายามฝึกตัวเองให้เป็นคนที่ตระหนักถึงการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีเหตุผล ออกมาปฏิสัมพันธ์กับโลกสมัยใหม่ พิจารณาหลักคำสอนของพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่นในสังคม เพื่อนำหลักการมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างเข้าใจ แม้คนรุ่นใหม่จะไม่ศรัทธาในพุทธศาสนาก็มิใช่ความผิด แต่อย่าวิพากษ์วิจารณ์โดยไม่เข้าใจในหลักคำสอนของแต่ละศาสนา ให้ค้นหารายละเอียดของแต่ละเรื่องราวที่เกิดขึ้น มิใช่เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาเพียงเพราะเป็นกระแสหรือความเข้าใจจากการถูกบีบบังคับ ให้ขยับตัวเองเข้าไปเรียนรู้เรื่องราวของศาสนาด้วยความศรัทธาอย่างจริงจัง เพราะท้ายที่สุดศาสนาไม่ใช่สิ่งเลวร้าย เพราะศาสนาทุกศาสนามุ่งหวังให้ผู้คนที่นับถือ อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข การโพสต์หรือแชร์สถานะเกี่ยวกับศาสนาคนรุ่นใหม่จะต้องตระหนักด้วยว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับชุดความคิดของคนรุ่นใหม่ในสังคมออนไลน์ (พงษ์เทพ บุญกล้า, 2556)

2. ปัญหาความยากจนเป็นเหตุให้ห่างจากกิจกรรมพระพุทธศาสนา

ประเทศไทยของเรานี้มีสารพัดปัญหาสังคมเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาทั้งปัญหายาเสพติด ปัญหาครอบครัวปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ฯลฯ แต่ที่เห็นได้ชัดเจนและกระทบความเป็นอยู่ของคนในสังคมมากที่สุดก็คงหนีไม่พ้น “ปัญหาความยากจน” ที่อยู่คู่กับสังคมไทยมานานแสนนาน

ทุกวันนี้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศต้องประสบกับภาวะความยากจนอยู่ในภาวะที่ขาดแคลนไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการมีหนี้สินซึ่งสาเหตุของความยากจนก็เกิดจากการไม่มีงานทำประชากรเพิ่มขึ้นอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจต่ำเมื่อเทียบกับอัตราการเติบโตของประชากรความเกียจคร้านและความเฉื่อยชาลักษณะของอุตสาหกรรมปัจจัยทางด้านการวัฒนธรรมและสังคมตลอดจนขาดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

เหตุผลเหล่านี้เป็นความจริงที่ไม่สามารถปฏิเสธได้เลย เพราะถ้าหากประชาชนว่างงาน ก็ไม่มีรายได้เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่าย คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ไม่เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ และความยากจนยังก่อให้เกิดปัญหาความไม่มั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งเป็นปัญหาสังคม เช่น อาชญากรรม และยังครอบคลุมถึงขาดโอกาสทางการศึกษา การรักษาพยาบาล การไร้ซึ่งอำนาจ และส่งผลทางด้านสุขภาพจิตของบุคคลทำให้เกิดความท้อแท้สิ้นหวังต่าง ๆ ตามมา เมื่อปัญหาเหล่านั้นเกิดขึ้นทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ที่ได้รับผลกระทบจึงทำให้ห่างจากการทำบุญทำทาน เข้าวัดทำกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา (เอื้องฤทัย, 2555)

3. ปัญหาโควิด-19 ระบาดเหตุให้เศรษฐกิจและสังคมแอ่งลงก่อให้เกิดผลกระทบกับกิจกรรมทางศาสนา

นับตั้งแต่เชื้อไวรัสโคโรนาระบาดในมณฑลฮั่นของจีน เมื่อปลายปี พ.ศ. 2562 และได้แพร่ระบาดไปยังประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วย การดำเนินชีวิตของผู้คนในพื้นที่ ซึ่งมีการระบาดของไวรัสชนิดนี้ได้รับผลกระทบทั้งในทางเศรษฐกิจ และสังคม ทั้งนี้ด้วยเหตุปัจจัยดังต่อไปนี้

3.1 โดยธรรมชาติของโรคระบาดทุกชนิด จะแพร่เชื้อจากผู้ป่วยจากการติดเชื้อหนึ่งคนไปยังผู้ที่เข้ามาสัมผัสใกล้ชิดกับเขาได้หลายคน และการป้องกันการแพร่ระบาดก็จะกระทำได้ 100 เปอร์เซ็นต์ ก็ต่อเมื่อทุกคนในพื้นที่ซึ่งมีการแพร่ระบาดได้รับการฉีดป้องกันเชื้อชนิดนั้น ๆ เท่านั้นแต่ในขณะนี้ยังไม่มีวัคซีนป้องกันไวรัสชนิดนี้ ดังนั้น การป้องกันกระทำได้โดยใช้มาตรการทางสังคมโดยการออกกฎหมายควบคุมควบคุมไปกับการขอความร่วมมือจากประชาชน ส่วนผู้ป่วยจากการติดเชื้อสามารถรักษาให้หายได้โดยการใช้ยารักษาตามอาการ แต่ก็มีผู้ป่วยส่วนหนึ่งเสียชีวิต โดยเฉพาะผู้สูงอายุและผู้ที่มีโรคประจำตัว เช่น เบาหวาน และความดัน เป็นต้น อยู่ก่อนแล้ว ส่วนว่าจะมีผู้เสียชีวิตมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ป่วยมากหรือน้อย และวิธีการรักษาซึ่งจะต้องพึ่งพาอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่เพียงพอ ทั้งบุคลากรทางการแพทย์จะต้องมีความรู้ ความชำนาญ รวมไปถึงการทุ่มเทร่างกาย แรงใจด้วย

3.2 ด้วยเหตุปัจจัยในข้อ 1 ในทุกประเทศที่โควิด-19 ระบาด ประชาชนได้รับความเดือดร้อนทั้งจากปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาสังคม อันเป็นผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ส่วนว่าจะเดือดร้อนมากหรือเดือดร้อนน้อย ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยดังต่อไปนี้

3.2.1 ก่อนที่โควิด-19 จะระบาด ได้มีปัญหาเศรษฐกิจและสังคมหรือไม่ และถ้ามีมากน้อยแค่ไหน

3.2.2 ศักยภาพในการแก้ปัญหาทั้งสองประการนี้ของรัฐบาลผู้บริหารประเทศนั้น ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ และมากน้อยแค่ไหน

3.2.3 ถ้าปัญหาเศรษฐกิจ และสังคมได้เกิดขึ้น และดำรงอยู่ ทั้งมีแนวโน้มว่าจะรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ก่อนการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส และรัฐบาลไม่มีศักยภาพในการแก้ปัญหาเพียงพอ อนุมานได้ว่า เมื่อมีการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทั้งปัญหาเศรษฐกิจ

และสังคม จะต้องรุนแรงขึ้นกว่าเดิมแน่นอน เมื่อปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นผู้คนที่ได้รับผลกระทบจึงห่างจากการไปวัดทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา (สามารถ มั่งสึง, 2563)

การมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา

การส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในเวลาปกตินอกเหนือจากเทศกาลสำคัญก็เป็นสิ่งที่ควรกระทำเช่นกันหากจะพิจารณาว่า ชาวพุทธเราควรให้การสนับสนุนส่งเสริมพระพุทธศาสนาได้อย่างไรบ้างก็พอจะเห็นแนวทางดังต่อไปนี้

1. ร่วมกันสร้างบรรยากาศแห่งความสงบให้เกิดขึ้นในประเทศไทย จนเป็นที่เล่าขานว่าดินแดนนี้เป็นดินแดนพระพุทธศาสนาที่สงบร่มเย็น จากการเดินทางไปเผยแพร่พุทธธรรมระหว่างพระราชพิธีบรมราชาภิเษก มีชาวอเมริกันหลายคนได้เห็นพระสงฆ์จึงเข้ามาสนทนาด้วย ครั้นถามไถ่เสร็จก็ทราบความว่า เป็นพระสงฆ์จากประเทศไทย เขาก็เข้ามาแสดงความยินดีที่ประเทศไทยได้มีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ และเขาบอกว่าชมรายการต่าง ๆ แล้วรู้สึกประทับใจที่ส่วนใหญ่พระราชพิธีจะมีพุทธศาสนาเข้าไปมีส่วนร่วมแทบทั้งนั้น ดูแล้วรู้สึกสงบมาก เขาบอกว่าในชีวิตของเขาไม่เคยได้ยินคำว่า กลุ่มผู้ก่อการร้าย (Buddhist Terrorist) ไปทำร้ายใครที่ไหนเลย ได้ฟังแล้วก็ปลื้มใจมาก เป็นอันว่าพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งนี้ เป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้ชาวโลกได้ทราบว่า มีพุทธสภาวะที่สอดแทรกอยู่ในชีวิตคนไทยอย่างแนบแน่น จึงทำให้สัมผัสได้ถึงความสงบอันเป็นที่มาแห่งคำว่า ไทยแลนด์ดินแดนแห่งรอยยิ้มอย่างสมคำเล่าลือ

2. ช่วยกันศึกษาเล่าเรียนหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจอย่างเพียงพอที่จะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งส่วนตัวและครอบครัว ให้ได้รับความสงบร่มเย็นตามสมควรแก่การปฏิบัติตามพระพุทธพจน์ที่ว่า “ธรรมะที่ประพฤติดีแล้วย่อมนำความสุขมาให้” เมื่อปฏิบัติธรรมแล้วครอบครัวเป็นสุข ตนเองเป็นสุข เป็นที่ประจักษ์ก็จะมีผู้เต็มใจเดินตามทางแห่งพุทธธรรมมากขึ้น

3. การส่งเสริมหลักพุทธธรรมสู่การปฏิบัติจริงในสังคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 พระองค์ทรงใช้หลักพุทธธรรมประยุกต์เข้าสู่สังคมในนามของ “จิตอาสา” ขณะนี้คนไทยที่เข้าร่วมกระบวนการจิตอาสาของพระองค์ท่านหลายล้านคน หัวใจสำคัญของจิตอาสา คือ ความเสียสละ ความเมตตา และความไม่เห็นแก่ตัว หลังพระราชพิธีบรมราชาภิเษกจบลงแล้ว พระองค์ได้บริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่ง เพื่อซื้ออุปกรณ์การแพทย์ที่จำเป็นแก่โรงพยาบาล 27 แห่ง นับว่าพระองค์ได้ทรงบำเพ็ญทศพิธราชธรรมจนเป็นที่ประจักษ์ใคร ๆ ที่ไปร่วมงานพระราชพิธีครั้งนี้ต่างกลับมาเล่าความประทับใจกันว่า ตั้งแต่ลงจากรถเหยียบผืนดินที่กรุงเทพมหานคร ก็มีจิตอาสาคอยดูแลการกินการอยู่อย่างสะดวกสบายทุกอย่างทุกคนช่วยดูแลในทุกก้าวอย่างเต็มที่เหมือนญาติ ความจริงทุกคนก็เป็นญาตินั่นแหละแต่เป็นญาติโดยธรรม

4. ช่วยการสร้างค่านิยมแห่งการเสียสละเพื่อละความเห็นแก่ตัว ด้วยการฝึกเสียสละ กำลังกายกำลังใจและกำลังทรัพย์ตามกำลัง เพื่อส่งเสริมความร่มเย็นเป็นสุขของส่วนรวม มองเห็นความทุกข์ของคนอื่นว่า เป็นเสมือนเช่นความทุกข์ของเราต้องเข้าไปช่วยกันแก้ไขด้วยความร่วมมือร่วมแรงและร่วมใจ การให้ตามความสามารถที่จะให้ได้ กำจัดความตระหนี่และความโลภ สิ่งสำคัญที่สังคมได้จากการให้ คือลดความโลภและความตระหนี่ลงให้น้อยที่สุด อันจะส่งผลต่อการยุติการฉ้อราษฎร์และบังหลวง และพฤติกรรมเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้ลงตามลำดับ (พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, 2562)

5. จัดให้ประชาชนคนรุ่นใหม่ได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมในวันมาฆบูชา

วันมาฆบูชา เป็นวันสำคัญยิ่งทางพระพุทธศาสนาเนื่องจากเป็นวันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์แก่บรรดาพระอรหันต์ จำนวน 1,250 รูป ตรงกับวันเพ็ญเดือน 3 หรือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 โอวาทปาติโมกข์ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงได้แก่ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลักธรรมคำสอนดังกล่าวถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนควรจะได้รำลึกถึงพระคุณของพระองค์ด้วยการสวดมนต์รักษาศีล และเจริญจิตภาวนา ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นี้ จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยจะได้ศึกษาหลักธรรมและปฏิบัติกิจกรรมถวายเป็นพุทธบูชาเพื่อขัดเกลาจิตใจเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรมสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เยาวชนเป็นพุทธบุตรควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อขัดเกลาจิตใจ ให้เป็นคนดีมีศีลธรรม (พิพิธภัณฑสถานเรือนโบราณล้านนา มช., 2564)

6. เข้าค่ายอบรมคุณธรรม หรือค่ายปลูกฝังจริยธรรม

ในปัจจุบันพบว่าเยาวชนมีปัญหาทางด้านจิตใจ มีความเสื่อมในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม ดังนั้นทุกฝ่ายต้องร่วมมือ ร่วมใจกันอย่างจริงจัง ช่วยกันแก้ปัญหาคาตคุณธรรมและจริยธรรมนับวันมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น จำเป็นต้องมีมาตรการแก้ไขที่ดีพอ เพื่อป้องกันปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ปัญหาสังคมที่มีเยาวชนเกี่ยวข้องเป็นปัญหาที่มีมานาน เนื่องจากขาดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ไม่ดีพอ การแก้ปัญหาคาตความต่อเนื่องขาดความเอาใจใส่อย่างจริงจัง

การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมของเยาวชนนับตั้งแต่วัยเด็ก ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างและบุคคลหลายฝ่ายในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมกันสร้างองค์แห่งความรู้ความร่วมมือเพื่อเพิ่มภูมิคุ้มกันให้เยาวชนไปสู่ความประพฤติที่งดงามและเป็นแบบอย่างของสังคม เพื่อจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป เป็นการแก้ปัญหาคาตของเยาวชน เช่น ปัญหาอบายมุข ปัญหาครอบครัว ปัญหาสิ่งเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาที่เป็นคดีเยาวชน ปัญหาเด็กทำตัวไม่เหมาะสม ต้องถูกสถานพินิจคุมความประพฤติตลอดจนต้องโทษในเรือนจำ และอีกหลาย ๆ ปัญหาที่กำลังรอคอยการแก้ปัญหาย่างถูกวิธี

ดังนั้นปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคม ชุมชน ครอบครัว และตัวของเยาวชน การปลูกฝังทักษะชีวิตในการสั่งสอน การดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดที่จะช่วยขัดเกลาอุปนิสัย และปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม จึงมีความสำคัญมาก การฝึกอบรมเยาวชนโดยจัดให้มีการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาคุณภาพ เชิดชูความเป็นไทย ห่วงไกลยาเสพติด ย่อมเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เยาวชนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคม และช่วยแก้ปัญหาให้เยาวชนที่ติดบุหรี่ เหล้า สารเสพติด จะได้กลับตัวกลับใจเป็นคนดี และเยาวชนเห็นพิษภัยที่เป็นปัญหาของสังคม ตลอดจนเป็นแนวทางไม่ให้เยาวชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข และสารเสพติด และปัญหาโรคเอดส์ในขณะนี้ สังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้จำเป็นต้องเร่งให้มีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้เยาวชนได้เป็นคุณค่าของชีวิตที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่อย่างมีคุณภาพ ที่จะช่วยสร้างความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงให้กับประเทศชาติและพระพุทธศาสนาสืบไป (ศูนย์อบรมคุณธรรม, 2557)

7. การเข้าร่วมประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา เช่น หล่อและแห่เทียนพรรษา การพรรษาสามเณรภาคฤดูร้อน การตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ และพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เป็นต้น

ประเพณีทำบุญเข้าพรรษาคือ การหล่อเทียน และแห่เทียนพรรษาการเข้าพรรษามีกำหนดตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำเดือน 8 จนถึงกลางเดือน 11 เป็นระยะเวลา 3 เดือนซึ่งเป็นช่วงฤดูฝน โดยที่ภิกษุสงฆ์จะอยู่ประจำวัด ห้ามออกเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ การทำบุญเข้าพรรษาจะมีการถวายเครื่องอัฐบริวาร ได้แก่ สบง จีวร สังฆาฏิ บาตร รัตประคด เข็ม ด้าย หม้อกรองน้ำ มีดโกน ชาวบ้านจะมีการนำผ้าอาบน้ำฝน หรือผ้าจ่านำพรรษามาถวายแด่พระภิกษุด้วย ในช่วงเข้าชาวบ้านจะนำภัตตาหารไปถวายพระสงฆ์ รับศีล รับพร ฟังเทศน์ รักษาศีลและมีการงดดื่มของมึนเมาเป็นเวลา 3 เดือน ในช่วงก่อนเข้าพรรษามีประเพณีนิยมบวชลูกหลาน เพื่อที่จะได้จำพรรษาเป็นเวลา 3 เดือน

ประเพณีหล่อเทียนเข้าพรรษามีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพราะสมัยก่อนยังไม่มีไฟฟ้าใช้ พระภิกษุสามเณรจะต้องอาศัยแสงสว่างจากตะเกียง หรือ เทียนไข ในการสวดมนต์หรือท่องตำรา ศึกษาพระธรรม ดังนั้นชาวบ้านจึงทำการเรียไร้ผึ้งจากผู้มีจิตศรัทธาเมื่อได้ปริมาณขี้ผึ้งมากพอแล้ว ชาวบ้านก็ร่วมใจกันนำขี้ผึ้งมาหล่อเทียน โดยการหล่อที่วัดแล้วทำการตกแต่งแกะสลักลวดลายอย่างสวยงาม พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่าการหล่อเทียนพรรษาและถวายเทียนพรรษาแก่พระภิกษุนั้นมีอานิสงส์อย่างมาก คือ จะทำให้เป็นผู้มีปัญญาดี เหมือนกับแสงสว่างของแสงเทียน เพราะเกิดประโยชน์กับพระภิกษุใช้ในการศึกษาพระธรรม

การฉลองต้นเทียนพรรษา ที่หล่อเสร็จเรียบร้อยแล้วจะทำก่อนถึงวันเข้าพรรษา 1 วัน มีการนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ พอตอนรุ่งเช้าก็จะเป็นวันเข้าพรรษาก็จะมีการแห่เทียนไปถวายจนกลายเป็นประเพณี แห่เทียนจ่านำพรรษา และในประเพณีแห่เทียนจ่านำพรรษานี้ต่อมาได้มีการจัด ประกวดเทียนที่นำมาแห่ด้วยเนื่องจากเทียนพรรษาจะมีการแกะสลักด้วย

ลวดลายทั้งงดงามและอาศัยฝีมือในการแกะสลัก ดังนั้นจึงมีการจัดประกวดเพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการพัฒนาความคิดของผู้คนที่ร่วมกันในการออกแบบรถแห่เทียนอีกด้วย

ปัจจุบันประเพณีการแห่เทียนพรรษาได้รับการสนับสนุนมากขึ้นดังนั้นก็จะเป็นประเพณีที่ได้ความสนใจจากชาวไทยมากขึ้นและยังเป็นประเพณีที่ได้รับการยอมรับและดึงดูดชาวต่างชาติด้วย เนื่องด้วยความสะดวกสบายของขบวนและความวิจิตรงดงามของลวดลายเทียนที่แสดงถึงเอกลักษณ์ไทยได้เป็นอย่างดีงานประเพณีแห่เทียนพรรษา ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นประเพณีระดับชาตินั้นก็คือประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้เดินทางมาท่องเที่ยวในงานประเพณีนี้กันมากมาย (9ddn, 2564).

การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนั้น เป็นการสร้างประโยชน์จากโครงการมากมายหลายประการ เริ่มจากตัวสามเณรจะได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา และทำให้ผู้คนเข้าใจอย่างถูกต้องว่า พระพุทธศาสนามีประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมอย่างไร สมัยนี้คนไทยส่วนมากที่นับถือพระพุทธศาสนาแต่ไม่เข้าใจว่า การเป็นชาวพุทธที่แท้จริงต้องรู้จักทำทาน รักษาศีลและทำสมาธิเจริญภาวนา เมื่อสามเณรมาอบรมในโครงการจึงได้รู้จักคำว่าวัด รู้จักพระ รู้จักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาที่ผ่าน ๆ มาเราอาจจะเห็นว่า วัดเป็นที่จัดตลาดนัดบ้าง เป็นที่อบรม อบต. บ้าง เป็นที่ไปเยี่ยมโต๊ะเก้าอี้บ้าง คนบางกลุ่มอาจไม่รู้ว่าวัด เป็นสถานที่แนะนำสั่งสอน ฝึกฝนอบรมผู้คน พระในวัดมีหน้าที่แนะนำสั่งสอน ฝึกฝนอบรม สร้างคน พระไม่ได้แค่ออกบิณฑบาตแล้วรับกิจนิมนต์เท่านั้น แต่ยังมีหน้าที่สั่งสอนญาติโยมที่ยังไม่เข้าใจในศาสนพิธี และคำสอนด้วย เมื่อผู้คนรู้จักพระพุทธศาสนา รู้จักวัด รู้จักพระแล้ว ก็จะรู้ว่า ศาสนามีคุณค่า และธรรมะไม่ได้น่าเบื่อ เพราะในโครงการมีการนำคำสอนลงไปสู่การปฏิบัติ เช่น การฝึกการให้อภัยแก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งเข้านอน ฝึกสามเณรให้มีความเคารพในพระรัตนตรัย ให้นั่งสมาธิก่อนนอน ให้ทบทวนบุญซิบุญ-บาป คือการกระทำของตัวเองตั้งแต่เช้าจรดเย็น กลับบ้านไปก็ให้กราบพ่อแม่ก่อนนอน เป็นการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทิต์ ฝึกให้สามเณรรู้จักทำความสะอาดห้องน้ำจนคุ้นเคยเป็นนิสัยติดตัวไปถึงบ้าน เมื่อพ่อแม่ผู้ปกครองเห็นความเปลี่ยนแปลงของเด็ก ก็จะเกิดความรักและศรัทธาในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น ฝึกให้สามเณรรู้ประมาณในการขบฉันภัตตาหารที่ญาติโยมนำมาถวายด้วยความยากลำบาก เป็นการฝึกให้เป็นคนมีน้ำใจ รู้จักเห็นใจผู้อื่น และให้ระลึกอยู่เสมอว่า เราฉันภัตตาหารเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ จะได้นำเรี่ยวแรงไปทำความดี สอนวิธีรักษาความสะอาดและการนุ่งห่มสบงจีวรให้สุภาพเรียบร้อย สอนให้รู้จักทำความสะอาดห้องทำงานจัดเก็บสิ่งของให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นต้น

นอกจากนี้ การบรรพชาสามเณรยังได้ฝึกการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะ รู้จักการทำงานเป็นทีม รู้จักการเสียสละ มีจิตอาสา มีน้ำใจ เช่น ช่วยกันล้างจาน ช่วยกันทำความสะอาด

สะอาดที่ปัก ช่วยกันห่มจีวร ซึ่งในการฝึกนั้น เราฝึกผ่านระบบหมู่ โดยสามเณรทุกรูปในแต่ละหมู่ มีตำแหน่งหน้าที่และความรับผิดชอบ และมีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งหน้าที่กัน เพื่อให้สามเณรแต่ละรูปได้เรียนรู้หน้าที่ของแต่ละตำแหน่งว่าทำอะไรบ้าง ซึ่งถือเป็นการฝึกความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีด้วย เพราะในอนาคตสามเณรเหล่านี้จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ จะต้องไปอยู่ในสังคม จะต้องพบเจอการกระทบกระทั่งกับผู้คน หากเราฝึกให้เขารู้จักการอยู่ร่วมกับคนหมู่มาก เขาก็จะสามารถปรับตัวได้ดีขึ้น มีความสุขมากขึ้น และไม่ก่อปัญหาให้ผู้อื่น (ศิริโล สังฆภัณฑ, 2561)

การตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ คำว่า " ปี" (สุภวรรตน์ สุทธิพรวิโรจน์, 2555)หมายถึง เวลาชั่วโลกโคจรรอบดวงอาทิตย์ครั้งหนึ่งราว 365 วัน อันเป็นเวลา 12 เดือนตามสุริยคติ เมื่อก้าวถึงปีใหม่ เราก็จะลาปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ด้วยหัวใจเปี่ยมความหวังที่จะก้าวผ่านปีด้วยความสุขพร้อมกับสร้างโอกาสที่จะช่วยให้งามใจในปีใหม่ เราจะได้รับสิ่งที่ดีมีความเจริญก้าวหน้า ด้วยการทำบุญ การไหว้พระ การปฏิบัติธรรม การสวดมนต์ การให้การเผื่อแผ่แก่คนอื่น และการบำเพ็ญประโยชน์ แม้การนับปฏิทินตามแบบสากลจะแตกต่างจากปฏิทินล้านนา หรือแตกต่างจากปฏิทินดั้งเดิมของแต่ละชนชาติ แต่ด้วยการจัดการเวลาตามปฏิทินแบบสากล เป็นระบบการทำงาน ประกอบการความกลมกลืนของวัฒนธรรม จึงกลายเป็นเรื่องเดียวกันของคนทั้งโลก ทำบุญปีใหม่แบบสากลเราก็ทำ พอถึงปีใหม่เมืองผู้คนก็ยังทำบุญที่เป็นมากกว่า เพราะเป็นประเพณีเป็นวัฒนธรรม เป็นความเชื่อของเราด้วย อย่างไรก็ตามเมื่อถึงปีใหม่ เราก็มีการตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่ เป็นที่นิยมกันมาก เราต่างตระเตรียมดอกไม้ และข้าวของทำบุญต่าง ๆ การตักบาตร ในวันขึ้นปีใหม่เป็นการเริ่มต้นวันใหม่ด้วยการทำบุญ เป็นการปลุกจิตใจให้แจ่มใส อิ่มเอม ช่วยให้มีกำลังใจที่เข้มแข็ง ไม่อ่อนแอต่อกิเลส อีกทั้งเป็นการถวายเป็นสังฆทานแด่พระพุทธรูปสงฆ์สามเณร ผู้ทรงศีล และถือเป็นส่งเสริมคุณความดี ทั้งผู้ตักบาตรและพระภิกษุสามเณรผู้รับบิณฑบาต ดังนั้นเราควรตระเตรียมและเข้าใจถึงแก่นแท้ของการตักบาตร การตักบาตรเป็นสังฆทาน คือการถวายของโดยไม่เจาะจง จึงควรตั้งใจว่าจะทำบุญตักบาตรแก่พระภิกษุสงฆ์สามเณรในพระพุทธศาสนาโดยไม่เจาะจงว่าเป็นรูปใดรูปหนึ่ง เมื่อพระภิกษุสามเณรรูปใดผ่านมาก็ตั้งใจตักบาตรแก่พระภิกษุสามเณรรูปนั้นและรูปอื่น ๆ ไปตามลำดับ ก่อนที่จะตักบาตร เราก็อธิฐานด้วยภาษาบาลีหรือภาษาไทย หรือคำเมืองตามที่เราจะสะดวกเพียงแต่เราควรอธิฐานด้วยจิตใจผ่องใส มีความตั้งใจ ขจัดเรื่องอื่นไม่ให้มารบกวน การตักบาตร มีแนวทางปฏิบัติคือ (1) แต่งกายให้เหมาะสม แต่งกายสุภาพ หรือ อาจจะแต่งกายแบบล้านนา หรือแบบประยุกต์ (2) จัดเตรียมอาหารที่สะอาด ถูกสุขลักษณะใส่ภาชนะเรียบร้อย ควรเป็นอาหารเพื่อสุขภาพ คำนึงถึงคุณค่าโภชนาการ ลดหวาน มัน เค็ม ส่วนปริมาณจะ มากหรือน้อยตามความต้องการ หรือหากเป็นของสำเร็จรูปอื่น ๆ ก็ควรเลือกของที่เหมาะสมในการตักบาตร (3) ก่อนที่จะตักบาตรควรตั้งจิตถวายเป็นสังฆทานและความเคารพ ตั้ง

ความปรารถนาเพื่อทำกิเลสให้ลดน้อยลงจนถึงหมดสิ้นไป (4) ในขณะที่ตักบาตร ควรอยู่ในกริยาอาการสำรวม (5) เมื่อตักบาตรเสร็จแล้ว ควรให้ด้วยความเคารพ

การทำบุญอื่น ๆ ในช่วงปีใหม่ ก็มีอีกหลายวิธีตามความสมัครใจหรือตามความเชื่อ เช่น การทำบุญสะเดาะเคราะห์ การถวายสังฆทาน การไหว้พระ 9 วัด เป็นต้น ส่วนการปฏิบัติธรรม ในช่วงปีใหม่ ก็เป็นนิยมนกันมากขึ้น หลายครอบครัว หลีกเลี้ยงจากสถานการณ์ของปีใหม่ที่ผู้คนต่างเดินทางท่องเที่ยว เฉลิมฉลอง มีกิจกรรมงานบันเทิงต่าง ๆ โดยมุ่งสู่การปฏิบัติธรรม การฝึกวิปัสสนา แสวงหาความสงบ ศึกษาธรรมะ พาลูกพาหลาน ไปฝึกปฏิบัติด้วย เพื่อให้เกิดการคุ้นเคยและเป็นการสร้างโอกาสให้ลูกหลานได้เรียนรู้ธรรมะ ฟังเทศน์ฟังธรรม แม้เด็ก ๆ บางคนอาจไม่ฟัง ยังคงซุกซน แต่ในใจอาจนั่งมากกว่าผู้ใหญ่ ที่มักมีเรื่องขบคิดกังวลวนเวียนมารบกวน

การปฏิบัติธรรมช่วงส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ ส่วนใหญ่ก็จะต่อเนื่องถึงการสวดมนต์ข้ามปี ซึ่งก็เป็นนิยมนกันมากขึ้นในปัจจุบัน เป็นการนับสู่การรับปีใหม่ด้วยการสวดมนต์

การสวดมนต์ข้ามปี ให้คุณค่าต่อจิตใจ ทำให้เราเชื่อมั่นที่จะก้าวต่อของชีวิตปีใหม่ ทำให้เรามั่นใจว่าด้วยด้วยความตั้งใจและมีสมาธิในการสวดมนต์ ช่วยเสริมบุญให้กับตนเอง เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตตน เมื่อมุ่งจิตใจใสใจกับการสวดมนต์ ก็เป็นพลังที่จะช่วยให้ผู้สวดมนต์ลดกิเลส มุ่งทำดี ลดความฟุ้งซ่าน ลดความเหินแกล้ว

การทำบุญปีใหม่ ขึ้นอยู่กับความพร้อม ของแต่ละคน แต่ไม่ว่าจะด้วยวิธีใด การทำบุญปีใหม่ ก็เป็นโอกาสให้เราได้มองย้อนดูเรื่องที่ผ่านมา รู้จักให้อภัยและลดละเรื่องที่ไม่ดี เปิดใจและมั่นใจที่ทำความดี นั่นคือการเติมธรรมะให้ชีวิตเรา เป็นหลักสำคัญให้เราได้เดินทางตามกาลเวลา ด้วยจิตใจที่ดี และทำความดีเสมอ

อย่างไรก็ตาม การทำบุญไม่เพียงแต่การทำบุญที่วัด หรือพิธีศาสนาเท่านั้น หากเรายังสามารถทำบุญด้วยการให้ ซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่นการบริจาคให้กับคนที่ขาดแคลน ลดการเฉลิมฉลอง แล้วเปลี่ยนมาทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะแทน ฉลองปีใหม่ไม่ต้องมีเหล้า ซื้อของตามความเหมาะสมไม่ฟุ่มเฟือย เดินทางบนท้องถนนด้วยความไม่ประมาท เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ ก็จะเป็นอานิสงส์ให้ทุกคนมีความสุขความเจริญ

สรุป

ผู้คนในยุคสมัยเดิมต่างก็นับถือในศาสนาของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นชาวพุทธ อิสลาม หรือคริสต์ ทุกคนต่างก็มีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ รวมถึงเรื่องความเชื่อตามศาสนาของตน ว่าให้ทำความดี ช่วยเหลือกันและกัน มีน้ำใจ เป็นต้น พระพุทธศาสนาสอนให้เรา มองกว้าง กล่าวคือไม่ให้มองแค่ตัวเอง ไม่ให้มองแค่สังคมของเรา แต่ให้มองทั้งโลก ให้มีปัญญามองเห็นระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยในสรรพสิ่ง ในธรรมชาติทั้งหมด เรามองว่าธรรมชาติทั้งหมดนี้เป็นระบบแห่งปัจจัยสัมพันธ์ สิ่งทั้งหลายในจักรวาลนี้มีความสัมพันธ์ พึ่งพาอาศัยและส่งผลกระทบต่อกันทั้งสิ้น และให้มีเมตตากรุณาดำเนินชีวิตและบำเพ็ญกิจต่าง ๆ เมื่อเราทุกคนมีใจร่วมกับ

พุทธศาสนาอยู่เสมอ ก็สามารถจะชักนำจิตใจและความคิดไปในทางที่ดีงาม และสร้างสรรค์ จะทำให้ชีวิตและสังคมเจริญพัฒนาไปในทางที่ดีงามถูกต้อง

การมีส่วนร่วมส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของคนรุ่นใหม่ที่แท้จริงอยู่ที่การช่วยกันศึกษาและปฏิบัติตามสติกำลัง สร้างค่านิยมแห่งความดีที่มีมาจากพุทธธรรมรวมทั้งค่านิยมแห่งการหลีกเลี่ยงห่างไกลจากอบายมุข ปฏิกฝึความขยัน ประหยัด และอดทน อันเป็นธรรมะที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในระดับที่พอดี อยู่เย็นเป็นสุข การนำพุทธธรรมมาปฏิบัติจนได้ผลเป็นที่ประจักษ์เป็นการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนาให้สถิตมั่นคงลงในหัวใจคน การดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาที่แท้มิใช่ดำรงอยู่ในโบสถ์วิหารอาคารใหญ่ๆ แต่อยู่ที่การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทางกายวาจา และใจของพุทธบริษัทเอง ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้แล้วนั้นแหละว่า พระพุทธศาสนาจะเจริญหรือเสื่อมก็อยู่ที่พุทธบริษัทนี้เอง เมื่อปรารถนาให้พระพุทธศาสนาเจริญตั้งมั่นพุทธบริษัทต้องนำเอาพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติจนได้ผลลัพท์นั้นคือ ความสุขสงบเย็นร่มเย็น รู้รักสามัคคีต่อกัน จะเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มั่นคงอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- พงษ์เทพ บุญกล้า. (2556). ศรัทธาออนไลน์ของคนรุ่นใหม่ต่อพุทธศาสนา. เรียกใช้เมื่อ 23 ธันวาคม 2563 จาก <https://prachatai.com/journal/2013/08/48013>.
- พระมหาจรรยา. (2562). ดูโลก ดูธรรม และดูใจ. เรียกใช้เมื่อ 9 มีนาคม 2564 จาก <http://www.siamtownus.com/2016/New-1905000028-1.aspx>
- พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา มช. (2564). วันมาฆบูชา 2564. เรียกใช้เมื่อ 9 มีนาคม 2564 จาก <https://art-culture.cmu.ac.th/Museum/contentdetail/2122>
- ศิริไล สังฆภัณฑ์. (2561). การบวชสามเณรดูร้อนได้อะไรบ้าง. เรียกใช้เมื่อ 23 ธันวาคม 2563 จาก <http://www.svlsangkan.com/เกร็ดความรู้/การบวชสามเณรดูร้อนได้>
- ศูนย์อบรมคุณธรรม. (2557). โครงการอบรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม. เรียกใช้เมื่อ 9 มีนาคม 2564 จาก <https://ess.facebook.com/bankluaykr7/posts/322138844606229/>
- สมทรง ปุณฺณฤทธิ. (2545). มารยาทชาวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- สามารถ มั่งส้ง. (2563). โควิด 19 ระบาด: เหตุให้เศรษฐกิจและสังคมแย่ลง. เรียกใช้เมื่อ 8 มิถุนายน 2563 จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9630000059231>
- สุภาภรณ์ สุธิพรวิโรจน์. (2555). ทำบุญปีใหม่ เต็มใจด้วยธรรมะ. เรียกใช้เมื่อ 23 ธันวาคม 2563 จาก <https://www.pharmacy.cmu.ac.th/web2553/n73.php>
- เอื้องฤทัย. (2555). ความยากจน ปัญหาที่ไม่เคยหมดไปจากสังคมไทย. เรียกใช้เมื่อ 23 ธันวาคม 2563 จาก http://pan-ha-khuam-yak-jon.blogspot.com/2012/02/blog-post_17.html.

9ddn. (2564). ประเพณีทำบุญเข้าพรรษา หล่อเทียน และแห่เทียนพรรษา. เรียกใช้เมื่อ 9 มีนาคม 2564 จาก <http://www.9ddn.com/content.php?pid=298>.

การพัฒนาสังคมโดยใช้หลักความเชื่อด้านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา*

SOCIAL DEVELOPMENT USING BUDDHIST BELIEFS

พระมหาพชร กิตติวรมณี

Phramaha Phachara Kittiwaramedhi

วัดสระแก้ว อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

Wat Sakaeo Maung Sakaeo Sub-district Sakaeo Province, Thailand

E-mail: phacharakiti@gmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาสังคมโดยใช้หลักความเชื่อด้านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย แม้จะมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาก็ตาม แต่คนบางส่วนใหญ่นั้นในสังคมก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องที่เร้นลับ อีกมากซึ่งเป็นสิ่งที่มีมาช้านานแล้วในสังคมไทยสมัยก่อนจนถึงปัจจุบัน โดยทั่วไปความเชื่อมักจะมีเรื่องของความผูกพันกันอยู่ในของคนในสังคมที่แฝงอยู่ และสะท้อนออกมาในรูปแบบของพิธีกรรมต่าง ๆ ดังนั้น พระพุทธศาสนาก็มีส่วนช่วยให้สังคมมีการพัฒนาได้ซึ่งมีการประกอบพิธีกรรม ๆ ต่างและสามารถพัฒนาสังคมได้คือ การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาก็จะมีความร่วมแรงร่วมใจของคนในสังคมที่มาร่วมพิธีกรรมเพื่อให้สังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แม้แต่กระนั้นในส่วนของคนแต่ละคนมักมีความเชื่อ และศรัทธาต่อสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไป จนนำไปสู่การประกอบพิธีกรรมตามรูปแบบความเชื่อของแต่ละคน และไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมประเภทใด ๆ ก็ตามล้วนแต่มีสาระอยู่ที่การเสริมสร้างความดีงาม และความบริสุทธิ์แห่งความคิดของผู้ร่วมพิธีกรรมเป็นพื้นฐาน เป็นต้นว่า การกราบไหว้หรือบูชาพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ และความเป็นสิริมงคลให้แก่ตน หากใช้เป็นไปเพื่อการวิงวอนร้องขอจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือการทำบุญให้กับญาติที่ตายไปแล้วไม่ว่าอย่างไรก็ตามการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาก็สามารถพัฒนาสังคมได้เพราะพิธีกรรมทางศาสนาพุทธนั้น เป็นหลักให้สังคมมีความสามัคคี และช่วยเหลือกันและกันจนให้เกิดมีความสุขในสังคมได้

คำสำคัญ: การพัฒนา, ความเชื่อ, พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

Abstract

Social development based on the beliefs of Buddhist rituals in Thai society, despite their roots in Buddhism. But some people in society still believe in the mystery. Which is something that has been around for a long time in Thai society before until now In general, beliefs tend to have implications for the underlying social connections. And reflected in the form of various rituals, therefore, the Buddha Sana can contribute to the development of society, where various rituals are performed and able to develop society is Performing various rituals In Buddhism, there will be the cooperation of the people in society who come to join the rituals for the society to become one. Even so, there is always a belief in each person's part. And believe in different things Leading to the practice of the ritual according to the beliefs of each person And whether it is any type of ritual, it has the essence of enhancing goodness. And the purity of the thoughts of the participants of the ritual is fundamental. For example, worshipping or worshipping the jewels Which is an expression of faith in Buddhism to strengthen one's morale and prosperity Not for the invocation of the sacred Or making merit for dead relatives Regardless of the ritual of the Lord Buddha. Can develop society because of the Buddhist rituals It is the principle that society is harmonious and can help each other to create happiness in society.

Keywords: Development, Belief, Buddhist rituals

บทนำ

การพัฒนาสังคมโดยใช้หลักความเชื่อด้านพิธีกรรมทางศาสนานั้นเป็นหลักการประยุกต์ใช้เพื่อบรรเทาทุกข์ของคนในสังคมปัจจุบัน โดยเน้นการประยุกต์ใช้หลักพิธีกรรมทางศาสนา มาปรับใช้เพื่อบรรเทาทุกข์ของสังคมในปัจจุบัน พิธีกรรม คือ ระเบียบแบบแผนที่เป็นแบบอย่าง มีระบบ ขั้นตอน ปฏิบัติสืบทอดกันมา พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา หมายถึง พิธีกรรมที่ชาวพุทธปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องเป็นประจำมี 2 อย่าง คือ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระสงฆ์โดยตรงซึ่งถือว่าเป็นพุทธบัญญัติ และพิธีกรรมที่เป็นกิจของฆราวาส ที่ได้รับการสืบทอดมาจากพุทธศาสนา พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ได้แก่ พิธีอุปสมบท พิธีกรรมการรับภิกษุ พิธีกรรมการเข้าพรรษา และการปวารณาออกพรรษา เป็นต้น ส่วนพิธีกรรมที่เป็นกิจของฆราวาสนั้น เป็นเรื่องพิธีที่ชาวพุทธควรปฏิบัติ ที่เรียกว่าบุญพิธี และทานพิธี ได้แก่ 1) พิธีกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา

2) พิธีกรรมการการทำบุญมงคลต่าง ๆ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญวันเกิด ทำบุญวันแต่งงาน ทำบุญถวายสังฆทาน ฯลฯ 3) พิธีกรรมเกี่ยวกับงานอวมงคลต่าง ๆ เช่น ทำบุญงานศพ ทำบุญครอบรอบวันตาย ทำบุญอุทิศต่าง ๆ เป็นต้น การพัฒนาสังคมในชุมชนโดยการใช้พิธีกรรมทางพุทธศาสนาให้ความรู้ความเข้าใจก่อน ให้ปฏิบัติธรรมให้เห็นเป็นจริง

การพัฒนาสังคม

คำว่า “การพัฒนาชุมชน” มาจากแนวความคิด “การศึกษามวลชน” (Mass Education) ในประเทศแถบทวีปแอฟริกาที่เป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ ซึ่งมีหลักการว่า การสร้างคนให้เป็นพลเมืองดีนั้นสามารถเริ่มจากหน่วยเล็ก ๆ ในชุมชนและจะต้องมุ่งไปที่สังคมโดยรวม เพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาเรียนรู้ ตระหนักและได้เข้ามามีส่วนร่วมถึงขั้นสูงสุดคือการเข้าไปควบคุมการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคมที่ขึ้นรอบตัวของเขาเอง (ติน ปรัชญพฤทธิ์, 2555) การศึกษามวลชนเป็นการศึกษานอกระบบมากกว่าการศึกษาในระบบ เพื่อให้ประชาชนตื่นตัวและรับผิดชอบตนเองต่อไป การพัฒนาสังคมเป็นการพัฒนาประเภทหนึ่งที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2556) โดยมีหลักธรรมและพิธีกรรมทฤษฎีทางตะวันออกเป็นแนวความคิด หลักการและวิธีการปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานดั้งเดิม คือเป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อพัฒนาความรู้ ความคิดให้มีศักยภาพและสามารถพึ่งตนเองได้หรือช่วยตนเองได้ในทุกด้าน

ดังนั้น การพัฒนาสังคมจึงเป็นการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้ครบถ้วนถึงความพร้อมในทุกด้านเพื่อที่จะสามารถจัดการกับปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของตนเองได้ การดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคมเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและต้องการผู้ปฏิบัติงานที่มีบุคลิกภาพเป็นผู้ที่ประกอบไปด้วยองค์ความรู้ทั้งในด้านศาสตร์และศิลป์ เพื่อทำงานร่วมกันกับประชาชนและชุมชนกับสังคมในการที่นำพาไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชนนั้นคือการที่คนในชุมชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

หลักความเชื่อ

ความเชื่อ หมายถึง แนวคิดและความรู้สึกที่ส่งผลต่อจิตใจของคนและสังคมที่เกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของสังคมและการยอมรับของกลุ่มคนในยุคนั้น ๆ (พิทยา สายหู, 2544) ผู้เขียนบทความหมายถึงความเชื่อที่เกิดขึ้นในอดีตและปัจจุบันซึ่งจำแนกได้ออกเป็น 3 ประเภท 2 ประเภท คือ 1) ความเชื่อที่ถือปฏิบัติกันทั้งประเทศ 2) ความเชื่อที่ถือปฏิบัติกันเฉพาะท้องถิ่น จากอดีตความเชื่อเหล่านี้ได้ส่งผลมาถึงปัจจุบันในลักษณะพิธีกรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2556) คือ 1) พิธีกรรมส่วนรวมถือปฏิบัติกันทั้งประเทศได้แก่ พิธีกรรมทางพุทธศาสนาซึ่งดำรงอยู่ในสถานะศาสนาประจำชาติ และ 2) พิธีกรรมที่ถือปฏิบัติกันเฉพาะในชุมชนท้องถิ่นตามช่วงเวลาสำคัญประจำปีที่สุดคล้องต่อการดำเนินชีวิตโดยได้รับความ

ร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชนและสังคม อันเป็นภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากสภาพเศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม

ความเชื่อ คือ ความรู้สึกที่คล้อยตาม หรือเห็นด้วย หรือเห็นเป็นจริงเช่นนั้นด้วยความเชื่อของมนุษย์ส่วนมากเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติเมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น มีผลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ทั้งให้คุณประโยชน์และให้โทษ แล้วมนุษย์ไม่สามารถค้นหาสาเหตุมาอธิบายได้ หรือไม่สามารถค้นพบคำตอบในสิ่งที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติทำให้เกิดความหวาดกลัวธรรมชาติ (นางสาวพิมพ์พิลัย หงษา, 2559) พยายามสร้างจินตนาการเพื่อจะได้นำมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับ ความเชื่อนั้น ๆ โดยความเชื่อเหล่านั้นได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษถึงรุ่นลูกหลานความเชื่อเหล่านั้น ถ้าหากมีนำไปปฏิบัติสืบทอดกันอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ก็จะกลายเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อ และจะถูกนำมากล่าวอ้างในที่สุดจะค่อย ๆ เปลี่ยนไปเป็นพิธีกรรม ประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติที่หลากหลายจนถึงปัจจุบันนี้

ดังนั้น ความหมายของความเชื่อ น่าจะมีความหมายถึง “สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มนุษย์ได้ให้การยอมรับนับถือ ทั้งที่มีให้เห็นปรากฏเป็นตัวตนมีอยู่จริงหรือไม่ปรากฏเป็นตัวตน และการยอมรับนับถือนี้ อาจจะมีหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้หรืออาจจะมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ให้เห็นเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นเลยก็ได้” ซึ่งบริบทของสังคมไทยในทุกภาคส่วนมีความเชื่อที่หลากหลาย อันเป็นที่มาของ ความเชื่อและพิธีกรรมตามประเพณีมีธรรมเนียมและรูปแบบการปฏิบัติที่แปลกและแตกต่างกัน สามารถแบ่งออกได้เป็นประเภท ดังนี้

ประเภทแรก คือ ความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาทางพระพุทธศาสนา เป็นความเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม ว่ามนุษย์เราเกิดมาในภพภูมิที่ดีบ้างไม่ดีบ้าง เป็นไปตามกฎแห่งกรรมที่ทำไว้ จิตที่ได้รับการอบรมแล้วถ้าหากหมดสิ้นกิเลสก็ย่อมนำไปเกิดในภพภูมิที่ประณีตมีความสุข ความเจริญ ประเสริฐและสูงขึ้น แต่ถ้าหากจิตไม่ได้รับการอบรม ปลอยทิ้งไว้ตามสภาพเดิมที่เป็น ปลอยให้สกปรกเศร้าหมองเพราะตกเป็นทาสของกิเลส

ประเภทที่สอง คือ ความเชื่อที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและมีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่ยึดถือนำมาเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต เมื่อมนุษย์มีความเชื่อเกิดขึ้นก็ต้องกำหนดเป็นรูปแบบของพิธีกรรมเกิดขึ้นตามมา การที่ความเชื่อของคนแต่ละชุมชนมีแนวทางยึดถือและปฏิบัติที่แปลก แตกต่าง อาจจะคล้ายกันหรือเหมือนกัน จากการกำหนดสร้างรูปแบบปฏิบัติขึ้นเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อ ในวิถีชีวิตของตนเองภายในชุมชนสืบทอดกันมา โดยระยะแรกเริ่มอาจเกิดขึ้นเพียงในกลุ่มความเชื่อ กลุ่มเล็ก ๆ ค่อย ๆ กระจายไปสู่คนกลุ่มอื่นในชุมชนอื่น ๆ หรือต่างชุมชน ที่อาจจะมีความเชื่อ ที่เห็นคล้อยตามรับเอาความเชื่อ และแนวการปฏิบัติทางพิธีกรรมนำไปใช้ในชุมชนของตน จึงเกิดการแพร่กระจายสู่ชุมชนขยายวงกว้างจากชุมชนสู่ชุมชน จากสังคมในระดับท้องถิ่นไปสู่สังคมในระดับ ชาติและความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย สามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มของความเชื่อ ดังนี้

1. ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากคนไทยนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่บรรพบุรุษ ความเชื่อจึงมุ่งเน้นพระรัตนตรัยและหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม : ใครทำกรรมใดไว้ ผลกรรมนั้นจะตามสนอง ซึ่งมีความเชื่อว่า ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่วไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ (เมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมฺมจิตโต), 2535)

2. ความเชื่อเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ : สัตว์โลกทั้งหลายย่อมเวียนว่ายตายเกิด วิญญาณตามผลแห่งกรรมของตน เป็นความเชื่อตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา (กรมการศาสนา, 2556)

3. ความเชื่อเรื่องกฎแห่งธรรมชาติ: ก็ยังคงเป็นคำสอนตามหลักทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าหัวใจของพระพุทธศาสนาหรือคาถาของพระอัสสชิ ตอบคำถาม พระสารีบุตรได้ถามถึงใจความของพระพุทธศาสนาว่า มีอยู่อย่างไรโดยย่อที่สุด “สิ่งเหล่าใดเกิดมาเพราะมีเหตุทำให้เกิด” พระตถาคตเจ้าแสดงเหตุของสิ่งเหล่านั้น พร้อมทั้งแสดงความดับสิ้นเชิงของสิ่งเหล่านั้น เพราะหมดเหตุ (ชาญวิทย์ ปรีชาพาณิชพัฒนา, 2564)

4. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ : เป็นความเชื่อตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ดังปรากฏในพระไตรปิฎก เล่มที่ 22 ข้อ 191 ปัญจกนิบาตร อังคุตตรนิกาย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2542) “...ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยกรรม 5 อย่าง ย่อมขึ้นสวรรค์เหมือนถูกนำตัวไปวางไว้ธรรม 5 อย่าง คือ 1) ผู้เว้นจากการฆ่าสัตว์ 2) ผู้เว้นจากการลักทรัพย์ 3) ผู้เว้นจากการประพฤติดีในกาม 4) ผู้เว้นจาก การพูดปด 5) ผู้เว้นจากการตั้งอยู่ในความประมาทด้วยการดื่มน้ำเมา คือ สุราเมรัย ดูกรภิกษุ ทั้งหลายบุคคลผู้ประกอบด้วยกรรม 5 อย่าง เหล่านั้นแล ย่อมขึ้นสวรรค์เหมือนถูกนำตัวไปวางไว้

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

พิธีกรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรม มนุษย์ในสังคมที่เจริญแล้วต่างก็มีประเพณีและพิธีกรรมที่เฉพาะของตน พิธีกรรมเป็นเครื่องชี้ถึงความสามัคคีความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ สำหรับประเทศไทยซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธนั้น พิธีกรรมส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องกับเรื่องของศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร การไหว้พระสวดมนต์ การทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อและหลักการของพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น พิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาสนานี้เรียกว่า ศาสนาพิธี ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ศาสนพิธีสำหรับพระ หมายถึง ระเบียบพิธีที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เช่น พิธีอุปสมบท พิธีสวดปาติโมกข์ เข้าพรรษา รับกฐิน เป็นต้น ซึ่งแต่ละพิธีนั้นต้องอาศัยองค์ประกอบของคณะสงฆ์ เวลาและสถานที่ ที่เฉพาะสำหรับพิธีนั้น ๆ ในส่วนที่เป็นระเบียบตามประเพณีนิยม เช่น กิจวัตรประจำวันที่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาต้องปฏิบัติอย่าง

สม่ำเสมอ เช่น การออกบิณฑบาต การทำวัตรเช้า เย็น การศึกษาพระธรรมวินัย การสั่งสอนพระธรรมให้กับประชาชนทั่วไป (นครเฮอร์, 2564)

2. ศาสนพิธีสำหรับชาวบ้าน เป็นระเบียบแบบแผนที่ผู้นับถือพุทธศาสนาจะต้องปฏิบัติ ซึ่งแบ่งออกเป็นหมวดต่าง ๆ คือ กุศลพิธี เป็นพิธีเกี่ยวกับการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ได้แก่ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การรักษาอุโบสถศีล การเวียนเทียนในวันสำคัญของพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา บุญพิธี เป็นพิธีทำบุญตามประเพณีนิยม มี 2 ประเภท คือ การทำบุญเนื่องในงานมงคล คือ การทำบุญเพื่อความสุขความเจริญ เช่น การทำบุญวันเกิด งานมงคลสมรส เป็นต้น การทำบุญเนื่องในงานอวมงคล คือ การทำบุญในงานศพ การทำบุญเนื่องในวันครบวันตาย 100 วัน เป็นต้น ทานพิธี ได้แก่ การถวายทานโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งมี 2 ประเภทคือ ปาฏิบุคลิกทาน ได้แก่ ทานที่ทำถวายเฉพาะเจาะจงบุคคล เลือกวัด เลือกพระสงฆ์ที่จะถวาย สังฆทาน ได้แก่ ทานที่ถวายแก่สงฆ์โดยรวม โดยไม่เลือกวัดและพระสงฆ์ที่รับทาน เช่น การถวายสังฆทาน การทำบุญตักบาตร เป็นต้น ปกิณกพิธี เป็นพิธีเบ็ดเตล็ดที่เกี่ยวข้องกับพิธีต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น การแสดงความเคารพพระสงฆ์ การอาราธนา การประเคนของ การนิมนต์พระ การกรวดน้ำ เป็นต้น

3. คุณค่าและประโยชน์ของงานพิธีกรรม งานพิธีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นศาสนพิธี พระราชพิธี งานพระราชกุศล และรัฐพิธี ย่อมแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นพุทธศาสนิกชน และเอกลักษณ์ของชาติไทย เช่น พระราชพิธีพืชมงคล จรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย ปัจจุบันนี้ไม่มีชาติใดปฏิบัติพิธีนี้เลยเป็นการเชิดหน้าชูตาของคนไทยว่าเป็นชนชาติที่มีอารยธรรม นอกจากนั้นงานพิธีต่าง ๆ ยังเป็นการฝึกวินัยพื้นฐานและนำคนให้ประสานเข้ากับชีวิตชุมชนและสังคมให้มีวินัยในที่นี้ไม่ใช่กฎข้อบังคับแต่เป็นแบบอย่างที่ทำสืบ ๆ กันมา และเป็นที่ยอมรับของชุมชน เพราะเวลาประกอบพิธีทุกคนต้องทำเหมือน ๆ กัน เช่น นั่ง ยืน เดิน ในลักษณะที่เรียบร้อย และอยู่ในอาการที่สงบไม่ทำเสียงเฮฮา เป็นต้น และยังเป็นเครื่องนำศรัทธาที่จะพาให้เข้าถึงธรรมที่สูงขึ้นไป เมื่อบุคคลเข้าร่วมกิจกรรมหรือเข้าร่วมพิธีแล้ว ย่อมจะทำให้เกิดความสงบ เยือกเย็น เกิดความซาบซึ้ง ใจสบาย ปัญญาย่อมเกิดขึ้นสามารถที่จะเข้าถึงธรรมที่สูงขึ้นไปได้งานพิธียังเป็นรูปแบบที่จะสื่อธรรมสำหรับ คนหมู่ใหญ่ การรวมคนเป็นหมู่ใหญ่ นอกจากการนัดหมายแล้ว ก็ยังมีพิธีกรรมที่จะดึงคนให้มาร่วมกันเป็นหมู่ใหญ่ และเป็นโอกาสที่จะสื่อธรรมแก่คนเหล่านั้นได้ เพราะคนที่มาร่วมทำกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน ก็ย่อมมีแนวความคิดที่ไม่ขัดแย้งกัน และเข้ากันได้ การสื่อธรรมก็สะดวกยิ่งสำหรับคนหมู่ใหญ่

3.1 ประโยชน์ของพิธีกรรม คนเป็นจำนวนมากที่เห็นพิธีกรรมเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระและเสียเวลาโดยใช้เหตุ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ประกอบพิธีกรรมเหล่านั้นไม่ได้มีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงระเบียบวิธีและแก่นแท้ของพิธีกรรมนั้น ๆ จึงทำให้เห็นเป็นเรื่องที่ไม่มีความหมายไม่มีเหตุผลและงมงาย แท้จริงแล้วพิธีกรรมทางศาสนามีประโยชน์มากมาย เช่น

เป็นเครื่องมือสืบทอดพระพุทธศาสนาทำให้เกิดความรักและสามัคคีของคนในสังคมนั้น ๆ, แสดงถึงความเจริญทางจิตใจของคนในสังคมเป็นเครื่องจูงใจให้คนทำความดี ละเว้นความชั่ว, ทำให้เกิดความอึดเอิบใจ

3.2 คุณลักษณะของพิธีกรรมที่ดี พิธีกรรมที่ดีควรมีลักษณะดังนี้ เพื่อให้เกิดกุศล, เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย, เพื่อความสงบและร่มเย็นของสังคม, ความสามัคคีของหมู่คณะ, ความอยู่รอดของศาสนา, สร้างศรัทธาในศาสนา, กระบวนการ, ตรงไปตรงมา, เรียบง่าย, ไม่ฟุ่มเฟือย, ไม่มีพิธีการมาก

การพัฒนาสังคมโดยใช้หลักความเชื่อด้านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

ในสภาพปัจจุบันนี้ กระแสวัตถุนิยมรุนแรงส่งผลให้ค่านิยมทางด้านจิตใจถูกละเลยไป องค์ประกอบสำคัญทั้งในด้านศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ ศาสนธรรมและศาสนพิธีกรรม กำลังมีปัญหาทั้งภายในและภายนอกอยู่รอบด้าน เนื่องจากชาวพุทธบางคนละเลยการประพฤติปฏิบัติในศีลธรรม ไม่เว้นแม้ผู้ที่เข้ามาบวชในศาสนาบางคนเมื่อบวชแล้วไม่สนใจศึกษาและปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัย อาศัยช่องทางจากความเชื่อความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยของชาวพุทธแสวงหา ประโยชน์โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น แสวงหาลาภสักการะโดยยื่นปิกหลักรับบิณฑบาตและเรียไ้เงินทองเพื่อประโยชน์ตนเอง บางครั้งตั้งตนเป็นหมอดูทำนายทายทักบอกใบ้ให้หาย เป็นหมอยา หมอเสน่ห์หลอกลวงให้ประชาชนหลงผิด ปฏิบัติผิด และยิ่งกว่านั้นชาวพุทธบางคนถึงขนาดปลอมบวชเป็นพระภิกษุสามเณร แล้วใช้อุบายหลอกลวงที่แยบยลจนกลายเป็นข่าวตามสื่อมวลชนอยู่บ่อยครั้ง สร้างความเสียหายต่อสถาบันพระพุทธศาสนาโดยส่วนรวม ยากที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว (มหาวิทยาลัยรังสิต, 2540)

ประเทศไทยนั้นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามีวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ เช่นพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธกับพราหมณ์อย่างแยกแยะไม่ได้ ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นตามภาคต่าง ๆ ของประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ชุมชนให้ความนับถือเมื่อมีการจัดพิธีดังกล่าวขึ้น คนในชุมชนที่มาร่วมพิธีจะเกิดความรักความสามัคคีมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นการสร้างความเจริญรุ่งเรืองและสร้างความเป็นปึกแผ่นแก่ชุมชนอย่างดียิ่ง ปัจจุบันพิธีกรรมแบบโบราณกำลังเลือนหายไป ซึ่งคนสมัยใหม่มักจะละเลย แม้จะมีการนำมาปฏิบัติอยู่บ้างแต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจขั้นตอนในเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ จึงทำให้มีการปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้องขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย หากหน่วยงานหรือส่วนราชการที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบไม่เผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้อง อาจทำให้พิธีกรรมหรือวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามมีความเสื่อมถอยไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดจะเลือนหายไปตามกาลเวลา

พิธีกรรมและความเชื่อ มีความเป็นมาและเริ่มต้นอย่างไร พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ถ้าสังเกตให้ดีจะมีปรากฏให้พบเห็นในชีวิตประจำวันมากมาย ตั้งแต่เช้าตรู่เริ่มต้นวันใหม่ของ

การดำเนินชีวิตของคนในสังคมแต่ละวัน ซึ่งพิธีกรรมและความเชื่อที่ได้ปฏิบัติกันอยู่นั้นเราท่านอาจทราบหรือไม่สามารถจะทราบได้ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ทำไมจึงต้องมีและจุดเริ่มต้นแหล่งที่มา พิธีกรรมและประเพณี หรือแหล่งกำเนิดใด แต่นักมานุษยวิทยาและนักสังคมศาสตร์ท่านได้ให้ความสนใจ ศึกษา ค้นคว้า เพื่อหาเหตุผลสนับสนุนแนวคิดไว้หลายท่าน ขอนำมากล่าวอ้างเพียงท่านเดียว คือ อีแวน พริทชาร์ท กล่าวถึง ความเชื่อที่สามารถโยงใยไปถึงพิธีกรรมที่เกิดขึ้นไว้อย่างน่าสนใจว่า “มนุษย์สัมพันธ์กับ ธรรมชาติและปรากฏการณ์หลายอย่างเกิดขึ้น มีผลกระทบต่อชีวิตที่มนุษย์ไม่” สามารถหาคำตอบ หรืออธิบายได้ เป็นเหตุให้มนุษย์เกรงกลัวและเคารพธรรมชาติเมื่อต้องการความปลอดภัยในชีวิต จึงเกิดการอ้อนวอน ร้องขอ และการเซ่นสังเวยด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามแต่มนุษย์ในชุมชนนั้น ๆ จะคิดค้น เมื่อประสบผลก็กลายเป็นความเชื่อ เป็นพิธีกรรมที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา (ณัฐพงษ์ สังข์กลิ่นหอม, 2556)

1. พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม สภาพปัญหาสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์ทั้งหลายทั้งปวงมาจากความสับสนุ่นวายนทางจิตใจ จิตใจเยวชน ไม่นั่นคง ไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดมั่นองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีนโยบายในการแก้ปัญหาที่จริง แต่ขาดการปฏิบัติต่อเนื่อง และจริงจัง องค์กรทางศาสนา หลักธรรมคำสอน และพระสงฆ์ท่านนั้น จะเป็นผู้สร้าง ผู้ชี้ทางและเป็นผู้นำทางทางจิตใจของเยาวชนไทย เป็นผู้อธิบายค่านิยมที่ถูกต้อง ผู้อธิบาย ความดี ความชั่ว ความจริงของโลกและความสุขอันแท้จริงของชีวิต เป็นผู้ชี้แนะความสว่าง ความสงบ ทั้งแก่เยาวชน และแก่คนไทยทุกคนให้พบแต่ความสุข ความเจริญ แต่นั่นก็หมายความว่า พระสงฆ์เองก็ต้องพัฒนาตนเอง ให้อยู่ในสภาวะที่พร้อมจะช่วยเหลือสังคม แก้ปัญหาสังคม ไม่เป็นปัญหาสังคมเสียเอง การพัฒนาสังคมโดยใช้หลักความเชื่อด้านพิธีกรรมพระพุทธศาสนาสามารถช่วยแก้ไขปัญหามาของสังคมได้และช่วยให้เกิดการพัฒนาของสังคมให้เป็นระเบียบแบบแผนที่เป็นแบบอย่าง มีระบบ ขั้นตอน ปฏิบัติสืบต่อกัน พิธีกรรมที่สามารถทำให้สังคมมีการพัฒนาได้แก่ 1) พิธีกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันเข้าพรรษา วันออกออกพรรษา 2) พิธีกรรมกรรมการทำบุญมงคลต่าง ๆ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญวันเกิด ทำบุญวันแต่งงาน ทำบุญถวายสังฆทาน ฯลฯ 3) พิธีกรรมเกี่ยวกับงานอวมงคลต่าง ๆ เช่น ทำบุญงานศพ ทำบุญครอบรอบวันตาย ทำบุญอุทิศต่าง ๆ เป็นต้น

2. ประโยชน์ของการเข้าร่วมพิธีกรรมทางพุทธศาสนาและสามารถพัฒนาสังคมและก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้ 1) เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา 2) เป็นการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีของพระพุทธศาสนา 3) เป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมไทย 4) เป็นการสร้างความสามัคคีแก่ส่วนรวม 5) เป็นการสร้างบุญกุศลให้แก่ตนเอง 6) เป็นการสร้างปัญญา ทำให้เกิดความสงบ เข้าถึงธรรม 7) เป็นการสร้างระเบียบวินัยให้แก่

ตนเอง 8) เป็นโอกาสที่จะได้ฟังธรรมะจากพระสงฆ์ร่วมกัน ยกตัวอย่างเช่นพิธีกรรมวันสำคัญของพระพุทธศาสนานั้นเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเป็นจริง เช่น การกราบ การไหว้ การคำนับ เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความรู้สึกของผู้กระทำว่า มีความเคารพนับถือ นอบน้อมยำเกรง เป็นต้น ต่อสิ่งหรือบุคคลนั้นและเน้นเรื่องจิตใจเป็นสำคัญ คือจุดมุ่งหมายใหญ่ทำให้เกิดความสบายใจ เกิดกำลังใจ สาเหตุที่ทำให้เพราะเกิดความเชื่อในอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติที่ใจเท่านั้นสัมผัสได้ การประกอบพิธีกรรมนั้นมีความหวังว่า สิ่งเหล่านั้นจะทำให้สมหวังได้ งานพิธีกรรมทางพุทธศาสนาต่าง ๆ ยังเป็นการฝึกวินัยพื้นฐานและนำคนให้ประสานเข้ากับชีวิตชุมชนสังคมให้เกิดวินัยในที่นี้ไม่ใช่กฎข้อบังคับแต่เป็นแบบอย่างที่ทำให้สืบ ๆ กันมาและเป็นที่ยอมรับของชุมชน เพราะเวลาประกอบพิธีทุกคนต้องทำเหมือน ๆ กัน เช่น นั่ง ยืน เดิน ในลักษณะที่เรียบร้อย และอยู่ในอาการที่สงบไม่ทำเสียงเฮฮา เป็นต้น และยังเป็นเครื่องนำศรัทธาที่จะพาให้เข้าถึงธรรมที่สูงขึ้นไป เมื่อบุคคลเข้าร่วมกิจกรรมหรือเข้าร่วมพิธีแล้ว ย่อมจะทำให้เกิดความสงบ เยือกเย็น เกิดความซาบซึ้ง ใจสบาย ปัญญาย่อมเกิดขึ้น สามารถที่จะเข้าถึงธรรมที่สูงขึ้นไปได้

สรุป

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความคิดทางด้านการพัฒนาด้านจิตใจ เพราะพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเน้นถึงธรรมะที่สามารถนำมาประยุกต์กับการพัฒนาสังคมและ วัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เช่น พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาสอนให้คนมีความเสียสละช่วยเหลือต่อส่วนรวม มีจิตใจเป็นธรรม ทำให้บุคคลรู้จักตนเอง รู้จักสังคมและทำประโยชน์ต่อสังคม แต่สิ่งหนึ่งที่สังคม ควรตระหนักถึงก็คือการรู้จักเลือกรับเอาพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ดีงามหรือเหมาะสมมาปรับใช้ในสังคม ไทย พิธีกรรมทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยส่วนที่ดีงามไว้ไม่ให้เสื่อมสลายไป จากคำกล่าวที่ว่าคนมีจิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว ความคิด จิตใจเป็นตัวควบคุมหรือกำหนด พฤติกรรมทางกาย การพัฒนาบุคคลจึงต้องเริ่มพัฒนาที่จิตใจ ให้เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจ มี ความคิดเห็นที่ถูกต้อง เมื่อมีความคิดเห็นถูกต้องแล้วก็จะทำอะไรถูกต้องไปด้วย เครื่องมือในการ พัฒนาจิตใจไม่มีอะไรดีไปกว่า พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจะมีธรรมะในพระพุทธศาสนาмаสอนด้วย ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา การสร้างจิตสำนึกด้านคุณงามความดี ได้แก่ การมีคุณธรรมทางจิตใจ ปราศจากอบายมุข สามารถพึ่งตนเอง

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2556). วัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

- ชาญวิทย์ ปรีชาพาณิชย์พัฒนา. (2564). พรหมวิหาร 4. เรียกใช้เมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://sites.google.com/site/metawatee/hlak-thrrm-thang-sasna/phrrm-wihar-4>
- ณัฐพงษ์ สังข์กลิ่นหอม. (2556). เรื่องความสำคัญของพิธีกรรมและพิธีกรรมทางศาสนา. เรียกใช้เมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://sites.google.com/site/nathphngssangkhhklinhxmiom/khwam-hmay-khxng-phithikrrm-laea-sasna>
- ติน ปรัชญพฤทธิ. (2555). การบริหารการพัฒนา : ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา. (พิมพ์ครั้งที่ 13) กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นครเฮอร์. (2564). ศาสนากับการดำเนินชีวิต. เรียกใช้เมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <http://tripopyun.blogspot.com/2013/09/2.html>
- นางสาวพิมพ์ลีย หงษา. (2559). เรื่องงานพิธี คุณค่าและประโยชน์. เรียกใช้เมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://sites.google.com/site/fon5481136057/hnwy-thi-6/6-3>
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). พุทธธรรม. (ฉบับปรับปรุงและขยายความ). (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2556). แนวคิด ทฤษฎี เทคนิคและการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัทธา สายหู. (2544). กลไกของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 13 กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยรังสิต. (2540). วิชาอารยธรรมไทย. ใน เอกสารประกอบการสอน ปีการศึกษา 2540. มหาวิทยาลัยรังสิต.
- เมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมมจิตโต). (2535). พุทธศาสนากับปรัชญา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

โลกธรรมกับการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักพระพุทธศาสนา*

THE WORLD OF DHARMA AND THE MAINTENANCE OF PERSONNEL ACCORDING TO BUDDHIST PRINCIPLES

พระครูอุเทศธรรมสาทิธ อชิโต (รื่นรวย)

PhrakruUdesdhammasadis Achitho (Ruenruai)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: adisak.rue@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การดำรงชีวิตของคนไทยในทุกภาค เป็นสังคมที่ผสมผสานคติความเชื่อพื้นเมือง เช่น การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นับถือธรรมชาติ เข้ากับคติความเชื่อทางศาสนา คนไทยมีลักษณะเด่น คือเป็นสังคมที่มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูล การดำเนินชีวิตแบบสมัยใหม่ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในปัจจุบันด้านเทคโนโลยีและเศรษฐกิจหลายประการเอื้อให้ผู้คนปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต พระพุทธศาสนามีหลักธรรมและคำอธิบายเกี่ยวกับปัญหาทางโลกที่เป็นปกติวิสัย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงได้สอนให้มนุษย์ต้องยอมรับสภาพ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากโลกธรรมทั้งหลายกับตนเองให้ได้ โลกธรรมทั้ง 8 ประการนี้ ฝ่ายหนึ่ง จะทำให้เกิดความอยากได้ ความพยายามที่จะให้มีให้เกิดขึ้นโดยไม่มีขอบเขตจำกัด และเมื่อได้มาแล้วก็มักจะหลงมัวเมา สัมผัสเกิดความประมาทในสิ่งต่าง ๆ ด้านโลกธรรมตรงกันข้ามนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีบุคคลใดปรารถนาที่จะให้เกิดขึ้นกับตน การธำรงรักษาบุคลากรเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ ทำให้องค์การมีบุคลากรที่ดีมีความสามารถและความชำนาญลดอัตราการเข้าออกงาน และคิดริเริ่มสร้างสรรค์งานใหม่ๆ อันจะเป็นผลให้งานสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีแสดงให้เห็นว่าองค์การให้ความสำคัญเป็นอยู่ที่ดีมีความอบอุ่นมั่นคง ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมเกี่ยวกับบุคคลให้อยู่กับสังคม คือ ธรรมประจำโลก ได้แก่ ลาภ เสื่อม ลาภ ไถยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงในหมู่มนุษย์ ไม่ยั่งยืน มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นับว่าเป็นหลักธรรมที่ผู้บริหารและบุคลากรต้องให้ความสำคัญ การธำรงรักษาบุคลากรตามหลักพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: โลกธรรม 8, การธำรงรักษา, บุคลากร, พระพุทธศาสนา

* Received 14 April 2021; Revised 30 April 2021; Accepted 13 May 2021

Abstract

Living of Thai people in every region is a society that combines indigenous beliefs such as respect for the sacred Respect nature Fit with religious beliefs Thai people have outstanding characteristics Is a generous society Generous Help support Modern lifestyles affect the quality of life in a number of technological and economic factors, enabling people to modify their lifestyles. Buddhism has principles and explanations for common mundane problems. Buddhist principles therefore taught that human beings must accept the condition and events that arise from the world of the virtues and themselves to the eight worlds of this one will cause a desire. Efforts to make it happen without limits. And when he got it, he was often fascinated Forgetting yourself, causing negligence in things the moral aspect, on the contrary, is something that no one wishes to happen to him. Retention of personnel is an important process. Make the organization have good personnel, have the ability and expertise, reduce the rate of attendance and work. And initiate and create new works as a result, the work can proceed continuously. It creates a good image, showing that the organization provides the well-being that is warm and stable. In Buddhism, there is a principle about people to live with society, that is, the Dhamma of the world has lost fortune, has decayed rank, praises gossip, happiness and suffering. It is a principle that administrators and personnel have to emphasize on the maintenance of personnel according to the Buddhist principles.

Keywords: The Worldly Conditions in Buddhism, the maintenance, personnel, Buddhism

บทนำ

การรู้ทันโลกธรรม คือ การรู้จักพิจารณารู้เท่าทันตั้งสติให้ถูกต้องต่อสภาวะอันหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอในชีวิตที่อยู่ท่ามกลางโลก ซึ่งที่เรียกว่า โลกธรรม 8 ประการนี้ จัดไว้ได้เป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ชื่นชม นำปรารถนา น่าชอบใจ ซึ่งบุคคลทั่วไปอยากได้ แต่บุคคลพวกหนึ่ง ชื่นชม ไม่นำปรารถนา ไม่น่าพอใจ บุคคลพวกหนึ่งชอบใจอยากได้หรือไม่ก็ตาม โลกธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้แก่ทุกคน พระพุทธดำรัสในอัฐกนิบาต อังคุตตรนิกาย มีรับสั่งว่าภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม 8 ย่อมวนเวียนติดสอยห้อยตามชาวโลกและชาวโลกก็วนเวียนหมุนไปตามโลกธรรม 8 โลกธรรม 8 เป็นฉนวน “นี่แน่ะภิกษุ โลกธรรม 8 คือ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ

เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุขและทุกข์ โลกธรรม 8 นี้เอง ต้องวนเวียนติดสอยห้อยตามชาวโลก , ขวนให้รักให้ชอบใจให้หลงให้มัวเมา แม้ชาวโลกก็วนเวียนหมุนตามโลกธรรม 8 เพื่อให้จำง่าย ท่านได้ประมวลโลกธรรม 8 เข้าเป็น คือ ผลดีกับผลร้าย ผลดีเรียกอิฏฐารมณ์เป็นสิ่งพึงใจ และผลร้ายเรียกอนิฏฐารมณ์เป็นสิ่งไม่พึงใจ ทั้งผลดีและผลร้ายนี้ต้องอยู่คู่กับชาวโลกตลอดไป ไม่มีใครจะหลีกเลี่ยงไปได้เลย ไม่มียกเว้นทั้งปุณฺณและอริยชน แต่อริยชนท่านรู้เท่าทัน ไม่หวั่นไหวไปตาม ส่วนปุณฺณชนไม่รู้เท่าทัน คอยแต่จะหวั่นไหวไปตาม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาเรื่องโลกธรรมตามความเป็นจริง ย่อมมีพฤติกรรมเกี่ยวกับลาภในทางที่ผิด เช่น มุ่งแสวงหาในทางทุจริต เกิดความโลภหรือความต้องการไม่มีสิ้นสุด จึงก่อให้เกิดการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งลาภที่ตนต้องการและหากสูญหายไปก็เกิดความเศร้า โศกเสียใจ เป็นทุกข์จนเกินเหตุ หากเข้าใจก็พึงแสวงหามาได้ตามกำลังความสามารถและสติปัญญาของตน ไม่โลภมากหากสูญหายไป ก็ถือว่าเป็นธรรมดาของสรรพสิ่งทั้งหลายย่อมเสื่อมสลายไปในที่สุดทำให้เกิดความสบายใจ เข้าใจกฎของธรรมชาติ ในข้อนี้ ดุจดั่งสังขารในชั้น 5 ที่ปรุงแต่งขึ้นมา ย่อมเสื่อมสลายไปในที่สุดที่ไม่มีอะไรเป็นแก่นสารที่แน่แท้ของชีวิต (ธมมวฑฺฒ โภ กิขุ, 2545)

ในสังคมของมนุษย์ความสุขแบบโลกก็คือความสุขที่เกิดจากอารมณ์ ที่เกิดจากอิฏฐารมณ์ อันหมายถึง อารมณ์ที่นำปารรณา ต้องการอยากมี อยากได้ อยากพบเห็น ได้แก่ กามคุณ 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ขวนให้รักให้ชอบใจให้หลงใหลในกามคุณ และโลกธรรม ในส่วนที่จิตยินดี นั่นคือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน แต่มีความจริงว่าเป็นสิ่งไม่เที่ยง หนอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้นานย่อมดับไป เมื่อนั้นพึงระลึกไว้ด้วยว่าความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทาและทุกข์ก็ตามมา คือส่วนในฝ่ายที่ไม่นำปารรณาเรียกว่าอารมณ์ที่เกิดจาก อนิฏฐารมณ์ (จันทริภา แสงทรัพย์ และคณะ, 2560)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความสุข คือความสบายกาย สบายใจ มีความคล่องตัวคล่องใจในการเป็นอยู่อย่างที่มีความอยู่ดีกินดี มนุษย์ทุกคนต้องการความสุขด้วยกันทั้งนั้น แต่ต้องการความสุขไม่เหมือนกัน สำหรับมนุษย์ที่ปล่อยวางโลกแล้ว ความสุขที่ต้องการ คือ การหมดกิเลสหมดกองทุกข์ได้สิ้นเชิง ส่วนมนุษย์ทั่วไปซึ่งยังไม่ปล่อยวางโลก ความสุขที่ต้องการที่แท้จริงก็คือความอยู่ดีกินดี มีคนเคารพนับถือ มีลาภ มียศ มีสรรเสริญ มีสุขพร้อมนั่นเอง

ความหมายของโลกธรรม 8

เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมจะหนีความเป็นจริง หนีสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ หนีสิ่งเหล่านี้ไปไม่พ้น เพราะเมื่อไม่สมปารรณาที่ตัวเองคิดไว้ จะได้ไม่ต้องมาเสียใจ ราพันกับตัวเองถึงความไม่สมหวัง จะได้ไม่ต้องเป็นทุกข์มาก ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ ล้วนไม่มีอะไรที่แน่นอน ไม่มีอะไรเป็นตัวของเราเอง ไม่มีใครในโลกนี้จะพบแต่ความสมหวังตลอดชีวิต จะต้องพบกับคำว่าผิดหวังบ้าง

ใน “หนังสือคำวัด” กล่าวถึงว่า โลกธรรม แปลว่า เรื่องของโลก, ธรรมดาของโลก สิ่งที่มีอยู่ประจำในโลกล้วนไม่มีใครหลีกเลี่ยงไปได้ ไม่ว่าจะต้องการหรือไม่ก็ตาม (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, 2548)

ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ และได้มีนักวิชาการหลายท่านได้สรุปเกี่ยวกับโลกธรรม 8 ประการไว้ว่า โลกธรรม หมายถึง โลกธรรม 8 ประการ ย่อมหมุนไปตามโลก และโลกก็หมุนไปตามโลกธรรม 8 ประการ คือ “คู่ที่หนึ่ง มีลาภ, เสื่อมลาภ, คู่ที่สอง มียศ, เสื่อมยศ, คู่ที่สาม มีนินทา, มีสรรเสริญ คู่ที่สี่ มีสุขและมีทุกข์ หรือ โลกธรรม คือสิ่งที่มีความแน่นอนสำหรับสัตว์โลก” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

โลกธรรม 8 หมายถึง ธรรมดาของโลก เรื่องของโลก ธรรมดาของโลกที่ครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกต้องเป็นไปตามธรรมดานี้ 8 ประการ อันประกอบด้วย โลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์ คือ พอใจของมนุษย์ เป็นที่รักเป็นที่ปรารถนา ลาภ หมายความว่า ได้ผลประโยชน์ได้มาซึ่งทรัพย์ ยศ หมายความว่า ได้รับฐานันดรสูงขึ้น ได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโต สรรเสริญ คือ ได้ยิน ได้ฟัง คำสรรเสริญคำชมเชย คำยกย่อง เป็นที่น่าพอใจ สุข คือ ได้ความสบายกาย สบายใจ ความเบิกบาน บันเทิงใจเรใจ โลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์ คือ ความไม่พอใจของมนุษย์ ไม่เป็นที่ปรารถนา เสื่อมลาภ หมายความว่า เสียลาภไป ไม่อาจดำรงอยู่ได้ เสื่อมยศ หมายถึง ถูกลดอำนาจความเป็นใหญ่ นินทาว่าร้าย หมายถึง ถูกตำหนิติเตียนว่าไม่ดี ถูกติฉินนินทา หรือถูกกล่าวร้ายให้เสียหาย ทุกข์ คือ ได้รับความทุกข์เวทนา ทรมาณกาย และทรมาณใจ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ใน “หนังสือพระพุทธศาสนา” ว่าโลกธรรม หมายถึง ธรรมที่มีประจำโลกเป็นสิ่งที่ เป็นธรรมดาของโลกธรรมที่ครอบงำสัตว์โลก มี 8 อย่าง

- คู่ที่หนึ่ง มีลาภ - เสื่อมลาภ
- คู่ที่สอง มียศ - เสื่อมยศ
- คู่ที่สามมีสรรเสริญ - มีนินทา
- คู่ที่สี่มี สุข - มีทุกข์

พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนให้ทุกคน ไม่ว่า บุรุษ สตรี ชาวบ้านหรือนักบวช ให้พิจารณาบ่อย ๆ ผู้ที่ยอมรับความจริง เหล่านี้ จึงจะทุกข์โศกน้อยลงหรือไม่ทุกข์โศกเลย เมื่อเผชิญกับเรื่องที่น่าทุกข์โศก (ใหม่ เฉตรโธสง, 2559)

โลกธรรม ได้แก่ ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลก ธรรมที่สัตว์โลกเป็นไปตามธรรมชาติที่มีอยู่ประจำโลกอันสัตว์ทั้งหลายเกิดมาต้องพบเห็น โดยธรรม มีอยู่ 8 อย่าง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือ

1. ลาภะ ได้แก่ ความมีลาภ
2. อลาภะ ได้แก่ ความเสื่อมลาภ
3. ยสะ ได้แก่ การมียศ

4. อยะ ได้แก่ เสื่อมยศ
5. ปัสสา ได้แก่ ได้รับสรรเสริญ
6. นิินทา ได้แก่ การถูกติเตียน
7. สุขะ ได้แก่ การมีความสุข
8. ทุกขะ ได้แก่ การได้รับทุกข์

พระสูตรที่ได้ยกกล่าวมาแล้วนั้น ล้วนเป็นพุทธวิธีในการที่จะดำรงอยู่ให้ได้ดีกับโลกธรรม เพื่อความสงบแห่งใจ ไม่หวั่นไหวต่อชีวิต ไม่เพลิดเพลนในลาภ ยศ สุข สรรเสริญ และไม่ให้เศร้าโศกเสียใจกับการเสื่อมลาภ เสื่อมยศ การนินทา และความทุกข์เมื่อต้องประสบกับปัญหานั้น “การหมั่นพิจารณาธรรมเพื่อให้เห็นรู้ตามความเป็นจริงของชีวิตและโลกนั้นบางครั้งต้องอาศัย กัลยาณมิตรในการชี้แนะนำก่อน” เพราะมนุษย์ปุถุชนธรรมดา ส่วนมากเป็นแค่ผู้รู้ธรรม แต่ไม่เคยนำธรรมมาปฏิบัติให้รู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเอง (จันทโรภาส แสงทรัพย์ และคณะ, 2560)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า โลกธรรม 8 เป็นเรื่องของโลกที่มีอยู่ประจำกับชีวิตของมนุษย์ทางสังคมและโลกของมนุษย์ เป็นความจริงที่ทุกคนต้องประสบด้วยกันทั้งนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม ข้อแตกต่างที่ว่านั้นคือ ใครจะประสบปัญหามากหรือน้อย ช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับตัวของบุคคลนั้น ๆ ด้วยว่าบุคคลนั้นมีการเข้าใจในหลักธรรมหรือสภาวะทุกข์มากน้อยเพียงใด

กล่าวถึงโลกธรรม กัลยาณมิตรช่วยชักจูง ฝึกให้เห็นคุณค่าของเมตตาธรรม ท่าทีต่อเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติที่ดีขึ้น แต่นั่นก็ยังเป็นเพียงสัมมาทิฐิระดับโลกีย์ ถ้าจะให้ลึกซึ้งและมั่นคงแท้จริง ก็ต้องฝึกให้เกิดสัมมาทิฐิ แนวโลกุตระด้วย โดยให้เข้าใจสภาวะที่แท้จริงของชีวิตและโลกว่าล้วนเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย โลกธรรมทั้งหลายไม่เที่ยงแท้ถาวร ไม่มีแก่นสารที่เป็นของมันเอง และที่จะให้ดำรงอยู่ได้โดยตัวของมันเอง ไม่อาจจะเข้าไปครอบครองเอาไว้ได้จริง และไม่สามารถให้ความหมายที่แท้จริงแก่ชีวิต “บุคคลโสดาบันได้ก้าวหน้าแน่วแน่ ดิ่งไปแล้วในทางแห่งการตรัสรู้ เขาเข้าใจโลกและชีวิตมากพอที่จะไม่หลงตีราคาโลกธรรมต่างๆ ไปตามแรงปลุกปั่นของกิเลส เขาได้เริ่มรู้จักความสงบผ่องใส ความเป็นอิสระเบิกบานเป็นต้นที่เป็นด้านโลกุตระ ซึ่งทำให้เขามองเห็นคุณค่าของธรรม จนเกิดฉันทะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพิจารณาโดยเป็นไปตามกระบวนการแห่งปัญญา นอกจากนี้คือ ให้มีศีลมาเป็นผู้ควบคุมความประพฤติทั้งกาย วาจา และใจ และจะสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับโลกธรรมได้โดยไม่หวั่นไหว ส่วนผู้ใดถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะมองเห็นด้วยปัญญาโดย่องแท้เป็นทุกข์ เหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ความก้าวล่วงทุกข์ อันให้ถึงความสงบระงับทุกข์ นี่แหละคือสรณะอันเกษม นี่คือนิสรณะอันอุดม คนถึงสรณะอย่างนี้แล้ว ย่อมปลอดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เป็นต้น

แนวคิดคู่ตรงข้ามของโลกธรรม 8

สำหรับแนวคิดคู่ตรงข้ามของโลกธรรมนั้น มีปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจน เพราะเป็นหลักธรรมตาของโลก คือ โลกธรรม ทั้ง 8 จะมีลักษณะตรงกันข้ามกัน ดังนี้

1. เมื่อมีลาภ ก็ต้องมีความเสื่อมลาภ
2. เมื่อยศ ก็ต้องมีความเสื่อมยศ
3. เมื่อมีสรรเสริญ ก็ต้องมีการนินทา
4. เมื่อมีสุข ก็ต้องมีทุกข์ตามมา

เมื่อพิจารณาเห็นโลกธรรม 8 ในฐานะที่เป็นคู่ตรงกันข้าม ทั้งฝ่ายอริยธรรมที่ไม่น่าปรารถนา น่าพอใจ ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ และความทุกข์ และฝ่ายอนิยธรรม ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ ได้แก่ ความเสื่อมลาภ ความเสื่อมยศ การนินทา และความทุกข์ ซึ่งก็ต้องมีแนวคิดในการจัดการกับโลกธรรม 8 ในฐานะเป็นหลักธรรมคู่ตรงกันข้ามกัน ดังนี้ (ปราโมทย์ ปาโมชฺโช, 2563)

โลกธรรมฝ่ายอริยธรรม

เมื่ออริยธรรมที่ไม่น่าปรารถนา น่าพอใจ คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ และความทุกข์ เข้ามากระทบ ก็ให้รู้จักป้องกันจิตใจของตน ไม่ให้หลงใหลได้ปลื้มไปกับโลกธรรมฝ่ายอริยธรรมนั้น เกิดความหลงมัวเมา จนทำให้เสื่อมหลักอนิจลักษณะ คือ ความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง แม้แต่โลกธรรมอริยธรรมที่กำลังได้รับอยู่ หากว่าไม่ได้มีการป้องกันขณะนั้น หรือสร้างภูมิคุ้มกันสำหรับโลกธรรมฝ่ายอริยธรรม ดังกล่าวนี้อยู่แล้ว เมื่อโลกธรรมฝ่ายอริยธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไป ก็อาจทำใจยอมรับได้ ทำให้จิตใจต้องกลับกลายเป็นได้รับความทุกข์ทรมานอย่างยากยิ่งจะต้านทานได้ (พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ, 2564)

โลกธรรมฝ่ายอนิยธรรม

เมื่ออนิยธรรม ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ คือ ความเสื่อมลาภ ความเสื่อมยศ นินทา และความทุกข์ เข้ามากระทบทางกาย หรือทางจิตก็ตาม ก็ควรมีแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ เพื่อจัดการกับโลกธรรมฝ่ายอนิยธรรมเป็นหลักธรรมคู่ตรงกันข้ามกันกับโลกธรรมฝ่ายอริยธรรมซึ่งควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักอนิจลักษณะ คือ ความไม่เที่ยงแท้ เปลี่ยนสภาพไปได้ตลอดเวลา มาสร้างเสริมกำลังใจให้มีกำลังใจต่อสู้กับโลกธรรมที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจที่กำลังประสบอยู่ โดยแนวคิดที่ว่านี้ก็คือ สรรพสิ่งไม่อาจจะ อยู่ได้ตลอดไป กระทั่งโลกธรรมฝ่ายอนิยธรรมที่ตนกำลังเผชิญอยู่นี้ สักวันก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ (พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ, 2564)

ลักษณะของโลกธรรม 8

โลกธรรมมีอยู่ประจำโลก โลกธรรมเปรียบเสมือนเป็นธรรมชาติ ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ก็เช่นเดียวกันต้องมาเจอกับคลื่นของโลกทั้งที่ชอบและไม่ชอบทั้งไม่ปรารถนา มันเป็นสภาวะ

อยู่เช่นนี้หลายร้อยพันปีเป็นธรรมดา ถึงแม้ว่าเราจะเกิดมาหรือไม่ตาม ท่านจึงเรียกว่าโลกธรรม จำแนกลักษณะ ได้ดังนี้

คู่ที่ 1 ได้ลาภ - เสื่อมลาภ หมายถึง ลาภ สิ่งที่ทุกคนอยากได้ เป็นสิ่งที่ชอบพอใจ และปรารถนา รวมไปถึงการเข้าใจคนทั่วไปว่า การได้โดยไม่คาดคิดมาก่อน หรือได้สิ่งของนั้นมาโดยไม่ต้องลงทุนออกแรง ถือว่าเป็นลาภอันประเสริฐ เมื่อพิจารณาแล้ว ลาภจะนำเอาความสำราญเบิกบานใจมาให้ อย่างไรก็ตามพระพุทธเจ้าท่านสอนให้มีความสันโดษ ให้รู้จักความพอดี มีในสิ่งที่จำเป็น ถึงมีน้อยก็พลอยสุขใจ

เสื่อมลาภ เป็นธรรมดาของโลก หากได้มาแล้วย่อมเสื่อมย่อมเสียไป มีขึ้นมีลง มีได้ย่อมมีเสีย มีขาดทุน มีกำไร ผิดหวังก็สมหวัง สมหวังก็ผิดหวัง ดังนี้ เพราะทุกสรรพสิ่งตกอยู่ในกฎเที่ยงแท้แน่นอนเป็นอนิจจัง ไม่จีรัง ของที่เราได้ครอบครองอยู่เป็นเจ้าของอยู่ ทั้งรักทั้งหวงแหน เช่น ลูก เมีย ภรรยา ผิวพรรณเหี่ยวแห้ง ตาฟาง หูตึง แขนขาเดินไม่สะดวก ทุกส่วนในร่างกายเป็นสัญญาณคอยตักเตือนว่าความแก่ชราได้มาถึงแล้วจะถึงกาลเวลา แตกดับสลับลงไปไม่ในวันใดก็วันหนึ่ง

คู่ที่ 2 ได้ยศ - เสื่อมยศ หมายถึง ยศ เป็นยศแห่งความเป็นใหญ่หรือสิ่งที่ได้มาด้วยคุณงามความดี ทุกคนที่ประกอบความดีมีสิทธิ์ที่จะได้ยศ ส่วนคนที่ไม่มีคุณงามความดี มีแต่ความเลวร้ายเรียกว่าคนอัปยศ หรือเรียกว่าเสื่อมยศ คำว่า ยศ สามารถแบ่งได้ดังนี้ คือ

1. อีสริยยศ หมายถึง ยศที่เป็นใหญ่โต มีคนให้ความสะดวกสบายคอยต้อนรับ ไม่มีอุปสรรคขัดขวาง ตรงข้ามคนธรรมดาที่ไม่มีอิสริยยศทำอะไรก็มีอุปสรรคขัดขวาง
2. บริวารยศ หมายถึง การมีพวกพ้องมากมายคอยรับใช้งานหนักงานเบา บริวารนี้จะมีได้ ไม่ใช่ของง่ายต้องมีคุณธรรมมีน้ำใจ มีเมตตา กรุณา
3. เกียรติยศ หมายถึง การมีชื่อเสียง เกิดจากการประกอบกรรมทำดี ทำคุณประโยชน์ มีศีล มีธรรมซื่อสัตย์สุจริต เสียสละเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป

คู่ที่ 3 สรรเสริญ - นินทา การสรรเสริญและนินทา ก็เช่นเดียวกัน ในตัวคนคนเดียวกันนั้นแหละเมื่อเขาเห็นกริยาอาการต่าง ๆ ที่น่าชอบ เขาก็ยกยอสรรเสริญชมเชย แต่เมื่อเขาเห็นกริยาอาการที่น่ารังเกียจเขาก็ติเตียน คนผู้เดียวกันมีทั้งสรรเสริญและนินทา ไม่มีความแน่นอนคำสรรเสริญและนินทาเป็นของไม่มีขอบเขตจำกัด คนในโลกนี้โดยมาก เมื่อได้รับสรรเสริญ ก็เข้าใจว่าเป็นของตนจริง ๆ แต่ความจริง สรรเสริญไม่มีตัวตน

คู่ที่ 4 สุข - ทุกข์ หมายถึง ทุกข์เป็นของไม่ชอบแต่ก็เป็นธรรมดาด้วยโลกที่เกิดมาในทุกข์ อันนี้ก็เป็นทุกข์เดือดร้อนอยู่แน่นอน ความสุขย่อมเป็นที่ปรารถนาของโลกโดยทั่วไป ฉะนั้นเมื่อความทุกข์เกิดขึ้นจึงเดือดร้อน เมื่อความสุขหายไปจึงไม่เป็นที่ปรารถนา แต่แท้ที่จริงความทุกข์และความสุขที่เกิดขึ้นแล้วหายไปนั้นมันหากเป็นอยู่อย่างนี้ตลอดเวลา เราเกิดมาที่หลังโลกเราจึงมาตื่นทุกข์ตื่นสุขว่าเป็นของตนของตัว ยึดมั่นสำคัญว่าเป็นจริงเมื่อทุกข์เกิดขึ้นสุขก็หายไป

จึงเดือดร้อนกระวนกระวาย หาที่พึ่งอะไรก็ไม่ได้ พระพุทธเจ้าทรงเทศนาว่าโลกอันนี้มีแต่ทุกข์ ไม่มีสุขเลย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ลักษณะของโลกธรรมทั้ง 8 ประการ จะแสดงออกมาให้เห็น หรือให้ทราบอย่าง ชัดเจนว่า เป็นสิ่งที่อาศัยอยู่เป็นคู่ ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เปรียบเสมือน กับเงาที่ติดตัวมนุษย์ หรือสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ เป็นหลักธรรมที่แสดงออกมาให้เห็น ทั้ง 2 ด้าน ด้านหนึ่งเป็นด้านที่ดี อีกด้านหนึ่งเป็นด้านที่ไม่ดี เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

ประเภทของโลกธรรม 8

โลกธรรม หรือ โลกธรรม 8 ประการ คือ ธรรมดาของโลก เรื่องของโลก ธรรมชาติของโลก ที่ครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกต้องเป็นไปตามธรรมดานี้ ได้แก่

1. โลกธรรมภายนอก คือ บุคคลอื่นให้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุขแก่เรา เช่น เมื่อได้รับการแต่งตั้ง ได้รับยศถาบรรดาศักดิ์รู้สึกปลื้มใจในยศตนเอง เอาตำแหน่งล่อจิตของตนไว้ หรือ เหมือนกับคนที่ไม่มีความรู้ในเรื่อง พระพุทธศาสนา จึงชอบให้ยศแก่ตนเอง ตั้งตนเป็นคณาจารย์ใหญ่ กล่าวสอนให้ผู้อื่นประพฤติดี การสรรเสริญตนเอง ชมตนเองว่าร่างกายนี้มันสวยดี มีผิวดี ไม่สกปรกเท่าชาวบ้าน ร้ายยิ่งกว่าคำสรรเสริญ ในโลกธรรม 8 ประการนี้ การสรรเสริญคู่กับการนินทา ความสุขเป็นที่พอใจของผู้ได้รับสรรเสริญเป็นธรรมดาของโลกอีกเหมือนกันที่ คนเราทุกคนจะต้องถูกโลกธรรมทั้งสองอย่างกระทบทางใจ ไม่มีใครเลยที่ได้รับแต่สรรเสริญอย่างเดียว และก็ไม่มีใครอีกเช่นกันที่จะถูกนินทาโดยส่วนเดียว

2. โลกธรรมภายใน คือ เวลาที่เราंनाาทรัพย์ไปซื้ออาหารมา เราทำลาภให้เกิดขึ้นแก่ตัวเราเอง ความทุกข์ในพุทธปรัชญามีหลายประเภทตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ได้แสดงไว้ ณ ที่ต่าง ๆ ต่างกรรมต่างวาระกัน จะได้กล่าวรายละเอียดย่อ ๆ มีดังต่อไปนี้

1. ความทุกข์ทางกาย ความไม่สำราญทางกาย ความสวຍอารมณที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส

2. อปัฏฐัณนทุกข์ ทุกข์ไม่ปิดบัง หรือทุกข์เปิดเผย เช่น ถูกหนามตำ เจ็บขา เจ็บมือ ปวดศีรษะ

3. อาหารปริเยฐฐิทุกข์ คือ ทุกข์ในการหากิน อาชีวทุกข์ คือทุกข์เนื่องด้วยการเลี้ยงชีวิตการแสวงหาอาหารมาเลี้ยงชีพตั้งแต่เกิดจนตาย รวมไปถึงที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค

4. วิปากทุกข์หรือผลกรรม ได้แก่ วิปัสสิการคือความร้อนใจการเสวยกรรม คือถูกลงอาชญา ความฉิบหาย ความตกยาก และความตกอบาย

5. ชราทุกข์ คือ ความแก่เป็นทุกข์ เนื่องจากสิ่งที่เป็นสังขตธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีความเที่ยงแท้ถาวร ต้องเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัย ชีวิตของเราก็เหมือนกันเมื่อมีเกิดก็ต้องมีแก่ พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงลักษณะของความชราว่า “คือ ความแก่ความคร่ำครว่ ความมีฟัน

หลุด ความมีมมหนอกความมีหน่งเหี้ยว่น ความเสื่อมอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ในหมู่สัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ” เป็นทุกข์เพราะว่าความแก่ทำให้ร่างกายทรุดโทรม

6. มรณะทุกข์ คือ ความตายเป็นทุกข์ ทุกคนเริ่มต้นเมื่อมีการเกิดก็ต้องมีการตายเป็นช่วงสุดท้ายของชีวิตไม่มีใครที่จะรอดพ้นไปได้ อาจกล่าวได้ว่า ความเกิดกับความตายเกิดมาพร้อม ๆ กันแต่เราไม่ทราบว่าจะตายในเวลาใด ขึ้นอยู่กับกรรมหรือการกระทำของเรา ที่จะส่งผลให้ช้าเร็วต่างกันและตอนใกล้ตาย จะมีอาการทุกข์เวทนามาก เกิดจากการที่ธาตุแต่ละอย่างจะสลายตัวคืนสู่ธรรมชาติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552) กล่าวโดยสรุปได้ว่า โลกธรรมจำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ โลกธรรมภายนอก ได้แก่ การได้รับลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ จากบุคคลอื่นเป็นผู้หยิбы่นหรือนำผลมาให้เกิดความสุข ความทุกข์ทางกาย ใจ เป็นต้น และประเภทที่ โลกธรรมภายใน ได้แก่ การกระทำด้วยตนเองให้เกิดลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ มีผลทำให้เกิด สุข หรือทุกข์ ทางกาย และทางใจเช่นกัน

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน (ทุกข์)

จากการประสบกับโลกธรรมทั้งฝ่ายอิฏฐารมณ์ซึ่งทำให้จิตใจเกิดความรู้สึกยินดี และฝ่ายอนิฏฐารมณ์ อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ได้แก่

1. ความเครียด
2. โรคความวิตกกังวลทางสังคม
3. โรคซึมเศร้า

สภาพที่เกิดขึ้นนี้ล้วนมีเหตุปัจจัยมาจากสิ่งแวดล้อมในการดำเนินชีวิต ปัจจุบันด้านทางกายภาพ สังคม สภาพการณ์ที่เลวร้าย คือ การก่อให้เกิดความชื่นชมยินดี สภาพการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ที่กล้วสถานการณ์ทางสังคม กล้วการถูกจับตามองจากคนในสังคม เป็นความกลัวที่เกิดขึ้นเมื่อต้องเผชิญหรือแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งในสถานการณ์ทางสังคม การใช้ชีวิตประจำวัน การทำงาน การเรียน เป็นต้น (จันทร์ธิดา แสงทรัพย์ และคณะ, 2560)

การเกิดปัญหาโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน (สมุทัย)

สาเหตุหลักก็คือความรู้สึกของแต่ละคนที่ต้องประสบกับโลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์ และฝ่ายอนิฏฐารมณ์ที่เกิดขึ้นนั้น เพราะเมื่อฝ่ายอิฏฐารมณ์เกิดขึ้น คนส่วนมากก็มักมีความยินดี ปลื้มใจยึดติด เพลินอยู่ในอิฏฐารมณ์ ไม่ได้พิจารณาตามความเป็นจริงว่า ทุกสิ่งมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ไม่ได้เตรียมใจไว้กับการเปลี่ยนแปลง และต้องเข้าใจความหมายของโลกธรรม ว่ามีลาภเสื่อมลาภ ฯ ไม่ใช่ว่าแค่นั้น ต้องเข้าใจว่าไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ เกิดขึ้นได้ทุกกาลเทศะ เกิดกับบุคคลทุกเพศทุกวัยไม่ว่ายุคไหนสมัยไหนก็ตามชาติไหน ศาสนาไหนประสบด้วยกันทั้งนั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552)

ปัญหาจากการกระทบโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน (นิโรธ)

เมื่อถูกโลกธรรมมากระทบทั้งฝ่ายอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ การใช้สติ ใช้สมาธิ ความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่มากระทบมีทางเดียว คือต้องใช้สติกลับทบทวน ใช้ปัญญาไตร่ตรอง ในที่สุดเราก็ชนะตัวเองได้ อยู่ในโลกธรรมได้อย่างไม่ทุกข์ต่อไปการมีชีวิตในโลกใบนี้แน่นอนต้องพบเจอสิ่งที่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552)

พุทธวิธีในการเผชิญโลกธรรม (มรรค)

ในครั้งพุทธกาลที่พระพุทธองค์ทรงเน้นคือ การดำรงจิตตั้งมั่นไม่ให้หวั่นไหว โดยใช้โยนิโสมนสิการในการพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงเกี่ยวกับโลกธรรมนั้นโดยมีพระพุทธองค์ทรงใช้ประโยชน์ในส่วนของการเป็นกัลยาณมิตรคอยให้คำแนะนำแก่พระสาวก อุบาสก อุบาสิกา แต่ในสังคมปัจจุบันปัญหามีมากขึ้น มีความละเอียดอ่อนต่อสภาพจิตใจคนในทุกวันนี้มากขึ้น บริบทของคนในยุคปัจจุบันแตกต่างจากยุคปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง การที่คนจะเข้าถึงธรรมเพื่อน้อมนำไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า จงใช้สติปัญญาหมั่นพิจารณาอยู่เนือง ๆ ว่า สิ่งใดมีสิ่งใดเกิดขึ้น ก็ต้องมีเสื่อมไปเป็นของธรรมดา เหมือนโลกธรรมทั้ง 8 ประการ เราเกิดมาเป็นมนุษย์ ทุกคนจะต้องตกอยู่ในโลกธรรม 8 กันถ้วนหน้า จะได้ไม่ต้องเศร้าโศกเสียใจเป็นทุกข์ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างเป็นสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552)

การธำรงรักษาบุคลากร

การธำรงรักษาบุคลากรเพื่อให้อยู่กับองค์กรให้ยาวนานที่สุด มีความสำคัญต่อองค์กรมาก เพราะหากองค์กรไม่สามารถธำรงรักษาบุคลากรไว้ได้ ย่อมประสบปัญหา ที่ผ่านมามากมาย องค์กรพยายามค้นหาวิธีการรวมทั้งเทคนิคต่าง ๆ เพื่อที่จะธำรงรักษาบุคลากรให้อยู่กับองค์กรให้นานที่สุด

ปัจจัยที่มีผลต่อการธำรงรักษาบุคลากร ประกอบด้วยหน้าที่ความรับผิดชอบการส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพ การส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพ สภาพแวดล้อมในการทำงาน และผลตอบแทนถ้าองค์กรต้องการรักษาให้พนักงาน ที่มีความรู้ความสามารถให้คงอยู่ในองค์กรของเราให้นาน องค์กรควรให้ความสำคัญกับพนักงานในเรื่องของสวัสดิการต่าง ๆ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมในการทำงาน เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้พนักงานให้อยู่ในองค์กร (สุชีวา ลีวิทยา, 2554) มีความสอดคล้องกับการธำรงรักษาบุคลากรที่เป็นคงแก่ในองค์กรให้อยู่กับองค์กรได้นานที่สุดนั้น องค์กรจำเป็นต้องสร้างทั้งความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร และการธำรงรักษาบุคลากร ด้วยกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ ลักษณะงานที่ปฏิบัติของบุคลากร การฝึกอบรม การพัฒนาบุคลากร รางวัลและผลตอบแทน การสร้าง

ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา การจัดสภาพแวดล้อมในโอกาสที่ได้รับจากการทำงาน รวมถึงค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน (ปฐมพงษ์ โตพานิชสุรีย์, 2553) กล่าวโดยสรุปได้ว่า การธำรงรักษา คือ กิจกรรม หรือ วิธีการที่ผู้บริหารในทุกองค์การจัดทำขึ้นเพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ โดยอาศัยแรงจูงใจในด้านต่าง ๆ ในการตอบสนองต่อความต้องการของบุคลากร โดยมีจุดมุ่งหมายให้บุคลากรในองค์การของตนเองรู้สึกภาคภูมิใจว่าเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อองค์การ หรือรู้สึกมีความสุขในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

การธำรงรักษาบุคลากรที่นิยมโดยทั่วไปเป็นการรักษาความสมดุลของบุคลากรที่มีคุณค่าให้คงอยู่กับองค์การอย่างต่อเนื่อง การธำรงรักษากระทำได้ด้วยการจัดให้มีการพัฒนาอาชีพ และการจ่ายค่าตอบแทนอย่างเหมาะสมและสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับบุคลากรได้ นอกจากนี้องค์การควรจัดให้มีการวางแผนอาชีพที่สอดคล้องกับเป้าหมาย อาชีพที่บุคลากรสามารถยึดเป็นอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตได้ เพื่อให้โอกาสบุคลากรได้มีการพัฒนาทั้งระดับการศึกษาและความสามารถนั่นเอง นอกจากนี้ปัจจัยที่มีความสำคัญ คือผู้บริหารจะต้องยึดหลักคุณธรรมในการจัดการบุคลากรเพื่อให้พวกเขาได้รับความเป็นธรรมจากองค์การ ให้พวกเขามีโอกาสก้าวหน้า สามารถพัฒนาสถานภาพการดำรงชีวิตของพวกเขาให้ดีขึ้นได้และได้รับการดูแลจากองค์การเป็นอย่างดี การที่องค์การมีการบำรุงรักษา พัฒนาและให้การดูแลบุคลากรเป็นอย่างดี นอกจากจะทำให้้องค์การสามารถรักษาบุคลากรให้อยู่กับองค์การได้แล้วยังสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์การ และสร้างความภาคภูมิใจให้กับบุคลากร สามารถสรุปการธำรงรักษาบุคลากร ดังต่อไปนี้

1. ควรปรับปรุงระบบบริหารค่าตอบแทนให้มีความเหมาะสมกับหน้าที่
2. ควรปรับปรุงระบบสวัสดิการและสิทธิประโยชน์
3. ควรมีการกำหนดความก้าวหน้าในอาชีพให้มีความชัดเจน
4. ควรเพิ่มโอกาสในการฝึกอบรม การพัฒนาของบุคลากร
5. ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกภาคส่วนขององค์การได้มีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ

การแสดงความคิดเห็นให้มากยิ่งขึ้น (ธัญชนก ศรีสวัสดิ์, 2556)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่จะธำรงรักษาบุคลากรให้อยู่กับองค์การได้นั้น จะต้องใช้หลากหลายแนวคิดผสมผสานกัน เพราะทัศนคติของบุคลากรแต่ละคนมีความแตกต่างกัน มีความรู้สึกนึกคิดทางด้านจิตใจ คุณธรรมจริยธรรม และความต้องการที่แตกต่างกัน ฉะนั้นผู้บริหารจะต้องวางแผนในการที่ธำรงรักษาบุคลากรของตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า โลกวิบัติตีสูตร - โลกธรรม 8 ประการ เป็นหลักธรรมมีความสอดคล้องในการธำรงรักษาบุคลากรเป็นอย่างมากในการที่จะเรียนรู้และเข้าใจ นับว่าเป็นการ “สอนใจ” โดยแท้จริง และเป็นการการปฏิบัติตนต่อบุคลากรเสมือนกับเป็นญาติในครอบครัวเดียวกัน ดังมีพุทธพุทธศาสนสุภาษิตว่า “วิสสาสปรมา ญาติ” ความคุ้นเคย เป็นญาติอย่างยิ่ง

ความเป็นครอบครัวเดียวกัน แม้จะไม่ใช่ญาติก็เปรียบเสมือนเป็นญาติกัน โดยการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงรักษาบุคลากรในองค์กร ดังนี้ การปฏิบัติงานบุคลากรจำเป็นที่จะต้องใช้อุปกรณ์ที่สามารถใช้งานได้จริงและมีประสิทธิภาพ เพราะการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร วัสดุอุปกรณ์เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะผลักดันให้สำเร็จ และมีปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ด้านผลตอบแทน องค์กรต้องบริหารจัดการค่าตอบแทนประจำที่มีความเป็นธรรม หมายถึง เป็นธรรมทั้งสองฝ่ายเพราะหากองค์กรที่ได้รับผลกำไรน้อย ต้องจ่ายค่าตอบแทนตามบุคลากรเรียกร้ององค์กรอาจต้องประสบวิกฤติด้านการเงิน โดยการจ่ายผลตอบแทนที่เหมาะสมอาจจ่ายในรูปแบบโบนัส หรือรางวัลพิเศษตามสมควรแก่โอกาส เช่น เมื่อองค์กรมีผลกำไรเพิ่มขึ้น ก็จัดสรรกระจายไปให้อย่างทั่วถึงตามความเหมาะสมที่บุคลากรควรจะได้รับ

2. ด้านความก้าวหน้าในอาชีพ โดยการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้เข้าอบรม เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะ รวมทั้งเทคนิควิธีการทำงาน หรือส่งเสริมให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของบุคลากรในการที่จะได้รับการเลื่อนขั้นในอนาคตและจะต้องมีการพิจารณาอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมตามความรู้ความสามารถ และผลงานที่ปรากฏ เว้นจากระบบอุปถัมภ์ เพื่อไม่ให้เกิดความเลื่อมล้ำ (Khanachanhaengrongpimliangchiang, 2007)

ทุกคนย่อมมีความรู้ความสามารถ มีทักษะไม่เท่ากัน ฐานะเป็นบางอย่างรู้มากเป็นบางเรื่อง เมื่อบุคลากรบางท่านขาดความรู้ หรือเทคนิคการปฏิบัติงานในเรื่องใด หรือต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องใด ทั้งผู้บริหารและเพื่อนร่วมงานที่มีความรู้ควรจะต้องแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้ เป็นการกระจายความรู้ให้เพื่อนร่วมงานได้รับทราบ การยอมรับนับถือกันในองค์กร สภาพการทำงาน ตลอดจนกระทั่งการใช้ชีวิตส่วนตัวให้ดีขึ้น เป็นการยกระดับความสัมพันธ์ให้ดียิ่งขึ้น เป็นต้น

สรุป

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงวางตนเป็น ปรัตถุสละให้กับเหล่าพระสาวก และอุบาสกอุบาสิกา ทรงแนะนำให้ใช้หลักโยนิโสมนสิการ ในการพิจารณาให้เห็นโทษของการยึดมั่นและการเปลี่ยนแปลงของโลกธรรมที่เกิดขึ้นสำหรับโลกธรรมฝ่ายอวิชชาธรรมนั้น มนุษย์เราถ้าเป็นผู้มีปัญญาสามารถนำคุณของโลกธรรมฝ่ายอวิชชาธรรมมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับชีวิตตนและสังคมได้ ในส่วนของอนิจจธรรมที่ต้องเผชิญนั้นแท้จริงแล้วสามารถนำความทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นมาแปรเปลี่ยนให้เป็นปัญญา โดยการทำความเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตและโลก เพื่อก้าวเข้าสู่ความหลุดพ้นแห่งใจในที่สุด แต่มนุษย์ส่วนมากมักไม่ยอมใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง มัวแต่คิดถึงทุกข์เจ็บปวดที่ต้องเผชิญและกล่าวโทษผู้อื่นทั้งที่จริงแล้วโลกธรรมที่เกิดขึ้น เป็นผลสืบเนื่องจากวิบากกรรมที่ตนเองเคยกระทำไว้ทั้งสิ้น ไม่มีสิ่งใดเกิดมาลอย ๆ เมื่อเข้าใจในชีวิต ดำรงตนอย่างมีสติและใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองก็สามารถอยู่ร่วมกับโลกธรรมได้อย่าง

ไม่มีความหวั่นไหวใด ๆ และสามารถก้าวข้ามความทุกข์ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างผู้ที่ไม่เข้าใจในความเป็นไปของโลกและชีวิต การธำรงรักษาเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรจะต้องดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ เพราะบุคลากรเก่าจะสามารถแบ่งเบาหน้าที่งานให้แก่ผู้บังคับบัญชาได้มากกว่าบุคลากรใหม่ที่ยังขาดทักษะ และเป็น การลดงบประมาณที่ต้องสูญเสียไปในการ วางแผน สรรหา พัฒนา เพื่อที่จะธำรงรักษาบุคลากรไว้ การธำรงรักษาบุคลากร มีหลักใหญ่ใจความอยู่ที่การทำให้บุคลากรเกิดความจงรักภักดีต่อ องค์กรเหมือนกับว่าเป็นบ้านของตนเอง เกิดความอบอุ่น และมีความสุขในการทำงาน หลักธรรมที่สำคัญในการครองใจในพระพุทธศาสนา เพราะสามารถให้มากกว่าเงิน คือให้ใจ เป็นการยกระดับความสัมพันธ์ได้มากกว่าเจ้านายกับลูกน้อง คือเป็นญาติ เป็นครอบครัว เมื่อ ผู้บริหารกระทำได้เช่นนี้ย่อมเป็นที่รักใคร่ของบุคลากร และสามารถธำรงรักษาบุคลากรไว้ได้ อย่างยาวนาน

เอกสารอ้างอิง

- จันทร์ธิดา แสงทรัพย์ และคณะ. (2560). แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับ โลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6 (2), 585-600.
- ธมมวาทโธ ภิกขุ. (2545). พุทธวิธีคลายโรค. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: เซเวน พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- ธัญชนก ศรีสวัสดิ์. (2556). การศึกษาแนวทางปฏิบัติในการธำรงรักษาบุคลากรที่มีสมรรถนะ สูง:กรณีศึกษา สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. ใน วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปฐมพงษ์ โตพานิชสุรีย์. (2553). การรักษาผู้มีผลสัมฤทธิ์สูงในองค์กร กรณีศึกษาข้าราชการ พลเรือนสามัญ. วารสารบริหารธุรกิจ, 33 (127). 35-49.
- ปราโมทย์ ปาโมชโช. (2563). โลกวันนี้ไปตามธรรมดาของโลก. เรียกใช้เมื่อ 6 มกราคม 2564 จาก <https://www.podbean.com/podcast-detail/yzahw-3fdc4/A1-Podcast>
- พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ. (2564). โลกธรรม 8. เรียกใช้เมื่อ 6 มกราคม 2564 จาก <https://th.wikipedia.org>.
- พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ. (2564). โลกวิปัตติสูตร. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2564 จาก https://th.wikipedia.org/wiki/โลกธรรม_8
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). คำวัด. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลี้ยงช้าง.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. เรียกใช้เมื่อ 6 มกราคม 2564 จาก https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=296
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: ผลิตัมม์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ). พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย 45 เล่ม. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุชีวา ลีวิทยา. (2554). ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงรักษาบุคลากร: ศึกษาเฉพาะกรณีการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทั่วไป. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ใหม่ เจริญโฮง. (2559). พระพุทธศาสนา. นครสวรรค์: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา.
- Khanachanhaengrongpimliangchiang. (2007). Buddhist Proverb Volume 1 Standard Edition. Bangkok: Liangchiang Printing house.

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาทางการศึกษาโดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4*

REFORM OF BUDDHISM AFFAIRS IN EDUCATION USING THE PRINCIPLES SANGKHAHAWATTHU 4

พระปลัดธีรภัทร์ นาสีโล

PhraPalad Teerapat Nathasilo

วัดทวีการะอนันต์

Watthaweekaraan, Thailand

E-mail: beer0850899191@gmail.com

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนา เป็นสถาบันหลักที่สำคัญสถาบันหนึ่งของสังคมไทย ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดประเพณีและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนาน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการศึกษาคือกระบวนการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน การศึกษานั้นมีมาพร้อม ๆ กับมนุษย์ที่ได้อุบัติขึ้นมาในโลก และการรู้จักแก้ปัญหา มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีความสำนึก รับผิดชอบต่อชั่ว-ดี ล้วนมาจากอิทธิพลของการศึกษาทั้งสิ้น เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยปัจจุบัน เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมใหม่ขึ้นเรื่อย ๆ และพระพุทธศาสนาย่อมได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาซึ่งติดรูปแบบเดิมอยู่ เช่น จัดการศึกษานักธรรม-บาลีของพระสงฆ์ทั้งประเทศอยู่ที่ส่วนกลาง หลักสูตรยังไม่มากพอต่อความสนใจในการศึกษาของเยาวชน หากมีหลักสูตรใหม่เพิ่มมากขึ้น การศึกษาพุทธศาสนาก็จะมีการแข่งขัน มีความก้าวหน้า เนื่องจากปัจจุบันการศึกษาพระพุทธศาสนาของไทยมีรูปแบบเดียว ขาดความหลากหลายและล้าหลัง แม้จะให้โอกาสทางการศึกษาแก่คนชายขอบได้บ้าง แต่ก็ไม่ใช่การศึกษาที่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงได้ดังนั้น การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ควรจัดให้เหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยยึดหลัก สังคหวัตถุ 4 เป็นบรรทัดฐานในการแก้ไขระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นหลักธรรมเพื่อการอนุเคราะห์ สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ในแบบใดก็ตามต้องเล็งเห็นผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ เพื่อการศึกษาที่มั่นคงยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป

* Received 15 April 2021; Revised 2 May 2021; Accepted 29 May 2021

คำสำคัญ : การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา, ด้านการศึกษา, สังคหวัตถุ 4

Abstract

Buddhism is one of the main institutions of Thai society. Most Thai people are Buddhists. And the influence of Buddhism has contributed to the traditions and culture of Thai life for a long time. With monks leading in spreading Buddhist principles and education is an important process in the propagation of Buddhism to exist until the present That education is accompanied by humans who have emerged in the world and problem solving Responsible to oneself and society Have a sense of responsibility for evil- good Are all from the influence of education. When entering the present era Technology plays a role in economic, social and political development, resulting in social change. New cultures continue to increase and Buddhism will inevitably be affected. Especially in education, still sticking to the original format. Such as organizing the education of the Dharma- Pali of the monks of the whole country at the central the curriculum was not enough to support youth interest in education. If there are more new courses There will be competition in Buddhism education. Has progressed as there is only one form of education in Buddhism in Thailand Lack of variety and lag Although giving some educational opportunities to marginalized people but it is not a study that can meet real needs. Therefore, the ecclesiastical education management should be suitable for the changing times by adhering to the Sangkhavattad 4 as the norm in modifying the Sangha Education system. Which is a principle for support Help each other In any form of change and amendment to the Sangha Education system, the common interests must be seen as important, For a stable and sustainable study of Buddhism in the future.

Keywords: Reform of Buddhism, Education, Sangkhawattad 4

บทนำ

จากกระแสสังคมปัจจุบัน ที่มุ่งให้เกิดการปฏิรูปขึ้นในทุกองค์กร ไม่เว้นแม้องค์กรพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ จึงได้เสนอให้มีการปฏิรูปองค์กรพระพุทธศาสนาใน 4 ประเด็นหลัก คือ 1) เรื่องทรัพย์สินของวัดและพระสงฆ์ เนื่องจากเห็นว่า มีพระสงฆ์บางรูปใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ ไม่สมกับสมณสาธูป ทำให้เห็นว่าเป็นผู้สะสมมากกว่าเป็นผู้

เสียสละ ส่วนทรัพย์สินของวัดก็ไม่มีการแสดงบัญชีทรัพย์สินให้พุทธศาสนิกชนได้รับรู้ ถึงที่มาที่ไปของเงินบริจาค ไม่มีการตรวจสอบความโปร่งใส 2) เรื่องปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย นำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธา เพราะมีพระสงฆ์บางรูปที่ประพฤติตนไม่เหมาะสม 3) เรื่องการทำพระธรรมวินัยให้วิปริตและการประพฤติวิปริตจากพระธรรมวินัย เนื่องจากมีพระภิกษุบางรูปที่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพอสมควร แต่ดัดแปลงหลักธรรมคำสอนนั้นให้อื้อประโยชน์ 4) เรื่องฝ่ายอาณาจักรที่จะต้องเข้าไปสนับสนุนปกป้องคุ้มครองกิจการพระพุทธศาสนา เพราะเห็นว่าองค์กรทางพระพุทธศาสนาไม่สามารถที่จะบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนา ให้เรียบร้อยดังงามได้ การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนางานคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพและก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสอดคล้องกับภาระงานของคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านเผยแผ่ 5) ด้านสาธารณูปการ และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งการจะขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ให้สำเร็จตามแผนที่วางไว้ต้องอาศัยค่านิยม “อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาสู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ให้เดินหน้าไปได้ (พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2548)

ในอดีตวัดเป็นศูนย์การเรียนรู้และมีพระสงฆ์เป็นครูสอน ปัจจุบันการศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนการจัดการศึกษาจากภาครัฐ แต่ยังไม่ครอบคลุม และไม่สอดคล้องกับค่าใช้จ่ายจริง เนื่องจากการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมไม่มีกฎหมายรองรับ จึงเป็นภาระของผู้มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา คือ เจ้าอาวาส ที่ต้องจัดหางบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา จึงส่งผลให้คุณภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และไม่สามารถตอบสนองนโยบายการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์และของชาติได้ ก่อให้เกิดปัญหาดังนี้

1. ระบบการบริหารการศึกษาไม่เข้มแข็ง
2. การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนผิดเพี้ยนไปจากพระธรรมวินัย
3. ครูสอนและผู้เรียน ให้ความสนใจศึกษาเล่าเรียนในการศึกษารูปแบบอื่นแทน ซึ่งมีกฎหมายรองรับอย่างถูกต้อง (สำนักกรรมการ 3, 2560)

ดังนั้น การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ ต้องอาศัยความร่วมมือกันจากหลาย ๆ ภาคส่วน โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ได้ออกมาร่วมเสนอความคิดเห็นทั้งในด้านข้อดี-ข้อเสีย ที่เป็นปัญหาในขณะนี้ เพื่อนำไปสู่การดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ผ่านประชาคมติและประชาพิจารณ์ เพื่อนำไปสู่กระบวนการทางกฎหมายเป็นแนวทางปฏิบัติ ให้การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยมีความทันสมัย ทันต่อกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป

พระพุทธเจ้าทรงริเริ่มตั้งคณะสงฆ์ขึ้น เพื่อเปิดรับบุคคลทุกวรรณะ ทุกคนที่เข้ามาเป็นสมาชิกของสถาบันสงฆ์แล้ว มีสิทธิเสมอกันในทางด้านการปกครองและชีวิตทางสังคม มีโอกาส

เท่าเทียมกันในการที่จะได้รับการศึกษาอบรม ตลอดจนปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา สถาบันวัดกลายเป็นสถาบันทางการศึกษา เพราะเป็นที่ฝึกหัดอบรม รวมถึงวิถีชีวิตของพระสงฆ์ภายในวัด โดยมีระบบพัฒนาคน 3 ด้าน ที่เรียกว่าไตรสิกขา ได้แก่ 1) ฝึกฝนพัฒนาในการแสดงออกทางกายและวาจา (อธิศีล) 2) ฝึกฝนพัฒนาด้านคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพจิต (อธิจิต) 3) ฝึกฝนพัฒนาสมองหรือปัญญา (อธิปัญญา) (พระไตรปิฎก, 2538)

การศึกษาของคณะสงฆ์ ยึดหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นสำคัญ เพื่อประพฤติปฏิบัติตน ตลอดทั้งดำรงรักษาและเผยแผ่พรหมจรรย์ อันเป็นระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ ดำเนินชีวิตตามหลักการแห่งพระธรรมวินัย ซึ่งในเวลาต่อมาได้แยกการศึกษาออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายคันถธุระและฝ่ายวิปัสสนาธุระ สำหรับฝ่ายคันถธุระ คือ การศึกษาพระธรรมวินัยคำสอนของพระพุทธเจ้า ส่วนฝ่ายวิปัสสนาธุระ คือ การเรียนวิธีฝึกหัดจิตใจของตนเองให้ปราศจากกิเลส พระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ปริยัติ คือ การเล่าเรียน ปฏิบัติ คือ ลงมือกระทำ และปฏิเวธ คือ ประจักษ์แจ้งผลการศึกษาปริยัติ เป็นองค์ประกอบสำคัญ (พระมหาสมพงษ์ เกศานุช และคณะ, 2561)

รูปแบบการจัดการศึกษาของสงฆ์ไทยในอดีต

สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ราวพุทธศตวรรษที่ 3 ได้อุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 3 เมื่อทำสำเร็จแล้วได้ส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นต่าง ๆ รวม 9 สาย คณะของพระโสณะและพระอุตตระได้มายังสุวรรณภูมิ ได้แก่ พื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีประเทศไทยปัจจุบันเป็นศูนย์กลาง โดยมีนครปฐมเป็นราชธานี เมื่อประมาณปี พ.ศ. 236 ดังตำนานที่สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือตำนานพระพุทธเจดีย์ว่า พระพุทธศาสนาได้มาถึงประเทศไทย เป็น 4 ยุค คือ ยุคที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 236 เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ยุคที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 760 พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานจากแคว้นกัสมิระ ได้เผยแผ่มา ทางดินแดนทางตอนใต้ของสุวรรณภูมิคือเกาะสุมาตรา ชาวและกัมพูชา ล่องมาถึงประมาณ ปี พ.ศ. 1300 ก็ได้แพร่ขยายขึ้นมาถึงปัตตานี สุราษฎร์ธานี ที่ไชยา ยุคที่ 3 เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1600 พระพุทธศาสนาแบบพุกาม ได้แพร่เข้ามาถึงอาณาจักรล้านนา และอาณาจักรทวารวดี ยุคที่ 4 เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1900 พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้แผ่จากลังกาเข้ามา ทางภาคใต้ของไทย คือ นครศรีธรรมราช เรียกว่า ลัทธิลังกาวงศ์ จากนั้นการพัฒนาการศึกษาของสงฆ์มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละยุคสมัยดังต่อไปนี้ (สุนันท์ อยู่คงดี, 2555)

1. การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์สมัยสุโขทัย

วัดเป็นสถาบันสังคมที่ให้การศึกษากับคนไทยมาช้านานตั้งแต่โบราณ โดยพระเป็นครูสอนมิทั้งการอบรมสั่งสอนพระด้วยกันเอง ถวายพระธรรมเทศนาแด่พระมหากษัตริย์ และเทศนาสั่งสอนอบรมประชาชนทั่วไป ภายหลังก่อตั้งสุโขทัยเป็นราชธานี การปกครองคณะสงฆ์

สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ “ฝ่ายคามวาสี” และ “อรัญญวาสี” การแบ่งคณะสงฆ์เป็น 2 ฝ่าย ส่งผลให้การจัดการศึกษาสำหรับสงฆ์แตกต่างออกไป คือ “ฝ่ายคามวาสี” เป็นพระสงฆ์ที่อยู่ในเมือง มีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และอบรมพระภิกษุสามเณร ตลอดจนประชาชนให้ปฏิบัติ อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เรียกว่า “คัณธธุระ” (ฝ่ายที่ศึกษาคัมภีร์) และฝ่าย “อรัญญวาสี” เป็นพระสงฆ์ที่อยู่ตามป่า มีหน้าที่อบรมสั่งสอนศิษยานุศิษย์ในทางปฏิบัติ สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน เรียกว่า “วิปัสสนาธุระ” (ฝ่ายบำเพ็ญภาวนา) (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2539)

2. การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์สมัยอยุธยา

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงโปรดให้จัดการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรม นับว่าเป็นการสอบไล่ที่เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย หลักสูตรการศึกษาในสมัยอยุธยานั้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ทรงกำหนดหลักสูตร เวลาเรียน การประเมินผล และฐานะของผู้สอบไล่ได้เป็นการแน่นอน ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี เป็นหลักสูตร โดยแบ่งเป็น 3 ชั้นเรียน คือ 1) บาเรียนตรี 2) บาเรียนโท และพระวินัย 3) บาเรียนเอก ผู้เรียนจบบาเรียนตรี-โท-เอก เรียกว่า “มหาบาเรียนบาลี” โดยใช้อักษรย่อว่า “บ.บ.” ส่วนสถานศึกษาในการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมใช้บริเวณพระบรมมหาราชวังเป็นที่เล่าเรียน ส่วนวัดวาอารามต่าง ๆ และในการวัดผลการศึกษา เริ่มแรกเรียนคัมภีร์มูลกัจจายน์ (หลักภาษา) ใช้เวลาประมาณ 2-3 ปี จึงเรียนแปลพระไตรปิฎกที่จารึกในใบลานเป็นหนังสือแบบเรียน เมื่อมีความรู้ความสามารถในการแปลได้ดีแล้วมีการสอบไล่ความรู้ของพระภิกษุสามเณรขึ้น เรียกว่า “สอบสนามหลวง” ทรงยกย่องผู้สอบได้ให้มีสมณศักดิ์เป็น “มหา” นำหน้าชื่อ สถานที่สอบใช้พระบรมมหาราชวังเป็นที่สอบ และใช้ระยะเวลาเรียน 3 ปี จึงมีการสอบ 1 ครั้ง เมื่อสอบได้เรียก “บาเรียนตรี” เรียนพระวินัยปิฎกต่อไป อีก 3 ปี สอบผ่านก็เป็น “บาเรียนโท” จากนั้นศึกษาพระอภิธรรมปิฎกอีก 3 ปี สอบผ่านก็ได้รับ ยกย่องเป็น “บาเรียนเอก” ตามลำดับ (สำนักศาสนศึกษาวัดเทพศิลา, 2545)

3. การพัฒนาการศึกษาสมัยธนบุรี

ศูนย์การศึกษาในสมัยธนบุรีก็ยังคงอยู่ที่วัดเหมือนสมัยอยุธยา โดยมีแต่เด็กผู้ชายเท่านั้น ที่มีโอกาสศึกษา เพราะต้องอยู่กับพระที่วัดเพื่อเรียนหนังสือ พระสงฆ์ก็คือครูที่จะสอนหนังสือให้ แก่กุลบุตร เพื่อให้ได้รับการอบรมความประพฤติ เรียนพระธรรม ภาษาบาลี สันสกฤต และศัพท์เขมรเพื่อประโยชน์ในการอ่านคัมภีร์พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังมีการเรียนวิชาเลขเน้นมาตรา ชั่งตวงวัด มาตราเงินไทย และการคิดหน้าไม้ ซึ่งจะต้องนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน (สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, 2548)

4. การพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ทรงอาราธนาพระสงฆ์ ทรงสมณศักดิ์และราชบัณฑิตเป็นกรรมการชำระพระไตรปิฎก จารึกเป็นอักษรขอมขึ้นใช้เวลา

5 เดือน จึงเสร็จสมบูรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นการทำสังคายนาครั้งแรกในกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคต้น หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมยังใช้พระไตรปิฎกเรียน 3 ปี จึงมีการสอบ 1 ครั้ง เหมือนครั้งกรุงศรีอยุธยา ต่อมาในรัชกาลที่ 2 ได้มีการปรับปรุง หลักสูตรการเรียนการสอนขึ้นใหม่ โดยจัดหลักสูตรเป็น 9 ชั้น เรียกว่า ประโยค ประโยค 1-2-3 เป็นเปรียญตรีประโยค 4-5-6 เป็นเปรียญโท ประโยค 7-8-9 เป็นเปรียญเอก และผู้ที่สอบ ได้ได้ 3 ประโยค แล้วจึงจัดว่าเป็นเปรียญ ถ้าเป็นภิกษุใช้คำนำหน้าว่า “พระมหา” และถ้าเป็นสามเณรก็ใช้อักษรย่อและตัวเลขต่อท้าย เช่น สามเณรพุ่ม ป.ธ.3 เป็นต้น ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 โปรดเกล้าฯ ให้ใช้พระที่นั่งมณเฑียรธรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์และเจ้านาย ส่วนข้าราชการชั้นผู้น้อยให้ไปศึกษาตามวัดต่าง ๆ (วิโรจน์ วิชัย, 2560)

5. การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์: ยุคปฏิรูปประเทศ (ร.4 - ร.6)

การศึกษาของสงฆ์สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) คงดำเนินไปเหมือนเช่นในรัชกาลก่อน ได้ปรับปรุงการเรียน การสอนของสงฆ์ให้พัฒนาขึ้น การวัดผล การสอนพระปริยัติธรรมนับเป็นราชการแผ่นดินอย่างหนึ่ง

ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เป็นยุคใหม่ แห่งการศึกษาของสงฆ์ ทรงเห็นว่าการศึกษเป็นสิ่งสำคัญ จึงทรงสนับสนุนการศึกษาทั้งทางโลกและการศึกษาสงฆ์ด้วย เพราะพระองค์ประสงค์ให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งด้านพระปริยัติธรรม และวิชาการสมัยใหม่ควบคู่กันไป เพื่อจะให้พระสงฆ์ในฐานะผู้มีความรอบรู้ทั้งวิชาการทางโลกและทางธรรม เพื่อจะนำไปเผยแผ่แก่ประชาชนของไทย พระองค์ทรงสถาปนาการศึกษาชั้นสูงทางคณะสงฆ์ขึ้น 2 แห่ง คือ ทรงสถาปนามหาธาตุวิทยาลัยขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2432 ที่วัดมหาธาตุ ถึงปี พ.ศ. 2439 โปรดพระราชทานนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” เพื่อเป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูง ต่อมาปี พ.ศ. 2436 โปรดให้สถาปนา “มหามกุฏราชวิทยาลัย” ขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่งนี้ ก็ยังไม่พร้อมจะดำเนินการในรัชกาลนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2454) จัดให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยในแบบภาษาไทย โดยแบ่งเป็น 3 ชั้นเรียน คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ผู้ที่เรียนจึงได้ชื่อนักธรรม พระเณรที่สอบได้ ก็เรียกกันว่า “พระนักธรรม” หลักสูตรนี้ต่อมาอนุญาตให้ชาวบ้านเข้าสอบด้วย เรียกว่า “ธรรมศึกษา” สำหรับผู้ที่สอบบาลีได้เป็นเปรียญและสอบนักธรรมได้อีก เรียกว่า “เปรียญธรรม” ใช้อักษรย่อว่า “ป.ธ.” อนึ่งผู้ที่สอบบาลีนั้นจะต้องสอบนักธรรมให้ได้ก่อน ถ้าสอบนักธรรมตกบาลีก็โมฆะ คือนักธรรมตรี มีสิทธิ์สอบได้แค่ประโยค 1-2-3 นักธรรมโท มีสิทธิ์สอบประโยค 4-5-6 ส่วนนักธรรมเอก มีสิทธิ์สอบประโยค 7-8-9 ยุคแรกการสอบพระปริยัติธรรมใช้เวลาศึกษา 3 ปี สอบ 1 ครั้ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2436 จึงได้กำหนดให้สอบปีละ 1 ครั้ง ตลอดมา วิธีสอบพระปริยัติธรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังคงใช้สอบแบบเดิม คือ สอบด้วย

ปากเปล่า ต่อมาปี พ.ศ. 2455 ได้เปลี่ยนแปลงมาสอบด้วยวิธีเขียน เฉพาะประโยค 1 และ ประโยค 2 ส่วนตั้งแต่ประโยค 3 ขึ้นไป สอบแปลด้วยปากตามแบบเดิม (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2563)

6. การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์สมัย ร.7 - ปัจจุบัน

นับตั้งแต่รัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา นโยบายการศึกษาได้เปลี่ยนไป โดยแยกการศึกษาของภิกษุสามเณร และเด็กนักเรียนออกจากกัน ตลอดจนถึงส่วนราชการที่รับผิดชอบด้วย โดยให้กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบเฉพาะการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนเท่านั้น ส่วนการศึกษาสำหรับภิกษุสามเณรให้สังกัดกระทรวงธรรมการ คณะสงฆ์ก็ได้เป็นภาระรับผิดชอบดำเนินการต่างหากออกไปจนเป็นเอกเทศจากการศึกษาของรัฐ (วิโรจน์ วิชัย, 2560)

6.1 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

ในปี พ.ศ. 2454 ได้มีการเริ่มศึกษาแบบนักธรรมขึ้นควบคู่กับฝ่ายเปรียญ แต่ยังเป็นการศึกษาของสงฆ์เท่านั้น จนถึงรัชกาลที่ 7 จึงเปิดโอกาสให้ฆราวาสชายหญิงเข้าเรียนด้วย โดยแยกเป็นแผนกธรรม สำหรับภิกษุสามเณรและแผนกธรรมศึกษาสำหรับฆราวาสชายหญิงแบ่งเป็น 3 ชั้นนักธรรมศึกษาตรี ชั้นโทและชั้นเอก

ในสมัยรัชกาลที่ 6 นั้น ได้ทรงตั้งหลักสูตรการศึกษาของพระภิกษุสามเณรแบบใหม่นี้ เรียกว่า“นักธรรม” มี 3 ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก เริ่มสอบไล่สนามหลวงเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2457 เป็นต้นมา (พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปัญญาพล, 2560)

6.2 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ตั้งแต่โบราณมาไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก ส่วนใหญ่ยังคงรูปเดิมอยู่ ทั้งทางด้านหลักสูตร การวัดผลและวิธีสอบ ยังยากต่อการเล่าเรียน ต้องใช้เวลามาก และเดิมทีการสอบบาลีต้องสอบด้วยปากเปล่า จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2459 จึงให้ยกเลิกการสอบความรู้บาลี ด้วยวิธีแปลปากเปล่ามาใช้เป็นการสอบด้วยวิธีเขียนแทนทุกประโยคจนถึงปัจจุบัน (โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย, 2560)

6.3 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2514 เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 และปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2535 การศึกษาแบบนี้เป็นการศึกษาแบบประยุกต์หรือเป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์ เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ และฝ่ายบ้านเมือง เมื่อพระภิกษุสามเณรได้ลาสิกขาแล้ว ก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้ หรือเข้ารับราชการสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ตนเองและบ้านเมืองสืบต่อไป

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงเห็นว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญจึงได้ปฏิรูปการศึกษา จัดการเรียนการสอนให้เป็นระบบเหมือนนานาอารยประเทศ ให้ราษฎรทุกคนได้ศึกษาอย่างมีระบบ

และสำหรับพระภิกษุสามเณร พระองค์ก็ทรงสนับสนุนให้คณะสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งด้านพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูงสมัยใหม่ควบคู่กันไป ได้ทรงสถาปนามหาธาตุวิทยาลัยขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2432 ต่อมาเมื่อพ.ศ. 2439 ได้พระราชทานนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” และในปี พ.ศ. 2436ก็โปรดให้เปิดขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหารและได้ทรงพระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ต่อมา รัฐบาลโดยการยินยอมของรัฐสภา ก็ได้ตราพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 ลงวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2527 และได้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่งขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2540 ลงวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540 โดยให้มีสถานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐและเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลไทย จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก เปิดสอนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์และจัดหลักสูตรทั้งภาคภาษาไทยและภาคภาษาอังกฤษเพื่อผลิตบัณฑิตเป็นสะพานเชื่อมเครือข่ายทั่วโลก แนวโน้มการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ในอนาคต

ปัจจุบันนี้ การศึกษาในวงการคณะสงฆ์ได้มีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เพิ่มขึ้นอีก ไม่เหมือนสมัยดั้งเดิมที่เน้นอยู่เฉพาะการศึกษาแผนกนักธรรมและภาษาบาลีเท่านั้น แต่ได้เปลี่ยนมาเป็นระบบการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาปริยัติธรรมสายสามัญ และมหาวิทยาลัยระดับอุดมศึกษาขึ้นไป เพื่อเน้นให้พระสงฆ์มีความสมบูรณ์ทางความรู้ในหลาย ๆ ด้าน โดยเน้นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างประเทศด้วย (ผศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู, 2558)

ความหมายของการปฏิรูป

การปฏิรูป หรือ “Reform” คือ การทำให้สิ่งที่เราเห็นว่าเป็นปัญหา ผิดไปจากสภาพที่เหมาะสม มาจัดรูปแบบใหม่ ดังนั้นการปฏิรูป จึงไม่ใช่ “การพัฒนา” ที่เป็นการทำสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้น ขาดอะไรที่ควรจะมีก็จัดให้มี ดังนั้นการปฏิรูปมักจะไม่มีทาง win-win ไปทุกฝ่าย มันจะต้องมีฝ่ายที่ได้ในบางเรื่อง เสียในบางเรื่อง ประเด็นจึงอยู่ที่ว่าการกระทำดังกล่าวมีเป้าหมายอย่างไร และจะส่งผลทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาวอย่างไร (Preecha Bunthavee, 2562) โดยควรมีแผนที่ค่อนข้างชัดเจน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายสามารถรับรู้และปรับตัวได้ ผู้ที่มีส่วนได้เสีย ทุกกลุ่มควรต้องมีโอกาสมีส่วนร่วมในกระบวนการปฏิรูป โดยเฉพาะในเรื่องที่ตนเกี่ยวข้อง ดังนั้นจึงเป็นโอกาสอันดีที่เราในฐานะที่เป็นกำลังส่วนหนึ่งในสังคม ควรจะแสดงข้อคิดความเห็นออกมา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554)

การปฏิรูปเป็นการแก้ไขปรับปรุงภายในระบบหรือโครงสร้างเดิม ไม่มีการทำลายระบบหรือโครงสร้างที่เคยมีมาแต่อย่างใด การปฏิรูปองค์กรศาสนาก็เช่นกันจะไม่ทำลายวัฒนธรรมองค์กรแค่เป็นการปรับปรุงภายในกรอบแห่งพระธรรมวินัยและจารีต การปฏิรูปจึงเป็นการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ภายในโครงสร้างที่มีอยู่เดิม ดังนั้นเราปฏิรูปพระพุทธศาสนาเถรวาท

ภายในกรอบแห่งพระธรรมวินัยและจารีต แต่ถ้ามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างศาสนาก็กลายเป็นปฏิวัติศาสนา

การปฏิรูปคณะสงฆ์ คือการที่คณะสงฆ์เราเกิดแรงบันดาลใจที่จะลุกขึ้นมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ยกระดับ เพิ่มขีดความสามารถ เพิ่มศักยภาพ กลไกที่มีอยู่ของคณะสงฆ์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม พร้อมกันนี้ก็มีแนวคิดหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่จะนำมาใช้กับวงการคณะสงฆ์เพื่อให้ทันโลก ทันเหตุการณ์ เพราะเราทั้งหลายทราบกันดีว่า ชินเรายังไม่ลุกขึ้นมาขยับตัวเอง ยังปล่อยให้กลไกที่มีอยู่เป็นไปตามยถากรรม ก็มีอันหวังได้ว่า พระพุทธศาสนาของเราก็คงสั่นคลอนและอาจล่มสลายไปในที่สุด

แผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้เรียกประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2558 โดยผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ผลจากการประชุมหารือครั้งนี้ก็คือ การปฏิรูปตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ยกร่างเสนอที่ประชุม

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา มีกรอบแนวทางการดำเนินการไว้ 3 ระยะ รวมเวลาดำเนินการ 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2558 ถึง พ.ศ. 2563 ดังต่อไปนี้

1. ระยะที่ 1 มิถุนายน 2558 ถึงธันวาคม 2558 คือ 1) ดำเนินการปรับปรุงพัฒนาในส่วนที่ทำได้ทันที 2) ระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

2. ระยะที่ 2 มกราคม 2559 ถึงธันวาคม 2559 คือ 1) ดำเนินการตามกรอบแนวทางส่งเสริมการดำเนินงานตามภารกิจของคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ที่ได้จากการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน 2) ขับเคลื่อนสิ่งที่ยังทำไม่เสร็จสิ้นและแนวทางที่เกิดใหม่ระหว่างดำเนินการในระยะที่ 1

3. ระยะที่ 3 มกราคม 2560 ถึงธันวาคม 2563 การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงมีพระมหาสมณมติไว้เมื่อ พ.ศ. 2447 ความตอนหนึ่งว่า “ภิกษุสงฆ์มีกฎหมายอันจะพึงฟังอยู่ 3 ประเภท คือ กฎหมายแผ่นดิน 1 พระวินัย 1 จารีต 1” (บันทึกเรื่องพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121) (มหาเถรสมาคม, 2558)

องค์กรธรรมแห่งสังคหวัตถุ

สังคหวัตถุ คือ ธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์กันและกัน พระพุทธองค์ทรงอุปมาสังคหวัตถุไว้ในสังคหสูตรว่าเปรียบเหมือนกับพาหนะที่จะนำคนไปสู่ความเจริญในโลก ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการ ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

1. ทาน คือ การให้ การแบ่งปัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ ทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข การให้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อ 32 : 50-51) 1) อามิสทาน คือ การให้วัตถุสิ่งของ หรือเงินเป็นทาน 2) ธรรมทาน คือ การให้ธรรมะเป็นทาน 3) อภัยทาน คือ การให้อภัยแก่คนหรือสัตว์ การปล่อยวางความผูกโกรธให้หมดไปจากใจ

2. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ สมควรแก่กาลเทศะ คือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

3. อุตถจริยา คือ การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น เป็นการทำความประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยแรงกาย ขวนขวายช่วยเหลือผู้อื่นในกิจกรรมต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ รวมทั้งการแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ อุตถจริยา

4. สมานัตตตา คือ การวางตนสม่ำเสมอ ทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว เป็นการวางตนให้สมกับฐานะของตน สมานัตตตา ถือเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการสังคมสงเคราะห์กัน (พระไตรปิฎก, 2538)

การปฏิรูปด้านการศึกษาตามหลักทาน

การปฏิรูปด้านการศึกษาตามหลักทาน คือ การแก้ไขปรับปรุงการศึกษาตามหลักของการให้ โดยให้การเสียสละ ให้การแบ่งปัน ให้ศิลปะวิทยาการใหม่ ๆ โดยที่การให้ต้องประกอบด้วยความศรัทธา ความเคารพ มีเมตตาเป็นพื้นฐาน เพราะจุดมุ่งหมายของการศึกษาคือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนและผู้อื่น ซึ่งการศึกษาของคณะสงฆ์ปัจจุบันไม่สามารถถึงความสนใจให้เยาวชนเข้ามาบวชเรียนหรือศึกษาพระพุทธศาสนาได้ดีเท่าที่ควร เห็นได้จากสำนักเรียนพระปริยัติธรรมต่าง ๆ กำลังขาดแคลนบุคลากรในการสอน ขาดผู้สนใจเข้ามาบวชเพื่อศึกษา เพราะไม่มีงบประมาณเพียงพอ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแก่นักเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อช่วยเหลือให้มากกว่าที่เป็นอยู่ จัดให้มีกองทุนสำหรับการช่วยเหลือพระเผยแผ่ธรรมตามสถานศึกษาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดค่ายคุณธรรม หรือการจัดกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพื่อดึงดูดความสนใจให้แก่พุทธศาสนิกชน

ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาด้วยทานต้องให้ความสำคัญต่อการช่วยเหลือสังคม สังคมอยู่ได้ เพราะการให้ปันซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดแนวคิดหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ มาปรับใช้ในการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เท่าทันโลก ทันเหตุการณ์ ภายใต้การเสียสละ แบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาต่อกัน

การปฏิรูปด้านการศึกษาตามหลักปิยวาจา

การปฏิรูปด้านการศึกษาตามหลักปิยวาจา คือ การใช้วาจาที่มุ่งในการแก้ไข ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้ระบบการศึกษาที่มีอยู่เดิมดีขึ้น พุดในหลักความจริง พุดจาสุภาพอ่อนหวาน พุดแนะนำในทางที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล พุดเพื่อชักจูงในทางที่ดีงาม เกิดความสมานสามัคคี มีไมตรีที่ดีต่อกัน มีความรักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ปิยวาจาจึงเป็น เครื่องมือสื่อสารที่ถ่ายทอดออกมาจากจิตใจเปล่งออกมาเป็นภาษา ฉะนั้นจะต้องระวังคำพูด ของตนเองในขณะที่พุด เมื่อจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ควรจะต้องใคร่ครวญเสียก่อนว่า สิ่งที่พุดออกไป นั้นเป็นประโยชน์หรือสอดคล้องกับความจริงหรือไม่

ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาตามหลักปิยวาจา จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ไข ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาให้ดีขึ้นได้ ซึ่งการสื่อสารเพื่อหาทางออกร่วมกัน จำเป็นต้องใช้วาจา เพื่อนำไปสู่การการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ยกระดับ เพิ่มขีดความสามารถ เพิ่มศักยภาพ กลไกระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยยึดตามหลักพระธรรม วินัย

การปฏิรูปด้านการศึกษาตามหลักอรรถจริยา

การปฏิรูปด้านการศึกษาตามหลักอรรถจริยา คือ การแก้ไขปรับปรุงการศึกษา โดยยึด ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง แม้การปฏิรูประบบการศึกษาจะถูกใจบ้าง ไม่ถูกใจบ้าง หากเป็น เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมก็จำเป็นที่จะต้องดำเนินการแก้ไขต่อไป และการประพาสสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ช่วยเหลือด้วยความตั้งใจ ช่วยเหลือส่งเสริมคนให้มีความเชื่อที่ถูกต้อง ให้ ประพาสดีงาม ให้มีความเสียสละและให้มีปัญญา จึงมีคำสมัยใหม่เรียกว่า “จิตอาสา” อรรถ จริยาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และการทำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์

ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาตามหลักอรรถจริยา เป็นการปรับปรุง เพื่อเพิ่มขีด ความสามารถและศักยภาพของระบบการศึกษาให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยยึดหลักคุณค่าของความ เป็นมนุษย์ ฉะนั้นการประพาสตนให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น จัดเป็นการปฏิรูปเพื่อให้ การศึกษาได้พัฒนาขึ้นอย่างแน่นนอน เพื่อให้การศึกษาก้าวทันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง และเพื่อ ความยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป

การปฏิรูปด้านการศึกษาตามหลักสมานัตตตา

การปฏิรูปด้านการศึกษาตามหลักสมานัตตตา คือ การประพาสตนเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวดีเสมอต้นเสมอปลายกับทุกคน ทำตนให้น่าเคารพนับถือ ทำตัวให้เหมาะสมแก่ฐานะ ฐานะที่ ปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเคร่งครัด รวมไปถึงความเสมอภาค ซึ่งความ เสมอภาคเป็นหลักการในอุดมคติของการอยู่ร่วมกันในสังคม

ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาด้วยสมานัตตตา เป็นการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความสม่ำเสมอ ไม่เอาเปรียบด้วยประการทั้งปวง จะทำให้การปฏิรูปเกิดประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการนำแนวคิดความเสมอภาค มาเป็นหลักในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นและสังคมจะทำให้การสงเคราะห์ไม่มีความเอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ความเสมอต้นเสมอปลายเป็นสิ่งจำเป็นในการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะมาตรฐานความเสมอภาคที่เท่าเทียมกัน

สรุป

การปฏิรูปเป็นการแก้ไขปรับปรุงภายในระบบหรือโครงสร้างเดิมให้ดีขึ้น โดยไม่ทำลายระบบหรือโครงสร้างเดิมที่มีอยู่ การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาทางการศึกษาก็เช่นกัน เป็นการปรับปรุงภายในระบบการศึกษาคณะสงฆ์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัยและจารีตประเพณี การปฏิรูปจึงเป็นการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ภายในโครงสร้างที่มีอยู่เดิม ในการปรับปรุงสิ่งใดก็ตามที่ต้องอาศัยการทำงานร่วมกันหลายคน หลายหน่วยงาน โดยเฉพาะงานที่ต้องทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ต้องทำด้วยความระมัดระวัง รอบคอบ ต้องยึดองค์กรธรรมแห่งการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันดังที่กล่าวมาแล้วคือ สังคหวัตถุ ซึ่งจะช่วยสงเคราะห์ตนและผู้อื่น ให้เกิดประโยชน์ส่วนรวมมากที่สุด

ดังนั้นการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาทางการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งปัจจุบันและอนาคต เมื่อการศึกษาทางโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ รัฐบาลต้องสนับสนุน กระบวนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์โดยเฉพาะพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม ให้มากขึ้น ควรปรับปรุงให้สามารถรองรับเด็กที่สนใจเข้าศึกษาในคณะสงฆ์สามารถเทียบโอนกันได้ ก็จะทำให้เด็กที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ได้ศึกษาทั้งฝ่ายธรรมและฝ่ายโลก ควบคู่กันไป และเป็นการสร้างศาสนทายาทและเปิดโอกาสให้เป็นทางเลือกใหม่ในการศึกษาของชาติ และสิ่งสำคัญ ผู้บริหารคณะสงฆ์ จะต้องเร่งพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ เช่น หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถรักษาสาระหลักสูตรเดิมไว้ ให้สามารถเทียบโอนผลการเรียนกับการจัดการศึกษาสามัญทั่วไปของรัฐ มิฉะนั้นในทศวรรษหน้า คณะสงฆ์จะเกิดวิกฤติขาดแคลนผู้เข้ามาบวชเรียนและสืบต่อพระพุทธศาสนาอย่างรุนแรง

เอกสารอ้างอิง

ผศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู. (2558). การพัฒนาการศึกษาคณะสงฆ์ไทย. เรียกใช้เมื่อ 8 มกราคม 2564 จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/14295>

- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2554). การปฏิรูป (Reform). เรียกใช้เมื่อ 3 มกราคม 2564 จาก <https://library.mju.ac.th/pr/?p=12048>
- พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญญาพล. (2560). “การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมสู่ความเป็นเลิศ”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 8(2), 91-104.
- พระไตรปิฎก. (2538). สยามมกุฎราชวิทยาลัย. เล่มที่ 4, 10, 11, 14, 19, 20, 22, 28, 35. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2548). การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรม ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมพงษ์ เกศานุช และคณะ. (2561). “รูปแบบพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 8”. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 18(1), 1-12.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตฺโต). (2539). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาเถรสมาคม. (2558). คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบผลการพิจารณาหรือผลการดำเนินการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. เรียกใช้เมื่อ 3 มกราคม 2564 จาก [http:// www.mahathera.onab.go.th/index.php?url=mati&id=6877](http://www.mahathera.onab.go.th/index.php?url=mati&id=6877)
- โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย. (2560). การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. เรียกใช้เมื่อ 2 มกราคม 2564 จาก <https://www.pariyat.com/news/ความรู้-การศึกษา/190-pali-education>
- วิโรจน์ วิชัย. (2560). “พัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในจังหวัดเชียงใหม่”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6(2), 397-406.
- สำนักกรรมาธิการ 3. (2560). รายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกีฬา ศิลปะ วัฒนธรรม การศาสนา คุณธรรมและจริยธรรม เรื่อง การศึกษาของคณะสงฆ์ พร้อมร่างพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม. เรียกใช้เมื่อ 2 มกราคม 2564 จาก https://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/drive_sport/download/article/article_20170522140558.pdf

- สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (2563). ประวัติความเป็นมา การศึกษาพระปริยัติธรรม. เรียกใช้เมื่อ 8 มกราคม 2564 จาก http://www.gongtham.net/my_data/history_gongtham/index.php
- สำนักศาสนศึกษาวัดเทพศิลา. (2545). คู่มือเปิดตำราเรียนบาลี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- สุนันท์ อยู่คงดี. (2555). “พระพุทธศาสนาในประเทศไทย”. วารสารวิชาการศรีประทุม ชลบุรี, 9(1), 3-10.
- สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์. (2548). “การพัฒนาการศึกษาในราชสำนักก่อนสมัยปฏิรูปในสมัยรัชกาลที่ 5 : การวางรากฐานการศึกษาแบบเป็นทางการและเป็นสากลของไทย”. วารสารศึกษาศาสตร์, 17(2), 1-16.
- Preecha Bunthavee. (2562). “Reformation: The NCPO’s Concept based on Jacques Derrida’s Deconstruction Theory”. Dhammathas Academic journal, 18(3), 267-280.

การพัฒนาจิตใจมนุษย์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา*

THE DEVELOPMENT OF THE HUMAN MIND USING BUDDHIST PRINCIPLES

พระครูวินัยธรศิริเชษฐ์ สิริวฑฒโน

PhrakhruwinitronSirichet Sirivaddhano

วัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Wat Bang Nom Kho, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, Thailand

E-mail: sirichet000@gmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาจิตใจมนุษย์ที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ช่วยในการเปลี่ยนแปลงหรือยกระดับคุณภาพของผู้คนให้ดีขึ้น โดยการใช้หลักธรรมสติปัฏฐาน 4 คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงรูป กำหนดพิจารณาเวทนาให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงเวทนา กำหนดพิจารณาจิตให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงจิต กำหนดพิจารณาธรรมให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตน จึงไม่ควรยึดถือสิ่งเหล่านั้น การบริหารจัดการโดยการใช้สติกำหนดพิจารณาภายในอิริยาบถนั้น กำหนดลมหายใจเข้าออก ที่เรียกว่า อานาปานสติ ซึ่งอานาปานสติ เป็นสิ่งสำคัญในเบื้องต้นของการพัฒนาจิต และสิ่งที่สูงสุดในการพัฒนาจิต คือ การเจริญปัญญา เป็นการใช้ความคิดด้านที่ดี ประหารความคิดด้านที่ไม่ดี ซึ่งในทางธรรมเรียกว่า การใคร่ครวญพิจารณาจนจิตไม่ไปหลงในสิ่งสมมติบัญญัติ ซึ่งเกิดจากความคิด เมื่อเริ่มรู้เห็นความคิดที่เกิดขึ้น ความพอใจและไม่พอใจในสิ่งนั้นก็จะจางหายไป การใช้ความคิดอย่างถูกวิธีและมองสิ่งต่าง ๆ แล้วนำมาพิจารณาพิจารณาค้นคว้าสืบหาเหตุผลในสิ่งนั้น หรือนำไปแยกแยะทำการวิเคราะห์ด้วยความคิดอย่างมีระเบียบ จนสามารถเข้าใจและเห็นแจ้งในสิ่งนั้น ๆ ซึ่งใช้การโยนิโสมนสิการเป็นการพิจารณาเพื่อให้เห็นความไม่มีแก่นสาร หรือความไม่เป็นตัวเป็นตนที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลาย เพื่อให้เกิดความรอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้ จนสามารถเข้าใจและเห็นแจ้งประจักษ์ในสิ่งนั้น ๆ ตามความเป็นจริงของธรรมชาติ

คำสำคัญ: การพัฒนาจิตใจมนุษย์, หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, สติปัฏฐาน 4

Abstract

The development of the human mind using Buddhist principles It helps to change or raise the quality of people for the better. By using the principles of The Four Foundations of Mindfulness Is the mindfulness, determination, physical consideration to see as it is actually only a picture Determined to consider the truthfulness that Is only pity Determine the mind to realize the truth that Is only mental Determine the fairness to realize the truth that Just fair Not an animal Therefore should not hold onto those things Mental management by mindfulness, determining the body in posture Set the breath in and out Called Anapanasati Anapanasati It is important in the early stages of mental development. And the highest in mental development Is to develop wisdom It is a good idea to use. Execute bad thoughts Which in a fair way is called Desire should consider teaching the mind not to get lost in assumptions. Conceived When I began to see the thoughts that arise Contentment and dissatisfaction will fade away. Using thinking in the right way and looking at things and bring it into consideration, investigating, and investigating the reasons for that or to differentiate and analyze with an organized mind Until able to understand and see clearly in that particular thing Which uses the Yonit Somnasikara as consideration to see the lack of substance Or the true insignificance of all things In order to gain knowledge of what should be known Until able to understand and see and manifest in such things According to the reality of nature.

Keywords: Human Mind Development, Buddhist Principles, The Four Foundations of Mindfulness

บทนำ

การพัฒนานั้นจะกล่าวได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของชีวิตคนแต่ละคนหรือการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ บนโลกนี้ ซึ่งเป็นการยกระดับให้ทุก ๆ สิ่งนั้นดียิ่งขึ้นไปกว่าเดิม เมื่อต้องการที่จะพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของสังคมประเทศชาติ ต้องพัฒนาที่จิตใจของมนุษย์เป็นอันดับแรก เพราะสังคมประเทศชาติจะยกระดับให้สูงขึ้นได้ ขึ้นอยู่กับใจของมนุษย์ ถ้าจิตใจของมนุษย์ต่ำทรามคุณค่าความดีของสังคมก็ยิ่งลดลง แต่ถ้าจิตใจของมนุษย์สูงส่งมีความเมตตากรุณาสังคมประเทศชาติก็เจริญยิ่งขึ้นไป

ศาสนาพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายหลักคือ การพัฒนาคนหรือการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้เป็นผู้เพียบพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ ในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ความเจริญ และประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ (นครเฮอร์, 2556) จิตใจของมนุษย์ส่วนใหญ่ ไม่สามารถทนการเปลี่ยนแปลงกับทุกสิ่งได้ เมื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปในทุก ๆ ขณะมนุษย์ทั้งหลายได้สัมผัสกับเรื่องราวต่าง ๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้วทำให้เกิดความสุขหรือทุกข์ เพราะการยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ บนโลกนี้ ความวุ่นวายทั้งหลายจึงได้ปรากฏขึ้น เพราะฉะนั้นต้องอาศัยหลักธรรมของพระพุทธเจ้า เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้เกิดความเข้าใจ ถึงสัจธรรมคลายความยึดมั่นถือมั่น

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย 1) เมตตา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข 2) กรุณา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ 3) มุทิตา หมายถึง ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี 4) อุเบกขา หมายถึง การรู้จักวางเฉยให้ถูกกาลเวลา (ชาญวิทย์ ปรีชาพาณิชพัฒนา, 2564)

พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติขึ้นมาเพื่อสั่งสอนมนุษย์ทั้งหลาย ในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามโลกสมมติที่มีอยู่ ถ้าไม่มีกฎบัญญัติหรือหลักธรรมของพระพุทธเจ้าเพื่อเป็นแนวทางในการใช้ชีวิต บ้านเมืองอาจเกิดความวุ่นวายและไม่สงบสุขอย่างแน่นอน ดังนั้นการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ในชีวิตเพื่ออบรมพัฒนาจิตใจนั้นเป็นสิ่งที่เราทุกคนต้องทำ เพื่อให้เกิดคุณภาพของชีวิต สร้างความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการเดินทางชีวิตของบุคคล กับสภาพแวดล้อมและมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเอง

การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยการพัฒนาจิตใจตนเองเป็นอันดับแรก

เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถจัดการชีวิตได้ดีเนื่องจากจิตใจที่ขาดความเข้มแข็ง ขาดพลังแห่งความมุ่งมั่น ขาดกำลังใจจะไม่สามารถนำพาชีวิตไปให้ไกลได้ การพัฒนาจิตโดยการทำสมาธิจะช่วยให้จิตมีความสงบมั่นคง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองเป็นอย่างมาก การที่อยู่ในสถานการณ์ที่เลวร้าย อาทิเช่น ถูกตีเตียน ถูกดู นินทา สบประมาท ซึ่งการแก้ปัญหาด้วยการแสดงความน้อยใจ ผิดหวัง โกรธ เกลียดหรือตอบโต้ด้วยการประชดชีวิต ซึ่งการทำแบบนี้ อาจเกิดการผิดพลาดในการดำเนินชีวิตที่ดีได้ (Admin, 2557)

มีหลักการในการนำชีวิตไปสู่ความสงบสุข 7 ประการ ดังนี้

1. สถานที่ที่เหมาะสม ได้แก่ การนำพาตนเองไปในสถานที่ที่สามารถยกระดับจิตใจตนเองได้ เช่น สถานที่ที่มีผู้คนทำความดี มีการฝึกจิตใจให้สงบสามารถแยกแยะสิ่งดีชั่วได้ มีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน สังคมบ้านเมืองให้ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม

2. วางแผนในการใช้ชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเรียงลำดับในการทำการงาน การแบ่งเวลาให้เป็นสัดส่วน เพื่อสามารถรู้ว่าสิ่งไหนเป็นงานเร่งด่วน ส่วนไหนเป็นงานที่ต้องทำทีหลัง

3. การมีความพึงพอใจในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การรู้ถึงงานที่ต้องการปฏิบัติ พร้อมทั้งจะศึกษาหาความรู้ในงานนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญยิ่งขึ้นไป

4. สร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเอง ได้แก่ การพัฒนาตนเองให้เต็มรอบของความรู้ที่มี ความเชื่อในตนเองและงานที่ทำว่างานที่ทำนั้นจะเป็นงานที่ดีและมีคุณภาพ

5. การปรับความคิดของตนให้เข้ากับสภาพสังคม ได้แก่ การปรับความคิดให้ยืดหยุ่น กับสถานการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นทั้งเรื่องที่ดีและไม่ดี คือ สามารถที่จะปรับความคิดและกระทำ ตนให้เป็นกลางไม่ยึดถือไปในทางใดทางหนึ่ง

6. การมองเห็นภัยในความไม่ประมาท ได้แก่ การดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท เห็นคุณค่าของชีวิตของตนเองและผู้อื่น เห็นคุณค่าในเวลาที่เสียไป ใช้เวลาในทุกขณะอย่างมีสติ เพื่อให้เกิดผลเสียน้อยที่สุด

7. การคิดทบทวนในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม ย่อมมีสาเหตุในตัวของปัญหานั้น การคิดทบทวนวิเคราะห์ปัญญาย่อมสามารถแก้ไขได้อย่างเป็นระบบ (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต), 2531)

จิตเป็นตัวดำเนินงานและเป็นแรงงานสำคัญ

การพัฒนาจิตใจให้มีความฉลาดรอบรู้ในสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นการฝึกความสามารถในการแยกแยะสิ่งที่ดีและชั่ว เพื่อสร้างความเคยชินให้กับจิตใจในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีข้อผิดพลาดน้อยที่สุด ต่างจากจิตที่ไม่ได้ฝึกอบรมธรรมะเพื่อแยกแยะผิดถูก และสร้างความสามัคคี เมื่อทำการงานย่อมมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น จิตใจที่ได้รับการอบรมเมื่อทำการงานแล้วย่อมเป็นผลดีต่องานและเพื่อนร่วมงานด้วย ดังนั้นการพัฒนาจิตใจควรฝึกฝนไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาทางด้านวัตถุนิยมเพื่อให้งานออกมามีคุณภาพทั้งรูปธรรมและนามธรรม

การพัฒนาจิตใจความเป็นมนุษย์ในด้านต่าง ๆ

ในสังคมปัจจุบันที่โลกได้หมุนเวียนเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ขนาดของโลกถูกย่อขนาดให้เล็กลงเหลือเพียงขนาดเท่าฝ่ามือเท่านั้น ทุกสิ่งอย่างไม่มีความว่าเป็นไปไม่ได้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นเมื่อมีการพัฒนาเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ ความรู้ด้านวิชาการ วิเคราะห์ วิจัย ให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ขึ้น เพื่อสนองต่อความต้องการของมนุษย์ที่ไม่มีที่สิ้นสุดหรือไม่ก็ตอบสนองต่อความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ชีวิตมีความสุข แต่นั่นก็เป็นเพียงความสุขของชีวิตที่เพิ่มขึ้นเฉพาะด้านกายภาพเท่านั้น ซึ่งเป็นการยึดติดกับวัตถุ แต่ความสุขด้านจิตใจดูเหมือนจะไม่ได้เพิ่มขึ้นตาม ซ้ำร้ายอาจลดลงอีกด้วยเนื่องจากต้องปรับชีวิตให้เข้ากับสิ่งต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งการสนองต่อความอยากมี อยากได้ อยาก

เป็น ซึ่งทำให้เกิดการขาดสุขภาวะทางจิตปัญญา เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น เครียด เจ็บป่วยทั้งทางกายและจิตใจ

สุขภาวะทางจิตปัญญา หมายถึง สภาวะสงบสุข เป็นความสุขที่แท้จริงที่หลุดพ้นจากการยึดติดกับวัตถุ เป็นภาวะที่เปี่ยมล้นด้วยความปิติ อิ่มเอิบ มีความอ่อนโยน เบิกบานจิตใจ สงบนิ่ง ไม่วุ่นวาย สับสน มีพลังในการมีชีวิตอย่างมีคุณค่า มีความหมาย มีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน พึงพอใจในชีวิต มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงและมีความสามารถในการเผชิญและแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในภาวะวิกฤตได้อย่างเหมาะสม

สิกขา คือการศึกษา เพื่อให้รู้แจ้ง รู้จักประโยชน์ มองทุกอย่างเป็นการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาตัวเอง เป็นกระบวนการฝึกฝนตนเองในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ไตรสิกขา มี 3 ประการ คือ

1. ศีลสิกขา หมายถึง การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย ทางวาจาและการประกอบอาชีพ ดำรงตนในสังคมแบบสาธุชน เป็นคนดีของสังคมเป็นคนมีระเบียบ มีวินัย ปฏิบัติหน้าที่ตามปทัสสถานของสังคมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างดีงามโดยมีความรับผิดชอบเกื้อกูลต่อสังคม

2. จิตสิกขา หมายถึง การฝึกจิต สร้างคุณภาพและสมรรถภาพทางจิตให้เข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนเองได้ดี มีสมาธิ มีจิตที่สงบ บริสุทธิ์ปราศจากสิ่งที่ทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามสัจจธรรม

3. ปัญญาสิกขา หมายถึง การฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสรรพสิ่ง รู้แจ้งตามความเป็นจริง มีจิตใจเป็นอิสระและมีปัญญาบริสุทธิ์ (Admin, 2564)

ประโยชน์ในการการพัฒนาจิตใจให้ดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

การมีสติในการใช้ข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมในความจำ ทำการรู้เห็นและควบคุมความคิดให้เป็นไปตามหลักธรรม จึงมีประโยชน์อย่างมากมาต่อผู้คน ทั้งด้านการศึกษาและการดำเนินชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

ประโยชน์ด้านการศึกษาและด้านการดำเนินชีวิต เป็นการฝึกพัฒนาจิตใจของตนเองในด้านสติ ด้วยการศึกษาเรื่องสติและฝึกเจริญสติเป็นประจำ จะทำให้นิสิตมีสติตั้งมั่น (มีความตั้งใจแน่วแน่) ในการฟังคำบรรยาย ไม่เผลอสติ ไม่คิดฟุ้งซ่าน ไม่คิดและทำกิจอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จึงทำให้มีการคิด พิจารณา ทำความเข้าใจ จดจำ และบันทึกเนื้อหาที่สำคัญของคำบรรยายไว้ได้เป็นอย่างดี ถ้าไม่มีสติในการฟัง หรือมีสติน้อย ความคิดฟุ้งซ่านก็มักจะมากขึ้น อาจมีการใช้เวลาไปคิดและทำเรื่องอื่นบ่อยขึ้น ทำให้ความสามารถของสมองในการคิดและการจดจำลดลงไปด้วย

ประโยชน์ด้านการดำเนินชีวิต เป็นการพัฒนาจิตใจของตนเอง ด้วยการศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดการเพิ่มพูนข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมในความจำ และใช้ข้อมูลดังกล่าวในการดำเนินชีวิตประจำวัน จะเป็นผลดีต่อจิตใจดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมสุขภาพจิตให้มีความเข้มแข็ง และอดทนต่อความยากลำบากต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทุกเมื่อในขณะดำเนินชีวิต รวมทั้งในยามเจ็บป่วย โดยไม่มีความทุกข์ทางจิตใจ เช่นเดียวกันกับการมีสุขภาพกายที่ดี ทำให้สามารถต่อสู้กับภารกิจทางกาย และความเจ็บป่วยต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี.

2. ป้องกันความทุกข์ทางจิตใจได้ทุกขณะ เพราะเมื่อสมองมีข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมในความจำ สมองก็จะทำหน้าที่ในการใช้ข้อมูลดังกล่าว เพื่อการป้องกันไม่ให้เกิดความทุกข์ทางจิตใจคล้ายอัตโนมัติ ถ้ามีการศึกษาและฝึกฝนจนชำนาญ เช่นเดียวกันกับการที่สมองมีข้อมูลด้านสติปัญญาทางโลกในเรื่องการป้องกันอุบัติเหตุ ซึ่งสมองก็จะทำหน้าที่ได้เองคล้ายอัตโนมัติ ถ้าได้ศึกษาและฝึกซ้อมมาก่อน

3. รักษาความทุกข์ทางจิตใจได้ทุกขณะ เพราะเมื่อสมองมีข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมในความจำ สมองก็จะสามารถทำหน้าที่ในการใช้ข้อมูลดังกล่าว เพื่อการรักษาความทุกข์ทางจิตใจที่กำลังมีอยู่ได้ทุกขณะที่ต้องการ เช่นเดียวกันกับการที่สมองมีข้อมูลด้านสติปัญญาทางโลกและใช้ข้อมูลดังกล่าวในการรักษาความทุกข์ทางกายที่เกิดขึ้นเมื่อต้องการรักษา ซึ่งเป็นการพึ่งพาข้อมูลสติปัญญาของตนเอง

การพัฒนาจิตใจเพื่อห่างไกลอารมณ์เครื่องผูกมัด

การพัฒนาด้านวัตถุนั้นอยู่ที่ไหนก็สามารถพัฒนาได้ แม้ในบ้านเรือนก็ต้องแก้ไขซ่อมแซมดัดแปลงปลูกสร้างขึ้นมา สิ่งไม่ดีสามารถดัดแปลงซ่อมแซมกันได้ เพื่อความมั่นคงและสวยงาม และให้มีคุณค่าสง่างามยิ่งขึ้น เหมาะสมกับที่ว่าพัฒนาวัตถุให้เป็นสิ่งที่น่าดูน่าชมและมั่นคง การไปมาหาสู่สะดวกสบาย ในขณะเดียวกันจึงควรพัฒนาจิตใจไปด้วย คือจิตใจควรได้รับการพัฒนาด้วยศีลด้วยธรรมอันดีงาม จิตใจจะได้ฉลาดในทางดีรู้จักยับยั้งชั่งใจตัวเองในสิ่งที่ควรทำหรือไม่ควร ความรู้ไม่มีธรรมเคลือบแฝงมักพาตัวไหลลงทางต่ำ จิตใจจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการพัฒนาก่อนสิ่งอื่น เพราะฉะนั้นจึงต้องพัฒนาจิตใจเพื่อกำจัดสิ่งเหล่านี้ออก ให้จิตได้รับความสงบเยือกเย็น และสิ่งที่สามารถแก้ไขหรือชักพอกได้ นอกจากธรรมะแล้วก็ไม่มี ก็มีแต่เครื่องช่วยส่งเสริมให้จิตใจมีความรู้ร้อนรุ่มแรงมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนไม่ต้องการให้เรื่องเหล่านั้นเกิดขึ้น

กายที่แสดงออกแต่ละอย่าง ๆ ออกไปจากใจ ถ้าใจไม่ได้รับการอบรมแล้วการแสดงออกทางด้านการประพฤติจะไม่ต้องตาจะเป็นการกระทบกระเทือนทั้งตนและผู้อื่น เกิดความเสียหายทั้งตนและผู้อื่นด้วย กาย วาจา ใจ ย่อมนำความไม่ดีเข้าสู่ตนเอง ผลเสียต่าง ๆ ย่อมตามมา

ดังนั้นการกำจัดสิ่งที่ไม่ดีต้องกำจัดด้วยธรรม ถ้าเห็นแก่ธรรมการเห็นแก่ตัว ย่อมค่อยเบาบางจนไปการเห็นแก่ธรรมเป็นความถูกต้องดีงาม สิ่งไหนสมควรหรือไม่สมควรจิตคิดอ่านไตร่ตรองและพิจารณาว่า สิ่งไหนสมควรคิด สมควรพูด สมควรกระทำ สติธรรมปัญญาธรรม

เป็นสิ่งที่น้อมนำจิตให้ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อยแสดงออกไปในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ความเจริญทางจิตใจที่ได้รับการอบรมการพัฒนา ย่อมเป็นผลดีกว่าความเจริญทางด้านวัตถุ

เพราะจิตเป็นตัวดำเนินงานและเป็นแรงงานสำคัญถ้าจิตได้รับการอบรมการพัฒนาให้มีความฉลาดมีเหตุมีผลรอบคอบในสิ่งดีและชั่วทั้งหลายพอประมาณย่อมจะดำเนินกิจการต่าง ๆ ไปด้วยความราบรื่นดีงามไม่ค่อยผิดพลาดผิดกับจิตที่ไม่ได้รับการอบรมการพัฒนาอยู่มากการพัฒนาจิตก็เท่ากับการส่งเสริมความฉลาดรอบคอบในกิจการต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้นนั่นแล ความเจริญทางจิตใจที่ได้รับการอบรมการพัฒนา ย่อมเป็นผลดีกว่าความเจริญทางด้านวัตถุที่ไม่ได้พัฒนาจิตไปพร้อมกัน อยู่มาดั่งนั้นการพัฒนาจิตเพื่อความรอบคอบในตนและกิจการทั้งหลาย จึงควรสนใจอย่างน้อย ให้พอ ๆ กันกับการพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่านั้นการพัฒนาจิตควรถือเป็นกิจจำเป็นก่อนการพัฒนาสิ่งใด ๆ ผลจะเป็นความสงบเย็นตาเย็นใจและเป็นสุขทั่วหน้ากัน (กุศลสิน ศรียาภัย, 2526)

การบริหารจิตและการเจริญปัญญา

พระพุทธศาสนาเน้นเรื่องการฝึกจิตเป็นสำคัญ เพราะมนุษย์มีจิตเป็นตัวนำการกระทำทุกอย่าง จะต้องมีการพิจารณา คตินี้ตรัสกรองเสียก่อน การฝึกจิตหรือการบริหารจิต จึงเป็นการกระทำเพื่อให้จิตมีสภาพตั้งมั่น มีสติระลึกรู้ได้ มีสัมปชัญญะรู้สึกตัวทั่วพร้อมตลอดเวลา

การบริหารจิต คือ การฝึกฝนอบรมจิตใจให้ตั้งมั่น นุ่มนวล อ่อนโยน มีความหนักแน่น มั่นคง แข็งแกร่งและมีความผ่อนคลายสงบสุข การบริหารจิตในทางพุทธศาสนามี 2 อย่าง (สุรเกียรติ บัวแก้ว, 2564)

1. สมถกรรมฐานหรือสมาธิภาวนา คือการฝึกจิตให้เกิดความสงบ เรียกว่า สมาธิ
2. วิปัสสนากรรมฐาน คือการฝึกอบรมจิตให้เกิดปัญญา เป็นความรู้แจ้งเห็นจริงตามสภาพธรรมที่เป็นจริง

ดังนั้นผลของการบริหารจิตทำให้เป็นคนที่มีสุขภาพจิตดี มีความรู้ความเข้าใจโลกและชีวิตได้ถูกต้อง คนเช่นนี้ไม่ว่าจะทำอะไรย่อมประสบความสำเร็จ อยู่ที่ใดก็ได้รับความสุขสงบแห่งจิตใจ เมื่อเผชิญกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ก็สามารถเอาตัวรอดได้ไม่คิดสั้น

การพัฒนาจิตใจโดยการฝึกปฏิบัติการบริหารจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงกาย ไม่ใช่สัตว์บุคคลเราเขา

2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนาให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา มีสติรู้ชัดเวทนาอันเป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี เหนย ๆ กัดทึ้งที่เป็นสามีส และเป็นนิรามิสตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้น

3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงจิต ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา มีสติรู้ชัดจิตของตนที่มีราคะ ไม่มีราคะ ที่มีโทสะ ไม่มีโทสะ มีโมหะ ไม่มีโมหะ เศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว พุ้งซ่านหรือเป็นสมาธิ ฯลฯ อย่างไรก็ตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้นๆ

4. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา มีสติรู้ชัดธรรมทั้งหลายได้แก่ นิเวศน์ 5 ชั้นธ 5 อายตนะ 12 โพชฌงค์ 7 อริยสัจ 4 ว่าคืออะไร เป็นอย่างไร มีในตนหรือไม่ เกิดขึ้นเจริญบริบูรณ์ และดับไปได้อย่างไร เป็นต้น ตามที่เป็นจริงของมันอย่างนั้น

วิธีการบริหารจิต กล่าวเฉพาะการตั้งสติกำหนดพิจารณาภายในอิริยาบถนั่ง โดยการกำหนดลมหายใจเข้า-ออก ที่เรียกว่า อานาปานสติ

ขั้นเตรียม

1) เลือกสถานที่ที่สัปปายะ เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม เป็นสถานที่ที่มีความสงบ เป็นต้น
2) กำหนดเวลาในการปฏิบัติ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากภาระงานอื่น ๆ 3) ตั้งใจบูชาพระรัตนตรัยพร้อมทั้งสมาทานศีล เพื่อดำเนินจากสิ่งที่ก่อให้เกิดจิตใจขุ่นมัว เศร้าหมอง 4) ตั้งใจสวดสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย ให้พอเหมาะแก่เวลา ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป 5) ทำจิตใจให้ผ่องใส คลายความกังวล หรือลดการคิดถึงสิ่งอื่นนอกจากการตั้งใจปฏิบัติ

ขั้นตอนปฏิบัติ

1) นั่งขัดสมาธิ เท้าขวาทับเท้าซ้าย มือขวาทับมือซ้าย ตั้งตัวตรง 2) สูดลมหายใจเข้า-ออกลึก ๆ สัก 4-5 ครั้ง ก่อนที่จะหลับตา 3) เริ่มการกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออก เช่น เข้ายาว-ออกยาว เข้าสั้น-ออกสั้น หรืออุณภูมิของลมเข้า-ออก 4) ในขณะที่หายใจเข้า-หายใจออกสามารถกำหนดคำภาวนา ว่าพุท-โธ หรือคำภาวนาอื่น ๆ ที่ได้ศึกษาของแต่สำนักด้วยก็ได้ตามความถนัด 5) ปฏิบัติต่อไปจนกว่าสมควรแก่เวลาที่กำหนด หรือจนกว่าจะคลายจากสมาธิ 6) กล่าวคำแผ่เมตตาเพื่ออุทิศส่วนบุญที่เกิดจากการทำสมาธิให้แก่ตนเองและสรรพสัตว์ทั่วไปโดยไม่มีประมาณ

ในการปฏิบัติระยะแรก ๆ จิตอาจพุ้งซ่าน ต้องหมั่นฝึกฝน ทำบ่อย ๆ จนเกิดความคุ้นชิน มีความชำนาญมากขึ้น และที่สำคัญจะทำให้เกิดปัญญาตามมาด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553)

การเจริญปัญญาเพื่อพัฒนาจิตใจ

ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้ คนเราทุกคนต้องอาศัยปัญญาเป็นเสมือนแสงสว่างส่องทางในการดำเนินชีวิต หมายความว่า ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้จะมีพื้นฐานทางปัญญามาแต่กำเนิด เรียกว่า สขาทิกปัญญา คือปัญญาที่เกิดมาพร้อมกับชาติ ย่อมมีปัญญาติดตัวมาทุกคน ซึ่งเหตุที่จะทำให้เกิดปัญญานั้นมี 3 ประการด้วยกันคือ สุตมยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการ

ฟัง จินตามยปัญญา คือ ปัญหาที่เกิดจากการคิดค้น และภวณามยปัญญา คือ ปัญหาที่เกิดจากการอบรมฝึกฝนในบทเรียนนี้จะนำมาศึกษาเฉพาะเรื่อง จินตามยปัญญา หรือปัญหาที่เกิดจากการคิดค้น (จิตรารมณ วุฒิการณ, 2563) กล่าวคือ บุคคลบางคนไม่ได้รู้เรียนวิชาอะไรจากผู้อื่น ไม่ได้อ่านตำราหรืออ่านหนังสือใด ๆ ทั้งไม่ได้ฟังการพูดการบรรยายวิชาการจากที่ไหนมาก่อนเลย แต่บุคคลนั้นได้ทำปัญหามาความรอบรู้ของตนให้เกิดขึ้น โดยวิธีคิดหรือค้นคว้าในใจ คิดหาเหตุผลใดเรื่องหนึ่งจนเกิดปัญหารอบรู้อย่างชัดเจนในเรื่องนั้น ๆ เช่นเดียวกับนักวิทยาศาสตร์ได้ทดลองค้นพบกฎและสูตรต่าง ๆ ซึ่งยังไม่มีใครพบมาก่อน เป็นต้น ปัญหานี้ พระพุทธศาสนาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า โยนิโสมนสิการ คือการกระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย ได้แก่ การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี การมองเห็น สิ่งต่าง ๆ แล้วนำมาพิจารณา ค้นคว้าสืบหาเหตุผลในสิ่งนั้นให้ตลอดสาย หรือบางทีก็นำไปแยกแยะทำการวิเคราะห์ด้วยความคิดอย่างมีระเบียบจนสามารถเข้าใจและเห็นแจ้งประจักษ์ในสิ่งนั้น ตามความเป็นจริงซึ่งโยนิโสมนสิการนั้น มี 10 วิธี ดังนี้

1. คิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ หรือการกระจายเนื้อหา
2. คิดแบบคุณโทษและทางออก หรือพิจารณาให้เห็นครบทั้ง อัสสาหะ อาทีนวะ และนิสสรณะ เป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงมีลักษณะ 2 ประการ
 - 2.1 การที่จะเชื่อว่ามองเห็นตามเป็นจริงนั้น จะต้องมองเห็นทั้งด้านดี ด้านเสีย หรือทั้งคุณและโทษของสิ่งนั้น ๆ ไม่มองแต่ด้านดีหรือคุณอย่างเดียวและไม่ใช้เห็นแต่โทษหรือด้านเสียอย่างเดียว
 - 2.2 เมื่อจะแก้ปัญหา ปฏิบัติ หรือดำเนินวิธีออกไปจากภาวะที่ไม่พึงประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพียงรู้คุณโทษ ข้อดีข้อเสียของสิ่งที่เป็นปัญหาหรือภาวะที่ไม่ต้องการเท่านั้น ยังไม่เพียงพอ จะต้องมองเห็นทางออก มองเห็นจุดหมายและรู้ว่าจุดหมายหรือที่จะไปนั้น คืออะไร คืออย่างไร ดีกว่าและพ้นจากข้อบกพร่องจุดอ่อนโทษอย่างไร
3. คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ การพิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไข ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมาอาจเรียกว่า วิธีคิดแบบอัทปะปัจจัยตา หรือคิดตามหลักปัจจุสมุปบาท
4. คิดแบบอรรถสัมพันธ์ (คิดหลักการกับความมุ่งหมาย) คือ พิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง อรรถกับ อรรถ หรือ หลักการกับความมุ่งหมาย เป็นความคิดที่มีความสำคัญมาก ในเมื่อจะลงมือปฏิบัติธรรมหรือทำการตามหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ได้ผลตรงตามความมุ่งหมาย
5. คิดแบบแก้ปัญหา (วิธีคิดแบบอริยสัจ) เรียกตามโวหารทางธรรมได้ว่า วิธีคิดแห่งความดับทุกข์ จัดเป็นวิธีคิดแบบหลักอย่างหนึ่ง เพราะสามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่น ๆ ได้

6. คิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา (คิดแบบสามัญลักษณ์) คือมองอย่างรู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งจะต้องเป็นอย่างนั้น ๆ ตามธรรมดาของมันเอง ในฐานะที่มันเป็นสิ่งซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ประดังขึ้น จะต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย

7. คิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม การคิดพิจารณาเกี่ยวกับการใช้สอยบริโภค เป็นวิธีคิดแบบสกัดหรือบรรเทาความต้องการ ไม่ใช่เข้าครอบงำจิตแล้วชักจูงพฤติกรรมต่อ ๆ ไป สิ่งนั้นก็มิคุณค่าแก่เรา

8. คิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม หรือ คิดแบบสร้างสรรค์ มีความสำคัญที่ทำให้เกิดความคิดและการกระทำที่ดีงามเป็นประโยชน์ในขณะนั้น ๆ

9. คิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน หรือคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ คือ การคิดที่สติระลึกรู้อยู่กับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น กำลังเป็นไปอยู่ กำลังรับรู้ หรือกำลังกระทำในปัจจุบันทันทุก ๆ ขณะ

10. คิดแบบแยกประเด็น การคิดแบบแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่ละด้านครบทุกแง่ทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาแง่หนึ่งแง่เดียว แล้วมาวินิจฉัยตีคลุมลงไปอย่างนั้นทั้งหมด หรือประเมินคุณค่าความดีความชั่วเป็นต้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542)

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการพัฒนาจิตใจมนุษย์

หลักธรรมพระพุทธศาสนา มีดังนี้ 1) อริยสัจ 4 คือ ความจริงอันประเสริฐ 2) อิทธิบาท 4 คือ แนวทางสำหรับการใช้ชีวิตให้ประสบความสำเร็จ 3) สังคหวัตถุ 4 คือ หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหัวใจคน 4) พรหมวิหาร 4 คือ ธรรมสำหรับผู้เป็นใหญ่ ผู้ปกครอง 5) อริยมรรค 8 คือ หนทางแห่งการดับทุกข์ 6) โลกธรรม 8 คือ ธรรมดาของโลก เรื่องของโลก 7) ความกตัญญู คือ ความรู้คุณ หมายถึงความเป็นผู้มีใจกระจำ มีสติ มีปัญญาบริบูรณ์ 8) ทศ 6 คือ บุคคล 6 ส่วน ที่เกี่ยวข้องกับตัวเราในสังคม 9) มงคลชีวิต คือ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและเป็นที่พักทางใจ 10) สติปัฏฐาน 4 คือ เป็นข้อปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง คือเข้าใจตามเป็นจริงของสิ่งทั้งปวง (ปาริชาติ มหาวรรณ, 2557)

สรุป

การพัฒนาจิตใจคนนั้นถ้าจะให้มีความก้าวหน้ามากขึ้นก็ต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการนำทางเจริญสติปัญญา เพื่อให้เกิดความรอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้ เพราะเราทุกคนต้องอาศัยปัญญาในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง การเพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดีควรเน้นที่การพัฒนาจิตใจตนเองเป็นอันดับแรกเพราะจิตเป็นตัวดำเนินงาน และเป็นแรงงานสำคัญที่สามารถควบคุมการเกิดเรื่องที่ไม่ดีได้ การพัฒนาจิตใจคน เพื่อล้างสิ่งรบกวนและทำลายจิตใจซึ่งสิ่งเหล่านั้นคอยบีบคั้นจิตใจคนอยู่ตลอดเวลา ทำให้อารมณ์ของคนเราขุ่นมัว เมื่อเกิดการทะเลาะ

กันจึงเป็นเหตุให้ควบคุมอารมณ์ไม่อยู่ จึงสามารถกระทำการที่ไม่ดีออกไปได้ ธรรมะของพระพุทธองค์ในด้านของสติปัฏฐานสี่ กายานุปัสสนาสติปัฏฐานคือ การดูกาย เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานคือ การดูเวทนา จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานคือ การดูจิต อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานคือ การมองให้เป็นธรรมชาติที่เป็นเช่นนั้นเป็นอย่างนั้นเราไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อได้ศึกษาเรื่องสติและฝึกเจริญสติเป็นประจำ จะทำให้มีสติตั้งมั่น ในการฟัง ไม่เผลอสติ ไม่คิดฟุ้งซ่าน ไม่คิดและทำกิจอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง จึงทำให้มีการคิดพิจารณา ทำความเข้าใจ จดจำ และบันทึกเนื้อหาที่สำคัญของคำบรรยายไว้ได้เป็นอย่างดี เป็นเหตุให้ผลของการศึกษาและปฏิบัติดีขึ้น ตามกำลังความสามารถของข้อมูลด้านสติปัญญาทางโลก และข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมที่มีอยู่ในความจำของคน ผลดีของการดำเนินชีวิตก็สามารถที่จะส่งเสริมสุขภาพจิตให้มีความเข้มแข็งและอดทนต่อความยากลำบากในขณะดำเนินชีวิต รวมทั้งในยามเจ็บป่วยความทุกข์ทางใจก็น้อยลง ทำให้สามารถต่อสู้กับภารกิจทางกายได้เป็นอย่างดี และสามารถป้องกันความทุกข์ทางจิตใจได้ทุกขณะ เพราะเมื่อมีปัญหารู้เท่าทันธรรมชาติ จึงทุกข์ก็ไม่นาน สุขก็ไม่นาน เพราะผู้ที่ฝึกจิตมาดีแล้วเกิดความเข้าใจในทุกขณะจิตจึงไม่ยึดติดกับสิ่งเหล่านั้น

เอกสารอ้างอิง

- กุศลิน ศรียาภย์. (2526). การพัฒนาจิตใจ. เรียกใช้เมื่อ 141 มกราคม 2564 จาก http://www.luangta.com/thamma/Thamma_talk_text.php?ID=2359&CatID=2
- จิตราภรณ์ วุฒิการณ์. (2563). การเจริญปัญญา. เรียกใช้เมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2564 จาก https://sites.google.com/site/socialbuddhismm6/unit_7/sara_7-2
- ชาญวิทย์ ปรีชาพาณิชพัฒนา. (2564). พรหมวิหาร 4. เรียกใช้เมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://sites.google.com/site/metawatee/hlak-thrrm-thang-sasna/phrrm-wihar-4>
- นครเยอร์. (2556). ศาสนากับการดำเนินชีวิต. เรียกใช้เมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <http://tripopyun.blogspot.com/2013/09/2.html>
- ปาริชาติ มหารรรณ. (2557). หลักธรรมพุทธศาสนา. เรียกใช้เมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://sites.google.com/a/web1.dara.ac.th/social2/sara-naru/hlakthrrmphuththsasna>
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต). (2531). พัฒนาคตน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 18). นนทบุรี: เพิ่มทรัพย์การพิมพ์.

- สุรเกียรติ บัวแก้ว. (2564). การบริหารจัดการและเจริญปัญญา. เรียกใช้เมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <http://www.kr.ac.th/el/02/surakeat/05.html>
- Admin. (2557). การพัฒนาตนเองตามแนวทางพระพุทธศาสนา. เรียกใช้เมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://sites.google.com/site/sasnakabkardarngchiwit/home/hlak-kha-sxnsakhay-khxng-sasna-phrahmn-hindu/baeb-xyang-kar-thakhwam-di/kar-phathna-cit-tam-naewthang-khxng-sasna>
- Admin. (2564). การพัฒนาจิตใจ. เรียกใช้เมื่อ 10 มกราคม 2564 จาก <https://discovermercercountypa.org/tag/การพัฒนาจิตใจ/>

การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน
ขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*
PROMOTION DEMOCRACY REGIME OF THE PEOPLE OF SUB-DISTRICT
ADMINISTRATION ORGANIZATION IN PHAK HAI DISTRICT,
AYUTTHAYA PROVINCE

พัฒนภูมิ ผ่องยุบล

Pattanapoom Phongyubol

ยุทธนา ปราณีต

Yuttana Praneet

สุรพล สุธะพรหม

Surapon Suyaprom

พรรษา พฤษยางกูร

Pansa Prutyangsoon

ประณต นันทิยะกุล

Pranote Nantiyakoon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkorntajavidyalaya University, Thailand

E-mail: derw_momo@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย และ 3) ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากประชาชนอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 397 คน โดยการแจกแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก พระสงฆ์นักการเมืองท้องถิ่น และผู้นำชุมชน จำนวน 8 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า 1) ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก จำแนกเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน

* Received 15 April 2021; Revised 2 May 2021; Accepted 19 May 2021

เรียงลำดับดังนี้ ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย ด้านการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย และด้านการเลือกตั้ง 2) ผลการเปรียบเทียบพบว่า ประชาชนที่มีอายุ การศึกษา และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนประชาชนที่มีเพศ และรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน 3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ปัญหาและอุปสรรค คือ การใช้สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ที่เกินขอบเขตของกฎหมายรัฐธรรมนูญว่า ด้วยการเลือกตั้ง ข้อเสนอแนะคือ นักการเมืองท้องถิ่นต้องวางตนเป็นแบบอย่างการปกครอง ตามระบอบประชาธิปไตยแก่เยาวชนและ ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทาง การเมืองและสรุปเป็นจดหมายข่าวส่งแบบออนไลน์

คำสำคัญ: การส่งเสริม, การปกครอง, ระบอบประชาธิปไตย

Abstract

This article aimed to 1) to study Promotion Democracy Regime, 2) To compare opinions of promoting democracy, 3) To study problems obstacle and suggestions about promotion democracy regime of sub-district administration organization in Phak Hai District, Ayutthaya Province. This research is the mixed method research which consists of quantitative research and qualitative research. The samples were 397 people. from Phak Hai District, Ayutthaya Province. The statistics for analyzing the data were frequency, percentage, mean, standard deviation. The in-depth interviews from the 8 main. Monk, Local politicians, community leaders. sources were analyzed by descriptive content. The results of the research were as follows: 1. People's opinions on promotion democracy regime of Sub-district administration organization in Phak Hai District in overall was rated at high level. Considering by each aspect, all aspects were rated at high level which were Ranked as Democracy, Living a democracy, Election. 2. The comparison results showed that People with different ages education and occupation. had different opinions on the promotion of democracy among the people of the sub- district administrative organization in Phak Hai district Ayutthaya Province at the statistical significant level at 0.05, and people with gender and incomes is not different. And 3. Problems, obstacles and guidelines on promoting democracy for the people of the sub- district administrative organization in Phak Hai district Ayutthaya Province. Found that exercise of rights

and freedoms beyond the scope of the constitutional law on elections. The solution is local politicians must be impartial and create a model of democratic government for youth. Encourage people to participate in political activities and summarize them into newsletters sent online.

Keywords: Promotion, Democracy, Regime

บทนำ

นับตั้งแต่ที่ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาประเทศไทยได้เปลี่ยนรูปแบบของการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งปัจจุบันยังมีรัฐประหารสลับกับการเลือกตั้ง ฉะนั้นการปกครอง ระบอบนี้ประชาชนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง (จิตินันท์ อุดมกิจมงคล, 2547)

ประชาธิปไตยมีเจตนารมณ์ให้ความสำคัญกับประชาชนทุกคน ทุกคนมีสิทธิมีเสียงมีความเสมอภาคกัน การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น และถ้อยแถลงของคนส่วนใหญ่เป็นหลักและไม่ละเลยที่จะรับฟังเสียงข้างน้อยด้วย ระบอบนี้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้คิด ได้ทำ ได้สำรวจตรวจสอบ และเสนอแก้ไขปัญหาคือความเดือดร้อนต่างๆ ของประชาชนเองให้ตรงจุดและเข้าใจมากที่สุด

สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันนี้ ประชาชนยังมีความเข้าใจในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยค่อนข้างน้อย โดยจะเห็นได้จากการรณรงค์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐสภา สำนักรายการรัฐมนตรี กระทรวงมหาดไทย คณะกรรมการการเลือกตั้ง ฯลฯ มีการออกสื่อทางโทรทัศน์ให้ ความรู้เรื่องประชาธิปไตยแก่ประชาชนเป็นระยะ หรือดูได้จากผลการมาใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชน ยังมีเปอร์เซ็นต์การมาใช้สิทธิกันน้อย นั่นก็แสดงให้เห็นว่าประชาชนยังมีความเข้าใจในเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว จึงเห็นได้ว่าการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย แก่ประชาชนเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพราะประชาชนมีส่วนที่ทำให้การเมืองการปกครองสงบราบรื่นและประเทศชาติจะอยู่รอดปลอดภัย ถ้าประชาชนอยู่กับระบอบการปกครองประชาธิปไตยได้อย่างมีเหตุผล และไม่ตกเป็นเหยื่อทางการเมือง

ดังนั้นผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงต้องถือว่าเป็นภาระและหน้าที่ในการส่งเสริมให้ความรู้เรื่องการเมืองการปกครองแก่ ประชาชนตามบทบาทอำนาจหน้าที่ ที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ความคิดเห็นของประชาชนในการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยของอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้ประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิที่พึงมี หน้าที่ที่พึงกระทำ เสรีภาพที่ควรได้ เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ

และหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญกำหนด ตระหนักและรับผิดชอบต่อการเลือกคนดีไปเป็นนักการเมือง ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่สามารถใช้ปกครองประเทศได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน

ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร ได้แก่ ประชาชนในเขตอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 40,725 คน (สถิติประชากรอำเภอผักไห่, 2562) กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 397 คน จากการคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1967) และตามสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ที่	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ประชาชน	
		ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1	เทศบาลเมืองผักไห่	9,715	95
2	เทศบาลตำบลลาดชะโด	7,941	77
3	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแค	3,363	33
4	องค์การบริหารส่วนตำบลลาดน้ำเค็ม	5,050	49
5	องค์การบริหารส่วนตำบลท่าดินแดง	1,965	19
6	องค์การบริหารส่วนตำบลดอนลาน	3,462	33
7	องค์การบริหารส่วนตำบลนาคู	2,202	22
8	องค์การบริหารส่วนตำบลกุฎี	2,975	28
9	องค์การบริหารส่วนตำบลลาดชิด	2,609	26
10	องค์การบริหารส่วนตำบลหน้าโคก	1,443	15
รวม		40,725	397

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำชุมชน จำนวน 8 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview)

1. แบบสอบถาม ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบและวัตถุประสงค์ ของการวิจัยเรื่องการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะปัจจัยส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบให้เลือกตอบ (Check List) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเกณฑ์การวัดเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) 5 ระดับ ของ ลิเคอร์ท มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา และข้อเสนอแนะต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Questionnaire)

2. แบบสัมภาษณ์

2.1 ศึกษาจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

2.2 พิจารณารายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

2.3 ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

2.4 สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์

การเก็บรวบรวม

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยวิธีการดังนี้

1. ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงนายกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอฝักไถ่ เพื่อขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผู้ศึกษา ได้ทำการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม จากประชาชนในเขตอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อขอแจกแบบสอบถาม และสัมภาษณ์

2. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 397 ชุด และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดเป็นจำนวน 397 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

3. ทำการสัมภาษณ์แก่ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถให้คำตอบในการส่งเสริมการปกครองแบบประชาธิปไตยของประชาชนในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 8 รูป/คน

4. นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วนทั้งหมด จำนวน 397 ชุด นำมาวิเคราะห์ประมวลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และคำนวณค่าสถิติต่างๆ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

5. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์เนื้อหาและเรียบเรียงประเด็นให้เป็นไปตามเนื้อหาที่ต้องการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. ทดสอบสมมติฐาน การเปรียบเทียบความคิดเห็นโดยใช้สถิติตามลักษณะของตัวแปร คือ การทดสอบ (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองตัว และการทดสอบ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามตัวขึ้นไป และเมื่อพบว่ามีความแตกต่างจึงทำการการเปรียบเทียบรายคู่โดยมีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

4. ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique)

ผลการวิจัย

1. ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวม

(n=397)

การส่งเสริม การปกครองระบอบประชาธิปไตย	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย	3.59	0.74	มาก
2. ด้านการเลือกตั้ง	3.48	0.79	มาก
3. ด้านการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย	3.52	0.78	มาก
รวม	3.53	0.74	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.53$, S.D.=0.74) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย ($\bar{x}=3.59$, S.D.=0.74) อยู่ในระดับมาก ด้านการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย ($\bar{x}=3.52$, S.D.=0.78) อยู่ในระดับมาก และด้านการเลือกตั้ง ($\bar{x}=3.48$, S.D.=0.79) อยู่ในระดับมากตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบดังนี้

ตารางที่ 3 สรุปผลทดสอบสมมติฐานโดยการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล

สมมติฐานที่	ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม	t-test/ F-test	ค่า Sig	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
					ยอมรับ	ไม่ยอมรับ
1	เพศ	การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย	1.384	0.163	-	/
2	อายุ	การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย	3.165	0.014*	/	-
3	การศึกษา	การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย	14.570	0.003*	/	-

สมมติฐานที่	ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม	t-test/ F-test	ค่า Sig	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
					ยอมรับ	ไม่ยอมรับ
4	อาชีพ	การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย	2.377	0.038*	/	-
5	รายได้	การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย	2.447	0.063*	-	/

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า ประชาชนที่มีอายุ การศึกษา และอาชีพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนประชาชนที่มีเพศ และรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน

3. สรุปผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม เสนอและแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังนี้ ปัญหาคือ 1) การใช้สิทธิ เสรีภาพที่เกินขอบเขต แนวทางแก้ไขคือ 1) นักการเมืองท้องถิ่นต้องวางตนเป็นกลางสร้างเป็นแบบอย่างการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยแก่เยาวชน 2) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของบ้านเมือง กิจกรรมของชุมชน

ด้านการเลือกตั้ง พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม เสนอปัญหาและแนวทางแก้ไข ดังนี้ ปัญหาคือ 1) การเลือกตั้ง ยังแบ่งพรรคแบ่งพวก เป็นเกมส์ทางการเมืองสำหรับคนที่ต้องการอำนาจ 2) การปฏิบัติตามกฎ รัฐ ต้องตรวจจริง จับจริง แนวทางแก้ไขคือ 1) การเปิดใจกว้างยอมรับความต่างร่วมกัน หันหน้าปรึกษาหาแนวทางร่วมกัน 2) การปฏิบัติตามกฎ เช่น การงดขายเหล้า หรือของมีเมา ในช่วงเลือกตั้ง

ด้านการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม เสนอปัญหาและแนวทางการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้ ปัญหาคือ 1) ประชาชนบางคนไม่เข้าใจสิทธิ หน้าที่ของตนเอง แนวทางแก้ไข ดังนี้ 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องทำ

แผนพับ หรือข้อมูลที่ให้ประชาชนได้เตือนสติอยู่เสมอ 2) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องจัดกิจกรรมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

อภิปรายผล

1. จากผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษา พบว่า การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมเสนอแนะนโยบายในการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีแผนงานที่จัดสรรผลประโยชน์เพื่อประชาชนเป็นหลัก ด้านการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย ด้านการเลือกตั้ง ประชาชนเคารพและปฏิบัติตามกฎ กติกา การเลือกตั้ง มีการประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่เป็นกลาง ด้านการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย มีการประชาสัมพันธ์ความสำคัญและส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยทุกระดับ ดังผลการวิจัยงานวิจัยของ พิพัฒน์พงษ์ ตามสมควร พบว่าความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก (พิพัฒน์พงษ์ ตามสมควร, 2553)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถอภิปรายเป็นรายด้านได้ดังนี้

ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย พบว่า การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า การเลือกตั้งทั่วไปในปี 2562 ซึ่งเป็นช่วงหลังเกิดรัฐบาลที่มาจากการทำรัฐประหารโดยทหาร ประชาชนต้องใช้เวลาหลายปีในการได้ไปเลือกตั้ง ทำให้ประชาชนสนใจและรอการเลือกตั้งหรือรอลุ้นว่าใครจะได้ร่วมรัฐบาลบ้าง หรือความขัดแย้งทางการเมืองที่ผ่านมาทำให้ประชาชนเกิดการตื่นตัว ทำให้ประชาชนสนใจติดตามและเมื่อมีการเลือกตั้งก็ปฏิบัติตามกฎ กติกา การเลือกตั้ง ดังผลการวิจัยงานวิจัยของ กัญญาภัทร สอนสุทธา พบว่า ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชุมแพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านหลักการของระบอบประชาธิปไตย (กัญญาภัทร สอนสุทธา, 2560)

ด้านการเลือกตั้ง พบว่า การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ มีการประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่เป็นกลาง ดังผลการวิจัยงานวิจัยของ ชไมพร

เหล่าพงศ์เจริญ พบว่า ข้าราชการครูโรงเรียนกันทรลักษณ์วิทยา จังหวัดศรีสะเกษ มีส่วนร่วมทางการเมือง ในระดับปานกลาง หากพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่าความสนใจติดตามข่าวสารทางการเมืองข้าราชการ ครูมีส่วนร่วมในระดับสูง (ชไมพร เหล่าพงศ์เจริญ, 2551)

ด้านการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย พบว่า การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า มีการประชาสัมพันธ์ความสำคัญและส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่นในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ดังผลการวิจัยงานวิจัยของ วลัยยา คิดกล้า พบว่า 1) ประชาชนที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตพื้นที่ตำบลกระทุ่มล้มอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาตามหลักประชาธิปไตย โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (วลัยยา คิดกล้า, 2556)

2. จากผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย

จากผลการทดสอบสมมติฐาน สามารถอภิปรายได้ ดังนี้

2.1. ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน อภิปรายได้ว่า ประชาชนในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เห็นว่าองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ได้มีการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังผลการวิจัยงานวิจัยของ บุศรา โพธิสุข พบว่า เพศและสถานภาพของประชาชน มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน (บุศรา โพธิสุข, 2558)

2.2. ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมแตกต่างกัน อภิปรายได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ทุกวัยสนใจและร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ ดังผลการวิจัยงานวิจัยของ ชไมพร เหล่าพงศ์เจริญ พบว่า อายุ การไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัดและการไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งผู้แทนครูในคณะกรรมการต่างๆ ที่ต่างกัน จะมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน ส่วนระดับการศึกษาและการมีความรู้ความเข้าใจ ในทางการเมืองที่แตกต่างกันจะมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ไม่แตกต่างกัน (ชไมพร เหล่าพงศ์เจริญ, 2551)

2.3. ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมแตกต่างกัน อภิปรายได้ว่า ประชาชนที่มีการศึกษามากกว่า

ปริญญาตรี เห็นว่าองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ มีการส่งเสริมการปกครองแตกต่างกับประชาชนที่การศึกษาปริญญาตรี และประชาชนที่การศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี โดยประชาชนที่การศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีให้ความสนใจมากกว่าการศึกษาระดับปริญญาตรี และต่ำกว่าปริญญาตรี ทั้งเรื่องการเลือกตั้ง การสนทนาทางการเมือง และการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ดังผลการวิจัยงานวิจัยของ วรพงษ์ อารีเอื้อ พบว่า ระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีส่วนร่วมที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (วรพงษ์ อารีเอื้อ, 2550)

2.4. ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมแตกต่างกัน อภิปรายได้ว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาต่างกัน ดังผลการวิจัยงานวิจัยของ บุศรา โพธิสุข พบว่า เมื่อจำแนกตามปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ พบว่า อาชีพรายได้ต่อเดือนต่างกัน ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (บุศรา โพธิสุข, 2558)

2.5. ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน อภิปรายได้ว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่างกันยอมรับการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังผลการวิจัยงานวิจัยของ ชไมพร เหล่าพงศ์เจริญ พบว่า รายได้ต่อเดือนต่างกัน การไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัดและการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งผู้แทนครูในคณะกรรมการต่างๆ แตกต่างกัน (ชไมพร เหล่าพงศ์เจริญ, 2551)

3. จากผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การใช้สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ที่เกินขอบเขต อภิปรายได้ว่า ประชาชนไม่เข้าใจสิทธิเสรีภาพตามการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ไม่ยอมรับเหตุผลซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการแตกแยกแบ่งฝ่ายกัน ดังผลการวิจัยงานวิจัยของ บุศรา โพธิสุข พบว่า ประชาชนยังมีการปลูกฝังในระบบอุปถัมภ์อยู่ มีการแบ่งกลุ่มไม่ค่อยมีส่วนร่วมทางการเมือง ส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมเฉพาะช่วงเลือกตั้ง และการประชาสัมพันธ์เลือกตั้งยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ แนวทางแก้ไขปัญหาคือ ควรปลูกฝังให้ประชาชนมีความคิดที่เป็นประชาธิปไตย ให้ตระหนักในการใช้สิทธิเลือกตั้งเพื่อสังคมและประโยชน์ของส่วนร่วม ควรมีการรณรงค์ให้ความเข้าใจต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น และควรประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งให้ครอบคลุมพื้นที่ (บุศรา โพธิสุข, 2558)

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนของ องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 การส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย

การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถอธิบายได้ดังนี้

ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมเสนอแนะนโยบายในการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีแผนงานที่จัดสรรผลประโยชน์เพื่อประชาชนเป็นหลัก องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ ใจกว้าง เข้าถึงง่าย พร้อมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอยู่เสมอ การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยต้อง เคารพกฎหมาย รับฟังข้อคิดเห็นของทุกคน โดยอดทนต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ยอมรับในเหตุผลที่ดีกว่า ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน กล้าเสนอความคิดเห็นต่อส่วนรวม กล้าเสนอตนเองในการทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ทำงานอย่างเต็มความสามารถ เต็มเวลา

ด้านการเลือกตั้ง พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอผักไห่ มีการประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่เป็นกลาง ประชาชนเคารพกฎ กติกา ในการเลือกตั้ง ไปใช้สิทธิเลือกตั้งตาม วัน เวลา และสถานที่ที่มีสิทธิ

ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยยอมรับและปฏิบัติตามกติกา การเลือกตั้งตามที่ กกต. กำหนด และได้ชักชวนบุคคลในครอบครัวไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การเลือกตั้งจะต้องให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้ง มีการณรงค์การเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นในระดับหน่วยงาน ส่วนงานกองงานที่เกี่ยวกับสิทธิตามประชาธิปไตยของประชาชน และสร้างวินัยประชาธิปไตย ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

ด้านการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย พบว่า การประชาสัมพันธ์ความสำคัญและส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของส่วนรวม ให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ท้องถิ่นในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล การรับฟังข้อคิดเห็นของผู้อื่น การยอมรับเมื่อผู้อื่นมีเหตุผลที่ดีกว่า การตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ การเคารพระเบียบของสังคม การมีจิตสาธารณะ เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมและรักษาสาธารณสมบัติ ซื่อสัตย์สุจริตต่ออาชีพที่ทำ มีความซื่อสัตย์ ยึดมั่นในอุดมการณ์ที่ดีต่อชาติเป็นสำคัญ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอฝักไถ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้ง สิทธิที่ประชาชนควรรู้หน้าที่ที่พึงมี ประชาชนก็จะให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ทำให้เกิดการตื่นตัวทางการเมือง การเมืองเป็นเรื่องของทุกคน เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อการมีส่วนร่วมในการปกครองที่ยอมรับเสียงข้างมากและฟังความเห็นของเสียงส่วนน้อย ด้านการเลือกตั้ง ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชนปฏิบัติตามกติกา และไปใช้สิทธิเมื่อมีการเลือกตั้ง โดยการพิจารณาศึกษาผู้ที่ทำหน้าที่แทนตัวเอง ทั้งคุณสมบัติความรู้ความสามารถของตัวแทน ผลงานที่ผ่านมา ไปใช้สิทธิและร่วมกันตรวจสอบนักการเมืองชี้ให้เห็นข้อดีข้อเสียของการไปใช้สิทธิเลือกตั้งว่าสามารถแก้ปัญหาการคอร์รัปชันในภาพรวมได้ การดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย ฝึกให้ประชาชนเรียนรู้และยอมรับความคิดเห็นต่าง เคารพระเบียบของสังคม มีจิตสาธารณะ เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม ซื่อสัตย์สุจริต มีอุดมการณ์ที่ดีต่อประเทศชาติเป็นสำคัญ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การสร้างค่านิยมการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย และการศึกษากลยุทธ์การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบติดตาม ตรวจสอบ ผลการเลือกตั้ง และกิจกรรมอื่นๆ ทางการเมือง

เอกสารอ้างอิง

- กัญญาภัทร สอนสุตชา. (2560). ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชุมแพอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดขอนแก่น. ใน สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- ชไมพร เหล่าพงศ์เจริญ. (2551). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการครู: ศึกษากรณีโรงเรียน กันทรลักษณ์วิทยา จังหวัดศรีสะเกษ. ใน วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ฐิตินันท์ อุดมกิจมงคล. (2547). การพัฒนาประชาธิปไตยในสหภาพพม่า:โอกาส และอุปสรรค. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บุศรา โพธิสุข. (2558). การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลช้างเผือก อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.
- พิพัฒน์พงษ์ ตามสมัคร. (2553). ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย: ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา. ใน สารนิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- วรพงษ์ อารีเอื้อ. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี: องค์การบริหารส่วนตำบลบึงนาราง อำเภอสากเหล็ก จังหวัดพิจิตร. ใน สารนิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์การปกครอง. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- วัลยา คัดกล้า. (2556). การจัดทำแผนพัฒนาตามหลักประชาธิปไตยของเทศบาลเมืองกระทุ่มล้ม อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดนครปฐม. ใน สารนิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- สถิติประชากรอำเภอผักไห่. (2562). ข้อมูลประชากร อำเภอผักไห่ 2562. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก http://www.ayutthaya.go.th/16/pukhai/ph_population.html
- Taro Yamane. (1967). Statistic: An Introductory Analysis. New York: Harpen and Row.

นวัตวิถีรักษถิ่น: การสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น*

LOCAL CONSERVATION INNOVATION: SEARCHING LOCAL HISTORY, CULTURE AND TRADITIONS

ยุทธนา ปราณีต

Yuttana Praneet

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: yuttana.pra@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอัตลักษณ์และการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น 2) โปรแกรมชุมชนท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และ 3) นำเสนอ นโยบายและยุทธศาสตร์การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เป็นการวิจัยแบบเชิงพัฒนาและประยุกต์ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 คน ได้แก่ ผู้แทนจากหน่วยงานพัฒนาชุมชน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ท้องถิ่น และภาคประชาชน และจากการสนทนากลุ่ม 10 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า 1) อัตลักษณ์และการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น ด้านการเมืองการปกครอง มีอุดมคติ เชื่อศรัทธา ต่อผู้นำ ให้ความเคารพนับถือผู้ปกครอง ด้วยความปรองดองและสามัคคีของคนในชุมชนยึดหลัก ผู้นำคำจูนบ้านเมือง เป็นชุมชนคุณธรรมนำการเมือง ด้านวัฒนธรรมมีวิถีชีวิตตามวัตถุดิบที่มีของ ดิอยู่ในชุมชน เพื่อศูนย์กลางของวิถีชุมชน ด้านจิตใจ มีค่านิยมการบวชเรียนตามประเพณี สร้าง กตัญญูกตเวทิตาธรรมผ่าน “วัฒนธรรมข้าว” ประเพณีการบวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ 2) โปรแกรม ชุมชนท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น 3 เส้นทาง คือ “เส้นทางสีเขียวอ่อน” เครือข่ายชุมชนวิถีพอเพียง กลุ่มอาชีพ “เส้นทางสีน้ำตาล” ท่องเที่ยววิถีไทยวิถีธรรม กิจกรรมการ บวชป่า และไหว้พระ 9 วัด “เส้นทางสีขาว” ท่องเที่ยวนวัตวิถีของดีอำเภอหนองบัว 3) นโยบาย และยุทธศาสตร์การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี โดยใช้เครือข่ายชุมชนวิถีพอเพียง วิถีไทย วิถีธรรม และนวัตวิถีของดีอำเภอหนองบัว ขับเคลื่อน ส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ การเกษตร ลดต้นทุนการผลิต โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น

* Received 16 April 2021; Revised 6 May 2021; Accepted 29 May 2021

มาปรับใช้ และการอนุรักษ์ดิน แก้ปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

คำสำคัญ: นวัตกรรมรักษาดิน; ประวัติศาสตร์; วัฒนธรรม, ประเพณีท้องถิ่น

Abstract

This article was as; 1) study the existential culture and the preservation of local traditions. 2) Tourism community program. History, culture, local traditions and 3) Propose a policy and strategy for the conservation of cultural traditions. It is a research in development and applied. By focusing on the participation process of stakeholders, interviewing 30 key informants, by Community development provincial, Cultural office provincial. Tourism and Sports office, Local government organization, Local leader and the public sector. and a group of 10 people, consisting of government agencies. Local government organization Local leader and private networks. sources were analyzed by descriptive content. The research results were found that 1) Identity, culture and conservation of local traditions Politics and governance have the ideals of belief in their leaders. Respect parents, with solidarity and unity of the people in the community, adhering to the principle of leaders to sustain the country being a moral community, leading politics, in terms of culture, there is a way of life based on raw materials that are good in the community. For the center of the community's way of life, the mind has values by being ordained according to tradition. Tradition is creating gratitude through "Rice Culture" Forest ordination tradition Determine the destiny of the river. 2) Tourism Community Program History, culture and local traditions with 3 routes: "Light Green Route", a network of self-sufficiency communities, occupation groups. "Brown Route" Thai way of life travel plan Forest ordination and worship activities for 9 temples, "White Route" travel plans Nawatwithi of Good stuff, Nong Bua District. 3) Policies and strategies for conservation of cultural traditions by using a network of self-sufficiency communities Thai way of life and Nawatwithi of Good stuff, Nong Bua District, Driving community tourism activities promote and develop local tourism agricultural strategy reduce production costs, by bringing local wisdom and natural resources at the local to be adapted for soil conservation solve poverty,

reduce disparity developing potential and quality of life of people in the community.

Keywords: Local Conservation Innovation; Local History; Culture; Local Traditions

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560 - 2579) มีกรอบแนวคิด ด้านการสร้างความสามารถ ในการแข่งขัน ที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้ เกิดความยั่งยืน ประชาชน มีคุณภาพชีวิต และมีรายได้ที่ดีขึ้น (จินางค์กูร โรจนนันต์, 2563) รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน มีแนวทางเสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการ และพันธกิจกระทรวงมหาดไทย ข้อ 4. เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ รวมทั้งเสริมสร้าง ความสามารถและความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนได้พยายาม เดินหน้าพัฒนา “ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี” โดยการค้นหาทุนที่ตนเองมีไม่ว่าจะเป็น ภูมิปัญญา วิถีชีวิต มีเป้าหมายเพื่อการนำไปสู่การเพิ่มรายได้ให้กระจายสู่ชุมชนทั้งระบบ เป็นแนวคิดพัฒนา OTOP รูปแบบใหม่ (ไทยรัฐออนไลน์, 2562) ทรัพยากรวัฒนธรรม เป็น วัฒนธรรมทางวัตถุในรูปของวัตถุ สิ่งก่อสร้าง สถานที่/แหล่ง และภูมิทัศน์ และวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ หรือวัฒนธรรมที่แสดงออก เช่น ดนตรี งานฝีมือ ศิลปะ วรรณคดี ประเพณีบอกเล่า และภาษา ฯลฯ (พิสิฐ เจริญวงศ์., 2550)

การท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยเป็นการท่องเที่ยวที่คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังเน้นถึงการสร้าง ศักยภาพของคนท้องถิ่นนั้นๆ นโยบายต้องโปร่งใส ไม่แสวงหาผลประโยชน์ สามารถปฏิบัติได้ ตามที่ได้เสนอต่อประชาชน สามารถแก้ปัญหาและรักษาประโยชน์ส่วนรวมของท้องถิ่นตาม หลักประชาธิปไตยในการบริหารงานของท้องถิ่น (Sukajatanee, P., et al., 2020) ด้วย ความสำคัญของการท่องเที่ยวดังกล่าวต้องไม่ทำลายวิถีชีวิตเดิมหรือทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่

การสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้คน เห็นรากเหง้าของตนเอง เกิดสำนึกความเห็นคุณค่า ความภูมิใจ และศักดิ์ศรีของสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ที่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษในท้องถิ่น ความภูมิใจนี้ ทำให้คนในชุมชนมีความเชื่อมั่น ในตัวเองว่ามีของดีอยู่ โดยเฉพาะในยุคไร้พรมแดน ข้อมูลต่างๆ สามารถสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว บทบาทของนักวิจัยควรจะนำโอกาสนี้ได้ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านเทคโนโลยี นำภูมิปัญญามาปิด

ผู้สร้างสร้างความเชื่อมโยง กับมิติของชุมชน และเส้นทางการท่องเที่ยวให้คุณค่าและมูลค่าเพิ่มขึ้นได้แก่ท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมและการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นของอำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นและผลิตโปรแกรมชุมชนท่องเที่ยวของอำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์
3. เพื่อนำเสนอนโยบายและยุทธศาสตร์การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของอำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงพัฒนาและประยุกต์ จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร และหลักฐาน ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาชาติพันธุ์วรรณา จดหมายเหตุ หนังสือ รายงานการวิจัย ภาพถ่าย และการลงพื้นที่สำรวจ มีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจังหวัด เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์ เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพสถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ท้องถิ่น จำนวน 30 คน

1.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ เลือกแบบเจาะจง ได้แก่ เจ้าหน้าที่กลุ่มองค์กรท้องถิ่นในจังหวัด ประชาชนชุมชน และเครือข่ายเอกชน จำนวน 10 คน

2. เครื่องมือ

การวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การปฏิบัติการในพื้นที่ การจัดเวทีประชุมระดับอำเภอ โดยมีเครื่องมือที่สำคัญได้แก่

2.1 แบบสัมภาษณ์ สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure interview) สัมภาษณ์เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ดำเนินการสัมภาษณ์โดยการบันทึกเทปและถ่ายภาพประกอบการสัมภาษณ์

2.2 แบบสนทนา สำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

3. การเก็บรวบรวม

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล/การดำเนินการที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลและแนวปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

3.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาชาติพันธุ์วรรณา จดหมายเหตุ หนังสือ รายงานการวิจัย ภาพถ่ายและเอกสารแสดงถึงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นแนวคิด หลักการ วิถีชีวิต และความ เป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ วิถีชีวิตในประวัติศาสตร์

3.2 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 คน ประกอบด้วย ผู้แทนเครือข่ายที่เข้าร่วมเป็นแกนนำในการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและ ประเพณีท้องถิ่น ประกอบด้วย ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด องค์การปกครองส่วน ท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ท้องถิ่น และภาคประชาชน

3.3 รวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม จำนวน 10 คน ได้แก่ ผู้แทนกลุ่ม องค์การ ประชาชนชุมชนและเครือข่ายเอกชน

3.4 จัดทำชุดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และ โปรแกรมชุมชนท่องเที่ยวของอำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

3.5 นำมาสรุป วิเคราะห์ จัดทำโปรแกรมชุมชนท่องเที่ยว ท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และนำเสนอนโยบายและยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณี

3.6 จัดทำแผนที่การท่องเที่ยว

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

4.2 นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมาทำมาสรุป วิเคราะห์ และ สังเคราะห์ เพื่อจัดทำชุดข้อมูลความรู้

4.3 สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้วเพื่อให้เห็น ถึงกระบวนการ แนวทางในการดำเนินงาน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาอัตวิวัฒธรรมและการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นของอำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งเขตการปกครองเป็น 2 ตำบล ประกอบด้วย 15 เป็นจังหวัดที่ได้รับผลกระทบจากภาวะสงครามบ่อยครั้ง และมีสายน้ำ หลายสายไหลผ่าน จึงทำให้ผู้คนต่างบ้านต่างเมืองเดินทางสัญจรไปมาผ่าน จึงกลายเป็นทำเล การค้าขายอันสำคัญ และรับเอาวัฒนธรรมจากหลายแหล่ง เช่น ชุมชนที่เมืองศรีเทพ ที่มีมา ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย หรือราว 2,000 ปีมาแล้ว จากหลักฐานการขุดค้นทาง

โบราณคดีพบโครงกระดูกมนุษย์ จำนวน 5 โครง เครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ภาชนะดินเผา เครื่องมือเหล็ก และเครื่องประดับ เช่น กำไลสำริดและลูกปัดแก้ว

พุทธศตวรรษที่ 11-12 เมืองศรีเทพ มีการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าชาวอินเดียและชาวอาหรับ โดยมีแม่น้ำป่าสักเป็นเส้นทางคมนาคม จึงรับเอาวัฒนธรรมจากอินเดียมาใช้ในการจัดรูปแบบเมือง จากการพบจารึก (จารึกบ้านวังไผ่) และศาสนาฮินดูมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนในเขตอำเภอหนองบัว ตามหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ คือ เช่น พระนารายณ์สมหมวก แปดเหล็กม พระกฤษณะ โควรรณะ พระสุริยเทพ เป็นต้น

พุทธศตวรรษที่ 12-16 เมืองศรีเทพ รับเอาวัฒนธรรมทวารวดี จากคติความเชื่อ ที่ปรากฏตามหลักฐานการสร้างศาสนสถาน เช่น โบราณสถานเขาค้างใน โบราณสถานเขาค้างนอก และถ้ำเขาถมอรัตน์ เป็นต้น รูปแบบผังเมือง ที่มีการขุดคูน้ำคันดินล้อมรอบแบบวงกลม จากการนำคติความเชื่อตามคติพื้นเมืองเข้ามาผสมผสานในรูปแบบศิลปะท้องถิ่นที่สร้างขึ้นจากการที่เมืองศรีเทพตั้งอยู่บนเส้นทางการคมนาคมติดต่อระหว่างเมือง จึงเป็นเส้นทางผ่านวัฒนธรรมทั้งสองแห่ง คือ ในเขตวัฒนธรรมทวารวดีที่นับถือพุทธศาสนาแบบเถรวาท และใช้ภาษาเขมรนับถือพุทธศาสนาแบบมหายาน และศาสนาฮินดู ผู้คนที่ใช้ภาษาเขมรแถบต้นแม่น้ำมูล

พุทธศตวรรษที่ 17-18 ยุคหลังวัฒนธรรมทวารวดีเสื่อมลง วัฒนธรรมเขมรโบราณที่จากดินแดนอีสานใต้ก็เข้ามามีอิทธิพลแทนที่ มีการปรับเปลี่ยนการนับถือศาสนาพุทธมาเป็นศาสนาฮินดู รูปแบบศิลปกรรมจึงเปลี่ยนมามีอิทธิพลศิลปะขอมหรือศิลปะร่วมแบบเขมร ยังหลงเหลือร่องรอยในปัจจุบัน ได้แก่ ปราสาทศรีเทพ ปราสาทพีน้อง และปราสาทฤๅษีที่อยู่ด้านนอกของเมือง จากผังเมืองโบราณ แสดงให้เห็นว่าในชุมชนเมืองศรีเทพมีการขยายเมืองใหม่ ที่ปัจจุบันเราเรียกว่า “เมืองนอก” ตามสภาพผังเมืองโบราณที่รับอิทธิพลขอมที่มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม ในขณะที่เมืองนอกก็เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมนเช่นเดียวกัน ปลายพุทธศตวรรษที่ 18 หรือตอนต้นของพุทธศตวรรษที่ 19

อัตวัฒนธรรมของชาวอำเภอหนองบัวได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงกับเส้นทางการค้าขายในสมัยโบราณผ่านทางเรือ ทำให้อำเภอหนองบัวนี้รับวัฒนธรรมจากผู้ที่อพยพมาผสมกับผู้ที่อยู่ในพื้นที่เดิมทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ แต่ถึงกระนั้นวัฒนธรรมยังมีความหลากหลาย ที่ยึดติดกับพระพุทธศาสนาที่ชาวอำเภอหนองบัวได้ยึดเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตแม้จะมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ราวพุทธศตวรรษที่ 11-12 มีการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าชาวอินเดียและชาวอาหรับ พุทธศตวรรษที่ 12-16 รับเอาวัฒนธรรมทวารวดี

จึงมีวิถีชีวิตเป็นชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑที่แสดงถึงตามร่องรอยวัฒนธรรม เป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา การเกษตร ศิลปหัตถกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาชนะดินเผาแบบที่เผาด้วยความร้อนไม่มาก ด้านนอกมีการตกแต่งลวดลายด้วยลายเชือกทาบและลายขีด มี

โบราณวัตถุ เช่น พระพุทธรูป พระพิมพ์ เทวรูป จารึก ตราดินเผา ตุ๊กตาดินเผา แท่นบดยา ภาชนะดินเผารูปแบบต่างๆ เครื่องใช้ที่ทำจากโลหะสำริดและเหล็ก ลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว เป็นต้น

2. โปรแกรมชุมชนท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ของอำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ผลจากการวิจัย สรุปโปรแกรมการท่องเที่ยว 3 เส้นทาง คือ “เส้นทางสีเขียวอ่อน” เส้นทางท่องเที่ยวเครือข่ายชุมชนวิถีพอเพียงกลุ่มอาชีพ “เส้นทางสีน้ำตาล” เส้นทางท่องเที่ยววิถีไทยวิถีธรรม “เส้นทางสีขาว” เส้นทางท่องเที่ยววิถีชีวิตของดีอำเภอหนองบัว

ภาพที่ 1 โปรแกรมชุมชนท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น

โปรแกรมชุมชนท่องเที่ยวของอำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ

“เส้นทางสีเขียวอ่อน” แผนที่ท่องเที่ยวเครือข่ายชุมชนวิถีพอเพียง ประกอบด้วยกลุ่มอาชีพ 5 กลุ่ม คือกลุ่มบ้านขนมไทย กลุ่มพริกเกลือ กลุ่มไม้ไผ่กลุ่มไม้จริง และกลุ่มรักษ์โลก ได้มีการกระจายกลุ่มอาชีพไปตั้งอยู่ในแผนที่ท่องเที่ยวเครือข่ายชุมชนวิถีพอเพียง ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตภายในชุมชน และในขณะเดียวกันการกระจายแหล่งเรียนรู้ให้ไปอยู่ในชุมชนเป็นการพัฒนาเพื่อให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยว ส่งผลให้การกระจายจุดท่องเที่ยวมีความเชื่อมโยงกับแผนที่ท่องเที่ยวอื่นๆ

“เส้นทางสีน้ำตาล” แผนที่ท่องเที่ยววิถีไทยวิถีธรรม วัดหนองม่วงของดีอำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ มีนางกำไร ไยอินทร์ เป็นผู้รับผิดชอบกลุ่มในการแสดงกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นในงานและโอกาสต่างๆ ชุมชนคุณธรรมวัดหนองม่วง ศูนย์กลางของชุมชนคุณธรรมวัดหนองม่วง เป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา การเกษตร ศิลปหัตถกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การท่องเที่ยวแหล่งโบราณคดี หนองสรวง ภาชนะดินเผา ขวานหินขัด เครื่องมือโลหะ กำไลหิน ลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว ภาชนะดินเผาตกแต่งลวดลายด้วยลายเชือกทาบและลายขีด ร่องรอยชุมชนโบราณก่อนประวัติศาสตร์เรื่อยมา มีการพบร่องรอยวัฒนธรรมทวารวดีเกือบทุกอำเภอของจังหวัด อาทิเช่น เมืองโบราณจันเสน อำเภอดาคลี ที่มีชื่อเสียงโด่งดังในการจัดพิพิธภัณฑ์จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัด, เมืองโบราณทัพชุมพล อำเภอเมืองนครสวรรค์, เมืองโบราณดงแม่นางเมือง อำเภอบรรพตพิสัย และเมืองโบราณโคกไม้เดนหรือเมืองบน อำเภอพยุหะคีรี สืบเนื่องมาจนถึงถึงการเข้ามาของวัฒนธรรมเขมรโบราณ วัฒนธรรมสุโขทัย วัฒนธรรมอยุธยา

“เส้นทางสีขาว” แผนที่ท่องเที่ยววิถีของดีอำเภอนองบัว ในระยะยาวอาจจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนโดย ด้วยผลประโยชน์นั้นได้กระจายไปทั่ว ทำให้ทุกคนรู้สึกรู้ว่าเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนั้นการเชื่อมโยงแผนการท่องเที่ยว เครือข่ายชุมชนวิถีพอเพียงนี้ยังเป็นการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาดูงาน เพื่อนำองค์ความรู้กลับไปพัฒนาชุมชนของตนเองที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน แต่ในขณะเดียวกันผู้ที่เป็นเจ้าของพื้นที่กลับเกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมตัวเอง ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นการพลิกฟื้นวัฒนธรรมให้กลับมาถูกสนใจจากคนในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

3. นโยบายและยุทธศาสตร์ การอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณี

จากโปรแกรมชุมชนท่องเที่ยวของอำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ นำไปสู่การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ การอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณี ดังนี้

3.1 จัดตั้งศูนย์พัฒนาอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม รวมทั้งอุตสาหกรรมครอบครัว เพื่อรองรับผู้ที่ตกงานหรือว่างงาน

3.2 พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของจังหวัดนครสวรรค์และของภาคเหนือ พัฒนาและโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พัฒนาแหล่งน้ำและส่งเสริมการศึกษาและกีฬา

3.3 เป็นศูนย์กลางการค้าหรือพืชผลทางการเกษตร พัฒนาสังคมให้มีคุณภาพ ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง มีการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สังคมปลอดภัย มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การเกษตร ทรัพยากรน้ำและป่าชุมชน “เครือข่ายชุมชนวิถีพอเพียง”

ตารางที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนา ด้านการเกษตร ทรัพยากรน้ำและป่าชุมชน

ยุทธศาสตร์	แนวทางพัฒนา	โครงการ/กิจกรรม
ด้านการเกษตร ทรัพยากรน้ำ และป่าชุมชน “เครือข่ายชุมชนวิถีพอเพียง”	- ภาครัฐผลักดันให้ทำการเกษตรที่ยั่งยืน - ยกระดับการเกษตรแบบปราณีต - ยกระดับศูนย์การเรียนรู้	- โดยการส่งเสริมให้ประชาชนใช้เทคโนโลยีและแหล่งความรู้ของชุมชนมาพัฒนาผลผลิตให้มีมาตรฐาน ก่อให้เกิดรายได้ในครัวเรือน - ส่งเสริมอาหาร ยารักษาโรค - การลดการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตร

ประเด็นที่ 2 การท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น

ตารางที่ 2 ยุทธศาสตร์ ด้านการท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์	แนวทางพัฒนา	โครงการ/กิจกรรม
ด้านการท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น	- ส่งเสริมชุมชนคุณธรรมวัดหนองม่วง - ศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตำบลหนองกลับ - แหล่งโบราณคดีหนองสรวง - แหล่งโบราณคดีบ้านใหม่ชัยมงคล - อนุรักษ์นิยามการแต่งกายแบบพื้นบ้าน - การอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น - การยกระดับการแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพลงพื้นบ้าน	- โครงการแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา - โครงการศึกษาร่องรอยท่องเที่ยวตามหาหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ - โครงการตามหาของดี ภาษษะดินเผาลายเชือกทาบและลายขีด ขวานหินขัด - โครงการท่องเที่ยวตามรอยโบราณคดี บ้านพุขมิ้น บ้านพุช้างลัว บ้านจันเสน ฯลฯ - โครงการส่งเสริมการนุ่งห่มเสื้อผ้าอนุรักษ์นิยม เช่น การนุ่งกางเกงขาก๊วย นุ่งผ้าถุงและเสื้อแขนกระบอกแขนสั้น ในงานบุญ - โครงการอนุรักษ์ “วัฒนธรรมข้าว” การส่งเสริมให้ประชาชนระลึกถึงบุญคุณข้าวหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “พระแม่โพสพ” - โครงการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้าน ที่บอกเล่าถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอำเภอนองบัว

ประเด็นที่ 3 การแก้ปัญหาความยากจนและพัฒนาคุณภาพชีวิต

ตารางที่ 3 ข้อเสนอยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาความยากจนและพัฒนาคุณภาพชีวิต

ยุทธศาสตร์	แนวทางพัฒนา	โครงการ/กิจกรรม
แก้ปัญหาความยากจนและพัฒนาคุณภาพชีวิต วัดดูบที่อยู่ในชุมชนห่างไกลและมีให้ครบถ้วนตลอดปี	- ยกระดับของดีประจำอำเภอหนองบัว	- โครงการส่งเสริมอาหารคาวและหวานที่ถือเป็นอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่น
	- ยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน	- โครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน 5 กลุ่ม ได้แก่ - กลุ่มที่ 1 ผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ - กลุ่มที่ 2 ผลิตภัณฑ์แปรรูปไม้จริง - กลุ่มที่ 3 ผลิตภัณฑ์รักโลก - กลุ่มที่ 4 ผลิตภัณฑ์ขนมไทย - กลุ่มที่ 5 ผลิตภัณฑ์พริกเกลือ
	- การสืบทอดภูมิปัญญาหมอชาวบ้าน	- โครงการหมอชาวบ้าน การให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาโรค

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาอัตลักษณ์และการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นของอำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ 2 ตำบล 15 ชุมชน เป็นชุมชนโบราณที่อายุกว่า 2000 ปี จากหลักฐานการขุดพบทางโบราณคดี โบราณสถาน เช่น โบราณสถานเขาค้างใน โบราณสถานเขาค้างนอก และถ้ำเขาค้างนอก เป็นต้น ศิลปกรรมที่รับอิทธิพลศิลปะขอม เช่น ปราสาทศรีเทพ ปราสาทพิน้อง และปราสาทฤๅษี ต่อมามีการขยายเมืองจากรูปแบบของการจัดผังเมืองโบราณที่เปลี่ยนไปเป็น รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมน เนื่องจากมีแม่น้ำหลายสายไหลผ่านจึงที่สัญจร เกิดการค้าขาย มีหลายวัฒนธรรม ที่เป็นทรัพย์สินและมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และนำศึกษาและส่งเสริมเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดลฤทัย โกวรรณะกุล และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำโขงบนฐานความเดิมแท้เพื่อตอบรับแผนการท่องเที่ยวของอาเซียน” (ดลฤทัย โกวรรณะกุล และคณะ, 2557) พบว่า 1) อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ อัตลักษณ์ด้านพื้นที่ ด้านทรัพยากรของชาติพันธุ์ ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ด้านการบริหารจัดการของชุมชน ทั้งนี้ การสร้างต้นแบบเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นภูมิสัญลักษณ์ ที่สะท้อนประวัติศาสตร์ในอดีตมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นขอบ การนำเสนอเรื่องราวของวิถีชีวิตกับการแต่งกายที่สะท้อนความเป็นพื้นถิ่น การแสดงทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์เชื่อมโยงกับความเดิมแท้ของตัวตนแห่งชาติพันธุ์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพฑูรย์ ปริญาธรรมกุล และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษของเทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก พบว่า ด้านผลกระทบอันเกิดจากความเป็นเมือง เช่น วิถีชีวิต อาชีพ และวัฒนธรรม การจัดการกับปัญหาของเมือง ขาด

อิสระและความคล่องตัว ด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง ด้านลักษณะพื้นที่จำเพาะ ด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรม การจัดสวัสดิการ การรักษาเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยการให้ประชาชนเข้าร่วมรับฟังและศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเป็นเมือง การร่วมรับรู้กติกา ความสมานสามัคคี ทำให้คนที่หลากหลายชาติพันธุ์อยู่กันอย่างสันติสุข การให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกิจกรรมการพัฒนาเมือง การปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกันของเมืองที่มี ความหลากหลายวัฒนธรรม การร่วมอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น การยอมรับในความเสมอภาคต่อความหลากหลายของชาติพันธุ์ การเคารพกฎของหน่วยงานท้องถิ่น การให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน (ไพฑูริย์ ปริญาธรรมกุล และคณะ, 2564)

2. โปรแกรมชุมชนท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ของอำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

สรุปได้ดังนี้ 1) โปรแกรมชุมชนท่องเที่ยวของอำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น กลุ่มขนมไทย กลุ่มอาหาร กลุ่มผลิตภัณฑ์ที่เป็นหัตถกรรม กลุ่มผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ 2) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและระบบเศรษฐกิจชุมชน จากการระดมความเห็นของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว 3. นวัตกรรมของดีชุมชนอำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ตามแผนที่ท่องเที่ยว นวัตกรรมของดีอำเภอนองบัว มีศูนย์การเรียนรู้ตั้งอยู่ที่บ้านเนินพลวง ประกอบด้วย เส้นทาง คือ “เส้นทางสีเขียวอ่อน” “เส้นทางสีน้ำตาล” “เส้นทางสีขาว” อภิปรายได้ว่า เป็นการสร้างกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุ ได้รวมตัวกันขึ้นเพื่อทำการจักรสานอุปกรณ์ต่างๆ ที่เป็นภูมิปัญญา โดยหน่วยงานภาครัฐหรือกลุ่มเอกชนต่างๆ ส่งเสริมและรับรองผลผลิตเหล่านี้ จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ การท่องเที่ยวดีเศรษฐกิจรุ่งเรือง วิธีชีวิตคนในชุมชนอยู่ได้ประเพณีและวัฒนธรรมได้รับการอนุรักษ์ หน่วยงานต่างๆ ต้องเข้ามามีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ซึ่งสอดคล้องกับ ๖ ฐาน ๓ ท้องถิ่น ทองดี และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ลุ่มน้ำโขง ชี มูล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อเชื่อมโยง การท่องเที่ยว ประเทศไทย ลาว และเวียดนาม ผลการวิจัย แบ่งออกได้ 2 มิติ คือ 1. มิติของชุมชนหรือผู้ให้บริการทางการท่องเที่ยว (Supply Side) (๖ ฐาน ๓ ท้องถิ่น ทองดี และคณะ, 2557) พบว่า การยกระดับขีดความสามารถและกลไกทางการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ชี มูล โดยอาศัย 3 กลไก คือ กลไกด้านคนหรือทรัพยากรมนุษย์คือ สมาชิกในชุมชนท่องเที่ยวและเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน กลไกด้านการจัดการ คือ การพัฒนาให้มีเครือข่ายและอาศัยเครือข่ายในการจัดการตลาดร่วมกัน กลไกด้านงบประมาณเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนเครือข่าย สำหรับการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ของเครือข่ายการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ และคณะ กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ความหมายที่เป็นสาระสำคัญ แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติ ที่มีการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่ง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย (พระมหาสุทนต์ อาภากร และคณะ, 2552) ซึ่ง พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้น การให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเข้าถึงและเข้าใจคุณค่าความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ฯลฯ ของชุมชนนั้นๆ นักท่องเที่ยวจึงปฏิบัติให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติหรือชุมชนนั้น (พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ, 2538)

3. นโยบายและยุทธศาสตร์การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี

จากผลการจัดทำโปรแกรมชุมชนท่องเที่ยวของอำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ นำไปสู่การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ การอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณี โดยมีนโยบาย จัดตั้งศูนย์พัฒนาอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม รวมทั้งอุตสาหกรรมครอบครัว เพื่อ รองรับผู้ที่ทำงานหรือว่างงาน พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของจังหวัดนครสวรรค์และ ของภาคเหนือ พัฒนาแหล่งน้ำและส่งเสริมการศึกษาและกีฬา เป็นศูนย์กลางการค้าหรือพืชผล ทางเกษตร พัฒนาสังคมให้มีคุณภาพ ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง มีการดูแล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สังคมปลอดภัยมีความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อภิปรายได้ว่า การจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวสามารถส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ให้กับคนใน พื้นที่ที่มีเส้นทางท่องเที่ยวผ่าน เช่น กลุ่มอาหาร กลุ่มศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่ส่งเสริมและ รวมกลุ่มคนในพื้นที่ให้มาพบปะกันและยังสามารถประกอบอาชีพร่วมกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ ทิพาพร ไตรบรรณ ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์ กรณีศึกษา หมู่บ้านอรัญญิก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่า ผู้ประกอบการ ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น และคนในหมู่บ้านจะรับจ้างตีมีดส่งให้กับร้านค้า ในหมู่บ้าน เป็นการกระจายรายได้ และมีส่วนร่วมของคนในชุมชน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มี ทักษะคติเชิงบวกต่อปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ด้านการเดินทาง ด้านความสะอาดและการจำกัดขยะ และด้านผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก (ทิพาพร ไตรบรรณ, 2557)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุปจากการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีวิถีชีวิตเป็นชุมชนโบราณ ที่แสดงถึงตามร่องรอยวัฒนธรรมการเมืองการ ปกครองยึดหลักผู้นำค้ำจุนบ้านเมืองจึงได้เป็นชุมชนคุณธรรมนำการเมือง และเป็นแหล่งเรียนรู้ ทางพระพุทธศาสนา การเกษตร ศิลปหัตถกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษะดินเผาแบบที่เผา มี การตกแต่งลวดลายด้วยลายเชือกทาบและลายขีด เป็นเอกลักษณ์ มีโบราณวัตถุ เช่น พระพุทธรูป พระพิมพ์ เทวรูป จารึก ตราดินเผา ตุ๊กตาดินเผา แท่นบดยา ภาษะดินเผา รูปแบบต่างๆ เครื่องใช้ที่ทำจากโลหะสำริดและเหล็ก ลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว ที่แสดงให้เห็น ถึงประวัติความเป็นมาและอดีตที่เคยเจริญรุ่งเรืองและอัตลักษณ์เฉพาะที่เป็นนวัตวิถีของชาว

หนองบัว มีแหล่งวัฒนธรรมที่หลากหลาย สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวิถีถิ่นชาวหนองบัว ให้สามารถสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ได้ สรุปเป็นข้อเสนอแนะได้ดังนี้ จัดกลุ่มเครือข่ายพัฒนาอาชีพพื้นถิ่นให้เป็นแหล่งจำหน่ายและแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอหนองบัว ยกระดับประเพณีพื้นถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในการสร้างและดึงดูดนักท่องเที่ยว จึงมีข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปคือ วิจัยเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมโดยชุมชน, การสร้างเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น, การพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น คนในหมู่บ้านและผู้ประกอบการ ภาคเอกชน

เอกสารอ้างอิง

- จินนังกูร โรจนนันต์. (2563). แผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2560 – 2579). เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2563 จาก <https://www.bic.moe.go.th>
- ณัฐินี ทองดี และคณะ. (2557). การจัดการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ลุ่มน้ำโขง ซี มูล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อเชื่อมโยง การท่องเที่ยวประเทศไทย ลาว และเวียดนาม. ใน รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ดลฤทัย โกวรรณะกุล และคณะ. (2557). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำโขงบนฐานความเดิมแท้ เพื่อตอบรับแผนการท่องเที่ยวของอาเซียน. ใน รายงานการวิจัยคณะวิทยาการจัดการ. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทิพาพร ไตรบรรณ. (2557). แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาหมู่บ้านอรัญญิก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2562). OTOP นวัตกรรม' ดึงภูมิปัญญา-วิถีชีวิต เพิ่มรายได้ชุมชนยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2562 จาก <https://www.thairath.co.th/news/local/Bangkok>
- พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ. (2538). ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปกเกล้า.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ และคณะ. (2552). รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร. ใน รายงานวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พิสิฐ เจริญวงศ์. (2550). การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน.

ไพฑูรย์ ปริญาธรรมกุล และคณะ. (2564). การปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษเทศบาลนคร
รังสิต จังหวัดตาก. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 10(1), 66-77.

Sukajatanee, P., et al. (2020). The Development of People's Political Trust
Towards Local Politicians in Nonthaburi Province. Journal of MCU
Nakhondhat, 7(10), 234-247.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงาน
ข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง*
FACTORS INFLUENCING POLICY EFFECTIVENESS AND ARRANGING
INFORMATION FOR CONSTRUCTING COGNITION INTO COMMUNITY
OF TRANG PROVINCE

กาญจนา คำจตุติ

Kanjana Damjutti

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: kanjana.dam@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการรับรู้การดำเนินงานข้อมูลข่าวสาร 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพล และ 3) ประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชน เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากประชาชนในจังหวัดตรัง จำนวน 400 คน โดยการแจกแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาและสถิติอนุมาน การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ข้าราชการ นักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน จำนวน 18 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า 1) ประชาชนรับรู้การดำเนินงานข้อมูลข่าวสาร 5 มาตรการ ดังนี้ 1.1) ด้านความมั่นคง 1.2) ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 1.3) ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม 1.4) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน และ 1.5) ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ตามลำดับ 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานข้อมูลข่าวสาร อยู่ในระดับมาก ดังนี้ ด้านผู้รับสาร ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านผู้ส่งสาร และด้านช่องทางส่งสาร ตามลำดับ โดยรัฐจะต้องนึกถึงประชาชนผู้รับสารเป็นสำคัญ และสารต้องชัดเจน เข้าใจง่าย ทันต่อสถานการณ์ ผลการทดสอบพบว่า ปัจจัยด้านผู้รับสาร (X4), ช่องทางการส่งสาร (X3), ผู้ส่งสาร (X1), สาร (X2) และมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสาร (Y) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 3) ประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง อยู่ในระดับมาก เมื่อเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากทุก

* Received 17 April 2021; Revised 13 May 2021; Accepted 1 June 2021

ด้าน ตามค่าเฉลี่ย ดังนี้ ด้านความพึงพอใจ ด้านการพัฒนา ด้านประสิทธิภาพ ด้านการปรับตัว และ ด้านความสามารถในการผลิต ตามลำดับ

คำสำคัญ: ปัจจัยที่มีอิทธิพล; ประสิทธิภาพ; นโยบาย, ข้อมูลข่าวสาร, การรับรู้สู่ชุมชน

Abstract

The objectives of this research were: 1) study perception of operations, information, 2) factors Influencing, and 3) effectiveness of policy and information operations to create awareness among the community in Trang Province. The mixed research methodology was used in the study. The data were collected from 400 samples in Trang Province questionnaire. by distributing questionnaires The statistics for analyzing the data were descriptive statistics and inferential statistics. The in-depth interviews from 18 key informants, Civil servants, local politicians, community leaders were analyzed by descriptive content. The results of the study found that: 1. Perception of information operations of Trang Province consists of 5 measures as follows: 1) Security 2) Create growth on the quality of life on friendly environmentally 3) Development and empowerment of people 4) Opportunity creation Equality and social equality and 5) On balancing and developing public management systems. in which the state must have access to the people who receive the message And the substance must be clear, easy to understand and timely 2. Factors influencing the effectiveness of information policy and operations to create awareness. Overall is at a high level as: Receiver, Message, Sender, Channel. The test results showed that: Receiver (X4) Channel (X3) Sender (X1) and Message (X2) Influence on the effectiveness of information policy and operations. Effectiveness of policy and operations. At a statistical significance level of 0.01 3. Effectiveness of policy and Information operation to raise awareness of Trang community. at a high level Satisfaction, Development Efficiency, Adaptiveness and Productivity.

Keywords: Factors Influencing; Effectiveness; Policy; Arranging Information; Cognition

บทนำ

ปัจจุบันรัฐให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ความเข้าใจของประชาชน ในการดำเนินนโยบายต่างๆ ซึ่งมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2559 เห็นชอบแนวทางการสร้างความรู้และความเข้าใจแก่ประชาชน โดยให้หัวหน้าส่วนราชการมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการสร้างความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องแก่ประชาชนเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการของส่วนราชการ ความสำเร็จในการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเป็นตัวชี้วัดสำคัญในการประเมินผลการปฏิบัติราชการของหัวหน้าส่วนราชการทุกแห่ง โดยประเมินจากปริมาณและประสิทธิภาพของการชี้แจงความทันต่อสถานการณ์ และความรู้ความเข้าใจของประชาชน ซึ่งกรมประชาสัมพันธ์ในฐานะหน่วยงานหลักด้านการประชาสัมพันธ์ และมีภารกิจในการขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์ด้านการประชาสัมพันธ์ของชาติ และนโยบายสำคัญของชาติ เพื่อให้ประชาชนทุกระดับ ทุกสาขาอาชีพทั่วประเทศ รวมทั้งชาวต่างประเทศในประเทศไทยได้รับรู้และเข้าใจนโยบายสำคัญของรัฐบาล จึงได้รับมอบหมายจากรองนายกรัฐมนตรี (นายวิษณุ เครืองาม) ให้เป็นผู้ดำเนินการสำรวจ ตามองค์ประกอบที่ 2 ประสิทธิภาพในการดำเนินงานตามหลักภารกิจยุทธศาสตร์หรือภารกิจที่ได้รับมอบหมายเป็นพิเศษ (Agenda base) ตัวชี้วัดที่ 2 ความสำเร็จการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อประเมินผลการรับรู้และเข้าใจในการดำเนินงานตามนโยบายสำคัญของรัฐบาลที่กระทรวงต่างๆ ดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 (กรมประชาสัมพันธ์, 2561)

ทั้งนี้ ในการสร้างความรู้ความเข้าใจ ให้เน้นผลการดำเนินงานที่ได้ทำมาแล้ว โดยเฉพาะเรื่องที่อยู่ในความสนใจ หรือเป็นการแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ตลอดจนแจ้งข่าวเพื่อให้ประชาชนทราบว่า หน่วยงานภาครัฐหรือรัฐบาลจะดำเนินการในเรื่องใด ซึ่งต้องคำนึงถึงความถูกต้องของข่าวสาร ความรวดเร็วทันต่อความจำเป็นที่จะให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ โดยใช้สื่อรูปแบบต่างๆ เพื่อทราบการรับรู้และความเข้าใจต่อการดำเนินงานของภาครัฐ และเป็นข้อมูลเพื่อให้กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (ดีอี) ใช้ในการพัฒนาสร้างกระบวนการรับรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน โดยเฉพาะการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐ และความพึงพอใจต่อมาตรการต่างๆ อาทิ โครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การจัดระเบียบแรงงานต่างด้าว และโครงการตลาดประชารัฐ เป็นต้น และจากการประชุมชี้แจงแนวทางการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน พบว่า 1) กลุ่มเป้าหมายขาดการรับรู้การเข้าใจ 2) ช่องทางการเผยแพร่ขาดความหลากหลายต่อเนื่อง จากหลักเกณฑ์การประเมิน 4 ประการ ดังนี้ 1) ทันเวลา 2) คุณภาพเนื้อหา 3) วิธีการชี้แจง และ 4) ช่องทางการเผยแพร่ (กรมประชาสัมพันธ์, 2561)

ดังนั้น จึงจำเป็นที่ประชาชนต้องรับรู้และเข้าไปมีบทบาทในการติดตามการดำเนินงานตามนโยบายหรือไม่ด้วย แนวทางการมีส่วนร่วมในการติดตามข้อมูลข่าวสารด้านการเมือง

ต่อต้านนักการเมืองที่ไม่ดี ให้ความร่วมมือกับทางราชการในการพัฒนาประเทศ เช่น เสียภาษี ปฏิบัติตามกฎหมาย ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี คัดค้านนโยบายที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวม ร่วมกันปกป้องสิทธิของตนไม่ให้ถูกละเมิด เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อให้ทราบว่า หน่วยงานภาครัฐหรือรัฐบาลจะดำเนินการในเรื่องใด ซึ่งต้องคำนึงถึงความถูกต้องของข่าวสาร ความรวดเร็วทันต่อความจำเป็นที่จะให้ประชาชน มีความรู้ความเข้าใจ โดยใช้สื่อรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทราบการรับรู้และความเข้าใจต่อการดำเนินงานของภาครัฐ โดยเฉพาะรัฐศาสตร์ซึ่งเป็นอนาคตของประเทศชาติ ควรเรียนรู้ ทำความเข้าใจ และติดตามเกี่ยวกับนโยบายแห่งรัฐ 10.5 ล้านเสียง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, 6 เมษายน 2560)

รัฐมีนโยบายการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในทุกจังหวัดให้ดำเนินการโครงการการรับรู้และความเข้าใจต่อการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ในทุกจังหวัด เช่นเดียวกับจังหวัดตรัง ซึ่งได้ดำเนินการจัดทำ ข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง ในทุกอำเภอ ได้เป็นแนวทางปฏิบัติโดยกำหนดเป็นมาตรการ 5 ประเด็น คือ 1) มาตรการด้านความมั่นคง 2) มาตรการด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และเท่าเทียมกันทางสังคม 3) มาตรการด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, 6 เมษายน 2560)

ดังนั้นผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เพื่อประเมินผลการรับรู้และเข้าใจในการดำเนินงานตามนโยบายสำคัญ ของรัฐบาลที่กระทรวงต่างๆ ดำเนินงาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรับรู้การดำเนินงานข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง
3. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง มีรายละเอียดดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร ได้แก่ ประชาชนจังหวัดตรัง ผู้ที่มีสิทธิ์เลือกตั้ง จำนวน 511,544 คน (สถิติของสำนักงานทะเบียนราษฎรจังหวัดตรัง, 2563)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนจังหวัดตรัง ที่มีสิทธิ์เลือกตั้ง จำนวน 400 คน จาก 10 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมืองตรัง อำเภอกันตัง อำเภอย่านตาขาว อำเภอปะเหลียน อำเภอสีเกา อำเภอห้วยยอด อำเภอวังวิเศษ อำเภอนาโยง อำเภอรษฎา และอำเภอหาดสำราญ จากการคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1967)

ตารางที่ 1 แสดงที่มาของกลุ่มตัวอย่างแต่ละอำเภอ ตามสัดส่วนของประชากร ประกอบด้วย ประชาชนในจังหวัดตรัง 10 อำเภอ ดังนี้

ลำดับที่	อำเภอ	ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (n)
1	อำเภอเมืองตรัง	75,858	98
2	อำเภอกันตัง	68,688	59
3	อำเภอย่านตาขาว	51,976	42
4	อำเภอปะเหลียน	53,944	41
5	อำเภอสีเกา	29,581	27
6	อำเภอห้วยยอด	75,858	54
7	อำเภอวังวิเศษ	34,252	23
8	อำเภอนาโยง	36,103	18
9	อำเภอรษฎา	22,840	28
10	อำเภอหาดสำราญ	13,137	10
ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง		511,544	400

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม ประกอบด้วยคำถามปลายปิด 4 ตอน ดังนี้
ตอนที่ 1 แบบสอบถามลักษณะปลายปิด แบบเลือกตอบเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามลักษณะปลายปิด เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่ต้องการให้ประชาชนรับรู้ 5 มาตรการ คือ 1) ด้านความมั่นคง 2) ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และเท่าเทียมกันทางสังคม 3) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน 4) ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ 5) ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามลักษณะปลายปิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ดังนี้คือ 1) ด้านผู้ส่งสาร 2) ด้านสาร 3) ด้านช่องทางการส่งสาร และ 4) ด้านผู้รับสาร

ตอนที่ 4 แบบสอบถามลักษณะปลายปิดเกี่ยวกับประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้คือ 1) ความสามารถในการผลิต (Productivity) 2) ประสิทธิภาพ (Efficiency) 3) ความพึงพอใจ (Satisfaction) 4) การปรับตัว (Adaptation) และ 5) การพัฒนา (Development)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทำหนังสือ จากผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอเก็บข้อมูล

2. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 ชุด โดยการแจกแบบสอบถามกับประชาชนกลุ่มตัวอย่างตามตารางที่ 1 และเก็บแบบสอบถามคืนและนำมาตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน 400 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถาม มาวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

2. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยการหาค่าร้อยละเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของนโยบาย โดยการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นอย่างง่าย (Simple linear regression)

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 คน ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนํานโยบายแห่งรัฐไปสู่การปฏิบัติ กลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มข้าราชการ กลุ่มนักวิชาการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์

1. ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

2. สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อนำมาวิเคราะห์

การเก็บรวบรวม โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

2. ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

3. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยการรับรู้การดำเนินงานข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง จากการสัมภาษณ์และการตอบแบบสอบถาม สรุปได้ดังนี้

จากการสัมภาษณ์ พบว่า การดำเนินงานโครงการการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชน มีหลายหน่วยงานที่ทำหน้าที่อย่างเข้มงวด ผ่านหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน พนักงานของการประปา พนักงานการไฟฟ้า เจ้าหน้าที่ อสม. กล่าวว่า “โดยเฉพาะอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ที่สามารถลงพื้นที่และปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะรับผิดชอบ 1 คน ต่อ 10 ครัวเรือน” ซึ่งผ่านการอบรมมาแล้ว ในส่วนของข้าราชการครูได้กล่าวว่า “รับทราบข้อมูลจากการประชุมผู้บริหารโรงเรียนของจังหวัดในแต่ละเดือนและกระจายข้อมูลไปยังครูและนักเรียน ในกิจกรรมหน้าเสาธงตอนเช้า”

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและค่าร้อยละข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการรับรู้การดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชน โดยรวม

มาตรการเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชน	%
1. ด้านความมั่นคง	93.4
2. ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และเท่าเทียมกันทางสังคม	74.6
3. ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน	73.4
4. ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	79.8
5. ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ	61.4
การรับรู้โดยรวม เฉลี่ยร้อยละ	76.5

จากตารางที่ 2 พบว่า การรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง ใน 5 มาตรการ ที่ประชาชนรับรู้และเข้าถึงประชาชน โดยรวมเฉลี่ยร้อยละ 76.52 โดยเรียงตามลำดับ คือ 1) ด้านความมั่นคง คิดเป็นร้อยละ 93.4 2) ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 79.8 3) ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม คิดเป็น

ร้อยละ 74.6 4) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน คิดเป็นร้อยละ 73.4 และ 5) ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ คิดเป็นร้อยละ 61.4 ตามลำดับ

2. ผลวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง

พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.88$) เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านผู้รับสาร (Receiver) ($\bar{x}=4.01$) รองลงมาได้แก่ ด้านข้อมูลข่าวสาร (Message) ($\bar{x}=3.91$) ด้านผู้ส่งสาร (Source) ($\bar{x}=3.81$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านช่องทางในการส่ง (Channel) ($\bar{x}=3.78$) ตามลำดับ

พบว่า ผู้ส่งสาร (Source) (X1), สาร (Message) (X2), ช่องทาง (Channel) (X3) และผู้รับสาร (Receiver) (X4) มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง (Y) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ซึ่งทั้ง 4 ปัจจัย สามารถอธิบายความผันแปรของประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง (Y) 0.981 โดยมีสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน ($\beta_4, \beta_3, \beta_1, \beta_2$) เท่ากับ 0.562, 0.379, 0.313 และ 0.309 ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง โดยรวม

ประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชน		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1)	ความสามารถในการผลิต (Productivity)	3.84	0.66	มาก
2)	ประสิทธิภาพ (Efficiency)	3.96	0.53	มาก
3)	ความพึงพอใจ (Satisfaction)	4.14	0.52	มาก
4)	การปรับตัว (Adaptive ness)	3.86	0.63	มาก
5)	การพัฒนา (Development)	3.98	0.56	มาก
โดยรวม		3.96	0.39	มาก

พบว่า ประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.86$) เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่

ความพึงพอใจ (Satisfaction) ($\bar{x}$ =4.14) รองลงมาได้แก่ การพัฒนา (Development) ($\bar{x}$ =3.98) ประสิทธิภาพ (Efficiency) ($\bar{x}$ =3.96) การปรับตัว (Adaptive ness) ($\bar{x}$ =3.86) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความสามารถในการผลิต (Productivity) ($\bar{x}$ =3.84) ตามลำดับ

อภิปรายผล

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลตามปัจจัย ดังต่อไปนี้

1. จากผลการวิเคราะห์การรับรู้การดำเนินงานข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

โดยรวม การดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง” ใน 5 มาตรการ ที่ประชาชนรับรู้และเข้าถึงประชาชน ร้อยละ 76.5 อภิปรายได้ว่า ประชาชนในจังหวัดตรังมีความกระตือรือร้นในการติดตามข้อมูลข่าวสาร จะเห็นว่าเมื่อมีกิจกรรมมีข่าวสารเชิญชวนร่วมกิจกรรมเนื่องในวันพ่อแห่งชาติ 5 ธันวาคม 2562 ประชาชนจะร่วมใจกันทำกิจกรรม ขณะที่ประเทศกำลังประสบกับภาวะโรคระบาดโควิด รัฐออกมาตรการเกี่ยวกับหลักปฏิบัติการป้องกันไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID-19) ประชาชนก็ช่วยกันเฝ้าป้องกันและระมัดระวัง ช่วยกันดูแลบุคคลที่มาจากต่างถิ่นก็จะช่วยกันสอดส่องดูแล และปฏิบัติตามแต่โดยดี ทำให้ได้รับผลกระทบน้อย มาตรการด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อรัฐต้องการให้ “ลด - ละ - เลิก” การเผาเศษซากพืชหรือวัชพืช เพื่อลดผลกระทบต่อสุขภาพ ก็ได้รับความร่วมมือจากประชาชน เพราะเคยที่ได้รับผลกระทบหมอกควันจากประเทศอินโดนีเซีย ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน เช่น กระทรวงสาธารณสุข เตือนประชาชนให้ระวังป่วยโรคอุจจาระร่วง แนะนำหลัก “สุก ร้อน สะอาด” ประชาชนก็ให้ความร่วมมือ ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม เช่นรัฐออกโครงการ “ชิม ช้อป ใช้” ประชาชนบางส่วนก็สามารถเข้าถึงโครงการแต่บางส่วนไม่สามารถเข้าถึงโครงการได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชชนันท์ จันตัน พบว่า ระดับการรับรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของประชาชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (รัชชนันท์ จันตัน, 2559) และยังสอดคล้องกับ กฤษณ์ รักษาติเจริญ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยชี้วัดความสำเร็จในการขับเคลื่อนมติ สมัชชาสุขภาพแห่งชาติสู่การปฏิบัติ” พบว่า ของการนำมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติไปปฏิบัติสามารถจำแนกปัจจัยที่สำคัญในการนำนโยบายไปปฏิบัติได้ทั้งสิ้น 6 ปัจจัย โดยใน แต่ละปัจจัยจะมีตัวชี้วัดที่หลากหลาย ซึ่งต้องมีการประเมินผ่านองค์ประกอบย่อย ๆ จำนวนหนึ่งเพื่อใช้ชี้วัดความสำเร็จในการขับเคลื่อนมติ (นโยบาย) ไปสู่การปฏิบัติมีดังนี้ปัจจัยที่ 1 ปัจจัยด้านเนื้อหาของนโยบาย ปัจจัยที่ 2 ปัจจัยหน่วยงานและองค์การที่ขับเคลื่อนนโยบาย ปัจจัยที่ 3 ปัจจัยพื้นที่และประชาชนที่ได้รับผลจากนโยบาย ปัจจัยที่ 4 ปัจจัยสภาพแวดล้อมของนโยบาย ปัจจัยที่ 5 ปัจจัยผู้นำและผู้ปฏิบัติงานของ

นโยบาย และปัจจัยที่ 6 ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อนโยบาย⁺ (กฤษณ์ รักษาติเจริญ และคณะ, 2558)

2. จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง

พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง โดยรวมอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า ประชาชนจังหวัดตรัง ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานในระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ที่ได้มีการวางแผนนโยบายตามระดับ โดยหน่วยงานอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีการออกพบปะให้คำแนะนำและให้ความรู้ที่ดี มีประโยชน์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เมื่อมีข้อมูลข่าวสารก็จะมีการแจ้งลูกบ้านโดยการออกพบปะหรือบ้างก็เรียกประชุมประจำเดือน เพื่อชี้แจงให้ประชาชนในหมู่บ้านในตำบลทราบและนำไปปฏิบัติตามที่รัฐมอบหมายให้หน่วยงานในระดับท้องถิ่น เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทำความเข้าใจให้ความชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายและมาตรการที่รัฐประกาศใช้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระชัย วุฒิพงศ์ชัยกิจ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้นโยบายองค์การ กรณีศึกษา บริษัทเอสซีจี แพคเกจจิ้ง จำกัด (มหาชน)” พบว่า ระดับการรับรู้นโยบายรวมอยู่ในระดับมาก จาก สื่อ สิ่งพิมพ์ สื่อบุคคล สื่ออิเล็กทรอนิกส์ กิจกรรม (วีระชัย วุฒิพงศ์ชัยกิจ, 2558) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรมประชาสัมพันธ์ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 67.39 ระบุว่า รับรู้หรือได้ยินข่าวสารผ่าน สื่อโทรทัศน์ (กรมประชาสัมพันธ์, 2561) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พจนา แยมณีนนา พบว่า ผลการปฏิบัติตามนโยบายโรงเรียนคุณภาพมาตรฐานกรุงเทพมหานครได้รับอิทธิพลทางตรงมีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติตามนโยบายโรงเรียนคุณภาพมาตรฐานกรุงเทพมหานคร (พจนา แยมณีนนา, 2552)

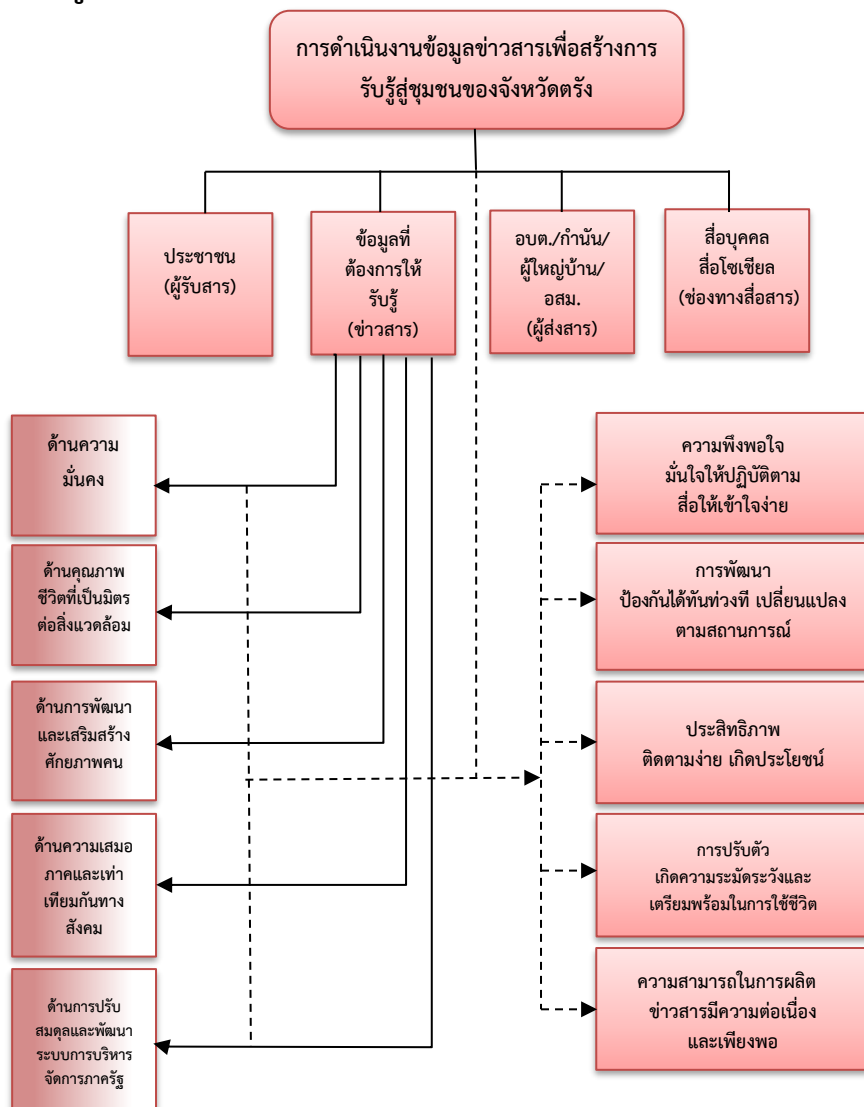
3. จากผลการวิเคราะห์ประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง

พบว่า ประสิทธิผลของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของจังหวัดตรัง โดยรวมอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า ประชาชนพึงพอใจต่อข้อมูลข่าวสารที่ทุกฝ่ายร่วมมือกัน เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบนโยบายของรัฐ และนโยบายที่ออกมา รัฐต้องการแก้ปัญหาของประชาชนให้ประชาชนนำไปปฏิบัติได้จริง มีความต่อเนื่องใน 1 ปี มีการประสานงานแจ้งให้ประชาชนรับรู้ประมาณสามสัปดาห์ครั้ง จาก 5 มาตรการ ได้รับข้อมูลข่าวสารทันต่อเวลา หน่วยงานในพื้นที่มีการประสานงานกันดีทำให้ประชาชนมีความพึงพอใจ เพราะเห็นประโยชน์ของข้อมูลรัฐต้องการให้รับรู้และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิต้าโพล พบว่า ประชาชนทุกระดับได้รับรู้และเข้าใจนโยบายฯ

เชื่อมั่นและมีความคิดเห็นว่าจะมีส่วนร่วม โดยการให้ความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการดำเนินการปฏิรูปประเทศ และไปใช้สิทธิเลือกตั้ง (นิด้าโพล, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อณิกร ดอนแก้ว พบว่า การรับรู้นโยบาย สาธารณะโดยรวมอยู่ในระดับมาก (อณิกร ดอนแก้ว, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 การดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้ชุมชน

จากการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของนโยบายและการดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้ชุมชนของจังหวัดตรัง” ประสบความสำเร็จในการสร้างความ

รับรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน โดยประชาชนเป็นตัวชี้วัดสำคัญในการประเมินผลการปฏิบัติราชการของหัวหน้าส่วนราชการทุกแห่ง โดยประเมินจากปริมาณและประสิทธิภาพของการชี้แจงความทันต่อสถานการณ์ และความรู้ความเข้าใจของประชาชนตามผลการสำรวจของหน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการ ผู้รับสารคือประชาชน การสื่อสารโดยใช้บุคคลเป็นหลักในการส่งสารและสื่อสาร ทำให้เกิดความเข้าใจง่าย ที่สามารถโต้ตอบข้อสงสัยได้ ทำให้เกิดความเข้าใจสารที่หน่วยงานต้องการสื่อ ทำให้เกิดประสิทธิภาพ ประชาชนมีความพึงพอใจต่อข้อมูลข่าวสารเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงสามารถปรับได้โดยไม่ต้องรอการอนุมัติสามารถทำได้เลย ทำให้เกิดประสิทธิภาพ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การรับรู้การดำเนินข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนในจังหวัดตรัง ทั้ง 5 มาตรการ ประชาชนร้อยละ 82.2 รับรู้ข่าวสารตามที่รัฐดำเนินการ โดยผ่าน อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน รวมทั้งหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้ง 5 มาตรการที่รัฐสื่อผ่านหน่วยงานระดับท้องถิ่น ทั้ง 5 มาตรการ คือ 1) ด้านความมั่นคง 2) ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 3) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน 4) ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม และ 5) ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ โดยมีปัจจัย ผู้รับสาร ได้แก่ ประชาชน ข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ข้อมูลของแต่ละหน่วยงาน กระทรวงภาครัฐต้องการสื่อ ผู้ส่งสาร ได้แก่ รัฐบาล กระทรวงต่างๆ ของภาครัฐ โดยตัวแทน ผ่าน อบต./กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/อสม. และช่องทางในการส่งสาร ได้แก่ ช่องทางการส่งข่าวที่หน่วยงานภาครัฐใช้ในการส่งสารถึงประชาชน สื่อบุคคล อินเทอร์เน็ต โซเชียล หรือสื่อใหม่ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของรัฐบาล ประสบความสำเร็จประชาชนเกิดประโยชน์ และประสิทธิภาพของการดำเนินนโยบายสร้างการรับรู้การดำเนินข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของรัฐ คือ การให้ประโยชน์แก่ประชาชนและเกิดความพึงพอใจ ข้อเสนอแนะ การดำเนินงานข้อมูลข่าวสารของรัฐบาล เพื่อการสร้างการรับรู้สู่ชุมชนของรัฐบาล โดยประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ นั้น ภาครัฐโดยกระทรวงมหาดไทย มีการประชุมหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเตรียมความพร้อมในการส่งข่าวให้ประชาชนได้ปฏิบัติตามอย่างเร่งด่วน กรณีที่มีเหตุจำเป็น ข่าวสารที่รัฐให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างการรับรู้ใน 5 มาตรการ จากกระทรวงต่างๆ เช่น มาตรการด้านความมั่นคง ในการเข้าถึงการให้คำแนะนำและให้ความรู้ที่ดีมีประโยชน์ ข้อมูลด้านสาธารณสุข เพื่อสุขภาพดีทั่วหน้า เช่น สวัสดิการผู้สูงอายุ การป้องกันไข้หวัดใหญ่ และโรคโควิด-19 ให้แต่ละกลุ่มอาชีพ แต่ละชุมชนให้มีการเข้าถึงได้รวดเร็วทันสถานการณ์เพื่อการเฝ้าระวังและป้องกันตัวเองมากขึ้น โดยรัฐมีการประกาศ คำชี้แจง ให้ประชาชนได้รับรู้ว่าข้อมูลเกี่ยวข้องกับกิจกรรมใดควรติดต่อหน่วยงาน

ไหนดของรัฐ/หน่วยงานภาครัฐ เช่น หน่วยงานระดับท้องถิ่น เช่น อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน พนักงานที่สังกัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถออกชี้แจง ให้คำแนะนำทำความเข้าใจให้ความชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายและมาตรการที่รัฐประกาศใช้แก่ประชาชนตามบทบาทที่ตนรับผิดชอบได้ดี หมุนเวียนสับเปลี่ยนกันให้ข้อมูล โดยรัฐส่งเสริมการรับรู้ในช่องทางการสื่อสารหลายช่องทาง สื่อต่างๆ เช่น สื่อบุคคล โดยการลงพื้นที่ ประชาสัมพันธ์ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน สื่อโซเชียล เว็บไซต์, เฟสบุ๊ก (Facebook), ไลน์ (Line) ซึ่งเป็นช่องทางที่ที่คนส่วนใหญ่ใช้กัน หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการชุมชน ทำให้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่รัฐต้องการจะประชาสัมพันธ์และชี้แจงให้ประชาชนได้รับรู้และนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของการสร้างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารสู่ชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมประชาสัมพันธ์. (2561). การประเมินการรับรู้และเข้าใจของประชาชนต่อการดำเนินงานตามนโยบายสำคัญของรัฐบาล ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560. ใน รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร.
- กฤษฎี รักชาติเจริญ และคณะ. (2558). ปัจจัยชี้วัดความสำเร็จในการขับเคลื่อนมติ สมัชชาสุขภาพแห่งชาติสู่การปฏิบัติ. มหิตล BU ACADEMIC REVIEW, 15(2), 1-11.
- นิด้าโพล. (2562). การประเมินการรับรู้และเข้าใจของประชาชนต่อการดำเนินงานตามนโยบายสำคัญของรัฐบาล ด้วยวิธีการจัดทำโพล (Poll) เรื่อง การปฏิรูปประเทศ 11 ด้าน. เรียกใช้เมื่อ 25 มกราคม 2563 จาก http://intranet.prd.go.th/libbase/view_book.php?book_id=1491
- พจนา แยมณีนนา. (2552). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการนำนโยบายโรงเรียน คุณภาพมาตรฐาน กรุงเทพมหานคร ไปปฏิบัติในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดกรุงเทพมหานคร. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย, 3(1), 103-112.
- ภัชชนัญญ์ จันตัน. (2559). การรับรู้ของประชาชนเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 4(3), 43-48.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (6 เมษายน 2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.
- วีระชัย วุฒิพงศ์ชัยกิจ. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้นโยบายองค์การ กรณีศึกษา บริษัทเอส ซีจี แพคเกจ จิ้ง จำกัด มหาชน. ใน การค้นคว้าอิสระเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สถิติของสำนักงานทะเบียนราษฎรจังหวัดตรัง. (2563). สถิติประชากรจังหวัดตรัง. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2563 จาก <https://www.ect.go.th/trang/main.php?filename=index>
- อนิกร ดอนแก้ว. (2561). การรับรู้นโยบายสาธารณะของรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ของบุคลากรสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. เรียกใช้เมื่อ 25 มกราคม 2563 จาก http://www3.ru.ac.th/mpa-abstract/files/2561_1566438232_6014832047.pdf
- Taro Yamane. (1967). *Statistic: An Introductory Analysis*. New York: Harpen and Row.

การส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจ
ทางการเมืองตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของประชาชน
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

ANTI-CORRUPTION PROMOTING AND MISCONDUCT AND POLITICAL
DECISIONS ACCORDING TO THE BASIC STATE POLICY OF PEOPLES
IN AYUTTHAYA PROVINCE

บวร ขมขุนศรี

Borworn Khomchunsri

ยุทธนา ปราณีต

Yuttana Praneet

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkorrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: yuttana.pra@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ความรู้ความเข้าใจ และแนวทางการส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมือง ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกพระสงฆ์ นักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง 400 คน จากประชาชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดให้รัฐพึงปฏิบัติตามและให้มีส่วนร่วมในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ เน้นการปรับพฤติกรรม “คน” ปลุกฝังให้มีจิตสำนึก ยึดมั่นและสร้างวัฒนธรรมซื่อสัตย์สุจริต 2) ประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความรู้ความเข้าใจการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้ ด้านการปรับค่านิยม ด้านการเสริมสร้างสังคมธรรมาภิบาล ด้านการมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลในการบริหารประเทศ ด้านการปลูกจิตสำนึกการเป็นพลเมืองที่ดี และด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในองค์กร 3) แนวทางการส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมืองตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของประชาชนในจังหวัด

* Received 19 April 2021; Revised 4 May 2021; Accepted 20 May 2021

พระนครศรีอยุธยา โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต รองลงมา ได้แก่ ด้านการบูรณาการและปฏิรูปกระบวนการป้องกัน ด้านยกระดับธรรมาภิบาล ตามลำดับ

คำสำคัญ : การส่งเสริม; การต่อต้านการทุจริต; การตัดสินใจทางการเมือง; นโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

Abstract

Research article were: to study the Basic State Policy, Knowledge and understanding and To study the promotion of anti-corruption and misconduct and political decisions according to the basic state policy. Methodology was the mixed method; The qualitative research, data were collected from 18 key informants. By in-depth interviews with the monks Local politicians, community leaders. using Content Analysis by research. The quantitative research, data were collected from 400 samples, the data were analyzed by descriptive. The results of the study found that: 1. The basic state policy is what the supreme law sets in order to guide the state to follow. the state focus on behavior adjustment “people”. 2. People in Ayutthaya Province have knowledge and understanding of anti-corruption. According to the basic state policy Overall is at a high level. as: Value adjustment, Laying the foundation of people's thinking, In enhancing good governance society, Participation in information. In raising awareness for good citizenship, Eethics in the organization. 3. The promoting people Anti-Corruption and misconduct and political decisions in accordance with the basic state policy in Ayutthaya Province. Overall is at a high level. as: To create a culture against corruption, In raising awareness for good citizenship, In promoting morality and ethics in the organization.

Keywords: Promoting; Anti-Corruption; Political Decisions; the Basic State Policy

บทนำ

แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ (State Policy) เป็นกรอบพื้นฐานในการบริหารราชการแผ่นดิน ของรัฐบาลที่ทุกรัฐบาลมีพันธะจะต้องยึดถือและปฏิบัติตามแนวทางที่บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดนโยบายหรือการตรากฎหมายต่างๆ ซึ่งโดยปกติจะกำหนดในเรื่องสำคัญของประเทศ และความเป็นอยู่ของประชาชน และแนวนโยบาย

พื้นฐานแห่งรัฐมิใช่แนวนโยบายของรัฐบาลคณะใดคณะหนึ่ง (Government Policy) ซึ่งสามารถกำหนดให้เปลี่ยนแปลงไปได้ตามความประสงค์ของพรรคการเมืองและรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศ แต่แนวนโยบาย พื้นฐานแห่งรัฐจะไม่ผันแปรไปตามพรรคการเมืองและรัฐบาล โดยจะเป็นแนวทางขั้นพื้นฐานที่ทุกรัฐบาลจะต้องปฏิบัติตามและทำให้เกิดขึ้นจริงตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ และจะกำหนดนโยบายหรือปฏิบัติที่ขัดแย้งกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐมิได้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี 2560, 2563)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี 2560 หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 78 รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ การจัดทำบริการสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมตลอดทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชน แนวนโยบายแห่งรัฐเป็นแนวนโยบายขั้นพื้นฐานที่รัฐซึ่งเป็นฝ่ายบริหาร หรือองค์กรของรัฐจะต้องดำเนินการให้เกิดประโยชน์กับประเทศชาติและประชาชน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี 2560, 2563)

สถานการณ์ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบของส่วนราชการ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ จากวิวัฒนาการของการทุจริตที่มีรูปแบบที่สลับซับซ้อน ปัญหาการขาดจิตสำนึกใน ผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม ซึ่งปัญหาดังกล่าวทำให้รัฐและประเทศชาติได้รับความเสียหายสูญเสียงบประมาณแผ่นดินไปกับการทุจริต ที่ซับซ้อนต่อการตรวจสอบ อันสะท้อนได้จากดัชนีการรับรู้การทุจริตของประเทศไทย ที่ถูกจัดให้อยู่ในลำดับที่ 96 จาก 180 ประเทศทั่วโลกในปี พ.ศ. 2560 การแก้ไขปัญหาการทุจริตจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกำหนดแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างบูรณาการ (ดัชนีรับรู้ทุจริตปี 63, 2563)

สำนึกการเป็นพลเมืองที่สัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศ ดังจะเห็นได้จากการผูกความเป็นพลเมืองดีเข้ากับการเป็นประชาธิปไตย มีลักษณะ 6 ประการ ดังต่อไปนี้ 1) มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ 2) ความเห็นคนเท่าเทียมกัน 3) การยอมรับความแตกต่าง 4) การเคารพสิทธิผู้อื่น 5) ความรับผิดชอบต่อสังคม 6) ความเข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2563)

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560 - 2564) ขึ้น กำหนดเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ “ยกระดับคะแนนของดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index : CPI) สูงกว่าร้อยละ 50” มุ่งสู่เป้าหมาย “ประเทศไทยใส

สะอาด ไทยทั้งชาติด้านทุจริต (Zero Tolerance & Clean Thailand)” (แผนยุทธศาสตร์, 2562)

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงภัยอันเกิดจากปัญหาการทุจริต คอร์รัปชัน จึงได้ติดตามปัญหารวมทั้งส่งเสริมให้เครือข่ายภาคประชาชนให้ความสนใจและเอาใจใส่ต่อปัญหาการคอร์รัปชันที่เกิดขึ้น อย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับความรู้ความเข้าใจของสังคมไทยต่อรูปแบบและวิธีการคอร์รัปชันที่ผ่านมาและที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือระหว่างประชาชนกับองค์กรภาคประชาชน และสร้างความเข้มแข็งให้แก่กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน เพื่อส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติดีมีชอบและการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญ การใช้อำนาจรัฐในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติดีมีชอบและการตัดสินใจทางการเมือง
2. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกี่ยวกับการใช้อำนาจรัฐในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติดีมีชอบและการตัดสินใจทางการเมือง ตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญ
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติดีมีชอบและการตัดสินใจทางการเมืองตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง มีรายละเอียดดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูป/คน ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการต่อต้านการทุจริตและประพฤติดีมีชอบในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มข้าราชการ และ กลุ่มนักวิชาการ
2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับการใช้อำนาจรัฐในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติดีมีชอบและการตัดสินใจทางการเมือง ตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

ตามรัฐธรรมนูญ ของหน่วยงานการปกครองระดับท้องถิ่น และการประยุกต์หลักธรรมในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้กรอบแนวคิดซึ่งได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอน

1. การเก็บรวบรวม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจรัฐในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมือง ตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญ

2. วิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จำแนกและจัดระบบข้อมูล โดยการสรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ โดยการตีความ เพื่อหาบทสรุปร่วมกันของเรื่องนั้น นำเสนอข้อมูลเป็นข้อความแบบบรรยาย

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากร ได้แก่ ประชาชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ที่มีสิทธิ์เลือกตั้ง จาก 16 อำเภอ จำนวน 868,360 คน (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2563)

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีสิทธิ์เลือกตั้ง จำนวน 400 คน จากประชาชนจำนวน 868,360 คน จากการคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1967) และหาสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างจากประชากรแต่ละกลุ่ม ดังนี้

ตารางที่ 1 ที่มาของกลุ่มตัวอย่างแต่ละอำเภอ ตามสัดส่วนของประชากร ประกอบด้วย ประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 16 อำเภอ ดังนี้

ลำดับที่	อำเภอ	ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (n)
1	พระนครศรีอยุธยา	141,010	70
2	ท่าเรือ	47,357	23
3	นครหลวง	36,845	18
4	บางไทร	47,935	24
5	บางบาล	34,484	17
6	บางปะอิน	104,775	52
7	บางปะหัน	41,927	21
8	ผักไห่	41,637	21
9	ภาชี	31,108	15
10	ลาดบัวหลวง	39,110	19
11	วังน้อย	72,358	36
12	เสนา	67,009	33
13	บางซ้าย	19,392	9
14	อุทัย	50,658	25
15	มหาราช	23,652	12

ลำดับที่	อำเภอ	ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (n)
16	บ้านแพรก	9,103	5
	ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง/กลุ่มตัวอย่าง	808,360	400

เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถาม โดยการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ รวมทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งต่างๆ เนื้อหาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามประกอบด้วยคำถามปลายปิด 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อให้ทราบคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ จำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกี่ยวกับการใช้อำนาจอธิปไตยในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมือง 5 ด้าน คือ 1) ด้านการปลูกจิตสำนึกการเป็นพลเมืองที่ดี 2) ด้านการเสริมสร้างสังคมธรรมาภิบาล 3) ด้านการมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลในการบริหารประเทศ 4) ด้านการปรับค่านิยม และ 5) ด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในองค์กร

ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมืองตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้คือ 1) ด้านการสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต 2) ด้านยกระดับธรรมาภิบาล และ 3) ด้านการบูรณาการและปฏิรูปกระบวนการป้องกัน

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้จัดเก็บข้อมูลด้วยการแจกแบบสอบถามให้แก่ประชากรกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยเป็นผู้ออกเก็บข้อมูล มีขั้นตอนในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ นำหนังสือขอความร่วมมือ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเข้าไปทำการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับการส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมืองตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่รวบรวมมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์และโปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม จากนั้นนำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมทางสังคมศาสตร์โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ยที่ได้มาเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมาย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญ จากการสัมภาษณ์ พบว่าแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญ คือ สิ่งที่ถูกกฎหมาย สูงสุดกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้รัฐพึงปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดประโยชน์กับประเทศชาติและประชาชน ฉบับปี

พ.ศ. 2560 การใช้อำนาจรัฐในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมือง นั้น รัฐส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชน มีส่วนร่วมในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยใช้หลักการป้องกัน คือ พัฒนาคน เน้นการปรับพฤติกรรม “คน” ทุกกลุ่มในสังคม โดยกลุ่มเด็กและเยาวชน เน้นการปลูกฝัง และหล่อหลอมให้มีจิตสำนึกและพฤติกรรมยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริตผ่านหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับ ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา กลุ่มประชาชนทั่วไป เน้นการสร้างวัฒนธรรม และพฤติกรรมสุจริตควบคู่กับส่งเสริมการมีส่วนร่วมต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ

ยุทธศาสตร์ชาติ การป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560 - 2564) รัฐมีนโยบาย วางรากฐานทางความคิดของประชาชน เพื่อสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต ยกย่องเจ้าหน้าที่การเมืองในการต่อต้านการทุจริต สกัดกั้นการทุจริตเชิงนโยบาย พัฒนาระบบป้องกันการทุจริตเชิงรุก ปฏิรูปกลไกและกระบวนการการปราบปรามการทุจริต ยกย่องคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index : CPI) ของประเทศไทย โดยมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพในการตราเป็นกฎหมาย (Legislation) การบังคับใช้กฎหมาย (Enforcement) การตัดสินคดีและลงโทษผู้กระทำผิด (Judiciary) การบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการปราบปรามและต่อต้านการทุจริต

2. ผลการศึกษาความรู้ความเข้าใจของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกี่ยวกับการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมือง

พบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมือง ตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.03$) เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ดังนี้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการปรับค่านิยม ($\bar{x}=4.84$) รองลงมาได้แก่ ด้านการเสริมสร้างสังคมธรรมาภิบาล ($\bar{x}=4.74$) ด้านการมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลในการบริหารประเทศ ($\bar{x}=3.62$) ด้านการปลูกจิตสำนึกการเป็นพลเมืองที่ดี ($\bar{x}=3.54$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในองค์กร ($\bar{x}=3.42$) ตามลำดับ

3. ผลการศึกษานโยบายส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมืองตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พบว่า แนวทางการส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมืองตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.10$) เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต ($\bar{x}=4.17$) รองลงมา

ได้แก่ ด้านการบูรณาการและปฏิรูปกระบวนการป้องกัน ($\bar{x}=4.08$) ด้านยกระดับธรรมาภิบาล ($\bar{x}=3.99$) ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. จากผลการวิเคราะห์แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2560 การใช้อำนาจรัฐในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมืองสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

แนวนโยบายแห่งรัฐ เป็นแนวทางขึ้นพื้นฐานที่รัฐบาลทุกรัฐบาลจะต้องปฏิบัติตามและทำให้เกิดขึ้นจริง เพื่อเป็นแนวทางที่รัฐ ฝ่ายบริหาร หรือองค์กร ของรัฐปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดประโยชน์กับประเทศชาติและประชาชน ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้รัฐพึงปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดประโยชน์กับประเทศชาติและประชาชน รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2560 นั้น อภิปรายได้ว่า รัฐส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชน มีส่วนร่วมในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยใช้หลักป้องกัน และพัฒนาคน ทุกกลุ่มในสังคม โดยกลุ่มเด็กและเยาวชนเน้นการปลูกฝังและหล่อหลอมให้มีจิตสำนึกและพฤติกรรมยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริตผ่านหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา กลุ่มประชาชนทั่วไป เน้นการสร้างวัฒนธรรม และพฤติกรรมสุจริต ควบคู่กับส่งเสริมการมีส่วนร่วมต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ กลุ่มข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่งเสริมการสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารงาน พร้อมกับสร้างจิตสำนึกและค่านิยมของบุคลากรในการต่อต้านการทุจริต สนับสนุนการมีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายเฝ้าระวังสอดส่อง และแจ้งเบาะแสการทุจริต พร้อมทั้งจัดให้มีมาตรการสนับสนุนและคุ้มครอง กลุ่มนักรบการเมือง ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและยกระดับการมีจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทั้งระดับประเทศและท้องถิ่นให้มีเจตนารมณ์ที่แน่วแน่ ในการทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ส่งเสริมมาตรการสร้างความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และกำหนดลงโทษ ซึ่ง คณิน บุญสุวรรณ เห็นว่าแนวนโยบายแห่งรัฐเป็นแนวนโยบายขึ้นพื้นฐานที่รัฐซึ่งเป็นฝ่ายบริหาร หรือองค์กรของรัฐจะต้องดำเนินการให้เกิดประโยชน์กับประเทศชาติและประชาชน (คณิน บุญสุวรรณ, 2548) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อธิวัฒน์ ขวัญใจ ได้วิจัยเรื่อง “สถานะของแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2540)” พบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับถาวรทุกฉบับได้ให้ความสำคัญของการกำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อให้เป็นเป้าหมายหรือแนวทางในการจัดทำภารกิจหน้าที่ของรัฐในระดับประเทศที่รัฐบาลและรัฐสภาจะต้องยึดถือดำเนินการตามให้เกิดผลอย่างแท้จริง โดยได้กำหนดมาตรการและกลไกต่าง ๆ เพื่อสร้างสภาพบังคับให้แก่บทบัญญัติดังกล่าว ทั้งโดยมาตรการทางการเมืองเพื่อให้รัฐบาลจะต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภาในการดำเนินการเพื่อให้เป็นไป

ตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ผลักดันให้มีการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ (ธีรวัฒน์ ขวัญใจ, 2549)

2. จากผลการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกี่ยวกับการใช้อำนาจอรัฐในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมือง

พบว่า ความรู้ความเข้าใจของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกี่ยวกับการส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมือง ตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ โดยรวมอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ การปรับค่านิยม โดยการวางรากฐานทางความคิดของประชาชนที่นอกจากตนเองจะไม่กระทำการทุจริตแล้ว จะต้องไม่อดทนต่อการทุจริตที่เกิดขึ้นในสังคมไทย มีการกำกับติดตามมาตรฐานทางจริยธรรมของนักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐโดยประชาชน และพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ ให้นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมและประเทศชาติ นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการกล่อมเกลாதงสังคมและการปฏิบัติงานต่อต้านการทุจริต สร้างชุมชนเฝ้าระวังและต่อต้านการทุจริต เสริมสร้างสังคมธรรมาภิบาลโดยการสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต และปลูกฝังความพอเพียง มีวินัย ซื่อสัตย์ สุจริต และการป้องกันการทุจริตตามแนวคิดแยกระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและ ผลประโยชน์ส่วนรวมในทุกระดับ ด้านการมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลในการบริหารประเทศ นักการเมืองต้องประพฤติตนให้โปร่งใส ให้ประชาชนมีความกล้าและประสงค์ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการต่อต้านหรือชี้เบาะแสการทุจริต และปลูกจิตสำนึกการเป็นพลเมืองที่ดีโดยการให้ประชาชนเลือกตั้งผู้แทนที่ดีการช่วยแก้ปัญหาบ้านเมืองได้ ขณะเดียวกันหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ต้องสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต และปลูกฝังความพอเพียง มีวินัย ซื่อสัตย์ สุจริต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกรียงศักดิ์ โชควรรกุล ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันด้วยการสร้างค่านิยมของกลุ่มนักศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ” พบว่า กลยุทธ์ในการสร้างค่านิยมต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน ได้แก่ กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกตามวิถีไทยในการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน และกลยุทธ์การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางการศึกษาในการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน 3) ความรู้จากผลการวิจัยถ่ายทอดให้กับนักศึกษา เพื่อสร้างค่านิยมต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน โดยก่อนเข้าร่วมโครงการ (เกรียงศักดิ์ โชควรรกุล, 2560)

3. จากผลการวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมืองตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พบว่า แนวทางการส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมืองตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า หน่วยงานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้ความสำคัญ

กับการสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต มีการจัดกิจกรรมวันต่อต้านคอร์รัปชันสากล (ประเทศไทย) ประจำปี ซึ่งจัดขึ้นโดยสำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเชิญชวนทุกภาคส่วนเข้าร่วม เพื่อร่วมกันสร้างพลังขับเคลื่อนการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน ในวันที่ 9 ธันวาคม ของทุกปี เป็นวันต่อต้านคอร์รัปชันสากล และเป็นวันรวมพลังขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ เป็นการแสดงพลังและเจตนารมณ์ของชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่จะร่วมสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต โดยมีเป้าหมายให้ทุกภาคส่วนประสานความร่วมมือกัน เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องมีการเปิดเผยและการรายงานการกระทำผิดเพื่อป้องกันการละเมิดหลักคุณธรรม มีกลไกการรายงานและการตรวจสอบที่เป็นอิสระ โดยรัฐต้องมีมาตรการสนับสนุนและคุ้มครองผู้ชี้เบาะแสที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นและมั่นใจให้กับผู้ให้เบาะแส ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฌภัทร เตโช และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในส่วนราชการไทย” พบว่า มีความรุนแรง ถึงแม้ว่าจะมีการตรากฎหมายเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตหลายฉบับ แต่ก็ยังมีข้าราชการจำนวนมากมีพฤติกรรมการใช้อำนาจไปในทางทุจริตจะต้องเร่งกำหนดแนวทางและมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตทั้งในระดับองค์การและระดับบุคคล (ฌภัทร เตโช และคณะ, 2562)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการตัดสินใจทางการเมืองตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดได้กำหนดหน้าที่ของรัฐที่พึงกระทำเพื่อประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ รัฐต้องวางรากฐานทางความคิดของประชาชน ไม่กระทำการทุจริตและไม่อดทนต่อการทุจริตที่เกิดขึ้น ประชาชนมีการกำกับติดตามมาตรฐานทางจริยธรรมของนักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐ และพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการกล่อมเกลางานสังคมและการปฏิบัติงานต่อต้านการทุจริต สร้างชุมชนเฝ้าระวังและต่อต้านการทุจริต เสริมสร้างสังคมธรรมาภิบาลสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต ปลูกฝังความพอเพียง มีวินัย ซื่อสัตย์ สุจริต พัฒนาหลักสูตรบทเรียน การเรียนการสอน การนำเสนอ และรูปแบบการป้องกันการทุจริต ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลในการบริหารประเทศ นักการเมืองต้องประพฤติตนให้โปร่งใส ประชาชนมีความกล้าและมีส่วนร่วมในการต่อต้านหรือชี้เบาะแสการทุจริต ปลูกจิตสำนึกการเป็นพลเมืองที่ดีหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต และปลูกฝังความพอเพียง มีวินัย ซื่อสัตย์ สุจริต

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ โชควรรกุล. (2560). กลยุทธ์การต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันด้วยการสร้างค่านิยมของกลุ่มนักศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 20(2), 237-238.
- คณิน บุญสุวรรณ. (2548). ปทานุกรมศัพท์รัฐสภาและการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- ณภัทร เตโช และคณะ. (2562). แนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในส่วนราชการไทย”. เอกสารวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนักบริหารเชิงยุทธศาสตร์ การป้องกันและปราบปรามการทุจริตระดับกลาง รุ่นที่ 1 ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. เรียกใช้เมื่อ 2 มกราคม 2563 จาก http://www.nacc.go.th/download/article/article_2000268443.pdf
- ดัชนีรับรู้ทุจริตปี 63. (2563). ดัชนีการทุจริตไทยอยู่อันดับ 104 ของโลก. เรียกใช้เมื่อ 2 มกราคม 2563 จาก <https://www.infoquest.co.th/2021/62561>
- ธีรวัฒน์ ขวัญใจ. (2549). สถานะของแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขานิติศาสตร์ . จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แผนยุทธศาสตร์. (2562). การป้องกันและปราบปรามการทุจริต. เรียกใช้เมื่อ 12 ธันวาคม 2562 จาก <http://www.mfa.go.th/acc/th/other/8592/91894>
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี 2560. (2563). แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ. เรียกใช้เมื่อ 2 มกราคม 2563 จาก <http://www.livinginthailand.com/cdc-2560-07.html>
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2563). สถิติประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. เรียกใช้เมื่อ 2563 มกราคม 2563 จาก <https://www.ect.go.th/ayutthaya/main.php?Filename=organize>
- Taro Yamane. (1967). Statistic: An Introductory Analysis. New York: Harpen and Row.

ส่วนประสมทางการตลาดและพฤติกรรมการซื้อผ่านแอปพลิเคชันสั่ง
อาหารของผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่*
MARKETING MIX AND BUYING BEHAVIOR VIA APPLICATION FOOD
DELIVERY OF CONSUMERS IN HAT YAI MUNICIPALITY

สุวัจน์ เพชรรัตน์

Suwatchanee Petcharat

ฟาริดา ซาซา

Farida Sasha

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

Hatyai University, Thailand

ณรงค์ศักดิ์ รอบคอบ

Narongsak Rorbkorb

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

Prince of Songkla University, Pattani Campus, Thailand

E-mail: suwatchanee@hu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของ แอปพลิเคชันสั่งอาหาร 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการสั่งซื้ออาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร 3) เพื่อเปรียบเทียบการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร โดยจำแนกตามชนิดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผู้ที่มีประสบการณ์ในการใช้บริการสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร จำนวน 400 คน และใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มอย่างง่าย ซึ่งเครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน F - test ผลการวิจัยพบว่า 1) การให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญในด้านผลิตภัณฑ์สูงที่สุด 2) พฤติกรรมในการสั่งซื้ออาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ส่วนใหญ่มีการเลือกใช้ Application Food Panda ในการสั่งอาหาร ซึ่งมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครั้ง 50 - 100 บาทมากที่สุด โดยส่วนใหญ่มีความถี่ใน

* Received 20 April 2021; Revised 5 May 2021; Accepted 22 May 2021

การใช้บริการ 3 - 5 ครั้ง/สัปดาห์ และนิยมใช้บริการแอปพลิเคชันสั่งอาหารในการสั่งอาหารในช่วงเวลา 10.01 - 12.00 น. มากที่สุด 3) ผลการเปรียบเทียบการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร จำแนกตามชนิดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร พบว่าโดยภาพรวมผู้ที่ใช้แอปพลิเคชันสั่งอาหารต่างกันจะมีการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: ส่วนประสมทางการตลาด, พฤติกรรมผู้บริโภค, แอปพลิเคชันสั่งอาหาร, การตลาดออนไลน์

Abstract

This research aims to study 1) the level of importance on the marketing mix of application food delivery 2) the behavior of ordering food via application food delivery 3) to compare the importance of marketing mix of application food delivery by type of application food delivery. The sample groups in this research are people in Hat Yai Municipality, Hat Yai District, Songkhla Province, 400 people who have experience in ordering food via of application food delivery and use simple random sampling. The data were collected by questionnaire. The statistical analysis was conducted by mean, percentage, standard deviation and F-test. The results of the research were as follows: 1. The overall, the emphasis on marketing mix of the of application food delivery was at a high level. For each aspect, It founds that the sample group was gave the highest importance to the product 2. Food Panda is the most of food ordering which the customer's order food via of application food delivery. The average cost is 50 - 100 baht per time, the most frequency time of using the service is 3-5 times per week and the most popular to use of application food delivery service to order food during 10.01- 12.00 hrs. 3. Comparison of the importance of marketing mix of food ordering application by type of application food delivery that Included people who use different applications for food ordering, there is no different emphasis on marketing mix and when consider each factor found that none of the factors were different.

Keywords: Marketing mix, buying behaviour, application food delivery, online marketing

บทนำ

ธุรกิจร้านอาหารในยุคปัจจุบันของประเทศไทยมีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและคาดว่าจะมีอัตราเพิ่มมากขึ้นทุกปี (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2562) ยังเป็นธุรกิจอันดับต้นๆ ที่น่าสนใจของนักลงทุนไม่ว่าจะเป็นร้าน อาหารในห้างสรรพสินค้า คาเฟ่ รวมไปถึงร้านอาหารแบบ Street Food ร้านอาหารทุกประเภทมีการเจริญเติบโตอย่างมาก แต่ก็เชื่อว่าร้านอาหารทุกร้านจะประสบความสำเร็จ เนื่องจากแต่ละยุคสมัยผู้บริโภคมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปจากเดิม นอกจากนี้สื่อโซเชียลมีเดียยังเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวันมากขึ้นด้วย ทำให้ธุรกิจร้านอาหารจำเป็นต้องศึกษาพฤติกรรมของผู้บริโภคให้มากยิ่งขึ้น ธุรกิจร้านอาหารนั้นเป็นธุรกิจที่เน้นการให้บริการเป็นหลัก เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน และเพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้บริโภค ดังนั้นการตอบโต้ที่ดีที่สุดคือ การเน้นไปที่การให้บริการทางด้านความสะดวกให้แก่ผู้บริโภคให้มากยิ่งขึ้น จึงจะส่งผลทำให้ธุรกิจอยู่รอดได้ ดังนั้นความสะดวกจึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลทำให้ธุรกิจร้านอาหารหันมาให้ความสนใจในการลงขายอาหารผ่านทางสื่อโซเชียลออนไลน์เพิ่มขึ้นอีกทาง ร่วมกับการขายหน้าร้านในรูปแบบเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของลูกค้าทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์ และเพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป จึงทำให้ธุรกิจแบบ Delivery Food เข้ามามีบทบาทสำคัญแก่ธุรกิจร้านอาหารอย่างเต็มตัว

จากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดดในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร และการติดต่อสื่อสารที่ไร้พรมแดน อินเทอร์เน็ตเป็นเครือข่ายการสื่อสารที่สามารถเชื่อมโยงคนทั่วโลกไว้ด้วยกัน ทำให้มีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ส่งผลให้ทุกปีตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) มีการขยายตัวเติบโตขึ้นร้อยละ 8-10 สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน) หรือ ETDA พบว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการเติบโตของ B2C (Business to Consumer) สูงเป็นอันดับที่ 1 ของอาเซียน ส่วนหนึ่งมาจากความเชื่อมั่นในเทคโนโลยี ระบบ e-Payment ที่สะดวกมากขึ้น การขนส่งที่รวดเร็ว ทำให้ธุรกิจออนไลน์เติบโตขึ้น ในปี พ.ศ. 2561 ตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) มีมูลค่าตลาดอยู่ที่ 3.2 ล้านล้านบาท โดยพบว่าอุตสาหกรรมที่มีมูลค่าสูง คือ อุตสาหกรรมการค้าปลีกและการค้าส่ง ซึ่งสินค้าและบริการที่เป็นที่นิยม คือ ธุรกิจห้างสรรพสินค้า รองลงมาคือ ธุรกิจจำหน่ายอาหาร อาหารแปรรูป และเครื่องดื่ม (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน), 2562) ศูนย์วิจัยธนาคารกสิกรไทย คาดการณ์แนวโน้มของการสั่งอาหารผ่านทางแอปพลิเคชัน จะเติบโตไม่ต่ำกว่าร้อยละ 12 ต่อปี ทำให้ปัจจุบันมีการแข่งขันในตลาดสูง มีแอปพลิเคชันอาหารอยู่ประมาณ 11 ราย โดยมีผู้เล่นรายหลักๆ 3 ราย ได้แก่ LINE MAN Food panda และ Grab Food ซึ่งแต่ละรายมีความแตกต่างในการให้บริการ (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2559)

ปัจจุบัน Delivery Food เป็นธุรกิจที่มีการเจริญเติบโตมากยิ่งขึ้น และเป็นธุรกิจที่เข้ามาตอบโจทย์แก่ผู้บริโภคและเข้ามาเป็นคู่ค้าทางธุรกิจให้แก่ธุรกิจร้านอาหาร ไม่ว่าจะเป็นทั้ง LineMan , Grab Food , Chindoo และ Food Panda ซึ่งแต่ละธุรกิจก็จะมีกลยุทธ์ตลาดและข้อดีที่แตกต่างกัน โดยปัจจุบันนี้ Delivery Food กลายเป็นผู้ประกอบการเกี่ยวกับธุรกิจบริการส่งอาหารถึงบ้าน โดยให้บริการส่งอาหารออนไลน์ที่มีผู้คนให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นการส่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ เพราะสืบเนื่องมาจากการให้ความสนใจของผู้บริโภคแก่ธุรกิจประเภทนี้ที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งธุรกิจประเภท Delivery Food มีให้บริการที่ครอบคลุมหลายจังหวัด ไม่เพียงแต่ในกรุงเทพหรือจังหวัดใกล้เคียง (ชนเผ่า ลักขณพันธุ์รักดี, 2560) รวมไปถึงเทศบาลนครหาดใหญ่ ได้เปิดให้บริการ และได้กระแสดอรับเป็นอย่างดี ซึ่งแต่ละธุรกิจเริ่มใช้วิธีลงพื้นที่ตามตลาดในการโปรโมท และเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคโดยการให้คู่มือส่วนลดเป็นการดึงดูดให้ผู้บริโภคดาวน์โหลดใช้แอปพลิเคชัน เพื่อเพิ่มการรับรู้และสร้างความเป็นที่รู้จักให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งปัจจัยนี้ส่งผลให้ร้านอาหารในหลายๆ ร้าน เริ่มจับมือทำธุรกิจกับธุรกิจประเภท Delivery Food แล้ว เพราะผู้บริโภคเริ่มให้ความสนใจในแอปพลิเคชันเป็นอย่างมาก และเพื่อตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน การจับมือทำธุรกิจกับ Delivery Food จึงเป็นช่องทางที่ดีให้แก่ธุรกิจร้านอาหารไม่มากนักน้อย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำการศึกษาระดับการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของ แอปพลิเคชันสั่งอาหาร และพฤติกรรมในการสั่งซื้ออาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร โดยเปรียบเทียบการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ตามการเลือกใช้แอปพลิเคชันสั่งอาหาร ของผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ด้วย ซึ่งคาดว่าผลการวิจัยในครั้งนี้จะนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้บริโภคและการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการสั่งซื้ออาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ในด้านการเลือกใช้แอปพลิเคชันสั่งอาหาร ค่าใช้จ่ายที่ใช้บริการ ความถี่ในการใช้บริการ และช่วงเวลาที่ใช้บริการ
3. เพื่อเปรียบเทียบการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร โดยจำแนกตามชนิดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีการวิจัยแบบการสำรวจ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือผู้บริโภคที่อาศัยในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ที่มีประสบการณ์ในการใช้บริการสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร เนื่องจากผู้วิจัยไม่ทราบจำนวนประชากรที่เคยใช้บริการสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหารที่อยู่ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างอ้างอิงสูตรของ Taro Yamane โดยมีขนาดตัวอย่างของประชากรที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และมีค่าความคลาดเคลื่อนที่ $\pm 5\%$ เมื่อนำไปแทนค่าในสูตร โดยที่ระดับความเชื่อมั่นที่กำหนดคือ 95% ดังนั้น ค่า $Z = 1.96$ และค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณสัดส่วนประชากรทั้งหมดที่ยอมรับได้คือ 5% ดังนั้น ค่า $E = 0.05$ สามารถคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้เท่ากับ 384.16 คน ผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 385 คน แต่ทั้งนี้เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการตอบแบบสอบถามไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามสำหรับงานวิจัยครั้งนี้เพิ่มขึ้นอีก 5% รวมเป็น 400 คน เพื่อให้ผลที่ได้มีความแม่นยำในการวิเคราะห์สมมติฐาน สำหรับวิธีการเลือกตัวอย่างผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยแจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มตัวอย่างที่เคยใช้บริการสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา (โดยใช้คำถามนำเพื่อจำแนกผู้ที่มีประสบการณ์ในการใช้บริการสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสอบถามส่วนประสมทางการตลาดและพฤติกรรมการซื้อขายผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหารของผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ โดยมีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดมีโครงสร้าง ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบเลือกตอบ ส่วนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการตัดสินใจสั่งซื้ออาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบเลือกตอบ ส่วนที่ 3 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดในการใช้แอปพลิเคชันสั่งอาหาร ซึ่งมีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ลักษณะคำถามแบบปลายเปิด ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยพิจารณาดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อคำถามเท่ากับ 0.5 ขึ้นไปซึ่งผลการหาคุณภาพพบว่า ข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งถือว่าผ่านเกณฑ์ทุกข้อ ตามเกณฑ์ที่กล่าวในสุมิล ติรภานันท์ ว่าข้อคำถามควรมีค่า IOC เข้าใกล้ 1 หากต่ำกว่า 0.5 ควรปรับปรุง จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 คน เพื่อพิจารณาคุณภาพของแบบสอบถามในด้านความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ของครอนบาค (Cronbach's alpha) พบว่าค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมีค่าเท่ากับ 0.854 ซึ่งถือว่ามีความสามารถนำไปใช้ได้

(สุวิมล ติรภานันท์, 2550) ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ของ Jacops, L. C., Fraen8el, R. J., & Wallen, E. N. ซึ่งระบุว่าค่าความเชื่อมั่นไม่ควรต่ำกว่า 0.70 (Jacops, L. C., 1991); (Fraen8el, R. J., & Wallen, E. N., 2006)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การศึกษาระดับการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.2 การศึกษาพฤติกรรมการตัดสินใจสั่งซื้ออาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร โดยใช้สถิติค่าความถี่ และร้อยละ

3.3 การเปรียบเทียบการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร โดยจำแนกตามชนิดของแอปพลิเคชันสั่งอาหารที่ใช้ โดยใช้สถิติการทดสอบค่า F-test และการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยใช้วิธีการเชฟเฟ (Scheffe's) ซึ่งก่อนการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการเป็นเอกพันธ์ของข้อมูลก่อนทำการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) โดยตรวจสอบใช้เทคนิค Levene test พบว่า ความแปรปรวนแต่ละกลุ่มไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขการทดสอบวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA)

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้มอบหมายให้ผู้ช่วยนักวิจัยลงพื้นที่เพื่อไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในเขตพื้นที่เทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการเลือกผู้บริโภคมที่มีประสบการณ์ในการใช้บริการสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ซึ่งได้ใช้คำถามนำเพื่อจำแนกผู้บริโภคมที่มีประสบการณ์ในการใช้บริการสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ซึ่งในการศึกษาวิจัยประกอบด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ชนิดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร

ตัวแปรตามตาม ประกอบด้วย ให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร และพฤติกรรมการสั่งซื้ออาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร

ผลการวิจัย

1. ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษาลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 51.80 และเป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 48.20 ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 16 - 25 ปี คิดเป็นร้อยละ 66.00 ซึ่งมีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 73.80 โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักเรียน/นักศึกษาคิดเป็นร้อยละ 59.00 ซึ่งมีรายได้อยู่ในช่วง 10,001 - 15,000 บาทคิดเป็นร้อยละ 40.8

2. ระดับการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร

ส่วนประสมทางการตลาด	Mean	S.D.	ระดับ ความสำคัญ
1. ด้านผลิตภัณฑ์	4.219	0.527	มาก
ความน่าสนใจ น่าเชื่อถือ	4.353	0.689	มาก
คุณภาพการใช้งานที่รวดเร็ว	4.238	0.676	มาก
เป็นศูนย์รวมอาหารที่หลากหลาย	4.217	0.763	มาก
ความสะดวกสบายในการเลือกซื้ออาหาร	4.067	0.860	มาก
2. ด้านราคา	4.056	0.614	มาก
มีวิธีการชำระเงินที่หลากหลาย	4.035	0.852	มาก
อัตราค่าบริการมีความเหมาะสมกับระยะทาง	4.057	0.807	มาก
มีระดับราคาอาหารที่หลากหลาย	4.075	0.788	มาก
3. ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	4.044	0.575	มาก
สถานที่ในการให้บริการและการจัดส่งอาหารครอบคลุมหลายพื้นที่	4.140	0.817	มาก
แอปพลิเคชันสั่งอาหารมีช่องทางการติดต่อลูกค้าเป็นรายบุคคลได้สะดวกรวดเร็ว	4.023	0.845	มาก
แอปพลิเคชันสั่งอาหารมีช่องทางให้คำแนะนำลูกค้าอย่างเหมาะสม	4.015	0.782	มาก
แอปพลิเคชันสั่งอาหารมีช่องทางช่วยแก้ปัญหาให้ลูกค้าได้ทันที เช่น สั่งอาหารผิดเมนู เป็นต้น	3.997	0.751	มาก
4. ด้านการส่งเสริมการตลาด	3.977	0.653	มาก
มีการโฆษณาตามสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ลูกค้ารับรู้ถึงโปรโมชั่น	4.032	0.808	มาก
มีการให้คูปองส่วนลดให้กับลูกค้า	3.990	0.881	มาก
การจัดบูธเพื่อโปรโมท และแจกส่วนลดเพื่อให้แอปพลิเคชันสั่งอาหาร มีความน่าสนใจ	3.907	0.849	มาก
5. ด้านบุคลากร	4.098	0.530	มาก
พนักงานแต่งกายเรียบร้อย	4.262	0.735	มาก
พนักงานพูดจาสุภาพเรียบร้อย	4.083	0.733	มาก
พนักงานมีทักษะที่ดี และเชี่ยวชาญทางด้านเส้นทาง	4.025	0.749	มาก
Uniforms ของพนักงานมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน	4.025	0.899	มาก
6. ด้านลักษณะทางกายภาพ	4.045	0.610	มาก
บรรจุภัณฑ์สำหรับใช้ส่งอาหารมีมาตรฐาน	4.105	0.788	มาก
ตราสินค้ามีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน	4.038	0.865	มาก
หน้าร้านมีตราสินค้าของผู้ให้บริการที่ชัดเจน	3.993	0.806	มาก
7. ด้านกระบวนการ	4.023	0.564	มาก
ขั้นตอนในการสมัครและเข้าใช้บริการมีความสะดวกและรวดเร็ว	4.120	0.808	มาก
สามารถติดตามผลการชำระเงินและการสั่งอาหารได้ทันที	3.995	0.859	มาก
มีระบบการติดตามการจัดส่งอาหารสามารถเช็คติดตามได้ตลอด	4.055	0.799	มาก
มีการติดตามหลังการขายอย่างสม่ำเสมอ โดยการให้แสดงความพึงพอใจ	3.922	0.854	มาก
รวม	4.075	0.423	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้บริโภคมีความคิดเห็นต่อการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทาง การตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.075 อยู่ในระดับมาก และเมื่อ พิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า การให้ความสำคัญกับส่วน ประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ด้านผลิตภัณฑ์มีค่าเฉลี่ย 4.219 อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านบุคลากร ด้านราคา ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านช่องทางการจัดจํา หน่วย ด้านกระบวนการ และด้านการส่งเสริมการตลาดมีค่าเฉลี่ย 4.098, 4.056, 4.045, 4.044, 4.023 และ 3.977 ตามลำดับ ซึ่งทุกด้านอยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นในแต่ละด้าน พบว่า ด้านผลิตภัณฑ์ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.219 อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ แรก พบว่า ความน่าสนใจ น่าเชื่อถือมีค่าเฉลี่ย 4.353 รองลงมาคือ คุณภาพการใช้งานที่รวดเร็ว และเป็นศูนย์รวมอาหารที่หลากหลาย มีค่าเฉลี่ย 4.238 และ 4.217 ตามลำดับ ซึ่งทุกประเด็น อยู่ในระดับมาก

ด้านราคา ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.056 อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นราย ประเด็นโดยเรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก พบว่า มีระดับราคาอาหารที่หลากหลาย มี ค่าเฉลี่ย 4.075 รองลงมา คือ อัตราค่าบริการมีความเหมาะสมกับระยะทาง และมีวิธีการชำระ เงินที่หลากหลาย มีค่าเฉลี่ย 4.057 และ 4.035 ตามลำดับ ซึ่งทุกประเด็นอยู่ในระดับมาก

ด้านช่องทางการจัดจําหน่าย ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.044 อยู่ในระดับมาก และเมื่อ พิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก พบว่า สถานที่ในการ ให้บริการและการจัดส่งอาหารครอบคลุมหลายพื้นที่ มีค่าเฉลี่ย 4.140 รองลงมา คือ แอปพลิเคชันสั่งอาหารมีช่องทางการติดต่อลูกค้าเป็นรายบุคคลได้สะดวกรวดเร็ว และแอปพลิเคชันสั่ง อาหารมีช่องทางให้คำแนะนำลูกค้าอย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย 4.023 และ 4.015 ตามลำดับ ซึ่ง ทุกประเด็นอยู่ในระดับมาก

ด้านการส่งเสริมการตลาด ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 3.977 อยู่ในระดับมาก และเมื่อ พิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก พบว่า มีการโฆษณาตาม สื่อต่าง ๆ เพื่อให้ลูกค้ารับรู้ถึงโปรโมชั่น มีค่าเฉลี่ย 4.032 รองลงมา คือ มีการให้คูปองส่วนลด กับลูกค้า และการจัดบูธเพื่อโปรโมท และแจกส่วนลดเพื่อทำให้ออปพลิเคชันสั่งอาหารมีความ น่าสนใจ มีค่าเฉลี่ย 3.990 และ 3.907 ตามลำดับ ซึ่งทุกประเด็นอยู่ในระดับมาก

ด้านบุคลากร ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.098 อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นราย ประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก พบว่า พนักงานแต่งกายเรียบร้อย มีค่าเฉลี่ย 4.262 รองลงมา คือ พนักงานพูดจาสุภาพเรียบร้อย พนักงานมีทักษะที่ดี และเชี่ยวชาญ ทางด้านเส้นทาง และ Uniforms ของพนักงานมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน มีค่าเฉลี่ย 4.083 และ 4.025 ตามลำดับ ซึ่งทุกประเด็นอยู่ในระดับมาก

ด้านลักษณะทางกายภาพ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.045 อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก พบว่า บรรจุภัณฑ์สำหรับใช้ส่งอาหารมีมาตรฐาน มีค่าเฉลี่ย 4.045 รองลงมา คือ ตราสินค้ามีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน และหน้าร้านมีตราสินค้าของผู้ให้บริการที่ชัดเจน มีค่าเฉลี่ย 4.038 และ 3.993 ตามลำดับ ซึ่งทุกประเด็นอยู่ในระดับมาก

ด้านกระบวนการ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.023 อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก พบว่า ขั้นตอนการสมัครและเข้าใช้บริการมีความสะดวกรวดเร็ว มีค่าเฉลี่ย 4.120 รองลงมา คือ มีระบบการติดตามการจัดส่งอาหารสามารถเช็คติดตามได้ และสามารถติดตามผลการชำระเงินและสั่งอาหารได้ทันที มีค่าเฉลี่ย 4.055 และ 3.995 ตามลำดับ ซึ่งทุกประเด็นอยู่ในระดับมาก

3. พฤติกรรมในการสั่งซื้ออาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ในด้านการเลือกใช้แอปพลิเคชัน ค่าใช้จ่ายที่ใช้บริการ ความถี่ในการใช้บริการ และช่วงเวลาที่ใช้บริการ

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลพฤติกรรมในการสั่งซื้ออาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ของผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ (N = 400)

พฤติกรรมของผู้บริโภค	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การเลือกใช้แอปพลิเคชันสั่งอาหาร		
Food Panda	241	60.20
Grab Food	133	33.30
อื่นๆ เช่น Chindoo Dee Buddee และ Dr. Food	26	6.50
2. ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครั้งในการใช้บริการสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร		
น้อยกว่า 50 บาท	56	14.00
50 - 100 บาท	192	48.00
101 - 200 บาท	106	26.50
201 - 400 บาท	29	7.20
มากกว่า 400 บาทขึ้นไป	17	4.30
3. ความถี่ในการใช้บริการแอปพลิเคชันในการสั่งอาหาร		
น้อยกว่า 3 ครั้ง/สัปดาห์	169	42.20
3 - 5 ครั้ง/สัปดาห์	178	44.50
6 - 10 ครั้ง/สัปดาห์	31	7.80
มากกว่า 10 ครั้ง/สัปดาห์	22	5.50
4. ช่วงเวลาที่นิยมใช้บริการแอปพลิเคชันในการสั่งอาหาร		
8.00 - 10.00 น.	18	4.5
10.01 - 12.00 น.	135	33.7
12.01 - 14.00 น.	62	15.5
14.01 - 18.00 น.	29	7.3
18.01 - 21.00 น.	126	31.5
21.01 น. เป็นต้นไป	30	7.5
รวม	400	100.0

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้บริโภคมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมในการสั่งซื้ออาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ของผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ พบว่า ส่วนใหญ่เลือกใช้ Application Food Panda ในการสั่งอาหารมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.30 ซึ่งส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครั้งในการใช้บริการสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร 50 - 100 บาท คิดเป็นร้อยละ 48.00 โดยมีความถี่ในการใช้บริการแอปพลิเคชันในการสั่งอาหาร 3 - 5 ครั้ง/สัปดาห์ มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 44.50 และส่วนใหญ่นิยมใช้บริการแอปพลิเคชันในการสั่งอาหารในช่วงเวลา 10.01 - 12.00 น. คิดเป็นร้อยละ 33.80

4. เปรียบเทียบการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร โดยจำแนกตามชนิดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร

ตารางที่ 3 แสดง ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร จำแนกตามชนิดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร

ส่วนประสมทางการตลาด	แอปพลิเคชันสั่งอาหาร	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ด้านผลิตภัณฑ์	Food Panda	4.206	0.520
	Grab Food	4.211	0.519
	อื่นๆ	4.375	0.617
	Total	4.219	0.527
ด้านราคา	Food Panda	4.066	0.641
	Grab Food	4.018	0.570
	อื่นๆ	4.154	0.575
	Total	4.056	0.614
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	Food Panda	4.114	0.837
	Grab Food	4.004	0.598
	อื่นๆ	3.971	0.610
	Total	4.068	0.752
ด้านการส่งเสริมการตลาด	Food Panda	3.983	0.651
	Grab Food	3.977	0.659
	อื่นๆ	3.910	0.664
	Total	3.977	0.653
ด้านบุคลากร	Food Panda	4.081	0.534
	Grab Food	4.132	0.510
	อื่นๆ	4.087	0.600
	Total	4.098	0.530
ด้านลักษณะทางกายภาพ	Food Panda	4.044	0.579
	Grab Food	4.023	0.642
	อื่นๆ	4.167	0.726
	Total	4.045	0.610

ส่วนประสมทางการตลาด	แอปพลิเคชันสั่งอาหาร	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ด้านกระบวนการ	Food Panda	4.008	0.553
	Grab Food	4.049	0.579
	อื่นๆ	4.029	0.610
	Total	4.023	0.564
ผลรวมส่วนประสมทางการตลาด	Food Panda	4.077	0.410
	Grab Food	4.065	0.38
	อื่นๆ	4.102	0.477
	Total	4.075	0.423

จากตารางที่ 3 พบว่า แอปพลิเคชันสั่งอาหารให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์ เป็นอันดับ 1 มีค่าเฉลี่ย 4.219 รองลงมา ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านราคา ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านกระบวนการ และด้านการส่งเสริมการตลาด มีค่าเฉลี่ย 4.098, 4.068, 4.056, 4.045, 4.023 และ 3.977 ตามลำดับ

เมื่อจำแนกเป็นชนิดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร พบว่า Application Food Panda Application Grab Food และแอปพลิเคชันสั่งอาหาร อื่นๆ เช่น Chimdoo, Buddey และ Dr.Food เป็นต้น ต่างก็ให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์เป็นอันดับแรก มีค่าเฉลี่ย 4.206, 4.211 และ 4.375 ตามลำดับ และให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดด้านการส่งเสริมการตลาดเป็นอันดับสุดท้าย มีค่าเฉลี่ย 3.983, 3.977 และ 3.910 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงผลการเปรียบเทียบการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร จำแนกตามชนิดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร

ส่วนประสมทางการตลาด	ความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ด้านผลิตภัณฑ์	Between Groups	2	.680	.340	1.227	.294
	Within Groups	397	110.054	.277		
	Total	399	110.734			
ด้านราคา	Between Groups	2	.472	.236	.625	.536
	Within Groups	397	149.726	.377		
	Total	399	150.198			
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	Between Groups	2	1.305	.653	1.154	.316
	Within Groups	397	224.526	.566		
	Total	399	225.831			
ด้านการส่งเสริมการตลาด	Between Groups	2	.126	.063	.147	.864
	Within Groups	397	170.101	.428		
	Total	399	170.227			
ด้านบุคลากร	Between Groups	2	.221	.110	.392	.676

ส่วนประสมทางการตลาด	ความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
	Within Groups	397	111.856	.282		
	Total	399	112.077			
ด้านลักษณะทางกายภาพ	Between Groups	2	.452	.226	.606	.546
	Within Groups	397	148.071	.373		
	Total	399	148.523			
ด้านกระบวนการ	Between Groups	2	.142	.071	.222	.801
	Within Groups	397	126.957	.320		
	Total	399	127.099			
ภาพรวมส่วนประสมทางการตลาด	Between Groups	2	.032	.016	.088	.916
	Within Groups	397	71.253	.179		
	Total	399	71.284			

จากตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร จำแนกตามชนิดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ของผู้ใช้แอปพลิเคชันสั่งอาหาร ต่างกัน พบว่าโดยภาพรวม มีการให้ความสำคัญกับแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยค้นพบเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดและพฤติกรรมกรซื้อผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหารของผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่สามารถเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีและแนวคิดในการวิจัยดังนี้

1. จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 พบว่า ผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่มีความคิดเห็นต่อการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ในภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (Product) เป็นองค์ประกอบแรกและสำคัญที่สุดของส่วนประสมทางการตลาด (marketing mix) ผลิตภัณฑ์ หมายถึง สิ่งใดๆ ที่ต้องการนำเสนอต่อตลาดเพื่อสนองความจำเป็นหรือความต้องการของลูกค้าให้พึงพอใจผลิตภัณฑ์ที่เสนอขายอาจจะมีตัวตนหรือไม่ มีตัวตนก็ได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ เซนส์ ลักษณะพันธุ์ภักดี ที่ระบุว่ากลยุทธ์ผลิตภัณฑ์จะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเรื่องส่วนประสมผลิตภัณฑ์ (product mixes) สายผลิตภัณฑ์ (product lines) ตราสินค้า (brands) การบรรจุภัณฑ์และป้ายฉลาก (packaging and labeling) ให้ประสานสอดคล้องกันซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีส่วนประสมทางการตลาด สำหรับธุรกิจบริการ 7 ด้าน (7P's) (เซนส์ ลักษณะพันธุ์ภักดี, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุรณี ฤทธิ์มาก และจุฑารัตน์ เกียรติศิริศรี ซึ่งพบว่าผู้บริโภค ให้ความสำคัญกับปัจจัยด้าน

ผลิตภัณฑ์ ในเชิงบวกต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านทางแอปพลิเคชันออนไลน์มากที่สุด (สุรภิฤทธิมา, 2562); (จุฑารัตน์ เกียรติศรีศรี, 2558)

2. จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 พบว่า พฤติกรรมในการสั่งซื้ออาหารผ่านทางแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ส่วนใหญ่ผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่มีการเลือกใช้ Application Food Panda มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครั้ง 50-100 บาท มีความถี่ในการใช้บริการ 3-5 ครั้ง/สัปดาห์ และสั่งอาหารในช่วงเวลา 10.01-12.00 น. ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริโภคมักสั่งอาหารประเภทข้าว ก๋วยเตี๋ยว เป็นต้น ซึ่งเป็นอาหารมื้อหลักของแต่ละวัน เพื่อความสะดวกโดยไม่ต้องเดินทางออกจากที่พัก ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดพฤติกรรมของผู้บริโภค ซึ่งผู้บริโภคจะทำการค้นหาความต้องการเกี่ยวกับการซื้อ การประเมินการใช้ผลิตภัณฑ์หรือบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับตนเองมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ ญัฐจุฑา พงศ์สุพัฒน์ ได้ศึกษาตลาดแอปพลิเคชันอาหารและพฤติกรรมผู้บริโภคต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการแอปพลิเคชันอาหาร พบว่า โดยส่วนใหญ่ใช้บริการสั่งอาหารในช่วงเวลากลางวันมากที่สุด และรองลงมาจะใช้บริการสั่งอาหารในช่วงเวลาเย็น (ญัฐจุฑา พงศ์สุพัฒน์, 2561) และธนรัตน์ ศรีสำอางค์ ได้ศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครต่อการใช้บริการสั่งอาหารเดลิเวอรี่ผ่านเว็บไซต์ พบว่า ช่วงเวลาในการใช้บริการสั่งอาหารเป็นช่วงกลางวันมากที่สุด รองลงมาเป็นช่วงเวลาเย็น ซึ่งเป็นลักษณะการบริโภคอาหารเดลิเวอรี่ของผู้บริโภคเป็นอาหารมื้อหลัก (ธนรัตน์ ศรีสำอางค์, 2558)

3. จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 การวิเคราะห์การเปรียบเทียบการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ตามชนิดของแอปพลิเคชันสั่งอาหารที่ใช้ พบว่ามีการให้ความสำคัญกับ ส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากร้านอาหารโดยส่วนใหญ่มีแอปพลิเคชันสั่งอาหารเกือบทุกแอปพลิเคชัน รวมทั้งผู้บริโภคก็ใช้แอปพลิเคชันสั่งอาหารเกือบทุกแอปพลิเคชันที่ให้บริการในพื้นที่ดังนั้น ในการเลือกใช้แอปพลิเคชันต่างชนิดกัน ผู้บริโภคมักมองไปถึงความสะดวกสบาย ร้านค้าที่ให้บริการ และราคาให้บริการ ซึ่งประเด็นในการตัดสินใจเลือกซื้อ มักจะมาจาก 1) ความต้องการในการบริโภคในแต่ละประเภทของอาหาร 2) โปรโมชั่นของแต่ละร้านในช่วงนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับญัฐศาสตร์ ปัญญา และวัชรพจน์ ทรัพย์สงวนบุญ ซึ่งพบว่า ผู้บริโภคโดยส่วนใหญ่มีพฤติกรรมในการเลือกใช้บริการอาหารตามสั่งแบบจัดส่งจากความสะดวกสบายของผู้บริโภค (ญัฐศาสตร์ ปัญญา และวัชรพจน์ ทรัพย์สงวนบุญ, 2562)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริโภคมีความคิดเห็นต่อการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นราย

ด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า การให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ด้านผลิตภัณฑ์มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านบุคลากร ด้านราคา ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านกระบวนการ และด้านการส่งเสริมการตลาด ตามลำดับ ซึ่งทุกด้านอยู่ในระดับมาก สำหรับพฤติกรรมในการสั่งซื้ออาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร พบว่า ส่วนใหญ่เลือกใช้ Application Food Panda ในการสั่งอาหารมากที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครั้งในการใช้บริการสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหาร 50-100 บาท โดยมีความถี่ในการใช้บริการแอปพลิเคชันในการสั่งอาหาร 3-5 ครั้ง/สัปดาห์มากที่สุด และส่วนใหญ่นิยมใช้บริการแอปพลิเคชันในการสั่งอาหารในช่วงเวลา 10.01-12.00 น. และสำหรับผลการเปรียบเทียบการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร จำแนกตามชนิดของแอปพลิเคชันสั่งอาหาร ของผู้ใช้แอปพลิเคชันสั่งอาหารต่างกัน พบว่าโดยภาพรวม มีการให้ความสำคัญกับแอปพลิเคชันสั่งอาหารไม่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2562). บทวิเคราะห์ธุรกิจร้านอาหารประจำเดือนกุมภาพันธ์ 2562. เรียกใช้เมื่อ 6 มกราคม 2563 จาก https://www.dbd.go.th/download/document_file/Statistic/2562/T26/T26_201902.pdf
- จุฑารัตน์ เกียรติศรีคม. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อการซื้อสินค้าผ่านทางแอปพลิเคชันออนไลน์ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. ใน การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนศ ลักษณะพันธุ์ภักดี. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการสั่งอาหารแบบเดลิเวอรี ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. ใน การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐรจา พงศ์สุพัฒน์. (2561). การศึกษาตลาดแอปพลิเคชันอาหารและพฤติกรรมผู้บริโภคต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการแอปพลิเคชันอาหาร. ใน การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐศาสตร์ ปัญญาณะ และวัชรพจน์ ทรัพย์สงวนบุญ. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการอาหารตามสั่งแบบจัดส่ง. วารสาร เศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยทักษิณ, 11(1), 53-66.
- ธนรัตน์ ศรีสาอางค์. (2558). พฤติกรรมผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครต่อการใช้บริการสั่งอาหารเดลิเวอรีผ่านเว็บไซต์. ใน การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2559). จับตาปี 60 สั่งอาหารออนไลน์หนุนตลาด Delivery โตร้อยละ 11-15 สวนทางภาพรวมธุรกิจร้านอาหารที่เติบโตเพียงเล็กน้อย. เรียกใช้เมื่อ 6

- มกราคม 2563 จาก https://www.kasikornresearch.com/InfoGraphic/Documents/2797_p.pdf
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน). (2562). ETDA เผยมูลค่า e-Commerce ไทยโตต่อเนื่อง ยอดปี 2561 พุ่งสูง 3.2 ล้านบาท. เรียกใช้เมื่อ 6 มกราคม 2563 จาก <https://www.thansettakij.com/content/tech/383610>
- สุรณี ฤทธิ์มาก. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจใช้แอปพลิเคชันไลน์ฟู้ด (Line Food Application) ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร. ใน การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุวิมล ติรกันันท์. (2550). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Fraenkel, R. J., & Wallen, E. N. (2006). How to design and evaluate research in education 6th ed. Boston: McGraw – Hill.
- Jacobs, L. C. (1991). Test Reliability. IU Bloomington Evaluation Services and Testing (Best). Indiana : Indiana University Blomington.

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหาร
สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม*
DEVELOPING A PROGRAM TO STRENGTHEN LEARNING LEADERSHIP
OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE SECONDARY EDUCATION
SERVICE AREA OFFICE MAHASARAKHAM

จิตกมล โคตรทองกลาง

Jitkamol Kottonglang

ธรินธร นามวรรณ

Tharinthorn Namwan

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Mahasarakham University, Thailand

E-mail: jitgamon@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม 2) พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ โดยใช้วิธีดำเนินการวิจัยและพัฒนา แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 317 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบมาตราส่วน ระยะที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำผ่านการประเมินโปรแกรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการจำเป็น เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การเรียนรู้เป็นทีม การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงาน การบูรณาการความหลากหลาย 2) โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำ ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) วิธีการพัฒนา

* Received 28 April 2021; Revised 14 May 2021; Accepted 2 June 2021

และ 5) การวัดและประเมินผล มี 6 Module ประกอบด้วย การเรียนรู้เป็นทีม การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์ การบูรณาการความหลากหลาย และการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ซึ่งผลการประเมินโปรแกรมโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: โปรแกรม, เสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research article were to 1) study current conditions, desirable conditions, and the needs to strengthen learning leadership of school administrators under the secondary education service area office mahasarakham and 2) develop a program strengthen learning leadership. The research method was divided into 2 phases. Phase 1 was to study current conditions. desirable conditions. and the needs. The samples were 317 school administrators and teachers through stratified random sampling technique and research instrument was scaling questionnaire. phase 2 was to develop a program to Strengthen learning leadership. Passed the program assessment by 5 experts through purposive sampling technique and research instrument was an assessment of appropriateness and feasibility. Data were analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation and modified priority index. The results showed that; 1) The overall picture of current condition was at mean level the desirable condition overall is at a highest level. The necessity assessment to the development which ordered of the needs assessment from more to less were creativity, Powerful Environment, Team learning, Self - directed learning, The apply technology to the performance, Integrating Pluralism. 2) Program to strengthen learning leadership were consisted of 1)principle 2)objective 3)content 4)development activities and 5)measurement and evaluation. The content consists of 6 modules: Team learning, The apply technology to the performance of management, Powerful Environment, Creativity, Integrating Pluralism and, Self - directed learning. The results of overall program evaluation were high level appropriate and the possibilities are at the highest level.

Keywords: Program, Strengthen Learning Leadership, School Administrators

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในการจัดการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องจัดให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและพัฒนาการของผู้เรียน เน้นฝึกทักษะกระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ความรู้เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้การปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสังคม การจัดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ยิ่ง ยิ่ง เพื่อมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข การเรียนการสอนที่ดีนั้นควรมีความเป็นพลวัตร คือ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ สารการเรียนรู้ รูปแบบเทคนิค วิธีการ

ในยุคปฏิรูปการศึกษาจำเป็นต้องมีผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำที่เหมาะสมและเป็นมืออาชีพ จึงจะนำโรงเรียนบรรลุความสำเร็จตามภารกิจและบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ซึ่งต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ภาวะผู้นำและคุณลักษณะที่เอื้อ โดยเฉพาะ ตลอดจนนำแนวทางและหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานมาใช้ รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมที่ทรงพลังเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ ผู้บริหารในอนาคตจึงต้องมีคุณสมบัติที่เป็นผู้นำ การเปลี่ยนแปลงในคุณภาพการศึกษาและจัดการบริหารสถานศึกษาที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ หรือเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (กนกอร สมปราษฎ์, 2560) ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นการรวมตัวกันของผู้บริหารสถานศึกษาและครู เพื่อร่วมมือร่วมพลัง เรียนรู้ร่วมกันและสะท้อนผลการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยการปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน (สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, 2557) โดย Peter Senge มีแนวคิดที่จะผลักดันและสนับสนุนให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้จะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เต็มเปี่ยมของทุกคนและทุกระดับในองค์กรโดยถือว่าคนทุกคนมีธรรมชาติที่จะเรียนรู้และรักที่จะเรียนรู้เพื่อแสวงหาสิ่งที่ดีให้แก่ชีวิต (Senge, P. M. , 1990) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้นั้น ผู้บริหารและครูจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำการเรียนรู้การเรียนรู้เพื่อที่จะพัฒนาการศึกษาในโลกยุคปัจจุบัน ภาวะผู้นำการเรียนรู้เป็นภาวะผู้นำที่จำเป็นและเหมาะสมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งในยุคปัจจุบัน เนื่องจากสถานศึกษาและชุมชนเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรมและการสร้างคนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งรวมทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาต่าง ๆ ด้วย ภาวะผู้นำการเรียนรู้มีการกำหนดทิศทางและความรับผิดชอบในการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น เป็นการจัดกิจกรรมในรูปแบบการกระจายกิจกรรม การเชื่อมต่อและ

ความสัมพันธ์อาจมีระบบการเรียนรู้ที่แตกต่าง การจัดกิจกรรมที่แตกต่างกันในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นในการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ พากเพียร และสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น (Southworth, G., 2004)

ภาวะผู้นำการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเสริมสร้าง ช่วยเหลือ สนับสนุนการปฏิบัติการเรียนรู้ให้บรรลุผล และสร้างสิ่งแวดล้อมที่มีพลังต่อการเรียนรู้หรือการขยายศักยภาพการเรียนรู้และการเกิดนวัตกรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นโดยผ่านการกระจาย การแบ่งปัน การเชื่อมต่อกิจกรรมและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งในระบบและนอกระบบของการศึกษาเรียนรู้หรือในชุมชนแห่งการเรียนรู้ภาวะผู้นำการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลทำให้เกิดการขยายขีดความสามารถการเรียนรู้มากขึ้นในทุกระดับ เป็นกระบวนการและพฤติกรรมและความสามารถที่ทำให้บุคคลมีศักยภาพในการเรียนรู้มากขึ้น มีนวัตกรรม มีการพัฒนาวิชาชีพเกิดขึ้นของบุคคลในทุกระดับทำให้โรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลถึงศักยภาพ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลขององค์กร ชุมชนและสังคม ภาวะผู้นำการเรียนรู้จึงนับว่ามีความสำคัญในยุคปัจจุบัน และจำเป็นต้องพัฒนาครูและผู้บริหารให้มีภาวะผู้นำการเรียนรู้ก่อนจะไปสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Marquardt, M. J., 1996) การพัฒนาภาวะผู้นำของครูเพื่อก้าวสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ครูจึงต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาเป็นพลวัตปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (paradigm shift) (กนกอร สมปราชญ์, 2560)

การพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ ทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม มีแนวนโยบายในด้านของการพัฒนาคุณภาพการบริหารการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ โดยมีจุดเน้นด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา คือ 1) ครูได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ และทักษะในการสื่อสารมีสมรรถนะในการสอน อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ครูได้รับการพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอน การสอนคิดแบบต่าง ๆ และการวัดประเมินผลให้สามารถพัฒนาและประเมินผลนักเรียนให้มีคุณภาพตามศักยภาพเป็นรายบุคคล 3) ครูสามารถยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศและการสื่อสารอย่างเหมาะสม 4) ครูได้รับการนิเทศแบบกัลยาณมิตร โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูทั้งในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียน หรือภาคส่วนอื่น ๆ ตามความพร้อมของโรงเรียน 5) ครูสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และทุกภาคส่วน ให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ 6) ครูจัดการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับการเป็นประชาคมอาเซียน 7) ครูและบุคลากรทางการศึกษา มีจิตวิญญาณของความเป็นครู การเป็นครูมืออาชีพ และยึดมั่นในจรรยาบรรณของวิชาชีพ 8) ผู้บริหารสถานศึกษา มีความสามารถในการบริหารงานทุกด้านให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล 9) ครู และบุคลากรทางการศึกษา มีขวัญกำลังใจในการทำงาน 10) องค์กร คณะบุคคลและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง วางแผนและสรรหาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน และสังคม (สำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม, 2563) จากจุดเน้นด้านครูและบุคลากรทางการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม จะเห็นว่าให้ความสำคัญกับพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถ เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน และพฤติกรรมภาวะผู้นำมีผลต่อการพัฒนาผลลัพธ์และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำที่เน้นการเรียนรู้เป็นสำคัญ

โรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคามเป็นสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีภารกิจหลักคือ จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามที่หลักสูตรกำหนด แต่จากรายงานผลสอบ O - NET ปีการศึกษา 2562 ของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) พบว่า ผลการทดสอบทั้งในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 คะแนนเฉลี่ยทุกรายวิชาเท่ากับ 34.31 และ 27.34 ตามลำดับ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม, 2563) รับผิดชอบสูงสุดต่อผลสัมฤทธิ์ดังกล่าวคือ ผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องหาวิธีการเพื่อพัฒนาและยกระดับการเรียนรู้ให้สูงขึ้น ดังที่ สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา ได้สรุปว่าการจัดการศึกษาที่มุ่งสู่คุณภาพในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการองค์ประกอบหลายอย่าง องค์ประกอบหลัก ๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557) ได้แก่ การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การมีส่วนร่วมในการศึกษาเรียนรู้ของผู้เรียน การมีส่วนร่วมของทุกคน ทุกฝ่าย และทุกหน่วย การนำหลักการและแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ (ธีระ รุญเจริญ, 2557) เป้าหมายการพัฒนาการศึกษา มีดังนี้ 1) พัฒนาระบบการเรียนการสอนเพื่อเติมเต็มศักยภาพให้ผู้เรียนมีทักษะของศตวรรษที่ 21 2) การพัฒนาระบบครูให้มีคุณภาพ 3) การสร้างความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ในระบบการศึกษา 4) การลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านต่าง ๆ ในระบบการศึกษา ซึ่งการแก้ไขปัญหาทางการศึกษานี้ผู้บริหารจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้นำในการพัฒนาการศึกษา

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม เพื่อนำผลจากการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาที่จำเป็นและเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม

2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R & D) แบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งกรอบแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม

1. ประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา และครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม ได้แก่ ผู้อำนวยการ 35 คน รองผู้อำนวยการ 27 คน ครู 1,714 คน รวมเป็น จำนวน 1,776 คน และได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 317 คน

2. กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการสุ่มอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 317 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม มีวิธีการสุ่มดังนี้

2.1 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตาราง Krejcie and Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 317 คน โดยผู้วิจัยได้ทำการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 95% และระดับความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างที่ .05

2.2 การสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling Technique) และใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นชั้นในการสุ่ม

2.3 กำหนดสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างตามขนาดของประชากรที่สังกัดในสถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อสุ่มผู้บริหารและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม จำนวน 317 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) สอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม โดยจำแนกข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของ Likert วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีเยี่ยม (Best Practice) โดยผู้วิจัย ดำเนินการ ดังนี้

1. โรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีเยี่ยม (Best Practice) โดยกำหนดเกณฑ์ ดังนี้

1.1 เป็นโรงเรียนที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศเกี่ยวกับการพัฒนาด้าน ภาวะผู้นำการเรียนรู้

1.2 ผลงานความสำเร็จทางด้านการบริหารจัดการ ในระดับภาค ระดับชาติ เป็นที่ประจักษ์และยอมรับโดยทั่วกัน

2. ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสารคามพิทยาคม โรงเรียนวาปีปทุม และโรงเรียนพยุภคภูมิวิทยาคาร

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม

5. การจัดกระทำข้อมูล วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาโรงเรียน ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีเยี่ยม (Best Practice) มาสรุปหลอมรวมตามประเด็นขององค์ประกอบทั้ง 6 ด้านของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษามหาสารคาม

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม

1. ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม จำนวน 5 คน โดย กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีคุณสมบัติ ดังนี้

1.1 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาวะผู้นำ เป็นผู้บริหารการศึกษา ที่มีวุฒิ การศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโทด้านการบริหารการศึกษา เป็นผู้บริหารในหน่วยงาน การศึกษาตั้งแต่ระดับเขตพื้นที่ขึ้นไป และมีตำแหน่งทางการบริหารตั้งแต่ระดับรองผู้อำนวยการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขึ้นไป

1.2 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบริหารการศึกษา เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ สังกัดในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ที่มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับ ปริญญาโททางด้านการบริหารการศึกษา หรือมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าเชี่ยวชาญ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบประเมินการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม ซึ่งเป็นแบบประเมินมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ โดยการประเมินความเหมาะสมและเป็นไปได้

3. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม โดยรวมรายด้าน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม โดยรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำการเรียนรู้	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI _{modified}	ลำดับ
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล		
1. ด้านการเรียนรู้เป็นทีม	2.82	0.26	ปานกลาง	4.52	0.41	มากที่สุด	0.60	3
2. ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร	2.96	0.18	ปานกลาง	4.64	0.38	มากที่สุด	0.57	5
3. ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้	2.75	0.23	ปานกลาง	4.62	0.41	มากที่สุด	0.68	2
4. ด้านความคิดสร้างสรรค์	2.61	0.33	ปานกลาง	4.62	0.40	มากที่สุด	0.77	1
5. ด้านการบูรณาการความหลากหลาย	2.97	0.34	ปานกลาง	4.55	0.48	มากที่สุด	0.54	6
6. ด้านการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง	2.90	0.32	ปานกลาง	4.57	0.43	มากที่สุด	0.58	4
โดยรวม	2.83	0.28	ปานกลาง	4.58	0.42	มากที่สุด		

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.83 เมื่อพิจารณารายด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านการบูรณาการความหลากหลาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.97 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดได้แก่ ด้านความคิดสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.61 และสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 เมื่อพิจารณารายด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้

ในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.64 และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการเรียนรู้เป็นทีม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 และลำดับความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความคิดสร้างสรรค์ ($PNI_{modified} = 0.77$) ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ($PNI_{modified} = 0.68$) ด้านการเรียนรู้เป็นทีม ($PNI_{modified} = 0.60$) ด้านการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ($PNI_{modified} = 0.58$) ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร ($PNI_{modified} = 0.57$) และด้านการบูรณาการความหลากหลาย ($PNI_{modified} = 0.54$) ตามลำดับ

2. ผลการประเมินการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม

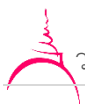
การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม มีองค์ประกอบของโปรแกรมประกอบด้วย 1) หลักการและของโปรแกรม 2) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 3) เนื้อหาของโปรแกรม 4) วิธีการพัฒนา 5) การวัดและประเมินผล และเนื้อหาของโปรแกรมแบ่งออกเป็น 6 Module ประกอบด้วย Module 1 การเรียนรู้เป็นทีม Module 2 การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร Module 3 สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ Module 4 ความคิดสร้างสรรค์ Module 5 การบูรณาการความหลากหลาย Module 6 การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมในการนำไปใช้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ อยู่ในระดับมาก และมากที่สุด

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม

1.1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการบูรณาการความหลากหลาย รองลงมา คือ ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร ด้านการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ด้านการเรียนรู้เป็นทีม ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และด้านความคิดสร้างสรรค์ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องจากภาวะผู้นำการเรียนรู้

เป็นการใช้อิทธิพลปฏิสัมพันธ์ การจัดทำและเชื่อมต่อหรือกระจายความสัมพันธ์ในหลายระดับทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งการที่ผู้บริหารจะมีทักษะภาวะผู้นำการเรียนรู้จะต้องอาศัยทั้งประสบการณ์และองค์ความรู้ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ส่งผลให้สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง จากที่กล่าวมาการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการศึกษา ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาโดยรวม สำหรับภาวะผู้นำการเรียนรู้ในตัวผู้นำจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ ดังที่เกษมสันต์ แสนศิลป์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง โมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 19 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (เกษมสันต์ แสนศิลป์, 2562)

1.2 ผลการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร รองลงมา ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ด้านการบูรณาการความหลากหลาย และด้านการเรียนรู้เป็นทีมตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องจากในปัจจุบันเทคโนโลยีมีส่วนสำคัญในการช่วยจัดการเรียนการสอนและพัฒนากิจการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ การเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้บริหารมีความรู้ความสามารถในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านภาวะผู้นำการเรียนรู้จำเป็นต้องเข้าไปอยู่ในทุกระบบและทุกระดับที่จะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ กนกอร สมปราชญ์ กล่าวว่า ภาวะผู้นำการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญและเป็นงานหลักของผู้บริหารการศึกษาที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้และทักษะในศตวรรษที่ 21 (กนกอร สมปราชญ์, 2560) ด้วยเหตุผลดังกล่าวส่งผลให้สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังที่ ภูเบศร์ บาลชน ได้ทำการวิจัยเรื่อง โมเดลภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การนวัตกรรม ของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น: โมเดลแข่งขันภาวะผู้นำการเรียนรู้ และภาวะผู้นำแบบร่วมพลัง พบว่า ระดับภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (ภูเบศร์ บาลชน , 2563)

1.3 ผลการศึกษาลำดับความต้องการจำเป็น (PNI_{modified}) เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม พบว่า เมื่อพิจารณา เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่

ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ด้านการเรียนรู้เป็นทีม ด้านการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร และด้านการบูรณาการความหลากหลาย ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์ของผู้บริหารมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน เพราะเป็นทักษะสำคัญของการเป็นผู้นำที่จะต้องมีความกล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจทำสิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้องค์กรพัฒนาไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดวงกมล กลิ่นเจริญ กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์ คือความสามารถในการคิดรวบรวมเหตุการณ์ หรือแก้ปัญหาได้มาก กว้างไกล หลายทิศทาง แปลกใหม่ และมีคุณค่า โดยสามารถดัดแปลง ประยุกต์ ยืดหยุ่น ผสมผสานแนวคิดเดิมให้เกิดเป็นสิ่งแปลกใหม่และเป็นประโยชน์ รวมทั้งการมีความคิด อิสระในการตัดสินใจหรือพิจารณาสิ่งต่าง ๆ (ดวงกมล กลิ่นเจริญ, 2545) จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ด้านความคิดสร้างสรรค์มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่จุลศักดิ์ ก็อกพิมพ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาและพฤติกรรมการสอนของครูที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการพัฒนาวิชาชีพครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 22 การวิเคราะห์พบว่าภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (จุลศักดิ์ ก็อกพิมพ์, 2561)

2. ผลการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม พบว่า มีผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมากและมากที่สุดตามลำดับ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 และ 4.51 ตามลำดับ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลหลักการ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมเพื่อสร้างโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม พบว่าองค์ประกอบของโปรแกรมประกอบด้วย 1) หลักการของโปรแกรม 2) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 3) เนื้อหาของโปรแกรม 4) รูปแบบและวิธีการพัฒนา และ 5) การประเมินผลโปรแกรม ดังที่งานวิจัยของสุวัฒน์ จุลสุวรรณ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของโปรแกรมที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา และมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพประกอบด้วยจุดมุ่งหมายของโปรแกรม เนื้อหาสาระ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการประเมินผล (สุวัฒน์ จุลสุวรรณ, 2554) และดังที่ อภิษฎารัตน์ ประราศรี ได้ทำการวิจัยเรื่องโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วย 1) เนื้อหาสาระสำคัญของโปรแกรม 3 Module 2) โครงสร้างของโปรแกรมกำหนดสัดส่วนการพัฒนา 70:20:10 คือ ร้อยละ 70 ฝึกประสบการณ์นอกเหนือจากงาน ร้อยละ 20 และใช้กระบวนการ PLC/การให้ข้อมูลย้อนกลับและร้อยละ 10 เป็นการฝึกอบรม 3) วิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ ประกอบด้วย กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การอบรมปฏิบัติการ การ

ระดมสมอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสรุปองค์ความรู้และ 4) ระยะเวลาในการพัฒนาแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การฝึกอบรม ระยะที่ 2 การบูรณาการในการปฏิบัติงานและระยะที่ 3 การติดตามผลและประเมินผลหลังการพัฒนา (อภิศัญรัตน์ ประราศรี, 2561)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม ตามองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา 6 องค์ประกอบ ดังรายละเอียด ดังนี้ 1) การเรียนรู้เป็นทีม 2) การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร 3) สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 4) ความคิดสร้างสรรค์ 5) การบูรณาการความหลากหลาย 6) การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การศึกษาสภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) เมื่อพิจารณาเรียงลำดับตามความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ด้านการเรียนรู้เป็นทีม ด้านการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร และด้านการบูรณาการความหลากหลาย ตามลำดับ และการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม มีการประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมากและมากที่สุด จากผลการวิจัยภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลทำให้เกิดการขยายขีดความสามารถในการเรียนรู้ทุกระดับ ทำให้โรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ส่งผลถึงศักยภาพ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลขององค์กร จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้ ข้อเสนอแนะทั่วไป 1) เอกสารที่ใช้และรูปแบบของกิจกรรมในโปรแกรม อาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ตามบริบทของสถานศึกษา 2) ก่อนใช้โปรแกรมควรศึกษาคู่มือการใช้และจัดประชุมให้มีการสร้างความรู้ความเข้าใจให้ผู้ปฏิบัติและผู้มีส่วนได้เสียมีความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนแนวปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ภายในโปรแกรมอย่างชัดเจน ใช้กระบวนการพัฒนาที่หลากหลายและเน้นการมีส่วนร่วม 3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีการใช้โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) การศึกษาดูงานโรงเรียนที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและมีประสิทธิภาพในการเก็บข้อมูล ควรไปเก็บข้อมูลหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนในทุก ๆ ด้าน และควรมีการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากหัวหน้าฝ่ายงาน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น 2) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มองค์ประกอบและตัวชี้วัดให้ครอบคลุมทุกด้านเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของโปรแกรมมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กนกอร สมปราชญ์. (2560). ภาวะผู้นำและภาวะผู้นำการเรียนรู้สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). ร่างสภาวะการณ์การศึกษาไทยในเวทีโลก พ.ศ.2557. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- เกษมสันต์ แสนศิลป์. (2562). โมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 19. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จุลศักดิ์ ก๊อภิมพ์. (2561). ภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาและพฤติกรรมการสอนของครูที่ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพการพัฒนาวิชาชีพครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 22: การวิเคราะห์หุระดับ. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดวงกมล กลิ่นเจริญ. (2545). “ผู้นำ:ความคิดสร้างสรรค์”ในการพัฒนาเทคนิค. เรียกใช้เมื่อ 22 เมษายน 2563 จาก http://library.uru.ac.th/rps-db/list_new.asp?ld_new=N436
- ธีระ รุญเจริญ. (2557). ความเป็นมืออาชีพในการจัดการและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : ข้าวฟ่าง.
- ภูเบศร์ บาลชน . (2563). โมเดลภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรม ของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น: โมเดลแข่งขันภาวะผู้นำการเรียนรู้ และภาวะผู้นำแบบร่วมพลัง. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม. (2563). นโยบายสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม. เรียกใช้เมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2563 จาก <https://www.ses26.go.th/>.
- _____. (2563). ผลทดสอบ O - net ปีการศึกษา 2562. เรียกใช้เมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2563 จาก <https://www.ses26.go.th/>.
- สุวัฒน์ จุลสุวรรณ. (2554). การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารสายสนับสนุนสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาสาขาวิชาการบริหารและพัฒนการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (2557). การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิศญารัตน์ ประราศี. (2561). โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Marquardt, M. J. (1996). Building the learning organization: A systems approach to Quantumimprovement and global success. New York: McGraw - Hill.

Senge, P. M. . (1990). The Fifth Discipline: The art and practice of the learning Organization. New York: Doubleday Currency.

Southworth, G. (2004). Primary School Leadership in Context: Leading small, Medium and large - sized primary schools. London: Routledge Falmer.

โปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์*

THE DEVELOPMENT OF ACTIVE LEARNING MANAGEMENT PROGRAM
OF MATHEMATICS TEACHER SURIN SECONDARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

สุภาวดี เสนงูงา

Supawadee Senphunga

ธรินธร นามวรรณ

Tharinthorn Namwan

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Maharakham University, Thailand

E-mail: supawadee@cwss.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ และ 2) พัฒนาโปรแกรมในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ เป็นการวิจัยเชิงผสมผสานวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูคณิตศาสตร์ จำนวน 205 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน และครูคณิตศาสตร์ที่เชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการคิดและลงมือปฏิบัติ การใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 2) โปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ มีองค์ประกอบ คือ 2.1) หลักการ 2.2) จุดประสงค์ 2.3) เนื้อหา 4 Module ประกอบด้วย คือ การออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการคิดและลงมือปฏิบัติ การใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 2.4) วิธีการพัฒนา

* Received 20 April 2021; Revised 13 May 2021; Accepted 1 June 2021

ประกอบด้วย การอบรมเชิงปฏิบัติการและการเรียนรู้ด้วยตนเอง 2.5) การวัดและประเมินผล ประกอบด้วย การประเมินความรู้ความเข้าใจก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม การประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโปรแกรม ผลการประเมินโปรแกรมโดยรวมมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนาโปรแกรม, การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์, เขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

Abstract

The purposes of this study were : 1) to investigate current conditions, desirable conditions and the necessity of active learning of mathematics teacher and, 2) to develop programs of active learning management of mathematics which is the mixed methods research. The samples were 205 mathematics teachers, 3 administrators and 3 mathematics teachers who are expert in active learning management. The instruments used for gathering data were questionnaire, semi - structure interview and assessment of appropriateness and feasibility of the program. The statistics used for analyzing the collected data were percentage, mean and standard deviation. The results showed that; 1)The results of the examining of the current conditions of active learning of mathematics teacher was overall in average level and the desirable condition was overall in the highest level. The needs assessment to the development of active learning of mathematics teacher which ordered from greatest to least were Learning management design, Learning by doing and thinking, The application of media and technology learning management, and learning measurement and evaluation. 2)The Active Learning Management Program for Mathematics Teacher Development consisted of (1) Principle (2) Objective (3) Content which consisted of 4 modules ; Learning management design, Learning by doing and thinking, The application of media and technology learning management, and Learning measurement and evaluation. (4) Development activities consisted of workshop and self - learning, and (5) The measurement and evaluation consisted of Cognitive assessment pre - and post - test for program participation ,The ability assessment of active learning management ,and The satisfaction of program participants. The result of the overall program assessment in appropriation and possibility was at the highest level.

Keywords: Program Development, Active Learning of Mathematics Teacher, Surin Secondary Educational Service Area

บทนำ

การจัดการศึกษาของประเทศไทยในระยะเวลาที่ผ่านมา ได้ดำเนินการภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21 เป็นยุคของข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลงด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้การสื่อสารไร้พรมแดน องค์ความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมายทุกวินาทีทำให้นิเวศการเรียนรู้มีมากขึ้น กว่าที่จะเรียนรู้จากในห้องเรียนได้ทั้งหมด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3, 2558) การจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ที่ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ประกอบด้วย ทักษะที่มีความเกี่ยวข้องกับวิชาคณิตศาสตร์นั้นได้แก่ ทักษะด้านการคิดเลขเป็น (Arithmetic) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) เมื่อพิจารณาจากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินี้พื้นฐาน (O - NET) ปีพ.ศ. 2560 - 2562 กลุ่มสาระการเรียนรู้หลักในระดับชั้นมัธยมศึกษาวิชาคณิตศาสตร์เป็นวิชาที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในประเทศในขณะที่โลกกำลังให้ความสำคัญกับคณิตศาสตร์และต้องการประชากรที่รู้คณิตศาสตร์ นักเรียนไทยกลับมีผลการเรียนรู้ที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง สวนทิศทางกับความต้องการของตลาดแรงงานและความจำเป็นในการดำเนินชีวิตส่วนตัวในโลกปัจจุบัน เมื่อฐานรากที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศตั้งมั่นอยู่บนฐานรากของการมีนักวิทยาศาสตร์ นักเทคโนโลยี และบุคลากรด้านเทคนิคที่มากพอ ทั้งนี้การผลิตบุคลากรเหล่านี้จำเป็นต้องสร้างฐานที่มั่นคงจากการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ที่ทันสมัยและมีคุณภาพในทุกระดับการศึกษาเพื่อให้การพัฒนาการศึกษาดังกล่าวเกิดขึ้น รัฐจำเป็นต้องมีหลักสูตรคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่ทันสมัย มีวิธีการเรียนการสอนแบบใหม่ มีหนังสือเรียน ตลอดจนอุปกรณ์การเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนและครู ตลอดจนมีการฝึกอบรมครูที่มีประสิทธิภาพ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2558)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นกระบวนการเรียนการสอนอย่างหนึ่งที่มีความน่าสนใจคือเป็นกระบวนการที่นำผู้เรียนไปสู่พัฒนาการด้านต่าง ๆ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และเป็น How to อย่างหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child - centered) (ไพศาล เครือแสง, 2556) ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและจดจำผลการเรียนรู้ได้คงทนและนานกว่า Passive Learning และ Active Learning มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง โดยการเรียนรู้มีส่วนร่วม

การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ผู้สอน และสิ่งแวดล้อม ผ่านการปฏิบัติสามารถก่อให้เกิด Long Term Memory แก่ผู้เรียน (วิชัย เสวกงาม, 2559) เน้นพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ทักษะและเชื่อมโยงองค์ความรู้นำไปปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาหรือประกอบอาชีพในอนาคต หลักการจัดการเรียนรู้แบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นการนำเอาวิธีการสอน เทคนิคการสอนที่หลากหลายมาใช้ออกแบบแผนการสอนและกิจกรรมกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับผู้สอนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จึงถือเป็นการจัดการเรียนรู้ประเภทหนึ่ง ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลำปาง, 2562)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ มีความมุ่งมั่นที่จะเป็นองค์กรที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีความพร้อม และสามารถเป็นผู้นำในการปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพและประสิทธิภาพ จากการดำเนินการจัดการศึกษาในระยะเวลา 3 ปี ที่ผ่านมา ผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษาแต่ละแห่งมีผลสัมฤทธิ์ที่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ด้านการบริหารงานงานวิชาการ ในประเด็นการส่งเสริมสนับสนุนสถานศึกษา ให้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญยังอยู่ในระดับพอใช้และจากการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ห่อวงจร (SWOT Analysis) ทำให้ทราบว่านักเรียนบางส่วนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดไตร่ตรอง และคิดอย่างมีวิจารณญาณนักเรียนบางส่วนไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาขาดความกระตือรือร้น นอกจากนี้นักเรียนขาดความมั่นใจและการกล้าแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ มีปัญหาการอ่านคล่อง เขียนคล่อง คิดคำนวณที่เหมาะสมกับวัย ด้านครูยังพบปัญหาครูยังไม่ปรับเปลี่ยนวิธีการสอน ขาดความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างนวัตกรรม ขาดทักษะการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การทำวิจัยในชั้นเรียน ซึ่งส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพลดลง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์, 2563)

จากปัญหาและเหตุผลดังที่กล่าวมาผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ จึงมีความสนใจพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์โดยได้พัฒนาโปรแกรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ขึ้น เพราะผู้วิจัยเชื่อว่าหากครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและสามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ในชั้นเรียนของตนได้ จะทำให้สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ กระบวนการคิด ส่งผลให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีเหตุมีผลและส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

สูงขึ้นและนำพาผู้เรียนก้าวไปสู่ความรู้ที่ยั่งยืน สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาของสถานศึกษาให้มีผลผลิตที่มีคุณภาพ เพราะคณิตศาสตร์ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นวิชาสำหรับวิชาชีวะเฉพาะทางในวงแคบอีกต่อไป หากแต่เป็นที่ยอมรับว่าคณิตศาสตร์เป็นภาษาสากลภาษาหนึ่ง ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพและช่วยพัฒนาสังคมไทยให้มีความเจริญก้าวหน้าสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงผสมผสานวิธี มีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันสภาพ สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการยืนยันองค์ประกอบที่ใช้เป็นกรอบในการสร้างโปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันสภาพ สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาระยะที่ 1 ประกอบด้วย ครูคณิตศาสตร์ จำนวน 439 คน จากโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ จำนวน 85 โรงเรียนโดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตาราง Krejcie and Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 205 คน โดยผู้วิจัยได้ทำการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ ระดับความเชื่อมั่นที่ 95% และระดับความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างที่ .05

ขั้นที่ 2 การสุ่มตัวอย่างโดยใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling Technique) และใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นชั้นในการสุ่ม

โดยแบ่งออกเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ โรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็ก

ขั้นที่ 3 ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยสุ่มตามอัตราส่วนโรงเรียนแต่ละขนาดในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนดไว้

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ ครูคณิตศาสตร์โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ จากทั้ง 85 โรงเรียน ปีการศึกษา 2563 จำนวน 205 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และได้กำหนดน้ำหนักคะแนนตามวิธีของ ลิเคอร์ท (Likert Scale) วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและดัชนีการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

ระยะที่ 2 พัฒนาโปรแกรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีเยี่ยม (Best Practice) โดยผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้ โรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีเยี่ยม (Best Practice) โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนเชิงรุกในวิชาคณิตศาสตร์หรือเป็นโรงเรียนที่ หรือเป็นโรงเรียนที่มีผลงานดีเด่นด้านวิชาการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ จำนวน 3 โรงเรียน

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 3 คน และครูคณิตศาสตร์ที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 3 คน จาก 3 โรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีเยี่ยม (Best Practice) โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 6 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 ยกร่างโปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในระยะที่ 1 และจากการศึกษาสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์มาพัฒนาเป็นโปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบยืนยันโปรแกรมโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของโปรแกรม โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 คน ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้บริหารการศึกษาที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปมีวิทยฐานะเชี่ยวชาญหรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานด้านวิชาการอย่างน้อย 10 ปี จำนวน 2 คน

กลุ่มที่ 2 ครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปสาขาหลักสูตรและการสอน หรือสาขาวิชาคณิตศาสตร์ หรือเป็นผู้มีความสามารถและประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนคณิตศาสตร์อย่างน้อย 10 ปี จำนวน 1 คน

กลุ่มที่ 3 ศึกษานิเทศก์ ที่มีวิทยฐานะเชี่ยวชาญหรือมีความสามารถและประสบการณ์ด้านการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ หรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานด้านวิชาการอย่างน้อย 10 ปี จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ โดยจำแนกข้อคำถามเป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ของลิเคอร์ท (Likert Scale)

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันสภาพ สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์โดยรวมรายด้าน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และ ความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

องค์ประกอบการจัดการ เรียนรู้เชิงรุก	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI modified	ลำดับ
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล		
1. การออกแบบการเรียนรู้	2.63	0.49	ปานกลาง	4.61	0.44	มากที่สุด	0.768	1
2. การจัดการเรียนรู้ด้วย กระบวนการคิดและลงมือ ปฏิบัติ	2.67	0.50	ปานกลาง	4.69	0.47	มากที่สุด	0.745	2
3. สื่อและเทคโนโลยีในการ จัดการเรียนรู้	2.74	0.44	ปานกลาง	4.77	0.43	มากที่สุด	0.734	3
4. การวัดและประเมินผลการ เรียนรู้	2.78	0.40	ปานกลาง	4.80	0.39	มากที่สุด	0.719	4
รวม	2.71	0.46	ปานกลาง	4.72	0.43	มากที่สุด		

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 2.71) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ทุกด้าน ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ โดยรวมอยู่ใน ระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.72) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน และ ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในพัฒนาการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู คณิตศาสตร์ เรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การออกแบบการเรียนรู้ ($PNI_{modified}$ = 0.77) การจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและการลง มือปฏิบัติ ($PNI_{modified}$ = 0.75) การสื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ($PNI_{modified}$ = 0.73) และ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($PNI_{modified}$ = 0.72) ตามลำดับ

2. ผลการประเมินการพัฒนาโปรแกรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

โปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ มีองค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) จุดประสงค์ 3) เนื้อหา มี 4 Module ประกอบด้วย การออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการคิดและลง มือปฏิบัติ การใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 4) วิธีการพัฒนา ประกอบด้วย การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง 5) การวัด และประเมินผล ประกอบด้วย การประเมินความรู้ความเข้าใจก่อนและหลังการเข้าร่วม โปรแกรม การประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการประเมินความพึงพอใจ ของผู้เข้าโปรแกรม ผลการประเมินโปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องโปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ พบว่า สภาพปัจจุบันโดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูยังขาดความเข้าใจและการเตรียมความพร้อมอย่างเพียงพอในการนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) ไปใช้ ครูส่วนใหญ่ยังยึดอยู่กับความเข้าใจในการสอนแบบเดิม ๆ คือการสอนเน้นการท่องจำรวมถึงยังขาดความเข้าใจเรื่องการจัดการเรียนรู้เชิงรุกทั้งที่กำลังใช้หลักสูตรอิงมาตรฐานที่ต้องสอนแบบเชิงรุก (Active Learning) ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งครอบคลุมไปถึงการออกแบบการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อ และการวัดประเมินผล ดังแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด ที่กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้จะประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยการวางแผนและการเตรียมการสอนที่ดี ครูจะต้องมีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน ต้องเตรียมเนื้อหาให้แม่นยำ เตรียมกิจกรรมหลายกิจกรรมเพื่อความยืดหยุ่น สามารถเลือกใช้และปรับให้เข้ากับกลุ่มผู้เรียน เตรียมสื่อการสอนที่จะใช้ เตรียมเครื่องมือประเมินผล ซึ่งทุกอย่างจะต้องสอดคล้องกันและเป็นไปในทิศทางที่ได้ตั้งจุดประสงค์ไว้ ส่งผลให้สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (บุญชม ศรีสะอาด, 2541) สอดคล้องกับงานวิจัยของเฉลิมพล สุปัญญาบุตร ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลิมพล สุปัญญาบุตร, 2562)

สภาพที่พึงประสงค์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ โดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครู มีความต้องการที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้ดีขึ้นเนื่องจากมีผู้เรียนจำนวนมากไม่ชอบวิชาคณิตศาสตร์เพราะความเข้าใจผิดที่ว่าคณิตศาสตร์เป็นวิชาที่ยาก ครูผู้สอนเองจึงจำเป็นต้องจัดการเรียนรู้ที่สามารถดึงดูดความสนใจจากผู้เรียนและสรรหาเทคนิคต่าง ๆ มาร่วมผสมผสานในการจัดการเรียนรู้เพื่อไม่ให้ผู้เรียนมองว่าวิชาคณิตศาสตร์เป็นวิชาที่ยากอีกต่อไปซึ่งการที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจในการเรียนได้เองแท้คือการที่ผู้เรียนต้องได้ฝึกการคิดและลงมือปฏิบัติจริงซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

(Active Learning) ที่ Shenker, J. I. et al. กล่าวว่าไว้ว่าการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งลดการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนสู่ผู้เรียนให้น้อยลงและพัฒนาทักษะให้เกิดกับผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียนโดยลงมือกระทำมากกว่านั่งฟังเพียงอย่างเดียว ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น อ่าน อภิปราย และเขียน เน้นการสำรวจเจตคติและคุณค่าที่มีอยู่ในผู้เรียน ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดระดับสูงในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลในการนำไปใช้ ทั้งผู้เรียนและครูรับข้อมูลป้อนกลับจากการสะท้อนความคิดได้อย่างรวดเร็ว (Shenker, J. I. et al., 1996) และสอดคล้องกับกรมวิชาการ ที่ได้ให้แนวคิดพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญคือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดและแก้ปัญหาด้วยตัวเองได้ศึกษาค้นคว้าจากสื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ โดยอิสระ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำและชี้แนะในข้อบกพร่องของผู้เรียนซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ครูสามารถนำไปจัดให้เหมาะสมกับเนื้อหาและเวลาของผู้เรียน คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ผู้เรียนดำเนินการทดลองตามกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนดให้เป็นการฝึกโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกเหตุผลอ้างอิงข้อเท็จจริงตลอดจนได้ฝึกทักษะในการแก้ปัญหา 2) การเรียนรู้จากการใช้คำถาม ประกอบการอธิบายและแสดงผลมีความจำเป็นในเรียนรู้คณิตศาสตร์เพราะธรรมชาติของวิชาคณิตศาสตร์ต้องอาศัยค่านิยาม บทนิยาม สัจพจน์ ทฤษฎีบทต่าง ๆ เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการศึกษาค้นคว้าเป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในเรื่องที่สนใจจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ โดยอิสระ เช่น สื่อเทคโนโลยีหรือจากการทำโครงการ 4) การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ครูควรจัดสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ผู้เรียนเกิดความสงสัยและเรียนรู้สังเกตจนพบโดยครูจะต้องตั้งคำถามอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้สภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอยู่ในระดับมากที่สุด สื่อให้เห็นถึงความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ (กรมวิชาการ, 2543) ที่สอดคล้องกับงานวิจัยงานวิจัยของวิริยญ์ แวงโสธรณ์ ซึ่งได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์สำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ผลการวิจัยพบว่าสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (วิริยญ์ แวงโสธรณ์, 2561)

2. โปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ มีองค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) จุดประสงค์ 3) เนื้อหา มี 4 Module ประกอบด้วย การออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการคิดและลงมือปฏิบัติ การใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 4) วิธีการพัฒนา ประกอบด้วย การอบรมเชิงปฏิบัติการและการเรียนรู้ด้วยตนเอง 5) การวัดและประเมินผล ประกอบด้วย การประเมินความรู้ความเข้าใจก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม การประเมินการประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

และการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโปรแกรม ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรม พบว่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากโปรแกรมอาจมีความตรงกับความต้องการพัฒนาตนเองของครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกวิชาคณิตศาสตร์ ดังที่ Barr, M. J. & Keating L. A. ได้กล่าวว่าโปรแกรมคือ หน่วย (Units) ที่จัดขึ้นเพื่อทำกิจกรรมพิเศษหรือให้บริการตามความ ต้องการของสถาบันหรือบุคคล โดยการสร้างโปรแกรมเริ่มด้วยขั้นตอนที่ 1 ขั้นการ ประเมินซึ่งเป็นการประเมินความต้องการ ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการวางแผนด้วยการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์และการประเมินผล ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการปฏิบัติ เป็นการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ และ ขั้นตอนที่ 4 ขั้นการประเมิน หลังการปฏิบัติ และสอดคล้องกับ สุวิมล ว่องวาณิช (สุวิมล ว่องวาณิช, 2550) ได้กล่าวถึง โปรแกรมว่าเปรียบเสมือนสื่อที่ออกแบบมาเพื่อการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานของครูก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ จึงส่งผลให้ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ เหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด (Barr, M. J. & Keating L. A., 1990) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศราวดี สนใจ ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า โปรแกรมพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีองค์ประกอบของโปรแกรม 5 องค์ประกอบ คือ 1) ความมุ่งหมายและความสำคัญของโปรแกรม 2) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 3) เนื้อหาของโปรแกรม 4) กระบวนการและกิจกรรมของโปรแกรม 5) การวัดและประเมินผลโปรแกรมโดยกระบวนการในการพัฒนา ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดและมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด (ศราวดี สนใจ, 2561)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน สภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน และโปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ มี 5 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) จุดประสงค์ 3) เนื้อหา 4) วิธีการพัฒนา และ 5) การวัดและประเมินผล ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

ที่สุดและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ข้อเสนอแนะทั่วไป 1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษาควรมีการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาครูคณิตศาสตร์ที่เป็นระบบ เน้นการพัฒนาให้ครูในการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ การให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง กำหนดให้ครูทุกคนจะต้องเข้ารับการพัฒนาศาปโตรแกรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และกำหนดเกณฑ์การผ่านการพัฒนาและควรจัดให้มีระบบ การติดตามประเมินผลการพัฒนาด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นระยะและต่อเนื่องมีการจัดกิจกรรม เพื่อกระตุ้น ให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรมีความความตระหนักและพัฒนาตนเอง 2) สถานศึกษา ควรจัดให้มีระบบการติดตามและประเมินผลการพัฒนาด้านการจัด การเรียนรู้เชิงรุกเป็นระยะและต่อเนื่อง พร้อมทั้งมีการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ครูผู้สอนได้เกิด ความตระหนักในด้านมาตรฐานวิชาชีพและพร้อมพัฒนาตนเอง ส่งเสริมให้ครูเกิดความรู้ความเข้าใจ ในรูปแบบ เทคนิค วิธีการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ด้วยการจัดประชุมปฏิบัติการ การศึกษาด้วยตนเองผ่านระบบออนไลน์ และใช้กระบวนการ PLC นอกจากนี้ควรเปิดโอกาสให้ครูสามารถเลือกโปรแกรมหรือหลักสูตรการอบรมพัฒนาตามความสนใจและความถนัด ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการศึกษาและวิจัยทั้งเชิงระบบและเชิงรูปแบบเพื่อพัฒนาครูคณิตศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ที่มุ่งส่งเสริมและพัฒนาการทักษะการคิดวิเคราะห์ การให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติเพื่อสถานศึกษาจะได้รูปแบบที่ชัดเจนและเป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษาต่อไป 2) ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาโปรแกรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ในระดับอื่น ๆ เพื่อให้ได้โปรแกรมการพัฒนาที่ตรงกับความสามารถและคุณลักษณะของครูในแต่ละระดับที่ส่งผลต่อการพัฒนา ทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และลงมือปฏิบัติของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ 3) ควรมีการวิจัยติดตามการนำโปรแกรมไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูคณิตศาสตร์ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2543). แนวทางการบริหารโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- เฉลิมพล สุปัญญาบุตร. (2562). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา . มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2541). การพัฒนาการสอน. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาสน.
- ไพศาล เครือแสง. (2556). เทคนิคการสอนเชิงรุก เรียนรู้ประสบการณ์จาก Shelton College Internation ประเทศสิงคโปร์. นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

- วิชัย เสวกงาม. (2559). เอกสารประกอบการบรรยาย การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning. เรียกใช้เมื่อ 1 เมษายน 2563 จาก <http://fs.libarts.psu.ac.th/webcontent/KM/01%20KM-Active%20Learning.pdf>.
- วิริญญ์ แวงโสธรณ์. (2561). การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์สำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศราวุฒิ สนใจ. (2561). การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2558). การศึกษาคณิตศาสตร์ในระดับโรงเรียนไทย การพัฒนา - ผลกระทบ - ภาวะถดถอยในปัจจุบัน. เรียกใช้เมื่อ 30 เมษายน 2563 จาก <https://library.ipst.ac.th/>
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3. (2558). แนวการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้. เรียกใช้เมื่อ 2 เมษายน 2563 จาก <http://www.surin3.go.th>.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลำปาง. (2562). แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก. เรียกใช้เมื่อ 30 เมษายน 2563 จาก <http://www.secondary35.go.th/wp-content/uploads/2019/12/book10-62.pdf>
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์. (2563). แผนพัฒนาการศึกษา พ.ศ. 2563 - 2565. เรียกใช้เมื่อ 30 เมษายน 2563 จาก <https://sites.google.com/a/secondary33.go.th/plan33/>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2550). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น Needs Assessment Research. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Barr, M.J. and L.A. Keating. (1990). Developing Effective Student Services Programs: Systematic Approaches for Practitioners. California: Jossey - Bass.
- Shenker, J, I. et al. (1996). nstructor's Resource Manual for Psychology: Implementing Active Learning in the Classroom. Retrieved May 5, 2020, from <http://s.psych/uiuc.edu/~jskenker/active.html>.

แนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด*

THE MOTIVATION ENHANCING GUIDELINES FOR TEACHER PERFORMANCE UNDER SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE ROI ET

ธนพรธ อนุเวช

Tanapat Anuwet

พชรวิทย์ จันทรศิริสิริ

Pacharawit Chansirisira

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Maharakham University, Thailand

E-mail: thanapatpecu54@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด 2) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ปรการศึกษา 2563 จำนวน 335 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบประเมินความเหมาะสม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด มีความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความต้องการจำเป็นในการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูที่มีระดับมากที่สุดคือ ด้านความสัมพันธ์ในองค์กร และด้านที่มีความต้องการเป็นน้อยที่สุดคือ ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่ แนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัด

* Received 21 April 2021; Revised 14 May 2021; Accepted 1 June 2021

สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความสัมพันธ์ในองค์กร 2) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ 3) ด้านเงินเดือน สวัสดิการ และการให้รางวัล 4) ด้านความสำเร็จในการทำงาน 5) ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่ ทั้ง 5 ด้าน มีแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูรวมทั้งสิ้น 30 แนวทาง โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: แนวทาง, การสร้างเสริมแรงจูงใจ, การปฏิบัติงานของครู

Abstract

The objectives of this research article were 1) to examine the current, and desirable conditions to enhance work motivation of teachers in Secondary Educational Service Area office Roi Et; and 2) to establish the guidelines to enhance work motivation of teacher in Secondary Educational Service Area office Roi Et. the guidelines to enhance work motivation of teacher in Secondary Educational Service Area office Roi Et were established. 335 participants in this study were selected by stratified random sampling. The research instruments were questionnaires of current situation, structured interview and the evaluation from of suitability and possibility. Descriptive statistics used in the research were mainly percentage, average and standard deviation. The following findings were found in the result of this study. The overall opinions concerning the current, and desirable conditions to enhance work motivation of teachers in Secondary Educational Service Area office Roi Et were found to be at the moderate level. In addition, the desirable conditions could be observed at highest level. Regarding the order of priority needs, human relation in organization was ranked in the highest order of priority needs while the lowest order was promotion and progress on duty. Furthermore, to fulfill the second objective; the guidelines to enhance work motivation of teacher in Secondary Educational Service Area office Roi Et could be established consisting of five aspects as follows: 1) human relation in organization; 2) work description; 3) salary, welfare and reward; 4) work achievement; and, 5) promotion and progress on duty. These five aspects could be elaborated into thirty detailed guidelines for enhancing teachers' work motivation to achieve better performance. The degree of suitability and possibility of this present of guidelines were ranked at the highest level.

Keywords: Development guidelines, Enhance motivation, Teacher performance

บทนำ

การบริหาร “ทรัพยากรมนุษย์” หรือ “ทุนมนุษย์” หรือ “คน” ถือเป็นเรื่องที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการเล็งเห็นว่า “คน” เป็นปัจจัยหลักประการหนึ่งที่จะส่งผลต่อ ความสำเร็จขององค์กร และเมื่อ “คน” ถือได้ว่าเป็นปัจจัยหรือ ทรัพยากรหลักที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก องค์กรจึงต้องพบกับความท้าทายใหม่ในการดึงดูดและรักษา “คน” ที่มีค่าให้อยู่กับองค์กร ดังนั้น การสร้างความผูกพันของบุคลากรต่อองค์กร (Employee Engagement) จึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน (นงลักษณ์ ไชยเสน และรุ่งโรจน์ อรรถานิพนธ์, 2554) การพัฒนาองค์กร มีปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น การมีรูปแบบแนวทงนโยบายที่ชัดเจน มีการวางแผนที่ดี และเป็นระบบ รวมถึงการนำไปสู่การปฏิบัติตลอดจนมีระบบการประเมินติดตามที่มีประสิทธิภาพแล้วแต่เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการพัฒนาองค์กรไปสู่ความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างดียิ่งทั้งสิ้น (พชรวิทย์ จันทรศิริ, 2562) ฉะนั้น ในส่วนของการบริหารการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้บริหารหน่วยงานทางการศึกษาต้องมีทักษะหรือความสามารถในการบริหารจัดการ ทั้งด้านการคิดและการวางแผน ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน สามารถโน้มน้าวและจูงใจเพื่อนร่วมงานโดยใช้วิธีสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (สุวัฒน์ จุลสุวรรณ, 2562) ดังนั้นผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีทักษะดังกล่าวรวมถึงทักษะการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา เพื่อที่จะขับเคลื่อนสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แรงจูงใจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความต้องการ ความปรารถนา แรงกระตุ้น จุดมุ่งหมาย และสถานการณ์เฉพาะอย่างที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แรงจูงใจจึงเป็นตัวที่กำหนดทิศทางของพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมา และแรงจูงใจเป็นสิ่งเร้าเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ คือ ความพึงพอใจ แรงจูงใจจึงเป็นสาเหตุสำหรับที่ทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาในเชิงบวกสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของ Maslow ที่ให้แนวคิด ว่า มนุษย์มีความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง จะเป็นสิ่งกระตุ้นจูงใจพฤติกรรมให้เกิดความต้องการเพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว (สุรงค์ ใควตระกูล, 2554) ฉะนั้น การใช้กำลังบังคับอาจทำให้งานสำเร็จแต่ประสิทธิภาพของงานอาจต่ำ ซึ่งไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้องแต่อย่างใด การสร้างแรงจูงใจจึงเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้บริหารและหัวหน้างาน ที่จะต้องสร้างสรรค์ให้มีขึ้นในองค์กร หรือหน่วยงานเพื่อเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารองค์กร เพราะการจูงใจจะช่วยบำบัดความต้องการ ความจำเป็นและความเดือดร้อน ของบุคคลในองค์กร อีกทั้งยังหลอมรวมขวัญและกำลังใจในการ ปฏิบัติงาน ของบุคลากรในองค์กรต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี, 2555) ดังนั้น แรงจูงใจจึงมีผลต่อการ

ปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรเป็นอย่างมากหรือกล่าวได้ว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคคลในองค์กรจะส่งผลต่อความสำเร็จของงานและองค์กร ดังนั้น การศึกษาแรงจูงใจของบุคคลจึงมีคุณประโยชน์ที่ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน สถานศึกษาที่ทำหน้าที่ผลิตปัญญชนอันเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในการทำงานอย่างสมานฉันท์ (พนิดา จริสติดถาวร, 2550)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด รับผิดชอบการบริหารจัดการ การศึกษาขั้นพื้นฐานระดับ มัธยมศึกษาของพื้นที่บริการ 20 อำเภอ โรงเรียนในสังกัดจำนวน 60 โรงเรียน มีข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัด จำนวน 2,867 คน จากการที่ผู้วิจัยได้สนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทัศนคติในการทำงาน ร่วมกับครูผู้สอนทั้งในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด และในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ พบว่า ความพึงพอใจและความสุขในการทำงานของครูบางส่วนที่ยังต้องได้รับการให้ความสนใจ เพื่อนำไปสู่การพัฒนามากขึ้น ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากโรงเรียนขาดแคลนบุคลากรเฉพาะด้าน ขาดการประสานงานที่ดี ครูต้องรับผิดชอบงานหลายอย่าง รวมทั้งปัญหาจากการให้ความร่วมมือของผู้ร่วมงาน การติดตามผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมของผู้บริหารยังไม่เพียงพอ และการส่งเสริมทักษะในการทำงานยังต้องมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น เพื่อสามารถสร้างคนทำงานใหม่ ๆ ต่อไป

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า การบริหารจัดการคนจำนวนมาก ต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องในความสามารถของคน หากบุคลากรได้รับการกระตุ้นสนับสนุนในทางที่เหมาะสม จะส่งผลเกิดความสำเร็จในการทำงานสูงและมีประสิทธิภาพ สามารถบรรลุจุดประสงค์หลักในการบริหาร คือ ทำให้บุคลากรเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพ อันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพ คุณภาพงานขององค์กรในที่สุด ซึ่งผู้ที่ใช้กระบวนการสร้างแรงจูงใจ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องทำหน้าที่สร้างแรงจูงใจให้ครู เพื่อให้ครูปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด เพื่อนำผลการศึกษาค้นคว้าไปใช้เป็นแนวทางให้ผู้บริหารสถานศึกษานำไปพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนให้มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เกิดการร่วมมือร่วมใจกันในการปฏิบัติงาน และเพื่อนำผลการวิจัยที่เป็นข้อมูลสารสนเทศ ในการสร้างเสริมแรงจูงใจไปประกอบใช้ในการพัฒนาการบริหารงานบุคคล เพื่อลดความขัดแย้งของบุคลากร ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ความก้าวหน้า และความสุขของบุคลากรในสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

2. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ปีการศึกษา 2563 จำนวน 2,428 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ดจำนวน 335 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเปรียบเทียบกับตารางเครจซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) และทำการสุ่มแบบแบ่งเป็นชั้นภูมิ (Stratified random sampling) ตามสัดส่วนสถานศึกษาขนาดต่าง ๆ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) กำหนดค่าคะแนน เป็น 5 ระดับ วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) การตรวจสอบอำนาจจำแนก โดยการใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน การตรวจสอบความเชื่อมั่นทั้งฉบับ โดยการใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach'Alpha Coefficient) ความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกโดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน ตามวิธี Item Total Correlation โดยเลือกข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป ซึ่งข้อคำถามของแบบสอบถามสภาพปัจจุบันการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู และข้อคำถามของ แบบสอบถาม สภาพที่พึงประสงค์การสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) โดยเกณฑ์ความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้จะมีค่า ตั้งแต่ .70 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด และคณะ, 2554) ค่าความเชื่อมั่นของ

แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน การสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู และค่าความเชื่อมั่น ของแบบสอบถามที่พึงประสงค์การสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู
 ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

1. ขั้นตอนการดำเนินการ การศึกษาแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู จากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติดี (Best practice)

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 3 คน และครู 3 คน รวมทั้งสิ้น 6 คน จากโรงเรียนทั้งสิ้น 3 แห่ง โดยมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ ดังนี้

- เป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลระดับประเทศ ระดับภาค ระดับเขตพื้นที่การศึกษาที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู

- เป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลโรงเรียนพระราชทาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ตอนที่ 2 สร้างแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลการศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู จำนวน 3 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 6 คน โดยแบ่งออกเป็น การสัมภาษณ์ผู้บริหาร 3 คน และครู 3 คน กลุ่มผู้ประเมินความเหมาะสมของแนวทาง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนทั้งหมด 5 คน โดยมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ต่อไปนี้

1. มีวุฒิทางการบริหารการศึกษาดั้งแต่ระดับปริญญาโทขึ้นไป

2. มีประสบการณ์สอนในระดับอุดมศึกษาสาขาบริหารการศึกษา ไม่น้อยกว่า 5 ปี

3. มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา ไม่น้อยกว่า 10 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบประเมินความเหมาะสมของแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยจำแนกข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าเป็น 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

การสร้างแบบสัมภาษณ์แนวทางสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูมีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวทางสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อนำมาประกอบเป็น แนวความคิดแล้วสร้างแบบสัมภาษณ์ภายใต้กรอบแนวคิด

2. กำหนดโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ ให้สอดคล้องและครอบคลุม การสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ได้แก่ ความสำเร็จในการทำงาน ลักษณะของ งานที่ปฏิบัติ ความก้าวหน้าในหน้าที่ ความสัมพันธ์ในองค์กร เงินเดือนสวัสดิการและการให้ รางวัล

3. ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ ตามกรอบที่กำหนด และนำร่าง แบบ สัมภาษณ์แนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู เสนอต่ออาจารย์ที่ ประึกษา จากนั้นดำเนินการแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

4. นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ (ชุดเดิม) ตรวจสอบแก้ไข รวมทั้ง ตรวจสอบสำนวนภาษาใช้ เพื่อความถูกต้อง

5. ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำเสนอ อาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง

6. จัดทำฉบับสมบูรณ์ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วถูกต้องครบถ้วน ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด แสดงในตารางที่ 1

ตาราง 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของ สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ร้อยเอ็ด ในภาพรวม

แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ของครู	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI modified	ลำดับ
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล		
1. ความสำเร็จในการทำงาน	2.62	0.47	ปานกลาง	4.59	0.49	มากที่สุด	0.73	4
2. ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ	2.56	0.50	ปานกลาง	4.50	0.54	มากที่สุด	0.75	2
3. ความก้าวหน้าในหน้าที่	2.83	0.52	ปานกลาง	4.37	0.55	มากที่สุด	0.71	5
4. ความสัมพันธ์ในองค์กร	2.59	0.50	ปานกลาง	4.54	0.52	มากที่สุด	0.77	1
5. เงินเดือน สวัสดิการและ การให้รางวัล	2.50	0.53	ปานกลาง	4.39	0.52	มากที่สุด	0.74	3
รวม	2.62	0.50	ปานกลาง	4.48	0.52	มากที่สุด		

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.62 สภาพที่พึงประสงค์ของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 และลำดับความต้องการจำเป็นของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านความสัมพันธ์ในองค์กร ($PNI_{modified} = 0.77$) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ($PNI_{modified} = 0.75$) ด้านเงินเดือน สวัสดิการและการให้รางวัล ($PNI_{modified} = 0.74$) ด้านความสัมพันธ์ในองค์กร ($PNI_{modified} = 0.29$) ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่ ($PNI_{modified} = 0.71$)

2. ผลการประเมินแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ดังแสดงในตารางที่ 2

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

ที่	แนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		$\bar{X}$	S.D	ระดับ	$\bar{X}$	S.D	ระดับ
1	องค์ประกอบที่ 1 ความสำเร็จในการทำงาน	4.89	0.26	มากที่สุด	4.77	0.24	มากที่สุด
2	องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ	4.84	0.27	มากที่สุด	4.72	0.30	มากที่สุด
3	องค์ประกอบที่ 3 ความก้าวหน้าในหน้าที่	4.92	0.25	มากที่สุด	4.88	0.28	มากที่สุด
4	องค์ประกอบที่ 4 ความสัมพันธ์ในองค์กร	4.94	0.21	มากที่สุด	4.71	0.20	มากที่สุด
5	องค์ประกอบที่ 5 เงินเดือน สวัสดิการและการให้รางวัล	4.87	0.28	มากที่สุด	4.90	0.26	มากที่สุด
รวม		4.89	0.18	มากที่สุด	4.79	0.31	มากที่สุด

จากตาราง 2 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.89 และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 โดยเรียงลำดับตามความต้องการจำเป็นซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การสร้างเสริมแรงจูงใจด้านความสัมพันธ์ในองค์กร ได้แก่ สถานศึกษาควรมีการสร้างความสัมพันธ์ในการร่วมงาน ครูทุกคนต้องให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จะไม่ให้อะไรตกอยู่กับใครหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ควรจัดกลุ่มงานให้ครูที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันอยู่ด้วยกัน พร้อมทั้งจะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้คำแนะนำซึ่ง

กันและกัน สร้างบรรยากาศการทำงานให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มุ่งเน้นการทำงานที่เป็นทีม ผู้บริหารและครูมีการยอมรับในผลของการปฏิบัติงานซึ่งกันและกัน ผู้บริหารควรให้กำลังใจ ให้คำแนะนำครูด้วยความเป็นกันเอง กำกับติดตามการทำงานของครูอยู่เป็นระยะ ๆ อย่างไม่เป็นทางการ คอยอำนวยความสะดวกและสนับสนุน มีการจัดกิจกรรมร่วมกันแบบเป็นกันเองระหว่างครูและผู้บริหาร มีการให้กำลังใจในการทำงานต่อกันและกันอย่างต่อเนื่องและชัดเจน

2. การสร้างเสริมแรงจูงใจด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ได้แก่ สถานศึกษาจะต้องมีการประเมินประสิทธิภาพหรือสมรรถนะของครูก่อนมอบหมายงานให้ปฏิบัติ หลังจากนั้นนำผลของการประเมินมาวางแผนเพื่อมอบหมายงานให้ตรงตามความถนัดของครู เมื่อครูได้ปฏิบัติงานที่ตรงตามความสามารถและความสนใจของครูผลของการทำงานก็จะมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารควรทำให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน จากการฝึกอบรมหรือหาวิทยากรมาให้องค์ความรู้ในส่วนของงานต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย มีการนิเทศก์ติดตามผลการปฏิบัติงานของครูอยู่เป็นระยะ

3. การสร้างเสริมแรงจูงใจด้านด้านเงินเดือน สวัสดิการและการให้รางวัล ได้แก่ การพิจารณาการเลื่อนขั้นเงินเดือนมีการประเมินผลตามเกณฑ์การประเมินที่เป็นคะแนน วิทยาศาสตร์ มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการประเมินเพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือนเพื่อให้ครูได้เห็นอย่างชัดแจ้ง และปฏิบัติงานให้ตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ การประเมินเพื่อเลื่อนเงินเดือนเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ด้วยความยุติธรรมและโปร่งใส สถานศึกษาควรมีการเพิ่มค่าตอบแทนให้กับผู้ที่ปฏิบัติงานที่อุทิศตนให้กับทางราชการอย่างเต็มที่โดยเพิ่มเงินค่าตอบแทนตามภาระงานที่ได้รับมอบหมายและผลสำเร็จของงานนั้น ๆ ผู้บริหารควรให้คำชมเชยเมื่อครูปฏิบัติงานสำเร็จบรรลุผล มีของขวัญพิเศษในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันคล้ายวันเกิด วันปีใหม่ สำเร็จการศึกษา เป็นต้น ให้รางวัลให้กับผู้ที่มีการปฏิบัติงานดี เช่น ผู้ที่ไม่มีวันลา ผู้ที่มาปฏิบัติงานตรงเวลา เป็นต้น

4. การเสริมสร้างแรงจูงใจด้านความสำเร็จในการทำงาน ได้แก่สถานศึกษาควรเลือกคนที่มีความรู้ความสามารถที่ตรงกับงาน ผู้บริหารควรมีการกำหนดเป้าหมายของงานให้ครูเห็นอย่างชัดเจนและกำหนดกรอบระยะเวลาของงานที่มอบหมายในแต่ละงาน มีกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบคอยกำกับติดตามการทำงานของครูอยู่เป็นระยะ คอยช่วยเหลือสนับสนุน ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในสิ่งที่ครูต้องการ สร้างความเชื่อมั่นให้ครูว่าเป็นผู้มีความสามารถที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับผิดชอบจนสำเร็จ

5. การสร้างเสริมแรงจูงใจด้านความก้าวหน้าในหน้าที่ได้แก่ ผู้บริหารควรให้โอกาสครูที่มีความสามารถ ความตั้งใจ และทุ่มเทในการทำงาน ได้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งที่สูงขึ้นเช่น หัวหน้ากลุ่มสาระ หัวหน้างาน หัวหน้าฝ่าย เป็นต้น มีการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานไม่ว่าจะเป็นการให้ความดีความชอบกับครูที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติงาน ส่งเสริม

สนับสนุน ให้ความรู้กับครูเปิดโอกาสให้ครูได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าฝึกอบรมตามสิ่งที่ครูสนใจ การเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นผู้บริหารและครูร่วมกันออกแบบประเมินผลการปฏิบัติงานสร้างเกณฑ์การประเมินผลงานร่วมกันเพื่อจะได้สร้างกรอบของความก้าวหน้าในหน้าที่ของตนเอง และสถานศึกษาจะต้องมีความยุติธรรมในการประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือน

อภิปรายผล

จากการศึกษาแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นพบว่า ต้องการสร้างเสริมแรงจูงใจในการการปฏิบัติงานของครูเรียงตามลำดับขององค์ประกอบดังต่อไปนี้ ด้านความสัมพันธ์ในองค์กร ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ด้านเงินเดือน สวัสดิการและการให้รางวัล ด้านความสำเร็จในการทำงาน ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงส่งผลต่อความต้องการจำเป็นของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ซึ่งงานวิจัยของ นริศ สังสนา ที่ได้ศึกษาการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 มีความคิดเห็นต่อความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน (นริศ สังสนา, 2558) โดยรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้านการจัดสวัสดิการและการให้รางวัลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนด้านการจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และงานวิจัยของ บุญชนะ โพธิ์ละเดา ได้ศึกษาการพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำหรับวิทยาลัยสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 ผลการวิจัยพบว่าสภาพที่พึงประสงค์ของการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำหรับวิทยาลัยสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 มีความคิดเห็นต่อความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นพบว่า ต้องการสร้างเสริมแรงจูงใจเรียงตามลำดับขององค์ประกอบดังต่อไปนี้ ด้านเกียรติยศ ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่ ด้านความมั่นคงของงาน ด้านเงินเดือน สวัสดิการ ด้านความสำเร็จของงาน ด้านการบังคับบัญชา ด้านสภาพการทำงาน ลักษณะงานที่ปฏิบัติ และด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานและองค์กร ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลของการวิจัยในส่วนของสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานจะมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบริบทของสถานศึกษา ความต้องการส่วนบุคคล (บุญชนะ โพธิ์ละเดา,

2558) หรือการเปลี่ยนแปลงของช่วงเวลาและสถานการณ์ต่าง ๆ แต่มนุษย์ก็ยังมีความต้องการพื้นฐานที่สอดคล้องกับทฤษฎีของ มาสโลว์ (Maslow, H. A., 1970) ซึ่งมนุษย์ทุกคนมีการเรียงลำดับความต้องการจากพื้นฐานไปยังระดับสูงสุด คือจากความต้องการด้านร่างกาย ด้านความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ด้านความต้องการความผูกพันหรือยอมรับ ความต้องการการยกย่อง และสุดท้ายความต้องการสำเร็จในชีวิต

2. แนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.89 และ 4.79 ตามลำดับ ทั้งนี้ แนวคิดหลักการเกี่ยวกับการสร้างเสริมแรงจูงใจ ผู้วิจัยสรุปได้ว่าแนวทาง คือ กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของครู ที่มีการวางแผนที่เป็นขั้นตอนโดยมีแนวทางปฏิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการ ความปรารถนาที่เป็นแรงผลักดันภายในของครู โดยการศึกษาการสร้างเสริมแรงจูงใจจากสภาพปัจจุบัน สภาพอันพึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นภายในบริบทของพื้นที่ ซึ่งแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบโดยเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ดังนี้ 1) ด้านความสัมพันธ์ในองค์กร สถานศึกษาควรมีการสร้างความสัมพันธ์ในการร่วมงาน ครูทุกคนต้องให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จะไม่ให้อารยะตกอยู่กับใครหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ผู้บริหารควรให้กำลังใจ ให้คำแนะนำครูด้วยความเป็นกันเอง กำกับติดตามการทำงานของครูอยู่เป็นระยะ ๆ อย่างไม่เป็นทางการ คอยอำนวยความสะดวกและสนับสนุน สอดคล้องกับ Herzburg, Frederic, Mausner B. and B.B Syndermen ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ในองค์กรว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใต้บังคับบัญชากับผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชากับตนเอง บุคลากรจะทำงานได้ตามปกติหากความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับบุคลากรเป็นไปด้วยดี บุคลากรกับบุคลากรมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันก็จะมีความรู้สึกพึงพอใจกับงานที่ได้รับผิดชอบ 2) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีการประเมินประสิทธิภาพหรือสมรรถนะของครูก่อนมอบหมายงานให้ปฏิบัติ หลังจากนั้นนำผลของการประเมินมาวางแผนเพื่อมอบหมายงานให้ตรงตามความถนัดของครู (Herzburg, Frederic, Mausner B. and B.B Syndermen., 1959) สอดคล้องกับ อรสา เพชรนุ้ย ได้กล่าวถึงลักษณะของงานที่ปฏิบัติว่า การที่ครูเกิดสิ่งเร้าหรือแรงกระตุ้นส่งผลให้สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ ที่ตรงกับความรู้ความสามารถและความถนัดของบุคคล เป็นงานที่น่าสนใจ ส่งเสริมต่อความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ครูจึงเกิดความพึงพอใจ ทั้งในด้านการบริหาร การมอบหมายงาน ระบบการสื่อสาร สิ่งอำนวยความสะดวก และความร่วมมือของบุคลากรเป็นแรงจูงใจให้ปฏิบัติงานนั้นได้ดี มีความสุขและทำงานอย่างเต็มใจ 3) ด้านเงินเดือน สวัสดิการ

และการให้รางวัล การพิจารณาการเลื่อนขั้นเงินเดือนมีการประเมินผลตามเกณฑ์การประเมินที่เป็นคะแนนวิทยาศาสตร์ มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการประเมินเพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือนเพื่อให้ครูได้เห็นอย่างชัดเจน และปฏิบัติงานให้ตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ บุญชนะ โพธิ์ละเดา ได้กล่าวถึงเงินเดือน สวัสดิการและการให้รางวัลว่า การปรับ เพิ่ม ลด เงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน รวมทั้งสวัสดิการ ประโยชน์เกื้อกูลอื่น ๆ ที่ได้รับความเหมาะสมกับภาระงานและความรับผิดชอบ การส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรเกิดความมั่นใจเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยในหน้าที่การงานตลอดอายุการทำงาน 4) ด้านความสำเร็จในการทำงาน ผู้บริหารควรมีการกำหนดเป้าหมายของงานให้ครูเห็นอย่างชัดเจนและกำหนดกรอบระยะเวลาของงานที่มอบหมายในแต่ละงาน มีกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบคอยกำกับติดตามการทำงานของครูอยู่เป็นระยะ คอยช่วยเหลือสนับสนุน ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในสิ่งที่ครูต้องการ สร้างความเชื่อมั่นให้ครูว่าเป็นผู้มีความสามารถที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ (อรสา เพชรน้อย, 2560) สอดคล้องกับ Herzburg, Frederic, Mausner B. and B.B Syndermen ได้กล่าวถึงความสำเร็จในการทำงานว่า การที่บุคลากรทำงานได้สำเร็จบุคลากรจะเกิดแรงจูงใจภายในเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถ ภาคภูมิใจในความสามารถของตนเอง อยากทำงานที่ตนเองมีความสามารถเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มีผลให้ผู้ปฏิบัติตามปฏิบัติงานได้ดีขึ้น เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลสนองตอบความต้องการสำเร็จ ปัจจัยนี้นับว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุด 5) ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่ ผู้บริหารควรให้โอกาสครูที่มีความสามารถ ความตั้งใจ และทุ่มเทในการทำงาน ได้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งที่สูงขึ้นเช่น หัวหน้ากลุ่มสาระ หัวหน้างาน หัวหน้าฝ่าย เป็นต้น ส่งเสริม สนับสนุน ให้ความรู้กับครูเปิดโอกาสให้ครูได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าฝึกอบรมตามสิ่งที่ครูสนใจ การเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น (Herzburg, Frederic, Mausner B. and B.B Syndermen., 1959) สอดคล้องกับ บุญชนะ โพธิ์ละเดา ได้กล่าวถึงความก้าวหน้าในหน้าที่ว่า การที่บุคคลในองค์กรได้รับพิจารณา หรือโอกาสในการเลื่อนตำแหน่ง แต่งตั้งระดับสูงขึ้นอย่างเป็นธรรม การส่งเสริมสนับสนุนให้มีโอกาสได้รับการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะที่เพิ่มขึ้นในวิชาชีพ ตลอดจนโอกาสในการศึกษาต่อ การอบรมเพื่อพัฒนาตนเองและองค์กร (บุญชนะ โพธิ์ละเดา, 2558)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด มีความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความต้องการจำเป็นในการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ด้านความสัมพันธ์ในองค์กร 2) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ 3) ด้านด้านเงินเดือน สวัสดิการและการให้รางวัล 4) ด้านความสำเร็จในการทำงาน 5) ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่

โดยแนวทางการสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 5 ด้าน 30 แนวทางโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ข้อเสนอแนะ 1) ข้อเสนอแนะทั่วไปการนำผลการวิจัย ไปใช้ 1.1) ผู้บริหารควรมีการสร้างความสัมพันธ์ในการร่วมงาน ครูทุกคนต้องให้ความร่วมมือ และมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ 1.2) สถานศึกษาควรมีการสร้างขวัญ กำลังใจในการทำงานด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการให้ความดีความชอบกับครู ส่งเสริม สนับสนุน ให้ความรู้กับครูเปิดโอกาสให้ครูได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 1.3) สถานศึกษาควรให้อำนาจครูเพื่อให้ครูเกิดความรู้สึกมีพลัง มีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงาน สูงขึ้น 1.4) สถานศึกษาควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการประเมินเพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือนเพื่อให้ ครูได้เห็นอย่างชัดเจน และ การประเมินเพื่อเลื่อนเงินเดือนเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ด้วยความ ยุติธรรมและโปร่งใส 2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 2.1) ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่องรูปแบบการสร้างเสริมแรงจูงใจด้วยวิธีการที่หลากหลาย 2.2) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผล ให้ครูเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เพื่อนำปัจจัยที่ค้นพบมาพัฒนาเป็นแนวทางในการส่งผลให้ ครูเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน 2.3) ควรศึกษากระบวนการเสริมสร้างแรงจูงใจของครูด้วย ตนเอง 2.4) ควรมีการวิจัยการนำวิธีการ การสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูไปใช้ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยใช้เวลา 1 ปี เพื่อนำผลของการวิจัยมาพัฒนาและปรับปรุงต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- นงลักษณ์ ไชยเสน และรุ่งโรจน์ อรรถานิพนธ์. (2554). Employee Engagement: การสร้าง ความผูกพันของพนักงานในองค์กร. กรุงเทพมหานคร: เอช อาร์ เซ็นเตอร์.
- นริศ สังสนา. (2558). การเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญชนะ โพธิ์ละเดา. (2558). การพัฒนาแนวทางเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของ บุคลากรสำหรับวิทยาลัยสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น จำกัด.
- พชรวิทย์ จันทศิริศิริ. (2562). สมรรถนะและการจัดการเชิงกลยุทธ์. มหาสารคาม: ตักสิลาการ พิมพ์.

- พนิดา จริสธิตถาวร. (2550). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนประภัสสรวินยา อำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี. (2555). แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุรงค์ โค้วตระกูล. (2554). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ จุลสุวรรณ. (2562). ภาวะผู้นำทางการศึกษา , เอกสารประกอบการสอน. มหาสารคาม: ตักสิลาการพิมพ์.
- อรสา เพชรนุ้ย. (2560). การศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- Herzburg, Frederic, Mausner B. and B.B Syndermen. (1959). The Motivation to Work. New York : John Wiley and Son.
- Maslow, H. A. (1970). Motivation and Personality. (2nd ed.) New York: Haper and Row.

พุทธวิธีการให้การปรึกษาตามจริตของบุคคล*

BUDDHIST COUNSELING APPROACHES BASED ON THE INTRINSIC NATURE OF A PERSON

สรายุทธ อุดม

Sarayuth Udom

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

ปิยวัฒน์ คงทรัพย์

Piyawat kongsub

พระมหาประเสริฐ สุเมโธ

Phramaha Pasoerit Sumetho

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Buriram Sangha College, Thailand

E-mail: piyawat.kong@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การให้การปรึกษา เป็นกระบวนการทางการศึกษาที่ช่วยให้บุคคลรู้จักและเข้าใจตนเอง และสิ่งแวดล้อม สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองและพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ ปฏิบัติตนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมดำรงชีวิตอย่างผาสุก การให้การปรึกษามีใช้การแนะนำ แต่เป็นเครื่องมือหรือเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะให้การช่วยเหลือบุคคลที่ประสบปัญหาอันเป็นสาเหตุให้มีความทุกข์หรือสับสนทางอารมณ์และจิตใจ ให้เข้าใจตนเองและสภาพแวดล้อม ให้สามารถพัฒนาศักยภาพพึ่งตนเองได้ มีความคิดและตัดสินใจในการแสวงหาทางออกอย่างปลอดภัย ปลอดภัยสามารถวางแผนจัดปัญหาหรือความทุกข์นั้นได้ด้วยตนเอง พุทธวิธีการปรึกษามุ่งให้ผู้มีปัญหาได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับทุกข์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนและมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง พุทธวิธีการให้การปรึกษาตามจริตของบุคคล ช่วยให้สามารถให้การปรึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็ว ซึ่งพระพุทธรเจ้าได้แสดงพุทธวิธีการให้การปรึกษาที่สอดคล้องและตรงกับจริตของแต่ละบุคคลที่แสดงลักษณะพฤติกรรม คือ ความประพฤติหรือกิริยา อันเป็นสภาพโดยปกติของจิตที่แสดงออกมาจนเคยชิน เป็นนิสัยใจคอ ที่ส่งผลโดดเด่นทั้งภายใน ภายนอก และคงที่เป็นบุคลิกภาพ ปรากฏเห็นเด่นชัดไปทางใดทางหนึ่ง เป็นปกติประจำเป็นพื้นเพของจิตหรืออุปนิสัย พื้นนิสัยแห่งพฤติกรรมของแต่ละ

* Received 19 April 2021; Revised 11 May 2021; Accepted 1 June 2021

ละบุคคล ซึ่งแต่ละวิธีก็เหมาะสมกับแต่ละบุคคลแตกต่างกันไป ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับจริต พื้นฐาน ประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม เวลา โอกาส และบุญบารมีที่เคยสั่งสมมาของแต่ละคน พุทธวิธีใดที่เหมาะสมกับตน ย่อมมีความเจริญก้าวหน้าได้รวดเร็วกว่าพุทธวิธีอื่น

คำสำคัญ: พุทธวิธี, การให้การปรึกษา, จริตของบุคคล, จริต 6

Abstract

Counseling was an educational process enhancing people to know and understand themselves and the environment to be able to solve problems by themselves and develop themselves according to their potential to be a good member of society and live a happy life. Counseling was not advice but it was a tool or a process helping people who are experiencing problems that cause suffering or getting confused emotionally and mentally to understand themselves and their surroundings, enabling people to develop their potential until being able to be self-reliant, having ideas and making decisions in seeking a clear solution to a problem and a wisdom for being able to plan to eliminate the problem or suffering by themselves. Buddhist counseling approaches aimed at providing people with problems to understand suffering or problems happened to themselves to be able to solve the problem or suffering on their own. The Buddhist Counseling Approaches Based on the Intrinsic Nature of a Person enabled an effective counseling and success quickly. The Buddha taught Buddhist counseling approaches consistent and matched to the individual's intrinsic nature in terms of behaviors as the normal state of the mind expressed until it becomes accustomed as a personality affecting both fixed internal and external strengths. Each type of Buddhist counseling approaches was suitable for each individual differently, depending on the person's personality, basis of experience, environment, time, opportunity and wholesome deed that has been accumulated of each person. Buddhist counseling approaches suitable for oneself resulted in faster progress significantly.

Keywords: Buddhist approaches, Counseling, Intrinsic nature of a person, Six Temperament

บทนำ

การให้การปรึกษา เป็นกระบวนการปฏิบัติหน้าที่ระหว่างผู้ให้และผู้รับ โดยผ่านการแสดงความสนใจ ห่วงใย เอื้ออาทร เห็นใจและให้ความช่วยเหลือโดยเปิดใจรับฟัง เข้าใจปัญหา ปลอดภัย ให้กำลังใจร่วมหาแนวทาง ช่วยผ่อนคลายให้บุคคลรู้จักและเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองและพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ ปฏิบัติตนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ดำรงชีวิตอย่างผาสุก การให้การปรึกษามีใช้การแนะนำ แต่เป็นการช่วยเหลือให้บุคคลสามารถพึ่งตนเองได้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงพุทธวิธีการให้การปรึกษา ตามนิสัยหรือความประพฤติของแต่ละบุคคล ไว้ให้ได้ศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้ ตามลักษณะพฤติกรรม คือ ความประพฤติหรือกิริยา อันเป็นสภาพโดยปกติของจิตที่แสดงออกมาจนเคยชิน เป็นนิสัยใจคอที่ส่งผลโดดเด่นทั้งภายใน ภายนอก ปรากฏเห็นทั้งด้านกิริยาและมารยาท ธรรมาภิบาล การงานที่ทำ รสนิยม ความคิดเห็นและความประพฤติหรือพฤติกรรมทั้งในที่ลับและในสังคม ซึ่งเป็นบุคลิภาพ ของแต่ละคนล้วนแสดงออกมาจากจิต จิตใจและนิสัย ความประพฤติของแต่ละบุคคลจะเป็นไปอย่างไร ขึ้นอยู่กับการฝึกฝนอบรมที่ดีถูกที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งพระองค์ได้วิเคราะห์พฤติกรรมของคนออกเป็น 6 ประเภท เรียกอีกนัยหนึ่งว่า “จิริต” หรือ “จิริยา” ประกอบด้วย รากจิริต โทสจิริต โมหจิริต วิตกจิริต สัทธาจิริตและพุทธิจิริต ดังที่พระสารีบุตรได้กล่าวยกย่องพุทธคุณของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกว่า พระองค์ทรงมีพระจักขุแจ่มแจ้งด้วย “พุทธจักขุ” นั้นว่า “พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่าบุคคลทั้งหลายมีจิริยา 6 คือ 1) บุคคลนี้มีรากจิริต 2) บุคคลนี้มีโทสจิริต 3) บุคคลนี้มีโมหจิริต 4) บุคคลนี้มีวิตกจิริต 5) บุคคลนี้มีสัทธาจิริต 6) บุคคลนี้มีญาณจิริต” (ขุ.ม. 29/156,191/430, 545-546, ขุ.จ. 30/85/304) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) พร้อมทรงแสดงพุทธวิธีปรับพฤติกรรม ด้วยการฝึกอบรมพัฒนา เพื่อช่วยให้ผู้รับบริการปรึกษารู้จักและเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม สามารถนำตนเองได้ แก้ปัญหาได้ด้วยตนเองและพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ ช่วยให้ค้นพบศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ ให้สามารถวางแผนแนวทางการดำเนินชีวิตตนเองได้อย่างเหมาะสม ปฏิบัติตนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมพร้อมทั้งสามารถเผชิญสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างมั่นคง

บทความนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอความรู้เกี่ยวกับความหมาย แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการให้การปรึกษาและการให้การปรึกษาตามแนวพุทธวิธี หลักการของการให้การปรึกษาตามแนวพุทธวิธี และพุทธวิธีการให้การปรึกษาตามจริตของบุคคล พร้อมทั้งนำเสนอกรณีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าพุทธวิธีที่เหมาะสมกับจิตนั้น ส่งผลต่อการรับรู้ เรียนรู้ รับปฏิบัติ ฝึกอบรมพัฒนาปรับพฤติกรรมตนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองในทางที่ดีและสามารถบริหารจัดการปัญหาของตนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงและยังสามารถดำรงตนได้อย่างเป็นปกติสุขเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองรวมทั้งผู้อื่นและประโยชน์อย่างยิ่งสืบต่อไป

ความหมายการให้การปรึกษา

ผู้เขียนบททวนเอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย สามารถนำเสนอข้อมูลสำคัญ ตามลำดับดังต่อไปนี้

การปรึกษา หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์โดยตรงระหว่างบุคคล โดยที่บุคคลหนึ่งต้องการความช่วยเหลือจากอีกบุคคลหนึ่ง เพื่อเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ (Rogers C. R., 1942) โดยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้การปรึกษากับผู้รับการปรึกษาภายในสถานที่พิเศษที่จัดขึ้นภายใต้สภาพการณ์ที่มีแบบแผนทางวิชาชีพ (Professional Setting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การช่วยเหลือแก่ผู้รับการปรึกษาในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Pepinsky H. B. & Pepinsky P., 1954) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้ให้การปรึกษาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้รับการปรึกษา เพื่อช่วยให้ผู้รับการปรึกษาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง (Krumboltz, J. D., 1970)

การให้คำปรึกษา หมายถึง กระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อาศัยการสื่อสารสองทาง ระหว่างบุคคลหนึ่งในฐานะผู้ให้การปรึกษา (counselor) ซึ่งทำหน้าที่เอื้ออำนวยให้อีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็น ผู้รับการปรึกษา(Client) ได้สำรวจและทำความเข้าใจ สิ่งที่เป็นปัญหาและแสวงหาหนทางแก้ไขปัญหานั้นได้ด้วยตนเอง (คณาจารย์วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนิจังหวัดราชบุรี, 2563)

การให้การปรึกษา หมายถึง วิธีการที่เน้นให้ผู้รับคำปรึกษาพิจารณาตนเองอย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน ยิ่งขึ้น สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้และกระตุ้นให้สังคมยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งจุดมุ่งหมายของการปรึกษาอาจมีข้อแตกต่างกันไป แต่ประการสำคัญที่ยอมรับร่วมกันคือ การช่วยให้บุคคลเข้าใจบทบาทของตนเองและดำเนินบทบาทของตนเองให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นไป (The American Psychological Association, 1961)

การให้บริการปรึกษา หมายถึง การช่วยจัดความทุกข์ เป็นการช่วยบุคคลปกติทั่วไปที่มีความทุกข์ ไม่สบายใจหรือเครียดในระดับปกติให้สบายใจขึ้น สามารถมองเห็นตนเองชัดเจนขึ้นรับรู้และเข้าใจบทบาทของตนเองและสามารถปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ (วิไลลักษณ์ พงษ์โสภณ และพงษ์พันธ์ พงษ์โสภณ, 2557)

จิตวิทยาการให้การปรึกษา หมายถึง กระบวนการของสัมพันธภาพระหว่างผู้ให้บริการปรึกษาซึ่งเป็นนักวิชาชีพที่ได้รับการฝึกอบรมกับผู้รับบริการซึ่งต้องการความช่วยเหลือ เพื่อให้ผู้รับบริการเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นและเข้าใจสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ได้ปรับปรุงทักษะในการตัดสินใจและทักษะในการแก้ปัญหาตลอดจนปรับปรุงความสามารถในการที่จะทำใหตนเองพัฒนาขึ้น (วัชร ทรัพย์มี, 2556)

การให้การปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา หมายถึง การนำหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทมาใช้ โดยผ่านการฟังพระธรรมเทศนา การสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอนและการกระตุ้นเตือนให้เกิดสติสัมปชัญญะในการดำเนินชีวิตที่ดีงามโดยอาศัยเครื่องมือคือ

หลักธรรม มีหลักกัลยาณมิตตธรรม หลักภavana หลักจริต หลักสมณะและวิปัสสนา เป็นต้น ซึ่งมีกระบวนการและขั้นตอนการให้บริการปรึกษาจนทำให้ผู้มารับบริการปรึกษาสามารถบรรเทาทุกข์ เกิดความสุขมีสุขภาวะทางจิตที่ดีขึ้นหรือได้พบหนทางพ้นทุกข์ด้วยตนเองซึ่งมีลักษณะเป็นพุทธวิธีที่เป็นกัลยาณมิตรซึ่งเป็นพุทธวิธีการให้การปรึกษาแบบประยุกต์หลักพุทธธรรมและพุทธวิธีการสอนมาใช้ (พระเมธีธรรมประนาท (ปรีชา มวลชู), 2561)

การศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ หมายถึง กระบวนการที่ผู้ให้การปรึกษาซึ่งเป็นปรโตโฆสะและมีภาวะแห่งความเป็นกัลยาณมิตรนำหลักการ กระบวนการและวิธีการทางพุทธธรรมมาเป็นหลักในการช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาหรือความทุกข์ที่เกิดจาก 2 ลักษณะ คือ ปัญหาภายนอกใจและปัญหาภายในใจ โดยหน้าที่ของผู้ให้การปรึกษา คือ ช่วยให้ผู้รับการปรึกษาเข้าใจปัญหาภายใน คือ ความทุกข์ใจ สาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ ตามความเป็นจริงของธรรมชาติและสามารถแก้ปัญหาหรือความทุกข์ตามทางสายกลาง คือมรรคมีองค์แปด (ประทีป พิษทองกลาง, 2556) การให้การปรึกษานั้น มีมาตั้งแต่โบราณกาล พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการให้การปรึกษา (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2545) โดยมีหลักคำสอนว่ามนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับความทุกข์ เพราะการเกิดแล้วเกิดอีกเป็นทุกข์รำไป (ขุ.ธ. 25/153/79) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)แต่สำหรับผู้ที่เกิดมาแล้วพัฒนาด้านตนเองจนถึงขั้นสูงสุด ก็สามารถพ้นจากความทุกข์ได้ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ เป็นมรดกที่มนุษย์ได้รับมอบมาโดยอัตโนมัติไม่จำกัดสถานะ เพศ ชนชั้น วรณะ เชื้อชาติ ศาสนา หรือภาษา เมื่อมนุษย์เกิดปัญหาอุปสรรคในการใช้ชีวิต ผู้ที่มีปัญญาก็จะแสวงหาแนวทางในการแก้ไขหรือลดปัญหาให้น้อยลง ในขณะที่มนุษย์ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต ก็จะทำให้เกิดกลุ่มคนที่มีปัญญาสามารถเข้าใจและมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาชีวิตได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะการใช้หลักการทางศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาลดปัญหาดังกล่าว ซึ่งก่อให้เกิดกลุ่มบุคคล นักบวช นักปราชญ์ ครูอาจารย์ พระสงฆ์ ตลอดจนผู้นำในการประกอบพิธีตามความเชื่อท้องถิ่น (หมอม้า) เพื่อทำบาทบาทหน้าที่ในการเป็นที่ปรึกษาและการแก้ปัญหาชีวิตให้กับคนในชุมชน รวมถึงการให้แนวทางในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชน การให้การปรึกษาและการแนะนำมีการสั่งสมองค์ความรู้และนำมาใช้ในระบบการศึกษาสมัยใหม่ผ่านกระบวนการวิจัยที่เป็นระบบ การแสวงหาความรู้ที่มีระบบ ระเบียบ ทำให้การแนะนำมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้การปรึกษาและการแนะนำโดยมุ่งช่วยเหลือให้บุคคลพ้นจากความทุกข์ที่แท้จริง ผ่านกระบวนการพัฒนาจิตใจที่มีผู้เชี่ยวชาญทำหน้าที่ในการให้การปรึกษาหรือคำแนะนำและแนะนำให้ผู้ที่มีความทุกข์ มีแนวทางในการจัดการความทุกข์ด้วยตนเองได้ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2545)

จากที่กล่าวมา จึงสรุปได้ว่า ทั้งการให้การปรึกษา การศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ และการให้การปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา ล้วนสื่อความหมายในการช่วยขจัดความทุกข์ มีกระบวนการของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้การปรึกษากับผู้รับการปรึกษา โดยปฏิบัติหน้าที่

ระหว่างผู้ให้และผู้รับ ผู้ให้ปฏิบัติหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ขอรับคำปรึกษา โดยผู้ให้การปรึกษาใช้เทคนิคและวิธีการทางจิตวิทยาและความเป็นกัลยาณมิตรนำหลักการ กระบวนการ และวิธีการทางพุทธธรรมนำหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาหรือความทุกข์ มีกระบวนการและขั้นตอนการให้บริการปรึกษาจนทำให้ผู้มารับบริการปรึกษาสามารถบรรเทาทุกข์ เกิดความสุขมีสุขภาวะทางจิตที่ดีขึ้นหรือได้พบหนทางพ้นทุกข์ด้วยตนเอง ช่วยให้ผู้รับการปรึกษามีโอกาสสำรวจตนเอง ความรู้สึก ค่านิยม ตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเอง เพื่อให้ผู้รับการปรึกษาเข้าใจตนเอง เข้าใจคนอื่น และเข้าใจสภาพแวดล้อม ได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติของตนเองก่อนการตัดสินใจและมีทักษะในการแก้ปัญหา ตลอดจนการปรับปรุงความสามารถของตนเองให้ดีขึ้น เพื่อนำไปสู่ทักษะการแก้ปัญหาและการตัดสินใจเลือกจุดหมายในการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การให้บริการปรึกษา เป็นหัวใจสำคัญในการช่วยให้บุคคลผู้ประสบปัญหาความยุ่งยาก ความขัดแย้งใจ ความเครียด ได้ระบายทุกข์ ร่วมรับรู้ทุกข์และหาแนวทางขจัดปัญหาให้เบาบาง หรือลดความวิตกกังวลได้อย่างน่าพอใจระดับหนึ่งและเป็นที่พึ่งทางจิตใจให้แก่ผู้รับบริการโดยยึดมั่นในปณิธานของการเป็นผู้ให้บริการปรึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ (วิไลลักษณ์ พงษ์โสภา และพงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, 2557)

ทฤษฎีให้บริการปรึกษา เป็นทฤษฎีที่มีบทบาทในฐานะเครื่องนำทาง สำหรับผู้ให้บริการปรึกษาได้ตระหนักถึงวัตถุประสงค์ กระบวนการและกลวิธีให้บริการปรึกษา ตลอดจนหลักการเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ เป็นแนวทางการปฏิบัติงาน ทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติในการให้บริการปรึกษา ได้รับอิทธิพลจากพื้นฐานปรัชญา สังคมและจิตวิทยา โดยพื้นฐานทางปรัชญา เน้นคุณค่าของบุคคลและวิเคราะห์ค่านิยมที่บุคคลนับถือ พื้นฐานทางสังคมเน้นข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างของสังคมที่มีอิทธิพลต่อบุคคลและกระบวนการที่บุคคลปรับตัวกับสังคม ส่วนพื้นฐานทางจิตวิทยานั้น เกี่ยวพันโดยตรงกับการให้บริการปรึกษา ทำให้เข้าใจกระบวนการรับรู้ของบุคคลที่มีต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมวิธีการที่ได้เรียนรู้และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของบุคคลในแต่ละช่วงของชีวิตที่ผ่านมา (วัชร ทรัพย์มี, 2556)

ทฤษฎีการเรียนรู้ เป็นทฤษฎีที่มีความเชื่อว่า มนุษย์เราไม่ได้เกิดมาพร้อมกับความสามารถในการทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ อีกทั้งแต่ละคนยังสามารถทำสิ่งต่าง ๆ หรือมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันด้วย โดยนักจิตวิทยาได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดจากประสบการณ์หรือการฝึกฝนซึ่งมีลักษณะถาวร หรือค่อนข้างถาวรและมีใช่เป็นผลมาจากการตอบสนองตามธรรมชาติ สัญชาตญาณ วุฒิภาวะ ความเมื่อยล้า พืชยาต่าง ๆ รวมทั้งอุบัติเหตุหรือความบังเอิญ การ

เรียนรู้จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีส่วนสำคัญอย่างมากในการสร้างรูปแบบพฤติกรรม ของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งโดยปกติคนแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้แตกต่างกัน และการเรียนรู้หรือการมีประสบการณ์ที่ต่างกันนี้ก็จะทำให้คนเรามีพฤติกรรมที่แตกต่างกันด้วย ทั้งนี้ความรู้เกี่ยวกับการเกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ นอกจากจะทำให้เรามี ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์มากขึ้นแล้ว ยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่าง มาก ทั้งในการปรับพฤติกรรมและการแต่งพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของสังคมได้อีกด้วย (ณัฐกร อินทุยศ, 2556)

ทฤษฎีให้บริการปรึกษาโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ได้แก่ทฤษฎีให้บริการ ปรึกษาแบบพฤติกรรมนิยม เป็นทฤษฎีที่ยึดหลักว่า พฤติกรรมของมนุษย์เป็นสิ่งที่เรียนรู้และ เปลี่ยนแปลงได้ ผู้ให้บริการปรึกษาจะใช้หลักการเรียนรู้เป็นวิธีการช่วยให้ผู้รับบริการเกิดการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยจะเลือกใช้กลวิธีให้เหมาะกับผู้รับบริการแต่ละคนเป็นวิธีการที่มี ขั้นตอนอย่างชัดเจน ตั้งแต่การวางวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ได้นำหลักการของทฤษฎีการ เรียนรู้มาใช้ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้รับบริการเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (วัชร ทรัพย์มี, 2556)

แนวคิดเกี่ยวกับการให้การปรึกษาตามแนวพุทธวิธี จากการศึกษาพระพุทธศาสนา พบว่า พระพุทธเจ้าทรงปรีชาญาณเป็นผู้นำแห่งการให้การปรึกษาและการแนะแนวของโลก โดยใช้หลักธรรมที่ทรงค้นพบเป็นเครื่องมือในการให้การปรึกษา พัฒนาบุคคลให้สามารถพึ่งพา ตนเองได้ มนุษย์ต้องพึ่งตนเองให้ได้ไม่ว่าจะเป็นการรับประทานอาหาร การสวมใส่เครื่องนุ่งห่ม การใช้สอยหรือบริโภคปัจจัยสี่ การติดต่อสื่อสาร ตลอดจนการหายใจ เป็นต้น หากพึ่งตนเอง ไม่ได้ ก็ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้ พระพุทธศาสนาจึงมุ่งเน้นให้มนุษย์พัฒนาตนเองเป็น หลัก โดยปฏิเสธเรื่องอำนาจลึกลับที่ไม่มีตัวตนอยู่หรือมีอยู่นอกตัวตนของเราเอง ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงดำรงมั่นอยู่กระทั่งถึงทุกวันนี้ และเป็นที่สนใจสำหรับคนในสังคมโลก การ ปรึกษาเป็นการแนะแนวให้บุคคลสามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยทั่วไปคนทั้งหลายยังพึ่งตนเอง ไม่ได้เต็มที่ หรือมีระดับการพึ่งตนเองที่ไม่สมบูรณ์จึงต้องมีผู้มาชี้แนะให้การปรึกษา เมื่อช่วย ตัวเองไม่ได้ ก็ต้องมีผู้ช่วยให้พึ่งตนเองได้ โดยใช้ภาษาและกิจกรรมเป็นตัวเข้ามาช่วย ดังนั้น การ ช่วยคนให้ช่วยตนเองได้จึงเป็นหน้าที่ของการแนะแนวและการให้การปรึกษา (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2545) ในการใช้พุทธวิธีการปรึกษา พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงช่วยให้ผู้มีปัญหา มีความชัดเจนในการจัดการปัญหาเหล่านั้นด้วยตนเองและให้ผู้มีปัญหาหรือมีทุกข์ มีแนวทางใน การปฏิบัติเพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหาเหล่านั้นได้อย่างถูกต้อง ดังเช่น การให้การปรึกษาแก่ นางปฐาจาราและนางกิสาโคตมี เป็นต้น (ปิ่น มุทุกันต์, 2506) การปรึกษาเป็นกระบวนการให้ ความช่วยเหลือ โดยผู้รับการปรึกษาพบปะกับผู้ให้การปรึกษาภายใต้สัมพันธภาพที่ช่วยให้ผู้รับ การปรึกษาเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง สภาพแวดล้อมและปัญหาหรือความทุกข์ที่กำลังเผชิญหน้าอยู่ ได้ดีขึ้น ผู้ให้การปรึกษาใช้ศิลปะ วิธีและวิธีการทางจิตวิทยาช่วยให้ผู้รับการปรึกษามีโอกาส

สำรวจความรู้สึก ค่านิยม ตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเอง เพื่อนำไปสู่ทักษะในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจเลือกวิธีการในการแก้ปัญหาและจุดหมายในการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม (มันเกียรติ โกศลนิรติวงศ์, 2541)

แนวคิดจิตวิทยากับการพัฒนาตน มีแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์กับการพัฒนาตน ภายใต้อิทธิพลความเชื่อว่าการทำความรู้ธรรมชาติของมนุษย์ เป็นพื้นฐานของการดำเนินการพัฒนาตน เพราะมนุษย์มีเหตุผล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง มีความสามารถในการตัดสินใจ และแก้ปัญหาด้วยตนเองและมีแนวโน้มที่จะพัฒนาตนเอง พยายามแสวงหาความรู้ต่าง ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้า ความสำเร็จในสิ่งที่พึงประสงค์ ซึ่งแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตน การศึกษาตนเอง การเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง การยอมรับความจริงเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตนเองและการเข้าใจผู้อื่นและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (ธัญญภัทร์ ศิริธรรมาโรจน์, 2559)

แนวคิดจิตวิทยาบุคลิกภาพและพฤติกรรมสุขภาพ มีแนวคิดเกี่ยวกับบุคลิกภาพ ว่าบุคลิกภาพเป็นแบบแผนของพฤติกรรมภายนอก เช่น ลักษณะโครงสร้างร่างกาย การแสดงออกทางกายภาพ และพฤติกรรมภายใน เช่น การรับรู้ ทศนคติ ความสนใจ มโนธรรม แรงจูงใจ อารมณ์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำตัวที่ปัจเจกบุคคลมนุษย์มีบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน มีความแตกต่างระหว่างบุคคล มีแรงจูงใจ มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และต้องการพัฒนาตนสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต การทำความเข้าใจและการพัฒนาบุคลิกภาพจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยต้นเหตุเชิงพันธุกรรมและสภาพแวดล้อมที่ทำให้มนุษย์มีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันอันเกิดจาก “กรรมที่สั่งสมในอดีต” ส่งผลให้แสดงบุคลิกภาพตามลักษณะพื้นเพของของจิต 6 ประเภท คือ ราคะจิต โทสะจิต โมหะจิต ศรัทธาจิต วิทกจิตและพุทธิจิต (จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์, 2559)

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องข้างต้น ทำให้ได้ทราบว่า ทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ ล้วนมีส่วนสำคัญ เป็นแนวคิด ทฤษฎีที่สอดคล้องและสามารถนำมาบูรณาการร่วมกับการให้การปรึกษาตามแนวพุทธวิธี ที่มีหลักการว่า พฤติกรรมของมนุษย์เป็นสิ่งที่เรียนรู้และเปลี่ยนแปลงได้ กระบวนการให้บริการปรึกษาโดยให้ผู้รับบริการเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อเป็นการแก้ปัญหาหรือปรับปรุงตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ ผู้ให้บริการปรึกษาจะใช้หลักการเรียนรู้เป็นวิธีการช่วยให้ผู้รับบริการเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยจะเลือกใช้กลวิธีให้เหมาะสมกับจิตของผู้รับบริการแต่ละคน การให้การปรึกษาตามแนวพุทธวิธี เป็นการประยุกต์หลักธรรม ซึ่งเป็นการนำหลักการทางพุทธศาสนาที่สำคัญมาใช้เป็นฐานในการให้การปรึกษาปัญหาชีวิต พุทธวิธีจึงเป็นทั้งจุดเริ่มต้นและเป้าหมายของการให้การปรึกษา เพราะพุทธธรรมเป็นเรื่องราวของชีวิตที่ได้อธิบายไว้อย่างละเอียดลออ ได้อธิบายถึงความทุกข์ของมนุษย์และแนวทางในการพ้นทุกข์ได้อย่างหลักแหลมสามารถนำไปปฏิบัติได้ทุกกาลสมัยซึ่งเหมาะสำหรับนำไปประยุกต์ในการให้บริการปรึกษาโดยเชื่อมโยงหลักการ กระบวนการ ทักษะและเทคนิคที่ทำให้เกิดการรู้

ตื่น เบิกบานใจของผู้ที่มารับคำปรึกษา ผู้ให้บริการปรึกษา ไม่ใช่ผู้นำทาง แต่เป็นเพื่อนร่วมทางของผู้รับบริการ (วัชร ทรัพย์มี, 2556)

พุทธวิธีการให้การปรึกษาตามจิตของบุคคล

ในเบื้องต้นพึงทราบหลักการพุทธวิธีการให้การปรึกษาก่อน โดยที่มนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้ หากเข้าใจถึงความเป็นจริงของชีวิตและศักยภาพของความเป็นมนุษย์ รู้จักการแก้ปัญหาด้วยตนเอง เข้าใจขอบเขตของธรรมชาติ ด้วยการฝึกฝนพัฒนาปัญญาปรับปรุงตนเองมีความรู้รู้เฝ้าเรียน เอาจริงเอาจริงในการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการที่จะพัฒนาตนเองได้นั้นต้องมีทัศนคติเกี่ยวกับตนเองเป็นบวก โดยคิดว่าตนเองสามารถฝึกได้ พัฒนาได้ มีความมั่นใจในความเป็นมนุษย์ของตนเอง มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ มนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถพัฒนาได้เพราะเมื่อมนุษย์สามารถพัฒนาตนเองได้แล้ว แม้แต่เทพ เทวดา พระพรหมก็ยังต้องให้ความเคารพ (อง.ปญจก.22/43/499-500) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) จะเห็นได้จากการประกาศอภิสวาทของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งประสูติเป็นเครื่องชี้ชัดได้ว่ามนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้อย่างไร้ขอบเขตหากมีเป้าหมายและวิธีการที่ถูกต้อง ถ้ามนุษย์เชื่อในคำประกาศของพระพุทธเจ้า มนุษย์ก็จะเปลี่ยนแนวคิด เปลี่ยนแนวความสนใจจากการไปหวังพึ่ง ไปคอยบงการ ไปอ้อนวอนให้เทพเจ้าบันดาล เปลี่ยนมาเป็นการพัฒนาตนเอง ทำให้มีการศึกษาคือฝึกฝนปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งเชื่อว่าเมื่อพัฒนาสูงสุดแล้ว แม้แต่เทพ พรหมก็ยังมานอบน้อมนมัสการ มาบูชา เหตุเพราะในหมู่มนุษย์นั้น ผู้ที่ฝึกแล้วหรือพัฒนาแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุด ซึ่งตรงกับพุทธภาษิตว่า ทนโต เสฏฐโณ มนุสเสสสุ (ขุ.ธ.25/321/72) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2500)

พระพุทธศาสนาเชื่อในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ เพราะจุดเริ่มต้นของการพัฒนามนุษย์ คือ การศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาที่มีหลักความเชื่อว่า หากมนุษย์มีปัญญาก็สามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ เรียกว่า ตถาคตโพธิสัทธา คือ ศรัทธาในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงเป็นมนุษย์ ฉะนั้น หากมนุษย์ทุกคนสามารถพัฒนาตนเองถึงขั้นสูงสุดตามทัศนะทางพุทธศาสนา เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ ใครที่มีความพร้อมก็สามารถอธิษฐานจิตเป็นพระพุทธเจ้าได้ ซึ่งจะเป็นได้นั้นก็ด้วยการบำเพ็ญบารมี พัฒนาตนเองจนถึงขั้นมีคุณสมบัติจนเกิดปัญญาตรัสรู้ ซึ่งพระพุทธศาสนาเชื่อในปัญญา ปัญญาเท่านั้นที่ทำให้มนุษย์เป็นพระพุทธเจ้าได้ ซึ่งเจ้าชายสิทธัตถะได้ดำเนินการฝึกฝนและผ่านการสั่งสมให้เห็นเป็นแบบอย่างแล้ว เป็นผู้พัฒนาตนเองถึงจุดสูงสุด พ้นจากความบีบคั้นจากสิ่งต่าง ๆ มีปัญญาดี เป็นแบบอย่างให้เราได้ปฏิบัติตาม (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2545)

หลักการหรือเทคนิคการให้การปรึกษาตามพุทธวิธีการให้การปรึกษา เป็นกระบวนการแก้ปัญหาเพื่อให้หมดจากความทุกข์ต่าง ๆ จากการที่พระพุทธองค์ทรงได้ศึกษาค้นพบ แล้วนำมาเปิดเผยสั่งสอนเหล่าพุทธบริษัทให้ประพฤติปฏิบัติตาม ด้วยเทคนิค วิธีการอย่างชัดเจน

นั่นก็คือ การให้หลักธรรมคำสอนเยียวยาหรือสร้างแรงบันดาลใจ หรือไขข้อข้องใจ เพื่อหาทางแก้ไขให้พ้นจากความทุกข์นั้น เรียกว่า กระบวนการให้การปรึกษาหรือเทศนาแนะนำด้วยหลักธรรมคำสอน ซึ่งแต่ละครั้งพระองค์ก็ทรงใช้หลักการและวิธีการที่แตกต่างกันออกไป แล้วแต่สถานการณ์ความทุกข์ของแต่ละคน หรืออาจจะเรียกว่าการแสดงธรรมตามจริตของคน ซึ่งก่อนจะเสด็จออกไปแสดงธรรมโปรดใครนั้น พระองค์จะทรงแผ่ข่ายพระญาณเพื่อตรวจดูผู้จะไปโปรดก่อน เพื่อที่จะได้ไปแสดงธรรมให้ถูกกับลักษณะพฤติกรรมหรือจริตของคนนั้น (ขุ.ป. 31/111-115/172-177) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

ดังนั้น เพื่อให้การศึกษาพุทธวิธีการให้การปรึกษาตามจริตของบุคคลได้เห็นภาพและเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น จึงได้นำเสนอวิธีการดังต่อไปนี้

พระสารีบุตรได้กล่าวสรรเสริญพุทธคุณ พระปรีชาญาณของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกว่า พระองค์ทรงมีพระจักขุแจ่มแจ้งด้วย “พุทธจักขุ” นั้นว่า “พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่าคุณคนทั้งหลายมีจิริยา 6 คือ 1) บุคคลนี้มีราคจริต 2) บุคคลนี้มีโทสจริต 3) บุคคลนี้มีโมหจริต 4) บุคคลนี้มีวิตกจริต 5) บุคคลนี้มีสัทธาจริต 6) บุคคลนี้มีญาณจริต” พระผู้มีพระภาคย่อมตรัสบอกอสุภกถาแก่บุคคลผู้เป็นราคจริต ย่อมตรัสบอกเมตตภาวนาแก่บุคคลผู้เป็นโทสจริต ทรงแนะนำบุคคลผู้เป็นโมหจริตให้ตั้งอยู่ในการเรียน ในการไต่ถาม ในการฟังธรรมตามกาลอันควร ในการสนทนาธรรมตามกาลอันควร ในการอยู่ร่วมกับครู ย่อมตรัสบอกอานาปานสติแก่บุคคลผู้เป็นวิตกจริต ย่อมตรัสบอกพระสูตรอันเป็นนิมิตติ ความตรัสรู้ดีแห่งพระพุทธเจ้า ความเป็นธรรมดีแห่งพระธรรม ความปฏิบัติดีแห่งพระสงฆ์และศีลทั้งหลายของตน อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส แก่บุคคลผู้เป็นสัทธาจริต ย่อมตรัสบอกธรรมอันเป็นนิมิตแห่งวิปัสสนา ซึ่งมีอาการไม่เที่ยง มีอาการเป็นทุกข์ มีอาการเป็นอนัตตา แก่บุคคลผู้เป็นญาณจริต (ขุ.ม.29/156,191/430,545-546,ขุ.จุ30/85/304) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) โดยที่จริต หรือจิริยา 6 หมายถึง ความประพฤติดีกดี ความประพฤติดีซึ่งหนักไปทางใดทางหนึ่ง อันเป็นปกติประจำอยู่ในสันดาน พื้นเพของจิต อุปนิสัย พื้นนิสัยแบบหรือประเภทใหญ่ ๆ แห่งพฤติกรรมของคน ตัวความประพฤติเรียกว่า จิริยา บุคคลผู้มีความประพฤติอย่างนั้น ๆ เรียกว่า จิริต มี 6 ประการ คือ 1) ราคจริต 2) โทสจริต 3) โมหจริต 4) สัทธาจริต 5) พุทธิจริต 6) วิตกจริต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) ซึ่งคำว่า จิริตในคำไทยทั่วไปจะหมายถึงอาการที่ไม่ดี เช่น เสียจริต วิกลจริต ดัดจริต จิริตจะก้านส่วนในคำวัด จิริต ซึ่งแปลว่า ความประพฤติ คือกิริยาอาการที่แสดงออกมาให้ปรากฏเห็น นั้น มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า จิริย หรือจิริยา หรือจรรยา หมายถึง ความประพฤติพื้นเพ นิสัยใจคอที่เป็นสภาพของจิตใจอันเป็นสภาวะปกติของแต่ละบุคคล (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2551) หรือจะกล่าวว่าเป็นคุณสมบัติที่เป็นนิสัยและความประพฤติที่เป็นปกติของบุคคล หรือลักษณะของการประพฤติที่มีพฤติกรรมประจำอยู่ในนิสัยและอุปนิสัยแล้วแสดงออกทางความประพฤติปกติซึ่งหนักไปในทางใดทางหนึ่งของแต่ละบุคคล ดังนั้น จิริตหรือจิริยา ถ้าจะ

กล่าวถึงความเหตุนั้นเป็นผลให้เข้าใจง่ายขึ้น ก็กล่าวได้ว่า จริยาเป็นส่วนหนึ่งของความเหตุนั้นที่มีสภาวะสืบเนื่องมาแต่อดีต ส่วนจิตเป็นผล เพราะเกิดจากจริยาคือความประพฤติต่อเนื่องมาจากอดีตทำให้เกิดมีอุปนิสัยและพฤติกรรมที่แสดงออกมาของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกัน (สรเสรีญ อินทร์, 2557)

การให้การปรึกษาตามหลักจิตในทางพระพุทธศาสนา โดยการที่เราจะทราบว่ามีใครมีจิตเป็นอย่างไร เราสามารถเรียนรู้ได้จากอุปนิสัยของคนคนนั้น อุปนิสัยเกิดขึ้นจากการฝึกฝนอบรม หรือจากการคุ้นเคย ที่กระทำบ่อย ๆ จนเกิดเป็นความเคยชิน โดยผ่านทางสิ่งแวดล้อม ครอบครัว การศึกษาและการฝึกฝนอบรม (อนุสร จันทพันธ์, 2546) ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา ได้แสดงหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมของแต่ละบุคคลที่แสดงออกมาที่เรียกว่าจิตหรือจริยานี้ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้อธิบายว่าพฤติกรรมของแต่ละบุคคลที่แสดงออกในลักษณะต่าง ๆ นั้น เพราะมีจิตแตกต่างกันซึ่งเกิดจากกรรมในอดีตและสัดส่วนองค์ประกอบของธาตุทั้ง 4 ภายในร่างกายของแต่ละบุคคล อันมีสาเหตุจากการย่ำคิด ย่ำทำ จนเกิดการก่อตัวเป็นประสบการณ์และกระทำบ่อย ๆ เป็นอาภิน ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า อาภินจนกรรม กลายเป็นความเกี่ยวเนื่องด้วยพฤติกรรมที่ได้รับการสั่งสมไว้มาก มีมาแต่อดีตซึ่งเป็นความสัมพันธ์กับพันธุกรรมของแต่ละคน ส่งผลมาถึงปัจจุบัน จึงแสดงนิสัยเดิมที่ฝังอยู่ในใจโดยไม่รู้ตัว ซึ่งโดยปกติแล้วคน ๆ เดียวอาจมีหลายจิตและแสดงพฤติกรรมให้เห็นทั้งในลักษณะที่เป็นจุดเด่นและเป็นจุดด้อย แต่ที่จัดเป็น 6 ประเภท จัดตามลักษณะพฤติกรรม คือ ความประพฤติหรือจริยา อันเป็นสภาพโดยปกติของจิตที่แสดงออกมาจนเคยชิน เป็นนิสัย ใจคอ ที่ส่งผลโดดเด่นทั้งภายใน ภายนอกและคงที่เป็นบุคลิกภาพ ปรากฏเห็นอย่างเด่นชัดทั้ง 6 ประเภท ได้แก่ 1) รากจิตบุคคล คนรากจิต 2) โทสจิตบุคคล คนโทสจิต 3) โมหจิตบุคคล คนโมหจิต 4) สัทธาจิตบุคคล คนศรัทธาจิต 5) พุทธิจิตบุคคล คนพุทธิจิต 6) วิตกกจิตบุคคล คนวิตกกจิต (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), 2554)

สำหรับจิตทั้ง 6 ประเภท ดังกล่าวนี้อาจสังเคราะห์โดยจัดเป็นคู่ ๆ ได้เป็น 3 คู่ดังต่อไปนี้ คู่ที่ 1 รากจิตคู่กับสัทธาจิต โดยที่ รากจิต มีจุดเด่น เป็นรากจริยา อันได้แก่ความเกิดขึ้นแห่งรากะในสันดานจนหนาแน่นเป็นอุปนิสัย มีพฤติกรรม ความประพฤติด้วยอำนาจรากะ นำไปในทางที่เป็นอกุศล ความเศร้าหมอง มีดบอดและมัวหมอง ส่วนสัทธาจิต มีจุดเด่น เป็นสัทธาจริยา อันได้แก่ ความเกิดขึ้นแห่งศรัทธาในสันดานจนหนาแน่นเป็นอุปนิสัย มีพฤติกรรมความประพฤติด้วยอำนาจศรัทธา นำไปในทางที่เป็นเด่นไปทางฝ่ายกุศล ความเจริญ ความสะอาดบริสุทธิ์ใจไม่มีความดี ฉลาดและมีปัญญา คู่ที่ 2 โทสจิตคู่กับพุทธิจิต โดยที่โทสจิต มีจุดเด่น เป็น โทสจริยา อันได้แก่ ความเกิดขึ้นแห่งโทสะในสันดานจนหนาแน่นเป็นอุปนิสัย มีพฤติกรรม ความประพฤติด้วยอำนาจโทสะ ความเร่าร้อน รุนแรง นำไปในทางที่เป็นความเบื้อหนายในสิ่งที่ไม่ชอบ สิ่งใดที่ยังชอบอยู่ก็เบื้อหนาย หากควบคุมไม่ได้อาจนำไปสู่หายนะได้ ส่วนพุทธิจิต มีจุดเด่น เป็นพุทธิจริยา อันได้แก่ ความเกิดขึ้นแห่งปัญญาในสันดาน

จนหนาแน่นเป็นอุปนิสัย มีพฤติกรรม ความประพฤติด้วยอำนาจปัญญา นำไปในทางที่เป็นความเบื่อหน่ายในสังขารธรรม ซึ่งเป็นการแสวงหาความหลุดพ้นจากทุกข์หรือแสวงหาความสงบสันติ คู่ที่ 3 โมหจริตคู่กับวิตกจริต โดยที่ โมหจริต มีจุดเด่น เป็น โมหจริยา อันได้แก่ความเกิดขึ้นแห่งโมหะในสันดานจนหนาแน่นเป็นอุปนิสัย มีพฤติกรรม ความประพฤติด้วยอำนาจโมหะ นำไปในทางที่มีอาการล่งเลใจสงสัย มีอาการฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่าง ๆ ส่วนวิตกจริต มีจุดเด่น เป็นวิตกจริยา อันได้แก่ ความเกิดขึ้นแห่งวิตกในสันดานจนหนาแน่นเป็นอุปนิสัย มีพฤติกรรม ความประพฤติด้วยอำนาจวิตก นำไปในทางที่มีอาการพะวงอยู่ในเรื่องกามหรือทรัพย์สมบัติ โภคสมบัติที่ตนมีอยู่ รวมทั้งความผูกพยาบาทและอิจฉาริษยา

ตารางที่ 1 ตารางวิเคราะห์เพื่อจำแนกประเภทจริต ที่ส่งผลให้เกิด บุคลิกภาพ ลักษณะพฤติกรรมและนำเสนอพุทธวิธีการให้การปรึกษาตามจริตของบุคคล ซึ่งผู้เขียนสรุปและประยุกต์จากคัมภีร์วิสุทธิมรรค (สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), 2554)

ประเภท	บุคลิกภาพ	ลักษณะพฤติกรรม	พุทธวิธีการให้การปรึกษา
ราคจริต	รักสวย รักงาม เจ้าระเบียบ	พิถีพิถัน ละเอียดอ่อน สุชุม ประณีต มีแบบแผน ยึดหลักเกณฑ์	ให้เจริญอสุภะและกายคตาสติ เพื่อเรียนรู้ ฝึกอบรมพัฒนาตน รู้เท่าทันสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลง
โทสจริต	ใจร้อน หงุดหงิด โผงผาง แสดงออก ตรงไปตรงมา	อารมณ์รุนแรง โกรธง่าย ทำงานเร็ว ได้ผลลัพธ์เร็ว แต่ไม่เรียบร้อย งาน หยาบ ขาดความเป็น ระเบียบ	ให้เจริญพรหมวิหารธรรมและกสิณโดยเฉพาะวันณกสิณ เพื่อเรียนรู้ ฝึกอบรมพัฒนาดน นำสติมาควบคุมพฤติกรรม นำปัญญาหล่อหลอมความคิด มีจิตเมตตา ให้อภัย เปิดใจ รับฟังข้อมูลรอบด้าน
โมหจริต	มักง่าย สะเพวรา การทำงานหยาบ ไม่รอบคอบ เฉื่อยชา เรียบ เฉย ตามใจ ขึ้นอยใจ	หลงลืม ขาดระเบียบ เชื่องช้า ขาดความรู้สึ นึกคิด แบบสร้างสรรค์ อารมณ์อ่อนไหว แปรปรวนง่าย	ให้เจริญอานาปานสติและมีการเรียน ถาม ฟังธรรม สนทนาธรรมตามกาลหรืออยู่กับครู เพื่อเรียนรู้ ฝึกอบรมพัฒนาดน สร้างสรรค์ระบบความคิด ตระหนักถึงความรู้สึ อารมณ์และความต้องการของผู้อื่น สามารถควบคุมตนเอง ตลอดจนการเรียนรู้ที่จะใช้อารมณ์ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการ คิด การตัดสินใจและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น นำไปสู่ความฉลาดทางอารมณ์ตั้งสติ สร้างพลังจิตให้เข้มแข็งด้วยการสร้างสรรค์สมาธิ สร้างจุดมุ่งหมายต่อชีวิตที่ชัดเจน
สัทธาจริต	ละมุนละม่อม สุภาพอ่อนโยน เชื่องง่าย ไว้วางใจ จริงจัง จริงใจ ยึดมั่นในความดี เป็นที่ตั้ง	พูดจา ไพเราะ กริยา มารยาทเรียบร้อย มีจิตใจเข้มแข็ง มีความ เสียสละ ยึดมั่นในกุศล ความดีและจริงจัง กับการกิจ ที่ได้รับมอบหมาย	ฟังชักนำด้วยถ้อยคำที่ทำให้เกิดความเลื่อมใสไปในสิ่งที่ถูกที่ควรและด้วยความเชื่อที่มีเหตุผล เพื่อเรียนรู้ ฝึกอบรมพัฒนาดน ปรับระบบความรู้สึนึกคิดในส่วนของความเป็นคนที่เชื่องง่ายด้วยการพิจารณาใคร่ครวญด้วยเหตุผลที่เหมาะสมตามหลักกาลามสูตรก่อนที่จะตัดสินใจในทุก ๆ เรื่อง สร้างปัญญาให้เหนือศรัทธาพิจารณาให้รอบคอบ ตรวจสอบความถูกต้องตามกระบวนการของเหตุผล

ประเภท	บุคลิภาพ	ลักษณะพฤติกรรม	พุทธวิธีการให้การปรึกษา
พุทธจริต	ใฝ่รู้ มีปฏิภาณ ไหวพริบดี มีความเชื่อมั่น ในตนสูง หนักไปในทางใช้ ปัญญา	เจ้าปัญญา มีเหตุผล รู้กาลเทศะ รักความก้าวหน้า ชอบพัฒนานตน อย่างสม่ำเสมอ	พึงส่งเสริมด้วยแนะนำให้ใช้ความคิดในทางที่ชอบ เพื่อ เรียนรู้ ฝึกอบรมพัฒนานตน นำปัญญาควบคู่กับสติ พิจารณา ไตรลักษณ์ ตามหลักความจริง ปรับระบบการคิดพิจารณา ความรู้สึกนึกคิดให้ถูกต้อง สร้างสมสิ่งดีงามให้แก่ชีวิตด้วย สุจริตธรรม ๓ กัลยาณธรรม ๔ ผูกและปรับจิตใจให้คงที่ ด้วยโลกธรรม ๘ พร้อมกับทำความเข้าใจและเข้าถึงหลัก ธรรมชาติด้อย่างรู้เท่าทัน
วิตกจริต	กระสับกระส่าย คิดมากแต่ไร้ สาระ หนักไป ในทางวิตกกังวล ฟุ้งซ่าน	หงุดหงิดง่าย ฟุ้งซ่าน พูดมากกว่า ลงมือทำ ขาดความมุ่งมั่นเหมือนเลย คล้อยตามคนอื่น ขาด ความมั่นคงทางอารมณ์	พึงส่งเสริมด้วยแนะนำให้ตั้งสติกำหนดรู้อารมณ์ให้มั่นคง เพื่อเรียนรู้ ฝึกอบรมพัฒนานตน จัดกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย ด้วยศีล จัดระบบความคิด ด้วยสติ ยกระดับจิตสู่สมาธิ ปรับปรุงอิริยาบถด้วยปัญญาตื่นรู้เท่าทันสถานการณ์

จากตารางวิเคราะห์ข้างต้น ทำให้ได้ทราบว่า จริต จิตใจและนิสัยความประพฤติของแต่ละบุคคลจะเป็นไปอย่างไร ขึ้นอยู่กับการฝึกฝนอบรมที่ดี ถูกที่ถูกทาง ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้วิเคราะห์พฤติกรรมของคนตามลักษณะจิตออกเป็น 6 ประเภท เพื่อให้เหมาะกับการได้รับรู้ เรียนรู้ รับผิดชอบต่อปฏิบัติ ตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ อันเป็นกลวิธีที่แยบยลของพระบรมครู หรืออาจเรียกว่า หลักวิชาครูที่ควรเอาเยี่ยงอย่าง กล่าวคือ รู้จักบุคคลที่จะสอน ได้แก่ การรู้จักจริตของบุคคลนั้น ๆ เพื่อสอนให้เหมาะกับจริต เลือกธรรมะที่สอนให้เหมาะกับบุคคล สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม สอนจากสิ่งที่เห็นได้ง่าย ไปสู่สิ่งที่เห็นได้ยาก สอนจากสิ่งที่รู้แล้วไปสู่สิ่งที่ยังไม่รู้ สอนด้วยการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยยกเอานิทานหรือเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตเป็นอุปรณ์ ได้แก่บุคคล สถานที่ เรื่องราวต่าง ๆ ที่เรียกกันว่าชาดก (ทวิข เพล่งวิทยา, 2522) กลวิธีดังกล่าวมานี้พระพุทธองค์ได้ใช้อย่างแนบเนียนที่สุด หากผู้เสมอเหมือนมิได้เลย คนไม่เข้าใจว่าเป็นอุบายในการสอนก็ไม่เชื่อถือ หาวว่าเป็นเรื่องเหลือเชื่อ ลำสมัย พระพุทธเจ้าได้แสดงพุทธวิธีการให้การปรึกษา ตามนิสัย หรือความประพฤติของแต่ละบุคคล โดยวางหลักไว้ให้ได้ศึกษาพร้อมกรณีศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้ ได้แก่

1. พุทธวิธีการให้การปรึกษาแก่ผู้มีราคะจริต พระพุทธเจ้าจะทรงเลือกธรรมะให้ได้พิจารณาความไม่งามและน่าเกลียดของสังขารกายคือกายคตาสติหรือพิจารณาเทียบกับอสุภกรรมฐาน (ข.ม.29/191/545-546) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) เช่น กรณีเรื่องของพระอิริยบัณฑิตนักปราชญ์ เมื่อครั้งเป็นคฤหัสถ์ เป็นธิดาแห่งเจ้าศากยะพระนามว่าเชมกะ เป็นผู้มีรูปงาม มีรูปและผิวพรรณงดงาม พวกเจ้าศากยะเกิดการวิวาทกัน เพราะความงามของของพระนาง พระบิดาจึงให้พระนางออกบวชไปกับพระประยูรญาติทั้งหลาย พระนางไม่เคยเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยไม่ชอบคำสอนที่ว่าไม่ให้ยึดติดในรูปโฉม ครั้นพระพุทธองค์ทรงทราบความดังนี้ และด้วยทรงทราบว่าถึงเวลาที่พระนางจะบรรลุนิพพานจึงนิมนต์พระนางเข้าไปสู่สำนักของพระองค์เพื่อให้คำปรึกษาแสดงธรรมให้แก่พระนาง พระองค์ทรงแสดงให้พระนางทรงเห็น

หญิง 3 คน ด้วยฤทธิ์ คือ 1) หญิงสาวที่สวยเหมือนเทพอัปสร 2) หญิงชรา 3) หญิงที่ตายแล้ว จากนั้นทรงตรัสแสดงธรรมแก่นางว่า นันทา เธอจงดูรูปกายที่กระสับกระส่าย ไม่สะอาด เปื้อนเน่า ไหลเข้าไหลออกอยู่ ที่พวกคนเขลาพากันปรารภกันยิ่งนัก เธอจงอบรมจิตให้เป็นสมาธิมีอารมณ์เดียวด้วยอสุภกรรมณณ์เถิด รูปนี้เป็นฉันใด รูปของเธอนั้นก็เป็นฉันนั้น รูปของเธอนั้นเป็นฉันใด รูปนี้ก็เป็นฉันนั้น เมื่อเธอพิจารณาเห็นรูปอยู่อย่างนี้ มิได้เกียจคร้านทั้งกลางวันและกลางคืน แต่นั่น ก็จะเป็นหน่ายอยู่ด้วยปัญญาของตน แล้วจึงบรรลุอรหัตตผลสิ้นอาสวะทั้งปวง (ขุ.พุทธ.33/150 – 161/540-541) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

2. พุทธวิธีการให้การปรึกษาแก่ผู้มีโทสจริต พระพุทธเจ้าจะทรงเลือกธรรมะให้ได้พิจารณา ที่จะทำให้อุจเฉทใจของเขาสงบเย็น รู้จักขมใจ ไม่เวิ้งว้าง ทรงตรัสเรื่องการเจริญเมตตาแก่บุคคลโทสจริต (ขุ.ม.29/191/545-546) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) เป็นสิ่งที่ควรแก่บุคคลผู้มีโทสจริตนำไปปฏิบัติเพื่อปรับปรุงตัวให้ดีขึ้นหรือเพื่อบรรลุธรรม ซึ่งในพระธรรมบทมีการกล่าวถึงการให้การปรึกษาโดยให้พิจารณาโลหิตกสิณ แก่บุตรนายช่างทองผู้บวชมาเป็นสัทธิวิหาริกของพระสารีบุตรมหาเถระเจ้า ซึ่งพระสารีบุตรเห็นพระบุตรชายนายช่างทองเป็นพระหนุ่มหน้าตาดีจึงคิดว่าต้องเป็นผู้ที่มากด้วยกามราคะอันเป็นลักษณะของราคะจริตจึงให้ปฏิบัติในกายคตานุสติและอสุภกรรมฐานเพื่อการบรรลุซึ่งธรรม ปรากฏว่าทำอยู่นานก็ไม่เกิดผล และเนื่องจากพระลูกชายนายช่างทองนั้นเป็นพุทธวิสัย คือเป็นบุคคลที่พระพุทธเจ้าท่านนั้นที่จะสงเคราะห์ได้ พระสารีบุตรจึงนำพระลูกชายนายช่างทองไปกราบทูลพระพุทธเจ้าว่ากุลบุตรผู้นี้ได้รับเอากายคตานุสติและอสุภกรรมฐานไปปฏิบัติเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้วยังไม่เห็นผล พระพุทธองค์ทรงพิจารณาพระหนุ่มนั้นแล้วทรงตรัสกะพระสารีบุตรว่า “สารีบุตร เธอจักเห็นภิกษุที่เธอให้กัมมัญฐานลำบากแล้วตลอด 4 เดือน บรรลุพระอรหัตในภายหลังภัด ในวันนี้นั้นแหละเธอไปเถิด” เมื่อพระสารีบุตรมอบพระลูกชายนายช่างทองให้แก่พระพุทธเจ้าแล้วพระพุทธองค์ทรงได้พิจารณาจริตของพระลูกชายนายช่างทองแล้วพบว่าแท้จริงแล้วพระลูกชายนายช่างทองเป็นบุคคลที่ประกอบไปด้วยโทสจริตจึงแสดงธรรมคือโลหิตกสิณ โดยได้เนรมิตดอกบัวทองคำแต่เป็นสีแดง มอบไว้ให้เพื่อนำไปภาวนาว่า “โลหิตกโลหิตก” และพิจารณาดอกบัวที่เหี่ยวลงเปลี่ยนเป็นสีดำ จึงพิจารณาได้ว่าทุกสิ่งล้วนเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตาจนกระทั่งบรรลุอรหัตผล (ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. 2/284-285/390 – 393) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556)

3. พุทธวิธีการให้การปรึกษาแก่ผู้มีโมหจริต พระพุทธเจ้าทรงแนะนำบุคคลโมหจริต ให้ดำรงอยู่ในการเล่าเรียน การไต่ถาม การฟังธรรมตามกาล การสนทนาธรรมตามกาลการอยู่ร่วมกับครู (ขุ.ม.29/191/545-546) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) หรือหากต้องการให้ผู้รับการปรึกษาปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดปัญญา ให้ฝึกกรรมฐานที่เกื้อกูลคืออาณปานสติ จะทำให้เกิดมีสติ สามารถคิดติดตามเรื่องต่าง ๆ ทำให้เกิดความกระตือรือร้นสนใจสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตได้ตามความเป็นจริง

4. พุทธวิธีการให้การปรึกษาแก่ผู้มีศีลธำจริต พระพุทธองค์ทรงตรัสให้คำปรึกษาสอนแก่ผู้มีศีลธำจริตโดยทรงกระทำดังนี้ว่า ตรัสบอกนิมิตที่น่าเลื่อมใส ความตรัสรู้ชอบของพระพุทธเจ้า ความเป็นธรรมดีแห่งพระธรรม การปฏิบัติชอบของพระสงฆ์ และศีลของตนที่น่าเลื่อมใส (ขุ.ม.29/191/545-546) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) เช่น ในกรณีที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงให้การปรึกษาแก่ชาวกาลามะที่อาศัยอยู่ในเกสบุตรนิคมแคว้นโกศล ทรงแสดงกาลามสูตรว่าด้วยวิธีปฏิบัติต่อสิ่งที่สงสัยหรือหลักความเชื่อ 10 ประการ เป็นหลักตัดสิน เมื่อใดสอบสวนจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านั้นเป็นอกุศลหรือมีโทษ เมื่อนั้นพึงละเสียและเมื่อใดสอบสวนจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านั้นเป็นกุศล ประพฤติแล้วไม่ต่างพริ้วคือตั้งอยู่ในศีล ไม่มีโทษ ไม่เป็นบาป หรือให้มีศีลानุสติตนเอง หากเป็นไปด้วยกุศลเหล่านั้นให้พึงเชื่อและถือปฏิบัติตามและในท้ายที่สุดชาวกาลามะได้ขอยึดเอาพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ เพื่อไว้ระลึกเตือนสติพวกตน เกิดมีพุทธานุสติ อัมมานุสติ และสังฆานุสติ เป็นสิ่งยึดเหนี่ยว ในการปฏิบัติตนเพื่อให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง เพราะโดยตัวพระสูตรนี้พระองค์ท่านมิได้ห้ามมิให้เชื่อ แต่ให้เชื่อโดยมีสติ มีปัญญาประกอบด้วยว่าสิ่งที่ปฏิบัติเป็นไปเพื่อความเป็นกุศลเป็นไปเพื่อความพ้นจากทุกข์นั่นเอง (ดูรายละเอียดใน อก.ทุก.20/66/255-263) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

5. พุทธวิธีการให้การปรึกษาแก่ผู้มีพุทธานุจริต พระพุทธองค์ทรงตรัสให้การปรึกษาสอนแก่ผู้มีพุทธานุจริตหรือญาณจริตโดยทรงกระทำดังนี้ว่า ย่อมตรัสธรรมอันเป็นนิมิตแห่งวิปัสสนา มีอาการไม่เที่ยง มีอาการเป็นทุกข์ มีอาการเป็นอนัตตาแก่บุคคลญาณจริต (ขุ.ม.29/191/545-546) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ดังกรณีตัวอย่างการให้คำปรึกษาแก่ผู้มีญาณจริตหรือพุทธานุจริตนั้น ที่พอจะเห็นได้ในพระไตรปิฎก ความสรุปว่า เมื่อครั้งที่พระสารีบุตรได้พบพระอัสสชิและได้ขอให้ท่านแสดงธรรมที่พระพุทธเจ้าแสดงแล้วแก่พระอัสสชิมาแสดงแก่พระสารีบุตร โดยพระสารีบุตรได้แสดงในวัฏพระสูตรนี้ว่าท่านได้กล่าวซึ่งเนื้อความต่อพระอัสสชิตั้งนี้ “ข้าแต่ท่านผู้มีคุณเพียรมากท่านผู้มียศยิ่งใหญ่เกิดตามมา ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าของท่านเป็นเช่นไรท่านผู้เจริญข้าพเจ้าขอโอกาสขอท่านโปรดบอกแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด ท่านถูกข้าพระองค์ถามแล้วจึงแสดงบททุกบทที่ลึกซึ้งละเอียด สำหรับกำจัดลูกศรคือตัณหา สำหรับเป็นเครื่องบรรเทาทุกข์ทั้งปวงว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุและความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสสอนอย่างนี้” เมื่อพระอัสสชิเถระแก้ปัญหาแล้วข้าพระองค์นั้นได้บรรลุผลที่หนึ่ง (โสดาปัตติผล) เป็นผู้ปราศจากธุลีคือกิเลส (ขุ.อุป. 32/284 – 287/45 - 46) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

6. พุทธวิธีการให้การปรึกษาแก่ผู้มีวิตถกจริต พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกล่าวแนะนำให้การปรึกษาถึงการที่ผู้มีวิตถกจริตจะปรับปรุงตนว่า พึงให้ฝึกอาณานปานสติหรืออาณานปานสติกัมมัญฐานแก่บุคคลวิตถกจริต รวมทั้งการเพ่งกสิณก็สามารถปฏิบัติได้ เพื่อมิให้จิตใจวอกวน ทำให้

เข้าใจปัญหา มีความนิ่ง เป็นสมาธิไม่ฟุ้งซ่านและตัดสินใจได้ดี (ขุ.ม.29/191/545-546) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

สรุป

ประโยชน์ของการศึกษาเรื่องพุทธวิธีการให้การศึกษิตตามจริตของบุคคลนี้ ช่วยทำให้เราเข้าใจว่า มนุษย์มีอุปนิสัยต่างกัน ทั้งนี้อาจมาจากบุพกรรมที่สั่งสมมาในอดีต สิ่งแวดล้อม ครอบครัว หรือผ่านการฝึกฝนอบรมมาต่างกัน จึงทำให้แต่ละคนมีจริตต่างกัน พุทธวิธีการให้การศึกษิตตามจริตของบุคคล จะช่วยให้การศึกษิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหของผู้รับการศึกษิต ซึ่งพระพุทเจ้าได้แสดงพุทธวิธีการให้การศึกษิตที่สอดคล้องและตรงกับลักษณะพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ซึ่งแต่ละวิธีก็เหมาะสมกับแต่ละบุคคลแตกต่างกันไป ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับจริต พื้นฐาน ประสบการณ์ สภาพแวดล้อม เวลา โอกาส และบุญบารมีที่เคยสั่งสมมาของแต่ละคน พุทธวิธีใดที่เหมาะสมกับตน ย่อมมีความเจริญก้าวหน้าได้รวดเร็วกว่าพุทธวิธีอื่น เช่น ผู้ให้บริการบริการรู้ว่าจะเลือกหัวข้อธรรมะใดไปแนะนำหรือถ่ายทอดอย่างไรให้เหมาะสมกับจริตหรืออุปนิสัยของคนคนนั้น อีกทั้งประโยชน์ที่สำคัญที่สุด ของการรู้จิตนี้เอง คือ ประโยชน์ด้านการพัฒนาตนเองทั้งในด้านการพัฒนาศักยภาพ ทั้งด้านการประกอบอาชีพและการพัฒนาด้านจิตซึ่งต้องอาศัยการฝึกปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับจริต การรู้จิตของตนเองทำให้เกิดการรับรู้ว่าจะต้องเรียนรู้แก้ไข ปรับปรุงพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสร้างสรรค์บุคลิกภาพอย่างไร มีสิ่งใดที่เหมาะสมอยู่แล้วมีสิ่งใดที่ต้องปรับปรุง เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของตนเอง และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

- คณาจารย์วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช. (2563). การให้คำปรึกษา. นนทบุรี: สมาคมส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพไทย.
- จิราภรณ์ ตั้งกิตติภาภรณ์. (2559). จิตวิทยาบุคลิกภาพและพฤติกรรมสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐกร อินทุยศ. (2556). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวิช เปล่งวิทยา. (2522). จิตวิทยาผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- อัญญภัทร์ ศิริธรรมาโรจน์. (2559). จิตวิทยากับการพัฒนาตน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ประทีป พีชทองหลาง. (2556). รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร. ใน ดุษฎี นิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปิ่น มุกกันต์. (2506). บทบาทพระบรมครู. พระนครศรีอยุธยา: เจริญรัตน์การพิมพ์.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2545). พุทธศาสนกับการแนะแนว. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต).
- พระเมธีธรรมประนาท (ปรีชา มวลชู). (2561). การศึกษาพุทธจิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงบูรณาการ. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2500). พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2556). อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายธรรมบท ภาค 2 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- มันเกียรติ โกศลนิตติวงศ์. (2541). พุทธธรรม : ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- วัชร ทรัพย์มี. (2556). ทฤษฎีให้บริการปรึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิไลลักษณ์ พงษ์โสภา และพงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. (2557). ทฤษฎีและเทคนิคการให้บริการปรึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อจ อาสภมหาเถร). (2554). คัมภีร์วิสุทธิมรรค. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส.
- สรเสรีญ อินทร์ตัน. (2557). จิตลิตชีชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุสร จันทพันธ์. (2546). จริต 6 ศาสตร์ในการอ่านใจคน. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- Krumboltz J. D. (1970). *Guidance and Counseling*. New York: Reinhart and Winston.
- Pepinsky H. B. & Pepinsky P. (1954). *Counseling: Theory and Practice*. New York: Ronald Press.
- Rogers C. R. (1942). *Counseling and Psychotherapy*. Massachusetts: The Riverside Press.
- The American Psychological Association. (1961). *Thesaurus of Psychology index terms*, (3rd ed). Washington: DC Author.

การบริหารองค์กรยุคใหม่: ผู้นำแนวพุทธ*

ORGANIZATIONAL MANAGEMENT: A BUDDHIST LEADER

พระเทพคุณาภรณ์ โสภณจิตโต (พุ่มพวง)

Phrathepkhunaphorn Sophanachitto (Phumphuang)

พระอุดมสิทธินายก (มาลัย)

PhraUdomsittthinayok (Malai)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: watdevaraj@hotmail.com

บทคัดย่อ

การบริหารองค์กรยุคใหม่ต้องอาศัยวิทยาการบริหารจัดการ เข้ามาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร การบริหารหรือการจัดการ เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานทุกระดับ โดยการบริหาร นิยมใช้ในภาครัฐหรืองานที่เกี่ยวกับนโยบาย และการจัดการ นิยมใช้ในภาคธุรกิจเอกชน ผู้นำต้องสนใจในงานด้านการบริหารจัดการเป็นสิ่งสำคัญต่อผู้นำทุกองค์กร โดยเฉพาะผู้นำแนวพุทธ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้นำต้องมีจักขุมา มีสายตาที่ยาวไกลคิดมองการณ์ไกล มีวิสัยทัศน์ ดังนั้นการประยุกต์หลักพุทธธรรมกับการบริหารองค์กรยุคใหม่ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ 1) เมตตา ความรัก ปราบปรามดีให้คนอื่นมีความสุข 2) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ 3) มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีความสุข 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรม อิทธิบาท 4 ได้แก่ 1) ฉันทะ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำและพอใจในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น 2) วิริยะ ความอดทน อดกลั้น อดใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคความยากลำบาก 3) จิตตะ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่าน 4) วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราอย่างรอบคอบ หาเหตุผล และสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ 1) ทาน การให้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ด้วยสิ่งของให้ความรู้ 2) ปิยวาจา วาจาสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ 3) อตถจริยา ช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ แก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม และ 4) สมานัตตา ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การบริหารองค์กร, ยุคใหม่, ผู้นำแนวพุทธ

Abstract

Modern organizational management requires management science. To be used for the best benefit of the organization. Administration or management It is one of the branches of science that is important and essential to the activities of all agencies at all levels, with administration being used in the public sector or work related to policy and management. Leaders must be interested in managerial work, which is essential to all organizational leaders. Especially the Buddhist leaders The Buddha said Leaders must have an eye. Having long eyesight, thinking foresight, having vision. Therefore, the application of Buddhist principles to the management of the new era of Brahma Vihara is: 1) compassion, love, good wishes for others to be happy; 3) Emitment of joy when others live in happiness. 4) Embrace impartial trust. Have a simple mind, uprightness, virtue, 4: 1) I am big in love for what I do, and I am satisfied with the purpose of what I do. Chitta, a bound mind, focus on that work, not let it be distracted 4) Mind the use of wisdom, contemplate, meditate, inspect carefully, rationalize, and sangkhahthan. 2) Piyawarai, polite speech, sweetness, harmoniousness To create goodwill and love and respect 3) attitude to help business Perform public welfare Editing, improving and promoting ethics; and 4) Samanatta practices consistently among all peoples. As well as placing oneself suitable for the status Events and Environment

Keywords: Organization Management, Modern, Buddhist leaders

บทนำ

การบริหาร (Administration) นิยมใช้ในภาครัฐหรืองานที่เกี่ยวกับนโยบาย และการจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคธุรกิจเอกชน ผู้บริหารทุกคนต้องสนใจในงานด้านการบริหารจัดการ คือ 1) คน (Man) ทรัพยากรบุคคลที่ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่จะก่อผลสำเร็จให้กับกิจการได้อย่างมาก ทั้งนี้ในแง่ของปริมาณและคุณภาพ 2) เครื่องจักร (Machine) คือ เครื่องจักร อุปกรณ์ที่จัดหาและซื้ออย่างพิถีพิถัน เพื่อใช้ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า 3) เงินทุน (Money) นับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรเพื่อหล่อเลี้ยงและเอื้ออำนวยให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปโดยไม่ติดขัด และ 4) วัสดุสิ่งของ (Material) ถือเป็นปัจจัยที่มีปริมาณและมูลค่าสูงไม่ต่างไปจากปัจจัยตัวอื่น ๆ เพราะวัตถุดิบและสิ่งของเหล่านี้จะต้องมีการจัดหามาใช้ดำเนินการผลิต และสิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ (เนตรพัฒนา ยาวีราช, 2552) พระพุทธเจ้าตรัสว่า

“ผู้บริหารต้องมีจักขุมา แปลว่า มีสายตาที่ยาวไกล คือมีปัญญามองการณ์ไกล” จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน พึงพาอาศัยบุคคลอื่นได้เพราะมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

การบริหารจัดการเป็นสิ่งสำคัญต่อผู้บริหารทุกองค์กร พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้บริหารต้องมีจักขุมา มีสายตาที่ยาวไกลคือคิดมองการณ์ไกล (งชชัย สันติวงษ์, 2543) การมองการณ์ไกลช่วยให้ผู้บริหารสามารถกำหนดเป้าหมายองค์การได้ชัดเจน พระพุทธเจ้าทรงกำหนดการประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นเป้าหมายสูงสุด คือ วิมุตติ กล่าวคือ ความหลุดพ้น พระพุทธเจ้าตรัสเป็นคำอุปมาว่า มหาสมุทรแม้จะกว้างใหญ่เพียงใดก็ตาม แต่น้ำในมหาสมุทรที่มากมายทั้งหมดนั้น มีรสเดียว คือ รสเค็ม ฉะนั้น ธรรมวินัยของพระองค์ที่สอนไว้มากมาย ทั้งหมดก็มีรสเดียว คือ วิมุตติรส ได้แก่ ความหลุดพ้นจากทุกข์และปวงกิเลส ฉะนั้น พระพุทธเจ้าทรงวางแผนกลยุทธ์เพื่อประกาศศาสนา ได้ส่งพระสาวกให้ไปในทิศทางต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่ไปทางเดียวกันสองรูป แม้พระองค์เองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุขตามที่พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ 3 ประการ คือ

1. ทิฐฐธัมมิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้)
2. สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า)
3. ปรมัตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ นิพพาน)

ความหมายของการบริหาร

การบริหารและการจัดการ เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานทุกระดับโดยการบริหาร (Administration) นิยมใช้ในภาครัฐหรืองานที่เกี่ยวกับนโยบาย และการจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคธุรกิจเอกชนได้มีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญได้นิยามไว้ดังนี้

การบริหาร หมายถึง กระบวนการนำเอาการตัดสินใจและน่านโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจนั้น หมายถึง การนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติได้เสนอภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ (ติน ปรัชญพทุทธิ, 2555) คือ

1. การวางแผน หมายถึง การกำหนด โครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับวางแผนวิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือปฏิบัติการ

2. การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหารโดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจนพร้อมด้วยกำหนดลักษณะและวิธีการติดต่อสัมพันธ์ ตามลำดับชั้นลดหลั่นลงไป

3. การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับการบริหารบุคคลของหน่วยงาน การบริหารงานบุคคลดังกล่าวรวมถึงตั้งแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญการเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงานและการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

การบริหาร หมายถึง กระบวนการจัดการของผู้จัดการที่ใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามชั้นใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัดความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกองค์การควบคู่ไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (พยอม วงศ์สารศรี, 2542)

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), กล่าวถึง การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่า หน้าที่ผู้บริหารเป็นกรอบพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จมี 5 ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2544)

1. P คือ Planning หมายถึง กระบวนการในการกำหนดทิศทาง เป้าหมายวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตขององค์การหรือหน่วยงานโดยเลือกวิธีทำงานที่ดีที่สุด

2. O คือ Organizing หมายถึง การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคนงานและกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การเพื่อที่จะก่อให้เกิด การใช้ทรัพยากรขององค์การให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3. S คือ Staffing หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับบุคคลในการทำงานในหน่วยงานหรือองค์การเพื่อให้บุคคลมาปฏิบัติงานตามที่ต้องการและให้บุคคลได้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

4. D คือ Directing หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่ต้องใช้ความสามารถชักจูงพนักงานให้ทำงานอย่างดีที่สุด จนกระทั่งทำให้องค์การบรรลุวัตถุประสงค์

5. C คือ Controlling หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานว่าได้มีการดำเนินการตามแผนที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อทำการหาจุดบกพร่องและจุดอ่อนของผลการปฏิบัติงาน (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2544)

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539) กล่าวว่าการบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์การ อำนวยการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) และ

การควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง 5 ประการจะถูกกำหนดโดยนักวิชาการสมัยใหม่ ก็ตามแต่เมื่อกันทางปฏิบัติแล้วคนไทยเราก็คงบริหารมานานแล้วหน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การตั้งแต่สมัยโบราณ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539)

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต), 2541) หมายถึง คำว่า “บริหารมาจากคำว่า ปริ ในภาษาบาลี แปลว่า รอบคอบ รอบด้าน ชัดเจน คำว่า ทาร แปลว่า นำไป แบ่ง ตัดลัดลดทอน รวมแล้วแปลว่า การนำไปอย่างรอบคอบ, การแบ่งแยกกันอย่างรอบคอบ, การกระทำแบบตัดลัด, การดำเนินการอย่างถูกต้องดีงาม”

ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้องธรรมดาสำหรับผู้บริหารงานคือจะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคล และรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์การ (พระมหาวิฑูริย์ วชิรเมธี, 2550)

สรุปได้ว่า การบริหาร คือ การร่วมมือกันขับเคลื่อนงานให้เป็นไปด้วยความคล่องตัวโดยใช้คน เงิน วัสดุ และการจัดการให้เหมาะสมตามส่วนด้วยความเสมอภาคด้วยความมุ่งมั่นเพื่องานนั้นบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล จากคนทุกคนในสังคมต้องร่วมมือกันแสดง

การประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการบริหารจัดการ

เมื่อพิจารณาพุทธวิธีบริหารในประเด็นที่เกี่ยวกับการวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และการกำกับดูแล ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. พุทธวิธีในการวางแผน คือ เป็นกระบวนการของการกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ที่แสดงถึงความต้องการที่องค์การจะเป็น พันธกิจที่ต้องทำทิศทางและเป้าหมาย ลักษณะของแผน และการบรรลุเป้าหมาย จึง มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ วิสัยทัศน์และพันธกิจ เป้าหมาย แผนที่จะให้บรรลุเป้าหมาย

2. พุทธวิธีในการจัดองค์กร คือการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างส่วนงานต่าง ๆ และบุคคลในองค์การ โดยกำหนดภารกิจ อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบให้ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานตามภารกิจขององค์การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

3. พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคล คือ การดำเนินงานเกี่ยวกับบุคคลในการทำงานในหน่วยงานหรือองค์การเพื่อให้บุคคลมาปฏิบัติงานตามที่ต้องการและให้บุคคลได้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

4. พุทธวิธีในการอำนวยการ คือ การจัดการของผู้บริหาร หรือผู้มีอำนาจในการสั่งการตามหน้าที่ความรับผิดชอบ ชี้แนะ บุคคล การนิเทศงาน และการติดตามผล เพื่อให้งานดำเนิน

ไปตามแผน หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ใช้หลัก 4 ส. ได้แก่ 1) สันทัดสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึง ชี้แจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ดังจูงมือไปดูเห็นกับตา 2) สมาทปนา (จงใจ) หมายถึง จงใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำ ก็แนะนำหรือบรรยาย ให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญ จนใจยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ 3) สมุตเตชนา (แก้กลัวกลัว) หมายถึง ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้น เกิดความ อุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จได้ สู้งาน ไม่หวั่นระย่อ ไม่กลัวเหนื่อย ไม่ กลัวยากและ 4) สัมปหังสนา (ร่าเริง) หมายถึง บำรุงจิตให้เข้มขึ้นเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดี หรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวัง และร่าเริงเบิกบานใจและความสามารถในการจูงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญานาว่า ตถาคต หมายถึง พูดอย่างไรทำอย่างนั้น พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรง สอนให้ รู้ (ยถาวาที) พูดอย่างไร (ตถาการิ) ทำได้อย่างนั้น (ยถาวาที ตถาการิ) ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการ แต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่าย เพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการ แบบธรรมาธิปไตย ดังที่ทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำความดีซึ่งเรียกว่า อธิปไตย 3 ประการ ดังนี้ 1) อัตตานิธิปไตย การถือตนเป็นใหญ่ กระทำการโดยยึดความคิดเห็นของตนเอง เป็นที่ตั้ง ซึ่งเปรียบได้กับเผด็จการ 2) โลกาธิปไตย การถือโลกเป็นใหญ่ กระทำการโดยยึดถือ กระแสของโลกเป็นประมาณ ซึ่งเปรียบได้กับประชาธิปไตย 3) ธรรมาธิปไตย การถือธรรมคือ ความถูกต้องเป็นใหญ่ กระทำการโดยยึดความถูกต้องเป็นหลัก ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้ปกครองทั้ง ในระบอบเผด็จการ และประชาธิปไตยจะต้องยึดถือ โดยที่ผู้ปกครองในระบอบเผด็จการจะต้อง มีสติคอยกำกับ การคิด การพูด และการทำตลอดเวลา เพื่อไม่ให้หลงและหลงในอำนาจนั้น

5. พุทธวิธีในการกำกับดูแล คือ การควบคุม การกำกับดูแลสมาชิกภายในองค์กรให้ ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การ กำกับดูแลองค์กรเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุม ความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกันทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ 10 ประการ เช่น นำมาซึ่งความสุขแก่ภิกษุผู้มีศีล เป็นที่รักชมพวกที่มีความปรารถนาลามก ยกย่อง พวกรที่มีความละเอียดและทรงไว้ซึ่งพระศาสนา (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2544)

สรุปว่า พุทธวิธีการบริหาร ยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่าความอำนวย ความยุติธรรมและการพิจารณาว่า อะไรผิดอะไรถูก ในการอำนวยความยุติธรรมคือถือธรรม เป็นใหญ่โดยเฉพาะผู้บริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งเป็นอัตตานิธิปไตย (การถือตนเองเป็น ใหญ่ประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้ง) และโลกาธิปไตย (การถือคนอื่นเป็นใหญ่ สุดแต่คนอื่นเขาว่า อย่างไรก็ว่าอย่างนั้น)

การประยุกต์หลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการ

การบริหารงานในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ใช้ในการบริหารเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ในที่นี้ ขอยกนำมากล่าวเพียง 3 หมวด ได้แก่ พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ 4 ตามลำดับ ดังนี้

1. พรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร 4 แปลว่า เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะต้องให้มีอยู่ประจำในจิตใจ และเป็นท่าทีของจิตใจที่จะทำให้แสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้อง หมายถึง ข้อธรรมที่บุคคลผู้ตั้งอยู่ในฐานะเป็นพ่อแม่ครูบาอาจารย์และผู้ปกครองหรือผู้นำซึ่งมีฐานะสูงกว่า ควรมีไว้ประจำใจเพื่อให้สามารถปฏิบัติตัวต่อผู้ที่มีฐานะต่ำกว่าได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งเป็นคุณธรรมที่เกื้อหนุนหนุนนำไปสู่บุคคลที่ได้ประพฤติปฏิบัติหน้าที่การปกครองและศรัทธาอีกประการหนึ่งด้วย (สมเด็จพระญาณสังวร, 2556) ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่

1. เมตตา ความรักปรารถนาดีอยากให้อีกคนหนึ่งมีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั้งหลาย เมตตา ความหมายโดยวิเคราะห์ศัพท์ หมายถึง มีน้ำใจเยื่อใยใฝ่ประโยชน์สุขแก่คนทั้งหลาย หรือนำใจปรารถนาประโยชน์สุขที่เป็นไปต่อมิตร เมตตาโดยลักษณะ หน้าที่หรือกิจ (รส) ผลปรากฏ (ปัจจุปัญฐาน) และปทัสถาน (เหตุใกล้) กล่าวคือ เมตตา (ในสถานการณ์ที่คนอื่นอยู่เป็นปกติ) ลักษณะ = เป็นไปโดยอาการเกื้อกูลแก่คนสัตว์ทั้งหลาย หน้าที่ = น้อมนำประโยชน์เข้าไปให้แก่เขา ผลปรากฏ = กำจัดความอาฆาตแค้นเคืองให้ปราศไป ปทัสถาน = เห็นภาวะที่น่าเจริญใจของคนสัตว์ทั้งหลาย เมตตา มีสมบัติ (ความสมบูรณ์หรือความสัมฤทธิ์ผล) และวิบัติ (ความล้มเหลวหรือการปฏิบัติผิดพลาดไม่สำเร็จผล) คือ สมบัติ = สงบหายไร้ความแค้นไม่พอใจ วิบัติ = เกิดเสนาหา ส่วนข้าศึก คือ อกุศลซึ่งเป็นศัตรูคู่ปรับที่จะทำลายหรือทำธรรมนั้นให้เสียไป คือ ข้าศึกใกล้ = ราคะ ข้าศึกไกล = พยาบาท คือความขัดเคืองไม่พอใจ ความเมตตา ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข ถ้าเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ใจใสสะอาด ไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ ปะปนอยู่จะปฏิบัติแก่ญาติหรือมิใช่ญาติก็ตาม แม้แต่ แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายย่อมทำลายกำแพงที่จะกีดกันความดีที่แผ่แผ่ผู้อื่นลงได้ แม้บุคคลที่บำเพ็ญความเมตตาอยู่เป็นนิตยชีวิตย่อมมีความสุข สงบ และร่มเย็นอยู่เนื่อง ๆ และปรากฏในเมตตาสูตร ที่กล่าวถึงอานิสงส์ของเมตตาไว้ 11 ประการ ดังนี้

1. กลับเป็นสุข
2. ตื่นเป็นสุข
3. ไม่ฝันร้าย
4. เป็นที่รักของมนุษย์
5. เป็นที่รักของอมมนุษย์
6. เทวดาทั้งหลายรักษา
7. ไฟ ยาพิษหรือศัสตราทำลายไม่ได้

8. จิตตั้งมั่นได้เร็ว
9. สีนหน้าสดใส
10. ไม่หลงลืมสติตาย
11. เมื่อยังไม่แทงตลอดคุณวิเศษอันยอดเยี่ยม ย่อมเข้าถึงพรหมโลก

ดังนั้น ความเมตตาจึงเป็นคุณธรรมที่สำคัญในสังคมปัจจุบันที่คนเราควรฝึกหัดปฏิบัติตนเป็นข้อแรกในพรหมวิหาร 4 ถ้าไม่เริ่มต้นในข้อนี้ ข้อต่อไปก็ยากที่จะปฏิบัติได้ อานิสงส์ของการเจริญเมตตาย่อมปรากฏขึ้นจากจิตใจแล้วแผ่ชานออกมาทางกาย ทางวาจาของผู้นั้น ผู้ที่มีความเมตตาย่อมสัมผัสได้เมื่อบุคคลที่ใกล้เคียงได้คบหาสมาคมพูดจาปราศรัยและดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมนั้นเอง

2. กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์กรุณา ความหมายโดยวิเคราะห์ศัพท์ หมายถึงทำความสะเทือนใจแก่สาธุชน เมื่อคนอื่นประสบทุกข์หรือถ่วงทนทุกข์ของผู้อื่นให้หมดไป หรือแผ่ใจไปรับรู้ต่อคนสัตว์ทั้งหลาย ที่ประสบทุกข์ กรุณาโดยลักษณะ หน้าที่หรือกิจ(รส) ผลปรากฏ(ปัจจุปัตถฐาน) และปทัสถาน(เหตุใกล้) กล่าวคือ กรุณา(ในสถานการณ์ที่คนอื่นตกทุกข์เดือดร้อน) ลักษณะ = เป็นไปโดยอาการปลดเปลื้องทุกข์แก่คนสัตว์ทั้งหลาย หน้าที่ = ไม่นิ่งดูตาย/ทนนิ่งอยู่ไม่ได้ต่อทุกข์ของคนสัตว์ทั้งหลาย ผลปรากฏ = ไม่เบียดเบียน/อวิหิงสา ปทัสถาน = เห็นภาวะไร้ที่พึ่ง/สภาพน่าอนาถของคนสัตว์ทั้งหลายที่ถูกทุกข์ครอบงำ กรุณามีสมบัติ(ความสมบูรณ์หรือความสัมฤทธิ์ผล) และวิบัติ(ความล้มเหลว หรือการปฏิบัติผิดพลาด ไม่สำเร็จผล) คือ สมบัติ = สงบหายไร้วิหิงสา วิบัติ = เกิดความโศกเศร้า ส่วนข้าศึก คือ อกุศลซึ่งเป็นศัตรูคู่ปรับที่จะทำลายหรือทำกรรมนั้นให้เสียไป คือ ข้าศึกใกล้ = โทมนัสคือ ความโศกเศร้าเสียใจ ข้าศึกไกล = วิหิงสา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554) กรุณา คือ ความสงสาร คิดอยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เป็นรักประเภทที่เรียกว่า “รักมีแต่ให้” (พระมหาจุติชัย วชิรเมธี, 2551) ขอบยายความว่า เป็นความรักของมนุษย์ผู้ที่ได้ค้นพบภาวะ ความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานในหัวใจอย่างลึกซึ้ง แล้วหลุดพ้นจากกิเลสขึ้นมากลายเป็นอาชยชน ความรักชนิดนี้เกิดขึ้นจากการมองเห็นความไร้แก่นสารหรือความไม่มีตัวตนของตนเอง จึงไม่มีตัวตนไว้สำหรับเห็นแก่ตัว เมื่อไม่เห็นแก่ตัว จึงเห็นแต่โลกทั้งผอง หัวใจไร้พรมแดน เกิดเป็นความรักขั้นสูงสุด มองคน มองสรรพพืชผองสรรพสัตว์ทั้งหลายในลักษณะโลกทั้งผองพี่น้องกัน

ความรักชนิดนี้เป็นความรักแท้ เปิดเผย บริสุทธิ์ จริงใจ โดยไม่เรียกร้องการตอบแทน เปรียบเสมือนแสงเดือนแสงตะวัน ที่สาดโลมผืนโลกโดยไม่เคยเรียกร้องสิ่งตอบแทน เปรียบเสมือนสายฝนและดงดอกไม้ที่ขลิบผืนโลก ให้ชุ่มเย็น งดงาม และไม่ต้องการให้ใครมองเห็นคุณูปการของตัวเอง เป็นดอกไม้ที่ส่งกลิ่นหอม แล้วร่วงโรยไปตามวันเวลาอย่างสงบเงียบ ไม่ปรารถนาจะเป็นปรากฏอะไร เช่นเดียวกัน พระอรหันต์ทั้งหลาย อริยชนทั้งหลาย ตั้งแต่พระโสดาบันบุคคลขึ้นไป ก็ทำงานเพราะมีความรักที่แท้เป็นแรงผลักดัน ทำงานก็

เพราะว่างานนั้นเป็นสิ่งที่วิถีชีวิตของท่านควรทำ ไม่มีแรงจูงใจในลักษณะเกิดจากลาภสักการะ หรือผลประโยชน์ใด ๆ ทั้งสิ้น เหมือนเราทุกคนเกิดมาแล้วก็หายใจ ที่เราหายใจเพราะการหายใจคือส่วนหนึ่งของชีวิต เราหายใจโดยไม่จำเป็นต้องเรียกร้อง ไม่จำเป็นต้องบังคับ การหายใจคือการหายใจ การหายใจมีความสมบูรณ์อย่างแล้วในตัวเองฉันใด ผู้ที่มีรักแท้ในหัวใจก็พร้อมรักคนทั้งโลกโดยไม่เรียกร้องอะไรตอบแทนฉันนั้น ทั้งนี้ เพราะมันเป็นธรรมชาติอันเป็นธรรมดานั่นเอง (ป. อ ปยุตต์ปยุต 4 โต, 2540)

ด้วยเหตุนี้รักแท้จึงมีอีกชื่อหนึ่งว่า “กรุณา” หรือ “การุณยธรรม” เกิดขึ้นหลังจากที่ปัจเจกบุคคลผู้หนึ่งได้ค้นพบปัญญา คือ ความตื่นรู้ แล้วเกิดวิสุทธิภาวะ คือ จิตใจที่หลุดพ้น เป็นอิสรภาพจากอวิชชาอย่างสิ้นเชิง ปัญญาที่ตื่นรู้ และวิสุทธิภาวะของจิตที่หลุดพ้นจากอวิชชาอย่างสิ้นเชิง ก่อให้เกิดคุณธรรมชนิดใหม่ซึ่งเปรียบเสมือนธารน้ำที่หลังไหลของความรักก็คือกรุณา ฉะนั้น พระพุทธองค์จึงมีอีกชื่อหนึ่งว่า “มหาการุณิกะ” แปลว่า บุคคลผู้เปี่ยมด้วยความรักอันไพศาล นั่นแหละ รักแท้คือกรุณา (สมเด็จพระพุทธจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), 2541)

3. มุทิตา มีจิตอ่อนโยน จิตที่ไม่มีความอิจฉาริษยาเจือปน มีอารมณ์สดชื่นแจ่มใสตลอดเวลา ถ้าคนทั้งโลกมีความโชคดีด้วยทรัพย์ มีปัญญาเฉลียวฉลาดเหมือนกันทุกคนแล้ว โลกนี้จะเต็มไปด้วยความสุข สงบ ปราศจากอันตรายทั้งปวง มุทิตา ความหมายโดยวิเคราะห์ศัพท์ หมายถึง โมหนายินดีต่อผู้ประกอบด้วยสมบัติหรือผลดีนั้น ๆ มุทิตา โดยลักษณะหน้าที่หรือกิจ (รส) ผลปรากฏ (ปัจจุภูมฺ) และปทัสถาน (เหตุใกล้) กล่าวคือ มุทิตา (ในสถานการณ์ที่คนอื่นมีสุขสำเร็จหรือทำอะไรก้าวไปด้วยดี) ลักษณะ = พลอยยินดี/ยินดีด้วย หน้าที่ = ไม่ริษยา/เป็นปฏิปักษ์ต่อความริษยา ผลปรากฏ = ขจัดความริษยา ความไม่ยินดีหรือความอดทนไม่ได้ต่อความสำเร็จของผู้อื่น ปทัสถาน = เห็นสมบัติ/ความสำเร็จของคนสัตว์ทั้งหลาย มุทิตามีสมบัติ (ความสมบูรณ์หรือความสัมฤทธิ์ผล) และวิบัติ (ความล้มเหลวหรือการปฏิบัติผิดพลาดไม่สำเร็จผล) คือ สมบัติ = สงบหายใจริษยา ริษยา วิบัติ = เกิดความสนุกสนาน ส่วนมุทิตา ขำตลก คืออกุศลซึ่งเป็นศัตรูคู่ปรับที่จะทำลายหรือทำธรรมนั้น ๆ ให้เสียไป ขำตลกใกล้ = โสมนัส (เช่นดีใจว่าตนจะพ่ายแพ้ได้รับประโยชน์) ขำตลกไกล = อรติ คือความไม่ยินดี ไม่ยินดี ริษยา มุทิตา คือ ความพ่ายแพ้เมื่อผู้อื่นได้ดีมีความสุขสมหวัง เป็นคุณธรรมที่เชื่อมโยงคนกับคนและคนกับธรรมที่เหนียวแน่นมาก ลองคิดดูเถิดว่าในสังคมเราเมื่อใครได้ดีได้ดีต่างคนต่างก็พากันไปแสดงความชื่นชมยินดีหรือ แม้กระแสนั้นจิตคิดมุทิตาให้กันและกัน สังคมนั้นจะอบอุ่นและน่าอยู่ขนาดไหน มุทิตา ใช้ในสถานการณ์ที่คนซึ่งอยู่เบื้องหน้าของเราได้ดีมีความสุข เราให้กำลังใจเขาทำไมต้องให้กำลังใจเขา เพราะถ้าเราไม่รับให้กำลังใจ ใจของเราจะพลิกจากมุทิตาเป็นริษยา คือจะทนต่อคุณงามความดีของคนอื่นไม่ได้ เมื่อปล่อยให้ริษยาก่อตัวขึ้นในใจ ริษยานั้นจะเผาไหม้ใจของเราให้เป็นจุน จากนั้นจะลุกลามไปเผาไหม้คนที่เราริษยา พระพุทธเจ้าแนะนำให้มุทิตาก่อนเพื่อป้องกันริษยา และเพื่อยกระดับจิตใจเราให้สูงขึ้น ปรารถนาให้คนอื่นดีกว่าตน นั่นคือ เป็นปฏิบัติการที่ฝึกใจให้เป็นพระโพธิสัตว์องค์น้อย ๆ มุทิตา เป็นรอยต่อทำให้คนเป็นพระโพธิสัตว์

ถ้าเราเห็นคนอื่นได้ดี แล้วเข็มไม้หัวใจของเราไม่กระดิกด้วยริษยา แสดงว่าเราเริ่มมีพัฒนาการที่จะเป็นพระโพธิสัตว์เกิดขึ้นแล้ว ฉะนั้นใครอยากเป็นพระโพธิสัตว์ให้บำเพ็ญมูทิจิตให้มาก ๆ เห็นคนอื่นได้ดีมีสุขแล้วเข็มไม้หัวใจนี้ไม่กระดิกในทางลบเลย มีแต่เบิกบาน ผ่องใสกับเหมือนสายฝนตกมาแล้วหลังฝนพริ้วเห็ดก็งอกออกจากพื้นดิน เพราะมูทิตา ต่อคนอื่น หัวใจจึงสามารถหลุดพ้นจากความคับแคบของโชติรวนแห่งความริษยาได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542)

4. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่า ใครทำดี ย่อมได้ดี ใครทำชั่วย่อมได้ชั่ว ตามกฎแห่งกรรม คือ ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืน บุคคลผู้กระทำ เมื่อเราเห็นใครได้รับผลกระทบในทางที่เป็นโทษเราก็ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมเขา ในเรื่องที่เกิดขึ้น เราควรมีความปรารถนาดี คือพยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม อุเบกขา ความหมายโดยวิเคราะหส์ศัพท์ หมายถึง ความมองดูอยู่ โดยละความชวนชวาวว่าสัตว์ทั้งหลายจะอยู่อย่างผู้กระวนกระวาย เป็นต้น และโดยเข้าถึงความเป็นกลาง อุเบกขาโดยลักษณะ หน้าที่หรือกิจ(รส) ผลปรากฏ (ปัจจุปัฏฐาน) และปทัสฐาน (เหตุใกล้) กล่าวคือ อุเบกขาในสถานการณ์รักษารัชมตามความรับผิดชอบต่อกรรมที่เขาทำ ลักษณะ = เป็นไปโดยอาการเป็นกลางต่อคนสัตว์ทั้งหลาย หน้าที่ = มองเห็นความเสมอภาคกัน ในสัตว์ทั้งหลาย ผลปรากฏ = ระวังความขัดเคืองเสียใจและความคล้อยตามดีใจ ปทัสฐาน = มองเห็นภาวะที่ทุกคนเป็นเจ้าของกรรมของตน ว่าสัตว์ทั้งหลายจักได้สุข พ้นทุกข์ไม่เสื่อมจากสมบัติที่ได้ที่ถึง ตามใจชอบได้อย่างไร อุเบกขามีสมบัติ (ความสมบูรณ์หรือ ความสัมฤทธิ์ผล) และวิบัติ (ความล้มเหลวหรือการปฏิบัติผิดพลาด ไม่สำเร็จ) คือ สมบัติ = สงบหายไม่มีความยินดียินร้าย วิบัติ = เกิดความเฉยด้วยไม่รู้(เฉยโง่ เฉยเมย เฉยเมิน) ส่วนข้าศึก คือ อกุศล ซึ่งเป็นศัตรูคู่ปรับที่จะทำลายหรือทำกรรมนั้น ๆ ให้เสียไป คือ ข้าศึกภายใน = อัญญาอุเบกขา (เฉยไม่รู้เรื่อง เฉยโง่ เฉยเมย) ข้าศึกไกล = ราคะ(ความใคร่) และภวัชชะ(ความเคือง) หรือชอบใจ และ ขัดใจ (พระธรรมปิฎก, 2534)

อุเบกขา ความวางเฉยไม่ยินดียินร้ายเมื่อผู้อื่นถึงคราววิบัติ เป็นคุณธรรมที่อาศัยการทำงานของจิตที่ว่าง เรียกกันง่าย ๆ ว่า “ปลง” หรือ “ปล่อยวาง” ก็ได้ กล่าวคือ เป็นการปล่อย ให้อलगปลงให้ได้ในสิ่งต่าง ๆ ที่จะทำให้อารมณ์ผ่นแปรไปในความเศร้าโศกเสียใจ เพราะไม่ยึดติด หรือยึดมั่นในคน สิ่งของและเหตุการณ์ที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนหรือคาดไม่ถึงให้เป็นเรื่องปกติธรรมดา (ชินวร สิริวัฒนสมเด็จพะสังฆราชเจ้า กรมหลวง, 2541) อุเบกขา ใช้ในสถานการณ์ที่คนกำลังขัดแย้งกับหลักธรรม หลักการแห่งความจริงความถูกต้อง ความดีงาม และหลักกฎหมาย เราควรปล่อยให้คนเหล่านั้นได้รับผลตอบจากผลแห่งการกระทำด้วยตัวของเขาเอง โดยปราศจากการแทรกแซง เราวางตัวเป็นกลางด้วยความตื่นรู้ แล้วก็กั้นตัวออกมา ฝ้าดูคนทำผิดหลักการ ผิดหลักกรรม ผิดหลักธรรมนั้น รับผลแห่งการกระทำของเขาเองอย่างตรงไปตรงมาตามลักษณะของความเห็นเหตุเป็นปัจจัยที่ว่า “สิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี สิ่งที่เกิดขึ้นเพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น

สิ่งนี้ดับไปก็เพราะสิ่งนี้ดับไป เราเป็นผู้ดู ผู้สังเกตการณ์ ปล่อยให้คนที่สวนทางกับหลักการ หลักธรรม หลักกรรมทั้งหลายนั้น รับผลซึ่งเขาได้ก่อเอาไว้โดยตรงไปตรงมา นั่นแหละคือการวางตัวเป็นกลาง การวางตัวเป็นกลางอย่างนี้ต้องใช้ปัญญาชั้นสูง เพราะมีคนจำนวนมากที่พยายามวางตัวเป็นกลาง แต่เนื่องจากปราศจากปัญญา การพยายามวางตัวเป็นกลาง เลยกลายเป็นการปล่อยปละละเลย ฉะนั้น อุเบกขาจึงมีสองลักษณะ หนึ่ง อุเบกขาที่มาพร้อมกับปัญญา เป็นอุเบกขาที่แท้จริง พึงปฏิบัติ สอง อุเบกขาที่มาพร้อมกับความโง่ เรียกว่า อัญญา นุเบกขา เป็นอุเบกขาที่ควรหลีกเลี่ยง เพราะหากวางอุเบกขาด้วยความโง่ ยิ่งพยายามวางอุเบกขากลายเป็นว่ายิ่งทอดธุระ ยิ่งปล่อยปละละเลย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า พรหมวิหาร 4 นั้น เมื่อบุคคลที่เจริญอยู่เป็นนิตยชีวิตของเขาย่อม ไม่เดือดร้อน เป็นสุขทุกเมื่อ เพราะมีจิตใจที่ประณีตกว่าคนปกติทั่วไป ท่านจึงเรียกว่าเป็นเหมือน พระพรหม กล่าวคือ คนอินเดียหรือคำว่าพรหมในศาสนาพราหมณ์ คือ ผู้สร้างโลกและสรรพสิ่ง ซึ่งมีคุณอนันต์หายากมากในบุคคลธรรมดาสามัญทั่วไป ดังนั้น ถ้าผู้ใดที่สามารถปฏิบัติตนอยู่ในหลักพรหมวิหาร 4 จึงนับได้ว่าเป็นพรหมในปัจจุบันชาติ การมีชีวิตอยู่หรือไม่นั้นไม่ใช่เป็นสิ่งสำคัญสำหรับเขา เพราะได้ก้าวผ่านอัตตาหรือการนึกถึงตัวเองเพียงแต่เอาตัวเองเป็นจุดศูนย์กลางของความดีแล้วแผ่พลังความดีนี้สู่บุคคลทั่วไปทั้งญาติพี่น้องและบุคคลทั่วไปอย่างเป็นกัลยาณมิตร

2. อิทธิบาท 4

อิทธิบาท แปลว่า ทางเดินไปสู่ความสำเร็จ เช่น ถ้าเราต้องการบำเพ็ญสมาธิ เพื่อความสงบใจเราต้องอาศัยข้อปฏิบัติที่เรียกว่าอิทธิบาทนี้ สมาธิของเราจึงจะสำเร็จ อิทธิบาท มี 4 ประการ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542) คือ

1. ความพอใจอย่างแรงกล้าในการทำสมาธิ หรือทำความดีอื่น ๆ (ฉันทะ)
2. ความพยายามอย่างแรงกล้าในการทำสมาธิหรือทำงานอื่น ๆ (วิริยะ)
3. ความตั้งใจอย่างแรงกล้าในการทำสมาธิ หรือทำงานอื่น ๆ (จิตตะ)
4. ระดมปัญญาอย่างเต็มที่ในการทำสมาธิหรือทำงานอื่น ๆ (วิมังสา)

1. ฉันทะ ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำและพอใจในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมาย ความอยากที่เป็นฉันทะนี้เป็นคนละอย่างกับความอยากได้สิ่งนั้น ๆ มาเสพเสวย ซึ่งเรียกว่า ตัณหาความอยากของฉันทะนั้นทำให้เกิดความสุขความชื่นชม เมื่อเห็นสิ่งนั้น ๆ หรืองานนั้น ๆ บรรลุความสำเร็จเข้าถึงความสมบูรณ์ (ส.พินิจจันทร์, 2534) ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่ตนพิจารณาเห็นแน่ชัดด้วยปัญญาแล้วว่าเป็นสิ่งที่เป็นคนเป็นประโยชน์แก่ตนและส่วนรวม ทั้งไม่ทำให้คนอื่นต้องลำบากเดือดร้อนหรือเกิดความเสียหายขึ้นเมื่อได้ใช้ปัญญาพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่าเป็นคุณ เป็นประโยชน์และปราศจากโทษดังนี้แล้วจึงปลุกฉันทะความพอใจขึ้นในสิ่งนั้น หลักธรรมข้อนี้เป็น

ความดีเบื้องต้น ที่จะกระตุ้นเตือนให้คนลงมือประกอบกิจกรรมการงาน เพื่อให้บรรลุถึงสิ่งที่ตนประสงค์ ด้วยความสมัครใจและพลัดพลัดใจเป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความริเริ่มในการปฏิบัติงานเพราะเหตุนี้ พระพุทธองค์จึงได้ตรัสเอาฉันทะเป็นอิทธิบาทข้อที่หนึ่ง คือคุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ประการแรก (พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551) 2. วิริยะ ความเพียร ได้แก่ ความอาจหาญ แก่ล้าวก้า บากบั่นก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรค และความยากลำบากเมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ว่าจุดหมายนั้นจะบรรลุได้ยากลำบาก มีอุปสรรคมาก หรืออาจต้องใช้เวลายาวนาน เขาก็จะไม่ท้อถอย

ส่วนขี้เกียจหรือเกียจคร้านนี้หาอะไรไม่ได้เลย คนเกียจคร้านไม่มีหวังความสำเร็จในชีวิต ไม่มีหวังที่จะเอาตัวรอดได้ แม้เกิดมาในตระกูลที่มั่งคั่งร่ำรวย ก็รักษาทรัพย์สมบัติไว้ไม่ได้ ในไม่ช้าก็ต้องล่มจม เหมือนคนขี้ไม้ท่อนเล็ก ๆ ข้ามทะเลหลวง ไปไม่รอดแน่ ความเกียจคร้านนี้เป็นต้นเหตุแห่งความชั่ว ถ้าเราต้องการแต่ความดี ฉะนั้น ต้องขจัดความเกียจคร้านให้หมดสิ้น อย่าให้มีเหลืออยู่ในตัวเราแม้แต่นิดหน่อยได้แล้ว ปลุกฝังความขยันหมั่นเพียร มีความบากบั่นก้าวหน้า มีใจเข้มแข็งในการทำงาน ไม่ย่อท้อต่อการกระทำ ไม่ท้อแท้ต่อการลำบาก ไม่ท้อถอยต่อความยากที่ติดขัด มีใจเด็ดเดี่ยวกล้าหาญในการกระทำสิ่งที่ดีงาม ไม่ทำ ๆ หยุด ๆ ไม่จับจดรวนเร ทำติดต่อกันไป นี่เป็นเรื่องของความขยัน ความขยันนี้เป็นลักษณะของคน คำว่า คน หมายความว่า ไม่หยุดนิ่ง ต้องเคลื่อนไหวอยู่เรื่อย คือ ต้องทำงาน มีงานอย่างนั้น เป็นชานาขยันทำนา เป็นชาวไร่ขยันทำไร่ เป็นพ่อค้าแม่ค้าขยันค้าขาย เป็นนักเรียนขยันศึกษาเล่าเรียนการทำงานทุกอย่าง ถ้ามีความขยันเป็นกำลังแล้ว เป็นสำเร็จแน่และได้ผลสมประสงค์ ดังคำกล่าวที่ว่า “ทรัพย์นี้มีไกล ใครปัญญาโหวหาไวย่นาน แวนแคว้นแดนดิน มีสินทุกสถาน ผู้ใดใจคร้าน บ่พานพบนา” (พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551)

3. จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ฝักใฝ่คิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ความมีใจจดจ่อฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมทำให้สมาธิเกิดขึ้น

คนเราเมื่อมีความประสงค์สิ่งใด หรือต้องการสิ่งใดสำเร็จสมประสงค์ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น เอาใจใส่ต่อสิ่งนั้นอย่างจริงจัง ไม่ละเลยเพิกเฉยหรือทอดธุระเสีย มีความผูกพัน หมั่นมั่นหรือมุ่งอยู่ในสิ่งนั้นตลอดเวลา เช่นนี้ย่อมได้รับความสำเร็จสมประสงค์เสมอ ตรงกันข้าม เมื่อประกอบกิจการอันใด ถ้ามิได้เอาใจฝักใฝ่ในกิจการนั้นแล้ว แม้จะมีฉันทะความพอใจรักใคร่ และมีวิริยะ ความเพียรพยายามอยู่ก็ดี ก็ยังยากที่จะให้กิจการ นั้น ๆ สำเร็จผลตามความประสงค์ของตนได้ต่อเมื่อได้เอาใจฝักใฝ่ในกิจการนั้น ๆ ไม่ทอดธุระเสีย ไม่วางธุระเสีย กิจการนั้น ๆ จึงจะสำเร็จสมประสงค์ได้ด้วยดี (สมพร เทพสิทธา, 2542)

คำว่า “ฝักใฝ่” เป็นเรื่องของจิตใจ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เป็นที่ทราบและรับรองกันทั่วไปแล้วว่าในคนเรานี้ มีธรรมชาติที่สำคัญยิ่งอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งเห็นไม่ได้ด้วยนัยน์ตา หรือแม้จะใช้กล้องวิเศษอย่างไรก็ไม่สามารถจะขยายให้มองเห็นได้ แต่อาจใช้ความรู้สึกจับได้ว่า

มีอยู่ ธรรมชาติที่ว่ามันก็คือ สิ่งที่ดี สมมติ เรียกกันว่าจิตใจนั่นเอง จิตใจนี้ได้แก่สิ่งที่มีหน้าที่รู้ สิ่งที่มีหน้าที่นึก สิ่งที่มีหน้าที่คิด เป็นสิ่งที่ทำให้คนเรานึกถึงทำอะไร ๆ ได้ต่าง ๆ ตามที่ตนประสงค์ เช่น ประสงค์จะให้ร่างกายเหาะเหินเดินอากาศได้ก็คิดสร้างเครื่องบินขึ้น ประสงค์จะให้เป็นหุติพย์ ฟังได้ไกลได้ยินได้ไกลก็คิดสร้างโทรศัพท์ ประสงค์จะให้เป็นตาหุติพย์ดูได้ไกลเห็นได้ไกล ก็คิดสร้างโทรทัศน์ เป็นต้นคิดไปในอากาศ คิดไปดวงดาวนั้นดาวนี้ อย่างที่ได้ยินได้ฟังกันอยู่เสมอ ๆ นี่ก็เป็นเรื่องของจิตใจทั้งนั้น กล่าวได้ว่าจิตใจนี้สามารถทำให้โลกมนุษย์ให้กลายเป็นเมืองสวรรค์ก็ได้ และจิตใจนี้แหละที่สามารถทำให้โลกมนุษย์ให้กลายเป็นเมืองนรกไปก็ได้ เพราะอะไร เพราะทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ ไม่มีอะไรสำคัญเท่ากับจิตใจ ฉะนั้น จิตใจจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดทั้งนี้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างเริ่มต้นที่จิตใจ ตั้งต้นขึ้นที่จิตใจก่อน คือเริ่มคิดขึ้นด้วยจิตใจก่อนทั้งนั้นถ้าจิตใจดี ทุกสิ่งทุกอย่างที่สำเร็จเป็นรูปร่างออกมาก็เป็นฝ่ายดี เป็นไปเพื่อความสุขความเจริญ ถ้าจิตใจไม่ดี ทุกสิ่งทุกอย่างที่สำเร็จรูปร่างออกมาก็เป็นฝ่ายไม่ดีเป็นไปเพื่อความทุกข์ความเสื่อมคนเราจะสุขหรือทุกข์ก็อยู่ที่จิตใจของตน จะร่มเย็นหรือเดือดร้อนจะเจริญหรือเสื่อมก็อยู่ที่จิตใจนี้แหละ ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า “ทุกอย่างสำคัญที่จิตใจ” แม้ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสในเรื่องนี้ไว้ว่า “มโน ปุพฺพํ คมา ฆมมา มโน เสฏฺฐา มโนมยา มนสา เจ ปทฺฐู ฐเณ ภาสติ วา กโรติ วา ตโต นํ ทุกขมนเวติ จกํ ว วหโต ปทํ” แปลว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากไป ฉะนั้น ถ้าคนมีใจชั่วก็พุดชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542)

4. วิมังสา ความสอบสวน ไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล คนที่มีวิมังสา จะชอบคิดค้น หาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลองเมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป ทำงานอย่างใดหรือกำลังประกอบธุรกิจเรื่องใดอยู่ ต้องหมั่นไตร่ตรองพิจารณาเหตุผลในการงานนั้น หรือธุรกิจเรื่องนั้นลักษณะของวิมังสาก็คือหมั่นพินิจ พิจารณาให้ไตร่ตรอง ใคร่ครวญ คิดทบทวนสอบสวนพิจารณาเหตุผลในกิจการที่ตนประกอบให้เห็นเหตุผลต้นปลายโดยแจ่มชัดว่าเมื่อทำเหตุอย่างนี้ลงไปเบื้องต้นแล้ว จะปรากฏผลในเบื้องปลายเป็นอย่างไรหรือว่าเมื่อได้เห็นผลเข้าแล้วไตร่ตรองพิจารณาสอบสวน จนรู้เห็นได้แน่ชัดว่าที่ปรากฏผลเป็นอย่างไร ก็เพราะมีเหตุผลเป็นอย่างนั้น กล่าวสั้น ๆ เพื่อให้จำง่าย วิมังสา ก็คือหมั่นไตร่ตรองพิจารณา จนรู้เห็นเหตุผลในเรื่องที่ทำจนแจ่มแจ้งชัดเจน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

วิมังสา ข้อนี้เป็นคุณธรรมที่สำคัญยิ่ง เป็นทางแห่งความสำเร็จที่เห็นได้เด่นชัดเป็นคุณธรรมที่ช่วยให้ถึงความสำเร็จโดยราบรื่นอย่างแท้จริง เพราะทำให้เข้าใจในทางได้ทางเสีย ทางเจริญ ทางเสื่อม ทางควรทางไม่ควร เมื่อมีความเข้าใจอย่างนี้แล้ว จะได้เลือกกระทำแต่ในทางที่ถูกที่ควรซึ่งเป็นทางได้ และจะได้หลีกเลี่ยงหรือละเว้นทางที่ไม่ถูกไม่ควร ซึ่งเป็นทางเสีย

รวมความว่า วิมังสา เป็นคุณธรรมที่ทำให้รู้จักเลือกกระทำแต่สิ่งที่ถูกที่ควร และรู้จักหลีกเลี่ยง ละเว้นสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควรได้โดยถูกต้องไม่ผิดพลาด ซึ่งเป็นความฉลาดอย่างยิ่งยอด

เรื่องเหตุ-ผล หรือ ต้น-ปลาย นี้ ตามธรรมดามันจะถูกต้องหรือตรงกันอยู่เสมอ ไม่มีแปรผันหรือคลาดเคลื่อนเป็นอย่างอื่นไปได้ คือ ถ้าเหตุดี ผลก็ดี ถ้าเหตุไม่ดีผลก็ไม่ดีเป็นดังนี้ เสมอไป เหมือนอย่างว่าถ้าเราปลูกมะม่วงหรือทุเรียน ผลที่เราได้ก็ต้องเป็นมะม่วงหรือทุเรียน นั้นเอง คงไม่กลายเป็นพริกหรือมะเขือไปได้ ข้อนี้ฉันใด กิจการอื่น ๆ ที่เราประกอบก็ฉันนั้น ผลย่อมเป็นไปตามเหตุ ย่อมจะมีขึ้นแล้วแต่เหตุ คือ ถ้าเราประกอบกิจการดี ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ ผิดศีลธรรมวัฒนธรรม เราก็จะได้รับผลดี มีแต่ความสุขความเจริญ ตรงกันข้าม ถ้าเราประกอบ กิจการไม่ดีซึ่งเป็นกิจการที่แสดงถึงความเห็นแก่ตัว เป็นกิจการผิดกฎหมายผิดศีลธรรม วัฒนธรรม เป็นกิจการที่ทำด้วยโลภะ โทสะ โมหะ เช่นนี้ เราก็จะได้รับผลที่ไม่ดี มีแต่ความทุกข์ ความเดือดร้อน ต้องสะดุ้งหวาดระแวงอยู่ร่ำไป หากความสงบใจมิได้ เพราะเหตุนี้ ท่านผู้รู้จึงได้ กล่าวเป็นกลอนไว้ว่า

“อันเหตุผล ต้นปลาย ทั้งหลายแหล่
 ย่อมแล้วแต่ บุญกรรม นำสนอง
 ทำเหตุดี ผลดี มีเนืองนอง
 ทำเหตุชั่ว ผลต้อง เป็นชั่วเอย”

พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสสอนไว้ ว่า “ยาทิสํ วปะเต พิชิ ตาทิสํ ลภเต ผลํ กลฺยาณการิ กลฺยาณํ ปาปการิ จ ปาปกั” แปลว่า บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดีย่อม ได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว. (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

อิทธิบาท 4 อย่างนี้ จะเกี่ยวพันกัน และมักมาด้วยกัน เช่น เกิดฉันทะ มีใจรักแล้วก็ ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียรแล้ว ก็เอาใจจดจ่อ ใฝ่ใจอยู่เสมอ และเปิดช่องให้ใช้ปัญญา พิจารณาไตร่ตรอง

3. สังคหวัตถุ 4

สังคหวัตถุ 4 (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ ชนไว้ในสามัคคีหลักการสงเคราะห์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) คือ

1. ทาน (การให้ คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเพื่อแบ่งปันของ ๆตน เพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะ ช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว)

2. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจา ชาบซึ่งใจ คือ การพูดจากรัก ปราศรัยด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนหวาน ไพเราะ เป็นที่รัก พูดด้วย ถ้อยคำที่น่าฟัง ชี้แจงในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ให้กำลังใจ ทำให้เกิดความพอใจแก่ผู้ได้ยินได้ฟัง ก่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3. อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์ คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น)

4. สมานัตตา (ความมีตนเสมอ คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอด้านเสมอปลาย)

สรุปได้ว่า สังคหวัตถุ 4 มีที่มา ความหมาย และความสำคัญ กล่าวคือ มีที่มาจากหลักธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนสิ่งที่ทำให้ส่วนที่แยกกันเข้าด้วยกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปได้ด้วยดี

สรุป

ผู้นำแนวพุทธ เป็นกระบวนการบริหารยุคใหม่ที่นำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหาร ประกอบด้วย พรหมวิหาร 4 เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะต้องให้มีอยู่ประจำในจิตใจ และเป็นท่าทีของจิตใจที่จะทำให้แสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้อง โดยสอดคล้องกับสถานการณ์ เมตตา ปราบปรามต่อผู้อื่นต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข กรุณา ช่วยเหลือผู้อื่นพ้นทุกข์ มุทิตา ยินดีที่ได้เห็นผู้อื่นมีความสุข และอุเบกขา รักษาความสงบ ความเป็นกลางไม่ลำเอียง อธิธิบาท 4 คือคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ได้แก่ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น จิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น และสังคหวัตถุ 4 หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ ทาน การให้ การเสียสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของหรืออื่น ๆ ปิยวาจา การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน เพื่อให้เกิดความสามัคคี อัตถจริยา การทำตนให้เป็นประโยชน์มีคุณค่าในสังคม และสมานัตตา การวางตนให้เสมอด้านเสมอปลาย วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- ติน ปรัชญพฤทธิ. (2555). การบริหารการพัฒนา : ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2543). องค์การและการบริหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2552). ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ทริบเพิลกรุ๊ป จำกัด.
- พยอม วงศ์สารศรี. (2542). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: พรานนกการพิมพ์.

- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2544). พุทธวิธีในการบริหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 41). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). (2550). คนสำราญงานสำเร็จ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). ความสุขที่สมบูรณ์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). พุทธธรรม เล่ม 3 บทที่ 11–15. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2534). คุณธรรมสำหรับนักบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- ว.วชิรเมธี. (2551). รักแท้คือกรุณา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์สุภา จำกัด.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2543). รวมธรรมะ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง มหาชน.
- ส.พินิจจันทร์. (2534). คติธรรม. กรุงเทพมหานคร : อำนวยสาสน์.
- สมพร เทพสิทธา. (2542). คุณธรรมและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.

การสร้างเครือข่ายระบบสุขภาวะเชิงพุทธ เพื่อป้องกันโรคติดเชื้อ ไวรัสโคโรนา 2019*

BUILDING A BUDDHIST WELL - BEING NETWORK TO PREVENT CORONAVIRUS DISEASE 2019

พระครูสังฆรักษ์ปรีชา ฐิตญาโน (หงส์ทอง)

Phrakhrusangkharak Preecha Thitayano (Hongthong)

พระสุธีวีรบัณฑิต (ผลเจริญ)

Phra Suthivirabandit (Phoncharoen)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: phrarjan@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างเครือข่ายระบบสุขภาวะเชิงพุทธเพื่อป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จากสถานการณ์การแพร่ระบาด ทำให้ผู้คนเกิดความวิตกกังวลไปทั่วโลก มีการปิดเมือง ปิดประเทศ เพื่อป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา ซึ่งเป็นเชื้อไวรัสที่สามารถก่อให้เกิดโรคทางเดินหายใจ ที่มีอาการรุนแรงเป็นปอดอักเสบและเสียชีวิตได้ ปัจจุบันได้รับการประกาศจากองค์การอนามัยโลกให้เป็นโรคระบาดทั่วโลก ดังนั้นเพื่อลดความวิตกกังวล จึงเสนอแนวทางในการลดความวิตกกังวล ด้วย 3 สร้าง 2 ใช้ คือ 3 สร้าง ได้แก่ 1) สร้างความปลอดภัย ล้างมือ สวมหน้ากากอนามัย รักษาระยะห่าง ไม่ติดใครและไม่รับเชื้อ 2) สร้างความสงบ ออกกำลังกายและกำลังใจ รับส่งข่าวสารจากแหล่งที่มีความน่าเชื่อถือ และ 3) สร้างความหวัง เพราะทุกฝ่ายพยายามร่วมกัน เพื่อให้อยู่ในระดับที่เราสามารถรับมือได้ และ 2 ใช้ ได้แก่ 1) ใช้พลัง ให้เต็มที่ในการดูแลกัน และ 2) ใช้ความสัมพันธ์ ที่มีอยู่ในการให้กำลังใจฝ่าวิกฤติไปด้วยกัน โดยบูรณาการกับการสวดบทรัตนสูตร เพื่อการป้องกัน ปรารถนา และวิฤติทางสังคม เพราะการสวดมนต์นั้นมีความเชื่อที่ว่า จะช่วยปิดเป่าโรคภัยไข้เจ็บ และสิ่งไม่ดีให้พ้นจากประเทศ การสวดบทรัตนสูตร แม้มีใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยตรง แต่ก็เป็นการสร้างขวัญกำลังใจ ความรักความสามัคคีในหมู่ชน โดยผู้ที่มีศรัทธาในการสวดมนต์ ย่อมมีความสงบในจิตใจ โรคภัยทำอันตรายได้น้อยลง การสวดมนต์อย่างถูกต้องนั้น จะทำให้เกิดความสุขกาย สบายใจ ช่วยให้ระบบภูมิคุ้มกันดีขึ้นอย่างชัดเจน

* Received 22 April 2021; Revised 15 May 2021; Accepted 1 June 2021

คำสำคัญ: การสร้างเครือข่าย, ระบบสุขภาวะเชิงพุทธ, ไวรัสโคโรนา 2019

Abstract

This article has an objective To create a Buddhist well - being network to prevent coronavirus disease 2019 from the epidemic situation Causing people to cause anxiety around the world Cities shut down the country to prevent coronavirus infection. Which is a virus that can cause respiratory disease With severe symptoms such as pneumonia and death It has now been declared by the World Health Organization to be a global pandemic. So to reduce anxiety Therefore propose guidelines to reduce anxiety by 3 build 2 use 3 are 3: 1) create safety, wash hands, wear masks Keep distance Not infected with anyone and not infected. 2) Create peace, exercise and encouragement. Send and receive news from reliable sources and 3) create hope. because all parties try together To be at a level that we can cope, and the two are: 1) use your full strength to look after each other and 2) use your relationship. That exists in encouragement through the crisis together By integrating with the recitation of the Ratana Sutra For the prevention and suppression of disasters and social crises Because the prayer is believed to be that Will help fend off disease And the bad things out of the country Chanting of the Ratana Sutra Although not a direct solution But it is to build morale Love and unity among the people By those who have faith in prayer Surely has peace of mind The disease is Less dangerous. That prayer correctly Will cause physical happiness and peace of mind, helping to clearly improve the immune system

Keywords: Building, Buddhist well - being network, Coronavirus Disease 2019

บทนำ

ในปัจจุบันมีผู้สนใจสร้างเครือข่ายกันมากขึ้น โดยเฉพาะการเรียนรู้ นับเป็นการเรียนรู้แบบตลอดชีวิต มีเนื้อหาสาระที่ต้องเรียนรู้เป็นจำนวนมากตลอดเวลา โดยมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของมนุษย์ ให้เข้าสู่ระบบการสร้างบุคลากรให้คิดเป็น ทำเป็น และเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึง แหล่งความรู้ และค้นหาคำตอบที่ต้องการได้ด้วยตนเองในระยะเวลาอันสั้น โดยอาศัยระบบเครือข่ายการสื่อสาร และเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการพัฒนาเทคนิคการรับและส่งข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็ว เครือข่าย (Network) เป็นแนวคิดและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ตลอดจนชุมชนให้เกื้อกูล

เชื่อมโยงกันโดยที่แต่ละฝ่ายต้องมีความเท่าเทียมกัน มีอิสระต่อกันสามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง และพร้อมที่จะปฏิบัติงานร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน การมีความสัมพันธ์จะเป็นแบบเพื่อนร่วมงาน ประสานความช่วยเหลือกันและเป็นความสัมพันธ์เชิงแนวราบมากกว่าที่จะเป็นแนวดิ่ง ดังนั้นเครือข่ายจึงเป็นสัมพันธ์ภาพของมนุษย์กับมนุษย์ที่ครอบคลุมทั้งการให้และการรับ และการเอื้ออาทรต่อกัน การก่อเกิดของเครือข่ายอาจพิจารณาได้ 2 ทาง คือเครือข่ายที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งดูได้จากความเป็นเครือญาติกัน การมีภูมิลำเนาถิ่นกำเนิดเดียวกัน การมีความเชื่อถือศรัทธาเหมือนกัน การมีปัญหาาร่วมกัน และการมีความสนใจร่วมกันในงานหรือกิจกรรม เป็นต้นเครือข่ายโดยการจัดตั้ง ซึ่งจะต้องมีผู้คอยกระตุ้นปลุกจิตสำนึกให้เกิดความคิดตระหนักถึงปัญหาของชุมชนร่วมกันและก่อให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มองค์กรขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักจะเป็นเครือข่ายในระบบราชการ เครือข่ายมีลักษณะเป็นวงจรเปรียบได้กับสิ่งมีชีวิตธรรมชาติของเครือข่ายจะต้องมีการเจริญเติบโตอยู่เสมอต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปและต้องมีการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของเครือข่ายเช่นเดียวกันกับสิ่งมีชีวิต (พลเดช ปิ่นประทีป, 2559)

แนวคิดการสร้างเครือข่ายนำไปสู่การขยายกิจกรรม ขยายความช่วยเหลือเกื้อกูลที่มีต่อกันตลอดจนพัฒนาศักยภาพของแต่ละองค์กรให้แสดงบทบาททั้งผู้ให้และผู้รับอย่างเหมาะสม สร้างกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ผ่านทางการติดต่อกันโดยตรงระหว่างบุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้าร่วมเครือข่าย เป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางวัตถุแก่กัน และยังเป็นการแบ่งปันทรัพยากรให้แก่กลุ่มที่ด้อยโอกาสกว่า เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลระหว่างองค์กร เป็นแหล่งสำหรับการทำงานสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของตนเองและยังทำให้เกิดการรวมหมู่ที่มีพลังอิทธิพลมากกว่าองค์กรเดียวอย่างมากมาย เป็นเวทีสำหรับการปฏิบัติงานรวมในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การสร้างแหล่งสะสมทุน เพื่อการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ ในอนาคต และเป็นการรวมตัวกันนำประเด็นปัญหาร้องเรียนสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือนำไปสู่การผลักดันนโยบายที่เหมาะสมมากกว่าเดิม (นฤมล นิราทร, 2543) กรมควบคุมโรคร่วมกับภาคีเครือข่าย ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยโรคติดต่อ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยโรคติดต่อ เนื่องจากพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 ได้บังคับใช้มาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว บทบัญญัติบางประการจึงไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ประกอบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีแนวโน้มที่จะดำเนินต่อไปเป็นระยะเวลานาน ซึ่งถ้าหากมีการยกเลิกประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ย่อมส่งผลให้ข้อกำหนด ประกาศ และคำสั่ง ตามพระราชกำหนดดังกล่าวถูกยกเลิกตามไปด้วย ซึ่งมาตรการทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 ยังไม่เพียงพอที่จะนำมาจัดการปัญหาการแพร่ของโรคติดต่ออันตรายหรือโรคระบาดได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ กรมควบคุมโรค จึงได้ร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

พัฒนาและปรับปรุงมาตรการกฎหมายที่เกี่ยวกับการเฝ้าระวัง การป้องกัน และการควบคุมโรคติดต่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน (ข้อกำหนด ออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (ฉบับที่ 24) , 2564)

จะเห็นได้ว่า ภาครัฐช่วยในการเฝ้าระวัง เพื่อป้องกันและควบคุมโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้น ประกอบด้วย รัฐบาล โดยเฉพาะแอปพลิเคชัน Thaichana - ไทยชนะ สำหรับบุคคลทั่วไป เพื่อใช้ในการค้นหา เช็กอิน เช็กเอาท์ ประเมินกิจการ กิจกรรม ร่วมมือกันคนละนิด เพื่อสุขอนามัยที่ดี ชีวิตปลอดภัย ห่างไกลโรค และลดความเสี่ยงในการแพร่ระบาดของโรค กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) กรมควบคุมโรค สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล หน่วยงานในสังกัดราชการบริหารส่วนกลาง สำนักงานป้องกันควบคุมโรค กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ (สบส.) หนุนเสริมทัพทีมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว (อสต.) การสร้างเครือข่ายระบบสุขภาพะเชิงพทุธ เป็นการบูรณาการหลักรัตนสูตรเพื่อใช้สวดขจัดปัดเป่า สร้างขวัญและกำลังใจในยามเผชิญภัยพิบัติร้ายแรง เช่น ที่เกิดขึ้นที่เมืองเวสาลี ซึ่งขณะนั้นเกิดโรคระบาด ภัยพิบัติ แม้ว่าการสวดมนต์นี้ไม่สามารถไล่ไวรัสได้ แต่การสวดมนต์ก็สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้นได้ ผู้คนที่เชื่อหรือมีศรัทธาในการสวดมนต์ย่อมมีความสงบในจิตใจมากขึ้น โรคก็ทำอันตรายได้น้อยลง การสวดมนต์อย่างถูกต้องนั้น จะทำให้เกิดความสุขกายสบายใจ

การสร้างเครือข่าย

เครือข่ายภาคประชาชนและประชาสังคม เกิดขึ้นหลังจากเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ในปี 2539–2540 ทำให้ภาคประชาชนเกิดความสนใจและตื่นตัวในการพึ่งพาตนเองมากขึ้น โดยในปี 2541 ได้มีการจัดตั้งทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund : SIF) ซึ่งโครงการดังกล่าว ได้สร้างปรากฏการณ์ การเรียนรู้ และการรวมพลังให้กับกลุ่มองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนและประชาสังคมเป็นอย่างมาก โดยกองทุนดังกล่าว มีเป้าหมายเพื่อบรรเทาผลกระทบทางเศรษฐกิจ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนทั้งในเมืองและชนบท เพื่อการฟื้นฟูวิกฤตเศรษฐกิจไปสู่การพึ่งตนเองในระยะยาว ในขณะเดียวกันก็มีการรวมตัวของประชาชนในนามของ “สมัชชาคนจน” ที่ดำเนินการเคลื่อนไหวเรียกร้อง ให้รัฐบาลแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐบาล นอกจากนี้ ยังได้มีการจัดตั้ง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานของภาครัฐ แต่มีแนวคิดในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากฝ่ายต่าง ๆ และมีแนวคิดให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนาตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับนโยบาย ซึ่งทำให้เกิดการเชื่อมโยงองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนที่หลากหลาย การเกิดเครือข่าย เครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างก็มีจุดเริ่มต้นหรือถูกสร้างขึ้นมาด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน สรุปได้เป็นหลัก 3 ลักษณะ ดังนี้

1. เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ เครือข่ายนี้มักเกิดจากการที่ผู้คนมีความคิดตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกัน หรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน มารวมตัวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ไปจนถึงร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า เครือข่ายนี้มักมีเวลาการก่อร่างสร้างเครือข่ายนาน แต่เมื่อเกิดแล้ว ก็จะมีคามเข้มแข็งยั่งยืน และมีแนวโน้มที่เครือข่ายจะขยายตัวเพิ่มขึ้น

2. เครือข่ายจัดตั้ง เครือข่ายนี้มักเกิดจากนโยบาย หรือการดำเนินงานของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ ภาคีสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายนี้ มิได้มีพื้นฐานความต้องการ ความคิด ความเข้าใจที่ตรงกันมาก่อน เป็นการรวมตัวแบบชั่วคราวชั่วคราวเป็นการเฉพาะกิจ ไม่มีความต่อเนื่องและมักจะจางหายไปไปในที่สุด

3. เครือข่ายวิวัฒนาการ เป็นเครือข่ายที่มีได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและมิได้จัดตั้ง แต่เป็นลักษณะของกระบวนการพัฒนาผสมผสานอยู่โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล องค์การมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้าง ๆ ในการที่จะสนับสนุนกันและเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยอาจจะยังไม่มีเป้าหมายวัตถุประสงค์ร่วมกัน เป็นเครือข่ายที่รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือพัฒนาตนเอง มิได้เกิดจากแรงกระตุ้นภายในโดยตรงแต่แรก แต่เครือข่ายนี้สามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายโดยธรรมชาติก็ได้ (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธ์, 2546)

การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการร่วมกิจกรรมกับกลุ่มที่แข็งแรง และคนที่เข้มแข็งจะนำมา ซึ่งความรู้และความคิดใหม่ ๆ ตลอดจนโอกาสในการพัฒนากลุ่มของตน การเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะเครือข่ายเช่นนี้ เป็นตัวเร่งที่สำคัญของกระบวนการชุมชนเข้มแข็งและประชาสังคมเครือข่าย (พลเดช ปิ่นประทีป, 2543)

ดังนั้นวงจรชีวิตของเครือข่ายจึงมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ความสนใจจากกลุ่มเล็ก ๆ ที่ได้สะสมความรู้ ความคิด ประสบการณ์ และการปฏิบัติกรบนพื้นฐานของความจริง แล้วก่อตัวเป็นเครือข่าย มีการสร้างแนวร่วมและกิจกรรมความสัมพันธ์ต่อกัน หลังจากนั้นจึงมีการขยายผลให้กว้างขวางออกไป มีการใช้ประโยชน์จากเครือข่าย และในช่วงหนึ่งก็มีการถดถอยหลังจากที่ได้ดำเนินการจนภารกิจการนั้นประสบผลสำเร็จ

วงจรของเครือข่ายก็คล้ายกับวงจรชีวิตของสรรพสิ่งที่มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และแปรเปลี่ยนไป โดยมีกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ซึ่งเราสามารถแบ่งวงจรชีวิตของเครือข่ายเป็น 4 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ

1. ขั้นตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย
2. ขั้นการสร้างพันธมิตรและการบริหารเครือข่าย
3. ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์
4. ขั้นการรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่อง

การแบ่งวงจรชีวิตเครือข่ายทั้ง 4 ขั้นตอนดังกล่าว เป็นการกล่าวถึงพัฒนาการและวงจรชีวิตของเครือข่าย ซึ่งผู้ที่สนใจจะต้องสร้างความเข้าใจในขั้นตอนทุกขั้นตอน เพื่อที่จะมีการ

เลือกใช้เทคนิคและวิธีการในการจัดการเครือข่ายที่เหมาะสม และเพื่อให้เครือข่ายมีความต่อเนื่องและยั่งยืน อย่างไรก็ตาม วงจรชีวิตของเครือข่าย อาจจะไม่ได้นำไปเป็นขั้นตอน บางครั้งอาจเฝ้าปรากฏออกมาในระหว่างการทำงานของเครือข่าย และบางครั้งอาจเกิดขึ้น หลังจากการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกัน ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายจะต้องพิจารณา อย่างรอบคอบในการส่งเสริมหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของ เครือข่าย

แนวคิดเกี่ยวกับระบบสุขภาพองค์รวมแนวพุทธ

ภาวะความมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดีควบคู่กันไป เป็นความหมายที่สมบูรณ์สูงสุดในพระพุทธศาสนา แม้ว่าจะมีโรคภัยเกิดขึ้น ก็สามารถพัฒนาด้านจิตใจไว้ได้ เพราะมุ่งให้ความสำคัญทางด้านจิตใจเป็นพิเศษ ดังพุทธภาษิตที่ว่า “ใจเป็นผู้นำสรรพสิ่ง” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/1/23) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

คำว่า “สุขภาพ” องค์การอนามัยโลก ปี พ.ศ. 2491 ให้ความหมายว่า สุขภาวะที่สมบูรณ์ ทั้งทางด้านร่างกาย สังคม และจิตใจประกอบกัน โดยไม่หมายเฉพาะแต่เพียงการปราศจากโรคภัยไข้เจ็บหรือพิการเท่านั้น

คำว่า “สุขภาพ” ในคัมภีร์พระไตรปิฎก มีคำกล่าวที่บ่งถึงภาวะการมีสุขภาพกายดี มีอยู่ 2 คำ คือคำว่า “อัปปาพาโธ” มีความเจ็บป่วยน้อย หรือ “อัปปาตังโก” มีโรคน้อย เช่น “ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง” “บุคคลในโลกนี้...เป็นผู้ไม่เปื่อยเนิ่น สัตว์...กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ เขาก็จะเป็นผู้มีโรคน้อย (ที.ปา. (ไทย) 11/3171/306 - 307, ม.ม. (ไทย) 13/134/150, ม.อ. (ไทย) 14/291 - 351) ภิกษุทั้งหลาย องค์ของภิกษุผู้บำเพ็ญเพียร มี 5 ประการ คือ หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในสุคติสวรรค์ กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ เขาก็จะเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง (อง ปญจก.(ไทย) 22/53 - 54/92 - 93)

พระพุทธเจ้า ตรัสถึงความสำคัญของการมีสุขภาพร่างกายดี ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน ว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญเพียรอย่างยิ่ง (อง ปญจก. (ไทย) 22/53 - 54/92 - 93) หากร่างกายเจ็บป่วยไม่อาจเฝ้าระวังได้แล้ว พระองค์จะทรงมุ่งเน้นการเฝ้าระวังทางด้านจิตใจเป็นหลัก ดังเรื่องที่ปรากฏว่า ครั้งหนึ่ง มีภิกษุทพพลภาพป่วยหนักกระยะสุดท้าย พระพุทธเจ้าทรงเฝ้ารักษาด้านจิตใจ ทรงมีพระดำรัสว่า “แม้ร่างกายจะเจ็บหนัก แต่ยังสามารถพัฒนาไปสู่การบรรลุธรรมได้” (อง ปญจก (ไทย) 22/121/201)

ทัศนะเรื่องความเจ็บป่วยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ประการหนึ่งว่า “ร่างกายเป็นรังแห่งโรค” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/148/78, ขุ.อป. (ไทย) 33/155/408) การที่ร่างกายเป็นฐานหรือที่ตั้งแห่งโรค ย่อมจะเจ็บป่วยอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่มากก็น้อย เป็นธรรมดา อีกคำหนึ่งคือ คำว่า “อโรคฺย” ไม่มีโรค ดังพุทธภาษิตว่า “อาโรคฺยปรมา ลาภา” แปลว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอัน

ประเสริฐ (ม.ม. (ไทย) 13/215/254 - 255) คำว่า อโรคยา อีกนัยหนึ่ง หมายถึง ภาวะการปราศจากโรคทางจิตเพียงอย่างเดียว ดังพุทธพจน์ที่ว่า ผู้ที่ปราศจากโรคทางกายเป็นเวลา นาน ๆ หรือไม่มีโรคทางกายปรากฏอยู่เลยนั้นพอหาได้ แต่คนที่ไม่ม่โรคทางใจแม้เพียงชั่ว หนึ่งนนี้หายาก ยกเว้นพระอรหันต์ผู้หมดกิเลสแล้วเท่านั้น (องปญจก. (ไทย) 21/153/217)

แนวคิดสุขภาพองค์รวม มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนและสังคมในมิติต่าง ๆ อย่างมากมาย และมีความเกี่ยวข้องกับเครือข่ายและสมัชชาสุขภาพในสังคมไทยทั้งในด้าน นโยบาย และกระบวนการพัฒนาในระดับบุคคล ชุมชน และเครือข่าย ดังนี้

ระดับบุคคลตามหลักของการพัฒนาชุมชนที่มีเป้าหมายว่า จะต้องพัฒนาบุคคลให้เป็น ผู้ที่รู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีสติปัญญา สามารถพึ่งพาตนเองทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีสุขภาพทางกายที่สมบูรณ์ มีจิตใจที่ เข้มแข็ง สามารถมองปัญหาและระบบการพัฒนาต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวมและยั่งยืน ดังนั้น จึง มีความสอดคล้องกับการพัฒนาสุขภาพตามแนวคิดสุขภาพองค์รวม คือ การพัฒนาบุคคลใน 4 มิติ ทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา โดยสามารถดำเนินการได้ (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2544) ดังนี้

1. การเสริมสร้างสุขภาพทางกาย ในการพัฒนาบุคคล เพื่อให้มีสุขภาพทางกายที่ดี ควรดำเนินการดูแลร่างกายภายใต้หลักการพื้นฐานที่จะป้องกันไม่ให้โรค หรือทุกขเวทนาเกิดขึ้น และบรรเทารักษาโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นแล้วให้ลดลง ด้วยการรับประทานอาหารให้ครบถ้วน เหมาะสมกับความต้องการของร่างกาย มีการใช้สอยปัจจัย 4 อย่างเหมาะสม การออกกำลังกายสม่ำเสมอ มีการรักษาสุขอนามัยส่วนบุคคลอย่างต่อเนื่อง และเมื่อร่างกายเกิดเจ็บป่วยไม่สบาย ขึ้น ก็ให้ทำการรักษา โดยใช้ภูมิปัญญาและกระบวนการของการแพทย์เข้ามาดูแล เช่น การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค ใช้วิธีการธรรมชาติบำบัด และใช้กระบวนการของชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลในลักษณะของการปรึกษา หรือใช้จิตวิทยาทางสังคมในการเฝ้าระวัง ป้องกันโรคต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น เป็นต้น

2. การเสริมสร้างสุขภาพทางจิต ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชีวิตมนุษย์จะต้องให้ ความสำคัญกับจิตของตนเอง ให้จิตใจมีความเข้มแข็ง ผ่อนคลาย ไม่ตึงเครียด และมีความพร้อม ในการพัฒนาและยกระดับจิตใจด้านคุณธรรมให้เพิ่มพูนขึ้น พัฒนาจิตใจให้เจริญงอกงามด้วย สติปัญญา โดยมีเป้าหมายสุดท้าย คือ ความไม่เจ็บป่วยทางจิตอย่างสิ้นเชิง บรรลุสุขภาพอัน สมบูรณ์หรือมีความอิสระแห่งจิตที่ไม่เป็นทาสของกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง และ ความครอบงำด้านอวิชชา มีจิตที่ปลอดโปร่ง เหมาะสมกับการทำงานในทุกสภาวะ

3. การเสริมสร้างสุขภาพทางสังคม โดยปกติผู้คนในสังคมจะยอมรับพฤติกรรมของ บุคคลที่แสดงออกต่อโลกและชีวิต โดยการไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น มี จริยธรรมขั้นพื้นฐานในการประกอบกิจกรรมหรือการทำหน้าที่ของตนเอง เป็นผู้ไม่เบียดเบียน บุคคลอื่น หรือสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เป็นบุคคลที่สามารถดำรงตนอยู่ด้วยดีในสังคม และสามารถเป็น

แบบอย่างเพื่อชักนำสังคมสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน สภาพแวดล้อมทางสังคม ล้วนมีความสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลที่ต้องอยู่ภายในสังคมนั้น ๆ เมื่อสภาพแวดล้อมเป็นสังคมที่ดีและเกื้อกูลต่อการพัฒนาบุคคล ทั้งในด้านกายและจิตใจ บุคคลก็ต้องพัฒนาสังคมให้เกิดการจัดการและคุ้มครองชีวิตที่ร่วมกัน

4. การเสริมสร้างสุขภาพทางปัญญา เนื่องจากปัญญาของบุคคลและสังคมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต เมื่อบุคคลมีสติปัญญาที่สมบูรณ์ ย่อมจะเป็นผู้มีสุขภาพที่ดี ดังนั้นการพัฒนาสุขภาพทางปัญญาจะต้องพัฒนาอยู่เสมอด้วยการอ่าน การฟัง คิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และปฏิบัติด้านจิตใจที่มาจากหลักการทางศาสนา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความรู้แจ้งโลกและสรรพสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง การเสริมสร้างทางด้านปัญญา จะต้องมาจากการสร้างความรู้ในมิติที่หลากหลาย เมื่อบุคคลมีความรู้ และมีสติปัญญาในการจัดการกับสิ่งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ก็จะเป็นปัญญาของบุคคลที่จะนำพาบุคคลไปสู่ความงอกงามของการใช้ชีวิต ดังนั้น ปัญญาที่พัฒนาเต็มขั้นย่อมทำให้เป็นอิสระจากโรคทางใจได้อย่างสิ้นเชิง สุขภาวะหรือสุขภาพที่เกิดขึ้นจากปัญญาดังกล่าว อาจเรียกว่าสุขภาวะทางปัญญาได้ โดยสรุปการรักษาสุขภาพแบบองค์รวมมี 4 ด้านคือ

4.1 ด้านกาย ได้แก่ การฟื้นฟูและรักษาร่างกายทั้งระบบโดยอาศัยกระบวนการบำบัดทางกาย ตลอดจนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม อาทิ การกิน การนอน การพักผ่อน การออกกำลังกาย และการทำงาน

4.2 ด้านจิต ได้แก่ การผ่อนคลายจิต ทำให้เกิดความสงบ ชุ่มชื้น ผ่องใส มีเมตตา และกำลังใจ ไม่ท้อแท้สิ้นหวัง

4.3 ด้านปัญญา ได้แก่ การเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับโรคและชีวิต เพื่อละวางความติดขัดและเป็นอิสระจากความผันผวนปรวนแปรของชีวิต

4.4 ด้านสังคม ได้แก่ การมีความสัมพันธ์ที่ราบรื่นกับผู้อื่น มีครอบครัว ญาติมิตร หรือชุมชนที่พร้อมเป็นกำลังใจให้ความช่วยเหลือ มีความเอื้ออาทรต่อกัน (พระสุธีรัตนบัณฑิต และคณะ, 2560)

สถาบันเสริมสร้างขีดความสามารถมนุษย์ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ยังกล่าวถึงองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตไว้ว่า จะต้องครอบคลุม 4 ด้าน ต่อไปนี้

1. สุขภาวะทางกาย (Physical Well - being) ภาวะการรับรู้และดำรงรักษาสุขภาพร่างกายให้มีความแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข โดยมีการปฏิบัติกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพต่าง ๆ เพื่อรักษาสุขภาพร่างกายให้สมบูรณ์ไว้

2. สุขภาวะทางอารมณ์ (Emotional Well - being) ภาวะการรับรู้ของสภาพอารมณ์ความรู้สึกรู้สึกของตนเองและผู้อื่น และสามารถบริหารจัดการอารมณ์ของตนเอง และผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์

3. สุขภาวะทางสังคม (Social Well - being) ภาวะการรับรู้เรื่องการมีสัมพันธภาพของตนกับบุคคลอื่น ทั้งในกลุ่มเพื่อนร่วมงานและต่อสาธารณะชน

4. สุขภาวะทางจิตวิญญาณ (Spiritual Well - being) ภาวะการรับรู้ของความรู้สึกสุขสงบ มีความพึงพอใจในการดำรงชีวิตอย่างมีเป้าหมาย เข้าใจธรรมชาติ และความเป็นจริงของชีวิต รวมทั้งการมีสิ่งยึดเหนี่ยวที่มีความหมายสูงสุดในชีวิต (สถาบันเสริมสร้างขีดความสามารถมนุษย์ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2547)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นเรื่องของระดับการมีชีวิตที่มีความสุข (อมรา พงศาพิชญ์, 2546) ความพึงพอใจในชีวิตเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคล และเกี่ยวข้องกับมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมโดยรวม การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การทำให้ความเป็นอยู่ของคนมีสภาพที่พอมีพอใช้ สำหรับสิ่งซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐาน เช่น อาหาร ยา เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ทำให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันมีความสุข ความสงบจากความพอดิ และความเพียงพอในสิ่งที่มีอยู่รอบตัว ความสุขที่สมบูรณ์ของมนุษย์ต้องควบคู่กันทั้งสุขกายและสุขใจ (ประณีต ถาวร, 2551)

1. การเสริมสร้างสุขภาพกาย ปัจจัยความสุขทางกาย จะมุ่งไปสู่วัตถุ ได้แก่ ปัจจัยสี่เพื่อให้สุขภาพกายเป็นไปอย่างแข็งแรงและสมบูรณ์ ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถสร้างเสริมสร้างสุขภาพกายได้โดยใช้หลัก 3 ป. คือ ป้องกัน ปัดเป่า และปรับปรุง 1) การป้องกันโรค กระทำได้โดยการเสริมสร้างความรัก 3 ประการ ได้แก่ ความรักในการกิน โดยกินอาหารที่มีประโยชน์ ความรักในการพักผ่อน นอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอ และความรักในการดูแลสุขภาพกาย โดยหมั่นตรวจสอบดูแลรักษาสุขภาพกายอยู่เสมอ 2) ปัดเป่า โรคบางโรคไม่สามารถป้องกันได้ เช่น โรคที่มาจากพันธุกรรม จำเป็นจะต้องพยายามรักษาโรคนั้นให้ทุเลาบรรเทา การบำบัดโรคมีหลายวิธี เช่น การรู้จักใช้ยาให้ถูกต้องและปลอดภัย การรู้จักรักษาและวิธีปฏิบัติตนที่ถูกต้องเมื่อเป็นโรคนั้น 3) การปรับปรุง เป็นการส่งเสริมสุขภาพ เช่น การทำกายภาพบำบัด การออกกำลังกายที่พอเหมาะ

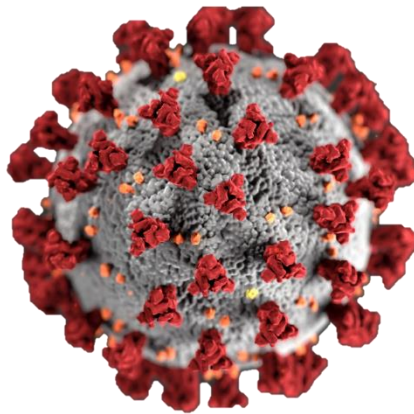
2. การสร้างเสริมสุขภาพใจ การสร้างเสริมสุขภาพใจ มี 3 ประการ ประกอบด้วย 1) การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้อบอุ่น ด้วยการให้ทุกคนในครอบครัวช่วยกันทำงานตามสภาพและวัย มีการปรึกษาหรือแสดงความคิดเห็นร่วมกันตามวิถีประชาธิปไตย 2) มีสำนึกต่อส่วนรวม ร่วมสร้างสรรค์สังคม เริ่มตั้งแต่การรักษาความสะอาดภายในบ้านของตนเอง สนใจการจัดการขยะมูลฝอย หลังจากนั้น ก็ขยายการช่วยสังคมในวงกว้างออกไป เช่น การรักษาป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร เป็นต้น 3) รู้จักมองโลกในแง่ดี มีคุณธรรม ศาสนานำพาวิถีชีวิต เป็นคนรู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย เอาใจใส่เขามาใส่ใจเรา ความขัดแย้งจะลดลงได้ ก่อให้เกิดความสามัคคีปรองดอง (รัตนา อัทธภูมิสุวรรณ, 2542)

อนามัยโลก (World Health Organization) ซึ่งเรียกโดยย่อว่า WHO ได้ให้คำนิยามของคำว่า “สุขภาพ” ไว้ว่า “สุขภาพ คือ ความสุขที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม ไม่

เพียงแต่ความปราศจากโรคหรือทุพพลภาพเท่านั้น” ความหมายของคำว่าสุขภาพดังกล่าวนี้ ใช้กันแพร่หลายทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในวงการแพทย์และสาธารณสุข ต่อมาผู้เชี่ยวชาญขององค์การอนามัยโลกหลายคนมีความเห็นว่า บทนิยามที่ได้ให้ไว้ยังขาดความสมบูรณ์ น่าจะมีการเพิ่มองค์ประกอบทางจิตวิญญาณเข้าไปด้วย ดังนั้น คำจำกัดความของสุขภาพขององค์การอนามัยโลก คำว่า “สุขภาพ” หรือ Health จึงหมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ ใช้คำว่า “Complete Well - being) ทางกาย (Physical) ทางจิต (Mental) ทางสังคม (Social) และทางจิตวิญญาณ (Spiritual) ฉะนั้น คำจำกัดความดังกล่าวเป็นคำนิยามที่ลึกที่สุด ครอบคลุมทุกอย่างทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ สุขภาพ จึงไม่ใช่เรื่องโรค เรื่องโรงพยาบาล หรือเรื่องยาเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่ครอบคลุมไปทั้งหมด (ประเวศ วะสี, 2548)

การป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ภาพที่ 1 ไวรัสโคโรนา 2019 ที่มา: ศูนย์การแพทย์กาญจนาภิเษก

ไวรัสโคโรนา (Coronavirus) (มหาวิทยาลัยมหิดล คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล, 2564) เป็นไวรัสที่ถูกพบครั้งแรกในปี 1960 แต่ยังไม่ทราบแหล่งที่มาอย่างชัดเจนว่ามาจากที่ใด แต่เป็นไวรัสที่สามารถติดเชื่อได้ทั้งในมนุษย์และสัตว์ ปัจจุบันมีการค้นพบไวรัสสายพันธุ์นี้แล้วทั้งหมด 6 สายพันธุ์ ส่วนสายพันธุ์ที่กำลังแพร่ระบาดหนักทั่วโลกตอนนี้ เป็นสายพันธุ์ที่ยังไม่เคยพบมาก่อน คือ สายพันธุ์ที่ 7 จึงถูกเรียกว่าเป็น “ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่” และในภายหลังถูกตั้งชื่ออย่างเป็นทางการว่า “โควิด - 19” (COVID - 19) นั่นเอง โรคโควิด - 19 คือ โรคติดต่อซึ่งเกิดจากไวรัสโคโรนาชนิดที่มีการค้นพบล่าสุด ไวรัสและโรคอุบัติใหม่นี้ ไม่เป็นที่รู้จักมาก่อนที่จะมีการระบาดในเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน ในเดือนธันวาคม 2019 ขณะนี้โรคโควิด 19 เป็นเชื้อไวรัสที่สามารถก่อให้เกิดโรคทางเดินหายใจ หลังติดเชื้ออาจไม่มีอาการ หรืออาจมีอาการตั้งแต่ไม่รุนแรง คือ คล้ายกับไข้หวัดธรรมดา หรืออาจก่อให้เกิดอาการรุนแรงเป็นปอด

อีกเสบและเสียชีวิตได้ ปัจจุบันได้รับการประกาศจากองค์การอนามัยโลกให้เป็นโรคระบาดทั่วโลก

วิธีป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่

1. หลีกเลี่ยงการใกล้ชิดกับผู้ป่วยที่มีอาการไอ จาม น้ำมูกไหล เหนื่อยหอบ เจ็บคอ
2. หลีกเลี่ยงการเดินทางไปในพื้นที่เสี่ยง
3. สวมหน้ากากอนามัยทุกครั้งเมื่ออยู่ในที่สาธารณะ
4. ระวังการสัมผัสพื้นผิวที่ไม่สะอาด และอาจมีเชื้อโรคเกาะอยู่ รวมถึงสิ่งที่มีคนจับ บ่อยครั้ง เช่น ที่จับบน BTS, MRT, Airport Link ที่เปิด - ปิดประตูในรถ กลอนประตูต่าง ๆ ก๊อกน้ำ ราวบันได เป็นต้น เมื่อจับแล้วอย่าเอามือสัมผัสหน้าและข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัวต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ กระเป๋า เป็นต้น

5. ล้างมือให้สม่ำเสมอด้วยสบู่ หรือแอลกอฮอล์เจล อย่างน้อย 20 วินาที ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ไม่ต่ำกว่า 70%

6. งดจับตา จมูก ปากขณะที่ไม่ได้ล้างมือ

7. หลีกเลี่ยงการใกล้ชิด สัมผัสสัตว์ต่าง ๆ โดยที่ไม่มีการป้องกัน

8. รับประทานอาหารสุก สะอาด ไม่ทานอาหารที่ทำจากสัตว์หายาก

สำหรับบุคลากรทางการแพทย์ หรือผู้ที่ต้องดูแลผู้ป่วยที่ติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ หรือโควิด - 19 โดยตรง ควรใส่หน้ากากอนามัย หรือใส่แว่นตานิรภัย เพื่อป้องกันเชื้อในละอองฝอยจากเสมหะหรือสารคัดหลั่งเข้าตา

ไวรัสโคโรนา เป็นไวรัสที่จัดอยู่ในวงศ์ใหญ่ที่สุดในบรรดาไวรัสที่พบในทั้งสัตว์และคน ไวรัสโคโรนา ยังเป็นสาเหตุทำให้เกิดความเจ็บป่วยต่าง ๆ ตั้งแต่โรคหวัดธรรมดาจนถึงโรคที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วยอย่างรุนแรง เช่น โรคทางเดินหายใจ (MERS) และโรคระบบทางเดินหายใจเฉียบพลันร้ายแรง (SARS) ผู้ที่ติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 นี้ จะมีอาการเช่นเดียวกับผู้ป่วยที่มีการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจ โดยจะแสดงอาการตั้งแต่ระดับความรุนแรงน้อย ได้แก่ คัดจมูก เจ็บคอ ไอ และมีไข้ โดยในบางรายที่มีอาการรุนแรงจะมีอาการปอดบวมหรือหายใจลำบาการ่วมด้วย บางรายเสียชีวิตได้แต่พบไม่บ่อยนัก แต่หากผู้สูงอายุและผู้ที่มีโรคประจำตัว เช่น เบาหวาน และโรคหัวใจ จะเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วยรุนแรงหากได้รับเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่

มาตรฐานองค์การอนามัยโลก ได้แนะนำให้ประชาชน ลดการสัมผัสปัจจัยเสี่ยงและการแพร่เชื้อในระยะต่าง ๆ มาตรฐานนี้ ยังแนะนำให้ล้างมือ ดูแลสุขอนามัยทางเดินหายใจ เมื่อไอหรือจามให้ใช้ข้อพับแขนด้านในปิดปากหรือใช้กระดาษชำระแล้วทิ้งในถังขยะ รับประทานอาหารที่ สุก สะอาด ปลอดภัย และหลีกเลี่ยงการสัมผัสกับผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยที่เกี่ยวข้องกับระบบทางเดินหายใจ เช่น ผู้ที่มีอาการไอ หรือจาม (BBC NEWS ไทย, 2564) หากท่านมีอาการ

มีไข้สูงมากกว่า 37.5 องศา ไอ เจ็บคอ ครั่นเนื้อครั่นตัว อ่อนเพลีย หายใจเหนื่อยหอบ หายใจลำบาก ควรรีบไปพบแพทย์ด่วน (โรงพยาบาลศิริรินทร์ กรุงเทพมหานคร, 2564)

เวลาที่เรามาเตรียมตัวให้ภูมิคุ้มกันเราตก เราควรอยู่ในระดับความกังวลที่พอดี คือตระหนักแต่ไม่ตระหนก รู้จักป้องกันตนเองด้วยวิธีการพื้นฐาน ตระหนักว่า เราต้องทำอะไร หากกังวลน้อยไปก็ต้องเปลี่ยน แต่หากกังวลมากเกินไปก็ไม่ดีต่อสุขภาพจิต แต่หากอยู่ในความพอดี คุณคือ คนสำคัญที่จะเตือนคนรอบข้างได้ นอกจากนี้ ยังจะต้องมีระยะห่างทางสังคม (SOCIAL DISTANCING) และ 10 วิธีต้าน COVID - 19 กล่าวคือ 1) อย่าเข้าใกล้คนอื่นมากเกินไป 2) กักตัวอยู่บ้านให้มากที่สุด 3) อย่าจัดหรือเข้าร่วมการประชุมหรือการชุมนุมขนาดใหญ่ 4) หลีกเลี่ยงชั่วโมงเร่งด่วนและสถานการณ์ใด ๆ ที่มีแนวโน้มดึงดูดคนจำนวนมาก 5) อย่าไปสถานที่ทำงาน โรงเรียน โรงภาพยนตร์ กิจกรรมกีฬา หรือพื้นที่ผสมอื่น ๆ 6) อย่ากอดหรือจูบ 7) หลีกเลี่ยงพื้นที่ในห้องที่แออัด 8) หลีกเลี่ยงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการโต้ตอบอย่างใกล้ชิด 9) ระมัดระวังการใช้สิ่งของสาธารณะและพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งที่คนอื่นสัมผัส และ 10) อย่าไปในสถานที่ที่จำเป็น เช่น ร้านขายของชำ หรือห้องซักรีดรวมในช่วงเวลาเร่งด่วน (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์, 2564)

หลักภาวนา 4 กับการส่งเสริมสุขภาพ

ภาวนา การขัดเกลา เป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้มีคุณสมบัติตามประสงค์ เป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นกับตนเอง โดยเน้นการพัฒนาทางด้านจิตใจ และปัญญา ตามหลักพระพุทธศาสนากล่าวภาวนาไว้ 2 ระดับ คือ สมถภาวนา การรอบอบขัดเกลาจิตใจให้มีความสงบ มีสมาธิมั่นคง และวิปัสสนาภาวนา การอบรมขัดเกลาด้านปัญญา ให้มีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ภาวนา 4 หมายถึง การเจริญ การทำให้เป็น ให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา ได้แก่

1. กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย การพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง ไร้โรค มีสุขภาพดี และที่สำคัญก็คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เริ่มแต่ปัจจัย 4 อย่างถูกต้องดีงาม ในทางที่เป็นคุณประโยชน์ แสวงหาความรู้ ส่งเสริมปัญญา

2. สิลภาวนา คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เป็นไปด้วยดี เริ่มแต่ไม่ก่อการเบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อนต่อผู้อื่นและสังคม ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เกื้อกูลต่อผู้อื่น และต่อสังคม มีระเบียบวินัย ประกอบสัมมาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร ฝึกฝนอบรมกายวาจาของตนให้ประณีต ปราศจากโทษ ก่อคุณประโยชน์ และเป็นเครื่องสนับสนุนการฝึกอบรมจิตใจยิ่ง ๆ ขึ้นไป

3. จิตตภาวนา คือ พัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติดีงามพร้อม แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ คุณภาพจิต ให้มีคุณธรรมที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นผู้ที่มีจิตใจสูง ละเอียดอ่อน สมรรถภาพ

จิต ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติ มีวิริยะ คือ ความเพียร มีขันติ มีสมาธิ จิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะ สุขภาพจิตให้เป็นจิตที่มีสุขภาพดี มีความสุขสดชื่น ร่าเริงเบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส รวมทั้งการสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดีได้

4. ปัญญาภาวนา คือ พัฒนาความรู้ความเข้าใจของตนเอง ให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง และใช้ความรู้แก้ปัญหา ทำให้เกิดสุขได้ เริ่มแต่รู้ เข้าใจศิลปวิทยา เรียนรู้ถูกต้องตามเป็นจริง ไม่บิดเบือนหรือเอนเอียงด้วยอคติ คิดวินิจฉัยใช้ปัญญาโดยบริสุทธิ์ใจ รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง รู้จักแก้ไขปัญหาและทำการให้สำเร็จตามแนวทางของเหตุปัจจัย ตลอดจนรู้เท่าทันธรรมดาของสังขาร ถึงขั้นที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์โดยสิ้นเชิง (พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงน้อย), 2544)

การพัฒนาทักษะชีวิตด้วยพุทธภาวนา เป็นการพัฒนาคนให้รู้จักเป็นอยู่โดยสอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิต การพัฒนาทักษะชีวิตทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกาย เป็นการศึกษา เพื่อให้รู้จักใช้อย่างตนและอวัยวะให้มีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้านศีล เพื่อการศึกษาการมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์ในสังคมอย่างมีระเบียบและมีวินัย ด้านจิต เป็นการศึกษา เพื่อฝึกจิตให้เป็นสมาธิ และด้านปัญญา เป็นการศึกษา อบรม พัฒนาปัญญาให้เกิดมีความมั่นคงทางจิต ความรู้แจ้งให้รู้จักสิ่งทั้งหลาย พิจารณารู้ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ตามความเป็นจริงปราศจากการยึดถือว่าเป็นตัวเรา

รัตนสูตรกับการป้องกัน ปรามภัย และวิกฤติทางสังคม โควิด - 19

แนวคิดเกี่ยวกับรัตนสูตรที่มีต่อการป้องกันวิกฤติทางสังคมที่เกิดขึ้น ณ เมืองไพศาลี แคว้นวัชชี ดังมีเนื้อเรื่อง ดังนี้

ในสมัยพุทธกาลเมืองไพศาลีหรือเมืองเวสาลี นครหลวงแห่งอาณาจักรแคว้นวัชชี มีการปกครองระบอบสามัคคีธรรมเป็นเมืองที่มั่งคั่งอุดมสมบูรณ์มีประชาชนอยู่อย่างหนาแน่น มีกำแพง 3 ชั้น ซึ่งเรียกว่า “ตรีบุร” โดยแต่ละชั้นห่างกันประมาณ 4 กิโลเมตร มีปราสาทอุทยาน สระโบกขรณีเป็นจำนวนมาก เมืองไพศาลีเกิดข้าวยากหมากแพง ฟ้าฝนชลธารก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าแห้งเหี่ยวตาย เมื่อไม่มีกิน คนก็อดตายตามกันไป เริ่มจากคนอนาถาที่ตายไปก่อน ตามมาด้วยคนค่อนเมือง ศพถูกขนไปทิ้งกองสุ่มกันเป็นพะเนินที่นอกเมือง กลิ่นเหม็นคลุ้งรบกวนไปทั่วเมือง พร้อมด้วยโรคระบาด คนก็ยิ่งล้มตายเป็นไปไม่ร่วง เป็นสถานที่สดสำหรับมนุษย์ แต่เป็นสถานการณ์ที่สนุกสำหรับอมนุษย์ที่ได้กลิ่นคนตาย พวกมันพากันหลั่งไหลมาสู่กรุงเวสาลีราวกับว่าในเมืองมีมหาสมบัติซ่อนอยู่ แต่แท้ที่จริงมันคือเสียงร่ำไห้ของผู้คน (พระมหาวิสุทธิ ฐานากโร, 2562) กรุงเวสาลีเกิดทุกข์ภัยใหญ่และมีโรคระบาด เมื่อเกิดโรคภัย 3 ประการ คือ 1) พุทธิภัย ข้าวยาก หมากแพง 2) อมนุษย์ภัย ภัยจากพวกอมนุษย์ และ 3) พยาธิภัย ภัยที่เกิดจากโรคระบาดขึ้นในเมืองไพศาลีอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน กษัตริย์ลิจฉวีมีจำนวน 7,707 องค์ จึงให้ประชาชนประชุมพร้อมกันในสัณฐาคาร (ห้องประชุม

ใหญ่) เพื่อร่วมกันพิจารณาสดส่องความประพฤติของบรรดาภิกษุทั้งหลาย และไม่เห็นว่า ภิกษุทั้งหลายทำความผิด จึงมีมติควรกราบทูลนิมนต์สมเด็จพระสัมมาสัมพระพุทธเจ้า กราบทูลเรื่องราวให้ทรงทราบ และกราบทูลขออนุญาตนิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จไปยังนครไพศาลี ส่วนเมืองไพศาลี ซึ่งตั้งอยู่ห่างฝั่งซ้ายของแม่น้ำคงคาขึ้นไปทางเหนือประมาณ 40 กิโลเมตร เมื่อทราบข่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงรับนิมนต์แล้ว ก็เตรียมปราบทางให้ราบเรียบตั้งแต่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำคงคาไปจนถึงเมืองไพศาลี และสร้างวิหารประจำไว้จำนวน 3 หลัง เตรียมทำการบูชาเป็น 2 เท่าของพระเจ้าพิมพิสารที่ทรงทำมาแล้ว เรือขนานนำพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ 500 รูป มาในแม่น้ำคงคาเป็นระยะทาง 16 กิโลเมตร ก็ถึงเขตเมืองไพศาลี บรรดาภิกษุทั้งหลายก็พากันลุลยนำลงรับเสด็จพระพุทธเจ้าในแม่น้ำคงคาก็ถึงพระศอกเช่นกัน

พระพุทธเจ้าเสด็จถึงประตูเมืองไพศาลีในเวลาเย็น ทันใดนั้นเอง ก็ปรากฏเมฆครึ้มดำใหญ่ ฟ้าแลบแปลบปลาบ ค่ำรามอยู่ครึ้น ๆ พอพระพุทธองค์ทรงวางพระบาทก้าวแรกลง ณ ริมฝั่งแม่น้ำ ฝนก็ตกลงมาอย่างฟ้ารั่ว จะเปียกแต่ผู้ที่ยากให้เปียก ชากศพและสิ่งปฏิกูลทั้งหมดถูกฝนซัดพาลลงแม่น้ำคงคาและไหลไปสิ้น ฝนดินก็กลายเป็นสะอาดสะอ้าน ในการนี้ พระพุทธเจ้า ได้ตรัสให้พระอานนท์เรียน “รัตนสูตร” เพื่อเดินจาริกทำพระปริตรไปในระหว่างกำแพง 3 ชั้น (ตรีบุร) ในเมือง ไพศาลีกับบรรดาภิกษุสงฆ์แล้วตรัส “รัตนสูตร” ขึ้นในกาลครั้งนั้น (พระสูตร หมายถึง พระรัตนตรัย คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะ) เมื่อพระอานนท์ เรียนรัตนสูตรจากพระพุทธเจ้าแล้วก็เอาบาตรของพระพุทธเจ้าใส่น้ำถือไปยืนที่ประตูเมือง พลังรำลึกถึงพระพุทธคุณตั้งแต่ทรงตั้งความปรารถนาที่จะได้บรรลุพระโพธิญาณ จนถึงทรงแสดงอัมมจักกัปปวัตตนสูตรและโลกุตตรธรรม 9 (มรรค 4 ผล 4 และนิพพาน 1) แล้วเข้าไปภายในพระนคร เดินทำพระปริตรไปในระหว่างกำแพงเมือง 3 ชั้น เพียงแค่คำว่า “ยังกิญจิ” ที่ท่านเปล่งเสียงออกไปเท่านั้น พวกอมนุษย์ที่ยังหลงเหลืออยู่บ้างพากันหนีออกจากเมืองไปหมด พวกชาวเมืองจึงออกจากบ้านของตน ถือดอกไม้และของหอม พากันตามบูชาพระอานนท์แห่ล้อมท่านมา พระอานนท์เดินทำพระปริตรไปทั้งคืน ประชาชนชาวเมืองไพศาลีได้พร้อมใจกันตกแต่งสันฐานคารกลางพระนคร ด้วยของหอมและผูกพาดานประดับด้วยรัตนชาติ จัดตั้งอาสนะสำหรับพระพุทธเจ้า แล้วเชิญเสด็จพระบรมศาสดา มาประทับในสันฐานาคาร พระภิกษุสงฆ์และภิกษุสงฆ์ลิจฉวี ตลอดจนประชาชนชาวเมืองไพศาลี ได้พากันมานั่งล้อมพระพุทธเจ้า พระอินทร์พร้อมเทพบริวารก็มาเฝ้าด้วย ครั้นพระอานนท์ทำพระปริตรอารักขาทั่วพระนครแล้วก็กลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า พระบรมศาสดา จึงตรัสรัตนสูตรอีกครั้ง หนึ่งรวม 14 คาถา แล้วพระอินทร์ได้ผูกคาถาต่ออีก 3 คาถา พระพุทธเจ้าได้ประทับอยู่ที่เมืองไพศาลีและตรัสเทศนารัตนสูตรทุกวัน รวม 7 วัน เมื่อทรงเห็นว่า ภัยทุกอย่างสงบเรียบร้อยแล้ว จึงทรงตรัส อำลาภิกษุสงฆ์ลิจฉวีและชาววัชชีทั้งหลาย เสด็จกลับมายังเมืองราชคฤห์ครั้งนี้ และมีประชาชนมาบูชาสักการะถวายแก่พระองค์เป็นการยิ่งใหญ่ เรียกว่า “คังโคโรทสนมาคม” คือ การชุมนุมใหญ่ในโอกาสที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงแม่น้ำคงคา (ภัทรวรรณ วันทนชัยสุข, 2564) โดยบทสวดรัตนสูตร มีดังนี้

ยานีระ ภูตานี สะมาคะตานี ภูมมานิ วา ยานีระ อันตะลิกเข

เหล่าภูตทั้งหลาย ทั้งที่อยู่ ณ ภาคพื้นก็ดี ทั้งที่อยู่ในอากาศก็ดี
ที่มาชุมนุมกันอยู่ ณ สถานที่นี้ก็ดี

สัพเพ วะ ภูตา สุมะนา ภาวันตุ

ขอหมู่ภูตทั้งปวงนั้น จงเป็นผู้มีใจดีเกิด

อะโถปิ สักกัจจะ สุนันตุ ภาสิตัง

และเชิญฟังคำสวดดีพระรัตนตรัย อันข้าพเจ้ากล่าว โดยเคารพเกิด

ตัสมา हि ภูตา นิสาเมกะ สัพเพ

ดูก่อนภูตทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล ท่านทั้งหลายทั้งปวงจงฟังข้าพเจ้า

เมตตัง กะโรละ มานุสียา ปะชายะ

ขอท่านทั้งหลาย จงกระทำเมตตาจิต ในประชาชาวมนุษย์เถิด

แนวคิดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ให้ทุกวัดทั่วประเทศและวัดไทยในต่างประเทศ สวดมนต์บทธัตถสูตร เพื่อเป็นสิริมงคลและสร้างขวัญกำลังใจ ในช่วงสถานการณ์ประเทศเกิดวิกฤติว่า ตั้งแต่โบราณมีช่วงที่ประเทศประสบกับโรคภัยไข้เจ็บ เช่น การระบาดของโรคห่า (อหิวาตกโรค) จะมีการสวดมนต์บทธัตถสูตร เพราะมีความเชื่อว่า จะช่วยปิดเป่าโรคภัยไข้เจ็บ และสิ่งไม่ดีให้พ้นจากประเทศ การสวดบทธัตถสูตร แม้มิใช่วิธีการแก้ปัญหาโดยตรง แต่ก็เป็นการสร้างขวัญกำลังใจ ความรักความสามัคคีในหมู่ชน เพื่อที่จะได้ไม่ประมาท เพราะทุกภาคส่วนต้องร่วมมือร่วมใจกันทำตามคำแนะนำของกระทรวงสาธารณสุขอย่างเคร่งครัด เว้นระยะห่างบุคคลในสังคมอย่างน้อย 1 เมตร ลดการเดินทางที่ไม่จำเป็น สวมหน้ากากอนามัยเมื่อไปที่ชุมชน พกเจลแอลกอฮอล์ มีไข้ ไอ เจ็บคอ น้ำมูก สวมหน้ากากอนามัยไปพบแพทย์ทันที แจ้งประวัติเสี่ยง ใช้ของใช้ส่วนตัว กินอาหารสุกใหม่ แยกส้อม ใช้ช้อนกลางส่วนตัว ทั้งหมดทั้งปวงนี้ จะสามารถช่วยป้องกัน และเป็นการควบคุมการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้อย่างแน่นอน (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์, 2564)

สรุป

ไวรัสโคโรนา (Coronavirus) เป็นไวรัสที่ถูกพบครั้งแรกในปี 1960 แต่ยังไม่ทราบแหล่งที่มาอย่างชัดเจนว่ามาจากที่ใด แต่เป็นไวรัสที่สามารถติดเชื้อได้ทั้งในมนุษย์และสัตว์ ปัจจุบันมีการค้นพบไวรัสสายพันธุ์นี้แล้วทั้งหมด 6 สายพันธุ์ ส่วนสายพันธุ์ที่กำลังแพร่ระบาดหนักทั่วโลกตอนนี้ เป็นสายพันธุ์ที่ยังไม่เคยพบมาก่อน คือ สายพันธุ์ที่ 7 จึงถูกเรียกว่าเป็น “ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่” และในภายหลังถูกตั้งชื่ออย่างเป็นทางการว่า “โควิด - 19” (COVID - 19) ซึ่งเป็นโรคติดต่อที่มีการระบาดในเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน เป็นเชื้อ

ไวรัสที่สามารถก่อให้เกิดโรคทางเดินหายใจ หลังติดเชื้ออาจไม่มีอาการ หรืออาจมีอาการตั้งแต่ไม่รุนแรง คือ คล้ายกับไข้หวัดธรรมดา หรืออาจก่อให้เกิดอาการรุนแรงเป็นปอดอักเสบและเสียชีวิตได้ ปัจจุบันได้รับการประกาศจากองค์การอนามัยโลกให้เป็นโรคระบาดทั่วโลก ทำให้หน่วยงานภาครัฐมีแนวคิดในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากฝ่ายต่าง ๆ และมีแนวคิดให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา ตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับนโยบาย ซึ่งทำให้เกิดการเชื่อมโยงองค์การเครือข่ายภาคประชาชน การเกิดเครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างก็มีจุดเริ่มต้นหรือถูกสร้างขึ้นมาจากด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน สรุปได้เป็นหลัก 3 ลักษณะ กล่าวคือ เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ เครือข่ายจัดตั้ง เครือข่ายวิวัฒนาการ พระพุทธเจ้า ตรัสถึงความสำคัญของการมีสุขภาพร่างกายดี ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน ว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญเพียรอย่างยิ่ง หากร่างกายเจ็บป่วยไม่อาจเยียวยาได้แล้ว พระองค์จะทรงมุ่งเน้นการเยียวยาทางด้านจิตใจเป็นหลัก ดังเรื่องที่ปรากฏว่า ครั้งหนึ่ง มีภิกษุพทุพลภาพป่วยหนักระยะสุดท้าย พระพุทธเจ้า ทรงเยียวยารักษาทางด้านจิตใจ ทรงมีพระดำรัสว่า “แม้ร่างกายจะเจ็บหนัก แต่ยังสามารถพัฒนาให้ไปสู่การบรรลุธรรมได้” การพัฒนาสุขภาพตามแนวคิดสุขภาพองค์รวม คือ การพัฒนาบุคคลใน 4 มิติ ทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา โดยสามารถดำเนินการได้ ซึ่งประกอบด้วย

- 1) การเสริมสร้างสุขภาพทางกาย เพื่อให้มีสุขภาพทางกายที่ดี ควรดำเนินการดูแลร่างกายภายใต้หลักการพื้นฐานที่จะป้องกันไม่ให้เกิดโรค
- 2) การเสริมสร้างสุขภาพทางจิต เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชีวิตมนุษย์ที่จะต้องให้ความสำคัญกับจิตของตนเอง
- 3) การเสริมสร้างสุขภาพทางสังคม โดยปกติผู้คนในสังคมจะยอมรับพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกต่อโลกและชีวิต โดยการไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น และ
- 4) การเสริมสร้างสุขภาพทางปัญญา เนื่องจากปัญญาของบุคคลและสังคมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต เมื่อบุคคลมีสติปัญญาที่สมบูรณ์ ย่อมจะเป็นผู้มีสุขภาพที่ดี ปัญญาที่พัฒนาเต็มขั้นย่อมทำให้เป็นอิสระจากโรคทางใจได้อย่างสิ้นเชิง ดังนั้น หลักภาวะ 4 คือ การเจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา ได้แก่

- 1) กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลาย และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ
- 2) สติภาวนา คือ การเจริญสติ พัฒนาศีล ฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบ ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย
- 3) จิตตภาวนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตให้เข้มแข็ง มั่นคง งามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย และ
- 4) ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญาให้รู้ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลก และชีวิตตามสภาวะสามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา พระพุทธเจ้าเสด็จถึงประตูเมืองไพศาลี ก็ปรากฏภุมมะครีฑ์ดำใหญ่ ฟ้าแลบแปลบปลาบ คำรามอยู่ครืน ๆ พอพระพุทธองค์ทรงวางพระบาทก้าวแรกลง ณ ริมฝั่งแม่น้ำ ฝนก็ตกลงมาอย่างฟ้ารัว ชากศพและสิ่งปฏิกูลทั้งหมด ถูกฝนซัดพาลลงแม่น้ำคงคาและไหลไปสิ้น พระพุทธเจ้า ได้ตรัสให้พระอานนท์เรียน “รัตนสูตร” เพื่อเดินจาริกทำพระปริตรไปในระหว่างกำแพง 3 ชั้น ในเมืองไพศาลีกับบรรดา

กุมารลิจฉวีแล้วตรัส “รัตนสูตร” อันเป็นการป้องกัน ปราบภัย และวิฤทธิทางสังคม ทำให้โรคระบาดที่เมืองไพศาลีอันตรายหายไปในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- ข้อกำหนด ออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (ฉบับที่ 24) . (2564). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 138 ตอนพิเศษ 133 ง (19 มิถุนายน 2564).
- นฤมล นิราทร. (2543). การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประณีต ถาวร. (2551). สังคม อปท. วารสารท้องถิ่น, 4(41), 65-69.
- ประเวศ วะสี. (2548). การจัดการความรู้: กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2544). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธ์. (2546). สื่อสารกับสังคมเครือข่าย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- พระมหาบุญเพียร ปุญญวิริโย (แก้ววงน้อย). (2544). แนวคิดและวิธีขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวแนวพระพุทธศาสนา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิสุทธิ ฐานากโร. (2562). มหาราชปริตร (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: หจก.แอลซีพี ฐิติพรการพิมพ์, ในเครือข่ายบุญกิจเลี้ยงชีพเพื่อพุทธศาสน์.
- พระสุธีรัตนบัณฑิต และคณะ. (2560). การเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา. ใน รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พลเดช ปิ่นประทีป. (2543). ประมวลข้อมูลและความรู้เบื้องต้นสำหรับการทำงานเพื่อชนความยากจน. กรุงเทพมหานคร: อุษาการพิมพ์.
- พลเดช ปิ่นประทีป. (2556). ความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร: วนิดาการพิมพ์.
- ภัทรวรรณ วันทนชัยสุข. (2564). รัตนสูตรปราบภัย 3 ประการ ณ เมืองไพศาลี อาณาจักรวัชชี. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2564 จาก <http://www.dhammathai.org/buddha/g74.php>.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์. (2564). ศานต์ที่ปรึกษากรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2564 จาก [www.https://resourcecenter.thaihealth.or.th/](http://www.resourcecenter.thaihealth.or.th/)
- รัตนา อัทธภูมิสุวรรณ. (2542). การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี. วารสารรังสิตสารสนเทศ, 5(1), 39-45.
- โรงพยาบาลศิริรินทร์ กรุงเทพมหานคร. (2564). วิธีการป้องกัน รับมือ "ไวรัส COVID - 19". เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2564 จาก <https://www.sikarin.com/content/detail/408>
- สถาบันเสริมสร้างขีดความสามารถมนุษย์ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (2547). คุณภาพชีวิตของคนไทย. กรุงเทพมหานคร: สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2546). โครงการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคม. ใน รายงานวิจัยสมบูรณ์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- BBC NEWS ไทย. (2564). ไวรัสโคโรนา: ที่มา อาการ การรักษา และการป้องกันโรคโควิด - 19. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2564 จาก <https://www.bbc.com/thai/features-51734255>

การลงทุนมนุษย์ทางปัญญากับการพัฒนา AI ในยุคไทยแลนด์ 5.0*

CREATION OF HUMAN INTELLECTUAL CAPITAL AND THE DEVELOPMENT OF AI IN THE ERA OF THAILAND 5.0

มนตรี สหชัยรุ่งเรือง

Montree Sahachairungrueng

สุรพล สุยะพรหม

Surapol Suyaprom

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: montree.sahachairungrueng@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการลงทุนมนุษย์ทางปัญญากับการพัฒนา AI ในยุคไทยแลนด์ 5.0 ซึ่งทุนมนุษย์ทางปัญญาเกี่ยวข้องกับความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ทักษะเฉพาะด้าน ความคิดสร้างสรรค์ มีความสำคัญต่อการสร้างมูลค่าให้กับองค์กรไม่น้อยไปกว่าทุนทางการเงินและสินทรัพย์ ดังนั้น องค์กรต้องมุ่งเน้นการลงทุนมนุษย์ ทุนโครงสร้าง และทุนทางสังคม สังคมปัจจุบันเป็นยุคไทยแลนด์ 5.0 กล่าวคือ เป็นยุคที่รวมเอาโลกไซเบอร์ และโลกแห่งความจริงเข้าด้วยกัน โดยมีเทคโนโลยีและ AI เป็นพื้นฐานในการขับเคลื่อน เพื่อสร้างประสบการณ์ไร้รอยต่อและเป็นยุคดิจิทัลที่ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน การถ่ายโอนและการใช้ข้อมูลมีความรวดเร็วขึ้น ส่วนพุทธิปัญญา พุทธวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยหลักไตรสิกขา 3 คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้ดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท มุ่งเน้นการฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้มีความพร้อมต่อการปฏิบัติหน้าที่ โดยให้มีการพัฒนาที่เริ่มจากกาย วาจา ให้เกิดความสงบเรียบร้อย พร้อมรับการพัฒนาด้านจิตใจ ที่มีความตั้งมั่น เข้มแข็ง และช่วยส่งเสริมให้ปัญญาได้ทำงานอย่างอิสระ คล่องแคล่ว สามารถทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ และทำให้มนุษย์เป็นองค์กรรวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพ ในการนี้ AI ที่เป็นเครื่องจักรที่มีฟังก์ชันที่มีความสามารถในการเข้าใจ เรียนรู้ องค์กรความรู้ต่าง ๆ เช่น การรับรู้ การเรียนรู้ การให้เหตุผล การแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะต้องมีจริยธรรม คือ สติเป็นตัวนำเป็นสติปัญญาประดิษฐ์ เพราะยุคดิจิทัลนี้เพียงสติปัญญาอย่างเดียวเพียงพอ จะต้องเป็นสติปัญญาประดิษฐ์ ถึงจะเป็นเครื่องมือในการสร้างสันติภาพโลก

คำสำคัญ: ทุนมนุษย์ทางปัญญา, การพัฒนา AI, ไทยแลนด์ 5.0

* Received 19 April 2021; Revised 8 May 2021; Accepted 4 June 2021

Abstract

This article has an objective to study the creation of intellectual human capital and the development of AI in the era of Thailand 5.0, in which intellectual human capital is related to knowledge, ability, experience, specialized skills. Creative It is important to create value for an organization no less than financial capital and assets. Therefore, the organization must focus on the creation of human capital, structural capital, and social capital. Society today is Thailand 5.0, that is, it is an era that combines the cyber world and the real world. With technology and AI as the basis for driving To create a seamless experience and a digital age where everyone has equal human dignity. Transfer and use of data are faster. Cognitive part Buddhist method of human resource development with the principle of Sikkha 3, namely, meditation and wisdom in order to live on the basis of negligence Focus on training the body, speech, mind and intelligence to be ready to perform their duties. With development that starts from the body and words to create peace Ready for the development of the mind With a strong determination and help to promote intelligence to work independently, able to enable people to develop integrated. And make human beings a balanced development in this AI is a machine with functions that have the ability to understand, learn, knowledge such as perception, learning, reasoning, problem solving. Various which must have ethics, consciousness is the conductor, is artificial intelligence Because in this digital age, just intelligence is not enough. Must be artificial intelligence To be a tool for creating world peace

Keywords: Intellectual Human Capital, AI Development and Thailand 5.0

บทนำ

ทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) ประกอบด้วย ความรู้และความสามารถในการเรียนรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ทักษะ (Skills) ประสบการณ์ที่คนสะสมไว้ รวมทั้งความรู้ที่อยู่ในตัวเราที่เรียกว่า Tacit Knowledge ฉะนั้น ทุนมนุษย์เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับ “คน” หรือ “มนุษย์” ในยุคใหม่ที่มองคนว่า เป็นทรัพย์สิน หรือสินทรัพย์ (Assets) ที่สำคัญที่สุดสำหรับทุกองค์กร เป็นทรัพย์สินที่มีค่าแต่มีคุณสมบัติบางอย่างที่แตกต่างจากทรัพย์สินอื่น เพราะความสามารถที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ อันได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่เกิดมาจากมนุษย์ หรือใช้เวลาและเงินในการสร้างเสริม สะสม คงไว้ ทุนมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะการเรียนในโรงเรียนเท่านั้น แต่ทุนมนุษย์ถูกสะสมขึ้นมาหลายทาง เช่น การศึกษา

ประสบการณ์ในการทำงาน การย้ายถิ่นฐาน ประสบการณ์ชีวิต การศึกษาสุขภาพ รวมทั้งการค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ สาเหตุที่นักเศรษฐศาสตร์ใช้คำว่า “ทุน” เนื่องจากต้องมีเรื่องของเวลา ความพยายาม เงิน ในการเสริมสร้างทุนมนุษย์ ซึ่งเป็นการลงทุนเช่นเดียวกับการลงทุนปกติ เพื่อให้ได้คืนมาทีหลัง และการได้คืนมาไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในรูปของการคืนทุนเป็นรูปตัวเงินอย่างเดียว

ทุนมนุษย์ในความหมาย คือ ตัวคน หรือพนักงานในองค์กร และยังหมายถึงคุณลักษณะต่าง ๆ รวมถึงความสามารถที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ อันได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดมาจากมนุษย์ผู้นั้น (นิสตาร์ก เวชยานนท์, 2551) สำหรับความหมายของทุนมนุษย์ หมายถึง มิติใหม่ที่เข้ามาเปลี่ยนแนวคิดของการบริหารทรัพยากรบุคคล ให้ดึงความสามารถของคน (Human Competence) ออกมาสร้างมูลค่าเพิ่มของทุนทางปัญญา (Intellectual Capital Value) ในโลกยุค 5.0 สิ่งเหล่านี้ กำลังเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องของการพัฒนาทรัพยากรบุคคล (HRD : Human Resource Development) เพราะบุคลากรในองค์กร ถือว่า เป็นผู้ร่วมลงทุนในองค์กร เพื่อให้องค์กรเติบโตและรับผิดชอบต่อผลการลงทุนอย่างคุ้มค่า (दनัย เทียนพุม, 2553)

การพัฒนาทางปัญญา เป็นการอบรมจิตให้เกิดปัญญา รู้จักใช้เหตุผลนำมาพิจารณา มีความเมตตา เอื้ออาทรต่อกัน รู้จักว่า อะไรควรเว้น ควรทำ มีทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุตามปัจจัย เป็นท่าทีของจิตที่นำมาซึ่งปัญญา และการทำตามเหตุผล เชื่อในหลักของกรรม จะมีสติสัมปชัญญะในการรับรู้ กำหนดรู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง รู้จักพิจารณา เรียกว่า คิดเป็น ตามหลักโยนิโสมนสิการ แปลว่า การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนาชีวิตมนุษย์ และจะทำให้มนุษย์เรานั้นมีอิสรภาพพึ่งพาตนเองได้ ชีวิตก็จะมีพัฒนา ด้วยความรุ่งโรจน์ สดใส มีความสุข ความสำเร็จในชีวิต ความเจริญก้าวหน้าทุกประการ การพัฒนาทุนมนุษย์ตามแนวพุทธศาสนา คือ การมีชีวิตที่ประเสริฐ การทำให้มีปัญญารู้ความจริงตามความเป็นจริง พัฒนาตนเองให้มีภพภูมิที่ดีกว่าเดิม พุทธศาสนา มีการบริหารทุนมนุษย์ตลอดเวลา นับแต่พระสงฆ์รูปแรกเกิดขึ้นในพุทธศาสนา หลักพุทธศาสนานับการพัฒนาจิตใจ เพื่อให้เข้าไปสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างเห็นอกเห็นใจ และมองทุกสิ่งอย่างเป็นองค์รวมผลจากการกระทำของบุคคลหนึ่ง อาจจะส่งผลต่อคนอื่นได้ ไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง การพัฒนาตามหลักพุทธศาสนามีลักษณะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาในทุกมิติของชีวิต ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคมและสิ่งแวดล้อม (วันชัย สุขตาม, 2555)

ประเด็นเรื่อง Future of Work (สมาคมโปรแกรมเมอร์ไทย, 2564) หรืออนาคตของโลกการทำงาน ถือเป็นหนึ่งในหัวข้อยอดนิยมแห่งยุคสมัย เพราะนับวันเทคโนโลยีที่เคยเป็นเพียงเครื่องมือช่วยทุ่นแรงของมนุษย์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กำลังจะกลายเป็นมาเป็น “คู่แข่ง” คนสำคัญในอนาคตอันใกล้ งานจำนวนไม่น้อยในโลกยุคปัจจุบันสามารถแทนที่ได้ด้วย

หุ่นยนต์ โดยเฉพาะงานที่ทำซ้ำ ๆ หรืองานที่อันตรายเสี่ยงต่อชีวิต แต่รู้หรือไม่ว่า งานสายทรัพยากรมนุษย์ฝ่ายบุคคล หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า HR (Human Resources) ซึ่งเป็นงานที่ต้องคัดกรองมนุษย์ด้วยกันมาทำงาน กำลังจะถูกแทนที่ด้วยหุ่นยนต์ ในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมา หลายบริษัทในโลกตะวันตกมีการนำเอา AI เข้ามาทดลองใช้ในแวดวงการทำงานอย่างกว้างขวาง Gartner บริษัทด้านการวิจัยและให้คำปรึกษาชื่อดัง ระบุว่า ตลาดซอฟต์แวร์ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์และการทำงานในองค์กรมีอัตราการเติบโตที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ และเนื่องจากงานของ HR โดยภาพกว้างแล้ว ประกอบด้วย 3 เรื่องหลัก คือ 1) คัดกรองคนเข้ามาทำงาน 2) พัฒนาศักยภาพขององค์กรให้มีทักษะที่ดีขึ้น 3) รักษาพนักงานที่เก่งและดีเอาไว้ให้ได้ ทั้ง 3 เรื่องใหญ่ของ HR ที่ว่ามานี้ สิ่งสำคัญคือ “ข้อมูล” เพราะการจะคัดกรองและประเมินบุคลากรในองค์กรได้ จำเป็นต้องใช้ข้อมูลอันมหาศาลเพื่อใช้ในการตัดสินใจ แต่เราก็คงทราบกันดีว่า มนุษย์ไม่ได้ขับเคลื่อนด้วยเหตุผลเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่มีอารมณ์ ความรู้สึก และแน่นอนว่าย่อมมี “อคติ”

การสร้างทุนมนุษย์ทางปัญญา

ทุนมนุษย์นั้นมันักวิชาการ ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการประยุกต์ใช้ของทุนทางปัญญา ความรู้ ทักษะ และอัจฉริยะ บวกทุนความสัมพันธ์ คือ การเชื่อมโยงและความสัมพันธ์กับลูกค้า เพื่อผู้ร่วมค้าและสมาคมภายนอก ในทางที่จะเหมาะสมกับเป้าหมายองค์กร (Burud, S.& Timobo, 2004) ดังนั้น ทุนมนุษย์ คือ มิติใหม่ที่เข้ามาเปลี่ยนแนวคิดของการบริหารทรัพยากรบุคคล ให้ดึงความสามารถของคน (Human Competence) ออกมาสร้างมูลค่าเพิ่มของทุนปัญญา (Intellectual Capital Value) สิ่งเหล่านี้ กำลังเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการพัฒนาทรัพยากรบุคคล เพราะบุคลากรในองค์กรถือว่าเป็นผู้ร่วมลงทุน (Human Investor) หรือผู้เข้ามาร่วมลงทุนกับองค์กร ดังนั้น ความหมายของทุนมนุษย์ในมิติของผู้ร่วมลงทุน หรือผู้เข้ามาลงทุนกับองค์กร จึงมีนัยว่า บุคลากรเหล่านี้ ได้พิจารณาเห็นว่า องค์กรนี้ มีความน่าสนใจที่เขายากเข้ามาร่วมทุน หรือลงทุนทำกิจกรรมทางธุรกิจให้องค์กรเติบโต เพื่อที่จะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนอย่างคุ้มค่ากับการที่เข้ามาลงทุน นอกจากนี้ ยังให้ความหมายไว้อีกว่า ทุนมนุษย์ คือ ทรัพยากรอย่างหนึ่งและเป็นทรัพยากรที่ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มในตัวเอง และมนุษย์มีความต้องการไม่สิ้นสุด เริ่มจากความต้องการขั้นพื้นฐานจนสุดท้ายความต้องการบรรลุผลสำเร็จในชีวิต (ดนัย เทียนพุฒ, 2553)

ทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) คือ ทุนทางความรู้ การศึกษา การวิจัย การแสวงหาความจริง การเตรียมคนที่อาศัยอยู่ในโลก เพื่อสร้างชุมชนที่ดี ดังนั้น ทุนทางปัญญา จึงเป็นผลรวมของทุนมนุษย์และทุนโครงสร้าง รวมถึงประสบการณ์ที่นำมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีขององค์กร ความสัมพันธ์กับลูกค้า และทักษะเชิงวิชาชีพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ จะช่วยให้

องค์กรเกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ (Edvinsson, L. & Malone, M.S., 1997) คือ

1. ทุนมนุษย์ (Human Capital : HC) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดมูลค่าเพิ่มกับองค์กร การสร้างทุนมนุษย์ให้เกิดขึ้น โดยใช้กระบวนการบริหารทุนมนุษย์ จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญ ในการบริหารจัดการสร้างและจัดหา เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรในการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุพันธกิจและเป้าหมายขององค์กร

2. ทุนโครงสร้าง (Structural Capital : SC) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับทุนมนุษย์ และความรู้ การที่ทุนโครงสร้างช่วยให้พนักงานสร้างผลงานได้มากขึ้น ไม่ได้หมายความว่า ต้องทำงานหนักขึ้น แต่หมายถึงการทำงานที่เหมาะสมด้วย ทุนโครงสร้างที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าขององค์กรได้อย่างแท้จริง

3. ทุนทางสังคม (Social Capital : SC) ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคม ที่เราสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ ตัวอย่าง ของทุนทางสังคมที่มักถูกกล่าวถึงคือ ความเชื่อถือไว้วางใจกัน เครือข่าย สถาบัน (ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมรูปแบบใดที่เป็นทุนทางสังคมนั้น เราอาจพิจารณาง่าย ๆ ว่าท้ายที่สุดแล้วมันสามารถให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับเราได้หรือไม่นั่นเอง

แนวคิดทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) ได้เริ่มต้นมาจากแนวคิดทั่วไปในการบริหารจัดการกับสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ หรือสินทรัพย์ที่มองไม่เห็น เพื่อการสร้างมูลค่าได้เปรียบในการแข่งขันให้กับองค์กร (Kay, L. S. & Marian E. K., 1991) และเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ในปัจจุบันว่า ทุนทางปัญญามีความสำคัญต่อการสร้างมูลค่า ให้กับองค์กรไม่น้อยไปกว่า ทุนทางการเงินและสินทรัพย์อื่น ๆ ในองค์กร ซึ่งทุนทางปัญญาขององค์กรนั้น หมายถึง การเป็นเจ้าของความรู้ซึ่งเป็นความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปสู่มูลค่าให้กับองค์กรได้ หรือเป็นความรู้ที่ทำให้องค์กรสามารถแข่งขันได้ในตลาด ได้แก่ ความเชี่ยวชาญในองค์กรธุรกิจ การมีระบบบริหารจัดการและเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมถึงมีความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า หรือผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญขององค์กร โดยในสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ นั้น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของตลาด การแพร่กระจายของเทคโนโลยี การเพิ่มจำนวนของคู่แข่ง หรือการที่ผลิตภัณฑ์ล้าสมัยอย่างรวดเร็ว นั้น ส่งผลให้องค์กรต้องสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง และต้องกระจายความรู้ดังกล่าวไปทั่วทั้งองค์กร รวมทั้งนำองค์ความรู้นั้นมาใช้กับเทคโนโลยีและผลิตภัณฑ์ใหม่ขององค์กรได้อย่างรวดเร็ว เพื่อสร้างมูลค่าได้เปรียบทางการแข่งขันให้กับองค์กร

ทุนทางปัญญาเปรียบดัง หอก ดาบ หรืออาวุธสำคัญในการแข่งขันของยุคสารสนเทศ ตัวอย่างของทุนทางปัญญาที่เห็นได้ชัดก็คือ ความเฉลียวฉลาดของคนในองค์กร ความภักดีของลูกค้า คุณค่าของเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร ทรัพย์สินทางปัญญา การสะสมความรู้ที่ฝังอยู่ในวัฒนธรรมไปจนถึงระบบโครงสร้างองค์กร (Thomas A. Stewart, 1997) ทุนทาง

ปัญญานั้นเป็นทุนที่ “สามารถนำมาใช้ได้อย่างไม่มีวันจบสิ้น” หากรู้วิธีใช้ให้เป็นทุนทางปัญญา อาจกล่าวได้ว่า วิวัฒนาการของการจัดการทุนทางปัญญามีจุดกำเนิดมาจากแหล่งที่แตกต่างกัน 3 แหล่ง คือ

1. ประเทศญี่ปุ่นจากการทำงานของ Hiroyuki Itami ซึ่งศึกษาถึงผลกระทบของทรัพย์สิน ที่ไม่มีตัวตนในการจัดการบริษัทของญี่ปุ่น
2. งานของนักเศรษฐศาสตร์ แสวงหาแนวคิดต่าง ๆ และทฤษฎีในองค์กร ซึ่งรวบรวมโดย David Teece จาก UC Berkeley ในการรวมบทความการสัมมนาเกี่ยวกับเทคโนโลยีเชิงพาณิชย์
3. งานของ Karl-Erik Sveiby จากสวีเดน ซึ่งนำเสนอทุนบุคลากร เป็นมุมมองหนึ่งของทุนทางปัญญาอันเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาความสามารถ และความรู้ของบุคลากรในองค์กร

แนวความคิดทุนทางปัญญาเชิงพุทธ

แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างทุนทางปัญญา มีดังนี้

พระพุทธเจ้า ตรัสว่า “ปัญญาต้องมีศีลชำระให้บริสุทธิ์ ศีลก็ต้องมีปัญญาช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ปัญหาย่อมมีในที่มีศีล ศีลย่อมมีในที่มีปัญญา ปัญหาย่อมมีแก่ผู้มีศีล ศีลย่อมมีแก่ผู้มีปัญญา นักปราชญ์ยกย่องศีลและปัญญาว่า เป็นสิ่งล้ำเลิศในโลก เปรียบเหมือนบุคคลไข่มือนำมือ หรือใช้เท้าล้างเท้า ฉันทใด ปัญญาต้องมีศีลช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ศีลก็ต้องมีปัญญาช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ปัญหาย่อมมีแก่ผู้มีศีล ศีลย่อมมีแก่ผู้มีปัญญา นักปราชญ์ยกย่องศีลและปัญญาเป็น สิ่งล้ำเลิศในโลก ฉันทนั้น” (ที.สี. (ไทย) 9/318/122) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรที่ดี เป็นแนวคิดที่มีได้มีจุดกำเนิดจากดินแดนตะวันตก ในเชิงการบริหารจัดการเท่านั้น แต่เป็นภูมิปัญญาที่ฝังรากลึกในแนวคิดปรัชญาของภูมิอาเซียน มาอย่างยาวนาน เนื่องจากปรัชญาของความรับผิดชอบต่อสังคม (corporate social responsibility : CSR) นั้น มีรากฐานมาจากหลักทางศาสนาที่มุ่งเน้นให้บุคคลในสังคมดำเนินกิจกรรมด้วยความดีงาม รับผิดชอบต่อส่วนของการกระทำทุก ๆ การกระทำ เพื่อสร้างสังคมให้น่าอยู่ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตขององค์กรและความยั่งยืนขององค์กร และความสัมพันธ์ของความเก่งและความดีที่องค์กรสร้างขึ้น ซึ่งสามารถพิจารณาได้ว่าการเจริญเติบโตของธุรกิจหนึ่ง ๆ มาจากการพัฒนาองค์กรให้มีความ “เก่ง” อยู่ในตัวในขณะที่การพัฒนาองค์กรให้มีความ “ดี” อยู่ในตัวจะก่อให้เกิดความยั่งยืนขององค์กร ดังนั้น หลักการแห่งความรับผิดชอบต่อสังคม จึงมีแนวปฏิบัติหลายประการที่องค์กรต่าง ๆ จะต้องตระหนักโดยมีหลักการที่สำคัญ (พระสุธีรัตนบัณฑิต และคณะ, 2560) คือ

1. ความรับผิดชอบต่อผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Accountable)
2. ความโปร่งใสในการตัดสินใจและกิจกรรมที่ดำเนินการ (Transparent)

3. การมีคุณธรรม/จริยธรรมในการดำเนินการ (Ethical Behavior)
4. การคำนึงความสนใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Interests of Stakeholders)
5. การปฏิบัติตามกฎหมาย (Rule of law)
6. การให้ความสำคัญต่อสิทธิมนุษยชน (Human Rights)
7. การเคารพต่อข้อกำหนดและแนวปฏิบัติระหว่างประเทศ (International Norms)

ท่ามกลางกระแสแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ที่มีส่วนสร้างสรรค์พลังทางสังคมเพิ่มมากขึ้น และท่าทีของพระพุทธศาสนาที่มีต่อความรับผิดชอบต่อสังคมในมิติของหลักธรรม วิถีแห่งอารยธรรม และความรับผิดชอบต่อสากลบนพื้นฐานของการตีความพระพุทธศาสนาสมัยใหม่และพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ดังนี้

1. หลักพุทธธรรมเพื่อสังคม มีหลักพุทธธรรมอยู่ 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ “หลักมัชฌิมาธรรม” คือ หลักความจริงที่เป็นกลางตามธรรมชาติ เช่น ไตรลักษณ์ ชันธ 5 อายตนะ สันติ ปฏิจจนูปบาท อิทัปปัจจยตา เป็นต้น เป็นหลักธรรมที่แสดงถึงความเชื่อมโยงธรรมชาติของสรรพสิ่ง ที่มีความสัมพันธ์ต่อกันโดยตรงผู้ที่เข้าใจถึงหลักมัชฌิมาธรรม ย่อมจะเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต และความเป็นไปของสรรพสิ่ง ส่วน “หลักมัชฌิมาปฏิบัติ” คือ หลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลางแห่งการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้บุคคลและสังคมเข้าถึงความดีงามทั้งกาย วาจา ใจ และสติปัญญา

2. วิถีแห่งพุทธะ ตามวิถีปฏิบัติของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “อารยธรรมวิถี” ที่บุคคลและสังคมพึงมีต่อกัน สร้างสรรค์ในสิ่งดีงาม และขจัดในสิ่งที่นำไปสู่หนทางแห่งความเสื่อมของบุคคล และสังคมโดยมีเมตตา กรุณา และปัญญาในเบื้องหน้าของการดำเนินชีวิต

การพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนานั้น สามารถนำมาประมวลเพื่อให้เห็นเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคม ดังนี้

หลักไตรสิกขา 3 เป็นหลักแห่งปัญญา พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับปัญญาเป็นอย่างยิ่ง หลักปัญญานั้น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญใน “ไตรสิกขา” (ขุ.ธ.(ไทย) 25/30/51) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือ ศีล สมาธิ และปัญญา กล่าวคือ ไตรสิกขา เป็นเครื่องนำพาไปสู่การพัฒนาบุคคล เพื่อการบรรลุเป้าหมายของดุลยภาพของชีวิต โดยองค์ประกอบของไตรสิกขา คือ ศีล เกี่ยวกับความประพฤติทั้งปวง สมาธิ เกี่ยวกับภาวะทางจิตใจทุกอย่าง และปัญญาเกี่ยวกับความรู้ความเห็นทุกประการ ฉะนั้น ไตรสิกขาของพระพุทธเจ้า จึงเป็นหลักที่บริสุทธิ์บริบูรณ์ และรวบรัดเข้าใจง่ายมีเหตุผลปฏิบัติให้สำเร็จผลได้จริง (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (สุวณฺณมหาเถร) (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (สุวณฺณมหาเถร), 2551)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวเกี่ยวกับหลักไตรสิกขาไว้ว่า เป็นหลักการสำคัญของการพัฒนามนุษย์ ซึ่งการฝึกฝนและพัฒนามนุษย์นั้น ทางพระพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลัก

เรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษา ที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ และให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนามีคุณภาพ ดังนี้

1. ศีล เป็นเรื่องของการฝึกในด้านพฤติกรรมมนุษย์ โดยเฉพาะพฤติกรรมที่ทำซ้ำ ๆ เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีลต้องประกอบด้วยวินัย เพราะวินัยเป็นจุดเริ่มต้นของขั้นตอนการพัฒนาคนมนุษย์ วินัยเป็นตัวกำหนดชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เตรียมความพร้อมต่อการพัฒนา โดยจัดระเบียบความเป็นอยู่การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เหมาะกับการพัฒนา และให้อะไรก็ตามในการที่จะพัฒนาเมื่อฝึกได้ผลจนมนุษย์มีพฤติกรรมซ้ำ ๆ ที่ดีตามวินัยนั้นแล้วก็เกิดเป็นศีลตามมา

2. สมาธิ เป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิต ได้แก่ การพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตทั้งในด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตา กรุณา ความเอื้ออาทร ความซื่อสัตย์ ในด้านความสามารถของจิต เช่น ความเข้มแข็ง ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่ ความมีสติ ใจไม่ฟุ้งซ่าน สมาธิ และในด้านความสุข เช่น ความอิ่มใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่น ความรู้สึกพอใจ เป็นการพัฒนาคุณภาพในด้านสมรรถภาพ และสุขภาพของจิตใจให้ดียิ่งขึ้น

3. ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ ความจริงเริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตรตรอง ตรวจสอบให้รอบคอบ การคิดสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่มันเป็นตลอดจนรู้แจ้งเห็นจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน และชีวิตที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ หมดปัญหาไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์ หลักธรรมทั้ง 3 ประการที่กล่าวมานี้ เป็นส่วนประกอบของชีวิตที่ดีงาม เป็นการฝึกมนุษย์ให้เจริญงอกงามในองค์ประกอบเหล่านี้ นำเขาสู่การเข้าถึงอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543)

บทบาทและกระบวนการพัฒนา คือ การศึกษาและการเรียนรู้ จะต้องฝึกให้เกิดจิตสำนึกในการเป็นผู้นำด้วยการมองเห็นด้วยปัญญา เรามีอะไรที่จะให้แก่โลกให้แก่ผู้อื่น หรือชุมชนตลอดจนเด็กและเยาวชนได้บ้าง การสร้างความมั่นใจให้ตัวเองที่ว่าเรามีอะไรดีที่จะให้แก่ผู้อื่นได้ เราจะต้องเป็นคนประกอบด้วยหลัก 3 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555) ได้แก่

1. มองกว้าง ๆ คือ ไม่ใช่มองแต่ตัวเราเอง เช่น ในทางสังคมก็อย่ามองแค่สังคมไทย ต้องให้เด็กฝึกที่จะมองกว้างไปให้เห็นทั้งด้านดีและด้านร้าย กับทั้งทางแก้ไขทั้งที่เจริญ ทั้งที่ล้าหลังทั่วทั้งโลก และไม่ใช่เฉพาะแต่เด็กเท่านั้นด้วย ต้องรวมถึงผู้คนในสังคมด้วย

2. คิดไกล คือ ในการที่จะเข้าใจ และทำอะไรต่าง ๆ ให้สำเร็จนั้น จะต้องคิดไกลลึก และล้าไปในกระบวนการของเหตุปัจจัยในกระแสแห่งกาลเวลา ตั้งแต่ปัจจุบันย้อนไปอดีตจนถึงอนาคตหยั่งโยงในระบบของเหตุปัจจัยนั้น

3. ใฝ่สูง คือ ใฝ่ด้วยแรงตามปรารถนาแห่งฉันทะ มิใช่ด้วยแรงความอยากแบบตัณหาที่อยากได้ ทรัพย์สิน เงินทอง วัตถุบริโภคมามำเรอตัว หรือแบบมานะที่ใฝ่ยศศักดิ์ อำนาจความยิ่งใหญ่ที่จะใช้หาลาภ หรือข่มครอบงำใคร (พระมหาสุทิตย์ อาภาโกโร, 2559)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงแนวคิดของศีลว่า เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง สมภาติ เป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่ การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิตทั้งในด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในด้านความสามารถของจิต เช่น ความเข้มแข็ง มั่นคง ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความมีสติ สมภาติ และในด้านความสุข ความอิ่มใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจ พุดสนัน ๆ ว่า พัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพของจิต และยังกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับหลักของปัญญาว่า เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรองตรวจสอบ คัดกรองอย่างสร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้ความเห็นตามที่มันเป็น ตลอดจนรู้แจ้งความเป็นจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิตที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดปัญหา ไร้ความทุกข์ คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ดับทุกข์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) และนักวิชาการบางท่านให้ความหมายของไตรสิกขาว่า หมายถึง ข้อปฏิบัติ 3 ชั้น คือ

1. ขั้นศีล ได้แก่ การละเว้น ประพฤติดี ปฏิบัติความปกติสงบเรียบร้อยไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ข้อปฏิบัติเหล่านี้ เรียกว่า ศีลสิกขา แปลว่า สิ่งที่เราควรศึกษาอบรม เป็นขั้นศีล
2. ขั้นสมภาติ ได้แก่ การฝึกฝนหรืออบรมจิตใจให้เหมาะสม ตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อมจะปฏิบัติงาน คือ พิจารณาความเป็นจริง เพื่อเป็นพื้นฐานของการเจริญปัญญา การฝึกบังคับจิตใจให้ตั้งมั่นโดยระลึกตัวรู้ตัวพร้อม ดังนี้เรียกว่า จิตตสิกขา
3. ขั้นปัญญา ได้แก่ การฝึกอบรมในการพิจารณาสิ่งทั้งปวงให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง หมายถึง การฝึกฝนอบรมจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวง ถึงกับการเกิดความสดสังเวช เปื้อนหน่ายในสิ่งที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ และเป็นอนัตตาได้จริงๆ การฝึกฝนเช่นนี้เรียกว่า ปัญญาสิกขา (บุญมี แทนแก้ว, 2539)

ไตรสิกขาหรือสิกขา 3 ยังหมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน (พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2528) มีส่วนประกอบ 3 ส่วนสำคัญ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ดังนี้

- 1) อธิศีลสิกขา (สิกขา คือ ศีลอันยิ่งใหญ่) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง ดังคำอธิบายว่า อธิศีลสิกขาเป็นอย่างไร กล่าวคือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล สำรวมด้วยความสังวรในพระปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่คือ สีลขันธ์เล็ก สีลขันธ์ใหญ่ ศีลเป็นที่

ฟัง เป็นเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธาน เพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล นี้ชื่อว่า อธิศีลสิกขา (ขุ.ม. (ไทย) 29/10/48) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) อธิจิตสิกขา (สิกขา คือ จิตอันยัง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิต เพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูงการสังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย ดังคำอธิบายว่า อธิจิตสิกขา เป็นอย่างไร กล่าวคือ ฝึกในธรรมวินัยนี้ สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ และสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์ สงบระงับไปแล้ว บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่เพราะปิติจากคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะมีโสมนัส ละโสมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ เพราะอุเบกขาอยู่นี้ ชื่อว่า อธิจิตสิกขา

3) อธิปัญญาสิกขา (สิกขา คือ ปัญญาอันยัง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 เป็นลำดับไป จนทำให้แจ้งทั้งเจตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ สามารถทำลายอาสวะกิเลสให้หมดไป ดังคำอธิบายว่า อธิปัญญาสิกขา เป็นอย่างไร กล่าวคือ ฝึกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียปัญญา ประกอบด้วย ปัญญาอันประเสริฐ หยั่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลสให้บรรลุถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ (ขุ.ม. (ไทย) 29/10/49) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พุทธทวณะว่าด้วยทมนมนุษย์ทางปัญญา

1. แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี แสงสว่างทุกชนิด ย่อมจะส่องสว่างไปได้แต่เพียงที่จะสามารถส่องได้เท่านั้น เช่น แสงพระอาทิตย์ย่อมจะส่องสว่างได้แต่กลางวันและสถานที่พอจะส่องได้เท่านั้น แต่แสงสว่างแห่งปัญญาสามารถส่องสว่างให้ทะลุปรุโปร่งได้ทั้งหมด ไม่มีอะไรสามารถปิดกั้นได้ ถ้าเจริญให้ถึงที่สุดแล้วก็จะสามารถกำจัดความมืดที่แสงสว่างแห่งปัญญาธรรมดาไม่สามารถกำจัด คือ อวิชชา ให้แจ่มแจ้งเห็นทางแห่งอริยมรรค จนถึงพ้นทุกข์ได้ในที่สุด

2. ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก คำว่า ปัญญา นั้นแปลว่า ความรอบรู้ คือ รู้ทางแห่งความเสื่อม รู้ทางแห่งความเจริญ และรู้ทั้งทางแห่งความเสื่อมทั้งทางแห่งความเจริญ แบ่งออกเป็น 2 คือ โลภียปัญญา และโลกุตตรปัญญา ปัญญาดังกล่าวข้างต้น จะเกิดขึ้นได้โดยทางทั้ง 3 คือ สุตมยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการฟัง จินตามยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการนึกคิด และภาวนามยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการอบรม ฉะนั้น บุคคลผู้มีปัญญาจึงสามารถคิดแก้ไข ปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

3. ปัญญาเป็นรัตนะของคนทั้งหลาย รัตนะ หมายถึง แก้วอันประเสริฐมีค่ามาก เช่น เพชร พลอย เป็นต้น ซึ่งให้สำเร็จประโยชน์และความสุขแก่ผู้ใช้สอย ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน เพราะบุคคลเมื่อประกอบด้วยปัญญาแล้ว ย่อมอำนวยความสะดวกต่อผู้ประกอบ ทำให้สามารถดำเนินชีวิตให้เจริญรุ่งเรืองได้ และเมื่อเจริญให้มากขึ้นก็สามารถให้ถึงพระนิพพานอันเป็นความสุขที่แท้จริงได้

4. ปัญญาเท่านั้นประเสริฐกว่าทรัพย์ ปัญญาสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และความสุขอย่างกว้างขวางและไม่มีความหมด ถ้าหากเราใช้ให้ถูกทาง ก็มีแต่จะเพิ่มพูนยิ่งขึ้นไป จนสามารถกำจัดกิเลสให้หมดสิ้นไป ดังนั้น จึงนับได้ว่าปัญญาประเสริฐกว่าทรัพย์ ธรรมดาทรัพย์สิ้นเงินทอง และของมีค่าต่างๆ ถ้าไม่รู้จักใช้ คือ ใช้โดยไม่ประกอบด้วยปัญญาแล้ว มักจะไปในทางที่ผิด และยิ่งอาจหมดไปได้ สรุปว่า ทรัพย์ทุกสิ่งทุกอย่างจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัญญา

5. ตั้งใจฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา บุคคลเมื่อฟังแล้วเก็บเอาไปคิด เมื่อคิดแล้วไม่เข้าใจ ก็ถามให้ได้ความ เมื่อได้ความแล้วก็จดจำไว้ เชื่อว่า เป็นผู้ฟังที่ดี ปัญญาย่อมเกิดแก่ผู้ฟังที่ดีเสมอ การฟังที่ดีมีอานิสงส์ 5 อย่าง คือ 1) ย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง 2) ย่อมเข้าใจชัดยิ่งขึ้นถึงสิ่งที่ฟังมาแล้ว 3) บรรเทาความสงสัยเสียได้ 4) ทำความเห็นให้ถูกต้อง 5) จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส อานิสงส์เหล่านี้ จะสืบต่อกันไป แม้ในการภายหลังก็อำนวยผลให้สติปัญญาเพิ่มขึ้นโดยลำดับ

6. ปัญญาช่วยบ่มเพาะบรูณนั้น ปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจแจ่มแจ้ง บรูณใดมีปัญญา ปัญญาจะช่วยบ่มเพาะบรูณนั้นรู้จักแก้ไขวินิจฉัยเรื่องต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง ว่าสิ่งไหนดีแล้ว และให้บรูณนั้น สามารถเอาตัวรอดจากฝ่ายชั่ว ให้ดำรงอยู่ในฝ่ายดีได้ ปัญญานั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการประกอบ คือ ประกอบอุปายเป็นเครื่องให้ปัญญาเกิดขึ้นบ่อยๆ เมื่อปัญญาเกิดขึ้นก็จะช่วยบำบัดทุกข์อันวยสุขให้เกิดได้

7. คนจะบริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา บุคคล แปลว่า คนมีกิเลสหนามีปัญญาทึบ โดยปกติธรรมจิตใจของคนชอบไหลไปสู่ที่ต่ำเสมอ ทำให้ตกไปในอำนาจแห่งกิเลสตัณหาได้ง่าย ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ฉะนั้น การที่จะทำให้จิตใจบริสุทธิ์ผ่องใสได้นั้น ต้องอาศัยปัญญาเท่านั้น โดยใช้ปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาถึงเหตุถึงผลให้รู้แจ้งเห็นจริงทั้งในทางเจริญและทางเสื่อม จึงจะทำให้จิตใจบริสุทธิ์ สะอาด สว่าง และสงบได้

8. บรูณาชาไนย หาได้ยาก บรูณาชาไนย คือ บรูณที่สร้างสมบารมีธรรมมานาน เป็นบรูณพิเศษ สามารถเข้าใจอะไรได้ฉับพลัน มีอะไรที่เหนือกว่าผู้อื่น ดังนั้น จึงหาได้ยากที่สุด บรูณาชาไนยย่อมเกิดในตระกูลสูง คือ พระมหากษัตริย์ เมื่อครองราชย์ก็ปกครองประชาราษฎร์โดยยุติธรรม อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข และยังนำความเจริญรุ่งเรืองมาให้แก่ประเทศชาติ

9. ผู้เจริญ ก็รู้ได้ง่าย (ผู้รู้ดี ได้แก่ ผู้รู้วิชาในทางใดทางหนึ่ง คือ ถ้าเป็นผู้รู้ดีในทางโลกและชำนาญแล้ว ก็สามารถที่จะนำความรู้มาประกอบการทำงานให้เจริญรุ่งเรืองได้ ถ้าเป็นผู้รู้ดี

ในทางธรรม ซึ่งมุ่งแต่จะละบาปบาปเพื่ญกุล คือ รู้จักการทำความดีรู้จักหลีกเลี่ยงความชั่ว เพื่อมุ่งปฏิบัติธรรม ก็จะสามารถบรรลุคุณธรรมชั้นสูงๆ ขึ้นไปเรื่อยๆ ได้ตามลำดับ

พุทธวจนะที่ข้างต้นนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้เป็นอมตวาจาผ่านถ้อยคำอันเป็นสำนวนโคลงฉันท์แสดงให้เห็นว่า “ปัญญา” นั้นนับว่าเป็น “ทุน” ที่มีมูลค่าอย่างมหาศาล เพราะกว่าจะสำเร็จมาเป็นปัญญาได้นั้น ต้องผ่านการสังเคราะห์จากกระบวนการเรียนรู้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พุทธิปัญญา ปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านั้น พระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อใช้สำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้ดำรงอยู่ด้วยความไม่ประมาท ไม่เมาในชีวิต เป็นยารักษาให้พ้นจากความทุกข์ ซึ่งแนวทางในการพัฒนามี 3 แนวทางสำคัญ (ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, 2545) คือ แนวทางของการใช้ “ศีล” นำการพัฒนาเป็นการใช้ศีลเป็นจุดเริ่มต้น เป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่ผู้ถูกพัฒนา แนวทางที่สอง คือ การใช้ “สมาธิ” เป็นจุดเน้นในการพัฒนา และแนวทางที่ 3 คือ การใช้ “ปัญญา” เป็นแนวทางจุดเน้นในการพัฒนา แนวทางทั้งสาม จะต้องสอดคล้องกับเป้าหมาย ลักษณะและความพร้อมของกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จึงเป็นการฝึกอบรม ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี เมื่อกล่าวในเชิงบริหาร เราต้องยอมรับว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญ แก่การศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนา จึงถือว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ก็จะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานภายในองค์กรตามความรู้ความสามารถ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), 2549) กระบวนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ ข้อศึกษาและปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา ฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา โดยใช้ปัญญาเป็นเครื่องช่วยนำทาง ให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องดีงาม ป้องกันโทษและความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นในการพัฒนา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักธรรมไตรสิกขา ก็เพื่อให้มีความพร้อมต่อการปฏิบัติหน้าที่ โดยให้มีการพัฒนาที่เริ่มจากร่างกาย วาจา อันเป็นส่วนภายนอกที่เห็นได้ง่ายให้มีสภาวะปกติ และให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม พร้อมรับการพัฒนาด้านจิตใจให้มีความตั้งมั่น แน่วแน่ เข้มแข็ง กล้าเผชิญกับปัญหาและอุปสรรค และช่วยส่งเสริมให้เกิดปัญญา สามารถทำงานได้อย่างอิสระ คล่องแคล่ว มีทักษะสามารถแก้ไขปัญหามากมาย ได้ดียิ่งขึ้น

การพัฒนา AI ในยุคไทยแลนด์ 5.0

Artificial Intelligence (AI) หรือปัญญาประดิษฐ์ (คณะกรรมการการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารมวลชน สถาบันบัญญัติแห่งชาติ, 2560) เป็นเทคโนโลยีในรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ คอมพิวเตอร์มีลักษณะเหมือนมนุษย์หรือจักรกลอัจฉริยะ ทั้งในเรื่องของความคิด การวิเคราะห์ หรือการเลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยใช้โปรแกรมหรือ

ซอฟต์แวร์ที่มนุษย์เขียนหรือจัดทำชุดคำสั่งขึ้น แล้วนำมาประมวลผลหรือนำมาฝังไว้กับอุปกรณ์ ส่วนใดส่วนหนึ่ง เพื่อทำให้เกิดระบบจักรกลอัจฉริยะหรืออุปกรณ์นั้นสามารถสื่อสารกับมนุษย์ ได้โดยใช้ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ หรือภาษาใดก็ตาม และยังสามารถแปลความหมายของคำที่มนุษย์พูด เพื่อให้ตรงกับภาษาตามที่ต้องการ สามารถทำให้อุปกรณ์ที่มีการฝังเทคโนโลยี AI ไว้สามารถขยับหรือเคลื่อนไหวได้อีกด้วย AI มีกระบวนการคิดที่คล้ายมนุษย์และยังสามารถช่วย ในการวิเคราะห์ตัดสินใจข้อมูลต่าง ๆ ได้เอง โดยมีการนำ AI มาใช้ในด้านต่าง ๆ อาทิ

1. ด้านการแพทย์และเทคโนโลยีชีวภาพ เพื่อการวินิจฉัยโรค การเก็บข้อมูลและการให้ความรู้แก่ผู้ป่วย การใช้หุ่นยนต์เพื่อการผ่าตัด การเพิ่มศักยภาพ การรักษาพยาบาลโดยใช้ข้อมูล ส่วนบุคคล เพื่อวางแผนการรักษาให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล

2. ด้านคมนาคมขนส่ง โดยการใช้รถยนต์ไฟฟ้าหรือรถยนต์ไร้คนขับ เพื่อลดปริมาณ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและค่าซ่อมบำรุง อีกทั้งสามารถคำนวณ ระยะเวลาในการเดินทางได้ด้วย

3. ด้านการประมวลผลภาษา AI สามารถวิเคราะห์ข้อมูลที่ซับซ้อนได้ใกล้เคียงกับ มนุษย์โดยใช้กระบวนการประมวลผลทางภาษา จากคำสั่งต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม่นยำ รวมถึงแสดงผลการวิเคราะห์ออกมาเป็นภาษามนุษย์ได้อย่างเป็นธรรมชาติ

4. ด้านการค้า ในเชิงธุรกิจพาณิชย์ AI สามารถช่วยผู้ขายในการจัดการร้านค้าออนไลน์ ได้ง่ายขึ้น และช่วยในการประกอบธุรกิจอีคอมเมิร์ซ เพื่อให้สามารถขยายธุรกิจให้เติบโตได้ อย่างรวดเร็ว

5. ด้านระบบรักษาความปลอดภัย การใช้ AI และ Machine Learning เป็นเครื่องมือ ในการจัดการข้อมูลมหาศาลอีกทั้งยังสามารถเรียนรู้กระบวนการได้อย่างรวดเร็ว ด้วยคุณสมบัติ ของเทคโนโลยี ในการสอดส่องและแก้ปัญหาของระบบได้ตลอดเวลา เรียนรู้จากช่องว่างที่ เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและพร้อมกันทั้งระบบ สามารถเรียนรู้เพิ่มเติมจากสิ่งที่เกิดขึ้นและช่วยส่ง ต่อถึงกันทั้งระบบทำให้ไม่เสียเวลา

ในปัจจุบันความสำคัญของเทคโนโลยี AI ได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกิดขึ้นจาก ความสำเร็จในการวิจัยและพัฒนาในทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งเป็นไปอย่างก้าวกระโดด องค์กร ต่าง ๆ มีความกระตือรือร้นที่จะนำเทคโนโลยี AI มาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การ วิเคราะห์ข้อมูลของผู้บริโภค การคำนวณหาความสัมพันธ์ เพื่อหาโอกาสทำกำไรให้กับองค์กร ธุรกิจการค้าสิ่งผิดปกติกในร่างกายผู้ป่วยเพื่อวิเคราะห์โรค และนำไปสู่การรักษาที่เหมาะสม กับแต่ละบุคคล การประเมินชิ้นส่วนต่าง ๆ ในงานด้านอุตสาหกรรมการผลิต ดังนั้น เพื่อเป็น การเตรียมความพร้อมของประเทศไทยในการใช้เทคโนโลยี AI เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ภาครัฐและภาคเอกชน ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาจากภาครัฐ ดังนี้

1. หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการศึกษา ต้องปรับปรุงระบบการศึกษา เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางความรู้ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตั้งแต่ระดับเยาวชนให้รู้จักคิดวางแผน ทำงานเชิงปฏิบัติมากขึ้นและเน้นประยุกต์ใช้งานเป็น

2. ภาศสถาบันการศึกษา ควรส่งเสริมการเชื่อมโยงการถ่ายทอดองค์ความรู้จากทุนพี สู่น้องภายในสถานศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา

3. ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และต้องเน้นให้มีการบูรณาการตั้งแต่ผู้ใช้งาน นักวิจัย และผู้ผลิต รวมทั้งการจัดทำบัญชีผลิตภัณฑ์เครื่องมือและอุปกรณ์ ภายในประเทศเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมผู้ประกอบการไทย ในการนำผลงานวิจัยและพัฒนานวัตกรรมของคนไทย มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศ และส่งเสริมผลงานวิจัยและ พัฒนานวัตกรรมให้สามารถผลิตสู่เชิงพาณิชย์อย่างมีมาตรฐานในระดับที่เชื่อถือได้ตลอดจนทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ โดยกลุ่มเป้าหมายคือผู้ใช้งานเป็นหลัก เพื่อเป็นแนวทางไปสู่การกำหนดทิศทางของเทคโนโลยี

4. ควรส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐใช้ผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมของไทย และต้องมีการติดตามผลการใช้งานและการซ่อมบำรุงผลิตภัณฑ์ที่ผลิตภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดการนำเข้าจากต่างประเทศ

5. ควรลดภาษีการนำเข้าอุปกรณ์และชิ้นส่วนสำหรับการผลิตหุ่นยนต์และกำหนดนโยบายในการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการที่ใช้ชิ้นส่วนที่ผลิตภายในประเทศ สามารถนำมอลดหย่อนภาษีได้ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการวิจัยและพัฒนานำไปสู่การผลิตในอุตสาหกรรมภายในประเทศเพิ่มขึ้น (คณะกรรมการการวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารมวลชน สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560)

จะเห็นได้ว่า ถ้าพึ่งพิงแค่เทคโนโลยีไม่พอ เพราะการจะขับเคลื่อนองค์กรให้พร้อมรับมือกับการทำงานในโลกอนาคต จะเพิ่มเพียงแค่หุ่นยนต์ AI เข้ามาในกระบวนการการทำงาน คงไม่ได้ช่วยให้องค์กรพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคต ดังนั้น หุ่นยนต์ AI ในยุคปัจจุบันสามารถเข้ามาแทนที่งานของมนุษย์ได้มากกว่าที่คิด แม้แต่ระดับผู้จัดการ ส่วนวิธีที่ต้องการความอยู่รอด คือ การปรับตัวอย่างมีเป้าหมาย

สรุปได้ว่า ไทยแลนด์ในยุค 5.0 มีการนำ AI มาใช้ในด้านการแพทย์ และเทคโนโลยีชีวภาพ ในการวินิจฉัยโรค การเก็บข้อมูลและการให้ความรู้แก่ผู้ป่วย การใช้หุ่นยนต์เพื่อการผ่าตัด ด้านคมนาคมขนส่งโดยการใช้รถยนต์ไฟฟ้าหรือรถยนต์ไร้คนขับลดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ สามารถคำนวณระยะเวลาในการเดินทางได้ด้วย ด้านการประมวลผลภาษา AI สามารถวิเคราะห์ข้อมูลที่ซับซ้อนได้ใกล้เคียงกับมนุษย์โดยใช้กระบวนการประมวลผลทางภาษา จากคำสั่ง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม่นยำ รวมถึงแสดงผลการวิเคราะห์ออกมาเป็นภาษามนุษย์ได้อย่างเป็นธรรมชาติ ด้านการค้า ในเชิงธุรกิจพาณิชย์ AI สามารถช่วยผู้ขายในการจัดการร้านค้าออนไลน์ได้ง่ายขึ้น และช่วยในการประกอบธุรกิจอีคอมเมิร์ซ เพื่อให้สามารถ

ขยายธุรกิจให้เติบโตได้อย่างรวดเร็ว ด้านระบบรักษาความปลอดภัย เป็นเครื่องมือในการจัดการข้อมูล สามารถเรียนรู้กระบวนการได้อย่างรวดเร็ว ทุณมนุษย์ คือ มิติใหม่ที่เข้ามาเปลี่ยนแนวคิดของการบริหารทรัพยากรบุคคล ให้ดึงความสามารถของคน ออกมาสร้างมูลค่าเพิ่มของทุนปัญญา สิ่งเหล่านี้กำลังเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการพัฒนาทรัพยากรบุคคล เพราะบุคลากรในองค์กรถือว่าเป็นผู้ร่วมลงทุนหรือผู้เข้ามาร่วมลงทุนกับองค์กร เมื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีต่าง ๆ มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคน และเป็นตัวแปรสำคัญในการขับเคลื่อนธุรกิจมากขึ้น ทุกองค์กรรวมถึงพนักงานในองค์กรจึงต้องเตรียมตัว พัฒนาศักยภาพ และทำความเข้าใจนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อให้ก้าวทันเทคโนโลยีแห่งอนาคต และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันได้

สรุป

ทุนทางปัญญา คือ สินทรัพย์ที่จับต้องได้ เป็นสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถ ทำให้องค์กร มีความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม และทำให้ผลการดำเนินงานขององค์กรบรรลุเป้าหมาย การพัฒนาทุนมนุษย์ตามแนวพุทธศาสนา คือ การมีชีวิตที่ประเสริฐ การทำให้มีปัญญารู้ความจริงตามความเป็นจริง หลักพุทธศาสนานับการพัฒนา ดังนั้น การพัฒนาตามหลักพุทธศาสนามีลักษณะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาในทุกมิติของชีวิต ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทุนทางปัญญา คือ ทุนทางความรู้ การศึกษา การวิจัย การแสวงหาความจริง การเตรียมคนที่ดีอาศัยอยู่ในโลก เพื่อสร้างชุมชนที่ดี ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ คือ 1) ทุนมนุษย์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดมูลค่าเพิ่มกับองค์กร 2) ทุนโครงสร้าง มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับทุนมนุษย์ และความรู้ 3) ทุนทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมที่เราสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ ทุนทางสังคมที่มักถูกกล่าวถึงคือ ความเชื่อถือไว้วางใจกัน เครือข่าย สถาบันหลักไตรสิกขา 3 เป็นหลักแห่งปัญญา พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับปัญญาเป็นอย่างยิ่ง หลักปัญญานั้น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญใน “ไตรสิกขา” คือ ศีล สมาธิ และปัญญา กล่าวคือไตรสิกขา เป็นเครื่องนำพาไปสู่การพัฒนาบุคคล เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อมนุษย์มากยิ่งขึ้นในยุคไทยแลนด์ 5.0และช่วยในการใช้ชีวิตในด้านต่างๆ ได้อย่างเป็นอย่างดี และตอบสนองการใช้ชีวิตได้อย่างรอบด้านมากขึ้น เป็นยุคที่รวมเอาโลกไซเบอร์และโลกแห่งความจริงเข้าด้วยกัน โดยมีเทคโนโลยีและ AI เป็นพื้นฐานในการขับเคลื่อน

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการการการวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารมวลชน สถาบันบัญญัติแห่งชาติ. (2560). รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง นโยบายการส่งเสริมและสนับสนุน

- เทคโนโลยียานไร้คนขับ หุ่นยนต์และระบบอัตโนมัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- दनัย เทียนพุด. (2553). ทูมนมนุษย์จัดการให้ดีที่สุดเลิศ. กรุงเทพมหานคร: โครงการฮิวแมนแคปปิตอล.
- ทวิวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์. (2545). พุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: วิถีทัศน์.
- นิสดารค์ เวชยานนท์. (2551). มิติใหม่ในการบริหารทุนมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท กราฟิโก ซิสเต็มส์ จำกัด.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2539). จริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2549). พุทธวิถีการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2543). จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2555). พุทธธรรมฉบับปรับขยายภาคที่ 2. (พิมพ์ครั้งที่ 32). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร. (2559). เอกสารคำสอนพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2528). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธีรัตนบัณฑิต และคณะ. (2560). แนวคิดและกระบวนการทางสังคม. กรุงเทพมหานคร: บริษัทไชนส์ ดีทีไลท์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วันชัย สุขตาม. (2555). การพัฒนาทุนมนุษย์วิถีพุทธในยุคโลกาภิวัตน์. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (สุวณฺณมหาเถร). (2551). หลักการศึกษาของพระพุทธเจ้า. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมาคมโปรแกรมเมอร์ไทย. (2564). AI Artificial Intelligence ปัญญาประดิษฐ์. เรียกใช้เมื่อ 5 เมษายน 2564 จาก <http://www.ai.krusudruadee.com/article.html>
- Burud, S. & Timobo. (2004). Inveraging the New Human Capital. CA: Consulting: Psychologists Press.

- Edvinsson, L. & Malone, M. S. (1997). Intellectual capital: Realizing your company's true value by finding its hidden brainpower. New York: Harper-Collins Publishers.
- Kay, L. S. & Marian E. K. (1991). Form of Writing: A Brief Guide and Hand book. Ontario: Prentice-Hall Canada.
- Thomas A. S. (1997). Intellectual Capital. New York: Doubleday.

ความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์
ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์*
NEEDS ASSESSMENT AND DEVELOPMENT OF CREATIVE LEADERSHIP
OF PRINCIPAL OF SCHOOL IN PHETCHABUN PRIMARY EDUCATIONAL
SERVICE AREA OFFICE

ฐานะมาศ หาดยาว

Thanamad Hadyao

สถิรพร เชาวนชัย

Sathiraporn Chaowachai

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University, Thailand

E-mail: namthanamad@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 214 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นโดยใช้เขตพื้นที่การศึกษาเป็นชั้นในการแบ่งกลุ่มตัวอย่าง และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ และแบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์เนื้อหาค่าดัชนีความต้องการจำเป็นโดยวิธี Priority Needs Index

* Received 21 April 2021; Revised 11 May 2021; Accepted 3 June 2021

(PNI modified) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า มีดัชนีความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมเท่ากับ 0.079 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ รองลงมา คือ ด้านความสามารถทางเชาว์ปัญญา และด้านที่มีดัชนีความต้องการจำเป็นต่ำสุด คือ ด้านความไว้วางใจ และ 2) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 12 แนวทาง

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์, ผู้อำนวยการสถานศึกษา, แนวทางการพัฒนา

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study the needs assessment of the creative leadership of the principal of school in Phetchabun Primary Educational Service Area Office; and 2) to study the developments of the creative leadership of the principal of school in Phetchabun Primary Educational Service Area Office. The samples were 214 principals in Phetchabun Primary Educational Service Area Office. The sample was determined by the Krejcie and Morgan Table. They were classified by the method of the stratified random sampling giving the educational service area as a strata and there were four eminent principals selected by the method of purposive sampling. The tools used in the study were the questionnaire in relation to the creative leadership of the school principal in Phetchabun Primary Educational Service Area Office and the interview regarding the development of the creative leadership of the principal of school in Phetchabun Primary Educational Service Area Office. The data was collected by interviewing the eminent principals and collecting data by the researcher itself. The data analysis was processed by statistical analysis which are mean and standard deviation (S.D.) while the Priority Needs Index (PNI modified) and the content analysis were performed to assess the needs. The research results were as follows: 1) The overall needs assessment index of the creative leadership of the principal of school in Phetchabun Primary Educational Service Area Office was 0.079. Creativity and intelligence were the highest needs assessment indexes, respectively, while trust was the lowest; and 2) There were 12 models of

development of the creative leadership of the principal of school in Phetchabun Primary Educational Service Area Office.

Keywords: Creative Leadership, School Principal, Development

บทนำ

การจัดการศึกษาของประเทศไทยมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย การศึกษาไทยได้รับการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยในภาพรวม ในปัจจุบันมีสถานการณ์ที่เป็นความท้าทายต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ด้านการศึกษาที่ต้องปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับความท้าทายที่เกิดขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษา การจัดการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นการจัดการศึกษาตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 22 ว่าด้วยการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ และมาตรา 39 ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหาร โดยกระทรวงกระจายอำนาจบริหารจัดการและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เกิดประสิทธิผล ดังนั้นผู้อำนวยการสถานศึกษาจึงมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในฐานะผู้นำหลักซึ่งมีภาระหน้าที่สำคัญคือเป็นผู้นำทางการศึกษา รับผิดชอบในการบริหารงานด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) การบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อให้เกิดประสิทธิผลนั้นขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา การบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้อำนวยการสถานศึกษาจะต้องแสดงบทบาทอย่างเต็มที่เพื่อนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จ ดังนั้นผู้อำนวยการสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นและสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษาและการบริหารตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ โดยคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์ ความสามารถทางวิชาการ การสื่อสารและเทคโนโลยี การเป็นนักริเริ่มสร้างสรรค์ การสร้างพลังและแรงบันดาลใจเชิงบวก ตัวแบบที่ดี และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ และทักษะสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ทักษะการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะเทคโนโลยีและดิจิทัล ทักษะการตัดสินใจ ผลสัมฤทธิ์ ทักษะมนุษยสัมพันธ์และคุณธรรมจริยธรรม (ชัยยนต์ เพาพาน, 2559)

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะที่สำคัญในยุคปัจจุบันและอนาคตของทุก ๆ องค์การจากเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคมเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้นั้นจึงต้องมีการแก้ไขปัญหาคือจะเข้ามากระทบหรือเป็นการมองหาโอกาสที่องค์กรจะได้รับเพื่อสร้างความเป็นผู้นำขององค์กรเอาไว้ล่วงหน้าต้องอาศัยความสร้างสรรค์เพื่อผลักดันให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ (จักรกฤษณ์ โปดapl, 2556)

นอกจากนี้ กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์ กล่าวว่าสังคมปัจจุบันและที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต เห็นชัดว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวาง การเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดเจนคือ การแข่งขันที่เกิดขึ้นในสถานการณ์สภาพแวดล้อมที่มีความสลับซับซ้อนและไร้ทิศทาง ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จะเป็นสิ่งที่สร้างความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงนั้น และกล่าวว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการแสดงออกของผู้อำนวยการสถานศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของบุคลากร ในด้านความสามารถในการนำความสร้างสรรค์และกระตุ้นให้เกิดความสร้างสรรค์ การจูงใจ และนำบุคคลอื่น ๆ ด้วยวิธีการหรือแนวทางใหม่ ๆ ที่ท้าทายและสร้างสรรค์ โดยวัดได้จากองค์ประกอบ ได้แก่ จินตนาการคือการมีความคิดสร้างสรรค์ มีอารมณ์ขันในการทำงาน และมีสติปัญญาในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ความยืดหยุ่นโดยการคิดหาคำตอบได้อย่างอิสระ ไม่ตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือความคุ้นเคย สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ และเปิดกว้างรับความคิดใหม่อย่างอิสระ ตลอดจนการมีวิสัยทัศน์มองภาพในอนาคตที่เป็นไปได้ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ ดังนั้นภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพการศึกษา (กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์, 2555)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ดำเนินการจัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา และมีมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีสถานศึกษาในสถานศึกษาในความรับผิดชอบจำนวน 473 แห่ง มีพันธกิจในการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากร ใฝ่เรียนรู้ ก้าวทันสู่ศตวรรษที่ 21 เสริมสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาของประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ยกระดับคุณภาพสู่มาตรฐานการศึกษาทุกระดับทุกประเภท เสริมสร้างศักยภาพการดำเนินชีวิตในสังคมประชาคมอาเซียนและสังคมโลก และพัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษา ครูผู้สอนมีอัตรากำลังน้อย ไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ครูยังต้องปฏิบัติงานในด้านอื่น ๆ ที่ผู้อำนวยการสถานศึกษามอบหมาย ทำให้ครูไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการสอนได้เต็มความสามารถ ส่งผลให้การจัดการศึกษาขาดประสิทธิภาพ (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพชรบูรณ์, 2560)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิง

สร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา อันจะนำไปสู่การพัฒนาการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งวิธีการดำเนินการวิจัย ออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 473 คน ตามข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2563

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 214 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (สถิพร เชาว์ชัย, 2561) ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้เขตพื้นที่การศึกษาเป็นชั้นในการแบ่งกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

ตอนที่ 2 ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามตอบสนองรายการคู่ (Dual response)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จำนวน 214 คน คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและนำแบบสอบถาม มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยดำเนินการดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentile)
2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. วิเคราะห์ข้อมูลความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยวิธี Priority Needs Index
4. จัดลำดับความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเรียงค่าดัชนีความต้องการจำเป็น จากมากไปหาน้อย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติ ดังนี้

1. ผู้บริหารการศึกษา มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบริหารสถานศึกษา มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโทด้านการบริหารสถานศึกษา มีประสบการณ์การทำงานไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 3 คน
2. อาจารย์มหาวิทยาลัย มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบริหาร มีประสบการณ์การทำงานไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ แบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลไปยังกลุ่มผู้ให้ข้อมูล แล้วจึงนัดหมายกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนเพื่อทำการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดข้อมูลและสรุปข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงสภาพปัจจุบันและสภาพอันพึงประสงค์ และดัชนีความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวม

ที่	รายการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI modified	อันดับ
		$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ		
1	ด้านการมีวิสัยทัศน์	4.31	0.70	มาก	4.64	0.60	มากที่สุด	0.070	4
2	ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์	4.14	0.73	มาก	4.62	0.57	มากที่สุด	0.116	1
3	ด้านความไว้วางใจ	4.53	0.66	มากที่สุด	4.78	0.46	มากที่สุด	0.057	5
4	ด้านความคิดยืดหยุ่นและปรับตัว	4.29	0.70	มาก	4.67	0.57	มากที่สุด	0.089	3
5	ด้านความสามารถทางเชาว์ปัญญา	4.31	0.68	มาก	4.70	0.51	มากที่สุด	0.091	2
รวม		4.31	0.69	มาก	4.68	0.54	มากที่สุด	0.079	

จากตาราง 1 พบว่า ภาพรวมของสภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.31$) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความไว้วางใจ ($\bar{x} = 4.53$) รองลงมา คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ และด้านความสามารถทางเชาว์ปัญญา ($\bar{x} = 4.31$)

ภาพรวมของสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.68$) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความไว้วางใจ ($\bar{x} = 4.78$) รองลงมา คือ ด้านความสามารถทางเชาว์ปัญญา ($\bar{x} = 4.70$)

การประเมินความต้องการจำเป็น พบว่า ดัชนีความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมเท่ากับ 0.079 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ มีดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{modified} = 0.116$) และด้านความไว้วางใจ มีดัชนีความต้องการจำเป็นต่ำสุด ($PNI_{modified} = 0.057$)

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 12 แนวทาง แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงสรุปแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์	แนวทางการพัฒนา
1. ด้านการมีวิสัยทัศน์ (ท่านมีแนวทางในการส่งเสริมให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาแสวงหาความรู้ใหม่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาอย่างไร)	1. ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรนำเครือข่ายเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตมาประยุกต์ใช้ในการประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 2. ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรมีการพัฒนาตนเองด้วยการศึกษาต่อ อบรม ศึกษาดูงานจากสถานศึกษาที่มีผลงานเป็นเลิศมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา
2. ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ (ท่านมีแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูร่วมกันสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ จนเกิดความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของบุคคลภายนอกสถานศึกษาอย่างไร)	1. ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรสนับสนุนให้ครูมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย 2. ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรสนับสนุนให้ครูศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง 3. ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรสนับสนุนให้ครูสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการประชุม การอบรม แล้วนำความรู้ที่ได้ไปสร้างนวัตกรรม และเผยแพร่ผลงานของสถานศึกษา
3. ด้านความไว้วางใจ (ท่านมีแนวทางในการส่งเสริมให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาแสดงออกถึงความรู้ตามความสามารถในการบริหารงาน จนเป็นที่ยอมรับได้อย่างไร)	1. ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรมีรูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรในสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้กระบวนการ (Professional Learning Community: PLC) 3. ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรสร้างขวัญกำลังใจด้วยให้รางวัลและกล้ายกย่องบุคลากรในการปฏิบัติงาน
4. ด้านความยืดหยุ่นและปรับตัว (ท่านมีแนวทางในการสนับสนุนให้ผู้อำนวยการสถานศึกษานำแนวทางที่ได้จากการคิดอย่างหลากหลายมาพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาอย่างไร)	1. ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรมีการแลกเปลี่ยนแนวทาง ประสบการณ์ การในบริหารสถานศึกษา 2. ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรสร้างความตระหนักในการทำงานเป็นทีม ร่วมกันกับบุคลากรภายในสถานศึกษา รับฟังความคิดเห็นเพื่อนำมาปรับใช้ในการบริหารสถานศึกษา 3. ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานศึกษา
5. ด้านการคิดแก้ปัญหา	1. ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยมีวิธีการ 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การทำความเข้าใจกับปัญหาโดยศึกษารายละเอียดอย่างรอบด้าน 2) การใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการหาวิธีการแก้ปัญหาให้มาก

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์	แนวทางการพัฒนา
(ท่านมีแนวทางในการส่งเสริมให้ผู้อำนวยการสถานศึกษามีแนวทางในการแก้ปัญหาที่หลากหลายอย่างไร)	ที่สุด ตลอดจนวิเคราะห์และสังเคราะห์ประสบการณ์ในการแก้ปัญหาเดิม เพื่อนำมาปรับใช้กับการแก้ปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบัน 3) การเลือกวิธีการแก้ปัญหาจนได้วิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด 4) การวางแผนการแก้ปัญหาโดยใช้ความสามารถและข้อจำกัดต่าง ๆ เพื่อเป็นการประกันความเป็นไปได้ของวิธีการแก้ปัญหา ติดตาม ตรวจสอบ และปรับปรุงวิธีการที่ใช้ในการแก้ปัญหา 5) การนำแผนที่วางไว้ไปปฏิบัติจริง กำกับและติดตามการแก้ปัญหา

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1.1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ภาพรวมสภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับมาก ส่วนภาพรวมสภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมากที่สุด สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ มีด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเหมือนกัน คือ ด้านความไว้วางใจ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้อำนวยการสถานศึกษาได้ตระหนักถึงการสร้างความไว้วางใจบุคลากรในสถานศึกษา และเปิดโอกาสให้บุคลากรสามารถแสดงความคิดเห็น เพื่อร่วมกันดำเนินงานและพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ Ubben, G.C. et al., กล่าวว่า การไว้วางใจเป็นการที่ผู้บริหารจะต้องสร้างความเชื่อถือไว้วางใจให้กับสมาชิกในองค์กร และให้การสนับสนุนผู้อื่น ไม่ว่าคน ๆ นั้น จะมีตำแหน่งใดก็ตาม สอบถามเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้แสดงความคิดเห็น รับฟังปัญหา และให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม (Ubben, G.C. et al., 2011) อีกทั้งยังมีการศึกษาเรื่อง การศึกษาการทำงานเป็นทีมของครูโรงเรียน อำเภอบรรพตพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 พบว่า การทำงานเป็นทีมของครู ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความไว้วางใจ อยู่ในระดับปานกลาง (ชลิตา แก่นจันทร์, 2563)

1.2 การจัดลำดับความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านที่มีดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรมีความสามารถในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา มาใช้ในการบริหารเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษา นอกจากนี้ Robinson กล่าวว่า การมีความคิดสร้างสรรค์

เป็นพฤติกรรมที่เป็นทั้งกระบวนการและผลผลิตในด้านของกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ เห็นความสัมพันธ์ใหม่ ๆ ระหว่างวัตถุกับเหตุการณ์ ด้านผลผลิตพิจารณาการสร้างสรรค์ในรูปแบบของผลผลิตที่แปลกใหม่และมีคุณค่า เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น (Robinson, K., 2007) อีกทั้งยังมีการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบองค์การแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สภาพปัจจุบันขององค์การแห่งนวัตกรรมในภาพรวมมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก โดยสภาพปัจจุบันขององค์การแห่งนวัตกรรมที่มีสภาพการดำเนินงานลำดับสูงสุด คือ ด้านการมุ่งเน้นความสำคัญของบุคลากร และด้านการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ (อนุพงษ์ ชุมแวงวาปี, 2560)

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์

2.1 ด้านการมีวิสัยทัศน์ ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรนำเครือข่ายเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ตมาประยุกต์ใช้ในการประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และควรมีการพัฒนาตนเอง ด้วยการศึกษาค้นคว้า อบรม ศึกษาจากสถานศึกษาที่มีผลงานเป็นเลิศแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา นอกจากนี้ Robinson กล่าวว่า การมีวิสัยทัศน์ เป็นความสามารถของผู้บริหารที่ประกอบไปด้วยตัวบ่งชี้การสร้าง และการเผยแพร่วิสัยทัศน์ ในการสร้างวิสัยทัศน์ ผู้บริหารจะต้องเตรียมและใช้ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้มีข้อมูลข่าวสารให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (Robinson, K., 2007) อีกทั้งยังมีการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ (ขวัญฤทัย ภูสาระ, 2562)

2.2 ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรสนับสนุนให้ครู มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย สนับสนุนให้ครูศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และสนับสนุนให้ครูสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการประชุม การอบรม แล้วนำความรู้ที่ได้ไปสร้างนวัตกรรม และเผยแพร่ผลงานของสถานศึกษา นอกจากนี้ กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์ กล่าวว่า การมีความคิดสร้างสรรค์ เป็นการตอบสนองเชิงจินตนาการ และการนำบุคคลอื่นด้วยแนวทางหรือวิธีการใหม่ อย่างท้าทายและยืดหยุ่น (กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์, 2555) อีกทั้งยังมีการศึกษาเรื่อง คุณลักษณะผู้บริหารที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า คุณลักษณะผู้บริหาร มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความคิดสร้างสรรค์ (วารุณี นิลงาม, 2560)

2.3 ด้านความไว้วางใจ ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรมีรูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรในสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้กระบวนการ PLC และควรสร้างขวัญกำลังใจด้วยการให้รางวัล และกล่าวชมเชยบุคลากร นอกจากนี้ Bennis, Wrren G. กล่าวว่า ผู้นำจะต้องรู้วิธีการที่จะสร้างและรักษาความเชื่อถือไว้วางใจโดยการแสดงความคิดความสามารถในการทำงาน ปฏิบัติงานอย่างสอดคล้องกับวิสัยทัศน์อย่างชัดชัด (Bennis, Wrren G., 2002) อีกทั้งยังมีการศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 พบว่า รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ความไว้วางใจ ความผูกพันต่อองค์กร การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงาน และความมีอิสระในการปฏิบัติงาน (นพดล พลเยี่ยม, 2562)

2.4 ด้านความยืดหยุ่นและปรับตัว ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรมีการแลกเปลี่ยนแนวทางประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา สร้างความตระหนักในการทำงานเป็นทีมร่วมกันกับบุคลากรภายในสถานศึกษา รับฟังความคิดเห็นเพื่อนำมาปรับใช้ในการบริหารสถานศึกษา และนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานศึกษา นอกจากนี้ Robinson, K. กล่าวว่า การมีความยืดหยุ่นและปรับตัวเป็นความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่แตกต่างเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และมีการปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร นำไปสู่ความมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Robinson, K., 2007) อีกทั้งยังมีการศึกษาเรื่อง ข้อเสนอเชิงนโยบายในการบริหารจัดการการศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะอาชีพสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาพื้นที่พิเศษ จังหวัดเชียงราย พบว่า ทักษะที่มีความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานสูงสุด คือ ทักษะด้านความยืดหยุ่นและการปรับตัว (กัญญาณัฐ ปูนา, 2561)

2.5 ด้านความสามารถทางเชาว์ปัญญา ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรคิดถึงแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยทำความเข้าใจกับปัญหาโดยศึกษารายละเอียดอย่างรอบด้าน คิดวิธีการแก้ปัญหาโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการหาวิธีการแก้ปัญหาให้มากที่สุด ตลอดจนวิเคราะห์และสังเคราะห์ประสบการณ์ในการแก้ปัญหาเดิม เพื่อนำมาปรับใช้กับการแก้ปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบัน ประเมินวิธีการแก้ปัญหาจนได้วิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด การวางแผนการแก้ปัญหาโดยใช้ความสามารถและข้อจำกัดต่าง ๆ เพื่อเป็นการประกันความเป็นไปได้ของวิธีการแก้ปัญหา ติดตาม ตรวจสอบ และปรับปรุงวิธีการที่ใช้ในการแก้ปัญหา และนำแผนที่วางไว้ไปปฏิบัติจริง กำกับและติดตามการแก้ปัญหา นอกจากนี้ Stenberg, R.J. กล่าวว่า ผู้นำต้องมีกระบวนการทางสติปัญญา มีความคิดหรือมีความสามารถในการใช้เหตุผลในการวิเคราะห์ ข้อดีหรือข้อเสียที่อาจจะเกิดขึ้น มีความรอบรู้และมีข้อมูลในเรื่องต่าง ๆ และมีความคล่องแคล่วในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี (Stenberg, R.J., 2006) อีกทั้งยังมีการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 พบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความสามารถในการแก้ปัญหา (สุนิสา ภูเงิน, 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ภาพรวมของสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ มีด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเหมือนกัน คือ ด้านความไว้วางใจ ดัชนีความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมเท่ากับ 0.079 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ มีดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด และผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 12 แนวทาง ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์และควรพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

- กัญญาณัฐ ปูนา. (2561). ข้อเสนอเชิงนโยบายในการบริหารจัดการการศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะอาชีพสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาพื้นที่พิเศษจังหวัดเชียงราย. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์. (2555). โมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ขวัญฤทัย ภูสาระ. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- จักรกฤษณ์ โปตาพล. (2556). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารเทศบาลตำบลในจังหวัดร้อยเอ็ด. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยวิทยาเขตศรีล้านช้าง.

- ชลิตา แก่นจันทร์. (2563). การศึกษาการทำงานเป็นทีมของครูโรงเรียน อำเภอบรรพตพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2. ใน สารนิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครสวรรค์.
- ชัยยนต์ เพาพาน. (2559). การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นสู่ประชาคมอาเซียนผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 วารสาร การประชุมวิชาการระดับชาติครุศาสตร์ ครั้งที่ 1. ทิศทางใหม่ในศตวรรษที่ 21, 1(1), 301-313.
- นพดล พลเยี่ยม. (2562). รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1. ใน ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- วารุณี นิลงาม. (2560). คุณลักษณะผู้บริหารที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดฉะเชิงเทรา. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.
- สกริพร เขานชัย. (2561). เอกสารประกอบการสอน การวิจัยทางการบริหารการศึกษา. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพชรบูรณ์. (2560). แผนพัฒนาการศึกษา (พ.ศ. 2561-2564) จังหวัดเพชรบูรณ์ เอกสารลำดับที่ 1/2560. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2563 จาก https://www.pnbpeo.go.th/th/main_plan.php
- สุนิสา ภูเงิน. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อนุพงษ์ ชุมแวงวาปี. (2560). การพัฒนารูปแบบองค์การแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Bennis, Wren G. (2002). Transformational, Transactional Leadership Styles and Job Performance of Academic Leaders. International Education Studies, 6(11), 29-34.
- Robinson, K. (2007). The Principles of creative Leadership. New York: McGraw-Hill.

- Stenberg, R.J. (2006). Creative Leadership: It's a Decision. *Journal of Leadership*, 36(2), 22-24.
- Ubben, G.C. et al. (2011). *The principal: Creative Leadership for excellence in school*. Bolton: MA.
- .

กระบวนการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่ออัตลักษณ์เชิงพื้นที่
ของอาคารร้านค้าดั้งเดิมในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช*
CHANGES AND IMPACTS TOWARD SPATIAL IDENTITY
OF “THE OLD MARKET” TRADITIONAL SHOP – HOUSES
IN YAOWARAT COMMUNITY

ณัฐวุฒิ รุ่งโรจน์สิทธิชัย

Nattawut Rungrotsitichai

ศยามล เจริญรัตน์

Sayamol Charoenratana

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University, Thailand

E-mail: nattawut_r_p@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่ออัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของอาคารร้านค้าในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช 2) เพื่อศึกษาสาเหตุ ปัจจัย และลักษณะที่เป็นองค์ประกอบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่ออัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของอาคารร้านค้าในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช เป็นการวิจัยรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ประกอบด้วยการดำเนินการสองส่วนคือ การวิจัยเอกสาร (documentary research) การศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (fieldwork research) ในพื้นที่ย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราชโดยมีวิธีการดำเนินการคือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (in depth interview) จากการสัมภาษณ์แบบทางการจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในย่านเยาวราช ผู้อยู่อาศัยในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช นักท่องเที่ยว จำนวน 15 คน ร่วมกับการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (observations) และแผนที่เดินดิน (Geo-Social Mapping) ผลการวิจัยพบว่า 1) ย่านตลาดเก่ามีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจากยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของย่านตลาดเก่ายังคงเป็นย่านที่อยู่อาศัยและย่านการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนไม่เปลี่ยนแปลง 2) มีการปรับเปลี่ยนไปของร้านค้าที่เข้ามาใหม่ในพื้นที่ตามความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปจากการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ 3) การท่องเที่ยวที่เข้ามามีบทบาทในย่านเยาวราชส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของร้านค้า

* Received 23 April 2021; Revised 12 May 2021; Accepted 1 June 2021

ภายในพื้นที่ตลาดเก่า 4) อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของย่านตลาดเก่ายังคงดั้งเดิมเป็นย่านการค้าที่มีความสำคัญต่อชาวไทยเชื้อสายจีนไม่เปลี่ยนแปลงแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านตลาดเก่าหรือตลาดเล่งบัวเอี้ยะชุมชนเยาวราชที่ยังคงดั้งเดิม แม้ว่าบริบททางสังคมในพื้นที่จะมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย

คำสำคัญ: อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ , การเปลี่ยนแปลง , ชุมชนเยาวราช , ตลาดเก่า

Abstract

The purposes of this study are 1) to identify the process of change and the impacts of the spatial identity of the commercial shops within the old market area of Yaowarat community; 2) to study the causes, factors, and characteristics that are elements in changing the spatial identity of the commercial shops in the old market area of Yaowarat community by collecting data from documentary research and qualitative research with the interviewing 15 relevant people in conjunction with non-participatory observations and Geo-Social Mapping. The results of the study revealed that 1.) the old market areas were socially and culturally transitioned throughout time The spatial identity of the old markets remains a residential and commercial area for the Thai-Chinese community. 2.) Nonetheless, changes were formed by newcoming shops within the area in response to customer needs that have changed from the economic expansion 3.) tourism which play a role in the Yaowarat area, resulting in the change towards the commercial shops in the old market area. 4.) However, the spatial identity of the old markets remains a significant commercial area for the Thai-Chinese community. It depicts the livelihood of the Thai-Chinese people in the old market area or Leng Buay Eiah market of Yaowarat community, even though the societal context in the area has changed in the midst of time.

Keywords: Spatial Identity, Transition, Yaowarat Community, Old Market

บทนำ

ย่านเยาวราชเป็นย่านชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีชื่อเสียง และเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย (กิตติ โล่เพชรรัตน์, 2560) ย่านเยาวราชอยู่ในเขตสัมพันธวงศ์เป็นเขตที่มีขนาดเล็กที่สุดในกรุงเทพมหานคร เขตสัมพันธวงศ์ประกอบไปด้วย 3 แขวง ได้แก่ แขวงสัมพันธวงศ์ แขวงจักรวรรดิ และแขวงตลาดน้อย พื้นที่ย่านเยาวราชนี้มีความสำคัญต่อประเทศไทยมาอย่าง

ยาวนานเนื่องจากตั้งแต่อดีตเป็นย่านพาณิชย์กรรมที่เก่าแก่มีประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการที่คู่บ้านคู่เมืองมาพร้อมกับการก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ (สุตารา สุจนายา, 2547) มีทั้งเอกลักษณ์ทางด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมทำให้ย่านเยาวราชและเขตสัมพันธวงศ์มีความสำคัญและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไทยอย่างยิ่งยวด (สุนน โรจนะสิริ, 2528) แม้ยุคสมัยที่เปลี่ยนไปเขตสัมพันธวงศ์แห่งนี้ก็ยังคงรักษาซึ่งความเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การค้าขาย อัตลักษณ์ความเป็นชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนที่ยิ่งใหญ่คู่บ้านคู่เมืองมาโดยตลอดไม่แปรเปลี่ยนไปจากอดีตแม้แต่น้อย อาจพูดได้ว่าย่านเยาวราชนั้นอยู่คู่กับกรุงเทพมหานครมาตั้งแต่การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นเชื้อสายจีนในสังคมไทยที่สำคัญ (ทิพย์สุคนธ์ สุปิน, 2547) เป็นศูนย์กลางที่รวมวัฒนธรรมจีนโพ้นทะเลอย่างเข้มแข็ง และเป็นชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งสามารถเทียบเคียงได้กับชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศสิงคโปร์ ย่านเยาวราชยังเป็นสถานที่ยอดนิยมของนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศอีกด้วย (ประวิทย์ พันธุ์โรจน์, 2545) ต้นกำเนิดของย่านเยาวราชนั้นเกิดจากการค้าขายจากอดีตสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศไทย ในฐานะพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมจีนโพ้นทะเลที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งในย่านเยาวราชนั้นประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายประเภททั้งศาสนสถาน แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ แหล่งจำหน่ายสินค้า ร้านอาหารสรรพคดีที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปในระดับสากล สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและเป็นแหล่งพาณิชย์กรรมที่สำคัญและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร

จากที่ย่านเยาวราชเป็นสถานที่ได้รับความนิยม มีชื่อเสียงในระดับสากลทั้งยังเป็นแหล่งพาณิชย์กรรมที่สำคัญที่ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย (ประวิทย์ พันธุ์โรจน์, 2545) ก่อให้เกิดการใช้พื้นที่อย่างหนาแน่น กิจกรรมทางการค้าที่มีการพัฒนา เติบโตขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาหลากหลายประการทั้งความสกปรก การแปรเปลี่ยนไปเป็นชุมชนแออัด พื้นที่ใช้สอยไม่เพียงพอต่อความต้องการในการใช้พื้นที่ การจัดสรรพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมเกิดความไม่เป็นระเบียบของอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และร้านค้าต่าง ๆ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของเมืองที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว อาคารบ้านเรือนเริ่มชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลาและไม่ได้รับการบำรุงรักษาอย่างที่เหมาะสม อีกทั้งพื้นที่ย่านเยาวราชที่อยู่ในเขตสัมพันธวงศ์เป็นพื้นที่ต่อเนื่องมาจากเกาะรัตนโกสินทร์ในส่วนของพื้นที่ต่อเนื่องฝั่งตะวันออก จึงได้รับนโยบายที่สืบเนื่องมาจากโครงการแผนแม่บทกรุงรัตนโกสินทร์ในการพัฒนาพื้นที่เพื่อให้เติบโตไปในทิศทางที่เหมาะสม (บริษัทซีคอนกรุ๊ป, 2540) การดำรงซึ่งเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชาวจีนโพ้นทะเลนั้นจะต้องมีการดำเนินการวางแผนเพื่อนำมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ย่านเยาวราช นอกจากการพัฒนาของเมืองที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว การวางการพัฒนาที่ไม่ตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ ที่อาจจะมองการพัฒนาในรูปแบบ

ของเชิงเศรษฐกิจเกินไปจนลืมนำถึงเรื่องของการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยกับการใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรมจนก่อให้เกิดความไร้สมดุลของการจัดการปัญหาเนื่องจากพื้นที่เยาวราชอยู่ใจกลางเมืองมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์แล้วนั้นการเปลี่ยนแปลงของเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ผู้อยู่อาศัยไม่ได้รับการเปลี่ยนแปลงไปด้วยทำให้เกิดปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้นขึ้น เกิดข้อพิพาทระหว่างผู้ที่อยู่อาศัยดั้งเดิมกับผู้อยู่อาศัยที่ย้ายเข้ามาใหม่จากนอกพื้นที่ โดยผู้ที่อยู่อาศัยใหม่นั้นเป็นผลจากการพัฒนาของเมือง การมีรถไฟฟ้า ห้างสรรพสินค้า วิถีความต้องการของคนในสังคมที่เปลี่ยนไปส่งผลเข้ามาถึงพื้นที่แห่งนี้ทำให้พื้นที่เยาวราชจากการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร และประเทศไทย เป็นทุนเดิมอยู่แล้วยิ่งส่งผลให้กลายเป็นพื้นที่ที่ผู้ประกอบการต่าง ๆ ให้ความสนใจยิ่งกว่าเดิม เกิดปัญหาเรื่องต่าง ๆ ตามเข้ามามากมายไม่ว่าจะเป็นเรื่องค่าครองชีพที่สูงขึ้น คนอยู่อาศัยดั้งเดิมไม่สามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเร่งรีบได้ทันตามการพัฒนาที่รวดเร็ว ผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมในย่านเยาวราชถูกบีบบังคับให้เปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคมของพวกเขาต่างจากที่เคยเป็นในอดีต (จรัส พรหมอยู่, 2520) เพราะไม่สามารถอาศัยในย่านดินแดนของตนอย่างเก่าก่อนได้ บ้างก็ต้องย้ายออกเนื่องจากปัญหาเรื่องค่าเช่าที่มีอัตราสูงขึ้นในทุก ๆ ปี ทำให้ผู้อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยในย่านเยาวราชแห่งนี้ค่อย ๆ ถูกกลืนทำให้เลือนหายไปในเวลาอันใกล้ กลายเป็นเพียงย่านพาณิชย์กรรมที่สำคัญเพียงอย่างเดียวแต่ความเป็นพิพิธภัณฑวัตถุวัฒนธรรมจีน โพนทะเลที่ยังมีชีวิตได้กำลังหายไปทีละนิด ๆ (ชัย โรจนพรทิพย์, 2548)

ย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราชเป็นย่านที่มีประวัติความเป็นมาควบคู่กับการย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนโพ้นทะเล (เกียรติ จิวะกุล และคณะ, 2525) เมื่อชาวจีนโพ้นทะเลอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาในประเทศไทยก็ได้มีการรวมกลุ่มกันก่อตั้งเป็นชุมชนชาวจีนและนำวัฒนธรรมประจำถิ่นเข้ามาในประเทศไทย ปรับเปลี่ยนเข้ากับวัฒนธรรมไทยจนเป็นต้นกำเนิดของชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบัน เมื่อเกิดชุมชนย่อมมีสังคม ย่อมมีการค้าเกิดขึ้น พื้นที่ย่านตลาดเก่าจึงได้กลายมาเป็นพื้นที่ค้าขายรูปแบบตลาดสดนับตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าในปัจจุบันตลาดเก่าดั้งเดิมจะไม่มีอีกต่อไปจากการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยความต้องการในการใช้พื้นที่เริ่มเปลี่ยนไปทำให้ตลาดเก่าดั้งเดิมเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่เชิงพาณิชย์กรรมในลักษณะอื่นที่ไม่ใช่ตลาดสด ตลาดใหม่ หรือตลาดเล่งบ๊วยเอี้ยะที่เป็นส่วนขยายของตลาดเก่าจึงได้รับสืบทอดชื่อตลาดเก่าและเป็นตลาดสดเพียงแห่งเดียวของย่านเยาวราชที่ยังคงดำเนินกิจการอยู่ จากการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยตลาดเล่งบ๊วยเอี้ยะที่ได้รับสืบทอดชื่อตลาดเก่ามา ยังคงเป็นย่านการค้าที่มีความสำคัญรวมถึงยังเป็นย่านที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายจีน ตั้งแต่อดีตที่ปัจจุบันยังคงสืบทอดกิจการของตระกูลเรื่อยมาแม้ว่ายุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาเมืองที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ของย่านตลาดเก่าทำให้ความเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เกิดขึ้น

จากบทบาทของพื้นที่ย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราชตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังคงเป็นย่านพาณิชย์กรรมที่สำคัญ และเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชนคนไทยเชื้อสายจีนที่สืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจีนโพ้นทะเลมาจากรุ่นสู่รุ่น แต่จากการเปลี่ยนแปลงไปของการพัฒนาเมืองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่ของที่อยู่อาศัยที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต (Bergel, E. E., 1968) ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของอาคารร้านค้าในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราชว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะอย่างไร อะไรบ้างที่เป็นสาเหตุและปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในลักษณะนั้น ๆ รวมถึงการศึกษาถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อเตรียมการรับมือหาแนวทางรองรับจากผลของการเปลี่ยนแปลงเพื่อคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์เชิงพื้นที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่ออัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของอาคารร้านค้าในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช
2. เพื่อศึกษาสาเหตุ ปัจจัย และลักษณะที่เป็นองค์ประกอบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่ออัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของอาคารร้านค้าในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ประกอบด้วยการดำเนินการสองส่วนคือ การวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยศึกษาจาก ตำราทางวิชาการ เอกสารงานวิจัย บทความ วารสาร หนังสือพิมพ์ และสื่อสิ่งพิมพ์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับย่านเยาวราช การเปลี่ยนแปลงของการใช้ที่ดิน บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ แนวคิดเรื่องการปรับตัวตามบริบททางสังคม และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และการศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (fieldwork research) ในพื้นที่ย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราชโดยมีวิธีการดำเนินการคือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (in depth interview) จากการสัมภาษณ์แบบทางการจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในย่านเยาวราช ผู้อยู่อาศัยในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช นักท่องเที่ยว จำนวน 15 คน ร่วมกับการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (observations) และแผนที่เดินดิน (Geo-Social Mapping)

ขั้นตอนการวิเคราะห์ที่ได้แก่ การถอดเทปบันทึกเสียง บันทึกข้อมูล อ่านทบทวนข้อมูลอย่างละเอียด เพื่อทำความเข้าใจและให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาทั้งหมด ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการถอดเทปและบันทึกข้อความที่เกี่ยวข้องของผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละรายในภาพรวม จนเกิดความเข้าใจและจับประเด็นหลัก ๆ พร้อมทั้งจัดหมวดหมู่ประเด็นหลักที่ได้มาจากการจัดกลุ่มของข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อหาความเชื่อมโยงกับการศึกษาขยายความ

เชื่อมโยงตีความและหาความหมายเพื่อหาคำอธิบายกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา เพื่อหาข้อสรุปที่เป็นสาระหลักของผลการวิเคราะห์และตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้โดยผู้วิจัยนำข้อความหรือประโยคสำคัญจากคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นของผู้ให้ข้อมูลมาอธิบายให้เกิดความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ โดยเป็นการนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา(descriptive analysis)

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการเก็บข้อมูลผ่านการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในย่านเยาวราช ผู้อยู่อาศัยในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช และการใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมและการสร้างแผนที่เดินดินในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่ออัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของอาคารร้านค้าในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช ผลการวิจัยดังนี้

ย่านตลาดเก่าในอดีตของชุมชนเยาวราชเป็นย่านที่สะท้อนให้เห็นถึงย่านเศรษฐกิจและย่านที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายจีน ย่านเล็ก ๆ ที่มีความสำคัญต่อเยาวราชอย่างมากทั้งการเป็นแหล่งรวมวัตถุดิบเพื่อนำไปประกอบตามเทศกาลต่าง ๆ ตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีน ตลาดสดที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา การรวมกลุ่มทางสังคมเครือข่ายแบบชาวไทยเชื้อสายจีนที่ยังคงแสดงให้เห็นอยู่ รวมถึงการกลายเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจีนที่สำคัญของย่านเยาวราช พื้นที่ตลาดเก่าที่ตั้งอยู่บริเวณใจกลางของย่านเยาวราช เขตสัมพันธวงศ์พื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตติดต่อกับเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ย่านเยาวราชเป็นย่านพื้นที่พาณิชย์กรรมที่สำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีย่านการค้ารายล้อมอย่างแน่นหนา พื้นที่ตลาดเก่าชุมชนเยาวราชมีย่านการค้าที่สำคัญด้วยกัน 4 ย่านคือ ย่านตลาดเก่า ย่านตลาดกรมภูเรศ ย่านตลาดเล่งบัวเอี้ยะ และย่านตลาดสินค้าเครื่องไหว้เจ้า พื้นที่ย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราชเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยอาคารสิ่งปลูกสร้าง ไม่มีที่ว่างเหลือพอให้ใช้ทำกิจกรรมสาธารณะ ลักษณะอาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์ ตึกแถวอาคารขนาดใหญ่ สิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ตลาดเก่าจะเป็นอาคารพาณิชย์กรรมขนาดสองฝั่งของซอยอิสราณภาพ หรือเจริญกรุง 16 ตัวอาคารนั้นจะยังคงลักษณะสภาพดั้งเดิมเอาไว้ในบางส่วนมีการผสมผสานของการสร้างต่อเติมกับอาคารสภาพดั้งเดิมพื้นที่นี้ค่อนข้างเป็นพื้นที่แออัดเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีประวัติอันยาวนานและมีข้อจำกัดในการขยายพื้นที่ ลักษณะการสัญจรในซอยอิสราณภาพ ตลาดเก่าชุมชนเยาวราชนั้นมีการปรับปรุงพื้นผิวการสัญจรด้วยการปูกระเบื้องทั้งเส้นทางความกว้างของถนนอยู่ที่ประมาณ 4 เมตร มีลักษณะการสัญจรเป็นรูปแบบของถนนคนเดิน รถยนต์ไม่สามารถสัญจรเข้ามาในพื้นที่นี้ได้ การสัญจรในพื้นที่นี้จะเป็นการ

สัญจรทางเท้า รถจักรยานยนต์รถเข็นส่งของ ที่สามารถผ่านไปมาในซอยอิสราณภาพแห่งนี้ ทางเดินเท้าสัญจรจะมีความกว้างของทางเดินเท้าประมาณ 1.20 เมตร บางพื้นที่ในย่านตลาดเก่าจะมีการวางแผงขายของยื่นล้ำออกมาบ้างเป็นบางส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์พบว่า ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่มีความหลากหลายของพื้นที่ สามารถแบ่งออกตามช่วงเวลาได้ดังนี้

1.1 ในช่วงเวลากลางวันพื้นที่ตลาดเก่าจะมีกิจกรรมเชิงพาณิชย์ ค้าขายกันอย่างคึกคักสาเหตุมาจากตลาดเก่าชุมชนเยาวราชเป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียงของเยาวราชมาตั้งแต่อดีต ตลาดเก่า ซอยอิสราณภาพ หรือตลาดเล่งบ๊วยเอี้ยะแล้วแต่ผู้คนจะเรียกนั้นเป็นเสมือนหัวใจของเยาวราช ปัจจุบันตลาดเก่าเป็นตลาดสดเดียวที่ยังเหลืออยู่แห่งเดียวของย่านเยาวราชแห่งนี้ ตลาดเก่าชุมชนเยาวราชจึงเป็นพื้นที่ตลาดที่มีความพิเศษแตกต่างจากที่อื่น การค้าของคนดั้งเดิมในพื้นที่ตลาดเก่าชุมชนเยาวราชเริ่มถึงจุดอิมตัวเนื่องจากการค้าขายมาอย่างยาวนานบางส่วนก็ได้ขยายขยายออกไปหรือเลิกกิจการ ภายในพื้นที่มีกิจกรรมค้าขายทั้งขายปลีก ขายส่ง สินค้าอาหารทะเล อาหารสด อาหารแห้ง สินค้าจากต่างประเทศ และต่าง ๆ อีกมากซึ่งสินค้าต่าง ๆ ภายในพื้นที่มีความพิเศษโดดเด่นไม่สามารถพบได้ตลาดย่านแห่งอื่นของกรุงเทพมหานครไม่สามารถหาพบได้ตามตลาดทั่วไป ในวันปกติพื้นที่ตลาดเก่าจะเนืองแน่นไปด้วยคนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่ คนไทย คนไทยเชื้อสายจีน รวมถึงนักท่องเที่ยวเข้ามาแวะเวียนในพื้นที่ตลาดเก่าอย่างไม่ขาดสายตลอดวันทั้งที่เดินทางเข้ามาจับจ่ายซื้อของในย่านตลาดเก่า การเข้ามากราบไหว้สักการะศาลเจ้าเล่งบ๊วยเอี้ยะ หรือวัดมังกรกมลาวาสบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงการเข้ามารับประทานอาหารจีนหลากหลายประเภทในซอยตลาดเก่าแห่งนี้ จากการที่เป็นตลาดที่สำคัญและมีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานจึงเป็นพื้นที่ที่ดึงดูดคนมาแวะเวียนเป็นประจำ อีกทั้งในพื้นที่ตลาดเก่าอาคารร้านค้าต่าง ๆ มีการวางสินค้าที่ล้ำออกมาหน้าร้านค้าของตนเองทำให้ถนนแคบกว่าเดิมทำเหลือเส้นทางในการสัญจรไม่เกิน 1.5 เมตร ผู้ที่มาจับจ่ายใช้สอย รถจักรยานยนต์ รถขนส่งสินค้าจึงมีการสัญจรภายในพื้นที่อย่างเนืองแน่น บางช่วงก็เกิดการจราจรที่ติดขัดจากความหนาแน่นของการสัญจรและเส้นทางการเดินทางที่มีอย่างจำกัด

1.2 เมื่อตกยามเย็น พื้นที่ตลาดเก่าร้านค้าต่าง ๆ จะเริ่มทยอยปิดร้านของตนเอง เก็บสินค้าต่าง ๆ เข้าไปยังร้านทำความสะอาดร้านส่งผลให้บรรยากาศในพื้นที่ตลาดเก่าในยามเย็นจะค่อนข้างมืดกับตอนกลางวัน เงียบเหงา ไม่คึกคัก ร้านค้าบางร้านที่เปิดอยู่ก็จะเตรียมสินค้าของตนเองเพื่อจำหน่ายในวันถัดไป บางร้านค้าก็ทำการพักผ่อนตามอัธยาศัยของตนจึงสามารถเห็นวิถีชีวิตการค้าขายของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ตลาดเก่าอย่างชัดเจน ที่ตกเย็นมาร้านค้าจะแปรสภาพเป็นที่อยู่อาศัย พอเข้ามืดก็เริ่มจัดเตรียมขายของสินค้าของกิจการตนเองระหว่างวันขายสินค้าพื้นที่กลายเป็นตลาดสดที่มีการค้าขายตลอดวันและเมื่อตกเย็นก็เก็บร้านค้าเตรียมของสำหรับวันถัดไปกลายเป็นช่วงเวลาที่พักผ่อนก่อนเตรียมตัวสำหรับวันรุ่งขึ้นที่

จะมาเยือนกลายเป็นวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยในชุมชนตลาดเก่าที่มีการใช้พื้นที่แบบผสมระหว่าง การเป็นย่านการค้าเพื่อการพาณิชย์ และการใช้พื้นที่เพื่ออยู่อาศัย

1.3 ในยามค้าคนชอยอิสราณภาพพื้นที่ตลาดเก่าจะกลายเป็นเส้นทางลัดของ ผู้คนเพื่อเดินทางจากรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล (MRT Blue Line) สถานีวัดมังกร เดินทางมายังถนนเยาวราช และจากถนนเยาวราชเดินทางกลับไปสู่สถานีวัดมังกรเนื่องจากยาม เย็นพื้นที่นี้ไม่มีกิจกรรมทางการค้ากลายเป็นที่อยู่อาศัยของพ่อค้าแม่ค้าในย่านตลาดเก่า การ เดินทางในพื้นที่จึงสะดวกไม่แออัดตั้งแต่เช้าจนถึงกลางวันที่ในพื้นที่จะเต็มไปด้วยผู้คนเดินทางไป มาตลอดทั้งวัน พื้นที่ตลาดเก่าในยามกลางคืนจึงกลายเป็นทางผ่านเพื่อเดินทางมายังถนน เยาวราชในยามกลางคืน มาลิ้มลองความหลากหลายของอาหารที่มีมากมายตั้งแต่อาหารริมทาง ไปจนถึงภัตตาคารเลื่องชื่อตลาดเก่าจึงเป็นเส้นทางเพื่อมาท่องเที่ยวบริเวณถนนเยาวราชต่อไป จากผู้ที่เดินทางมาจากบริเวณถนนเจริญกรุง แต่หากสังเกตให้ดีการเข้ามาในพื้นที่ยามกลางคืน นั้นจะสามารถเห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในย่านเยาวราชแห่งนี้ได้ที่ยังคงวิถีการใช้ชีวิตไม่ ต่างจากสมัยอดีตเป็นวิถีชีวิตของพ่อค้าแม่ค้าดั้งเดิมในย่านนี้

2. เพื่อศึกษาสาเหตุ ปัจจัย และลักษณะที่เป็นองค์ประกอบให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ต่ออัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของอาคารร้านค้าในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช ผลการวิจัยดังนี้

ย่านเยาวราชมีตลาดที่สำคัญได้แก่ตลาดเก่าและเป็นตลาดสดเพียงแห่งเดียวในย่าน เยาวราชแห่งนี้ ตลาดเก่าเปรียบเสมือนเป็นหัวใจของย่านเยาวราชจากการที่เป็นแหล่งรวม วัตถุดิบในการปรุงอาหารจีน สินค้าที่ขายในย่านตลาดเก่าที่มีความหลากหลายแล้วแต่เกี่ยว โยงกับสินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวไทยเชื้อสายจีนไม่ว่าจะเป็น อาหารสด อาหารแห้ง เครื่องเทศ เครื่องปรุงรส ใบชา สินค้าไหว้เจ้าและสินค้าเฉพาะที่ไม่สามารถพบได้ที่ตลาดอื่น ๆ แต่เมื่อเกิดการพัฒนาเมืองและการเปลี่ยนไปของยุคสมัย ผู้อยู่อาศัยในย่านเยาวราชได้เริ่มย้าย ออกไปอยู่อาศัยที่อื่น ๆ ตามการขยายตัวของเมืองจากเหตุผลเรื่องพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยต่อ การอยู่อาศัยจากปัญหาความแออัดและความเสื่อมโทรมของอาคารจึงเกิดการย้ายถิ่นที่อยู่ ออกไปกระจายตามที่ต่าง ๆ พื้นที่ตลาดเก่าได้เริ่มถึงจุดอิ่มตัวจากความเจริญของเมืองทำให้ไม่ จำเป็นต้องเดินทางเข้ามาซื้อสินค้าในย่านตลาดเก่าดั้งเดิม พื้นที่ตลาดเก่าจึงได้ปิดตัวลงไปจาก การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย พื้นที่บริเวณตลาดเก่าดั้งเดิมได้ถูกเปลี่ยนกิจกรรมในพื้นที่ให้ ดำเนินในลักษณะอื่นแทนที่ตลาดสด สิ่งที่ยังหลงเหลือคือส่วนต่อขยายของตลาดเก่าที่คนใน ย่านเยาวราชเรียกกันว่า “ตลาดใหม่” หรือ “ตลาดเล่งบ๊วยเอี้ยะ” ได้สืบทอดชื่อตลาดเก่าและเป็น ตลาดสดที่สำคัญเพียงแห่งเดียวของย่านเยาวราชจนถึงปัจจุบัน

ตลาดเล่งบ๊วยเอี้ยะ หรือตลาดเก่านอกจากการใช้พื้นที่เป็นตลาดสดเพื่อการพาณิชย์ก รมแล้วพื้นที่บริเวณนี้ยังคงเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายจีนดั้งเดิมในย่านเยาวราชอีก ด้วย โดยอาศัยชั้นแรกเป็นพื้นที่ค้าขายและชั้นสองของตึกเป็นที่อยู่อาศัย แต่จากการพัฒนาของ

เมืองและการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ภายในพื้นที่ย่านตลาดเก่าขึ้นข้อมูลจากการสัมภาษณ์สามารถสรุปออกเป็นสองปัจจัยดังนี้

2.1 การขยายตัวของเมืองการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ส่งผลให้ผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมภายในพื้นที่เริ่มเลิกกิจการของตนและย้ายออกไปอาศัยนอกพื้นที่จากเหตุผลเรื่องไม่มีผู้สืบทอดกิจการจากอายุที่มากขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นคือปล่อยพื้นที่ของตนเองให้ผู้อื่นมาเช่าประกอบกิจการต่อผู้ที่เข้ามาแทนมีทั้งชาวไทยและชาวจีนที่มาขายสินค้าจำพวกอาหารสด อาหารแห้ง เครื่องปรุงรส และใบชา ชาวไทยเชื้อสายจีนเดินทางเข้ามาภายในพื้นที่น้อยลงจากการพัฒนาของเมืองทำให้สามารถเลือกซื้อสินค้าใกล้เคียงทดแทนได้บริเวณตลาดใกล้ที่อยู่อาศัยหรือห้างสรรพสินค้าที่มีความสะดวกกว่า ผู้ประกอบการดั้งเดิมที่ยังดำเนินกิจการอยู่มีความพยายามปรับปรุงร้านค้าของตนตามสมัยนิยมหรือมีลูกหลานสืบทอดกิจการต่อจากรุ่นของตนเอง

2.2 การเปลี่ยนแปลงประเภทของธุรกิจ เมื่อร้านค้าดั้งเดิมเลิกกิจการไปย่อมเกิดความเปลี่ยนแปลงของธุรกิจภายในพื้นที่จากการที่การท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทในย่านเยาวราช ธุรกิจสมัยใหม่จึงเข้ามายังพื้นที่ตลาดเก่ามีร้านค้าจำพวกร้านอาหารเข้ามายังพื้นที่เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา เครื่องปรุง ใบชา ที่นำเข้ามาจากประเทศจีน นอกจากนั้นสินค้าบางประเภทก็เริ่มจางหายไปเนื่องจากคนสมัยใหม่ไม่นิยมปรุงอาหาร อยู่เป็นครอบครัวเล็ก อาหารบางประเภทจึงไม่ได้รับความนิยมก็ค่อย ๆ จางหายไป ย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราชเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่จากการที่เป็นที่อยู่อาศัยและร้านค้า ค่อย ๆ เปลี่ยนไปเป็นร้านค้าเพียงอย่างเดียว ร้านค้าสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ร้านค้าดั้งเดิมที่ย้ายออกไปจากการที่เยาวราชเป็นย่านเศรษฐกิจผนวกกับการเข้ามามีบทบาทของการท่องเที่ยว ย่านตลาดเก่าย่านการค้าดั้งเดิมของเยาวราชจึงมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องของสังคมและวัฒนธรรม ร้านค้าดั้งเดิมและร้านค้าสมัยใหม่ไม่มีความสัมพันธ์เหมือนดังแต่ก่อนปัจจุบันจะเป็นลักษณะต่างคนต่างอยู่ ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกัน แต่การเข้ามาของร้านค้าสมัยใหม่ก็เป็นการเพิ่มสีสันให้กับย่านตลาดเก่าดึงดูดให้ย่านตลาดเก่ามีความหลากหลาย นอกจากนั้นการพัฒนาของเมืองทำให้เยาวราชมีรถไฟฟ้าใต้ดินเกิดขึ้น การท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญอย่างมากจากการที่เข้าถึงพื้นที่เยาวราชได้สะดวกกว่าเดิม ย่านตลาดเก่าเองก็อยู่ติดกับพื้นที่ของรถไฟฟ้าใต้ดินจึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในพื้นที่ แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงแต่อัตลักษณ์ของย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราชนั้นยังคงเป็นย่านการค้าย่านที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายจีนดั้งเดิมไม่เปลี่ยนแปลงไป ยังคงเป็นย่านที่คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในพื้นที่เยาวราชไว้ไม่เปลี่ยนแปลง แม้ว่าจะมีร้านค้าสมัยใหม่เข้ามาต่างก็ช่วยเสริมสร้างให้ย่านตลาดเก่ายังคงอยู่ได้ต่อไป เป็นย่านการค้าย่านที่อยู่อาศัยที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวไม่สามารถพบเห็นได้ที่ใดในกรุงเทพมหานคร

อภิปรายผล

การศึกษารั้วนี้ได้สามารถอภิปรายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่ออัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของอาคารร้านค้าในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช สามารถอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

การเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่าเยาวราชภายใต้แนวคิดการเปลี่ยนแปลงของเมือง และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (สุริชัย หวันแก้ว, 2538) เป็นผลให้พื้นที่ตลาดเก่ามีความเปลี่ยนแปลงไปมากจากอดีต ไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพ และทางสังคมและวัฒนธรรม ข้อมูลภาคสนามชี้ชัดว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราชเกิดจากการพัฒนาของเมืองซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ตลาดเก่าชุมชนเยาวราชมากที่สุด การกลายเป็นเมืองส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพไปสู่กิจกรรมภายในพื้นที่และชุมชนใกล้เคียง (Abd Aziz, N. N. et al., 2012) ย่านตลาดเก่าตั้งแต่อดีตเป็นย่านการค้าแห่งแรก ๆ ของกรุงเทพมหานคร โดยเป็นทั้งที่อยู่อาศัยและย่านการค้าของชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย จากการย้ายเข้ามาชาวจีนได้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม และนำวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นของตนมาเผยแพร่ในประเทศไทยเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรม การปรับตัวทางสังคมจนเป็นต้นกำเนิดของชาวไทยเชื้อสายจีนในกรุงเทพมหานคร ย่านตลาดเก่าเป็นหนึ่งในย่านเก่าแก่ย่านหนึ่งของเยาวราชที่ยังคงมีผู้อยู่อาศัยชาวไทยเชื้อสายจีนรวมทั้งประกอบกิจการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ แม้ว่าย่านตลาดเก่าในปัจจุบัน หรือคนในพื้นที่รู้จักกันในชื่อ “ตลาดใหม่” หรือ “ตลาดเล่งบ๊วยเอี้ยะ” จะเป็นส่วนขยายจากตลาดเก่าเดิมอีกทีแต่จากการพัฒนาของเมือง การที่พื้นที่ย่านเยาวราชเป็นพื้นที่ใจกลางเมือง พื้นที่เศรษฐกิจเก่าแก่ที่สำคัญของกรุงเทพมหานครส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของย่านตลาดเก่าที่ต้องปิดตัวไปจากการเวียนคืนที่ดินของเอกชนรายใหญ่ในย่านเยาวราช ตลาดเก่าในปัจจุบันจึงกลายเป็นตลาดสดเพียงแห่งเดียวของย่านเยาวราชที่ยังคงสืบทอด แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนผ่านการประกอบอาชีพค้าขาย สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวจีนที่ขึ้นชื่อเรื่องการทำการค้าแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอาคารร้านค้าในพื้นที่ การย้ายออกของคนดั้งเดิมในย่านตลาดเก่า เจ้าของกิจการดั้งเดิมและผู้อยู่อาศัยก็มีความพยายามในการปรับปรุงรูปแบบทางธุรกิจให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยปัจจุบันและสามารถรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเยาวราช เพื่อให้อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ สังคม และวัฒนธรรมของย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราชก็ยังได้รับการสืบทอดต่อไป

2. เพื่อศึกษาสาเหตุ ปัจจัย และลักษณะที่เป็นองค์ประกอบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่ออัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของอาคารร้านค้าในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช สามารถอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

การย้ายเข้ามาของคนกลุ่มใหม่ทั้งในรูปของคนอยู่อาศัยและคนที่มาทำการค้าเนื่องจากความเป็นตลาดเยาวราชสามารถดึงดูดลูกค้าเข้ามาได้นั้นก็ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เช่นกัน เช่น ราคาที่ดินที่แพงขึ้น ความหนาแน่นของประชากรในพื้นที่ไม่เฉพาะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพแต่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมและวัฒนธรรมเช่นกัน (Ragab El-Ghannam, Asharf, 2001) จากคนจีนซึ่งส่วนมากเป็นแต่จิวที่อพยพมาดั้งเดิมในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ (ปิยนารถ บุนนาค, 2539) เป็นทั้งคนไทยที่ย้ายเข้าไป คนจีนรุ่นที่สองและสามซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีน และคนจีนจากแผ่นดินใหญ่ที่เพิ่งเข้ามาทำการค้าขายในตลาด นอกจากนี้ประเภทของธุรกิจที่เปลี่ยนไปทั้งจากการเปลี่ยนเจ้าของ และการปรับตัวของเจ้าของเดิมให้มีความเป็นสมัยใหม่มากขึ้นส่งผลต่อกิจกรรมและอัตลักษณ์ของคนจีน และที่มากกว่านั้นการใช้พื้นที่ตลาดในช่วงกลางวันและกลางคืนที่แตกต่างจากการเกิดขึ้นของรถไฟฟ้า ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามร้านค้าดั้งเดิมในตลาดและในเขตพื้นที่ชุมชนเยาวราชที่มีการเปลี่ยนแปลงไปส่วนหนึ่งเดิมจากความตั้งใจของเจ้าของร้าน ในการต้องการอยู่รอดในพื้นที่ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใต้ความต้องการคงอัตลักษณ์ของชุมชนจีน และย่านเก่าแก่วั ในรูปแบบใหม่ ซึ่งส่งผลอย่างชัดเจนกับการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ที่กลายเป็นสากลมากขึ้น ตอบสนองต่อกระแสของโลกมากขึ้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า ย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราชเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในย่านพื้นที่ตลาดเก่าจากการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย การพัฒนาของเมือง ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในพื้นที่ พื้นที่ศึกษาย่านตลาดเก่าเป็นย่านการค้าตลาดสด อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ยังคงเป็นย่านเศรษฐกิจที่มากไปด้วยร้านค้าหลากหลายประเภท เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราชดั้งเดิมที่ประกอบอาชีพค้าขาย แม้จะมีการเข้ามาใหม่ของผู้ประกอบการรายใหม่ที่เข้ามาในพื้นที่ แต่ไม่ได้ส่งผลกระทบอะไรระหว่างกันกลับเป็นการช่วยให้ย่านตลาดเก่ามีความหลากหลายที่มากขึ้นช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ยังคงเป็นย่านการค้า ย่านที่อยู่อาศัยที่มากไปด้วยวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนดั้งเดิมสามารถสรุปได้ดังนี้ 1.) ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบชาวไทยเชื้อสายจีน วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ช่วยเชื่อมผู้คนในพื้นที่ไว้ด้วยกัน ความสัมพันธ์ในเครือญาติที่เป็นสิ่งจำเป็นให้พื้นผิอุปสรรคที่เกิดขึ้นและทำให้สามารถคงอัตลักษณ์ในรูปแบบใหม่ๆ ที่แสดงออกถึงความเป็นจีนได้ 2.) การทำวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาพื้นที่บริเวณตลาดกรมภูเรศอันเป็นพื้นที่ติดกับย่านตลาดเก่า รวมถึงการศึกษาในเรื่องของที่อยู่อาศัยของแรงงานที่เป็นพื้นฐานของการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของย่านเยาวราช

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ โล่เพชรรัตน์. (2560). ตำนานลูกหลานมังกรในแผ่นดินสยาม. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ลูกบาศก์ห้าสิบสี่.
- เกียรติ จิระกุล และคณะ. (2525). ตลาดในกรุงเทพฯ การขยายตัวและพัฒนาการ. ใน รายงานผลการวิจัยเงินทุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรัส พรหมอยู่. (2520). ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ชัย โรจนพทธิภัย. (2548). ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพย์สุคนธ์ สุปิน. (2547). แนวทางการใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรมเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บริษัทซีคอนกรุ๊ป. (2540). แผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ / เสนอสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: บริษัทซีคอนกรุ๊ป.
- ประวิทย์ พันธุ์วิโรจน์. (2545). เส้นทางเมืองจิว ทำเลมังกรทอง "คู่มือท่องเที่ยวไขนันทาวน". กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือฯ.
- ปิยนารถ บุนนาค. (2539). สำเพ็ง : ประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีนในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุดารา สุฉฉายา. (2547). กรุงรัตนโกสินทร์เมืองวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สารคดี.
- สมน โรจนะสิริ. (2528). การศึกษาการใช้ที่ดินเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2538). สังคมและวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Abd Aziz, N. N. et al. (2012). The Effects of Urbanization towards Social and Cultural Changes among Malaysian Settlers in the Federal Land Development Schemes (FELDA), Johor Darul Takzim. Procedia – Social and Behavioral Sciences, 68(12/12), 910-920.
- Bergel, E. E. (1968). Urban Sociology. (Classic Reprint). New York: McGraw-Hill.

Ragab El- Ghannam, Asharf. (2001) . Modernisation in Arab Societies: The Theoretical and Analytical View. International Journal of Sociology and Social Policy, 21(11/12), 99-131.

การประเมินผลกองทุนพัฒนาบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี*

EVALUATION OF THAI WOMEN EMPOWERMENT FUNDS IN SURATTHANI PROVINCE

บุษยามาส คุ่มนัย

Bussayamas Khumnuy

พลกฤต แสงอาวุธ

Ponlakrit Sangarwut

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

E-mail: priew_holy@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการประเมินผลกองทุนพัฒนาบาทสตรี 2) เปรียบเทียบการประเมินผลกองทุนพัฒนาบาทสตรี จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน 3) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกองทุนพัฒนาบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สมาชิกกองทุนพัฒนาบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 286 คน โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ รองผู้ว่าราชการจังหวัดที่ได้รับมอบหมาย ปลัดจังหวัด พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พัฒนาการจังหวัด และหัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน จำนวน 5 คนโดยการเลือกแบบเจาะจง ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาผลการวิจัยพบว่า 1) การประเมินผลกองทุนพัฒนาบาทสตรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับ ดังนี้ ด้านกระบวนการ ด้านด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า และด้านผลผลิต 2) เปรียบเทียบการประเมินผลกองทุนพัฒนาบาทสตรี จำแนกตามระดับการศึกษา รายได้ และภูมิสำเนา พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จำแนกตามอายุและอาชีพ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) แนวทางการพัฒนากองทุนพัฒนาบาทสตรี ควรมีส่งเสริมองค์ความรู้ในเรื่อง การบริหารจัดการหนี้ การจัดการบัญชี การเขียนขออนุมัติโครงการ ประเภทเงินทุนหมุนเวียนและเงินอุดหนุน รวมไปถึงการ

* Received 23 April 2021; Revised 15 May 2021; Accepted 1 June 2021

ดำเนินงานต่าง ๆ ของกองทุนพัฒนาบาทสตรี ให้กับเจ้าหน้าที่และสมาชิกกองทุนพัฒนาบาทสตรี รวมถึงควรมีการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อทุกช่องทางเพื่อให้สตรีสามารถรับรู้ข่าวสารและสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้เพื่อนำไปประกอบอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นต่อไป

คำสำคัญ : การประเมินผล, กองทุนพัฒนาบาทสตรี, จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Abstract

The purpose to this study were to 1) study the evaluation of Thai women empowerment funds, 2) compare the evaluation of Thai women empowerment funds, which classified according to personal information, 3) study guidelines for development about the evaluation of Thai women empowerment funds in Suratthani province. (Population): member Thai women empowerment funds was 286 Persons by selecting a purposive sampling using questionnaires as a research tool and collected data. The data were then analyze with descriptive statistic. The qualitative research key informant was Vice Governor of Suratthani province, Deputy Governor of Suratthani province, Head of Develop Social and Human Security Surat Thani Provincial office, Chief of Suratthani CD Province office, and Head of Development Promotion of Suratthani CD Province office form 5 persons by purposive sampling using interview as research tool and collected data using analyze content. The research found that 1) the evaluation of Thai women empowerment funds in Suratthani province which the overall was moderately level 2) The comparison of the evaluation of Thai women empowerment funds in Suratthani province according to ages, occupations which was overall significantly different at statistical level of 0.05 classified by level of education, income, domicile, and the overall was not different 3) The guidelines for development the evaluation of Thai women empowerment funds in Suratthani province support about debt management, accounting management, writing project for approval, type of working capital, and grant-in-aid, and the operation of Thai women empowerment funds to all staffs concerned, and including members of Thai women empowerment funds for solving outstanding debt. It has to give importance public relations through social media all channels suitable the present for promote women reaching source of investment for making a living, and make more income.

Keywords: Evaluation, Thai women empowerment funds, Suratthani Province

บทนำ

จากผลกระทบจากเศรษฐกิจตกต่ำจากทั่วโลกก่อให้เกิดปัญหาการว่างงาน โดยเฉพาะอัตราการว่างงานทั่วประเทศมีจำนวนผู้ว่างงานถึง 4,910,000 คน พบว่าเป็นเพศหญิง จำนวน 2,455,000 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) และรายได้ที่ลดลง จะเห็นได้ว่า การช่วยเหลือเยียวยาจากรัฐ ไม่ได้คำนึงถึงมิติเพศสภาพ และผู้หญิงต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติด้วยตนเอง หลายครอบครัวต้องมีภาระหนี้สิน และเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้ผู้หญิงย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ นโยบายที่รัฐกำหนดขึ้น บางครั้งไม่ได้เลือกปฏิบัติหรือกีดกัน แต่ผลที่เกิดขึ้นอาจจะเป็นการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงทางอ้อม เช่น การช่วยเหลือประชาชนรายได้ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และมีมาตรการออกเช็ค 2000 บาทให้กับผู้มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาทต่อเดือน ทั้งหญิงชาย ที่เป็นแรงงานในระบบสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือนี้ได้อย่างเสมอภาคกัน แต่ปรากฏว่า แรงงานนอกระบบ ซึ่งมีผู้หญิงถึงร้อยละ 60-70 ต้องตกหล่นไปจากมาตรการดังกล่าวผู้หญิงมักจะเป็นแรงงานในภาคการผลิตที่มีผลตอบแทนน้อยกว่าชาย หากพิจารณาตำแหน่งของผู้หญิงในแรงงานนอกระบบในห่วงโซ่การผลิตสินค้า พบว่าผู้หญิงเป็นแรงงานการผลิตในขั้นตอนที่ได้รับค่าตอบแทนต่ำ (อุษา เลิศศรีสันทัต, 2560)

จากปัญหาที่เกิดขึ้นต่อสตรีในวันนี้ การขาดโอกาสในสังคม ปัญหาการถูกเลือกปฏิบัติ และที่สำคัญโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของสตรีมีน้อย ซึ่งต้องส่งเสริมและพัฒนาอีกมาก ดังนั้น “กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี” จึงถูกจัดเป็นนโยบายของรัฐบาลโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับและเสริมศักยภาพสตรีในทุกมิติด้วยการนำศักยภาพ และความแตกต่างระหว่างหญิงชายซึ่งนับว่าเป็นพลังสังคมอย่างหนึ่งที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ มาใช้อย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งเพื่อพัฒนาและขยายศักยภาพบทบาทสตรีให้เป็นพลังทางสังคมที่เข้มแข็ง สามารถช่วยนำพาและร่วมสร้างสังคมไปสู่ความเสมอภาคอย่างสร้างสรรค์และมีสันติสุขอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชาย สำหรับการดำเนินงานดังกล่าว รัฐบาลจะทำงานร่วมกับองค์กรสตรีตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ เพื่อให้โอกาสสตรีในทุกพื้นที่ทุกชุมชนได้มีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา เพื่อสตรีทุกคน โดยความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรสตรีต่างๆ ในการขับเคลื่อนกองทุน เพื่อให้สตรีทุกคนได้ใช้ประโยชน์จากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ในการมีส่วนร่วมสร้างสรรค์พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (สำนักงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี, 2556)

จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีจำนวนสตรีที่มีอายุ 15 ปี ขึ้นไป ซึ่งเป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงานจำนวนกว่า 427,000 คน และเป็นสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จำนวน 181,802 คน จากทั้ง 19 อำเภอ พบว่าสังคมส่วนใหญ่เป็นสังคมเมืองกึ่งชนบท ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย และรับจ้าง อีกทั้งยังมีอัตราผู้ว่างงานอีกกว่า 7,836 คน ซึ่งเป็นเพศหญิง

จำนวน 4,467 คน และมีสถานภาพหย่า จำนวน 1,809 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) ซึ่งการส่งเสริมอาชีพมีไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึง จึงต้องอาศัยงบประมาณจากรัฐบาลเข้ามาสนับสนุนในการประกอบอาชีพ ซึ่งจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับการจัดสรรงบประมาณกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจากรัฐบาล จำนวน 39 ล้านบาท เพื่อใช้ในการพัฒนาศักยภาพสตรี สร้างโอกาสให้สตรีเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ และได้มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการกลั่นกรองและติดตามการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอ คณะทำงานขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัด และคณะอนุกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีระดับจังหวัด การดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรียึดแนวทางตามระเบียบและคู่มือการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี (สำนักงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี, 2559) เนื่องจากการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีเป็นเรื่องใหม่ อีกทั้งมีความคิดเห็นแตกต่างหลากหลาย เมื่อได้มีการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ปัญหาต่างๆ เช่น การเข้าถึงแหล่งเงินในการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เป็นไปแบบไม่ทั่วถึง บางอำเภอได้มาก บางอำเภอได้น้อย บางอำเภอไม่ได้เลย โครงการที่สมาชิกเสนอคณะกรรมการใช้หลักเกณฑ์อย่างไรในการพิจารณา ที่ไม่อนุมัติเพราะเหตุผลอะไร เพื่อเป็นการศึกษาแนวทางการพัฒนากองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงทำวิจัยเรื่องการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี ถ้าการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีประสบความสำเร็จ จะส่งผลในการสร้างโอกาสให้สตรีเข้าถึงแหล่งเงินทุน สำหรับการลงทุน เพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ พัฒนาศักยภาพสตรี แต่ถ้าโครงการไม่ประสบความสำเร็จก็จะส่งผลให้เกิดปัญหาหนี้สินของชาวบ้านที่พอกพูนมากขึ้น ปัญหาการกู้เงินไปใช้จ่ายใช้สอยในสิ่งที่ไม่เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและการปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อเปรียบเทียบการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสม (Mixed Method) เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ

โดยทำการเก็บข้อมูลแบบเจาะจง ใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ โดยทำการศึกษาสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ในพื้นที่ 18 อำเภอ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน คือ สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวนทั้งหมด 286 คน

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม มี 3 ตอน ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามสถานภาพทั่วไป โดยถามเกี่ยวกับอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และภูมิลำเนาปัจจุบัน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิดให้เลือกตอบ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และและด้านผลผลิต มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.80

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนากองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) ของแบบสอบถามโดยนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จไปเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ในแบบสอบถาม โดยได้ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 0.87 และหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) เมื่อผู้วิจัยได้แก้ไขเครื่องมือเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงนำเครื่องมือไปทดลอง (Try Out) เพื่อหาความวางใจได้ (Reliability) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะสำรวจหรือเก็บข้อมูลจริง จำนวน 30 คน และเมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลได้ครบตามจำนวนแล้วจึงนำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยค่า Alpha (α) ของ Cranach's Alpha โดยในการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α - Coefficient) ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยสรุป แบบสอบถามโดยรวมทั้งฉบับ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา 0.91

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ 1) ผู้ศึกษานำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีส่งถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล ณ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ทั้ง 18 อำเภอที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 2) ผู้ศึกษาลงพื้นที่เก็บแบบสอบถามจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ทั้ง 18 อำเภอ 3) เมื่อได้รับแบบสอบถามคืน ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล และนำแบบสอบถามไปทำการวิเคราะห์ผลการศึกษาต่อไป

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ศึกษาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS for Windows Version 17.0 เพื่อการวิเคราะห์ค่าสถิติที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาดังนี้

1.4.1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และภูมิถิ่นอาศัยปัจจุบัน ใช้วิธีการวิเคราะห์โดยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) นำเสนอในรูป ตารางประกอบการอธิบาย

1.4.2 วิเคราะห์ระดับการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี ของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วยด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) นำเสนอในรูปตารางประกอบการอธิบาย

1.4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานีของผู้ตอบแบบสอบถามทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติ T-Test + One Way ANOVA

1.4.4 วิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลหลักใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย รองผู้ว่าราชการจังหวัดที่ได้รับมอบหมาย ปลัดจังหวัด พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พัฒนาการจังหวัด และหัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน จำนวน 5 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนากองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี มี 2 ตอน

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปโดยถามในประเด็นต่อไปนี้ คือ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ระยะเวลาที่ปฏิบัติงาน ตำแหน่งงาน และระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 แนวทางในการพัฒนากองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษานำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีส่งถึง รองผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปลัดจังหวัดสุราษฎร์ธานี พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสุราษฎร์ธานี พัฒนาการจังหวัดสุราษฎร์ธานี และหัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน เพื่อขอความร่วมมือจัดเก็บข้อมูลการวิจัย ผู้ศึกษาทำการสัมภาษณ์ด้วยตัวเอง โดยใช้คำถามปลายเปิด ดำเนินการวิจัยดังนี้

2.3.1 ขออนุญาตและนัดหมายกลุ่มตัวอย่างเพื่อทำการสัมภาษณ์

2.3.2 แนะนำตัวและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์

2.3.3 ผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเป้าหมาย โดยจัดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

2.3.4 นำแบบสอบถามที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความสมบูรณ์และถูกต้องและนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตีความและวิเคราะห์ข้อมูล

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

2.4.1 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ

2.4.2 นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

2.4.3 วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบบริบท

2.4.4 สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = 286)	ร้อยละ
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	19	6.6
30-39 ปี	94	32.8
40-49 ปี	143	50
50 ปีขึ้นไป	30	10.6
รวม	286	100.00
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	74	25.8
มัธยมศึกษา/ปวช.	97	33.9
อนุปริญญา/ปวส.	56	19.5
ปริญญาตรี	59	20.8
อื่น ๆ โปรดระบุ.....	-	-
รวม	286	100.00

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = 286)	ร้อยละ
อาชีพ		
ข้าราชการ	50	17.4
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	27	9.4
เกษตรกร	123	43.0
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	42	14.6
นักเรียน/นักศึกษา	3	1.3
แม่บ้าน	33	11.6
อื่นๆ โปรดระบุ.....	8	2.7
รวม	286	100.00
รายได้		
ต่ำกว่า 10,000	28	9.7
10,001 – 15,000	45	15.7
15,001 – 20,000	52	18.1
20,001 บาทขึ้นไป	161	56.5
รวม	286	100.00
พื้นที่อำเภอ		
เมืองสุราษฎร์ธานี	8	2.4
กาญจนดิษฐ์	24	8.3
ดอนสัก	7	2.4
เกาะสมุย	1	0.3
เกาะพะงัน	59	20.6
ไชยา	14	4.8
ท่าชนะ	41	14.3
คีรีรัฐนิคม	38	13.2
บ้านตาขุน	1	0.3
พนม	4	1.3
ท่าฉาง	3	1.0
บ้านนาสาร	9	3.1
บ้านนาเดิม	9	3.1
เคียนซา	7	2.4
เวียงสระ	3	1.0
พุนพิน	9	3.1
ชัยบุรี	4	1.3
วิภาวดี	39	17.1
รวม	286	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 40-49 ปี มีระดับ

การศึกษา มัธยมศึกษา/ปวช. ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้ 20,001 บาทขึ้นไป และมี ภูมิสำเนาอยู่อำเภอเกาะพะงัน มากที่สุด

1. ผลการวิเคราะห์ระดับการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตัวชี้วัดการประเมิน	ระดับการประเมิน		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านบริบท	3.44	.56	มาก
2. ด้านปัจจัยนำเข้า	3.34	.73	ปานกลาง
3. ด้านกระบวนการ	3.45	.42	มาก
4. ด้านผลผลิต	3.28	.58	ปานกลาง
ภาพรวม	3.38	.57	ปานกลาง

จากตารางที่ 2 การประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.38) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านกระบวนการ ($\bar{X}$ = 3.45) ด้านบริบท ($\bar{X}$ = 3.44) ด้านปัจจัยนำเข้า ($\bar{X}$ = 3.34) และผลผลิต ($\bar{X}$ = 3.28) ตามลำดับ

ผลการศึกษาการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี รายด้าน พบว่า

1.1 ด้านบริบท พบว่า สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามรายชื่อจากมากไปหาน้อย คือ เป้าหมายของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี มีความเหมาะสมชัดเจน รูปแบบการดำเนินงาน โครงการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีมีความเหมาะสม การเตรียมความพร้อมของโครงการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีเป็นโครงการที่จำเป็นในสภาวะสังคมปัจจุบัน คณะกรรมการและสมาชิกมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี โครงการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีเป็นโครงการที่มีความจำเป็นต่อสมาชิก และวัตถุประสงค์ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี มีความเหมาะสมชัดเจน

1.2 ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับตามรายชื่อจากมากไปหาน้อย คือ คณะทำงานขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดที่ได้รับการแต่งตั้งมีความเหมาะสม คณะอนุกรรมการกลั่นกรองและติดตามการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี อำเภที่ได้รับการแต่งตั้งมีความเหมาะสม คณะทำงานขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตำบลมีความเหมาะสมในการให้ความรู้ คำแนะนำ ชี้แจง แก่สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนมีความเหมาะสมในการให้ความรู้ คำแนะนำ ชี้แจงแก่สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี สถานที่ทำการ วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยี ของสำนักงานเลขานุการ

คณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีระดับจังหวัด มีความเหมาะสม คณะทำงานขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดมีความเหมาะสมในการให้ความรู้ คำแนะนำ ชี้แจง แก่สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี และเงินที่ได้รับการจัดสรรเงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีให้แก่จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 39 ล้านบาท มีความเหมาะสม

1.3 ด้านกระบวนการ พบว่า สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามรายชื่อจากมากไปหาน้อย คือ หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาอนุมัติโครงการให้กับสมาชิก มีความเหมาะสม เสมอภาพและเป็นธรรม จำนวนเงินที่ได้อนุมัติสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ให้แก่ กลุ่มสมาชิก กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีเพื่อดำเนินงานมีความเหมาะสมเพียงพอ การปฏิบัติหน้าที่และดำเนินงานของทำงานขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัด มีความโปร่งใส ยุติธรรม และตรวจสอบได้ การรวมกลุ่มของสมาชิกตั้งแต่ 5 คน ขึ้นไป เพื่อขอรับการ สนับสนุน จากกองทุน เพื่อดำเนินโครงการ/กิจกรรม มีความเหมาะสม คณะกรรมการกลั่นกรองและติดตามการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอ/คณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีระดับจังหวัด มีการติดตามและรายงานผลการดำเนินงานหลังจากสมาชิกได้รับเงินกู้จากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เป็นไป อย่างสม่ำเสมอ เช่น เอกสาร สื่อวิทยุ โทรทัศน์ และคณะกรรมการกลั่นกรองและติดตามการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอ/คณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีระดับจังหวัด ได้อนุมัติ และสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียน/เงินอุดหนุน โครงการให้แก่สมาชิก เป็นไปสะดวกอย่างรวดเร็วและทันเวลา

1.4 ด้านผลผลิต พบว่า สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับตามรายชื่อจากมากไปหาน้อย คือ การกักเงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีสามารถสร้างโอกาสให้สตรีเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายขึ้น สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีมีรายได้เพิ่มขึ้น ได้รับการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมการมีงานทำ สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีสามารถนำเงินจากกองทุนพัฒนาบทบาทไปใช้ดำเนินโครงการ/กิจกรรม ในการแก้ไขปัญหา ของสตรีได้อย่างเหมาะสม การประเมินคุณภาพชีวิตของสมาชิกในหมู่บ้าน/ชุมชน ดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีสามารถสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ และสังคมให้สตรีในหมู่บ้าน/ชุมชน ได้ การกักเงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีสามารถนำไปประกอบอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้เพิ่มขึ้น และกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีสามารถเป็นแหล่งเงินทุนให้กับสมาชิกอย่างทั่วถึง เหมาะสม เพียงพอ และเป็นธรรม

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการประเมินผลกองทุนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามข้อมูลทั่วไป พบว่า

2.1 ผลการเปรียบเทียบการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามอายุ พบว่า โดยรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านกระบวนการ ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า และด้านผลผลิต แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ผลการเปรียบเทียบการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานีจำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านปัจจัยนำเข้าด้านกระบวนการและด้านผลผลิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

2.3 ผลการเปรียบเทียบการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานีจำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 ผลการเปรียบเทียบการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามรายได้ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และ ด้านผลผลิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

2.5 ผลการเปรียบเทียบการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามภูมิสำเนา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านบริบท แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

3. แนวทางในการพัฒนากองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ควรสนับสนุนองค์ความรู้ในเรื่อง การบริหารความเสี่ยง การบริหารจัดการหนี้ การจัดการบัญชี การเขียนขออนุมัติโครงการ ประเภทเงินทุนหมุนเวียนและเงินอุดหนุน รวมไปถึงการดำเนินงานต่าง ๆ ของกองทุนพัฒนาสตรีให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาหนี้ค้ำชำระ อีกทั้งควรให้ความสำคัญในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ Social Media ทุกช่องทางให้เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน รณรงค์ให้สตรีที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไปมาสมัครเป็นสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อส่งเสริมให้สตรีได้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งทุน เพื่อนำไปประกอบอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นต่อไป

แนวทางการพัฒนาการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี รายด้านพบว่า

ด้านบริบท “คือ การบริหารความเสี่ยง ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงความเสี่ยงที่เกิดจากกิจกรรมการบริหารธุรกิจ แต่เป็นการบริหารความเสี่ยงในเรื่องของความสามารถในการคืนทุน หรือความสามารถของลูกหนี้ ในการชำระคืนของลูกหนี้ ซึ่งคณะอนุกรรมการฯ ควรพิจารณาให้

ความสำคัญ ควรมีการประเมินความสามารถของการชำระหนี้เป็นระยะ ๆ อีกทั้งยังต้องควรลงพื้นที่สังเกตบริบทของผู้กู้” (พิสิษฐ์ พูลพิพัฒน์, 2562)

ด้านปัจจัยนำเข้า “งบประมาณที่ได้มาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้มาจากหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 39 ล้านบาท ซึ่งจัดสรรมาให้สมาชิกได้กู้ยืมนำไปประกอบอาชีพ เพื่อสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ ซึ่งตรงตามวัตถุประสงค์ของกองทุน หากได้รับมากเกินไป อาจจะทำให้สมาชิกใช้เงินเกินความจำเป็น และอาจส่งผลต่อการใช้นี้ได้ในอนาคตและสิ่งที่สำคัญควรนำหลัก 4M เข้ามาประยุกต์ใช้ด้วย เพื่อให้การใช้จ่ายเงินของกองทุนตามโครงการหรือกิจกรรมบรรลุตามวัตถุประสงค์” (ไพศิษฐ์ อินทรโยธา, 2563)

ด้านกระบวนการ “ควรกำหนด กฎ ระเบียบ หรือกติกา ในการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในทางปฏิบัติ และต้องมีหลักฐานเชิงประจักษ์ในการสร้างความเข้าใจแก่คณะกรรมการกลั่นกรองระดับอำเภอ และคณะกรรมการกลั่นกรองระดับจังหวัด” (วาทกานต์ ช่อแก้ว, 2562)

ด้านผลผลิต “ควรพัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้ผ่านทางช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกทราบและเข้าใจวัตถุประสงค์ของกองทุนฯ พัฒนาวិธีการพิจารณาโครงการโดยให้มีความเหมาะสมระหว่างวงเงินกู้กับกิจกรรมที่ขอกู้ให้มีความสัมพันธ์กัน และกลุ่มเป้าหมาย ให้พิจารณาให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มเยาวชน วัยแรงงาน ผู้สูงอายุ ให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรม” (พิสิษฐ์ พูลพิพัฒน์, 2562)

อภิปรายผล

1. การประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านบริบท พบว่าสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีระดับความคิดเห็นภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งจากแนวคิดของ ปยุตฺตา จันทรเส็ง การประเมินโครงการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตตำบลบ่อ อำเภอลុង จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัย พบว่า ระดับการประเมินโครงการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านบริบท พบว่าในภาพรวมคณะกรรมการให้ระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีระดับความคิดเห็นภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ปยุตฺตา จันทรเส็ง, 2557) ซึ่งจากแนวคิดของ สายฝน โนบิง ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประเมินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีชุมชนกล้วยกลาง ตำบลกล้วยแพะ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง จากการศึกษาวิจัย พบว่า ด้านปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากมีอุปสรรคต่อการดำเนินงานกองทุน คือ วัสดุอุปกรณ์มีไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานของกองทุน งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก ด้านกระบวนการ พบว่า สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (สายฝน โนบิง, 2557) ซึ่งจากแนวคิดของ เสาวภา ศรีสว่าง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินผลโครงการเรียนฟรี เรียนดี อย่างมีคุณภาพของ

โรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานครในเขตตลิ่งชัน จากการวิจัยพบว่า การประเมินด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต อยู่ในระดับมาก ด้านผลผลิต พบว่า สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (เสาวภา ศรีสว่าง, 2555) ซึ่งจากแนวคิดของ มรรษมน บัวภา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินผลกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กรณีศึกษาอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี จากการวิจัยพบว่า 1. การประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ ปรากฏว่า สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเห็นด้วยปานกลาง จากผลลัพธ์จากโครงการ โดยเห็นว่าโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นโครงการที่มีประโยชน์ ทำให้ประชาชนมีเงินทุนในการพัฒนาอาชีพ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีความรู้ความเข้าใจในระดับมาก และมีความพึงพอใจเกี่ยวกับโครงการในระดับปานกลาง (มรรษมน บัวภา, 2553)

2. การเปรียบเทียบการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามการศึกษา โดยภาพรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบริบท แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ระดับ .05 ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ไม่แตกต่างกัน ซึ่งจากงานวิจัยของ เสาวภา ศรีสว่าง ได้ศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการเรียนฟรี เรียนดี อย่างมีคุณภาพของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานครในเขตตลิ่งชัน การศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการประเมินผลโครงการเรียนฟรี เรียนดี อย่างมีคุณภาพของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครในเขตตลิ่งชัน ผลการศึกษาพบว่า 1. การประเมินด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต อยู่ในระดับดีมาก 2. คุณลักษณะส่วนบุคคลด้านการศึกษา แตกต่างกันส่งผลให้ความคิดเห็นต่อการประเมินด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ไม่แตกต่างกัน (เสาวภา ศรีสว่าง, 2555)

3. แนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ควรสนับสนุนองค์ความรู้ ในเรื่อง การบริหารจัดการหนี้ การจัดการบัญชี การเขียนขออนุมัติโครงการ ประเภทเงินทุนหมุนเวียนและเงินอุดหนุน รวมไปถึงการดำเนินงานต่าง ๆ ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ซึ่งจากการให้สัมภาษณ์ของ พิสิษฐ์ พูลพิพัฒน์ การบริหารจัดการหนี้ เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ควรพัฒนาในเรื่องนี้ก่อน โดยเริ่มจากการสนับสนุนองค์ความรู้ให้เจ้าหน้าที่และคณะกรรมการระดับอำเภอ ระดับตำบลและระดับหมู่บ้าน ในด้านการบริหารจัดการหนี้ การจัดการบัญชี เพื่อลดหนี้เสียทั้งของลูกหนี้รายเก่ารายใหม่ และแก้ปัญหาหนี้ค้างชำระ นอกจากนี้ในอนาคตจะมีระบบติดตามหนี้ค้างชำระที่เป็นการติดตามในเชิงรุก หรือควรแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามหนี้ โดยลงพื้นที่เพื่อแก้ไขและป้องกันหนี้ขาดอายุความ (พิสิษฐ์ พูลพิพัฒน์, 2562)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสม (Mixed Method) เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า 1) การประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง 2) เปรียบเทียบการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามอายุ และอาชีพ โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามระดับการศึกษารายได้และภูมิสำเนา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน 3) แนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรสนับสนุนองค์ความรู้ ในเรื่อง การบริหารจัดการหนี้ การจัดการบัญชี การเขียน ขออนุมัติโครงการ ประเภทเงินทุนหมุนเวียนและเงินอุดหนุน รวมไปถึงการดำเนินงานต่าง ๆ ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาหนี้ค้ำชำระ อีกทั้งควรให้ความสำคัญ ในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ Social Media ทุกช่องทาง ให้เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน รณรงค์ให้สตรีที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป มาสมัครเป็นสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานีเพื่อส่งเสริมให้สตรีได้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งทุน เพื่อนำไปประกอบอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นต่อไป ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่องการเสริมสร้างภาพลักษณ์กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ที่ประสบผลสำเร็จของจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

เอกสารอ้างอิง

- ปยุตา จันทรเส็ง. (2557). การประเมินโครงการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตตำบลบ่ออำเภอลง จังหวัดจันทบุรี. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พิสิษฐ์ พูลพิพัฒน์. (27 พฤศจิกายน 2562). การประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (บุษยมาส คุ่มนัย, ผู้สัมภาษณ์)
- ไพศิษฐ์ อินทรโยธา. (28 กันยายน 2563). การประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (บุษยมาส คุ่มนัย, ผู้สัมภาษณ์)
- มรรษมน บัวภา. (2553). การประเมินผลโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กรณีศึกษาอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการการพัฒนาสังคม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วาทกานต์ ช่อแก้ว. (30 กันยายน 2562). การประเมินผลกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (บุษยมาส คุ่มนัย, ผู้สัมภาษณ์)

- สายฝน โนปีง. (2557). การประเมินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีชุมชนกล้วยกลาง ตำบลกล้วยแพะ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 4(2), 76-90.
- สำนักงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี. (2556). ผลการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน.
- สำนักงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี. (2559). แนวทางการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีระดับจังหวัด. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). รายงานภาวะการทำงานของประชากร. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- เสาวภา ศรีสว่าง. (2555). การประเมินผลโครงการเรียนฟรี เรียนดี อย่างมีคุณภาพ ของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานครในเขตตลิ่งชัน. ใน ปริญญานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อุษา เลิศศรีสันทด. (2560). ผู้หญิงกับความเป็นธรรมในสังคม. กรุงเทพมหานคร: อารักษ์.

การศึกษาการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์นักพัฒนาที่มีต่อพฤติกรรม
การดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4
และการมีสุขภาวะของชุมชน*

THE STUDY OF PUBLIC WELFARE OF DEVELOPER MONKS ON
LIFESTYLE BEHAVIORS TOWARD THREEFOLD TRAINING
AND SANGGHAVATTHU 4 AND WELL-BEING OF COMMUNITY

ทนงศรี ภูริศรี

Thanongsri Phoorisri

มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี

Thailand National Sports University, Chonburi Campus, Thailand

อนันต์ มารารัตน์

Anan Mararat

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Srinakharinwirot University, Thailand

พระมหาเป็นเกียรติ กิตติวิสุโท (สิทธิศิษย์)

Phramaha Penkiat Kittivisuddho (Sittthisit)

วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร

Wat Yannawa, Bangkok, Thailand

E-mail: thanongsri@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์พื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ และ 2) ศึกษาพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 และสุขภาวะของประชาชนในชุมชนพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ เป็นงานวิจัยเชิงผสมผสานวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์พื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ จำนวน 18 รูป และประชาชนในชุมชนรอบวัดพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ 18 ชุมชน จำนวน 450 คน รวมกลุ่มตัวอย่าง 468 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เพื่อถอดบทเรียน และแบบสอบถามพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขาและสังคหวัตถุ 4 และแบบสอบถามการมีสุขภาวะที่มีค่าความเที่ยงร้อยละ 95 และ 90 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย การเปรียบเทียบค่าคงที่ของ

* Received 24 April 2021; Revised 15 May 2021; Accepted 2 June 2021

ข้อมูล ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์นักพัฒนา นอกจากมีบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยังมีบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ในระดับสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือแบบให้เปล่า โดยเฉพาะการช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด-19 การสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการจัดการสุขภาวะและกลุ่มวัย และด้านการพัฒนาระบบเศรษฐกิจวิถีพุทธ ดำเนินการมากที่สุด ส่วนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขาและสังคหวัตถุ 4 และการมีสุขภาวะของประชาชน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และพบว่า สุขภาวะด้านจิตใจอยู่ในระดับปานกลาง ประชาชนมีความเครียด วิตกกังวลกับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน และรู้สึกเบื่อหน่ายการใช้ชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น การสาธารณสุขสงเคราะห์ตามหลักไตรสิกขาและสังคหวัตถุ 4 จะช่วยประชาชนผ่านพ้นวิกฤตนี้ได้

คำสำคัญ : การสาธารณสุขสงเคราะห์, พฤติกรรมการดำเนินชีวิต, ไตรสิกขา, สังคหวัตถุ 4, สุขภาวะของชุมชน

Abstract

This mixed method research article aimed to 1) study of public welfare of developer monks who are deal with this issue in social well-being prototype areas, and 2) study of lifestyle behavior according to the Buddhist threefold training, the Sanghavadthu 4 and well-being of people who lived in the prototype areas. The 468 samples were 18 developer monks and 450 people who lived in the prototype areas. Research instruments were lesson learned interviews, questionnaires on threefold training and Sangghavatthu 4 lifestyle behaviors and questionnaires of well-being which had reliability of 95% and 90% respectively. The data were analyzed by baseline statistics: frequency, percentage, mean, standard deviation, and constant comparison for qualitative data. The results revealed that the developer monks not only had the role of Buddhism propagation but also, they had the role of public welfare at level of assistance or grant, especially who influenced the covid-19. Moreover, the developer monks had operated public welfare on well-being and age group management and Buddhist oriented economy system development at a high level. For threefold training and Sangghavatthu 4 behaviors of people in the prototype areas was at a high level as well as the well-being of people. The study also found that psychological well-being of people in the prototype areas was moderate level, people had stress and anxiety about their actual daily life and was bored about living at moderate level. Consequently, the public welfare according to threefold

training and Sangghavatthu 4 principles of developer monks will assist people overcome this crisis.

Keywords: Public welfare, Lifestyle behaviors, Threefold training, Sangghahavatthu 4, Community well-being

บทนำ

ประเทศไทยมีประชากรนับถือพระพุทธศาสนาร้อยละ 93.6 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2562) มีวัดที่พระสงฆ์จำพรรษาอยู่ถึง 41,340 วัด พระภิกษุสามเณร จำนวน 252,851 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2562) เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนจำนวนหมู่บ้านซึ่งมีอยู่ 75,032 หมู่บ้าน ต่อจำนวนวัด จึงอนุมานได้ว่าทุก 2 หมู่บ้านมีวัด 1 วัด ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ประชาชนให้ความสำคัญต่อศาสนาด้วยการสร้างวัด เพื่อปฏิบัติศาสนกิจ เป็นศูนย์รวมจิตใจและแหล่งรวมศิลปวัฒนธรรม เป็นสถาบันการศึกษา รวมทั้งเป็นสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม คำสอนของศาสนา ให้อยู่ในวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หรือดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธ ซึ่งเป็นวิถีคนไทยนั่นเอง (พินิจ ลาภธนานนท์ และคณะ, 2562)

ปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก ประชาชนต้องดิ้นรนทำมาหากิน ทำให้ความใกล้ชิดระหว่างวัดกับชุมชนมีน้อยลง แต่เมื่อใดคนในชุมชนเกิดความทุกข์ วัดยังเป็นสถานที่ที่คนนึกถึงอยู่เสมอ นอกจากกราบไหว้บูชาและขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัด วัดยังมีพระสงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ และให้การสงเคราะห์แก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือ เช่น การสงเคราะห์หีบกัจฉัย 4 เพื่อดำรงชีพ การอนุญาตให้เข้ามาใช้พื้นที่วัดเพื่อประกอบสัมมาอาชีพ การใช้พื้นที่วัดเป็นสถานที่อบรมพัฒนาศักยภาพ และพัฒนาอาชีพให้แก่ประชาชน เป็นต้น จากการศึกษาของสุริยนต์ น้อยสงวน การสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ เห็นได้ชัดเจนว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านจิตใจ คือ ทำให้ประชาชนรู้สึกตื่นตัว ให้ความเคารพยำเกรงทางธรรม ให้สร้างสรรค์ความดี ส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ชี้แนะแนวทางเพื่อลดปัญหาทางสังคม และใช้สติปัญญาในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น (สุริยนต์ น้อยสงวน, 2561) นอกจากนี้ ยังให้การช่วยเหลือและสงเคราะห์แก่ประชาชนด้านอื่น ๆ เช่น กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การช่วยเหลือคนยากจน หรือช่วยเหลือคราวประสบภัยพิบัติ การสร้างศูนย์พัฒนาอาชีพและศูนย์พัฒนาอนุรักษ์ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการจัดตั้งศูนย์สาธิตช่วยเหลือประชาชน รวมทั้งยังได้มีบทบาทสนับสนุนชุมชน เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การช่วยเหลือทางราชการในการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด การเป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนา เช่น การตัดถนนในหมู่บ้าน การลอกคลอง ทำประปา

เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการสาธารณสุขสงเคราะห์ของ พระพยอม กลฺยาโณ วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี (พิริยธำณ แสงปัญญา และพินิจ ลาภนันทน์, 2546) พระนักเทศน์ชื่อดัง ที่ท่านได้นำหลักธรรมของศาสนามาประยุกต์ใช้ร่วมกับการส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชนในชุมชน ด้วยแนวคิดการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่ว่า “การสร้างคน สร้างงาน และสร้างอาชีพ เพื่อสร้างสังคมดีมีสุข” เช่นเดียวกับการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พระสงฆ์นอกจากมีบทบาทในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมแล้ว พระสงฆ์ยังให้การสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ เกื้อกูลให้ใช้สถานที่วัดเพื่อเป็นสถานศึกษา สถานิอนามัย ห้องสมุด รวมทั้งเป็นผู้นำชาวบ้านทำให้เกิดความรักความสามัคคี (พระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธิ์ ปภสฺสโร), 2555) จากการศึกษาข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์จำนวนหนึ่ง หากประเทศไทยมีพระสงฆ์จำนวนมากที่ยังไม่ได้ถูกกล่าวถึง และเป็นที่รู้จักของสังคม ซึ่งได้ปฏิบัติงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์มาอย่างต่อเนื่อง พินิจ ลาภนันทน์ และคณะ ได้แบ่งบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์นักพัฒนาฯ ออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การสุขาภิบาล การจัดการแหล่งน้ำ การจัดการป่า-บวชป่า ฯลฯ 2) การจัดการสุขภาวะและกลุ่มวัย เช่น พระคิลานุปัฏฐาก การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย ศูนย์เด็กเล็ก ฯลฯ 3) การพัฒนาระบบเศรษฐกิจวิถีพุทธ เช่น การเกษตรวิถีพุทธ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การส่งเสริมอาชีพ ฯลฯ 4) การส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรม เช่น อนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ การส่งเสริมประเพณีชาวพุทธ ฯลฯ และ 5) การจัดการพื้นที่เรียนรู้วิถีพุทธ เช่น การอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑสถานชุมชน เป็นต้น (พินิจ ลาภนันทน์ และคณะ, 2562) ในแต่ละด้านมีระดับการสาธารณสุขสงเคราะห์ 4 ระดับ ได้แก่ 1) สงเคราะห์ คือ การช่วยเหลือประชาชนในเบื้องต้น แบบให้เปล่า 2) เกื้อกูล คือ การมีบทบาทจัดการพื้นที่ให้มีทรัพยากรที่เพียงพอกับการอยู่อาศัยและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน 3) การพัฒนา คือ การเป็นผู้นำชุมชนพัฒนาพื้นที่โดยใช้หลักธรรมมาประยุกต์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และ 4) บูรณาการ คือ การเชื่อมโยงเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมทำงานร่วมกันเป็นภาคี มีการสนับสนุนการทำกิจกรรม ทั้งคน เงิน สิ่งของ (พระมงคลวรวิกรม, 2561)

บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยการอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีล สมาธิ และปัญญา ร่วมกับบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ ส่งผลให้ประชาชนมีความสุขทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา หรือ เกิดสุขภาวะในหมู่ประชาชน กล่าวคือ การช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากให้มีอาหารรับประทาน มียารักษาโรค มีอาชีพทำมาหากินเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ทำให้ประชาชนมีสุขภาวะทางกาย ส่วนทางด้านจิตใจ การอบรมสั่งสอนให้รู้จักการปล่อยวาง มีมัชฌิมาปฏิบัติ ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา จนเกิดความสุขทางใจ คือการมีสุขภาวะทางจิตใจ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตนตามหลัก สังคหวัตถุ 4 คือ การมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการแบ่งปัน มีปียวาจา และปฏิบัติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลายส่งผลให้สังคมเกิดความสงบร่มเย็น เกิดสุขภาวะทางสังคมขึ้นมา และหากคนในสังคม

ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีจิตใจที่สูง มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในการปฏิบัติสิ่งที่ดีงาม ลดละความเห็นแก่ตัว มุ่งเข้าสู่สิ่งสูงสุด หรือนิพพาน จะทำให้ประชาชนเกิดสุขภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของพระพุทธศาสนา

มหาเถรสมาคม โดยคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ได้เล็งเห็นความสำคัญของพันธกิจ ด้าน สาธารณสงเคราะห์ที่ช่วยพัฒนาสังคม ในแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.2560-2564 จึงได้วางแนวทางส่งเสริมและสนับสนุนให้พระสงฆ์นักพัฒนาทำงานร่วมกับเครือข่ายทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ และเอกชน ส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาวิชาชีพสำหรับชุมชน นอกจากนี้ ยังต้องการยกระดับงานสาธารณสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความยั่งยืน จึงกำหนดแนวทางยกระดับไว้ 10 แนวทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางการพัฒนาพระสงฆ์ให้เป็นพระสงฆ์นักพัฒนา หรือพระสงฆ์จิตอาสา และรวบรวมแนวทางการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ที่มีความเป็นเลิศ (พระมงคลวรชिर, 2561) คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ จึงได้ดำเนินโครงการพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสงเคราะห์ กับพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะขึ้นมา เพื่อยกระดับบทบาทของพระสงฆ์นักพัฒนาในการเป็นผู้นำด้านสุขภาวะของชุมชน และค้นหาพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ เพื่อนำไปสู่การขยายผลการดำเนินงาน โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ดังนั้น รายงานการวิจัยฉบับนี้ จึงเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยประเมินโครงการดังกล่าว เพื่อนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ เพื่อสร้างสังคมสุขภาวะและขยายผลการดำเนินงานให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสงเคราะห์ และพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ
2. ศึกษาพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 และสุขภาวะของประชาชนในชุมชนพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสานวิธี มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. พระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสงเคราะห์พื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ ได้มาด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ตามคุณสมบัติที่คณะกรรมการโครงการคัดเลือกพระสงฆ์ในพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ จำนวน 18 รูป

2. ประชาชนในชุมชนรอบวัดพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ 18 ชุมชน ได้มาจากการเปิดตารางการสุ่มของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 384 คน ผู้วิจัยเก็บข้อมูล 450 คน โดยเก็บข้อมูลชุมชนละ 25 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เพื่อถอดบทเรียนพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์โครงการพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์กับพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ ที่ผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการโครงการ จำนวน 2 รอบ และที่ปรึกษาโครงการ

2. แบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขาและสังคหวัตถุ 4 และแบบสอบถามการมีสุขภาวะ ที่ผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการโครงการจำนวน 2 รอบ และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน แล้วนำไปทดสอบกับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ได้ค่าความเที่ยงของแบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขาและสังคหวัตถุ 4 ร้อยละ 95 และแบบสอบถามการมีสุขภาวะ มีค่าความเที่ยงร้อยละ 90

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ส่งหนังสือของประธานฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ไปยังวัดที่ได้รับการคัดเลือกเป็นพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ เพื่อถอดบทเรียนพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์

2. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เพื่อถอดบทเรียน กับพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์ ระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2563-มีนาคม 2564

3. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขาและสังคหวัตถุ 4 และแบบสอบถามการมีสุขภาวะ หากกลุ่มตัวอย่างไม่สามารถอ่านหรือเขียนหนังสือได้ ผู้วิจัยเป็นผู้อ่านคำถามและบันทึกคำตอบแทน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2563-มีนาคม 2564

4. ตรวจสอบสอบความสมบูรณ์ และครบถ้วนของข้อมูลที่ได้รับ ทำการบันทึกข้อมูลเพื่อเตรียมการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการเปรียบเทียบค่าคงที่ของข้อมูล (Constant comparison) ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยการหาความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

ผลการวิจัย

1. ศึกษาการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์ และพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ

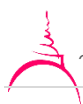
1.1 ข้อมูลทั่วไปของพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์พื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์นักพัฒนา มีอายุเฉลี่ย 53 ปี และมีพรรษาเฉลี่ย 27.94 ปี รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ลักษณะข้อมูลทั่วไปของพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์ (n=18)

ที่	หน/ภาค	จังหวัด	วัด	พระสงฆ์นักพัฒนา	อายุ	พรรษา
หนกลาง						
1	1	นนทบุรี	วัดโดนด	พระปลัดสุรเชษฐ์ สุรเชษฐ	36	15
2	2	สระบุรี	วัดมะขามเรียง	พระครูศุภธรรมคุณ	65	40
3	3	ลพบุรี	วัดน้อยชัยมงคล	พระโสภณพัฒนคุณ	62	24
4	13	ตราด	วัดท่าโสม	พระครูวิมลโสมนันท์	67	47
5	14	กาญจนบุรี	วัดท่าขนุน	พระครูวิลาศกาญจนธรรม	62	35
6	15	ราชบุรี	วัดหุบกระบัง	พระมหาสงกรานต์ สุนติกโร	37	14
หนเหนือ						
7	4	เพชรบูรณ์	วัดเข็กน้อย	พระภูวนารถ ธมมานนโท	34	14
8	5	สุโขทัย	วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม	พระครูวิชัยคุณธาร	68	40
9	6	แพร่	วัดพระบาทมิ่งเมือง วรวิหาร	พระราชเชมการ	56	35
10	7	เชียงใหม่	วัดพระธาตุศรีจอมทอง วรวิหาร	พระศรีศิลปจารย์	66	23
หนตะวันออก						
11	8	เลย	วัดโพธิ์ชัย	พระสิริรัตนเมธี ดร.	51	28
12	9	ร้อยเอ็ด	วัดบ้านอ้น	พระมหาอุตร ธมมปณโณ	41	18
13	10	อุบลราชธานี	วัดป่าทองแดง	พระครูสุภัทรปณณธาดา	53	33
14	11	นครราชสีมา	วัดห้วยพรหม	พระครูประโชติสังฆกิจ	66	44
15	12	สระแก้ว	วัดเหล้าอ้อย	พระสิริวิมเมธี	65	45
หนใต้						
16	16	นครศรีธรรมราช	วัดบุญนารอบ	พระมหาบวร ปวรธมโม	49	26
17	17	ตรัง	วัดห้วยยอด	พระกฤษดา ขนติกโร	37	7
18	18	ยะลา	วัด กม.๒๖	พระครูพิศาลประชาท	39	15

อายุเฉลี่ย 53 (S.D.=12.70) พรรษาเฉลี่ย 27.94 (S.D.=12.45)

1.2 การสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์ จากการวิจัยพบว่า พระสงฆ์นักพัฒนา ทั้ง 18 รูป มีบทบาทเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยการอบรมสั่งสอน แสดงธรรม แสดงปฐกถาธรรมเพื่อให้ประชาชนมีศีล สมาธิ และปัญญา นอกจากนี้ พระสงฆ์นักพัฒนา ยังมีบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ใน 5 ด้าน และระดับการสาธารณสุข

สงเคราะห์แตกต่างกันไป โดยทุกกลุ่มมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (โควิด-19) รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตัวอย่างการสาธารณสงเคราะห์ที่โดดเด่นของพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสงเคราะห์

รูปที่	ตัวอย่างการสาธารณสงเคราะห์ที่โดดเด่น	ด้าน*	ระดับ**
1	-จัดทำโครงการโรงทานทางปัญญา (คู่มืออิมท้อง อิมบุญ อิมธรรม)	3	บูรณาการ
	-จัดทำโครงการเรียนรู้วิถีพุทธ ลานบุญ ลานธรรม ลานปัญญา/ลานกรรมฐาน	5	บูรณาการ
	สวนพฤกษศาสตร์ 77 จว.		
2	-จัดทำโรงทานปันสุข และการเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียงและผู้สูงอายุ	2	บูรณาการ
	-จัดตั้งศูนย์การผลิตผักปลอดสารพิษ	3	บูรณาการ
3	-จัดสร้างโรงอุบลอภิศาหกิจชุมชนวัดพุน้อย บริจาคช่วยเหลือสังคม	3	บูรณาการ
	-จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดพุน้อย (เศรษฐกิจพอเพียง)	5	บูรณาการ
4	-จัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	3	บูรณาการ
	-จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดท่าโสม (พิพิธภัณฑ์ชุมชน)	5	บูรณาการ
5	-จัดทำโครงการตลาดนัดชุมชน และโครงการผลไม้ของดีทองผาภูมิ	3	บูรณาการ
	-จัดตั้งชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดท่าขนุน	4	บูรณาการ
6	-จัดทำโครงการตลาดนัดชุมชน และร้านกาแฟ “มา-หา กาแฟบุญ”	3	บูรณาการ
	-จัดตั้งกลุ่มกวนกละแม	4	บูรณาการ
7	-จัดตั้งบ้านใบบุญ ส่งเสริมการศึกษาเด็กด้อยโอกาส	2	บูรณาการ
	-จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจแบบพอเพียงเพื่อส่งเสริมการทำเกษตร	3	บูรณาการ
	ปลอดภัย และปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง		
8	-จัดทำโครงการบวชนาคสามัคคี ส่งเสริมให้ชุมชนร่วมกันทำขนมจีน และขนมแดกงา	4	บูรณาการ
	-จัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	5	บูรณาการ
9	-การพัฒนาสุขภาพ (พระสงฆ์ ผู้สูงอายุ ผู้ได้รับผลกระทบจากโควิด-19)	2	บูรณาการ
	-จัดทำโครงการก่อสร้างฝายกักกั้นน้ำเพื่อเอาไว้ใช้ยามหน้าแล้ง 4 ตอน	1	บูรณาการ
10	-จัดสร้างวัด โรงพยาบาล โรงเรียน	2	บูรณาการ
	-จัดทำโครงการไล่ชีวิตโค-กระบือ มอบให้เกษตรกรเลี้ยง	3	บูรณาการ
11	-จัดตั้งโรงเรียนใบบุญ (โรงเรียนผู้สูงอายุ)	2	บูรณาการ
	-จัดทำโครงการเปิดพิพิธภัณฑ์ผีตาโขน	5	บูรณาการ
12	-จัดตั้งมูลนิธิพระมหาอุดร ธรรมปญโญ ดำเนินงานผ่านชมรมคนมีบุญ เพื่อช่วยเหลือสังคม โรงเรียน โรงพยาบาล เช่น การสร้างบ้านให้ผู้ยากไร้	2	บูรณาการ
	-จัดตั้งสถานีวิทยาพระพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรม	4	บูรณาการ
13	-จัดทำโครงการแหล่งการเรียนรู้การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมบุญเดือน 10: กระบวนการจัดทำข่าวกระยาสารท	4	บูรณาการ
	-จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้สวนอุทยานสวนป่าสมุนไพรร	5	บูรณาการ
14	-จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลอุ้มทรายรัชชาศิล 5 (อมวันละ 1 บาท)	2	บูรณาการ
	-จัดตั้งชมรมส่งเสริมดูแลผู้ป่วยจิตเวชในชุมชน	2	บูรณาการ
15	-จัดทำโครงการสังฆะประชาปันสุข เช่น ธนาคารกายอุปกรณ์ การเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียง และผู้สูงอายุ	2	บูรณาการ
	-จัดทำโครงการโคก หนอง นา	3	บูรณาการ

รูปที่	ตัวอย่างการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่โดดเด่น	ด้าน*	ระดับ**
16	-จัดตั้งศูนย์พระคิลานุปัฏฐาก จังหวัดนครศรีธรรมราช	2	บูรณาการ
	-จัดทำโครงการพดเพื่อน้อง (แปรรูปเปลือกมะพร้าว เพื่อเป็นทุนแก่รุ่นน้อง)	3	บูรณาการ
17	-จัดทำโครงการเกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย เช่น จัดตั้งชมรม	2	บูรณาการ
	ชายผ้าเหลือง เพื่อเพื่อนผู้ป่วยระยะสุดท้าย เกิดชุมชนห้วยยอดโมเดล		
18	-จัดทำโครงการปลูกผัก ปลูกธรรม เพื่อผู้ป่วยระยะสุดท้าย	3	บูรณาการ
	-เป็นธรรมธุดาสาดำเนินการสาธารณสุขสงเคราะห์ในสังคมพหุวัฒนธรรม เช่น	2	บูรณาการ
	การเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง บริจาคสิ่งของ		
	-เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณให้กับชาวไทยพุทธ เพื่อธำรงรักษาประเพณี และ	4	บูรณาการ
	วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวพุทธ		

หมายเหตุ *ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ได้แก่ 1) การจัดการสิ่งแวดล้อม 2) การจัดการสุขภาวะและกลุ่มวัย 3) การพัฒนาระบบเศรษฐกิจวิถีพุทธ 4) การส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และ 5) การจัดการพื้นที่เรียนรู้วิถีพุทธ

**ระดับการสาธารณสุขสงเคราะห์ 4 ระดับ ได้แก่ 1) สงเคราะห์ 2) เกื้อกูล 3) พัฒนา และ 4) บูรณาการ

จากตารางที่ 2 พบว่า พระสงฆ์นักพัฒนา มีผลงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่โดดเด่นที่สุด 2 ด้าน คือ ด้านที่ 2 การจัดการสุขภาวะและกลุ่มวัย และด้านที่ 3 การพัฒนาระบบเศรษฐกิจวิถีพุทธ คิดเป็นร้อยละ 30.56 ส่วนด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่โดดเด่นน้อยที่สุด คือ ด้านที่ 1 การจัดการสิ่งแวดล้อม รายละเอียด ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวน และร้อยละ ของด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่โดดเด่นของพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์ (n=36)

ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่โดดเด่น	จำนวน	ร้อยละ
1. การจัดการสิ่งแวดล้อม	1	2.77
2. การจัดการสุขภาวะและกลุ่มวัย	12	33.3
3. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจวิถีพุทธ	11	30.56
4. การส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรม	6	16.67
5. การจัดการพื้นที่เรียนรู้วิถีพุทธ	6	16.67

2. ศึกษาพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 และสุขภาวะของประชาชนในชุมชนพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ

2.1 ข้อมูลทั่วไปของประชาชนในชุมชนรอบวัดพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ จำนวน 450 ตัวอย่าง เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 42 และเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 58 อายุเฉลี่ยเท่ากับ 48.71 ปี รายละเอียด ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวน และร้อยละของข้อมูลทั่วไปของประชาชนในชุมชนรอบวัดพื้นที่
ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ (n=450)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	189	42.0
หญิง	261	58.0
2. อายุ		
วัยรุ่น (อายุต่ำกว่า 20 ปี)	13	2.9
วัยผู้ใหญ่ (อายุ 21-40 ปี)	130	28.9
วัยกลางคน (อายุ 41-59 ปี)	183	40.7
วัยสูงอายุ (อายุ 60 ปี ขึ้นไป)	124	27.6
อายุเฉลี่ย 48.71 ปี (S.D.=15.573)		

2.2 พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา และสังคหวัตถุ 4 ของประชาชนรอบวัดพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนรอบวัดพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ มีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา ด้านศีลอยู่ในระดับมาก ด้านสมาธิ และด้านปัญญาอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักสังคหวัตถุ 4 อยู่ในระดับมากที่สุด รายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา และสังคหวัตถุ 4 ประชาชนรอบวัดพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ (n=450)

พฤติกรรมตามหลักไตรสิกขา และสังคหวัตถุ 4	$\bar{x}$	S.D.	ผลการประเมิน
ด้านศีล			
1. ท่านหลีกเลี่ยงการรังแกสัตว์ หรือเบียดเบียนสัตว์	4.08	1.466	ระดับมาก
2. ท่านงดเว้นการนำเอาสิ่งของคนอื่น หรือของสาธารณะสมบัติมาเป็นของตนเอง	4.33	1.454	ระดับมาก
3. ท่านซื่อสัตย์ ต่อคู่รัก หรือคู่สมรสของท่าน	4.48	1.375	ระดับมาก
4. ท่านพูดแต่ความจริง	4.49	1.215	ระดับมาก
5. ท่านไม่ดื่มสุราและของมึนเมา	4.43	1.303	ระดับมาก
ภาพรวมด้านศีล	4.36	1.362	ระดับมาก
ด้านสมาธิ			
1. ท่านอดทนต่อการถูกวิพากษ์วิจารณ์ ไม่ตอบโต้อย่างขาดสติ	4.44	1.116	ระดับมาก
2. ท่านมีสติพิจารณาข้อบกพร่อง ด้านคุณธรรม จริยธรรม	4.50	1.024	ระดับมากที่สุด
3. ท่านตั้งใจฟังคนอื่นพูดคุยกแล้วสามารถจับประเด็นได้ดี	4.50	0.990	ระดับมากที่สุด
4. สามารถเป็นคนกลางตัดสินข้อขัดแย้งกันภายในครอบครัวได้อย่างยุติธรรม ไม่ลำเอียง	4.52	0.970	ระดับมากที่สุด
5. ท่านเป็นผู้มีความตั้งใจปฏิบัติงาน	4.60	0.946	ระดับมากที่สุด
ภาพรวมด้านสมาธิ	4.51	1.682	ระดับมากที่สุด

พฤติกรรมตามหลักไตรสิกขา และสังคหวัตถุ 4	$\bar{X}$	S.D.	ผลการประเมิน
ด้านปัญญา			
1. ท่านรู้สาเหตุที่ทำให้ตนเอง ไปสู่หนทางแห่งความเจริญ	4.46	0.857	ระดับมาก
2. ท่านรู้วิธีการเอาตัวรอดจากสาเหตุแห่งทางเสื่อม	4.54	0.875	ระดับมากที่สุด
3. ท่านเป็นผู้ยอมรับฟังข้อเสนอนะและข้อคิดเห็นของคนอื่นอย่างมีเหตุผล	4.54	0.900	ระดับมากที่สุด
4. ก่อนลงมือทำการใด ๆ ท่านคิดพิจารณาก่อนลงมือกระทำ	4.53	0.888	ระดับมากที่สุด
5. เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ	4.50	0.911	ระดับมากที่สุด
ภาพรวมด้านปัญญา	4.51	0.886	ระดับมากที่สุด
สังคหวัตถุ 4			
1. ท่านได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และช่วยเหลือผู้ที่ยากจนหรือยากไร้ อย่างสม่ำเสมอ บริจาคทานแก่ผู้ที่ ยากจน หรือยากไร้อย่างสม่ำเสมอ	4.45	0.917	ระดับมาก
2. ท่านพูดไพเราะ ไม่พูดจาส่อเสียดผู้อื่น	4.55	0.869	ระดับมากที่สุด
3. ท่านมีจิตอาสาช่วยงานชุมชนด้านต่าง ๆ ของชุมชนอยู่เสมอ	4.59	0.930	ระดับมากที่สุด
4. ท่านเป็นคนเสมอต้น เสมอปลาย	4.59	0.935	ระดับมากที่สุด
5. ท่านให้ความเคารพ และให้เกียรติผู้อื่น	4.50	0.949	ระดับมากที่สุด
ภาพรวมสังคหวัตถุ 4	4.54	0.920	ระดับมากที่สุด
ภาพรวมพฤติกรรมตามหลักไตรสิกขา และสังคหวัตถุ 4	4.48	1.045	ระดับมาก

2.3 สุขภาวะของประชาชนรอบวัดในพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ จากการศึกษาพบว่า สุขภาวะ ของประชาชน 4 ด้าน ได้แก่ สุขภาวะด้านร่างกายของประชาชนอยู่ในระดับมาก สุขภาวะด้านจิตใจอยู่ในระดับ ปานกลาง สุขภาวะด้านสังคม และด้านจิตวิญญาณ/ ปัญญา อยู่ในระดับมาก ในภาพรวมสุขภาวะของประชาชนอยู่ในระดับมาก รายละเอียดดัง ตารางที่ 6

ตารางที่ 6 สุขภาวะของประชาชนรอบวัดในพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ (n=450)

การมีสุขภาวะ	$\bar{X}$	S.D.	ผลการประเมิน
ด้านร่างกาย			
1. ท่านมีสุขภาพร่างกาย แข็งแรง	4.02	0.746	ระดับมาก
2. ท่านสามารถนอนหลับพักผ่อนได้อย่างเพียงพอ	3.93	0.747	ระดับมาก
3. ท่านขับถ่ายได้อย่างเป็นปกติ	3.97	0.703	ระดับมาก
4. ท่านสามารถทำงานได้อย่างกระฉับกระเฉง	3.92	0.763	ระดับมาก
5. ท่านสามารถดำรงชีวิตได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น	3.82	0.863	ระดับมาก
ภาพรวมด้านร่างกาย	3.93	0.764	ระดับมาก
ด้านจิตใจ			
1. ท่านเครียด และมีความวิตกกังวลกับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน	2.92	1.042	ระดับปานกลาง
2. ท่านรู้สึกเบื่อหน่ายการใช้ชีวิต	2.94	1.130	ระดับปานกลาง
3. ท่านมีสติและจิตใจที่เข้มแข็งพร้อมที่จะเผชิญปัญหา	3.55	0.946	ระดับมาก
4. ท่านมีสติในการปฏิบัติงาน	3.75	0.779	ระดับมาก
5. ท่านมีความพึงพอใจในชีวิตและความเป็นอยู่	3.79	0.811	ระดับมาก
ภาพรวมจิตใจ	3.39	0.942	ระดับปานกลาง

การมีสุขภาวะ	$\bar{X}$	S.D.	ผลการประเมิน
ด้านสังคม			
1. ท่านอาศัยอยู่ในสังคมที่เอื้อเพื่อแม่ แม่เอื้อแม่	3.74	0.793	ระดับมาก
2. เมื่อมีปัญหาท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านได้	3.80	0.794	ระดับมาก
3. ท่านอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย	3.80	0.772	ระดับมาก
4. ท่านรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน	3.82	0.812	ระดับมาก
5. ครอบครัวของท่านมีความอบอุ่น รักใคร่กันดี	3.88	0.790	ระดับมาก
ภาพรวมด้านสังคม	3.81	0.792	ระดับมาก
ด้านจิตวิญญาณ/ปัญญา			
1. ท่านมีโอกาสได้ใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่	3.80	.801	ระดับมาก
2. ท่านยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา	3.95	.768	ระดับมาก
3. ท่านยึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชน	3.89	.781	ระดับมาก
4. ท่านรู้จักความหมาย และมีเป้าหมายในชีวิต	3.85	.773	ระดับมาก
5. ท่านรู้สึกมีสันติสุขภายในตนเอง	3.92	.783	ระดับมาก
ภาพรวมด้านจิตวิญญาณ/ปัญญา	3.88	0.781	ระดับมาก
ภาพรวมการมีสุขภาวะ	3.75	0.820	ระดับมาก

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายได้ว่า

1. การสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์ และพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ

พบว่า พระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์ นอกจากมีบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการเทศน์ ปาฐกถาธรรม สันทนาธรรม หรือบรรยายธรรมตามวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ พระสงฆ์ยังมีบทบาทด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ซึ่งเป็นบทบาทในพันธกิจตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.2560-2564 บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่สำคัญยิ่งคือการสงเคราะห์ผู้ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามพระราชดำริของสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ด้วยการจัดตั้งโรงทาน บางวัดได้ยกระดับด้วยการบูรณาการกับภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน มีการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเพื่อให้การสงเคราะห์ได้ตรงกับความต้องการของประชาชน นอกจากนี้ยังพบประเด็นสำคัญ ดังนี้

1.1 พระสงฆ์ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์พื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ อยู่ในกลุ่มวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (Early Adulthood) จำนวน 1 ใน 3 (อายุ 20-40 ปี) สอดคล้องกับการศึกษาของกิตติ์ ขวัญนาค ที่พบว่า พระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์รุ่นใหม่มีความเข้าใจพันธกิจของแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.2560-2564 เข้าใจหลักการ

สาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธที่ไม่ขัดต่อหลักธรรมวินัย จึงสามารถดำเนินงานได้โดดเด่นจนได้รับการคัดเลือกเป็นพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ (กิตติ์ ขวัญนาค, 2559)

1.2 การดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ พระสงฆ์นักพัฒนาทุกรูป ดำเนินการไม่แตกต่างกันมาก แต่ที่โดดเด่นมากที่สุด 2 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดการสุขภาวะและกลุ่มวัย เช่น การให้ทุนการศึกษา การสร้างโรงพยาบาล หรือมอบอุปกรณ์ทางการแพทย์ให้กับโรงพยาบาล การเป็นศูนย์พระคิลานุปัฏฐาก การเป็นศูนย์กายอุปกรณ์สำหรับผู้ป่วยติดเตียง และประเด็นร่วมที่สำคัญ คือ พระสงฆ์นักพัฒนา ส่วนใหญ่ลงพื้นที่เยี่ยมผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง เพื่อให้กำลังใจและมอบสิ่งของเพื่อยังชีพ 2) การพัฒนาระบบเศรษฐกิจวิถีพุทธ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ ด้วยการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน เช่น โครงการโรงทานทางปัญญา (คู่มืออัมมทัง อัมมัญญ อัมมธรรม) โครงการตลาดนัดชุมชน และร้านกาแฟ “มา-หา กาแฟบุญ” กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และการให้บูชาเศรษฐกิจเรือทองที่สัมพันธ์กับการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของกิตติ์ ขวัญนาค ที่พบว่า พระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดเชียงใหม่ มีทักษะตอบทบทการทำงานของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาในด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชนมากที่สุด และด้านการจัดสวัสดิการสังคม (ตรงกับด้านการพัฒนาระบบเศรษฐกิจวิถีพุทธ) ก็เป็นอีกด้านหนึ่งที่ต้องเป็นบทบาทของพระสงฆ์นักพัฒนา (กิตติ์ ขวัญนาค, 2559)

2. พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 และสุขภาวะของประชาชนในพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ

2.1 พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา และสังคหวัตถุ 4 ของประชาชนรอบวัดพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาพฤติกรรมรายด้าน พบว่า ด้านศีลอยู่ในระดับมาก ด้านสมาธิ และด้านปัญญา อยู่ในระดับมากที่สุด ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การดำเนินโครงการหมู่บ้านศีล 5 การจัดโครงการปฏิบัติธรรม การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีล สมาธิ และปัญญา ทำให้ประชาชนนำหลักไตรสิกขามาใช้ในชีวิตประจำวัน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการนำหลักไตรสิกขามาใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยประชาชนนำหลักไตรสิกขาด้านสมาธิมาใช้มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านปัญญา และด้านศีลน้อยที่สุด (เดชชาติ ตรีทรัพย์ และคณะ, 2559) ด้านสังคหวัตถุ 4 พระสงฆ์นักพัฒนาฯ ได้อบรมสั่งสอนประชาชนให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน ช่วยเหลือบุคคลอื่น โดยเฉพาะช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 ประชาชนมีความสามัคคี มีจิตอาสา ร่วมกับทางวัดเพื่อแจกสิ่งของให้กับผู้ประสบภัย สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้ประชาชนมีพฤติกรรมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระสุนทร ธมมวโร ที่พบว่า ชุมชนวัดคลองสนม จังหวัดระยอง มีการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 อยู่ในระดับมาก (พระสุนทร ธมมวโร (บุญคง), 2560)

2.2 สุขภาวะของประชาชนรอบวัดในพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า สุขภาวะด้านร่างกาย ด้านสังคม และด้านจิตวิญญาณ/ปัญญาอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านจิตใจอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาสุขภาวะด้านจิตใจรายข้อ พบว่า ข้อที่ 1 ท่านเครียด และมีความวิตกกังวลกับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ข้อที่ 2 ท่านรู้สึกเบื่อหน่ายการใช้ชีวิต ประชาชนมีสุขภาวะในระดับปานกลาง ดังนั้น อาจเป็นไปได้ว่าประชาชนรู้สึกเครียดต่อสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิต และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว สอดคล้องกับการศึกษาในประเทศสิงคโปร์ พบว่า ประชาชนวัยกลางคนและผู้สูงอายุ ภาพรวมความพึงพอใจในชีวิตลดลงในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 และรัฐบาลได้ประกาศมาตรการจำกัดอันเข้มงวดที่มีต่อการเดินทาง การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และการเข้า-ออกพื้นที่สาธารณะ หรือล็อกดาวน์ (Lockdown) ประชาชนที่มีรายได้ต่อครัวเรือนลดลงมีภาพรวมความพึงพอใจในชีวิตลดลงเกือบสองเท่าของผู้ที่ไม่ได้ระบุว่ามียาได้ครัวเรือนลดลง (Cheng, T. C. et al., 2020) พระใบฎีกา กิตติพงษ์ สีสสุโท และสุชน ประวัตินี้ ได้เสนอแนวคิดและการปฏิบัติในการใช้ชีวิตในสถานการณ์โควิด-19 เพื่อให้มีสุขภาวะทางจิตใจไว้ว่า ประชาชนควรฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง อดทนต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีจิตใจที่ตั้งมั่น จัดการอารมณ์ให้ได้ เสริมสร้างพลังจิตให้เข้มแข็ง สร้างแรงบันดาลใจให้กับตนเอง เมื่อจิตใจเข้มแข็งก็จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นได้ดี (พระใบฎีกา กิตติพงษ์ สีสสุโท และสุชน ประวัตินี้, 2563)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่า 1) พระสงฆ์นักพัฒนารุ่นใหม่ที่อยู่ในกลุ่มวัยผู้ใหญ่ตอนต้นเข้ามา มีบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ในสัดส่วนมาก 2) งานสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์นักพัฒนาที่โดดเด่น ส่วนใหญ่อยู่ในด้านการจัดการสุขภาวะและกลุ่มวัย และการพัฒนาระบบเศรษฐกิจวิถีพุทธ 3) พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา และสังคหวัตถุ 4 ของประชาชนรอบวัดพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ 4) สุขภาวะของประชาชนรอบวัดในพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อเสนอแนะทั่วไป คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ มหาเถรสมาคม และพระสังฆาธิการ ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้พระสงฆ์พัฒนารุ่นใหม่มีความรู้ความเข้าใจแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.2560-2564 ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักพระธรรมวินัย และควรสนับสนุนพระสงฆ์นักพัฒนาที่มีผลงานโดดเด่นและเป็นยอมรับ โดยถวายรางวัลหรือประกาศเกียรติคุณในการทำงานเพื่อสังคมเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ควรนำรูปแบบดังกล่าวไปขยายผลยังพื้นที่อื่น ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการดำเนินงานให้ความครอบคลุม ทั้ง 5 ด้าน และ

ยกระดับการสาธารณสุขสงเคราะห์ให้อยู่ในระดับบูรณาการ รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน ในด้านพฤติกรรม การดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 และสุขภาวะของประชาชน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้พฤติกรรมคงอยู่ต่อไปและพัฒนาไปสู่ระดับมากที่สุด โดยการจัดกิจกรรมปลูกฝังด้านคุณธรรม และจริยธรรมที่หลากหลาย โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งคณะสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ควรเน้นกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาวะด้านจิตใจ เพื่อรับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และสถานการณ์ที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาวะด้านจิตใจของประชาชน ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษารูปแบบการขยายผลการสาธารณสุขสงเคราะห์พื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ ของพระสงฆ์นักพัฒนาไปยังพื้นที่อื่น ๆ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยประเมินโครงการพระสงฆ์นักพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์ กับพื้นที่ต้นแบบการสร้างสังคมสุขภาวะ ซึ่งผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ เลขที่ TNSU 171/2563 และได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ผ่านมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ์ ชวัญนาถ. (2559). การศึกษาบทบาทการทำงานเป็นเครือข่ายของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดเชียงใหม่. ใน วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เดชชาติ ตรีทรัพย์ และคณะ. (2559). การนำหลักไตรสิกขามาใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนเทศบาลตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารมหาจุฬานาครินทร์, 3(2), 14-26.
- พระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธิ์ ปภสฺสโร). (2555). บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระใบฎีกากิตติพงษ์ สีลสุโท และสุชน ประวัติดี. (2563). การปรับพฤติกรรมสุขภาวะองค์รวมของมนุษย์ในสังคมไทยกับโรคโควิด-19 ตามหลักพุทธจิตวิทยา. วารสารมหาจุฬาริชาการ, 7(3), 85-96.

- พระมงคลวรกร. (2561). คู่มือการปฏิบัติงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ มหาเถรสมาคม.
- พระสุนทร ธมมวโร (บุญคง). (2560). การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในชุมชนวัดหนองสนม จังหวัดระยอง. ใน วิทยานพิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พินิจ ลาภธนานนท์ และคณะ. (2562). ชุดความรู้สาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ เล่ม 2: แนวคิด พุทธศาสนาเพื่อสังคม สังคหวัตถุ และสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.
- พิรญาณ์ แสงปัญญา และพินิจ ลาภธนานนท์. (2546). พุทธศาสนาเพื่อสังคม: บทบาทพระสงฆ์ ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ กรณีศึกษาพระราชาธรรมนิเทศ (พระพยอม กลฺยาโณ) วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 8(3), 288-302.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2562). ข้อมูลทะเบียนวัด ณ เดือนมกราคม พ.ศ. 2562. เรียกใช้เมื่อ 12 มิถุนายน 2563 จาก <http://www3.onab.go.th/2019/02/12/wattotalsummaryreport31012562/>
- สุริยนต์ น้อยสงวน. (2561). รูปแบบการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 6(ฉบับพิเศษ), 383-394.
- Cheng, T. C. et al. (2020). The Impact of COVID- 19 on Subjective Well-Being: Evidence from Singapore. Bonn: Institute of Labor Economics.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample sizes for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหาร
โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12*

CAUSAL FACTORS AFFECTING THE ABILITY OF SCHOOL BASED
MANAGEMENT FOR THE SCHOOLS ADMINISTRATORS UNDER
SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 12

ประโยชน์ ชัยณรงค์

Prayoch Chainarong

มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Bangkokthonburi University, Thailand

E-mail: prayoch.chai@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการ
โครงสร้างปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของ
ผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 กับข้อมูลเชิง
ประจักษ์ 2) เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการ
บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษา เขต 12 การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ ประชากรประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน
ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 4,938 คน กลุ่มตัวอย่างใช้การสุ่ม
แบบหลายขั้นตอนแบบแบ่งชั้นภูมิ (Multi- State Stratified Random Sampling) จำนวน
440 คน เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ผู้วิจัย
เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ผลการวิจัย พบว่า
1) โมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้
โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12
สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 2) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า 2.1) ลักษณะของบุคลากร
ไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2.2) แรงจูงใจในการทำงานมี
อิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2.3) ลักษณะบรรยากาศในการ

* Received 28 April 2021; Revised 15 May 2021; Accepted 3 June 2021

ทำงานไม่มีอิทธิพลทางเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2.4) ภาวะผู้นำของผู้บริหารไม่มีอิทธิพลทางเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2.5) ลักษณะขององค์กรไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2.6) นโยบายการบริหารและการปฏิบัติไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

คำสำคัญ: ปัจจัยเชิงสาเหตุ, การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน, การบริหารโรงเรียน

Abstract

This research was a quantitative research. The objectives were to: 1) examine the consistency of the model, structural equations, causal factors affecting the ability of school-based management of school administrators under the Secondary Education Service Area Office 12 with empirical data. 2) To study the direct influence of causal factors the ability of school-based management of school administrators under the Secondary Educational Service Area Office 12. This research was a quantitative research. The population consisted of 4,938 school administrators, teachers and school committee chairmen. The sample was 440 people using multi-state stratified random sampling. The research instrument was an estimation scale questionnaire (rating scale), researcher-himself collected the data by using structural equation model analysis (Structural Equation Model) The research finding were as follows; 1) The structural equation model of causal factors affecting the ability of school-based management of school administrators under the Secondary Education Service Area Office 12 was consistent with the empirical data. 2) The hypothesis testing results showed that 2.1) Personnel characteristics had no positive direct influence on school-based management, 2.2) Work motivation had a positive direct influence on school-based management, 2.3) Work atmosphere did not have a positive direct influence on school-based management, 2.4) Leadership of the administrators did not have a positive direct influence on school-based management, 2.5) The nature of the organization had no positive direct influence on school-based management, 2.6) Administration policies and practices had no positive direct influence on school-based management.

Keywords: Causal factors, School-based management, School Administration

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 43 กำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ระบุไว้ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศ ได้กำหนดยุทธศาสตร์การกระจายอำนาจโดยใช้หลักการบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management : SBM) สนับสนุนให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานศึกษาทุกชั้นตอน สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนสังคม โดยสนับสนุนให้มีการประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรในการจัดการศึกษาร่วมกัน กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของแต่ละสถานศึกษาทำหน้าที่กำกับและส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ปัจจุบันการบริหารโรงเรียนได้รับมอบอำนาจการบริหารโรงเรียนเป็นนิติบุคคล ซึ่งมีขอบข่ายและภารกิจการบริหารสถานศึกษา 4 ฝ่ายงานคือการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องดำเนินการบริหารโรงเรียนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยยึดหลักการบริหารงานแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

หลักสำคัญสำหรับการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ประกอบด้วย หลักการกระจายอำนาจ หลักการมีส่วนร่วม หลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้ประชาชน หลักการบริหารตนเอง หลักการพัฒนาทั้งระบบ หลักการภาวะผู้นำแบบเกื้อกูล หลักการพัฒนาระบบสารสนเทศ หลักการพัฒนาความรู้และทักษะ หลักการสร้างแรงจูงใจและหลักการตรวจสอบและถ่วงดุล จากหลักการดังกล่าวทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าถ้าโรงเรียนมีการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานก็จะทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมประเมินผล จะเกิดความพึงพอใจด้วยกัน และส่งผลให้โรงเรียนมีการพัฒนา (ชูชาติ รักอุ, 2555) ในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาหลักการสำคัญในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 3 หลักการที่ครอบคลุมและสามารถเป็นตัวแทนของหลักการและองค์ประกอบทั้งหมดได้ โดยผู้วิจัยได้เลือกจากหลักการและองค์ประกอบที่มีความถี่สูง 3 ลำดับแรก ซึ่ง ประกอบด้วย หลักการกระจายอำนาจ หลักการมีส่วนร่วม และหลักการบริหารตนเอง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 รับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดพัทลุง ประกอบด้วยโรงเรียนทั้งหมด 98 โรงเรียนนักเรียนทั้งหมด 69,348 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12, 2562) จาก

การศึกษาข้อมูลโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 พบว่าผู้บริหารโรงเรียนประสบความสำเร็จในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน แต่ก็ยังมีปัญหาในด้านปัจจัยเชิงสาเหตุบางประการ ที่ส่งผลต่อคุณภาพการบริหารของผู้บริหาร เช่น ปัจจัยภาวะผู้นำของผู้บริหาร ปัจจัยลักษณะขององค์การ เป็นต้น และยังส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน ทำให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เช่น ผลการสอบโอเน็ต ผลการแข่งขันทักษะทางวิชาการของนักเรียนในระดับต่าง ๆ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12, 2562) ดังนั้นจึงมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) วิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 โดยการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) ประชากร เป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รับรู้ระดับการปฏิบัติงานของผู้บริหาร ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ปีการศึกษา 2562 จำนวน 98 โรงเรียน จำนวนทั้งหมด 4,938 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12, 2562) กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขนาด โดยใช้อัตราส่วน 18 ตัวอย่าง ต่อ 1 พารามิเตอร์ ทั้งหมดมีจำนวน 24 พารามิเตอร์ และปรับขนาดกลุ่มตัวอย่างให้เป็นจำนวนเต็มสิบ ได้กลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอนแบบแบ่งชั้นภูมิ (Multi - State Stratified Random Sampling) จำนวน 440 คน (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2546)

ตัวแปรที่จะศึกษา คือ ตัวแปรองค์ประกอบภายนอก (Exogenous Variable) ประกอบด้วย ปัจจัยนโยบายการบริหารและการปฏิบัติ (ADP) มีตัวแปรดัชนี 4 ตัว ได้แก่ การกำหนดนโยบาย การปฏิบัติตามนโยบาย การจัดหาทรัพยากร และการติดต่อสื่อสาร ปัจจัยภาวะผู้นำของผู้บริหาร (LDS) มี ตัวแปรดัชนี 3 ตัว ได้แก่ วิสัยทัศน์ บุคลิกภาพ และทักษะความรู้ ส่วนตัวแปรองค์ประกอบภายใน (Endogenous Variable) ประกอบด้วย การบริหาร

โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) มีตัวแปรดัชนี 3 ตัว ได้แก่ การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม และการบริหารตนเอง ปัจจัยลักษณะขององค์กร (ORC) มีตัวแปรดัชนี 4 ตัว ได้แก่ ความเป็นทางการ การกระจายอำนาจ ความชำนาญเฉพาะ การใช้เทคโนโลยี และการจัดแบ่งขนาดของการควบคุม ปัจจัยลักษณะของบุคลากร (PSO) มีตัวแปรดัชนี 3 ตัว ได้แก่ ความพึงพอใจในงาน ความผูกพันกับองค์กร และความยึดมั่นผูกพันในงาน ปัจจัยบรรยากาศของการทำงาน (MEW) มีตัวแปรดัชนี 3 ตัว ได้แก่ การสนับสนุน การมีส่วนร่วม และความยุติธรรม และปัจจัยแรงจูงใจในการทำงาน (ORM) มีตัวแปรดัชนี 3 ตัว ได้แก่ ลักษณะของงาน การได้รับการยอมรับ และการสร้างบรรยากาศของการทำงาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) วัดการรับรู้เกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุและการบริหารโดยโรงเรียนเป็นฐาน มีจำนวนทั้งหมด 7 ฉบับ สอบถามการรับรู้ 5 ระดับ คือ มีการปฏิบัติมากที่สุด มีการปฏิบัติค่อนข้างมาก มีการปฏิบัติปานกลาง มีการปฏิบัติค่อนข้างน้อย และมีการปฏิบัติน้อยที่สุดหรือไม่ได้ปฏิบัติ การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ มีการศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานและการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน กำหนดนิยามปฏิบัติการ ดำเนินการสร้างเครื่องมือ นำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ และหาค่าความเที่ยงตรงโดยผู้เชี่ยวชาญ นำแบบสอบถามไปทดลอง (Try out) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ใช้ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยการวิเคราะห์ค่า IOC ใช้เกณฑ์คุณภาพตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) ส่วนความเชื่อมั่น (reliability) ใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α) โดยเกณฑ์การพิจารณาตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไป (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2546) และค่าความเชื่อมั่นรวมของตัวแปรองค์ประกอบ (C.R.) ของตัวแปรดัชนี ซึ่งต้อง มากกว่า 0.7 จากการตรวจพบว่า แบบสอบถามทุกฉบับ มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาและค่าความเชื่อมั่นรวมของตัวแปรองค์ประกอบ มากกว่า 0.7 แสดงว่าแบบสอบถามทุกฉบับมีความเชื่อมั่น สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง จัดส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 440 ฉบับ ได้รับกลับคืนมา จำนวน 414 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 94.01

การวิเคราะห์คุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า จำนวนเพศชายและเพศหญิงเท่า ๆ กัน ช่วงอายุส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 40 - 60 ปี เมื่อแยกตามวุฒิการศึกษาส่วนใหญ่ มีการศึกษาระดับปริญญาตรี เมื่อจำแนกตามบทบาทหน้าที่ ส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอน ถัดมาเป็นผู้อำนวยการ โรงเรียนซึ่งมีจำนวนเท่ากับประธานคณะกรรมการสถานศึกษา สำหรับความสัมพันธ์ของตัวแปรดัชนี ตัวแปรดัชนีที่สัมพันธ์กันระดับสูงมีจำนวน 141 คู่ ระดับปานกลางจำนวน 25 คู่ ระดับต่ำ

จำนวน 109 คู่ การแจกแจงของตัวแปรที่นำมาศึกษา โดย การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าความเบ้ (Skew) และค่าความโด่ง (KUR) ซึ่งค่าความเบ้หรือความโด่งควร ≤ 1.96 และจากค่าสถิติพบว่า ตัวแปรต้นนี้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ส่วนค่าความเบ้และความโด่งอยู่ในเกณฑ์ปกติ

สำหรับค่าสถิติและระดับการยอมรับการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล การวัดและโมเดลสมการโครงสร้างกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โมเดลจะมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ต้องประกอบด้วย ค่า ไค-สแควร์ (χ^2) ไม่มีนัยสำคัญ ($p\text{-value} \geq .05$) หรือค่าสัดส่วน $\chi^2 / df \leq 4.00$, ค่า CFI, TLI ≥ 0.90 , ค่า SRMR, RMSEA < 0.08 (Bollen, 1989; Fan & Sivo, 2005) ส่วนการประเมินโมเดลการวัดปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Model Fit) พบว่า ค่าสถิติไค-สแควร์มีค่าเท่ากับ 611.501 ที่องศาอิสระ 227, $p\text{-value} = 0.000$, ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) = 2.69, ค่า RMSEA = 0.06, ค่า CFI = 0.92, ค่า TLI = 0.93 และ ค่า SRMR = 0.05 ซึ่งแสดงโมเดลการวัดสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คุณภาพของโมเดลการวัดพิจารณาจาก ค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) ซึ่งพิจารณาจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ต้องมีค่ามากกว่า 0.50 มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) และมีความเฉลี่ยความผันแปรที่ถูกสกัดได้ (AVE) > 0.50 ในส่วนของค่าความเชื่อมั่นนั้น พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha coefficient) โดยใช้วิธีของ ครอนบาค (Cronbach) ใช้เกณฑ์การพิจารณาตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2546) และค่าความเชื่อมั่นรวมของตัวแปรแฝง (CR) ซึ่งต้อง ≥ 0.7 และพบว่าโมเดลการวัดตัวแปรองค์ประกอบทุกโมเดลมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง เนื่องจาก ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรต้นนี้ทุกตัวมากกว่า 0.5 มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) และค่าเฉลี่ยความผันแปรที่ถูกสกัดได้ (AVE) > 0.5 สำหรับค่าความเชื่อมั่น (reliability) จะเห็นว่าโมเดลการวัดตัวแปรองค์ประกอบทุกโมเดล มีความความเชื่อมั่น (reliability) ในระดับสูง เนื่องจากทั้งค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α) และค่าความเชื่อมั่นรวมของตัวแปรแฝง (CR) ทุกตัวมากกว่า 0.7

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และเพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้น จากการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) พบว่าโมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการ

บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เนื่องจาก ค่า ไค-สแควร์ มีค่าเท่ากับ 827.827 ที่องศาอิสระ 233, ค่า p - value = 0.000, ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) เท่ากับ 2.55 ซึ่งน้อยกว่า 4, ค่า RMSEA = 0.06, ค่า CFI = 0.95, ค่า TLI = 0.94 และ ค่า SRMR = 0.05 ซึ่งแสดงโมเดลการวัดสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การทดสอบสมมติฐาน พิจารณาจากอิทธิพลหรือความสัมพันธ์ซึ่งจะต้องมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) สมมติฐานก็จะจริง พิจารณาจากทิศทาง ถ้าเป็นบวก แปลว่า ค่าตัวแปรตัวหนึ่งจะเปลี่ยนไปตามตัวแปรอีกตัวหนึ่งในทิศทางเดียวกัน ถ้าทางลบ แปลว่า ค่าตัวแปรตัวหนึ่งเปลี่ยนไป อีกตัวหนึ่งจะเปลี่ยนในทิศทางตรงกันข้าม นอกจากนั้นยังพิจารณา ขนาดอิทธิพลหรือความสัมพันธ์ ถ้าค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (r) ตั้งแต่ 0.91 - 1.00 แสดงว่ามีความสัมพันธ์กันสูงมาก ถ้า r ตั้งแต่ 0.71 - 0.90 แสดงว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ถ้า r ตั้งแต่ 0.51 - 0.70 แสดงว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ถ้า r ตั้งแต่ 0.31 - 0.50 แสดงว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำและ ถ้า r ตั้งแต่ 0.00 - 0.30 แสดงว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก ตามตารางที่ 1 มีเฉพาะสมมติฐานที่ 2 เท่านั้นที่เป็นจริง เนื่องจากมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ทิศทางเป็นบวกและมีค่าอิทธิพล เท่ากับ 0.237 การทดสอบสมมติฐานทั้งหมด นำเสนอตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การประมาณค่าอิทธิพลทางตรงเพื่อแปรผลการทดสอบสมมติฐานทางตรง

สมมติฐาน	อิทธิพล	สปส.เส้นทาง	ความคลาดเคลื่อน	Z-test	p-value
H1	PSO → SBM	- 0.085	0.069	- 1.213	0.218
H2	ORM → SBM	0.237*	0.143	2.295	0.022
H3	MEW → SBM	0.193	0.101	1.907	0.057
H4	LDS → SBM	- 0.283	0.428	- 0.662	0.508
H5	ORC → SBM	- 0.089	0.326	- 0.274	0.784
H6	ADP → SBM	- 0.057	0.127	- 0.450	0.652

หมายเหตุ * $p < .05$

ดังนั้นสรุปผลการวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์ คือ 1) โมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 2) จากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า 2.1) ลักษณะของบุคลากรไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2.2) แรงจูงใจในการทำงานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2.3) ลักษณะบรรยากาศของการทำงานไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2.4) ภาวะผู้นำของผู้บริหารไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2.5) ลักษณะขององค์การไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อ

การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2.6) นโยบายการบริหารและปฏิบัติไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อ การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ปัจจัยลักษณะของบุคลากรไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ปัจจัยลักษณะของบุคลากรซึ่งประกอบด้วยความพึงพอใจในงาน ความผูกพันต่อองค์กรและความยึดมั่นผูกพันในงานนั้นไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งแตกต่างกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยเกี่ยวข้องอื่น ๆ กล่าวคือ Steers, M., Porter, W. และ มนตรี แก้วด้วง กล่าวว่า ความพึงพอใจในงานถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้บุคลากรทำงานด้วยความกระตือรือร้น และมีผลต่อระดับโอกาสความสำเร็จขององค์กรโดยตรง กล่าวคือ ถ้าพนักงานมีความพึงพอใจในงานนั้นสูง ก็จะทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างเต็มที่และมีความจริงใจกับการทำงานนั้นมากขึ้น (Steers, M., Porter, W. , 1987); (มนตรี แก้วด้วง, 2552) ผลการศึกษาดังกล่าวแตกต่างกับผลการวิจัยครั้งนี้ ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากโรงเรียนใน สพม.12 ส่วนใหญ่ขาดแคลนครู จากนโยบายของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ที่บรรจุครูให้กับโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่ต่าง ๆ โดยดูจากภาพรวมของสำนักงานเขตพื้นที่ไม่ได้ดูจากโรงเรียนโดยตรงและได้บรรจุครูมาไม่ครบตามเกณฑ์ด้วย ส่งผลให้โรงเรียนขาดครู ดังนั้นการมอบหมายงานของผู้บริหารให้ครูปฏิบัติจึงมีข้อจำกัดไม่ตรงตามความสามารถของครู ส่งผลให้ครูไม่พอใจในงานที่ได้รับมอบหมาย นอกจากนี้จากผลการศึกษาที่กล่าวว่าถ้าบุคคลมีความผูกพันต่อองค์กร บุคคลจะแสดงออกด้วยการทำงานอย่างมุ่งมั่น ยึดมั่นผูกพัน อุทิศตนให้กับองค์กร ความเต็มใจที่จะปฏิบัติงานอย่างดีที่สุดเต็มความสามารถ พยายามพยายามในการทำงาน (Steers, M., Porter, W. , 1987) ใน ส่วนของโรงเรียนใน สพม.12 นั้นในช่วง 2 - 3 ปีนี้ครูส่วนหนึ่งเกษียณอายุราชการไปพร้อม ๆ กันและมีครูบรรจุใหม่และครูอัตราจ้างมาแทนเป็นจำนวนมาก ซึ่งครูที่บรรจุใหม่อาจจะยังไม่มี ความผูกพันต่อโรงเรียน อย่างไรก็ตามลักษณะผลการวิจัยเช่นนี้ถ้าจะนำไปศึกษาหรือนำไปใช้ก็ควรมีข้อยกเว้นระดับตรงและควรศึกษาบริบทของโรงเรียนหรือหน่วยงานที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ด้วย

2. ปัจจัยแรงจูงใจในการทำงานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ปัจจัยแรงจูงใจในการทำงานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานซึ่งสอดคล้องกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสอดคล้องกับ

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ที่กล่าวว่าปัจจัยแรงจูงใจในการทำงานมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน จากการศึกษาวิจัยหลาย ๆ เรื่องต่างยืนยันว่าแรงจูงใจภายในส่งผลทางบวกต่อผลลัพธ์การทำงานในเรื่องความคิดสร้างสรรค์ ประสิทธิภาพในการทำงาน ความพึงพอใจในงาน ความผูกพันในงานและคุณภาพชีวิตการทำงาน (อรพินทร์ ชูชม, 2557) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจของ Herzberg, H. G. ที่กล่าวว่า แรงจูงใจในการทำงานเป็นสิ่งที่มียุทธผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร เมื่อได้รับการตอบสนองก็ทำให้เกิดความพึงพอใจและแสดงพฤติกรรมในทางบวก ถ้าได้รับแรงจูงใจในการทำงานที่ดีและมีความเหมาะสมก็จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งทำในพื้นที่อื่น ๆ และสอดคล้องกับผลการวิจัยที่ทำในบริบทที่ต่างกันนั้น ย่อมแสดงว่าผลการวิจัยในครั้งนี้แม้จะวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12 และทำวิจัยในช่วงเวลาที่ต่างกันแต่ก็สามารถนำไปใช้ได้กับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนในระดับอื่น ๆ และเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ ได้ด้วย (Herzberg, H. G., 1972)

3. ปัจจัยลักษณะบรรยากาศของการทำงานไม่มีอิทธิพลทางเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ปัจจัยลักษณะบรรยากาศของการทำงานซึ่งประกอบด้วย การสนับสนุน การมีส่วนร่วมและความยุติธรรม ไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งแตกต่างกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ กล่าวคือ หลักการสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาบรรลุจุดประสงค์ในการพัฒนาคือการที่ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานได้มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดและตัดสินใจของสถานศึกษา รวมถึง ความรับผิดชอบ มีอิสระและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ส่งผลให้บรรยากาศองค์การเป็นไปด้วยดี มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ก็จะส่งผลดีต่อความก้าวหน้าในการทำงานนั้น ๆ แต่บรรยากาศในการทำงานของโรงเรียนในสังกัด สพม.12 นั้น ผู้บริหารโรงเรียนส่วนหนึ่งซึ่งเป็นผู้ที่อาวุโสมีประสบการณ์และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งนานหลายปีนั้นมักจะบริหารโรงเรียนโดยไม่ค่อยให้ครู บุคลากรมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดและตัดสินใจสำคัญๆ ของโรงเรียนทำให้บรรยากาศในการทำงานไม่ดีเท่าที่ควร ครูและบุคลากรไม่พอใจส่งผลให้การปฏิบัติงานไม่มีประสิทธิภาพและจากการศึกษาของพรรณราย ทรัพย์ะประภา พบว่า บรรยากาศที่สนับสนุน (Supportive Climate) การทำงานในโรงเรียน ประกอบด้วย ความยืดหยุ่น ความเข้าใจ ความเสมอภาคและเปิดเผย เน้นที่การแก้ปัญหา การสื่อความหมายชัดเจน ถ้าผู้บริหารดำเนินการเช่นนี้ย่อมส่งผลดีไปถึงพฤติกรรม ทศนคติและการทำงานของครูและบุคลากร ก็จะเกิดผลดีต่อโรงเรียน แต่บรรยากาศในการทำงานของโรงเรียนในสังกัด สพม.12 นั้น ผู้บริหารโรงเรียนส่วนหนึ่งก็ยังขาดการดำเนินการให้มีความยืดหยุ่น ความเข้าใจ ความเสมอภาค การเปิดเผย จึงทำให้ผลการ

ปฏิบัติงานไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรนอกจากนี้สาเหตุสำคัญที่ทำให้ผลการวิจัยต่างกันอาจจะขึ้นอยู่กับวิธีการดำเนินการวิจัย การวิจัยครั้งนี้มีการลดความคลาดเคลื่อนจากการวัดด้วยการใช้การวิเคราะห์หองค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) ซึ่งจะลดความคลาดเคลื่อนทางการวัดได้ ทำให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องแม่นยำมากกว่าผลการวิจัยทั่ว ๆ ไปที่ไม่มีการวิเคราะห์หองค์ประกอบเชิงยืนยัน การดำเนินการดังกล่าวจะทำให้ผลการวิจัยแตกต่างกันได้ อย่างไรก็ตามผลการวิจัยลักษณะเช่นนี้ถ้าจะนำไปศึกษาหรือนำไปใช้ก็ควรมีข้อยกเว้นและต้องระมัดระวัง (พรรณราย ทรัพย์ะประภา, 2552)

4. ปัจจัยภาวะผู้นำของผู้บริหารไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ปัจจัยภาวะผู้นำของผู้บริหารซึ่งประกอบด้วยวิสัยทัศน์ บุคลิกภาพและทักษะความรู้ไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งแตกต่างกับหลักการแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ จากงานวิจัยของ Youngs and King ที่ได้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพเรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนส่งผลต่อการพัฒนาโรงเรียน พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลสามารถทำให้โรงเรียนพัฒนาขึ้นได้จริง ทำให้ครูเกิดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ ครูสามารถนำความรู้จากภายนอกโรงเรียนนำมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนได้ สำหรับโรงเรียนใน สพม.12 นั้นจากผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารไม่ได้ส่งผลต่อการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน อาจจะเนื่องมาจากผู้บริหารแต่ละคนจะมีวิสัยทัศน์ บุคลิกภาพและทักษะความรู้มากน้อยแตกต่างกัน โดยเฉพาะการฝึกอบรมของผู้บริหารใน สพม.12 ส่วนใหญ่นำมาอบรมตามนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดซึ่งจะไม่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารซึ่งอาจจะทำให้ผู้บริหารขาดความสามารถเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ บุคลิกภาพและทักษะความรู้ ต่าง ๆ หรืออาจเนื่องมาจากผู้บริหารไม่ได้เผยแพร่วิสัยทัศน์หรือใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ (Youngs and King, 2002) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Braun, J. B. ที่ว่าผู้บริหารสถานศึกษานอกจากจะมีวิสัยทัศน์แล้ว ยังต้องมีความสามารถในการเผยแพร่วิสัยทัศน์ให้สมาชิกเข้าใจยอมรับ และปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ให้บรรลุผลด้วย อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยลักษณะเช่นนี้ถ้าจะนำผลการวิจัยที่ได้ไปศึกษาหรือนำไปใช้ก็ควรมีข้อยกเว้นและต้องระมัดระวัง (Braun, J. B., 1991)

5. ปัจจัยลักษณะขององค์กรไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ปัจจัยลักษณะขององค์กรซึ่งประกอบด้วย ความเป็นทางการ การกระจายอำนาจ ความชำนาญเฉพาะ การใช้เทคโนโลยี การจัดแบ่งขนาดและการควบคุม ไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งแตกต่างกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น สุจินต์ นิ่มอนงค์

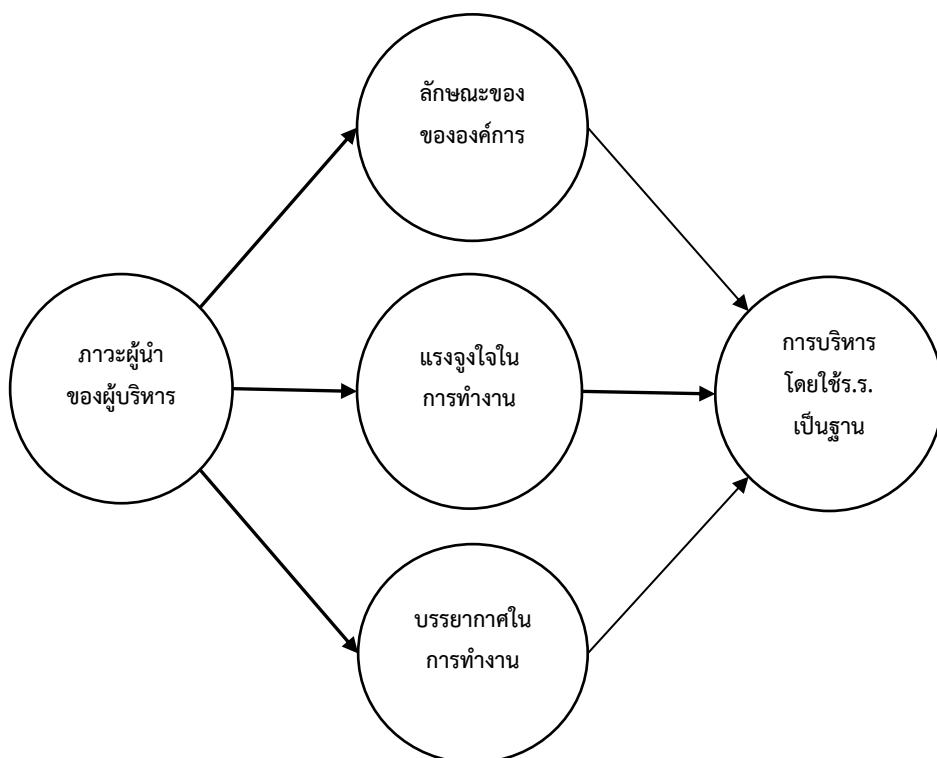
ได้ศึกษาองค์ประกอบศักยภาพของสถานศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 1 ระดับศักยภาพของสถานศึกษารายด้าน พบว่า ด้านลักษณะขององค์การมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (สุจินต์ นิ่มอนงค์, 2553) สอดคล้องกับการศึกษาของสมศักดิ์ ทองเนียม ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชลบุรี พบว่า ปัจจัยด้านลักษณะขององค์การ การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับมาก (สมศักดิ์ ทองเนียม, 2556) ซึ่งแตกต่างกับผลการวิจัยในครั้งนี้ซึ่งวิจัยกับสถานศึกษาที่สังกัด สพม.12 แม้จะเป็นโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาเหมือนกันแต่ช่วงเวลาทำการวิจัยต่างกันหลายปี ซึ่งอาจจะทำให้นโยบายของต้นสังกัดเปลี่ยนแปลงไป หรือบริบทของสถานศึกษาแตกต่างกัน ก็ส่งผลให้ผลการวิจัยต่างกันได้ นอกจากนี้การวิจัยครั้งนี้ยังมีการลดความคลาดเคลื่อนจากการวัดด้วยการใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) ซึ่งจะลดความคลาดเคลื่อนทางการวัดได้ ทำให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น เหตุผลที่กล่าวมานี้จะทำให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องแม่นยำมากกว่าผลการวิจัยทั่ว ๆ ไปที่ไม่มีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน การดำเนินการดังกล่าวจะทำให้ผลการวิจัยแตกต่างกันอย่างไรก็ตามผลการวิจัยลักษณะเช่นนี้ถ้าจะนำผลการวิจัยที่ได้ไปศึกษาหรือนำไปใช้ก็ควรมีข้อยกเว้นและต้องระมัดระวัง

6. ปัจจัยนโยบายการบริหารและปฏิบัติไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ปัจจัยนโยบายการบริหารและปฏิบัติซึ่งประกอบด้วยกำหนดยุทธศาสตร์ การปฏิบัติตามนโยบาย การจัดหาทรัพยากรและการติดต่อสื่อสาร ไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งแตกต่างกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยเกี่ยวข้องอื่น ๆ กำพล ฤทธิรักษา ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการปฏิบัติกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนแกนนำปฏิบัติกระบวนการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ปัจจัยนโยบายการบริหารและการปฏิบัติส่งผลต่อการปฏิบัติกระบวนการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งแตกต่างกับผลการวิจัยในครั้งนี้ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากความแตกต่างของระดับการศึกษา คือระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ส่งผลให้ปัจจัยต่าง ๆ แตกต่างกันได้ด้วย เช่น ด้านงบประมาณ โรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวนนักเรียนจะมากกว่าย่อมส่งผลให้เงินงบประมาณรายหัวที่ได้รับทั้งอัตราและปริมาณก็มากกว่าด้วย หรืออาจจะเกิดจากช่วงเวลาในการทำวิจัยซึ่งต่างกัน ก็มีผลต่อนโยบายต่าง ๆ ซึ่งแต่ละช่วงไม่เหมือนกันหรือแม้แต่สถานที่ตั้งโรงเรียนอยู่คนละภูมิภาคกัน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาต่อการประกอบอาชีพก็ต่างกัน ส่งผลให้การกำหนดยุทธศาสตร์ การปฏิบัติตามนโยบาย การจัดหาทรัพยากรและการติดต่อสื่อสารแตกต่างกันด้วย อย่างไรก็ตาม ถ้าจะนำผลการวิจัยที่ได้ไปศึกษาหรือนำไปใช้ก็ควรมีข้อยกเว้นและต้องระมัดระวัง (กำพล ฤทธิรักษา, 2545)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัย เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดองค์ความรู้ใหม่ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

จากรูปเป็นผลจากการวิจัยจะเห็นว่า ปัจจัยภาวะผู้นำของผู้บริหาร มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อปัจจัยลักษณะขององค์กร ปัจจัยแรงจูงใจในการทำงาน และปัจจัยบรรยากาศในการทำงาน นอกจากนั้นปัจจัยแรงจูงใจในการทำงานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้ร.ร.เป็นฐาน ในขณะที่ปัจจัยลักษณะขององค์กรและปัจจัยบรรยากาศในการทำงานไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้ร.ร.เป็นฐาน และจะได้ว่า ปัจจัยภาวะผู้นำของผู้บริหาร มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้ร.ร.เป็นฐานโดยส่งผ่านปัจจัยแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งสามารถนำไปวิจัยต่อยอดได้ต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์โมเดลปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 โดยมีวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 2) เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรง ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนและประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ทั้งหมด 440 คน ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยตัวแปรองค์ประกอบ 7 ตัวกับตัวแปรต้น 24 ตัว เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นมาตรวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มี 5 ระดับ จำนวน 7 ฉบับ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเบ้ ค่าความโด่ง ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ การทดสอบการประมาณค่าพารามิเตอร์ การทดสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยใช้สถิติ ค่าไค-สแควร์ (Chi-square statistics) ค่าสัดส่วนไค-สแควร์ (χ^2 / df) ค่า CFI, SRMR, RMSEA, TLI การทดสอบสมมติฐานใช้การทดสอบค่าซี ผลการวิจัย มี 2 ส่วน คือ 1) โมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 2) ผลการทดสอบสมมติฐาน ปรากฏว่า 1) ลักษณะของบุคลากรไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2) แรงจูงใจในการทำงานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 3) ลักษณะบรรยากาศของการทำงานไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 4) ภาวะผู้นำของผู้บริหารไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 5) ลักษณะขององค์การไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 6) นโยบายการบริหารและปฏิบัติไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน จากการวิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ลักษณะ คือ 1) การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12 โรงเรียนในสังกัดหรือหน่วยงานที่สนใจ ควรนำผลการวิจัยไปวางแผนเพื่อพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวกับผลการวิจัย ที่เกี่ยวกับปัจจัยแรงจูงใจในการทำงาน ปัจจัยภาวะผู้นำของผู้บริหาร ปัจจัยลักษณะขององค์การและปัจจัยบรรยากาศในการทำงาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้บริหารและบุคลากรในหน่วยงาน 2) การศึกษาวิจัยในอนาคต อาจจะมีการวิจัยโดยการเปลี่ยนตัวแปรองค์ประกอบหรือเลือกศึกษาเฉพาะตัวแปรองค์ประกอบบางตัวและอาจจะใช้การวิจัยเชิงเปรียบเทียบ วิจัยเชิงลึก วิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) หรือ การวิจัยทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) เพื่อสร้างตัวแบบจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพเปรียบเทียบกับตัวแบบเชิงทฤษฎี หรือ

วิจัยต่อยอดเกี่ยวกับอิทธิพลของตัวแปรองค์ประกอบตามกรอบแนวคิดองค์ความรู้ใหม่ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

เอกสารอ้างอิง

- กำพล ฤทธิ์รักษา. (2545). ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. สถาบันราชภัฏนครราชสีมา.
- ชูชาติ รักอุ. (2555). ปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. ใน ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2546). สถิติขั้นสูง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรรณราย ทร์พะยะประภา. (2552). จิตวิทยาสำหรับนักบริหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: วิชั่นอาร์ตคอปอเรชั่น.
- มนตรี แก้วด้วง. (2552). ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงาน ความผูกพันต่อองค์กร และคุณภาพชีวิตการทำงาน: กรณีศึกษาบริษัทนำเข้าและจัดจำหน่ายเสื้อผ้าแบรนด์. ใน งานวิจัยส่วนบุคคลปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมศักดิ์ ทองเนียม. (2556). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดชลบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12. (2562). วารสารประชาสัมพันธ์ สพม.12. นครศรีธรรมราช: โสภณการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). แนวคิดและประสบการณ์การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- สุจินต์ นิมนองค์. (2553). องค์ประกอบศักยภาพของสถานศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 1. นครปฐม: กลุ่มวิจัยและพัฒนาสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2546). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สามลดา.
- อรพินท์ ชูชม. (2557). รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของความยืดหยุ่นในงานของครู. ใน รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- Braun, J. B. (1991). An analysis of principal leadership vision and its relationship to school climate. *Dissertation Abstracts International*, 52 (4): 1139-A.
- Herzberg, H. G. (1972). *The Management of Organization: A Systems and Human Resources Approach*. (12th ed.). New York: Appleton-Century-Crofts.
- Steers, M., Porter, W. . (1987). *Motivation and Work Behavior*. New York: McGraw-Hill, c1987.
- Youngs and King. (2002). Principal leadership for professional development to build school capacity. *Educational administration quarterly*, 38(5), 643-670.

เทคนิคการบริหารสภานายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ*

LAWYERS COUNCIL FOR MANAGEMENT TECHNIQUES FOR PROFESSIONAL EXCELLENCE

วสันต์ เกตุพันธุ์

Wasan Ketphan

วิทยาลัยเทคโนโลยีพนมวันท์

Phanomwan College of Technology, Thailand

E-mail: katpun1@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษานโยบายการบริหารสภานายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ 2) เพื่อศึกษาเทคนิคการบริหารสภานายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพให้ได้ประสิทธิผล และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารที่เหมาะสมเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบคำถามสนทนากลุ่ม โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 คณะกรรมการบริหารสภานายความจำนวน 3 ท่าน ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 กรรมการบริหารสภานายความภาคจำนวน 12 ท่าน ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 3 การระดมความคิดเห็นจากทนายความ จำนวนกลุ่มละ 10 คน ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ รวมทั้งสิ้น 40 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) นโยบายการบริหารสภานายความเกิดปัญหาจากการปฏิบัติงาน ด้วยความแตกต่างระหว่างบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ความไม่เท่าเทียมกัน การขาดความรู้สึกร่วมในการมีส่วนร่วม การขาดแคลนทางเลือก การกระจายข่าวสาร การกำหนดนำกลไกในการส่งเสริม ในการที่จะบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการมุ่งเน้นในการที่จะพัฒนากฎหมาย 2) เทคนิคการบริหารสภานายความ เน้นการจัดการแบบมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตรวจสอบสิทธิ การเปลี่ยนแปลงสู่การปฏิบัติใหม่ การเพิ่มพัฒนาทักษะ การเรียนรู้กฎหมายที่บังคับใช้ใหม่ การฝึกอบรมให้ทนายความเป็นมืออาชีพด้วยความรู้ในการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเท่าทัน และ 3) แนวทางการบริหารจัดการสภานายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ โดยให้ความสำคัญกับทนายความเป็นสำคัญ และการปรับใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงานสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพให้เหมาะสมเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน

* Received 27 April 2021; Revised 16 May 2021; Accepted 2 June 2021

คำสำคัญ: เทคนิคการบริหาร, สภานายความ, ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ

Abstract

The objective of this research is. 1) to study the policy of the administration of the Lawyers Council towards professional excellence; 2) to study the techniques of administration of the Lawyers Council to achieve professional excellence; and 3) to study the appropriate management guidelines to build confidence in the Lawyers Council. people This was a descriptive study by qualitative research method. using the in-depth interview question form and group discussion questions the key informants were divided into 3 groups, consisting of the first group of informants, 3 members of the Lawyers Council Executive Committee, the 2nd group of informants, 12 members of the District Lawyers Council's executive committee, the third group of informants. Lawyers in each group of 10 persons, namely, North, Northeast, Central, and South, a total of 40 persons. The results of the research were as follows: 1) The Lawyers Council's administration policy There was a problem in the operation. with differences between individual personalities inequality lack of sense of participation shortage of alternatives news distribution Determining the promotion mechanism in order to enforce the law more effectively which focuses on the development of the law; 2) The Lawyers Council's management techniques Emphasis on participatory management exchange of ideas authentication change to new practice skill development Learning new applicable laws Training for lawyers to be professional with knowledge of various changes that occur in a timely manner by giving importance to lawyers and the appropriate application of technology to work towards professional excellence in order to build confidence among the people.

Keywords: Management Techniques, Lawyer Council, Professional excellence

บทนำ

ผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความ มีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นตามความเจริญก้าวหน้า ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาโดยตลอด โดยมีการจัดตั้งเป็น สมาคมทนายความ เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2500 ด้วยวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเป็นสถาบันอิสระ เพื่อการอำนวยความสะดวกในการดูแลสิทธิประโยชน์ให้แก่ประชาชนและสังคม (สุวุฒิ สุกิจจากร, 2557) และ

ดูแลผู้ประกอบวิชาชีพทนายความในเวลานั้น ต่อมาในปี พ.ศ.2508 ได้มีการตราพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2508 โดยกำหนดให้มีอำนาจในการออกใบอนุญาตว่าความ ซึ่งจากเดิมที่ออกให้โดยอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ มอบหมายให้เนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้ออกใบอนุญาต โดยผู้ที่ขอจดทะเบียนเป็นทนายความต้องมีทนายความชั้นหนึ่ง ซึ่งมีการกำหนดให้ผู้สำเร็จระดับปริญญาตรีทางกฎหมาย ทั้งยังต้องสอบผ่านเป็นเนติบัณฑิต โดยสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา จึงจะสามารถขอจดทะเบียนเป็นทนายความชั้นหนึ่ง (จิตติ ดิงศภัทัย, 2552) แต่ทนายความชั้นสอง เป็นเพียงผู้ที่สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีทางกฎหมาย ทั้งมีสิทธิว่าความได้เฉพาะในต่างจังหวัดที่ได้รับใบอนุญาต อันเป็นการจำกัดสิทธิของทนายความเกิดความไม่เท่าเทียม จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงอันสำคัญเพื่อความเหมาะสมขึ้นในปี พ.ศ.2514 โดยได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 โดยบัญญัติให้ผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีทางกฎหมายขอจดทะเบียนเป็นทนายความ ที่สามารถว่าความได้ทั่วราชอาณาจักร ไม่มีการแบ่งเป็นทนายความชั้นหนึ่งหรือทนายความชั้นสอง (คณะกรรมการมรรยาททนายความ และคณะทำงานส่งเสริมและประสานงานสอบสวนคดีมรรยาททนายความ สภาทนายความ. 2544).

การเปลี่ยนแปลงการบริหารในรูปแบบ สมาคมทนายความแห่งประเทศไทย ได้เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2517 โดยในเวลานั้น นายมารุต บุณนาค เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมทนายความ ได้เสนอการเปลี่ยนแปลงการบริหารเป็นรูปแบบของการจัดตั้งขึ้นเป็น สภาทนายความ ด้วยการเสนอเป็นร่างพระราชบัญญัติ แต่ไม่เกิดผล จวบจนในปี พ.ศ.2518 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารด้วยการเปลี่ยนชื่อจาก สมาคมทนายความ เปลี่ยนเป็น สมาคมทนายความแห่งประเทศไทย โดยนายมงคล สุคนธจรร เข้ารับตำแหน่งนายกสมาคมทนายความแห่งประเทศไทยในเวลานั้น ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติทนายความต่อสภาผู้แทนราษฎร โดยที่สภาผู้แทนราษฎรในเวลานั้น ได้มีการพิจารณาในวาระที่ 1 แล้ว แต่เกิดการประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎร ทำให้ร่างพระราชบัญญัติทนายความเป็นอันตกไปด้วยเช่นกัน (กันจันจิอุตรา หิริรักษ์ 2560)

การเปลี่ยนแปลงการบริหารของสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย มิได้สิ้นสุดอยู่เพียงนั้น ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 เป็นการบัญญัติให้มีสภาทนายความ โดยมีสถานะเป็นนิติบุคคล เพื่อการเปลี่ยนแปลงอันสำคัญในการบริหารงานทนายความของประเทศไทย โดยมีผู้เข้าดำรงตำแหน่งนายกสภาทนายความ สำคัญสำคัญของพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่ประสงค์จะขอจดทะเบียน ในการออกใบอนุญาตว่าความ ให้แก่ผู้ที่สำเร็จการศึกษาวิชากฎหมาย โดยจะสำเร็จการศึกษาจากเนติบัณฑิตยสภาหรือไม่ ก็สามารถขอจดทะเบียน ในการขอรับใบอนุญาตว่าความ ตามเงื่อนไขแห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 โดยไม่มีการแบ่งเป็นทนายความชั้นหนึ่ง หรือทนายความชั้นสอง เพื่อการควบคุมมรรยาทของทนายความ ที่ขอจดทะเบียนรับใบอนุญาตว่า

ความ ในการประกอบวิชาชีพทนายความ โดยต้องผ่านการฝึกอบรมหลักการปฏิบัติในการว่าความ หลักมรรยาททนายความ ตามข้อบังคับ แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 รวมทั้งจัดให้มีกองทุนสวัสดิการทนายความ เพื่อการสงเคราะห์ให้แก่ทนายความและทนายท (สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ แห่งสภาทนายความ, 2563)

ทนายความเป็นวิชาชีพอันทรงเกียรติ ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ทั้งเป็นที่พึ่งที่หมาย เพื่อการรักษาสิทธิและประโยชน์ของประชาชน ในการดำเนินการทางกฎหมาย โดยสภาทนายความกำหนดให้มีทนายความช่วยเหลือในคดีความที่ประชาชน เป็นผู้ยากไร้และไม่ได้ความเป็นธรรม อันเป็นคดีช่วยเหลือโดยไม่มีค่าตอบแทนแต่อย่างใด ในการทำงานของทนายความแม้มิใช่เป็นข้าราชการ ซึ่งในการประกอบวิชาชีพ ต้องปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานยุติธรรมทั้งในส่วนของศาลยุติธรรม ในส่วนของการปฏิบัติงานร่วมกับอัยการ และเจ้าพนักงานสอบสวน ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมร่วมกันให้แก่ประชาชน อันเกี่ยวข้องกับการบริหารสภาทนายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ ด้วยเทคนิคการบริหารความเป็นเลิศทางวิชาชีพ เทคนิคการบริหารสภาทนายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพให้ได้ประสิทธิผล และแนวทางการบริหารที่เหมาะสม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน และเป็นการปฏิบัติในฐานะทนายความ ในการว่าต่างแก้ต่างคดีความให้แก่ตัวความ ทั้งฝ่ายโจทก์และหรือฝ่ายจำเลย ทนายความจึงต้องเป็นผู้ที่มีการประพฤติ การปฏิบัติโดยยึดหลักคุณธรรม ทั้งมีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ ในการประพฤติปฏิบัติตามหลักข้อบังคับ ว่าด้วยมรรยาททนายความโดยเคร่งครัด เพื่อก่อให้เกิดเป็นความเชื่อมั่นอันน่าเชื่อถือ และเพื่อให้ได้รับความไว้วางใจ ในการปฏิบัติหน้าที่ ทนายความอย่างสมเกียรติ และด้วยความภาคภูมิใจ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารสภาทนายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ ด้วยเทคนิคการบริหารความเป็นเลิศทางวิชาชีพ
2. เพื่อศึกษาเทคนิคการบริหารสภาทนายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพให้ได้ประสิทธิผล
3. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารที่เหมาะสม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ที่จะให้ข้อมูลในการวิจัยแบบเจาะจง โดยการแบ่งกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 1 คณะกรรมการบริหารสภาทนายความจำนวน 3 ท่าน กลุ่มที่ 2 กรรมการบริหารสภาทนายความภาค 1 ถึง 9 จำนวน 12 ท่าน กลุ่มที่ 3 ทนายความแต่ละภาค แบ่งแบบเจาะจงเป็นรายภาค จำนวนกลุ่มละ 10 คน ได้แก่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคกลาง ภาคใต้ รวมทั้งสิ้น 40 คน ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้งหมด 52 คน โดยมีระยะเวลาในการวิจัย 8 เดือน เริ่มเดือน สิงหาคม 2563- มีนาคม 2564

เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบคำถามสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยนำประเด็นที่ได้จากปรากฏการณ์ และจากการศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตั้งคำถามสัมภาษณ์ เป็นชุดคำถามตามขอบเขตในการทำวิจัย แบ่งได้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก อันมีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยใช้การขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่เป็นกลุ่มผู้บริหารในด้านที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดขึ้นจากกรอบ แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมที่ผู้วิจัยศึกษาเป็นหลัก เพื่อการระดมสมอง หรือเพื่อการระดมความคิด ผู้วิจัยใช้คำถามที่มีลักษณะเน้นถึง ทักษะ แนวคิด ความสัมพันธ์ ของผู้ที่เข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย อันเป็นลักษณะที่เป็นการเฉพาะเจาะจง ด้วยวิธีการใช้คำถามที่มีลักษณะเป็นการจุดประเด็นของผู้ดำเนินการสนทนา รวมถึงในการสนทนากลุ่ม และการขออนุญาตบันทึกเสียงในการขอเข้าสัมภาษณ์ รวมทั้งการขอบันทึกภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นการยืนยันการทำงานวิจัย ของผู้วิจัยในเชิงประจักษ์ อันเป็นเทคนิควิธีการ ขั้นตอน การรวบรวม และการวิเคราะห์ข้อมูล จากผู้ที่มีประสบการณ์เฉพาะด้าน หรือข้อสังเกตจากผู้มีประสบการณ์ เพื่อช่วยในการวิเคราะห์รายละเอียด ทั้งนี้เพื่อนำมาทำการตรวจสอบ และประเมินอนาคตภาพ โดยการใช้เทคนิคการสนทนากับผู้เชี่ยวชาญ ในการระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ รวมถึงความเหมาะสม (เอกพร รักความสุข, 2561)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัย โดยปฏิบัติตามหลักของ Merriam-Webster ด้วยการจำแนกข้อมูลเป็นชนิด ตามลำดับของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยแบ่งออกเป็น แบบใช้ทฤษฎี เป็นการแยกตามชนิดของเหตุการณ์ โดยการยึดกรอบของแนวคิดทฤษฎีเป็นหลักได้แก่ การกระทำได้แก่ พฤติกรรม สถานการณ์ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ณ ช่วงระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่ง การที่บุคคลสื่อสาร อธิบาย หรือการให้ความหมายต่อกิจกรรม การกระทำ โดยอาจเป็นการให้ความหมายเกี่ยวกับ โลกทัศน์ ความเชื่อ บรรทัดฐาน ค่านิยม ความสัมพันธ์ได้แก่ ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันในสังคม ระหว่างบุคคลหลาย ๆ คน ที่ทำการศึกษถึงการเข้ากันได้ หรือขัดแย้งกันในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรม การปรับตัว เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ หรือความผูกพันกันของบุคคล และสถานการณ์หรือสถานภาพได้แก่ กิจกรรม การกระทำ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง (Creswell, J. W. 2013)

ผลการศึกษา

1. ศึกษาการบริหารสภานายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ ด้วยเทคนิคการบริหารความเป็นเลิศทางวิชาชีพ พบว่า สภานายความได้มีการจัดแบ่งส่วนงานออกเป็น ส่วนงาน

ด้วยกัน ได้แก่ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค สำหรับส่วนกลางแบ่งออก 31 สำนักงาน ได้แก่ 1) สำนักงานคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย 2) สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม 3) สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน 4) สำนักงานคดีปกครอง 5) สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค 6) สำนักกระงับข้อพิพาททางเลือก 7) สถาบันวิชาชีพกฎหมายชั้นสูง 8) สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ 9) สถาบันพัฒนาวิชาชีพทนายความ 10) สถาบันวิจัยและพัฒนากฎหมาย 11) สำนักนายกและคณะกรรมการสภาพทนายความ 12) สำนักงานตรวจสอบและรายงาน 13) สำนักงานการงบประมาณ 14) สำนักงานเทคโนโลยีและสารสนเทศ 15) สำนักงานเลขาธิการ 16) สำนักงานการเงินและบัญชี 17) สำนักงานธุรการและทรัพยากรบุคคล 18) สำนักงานทะเบียนทนายความ 19) สำนักงานโฆษกและประชาสัมพันธ์ 20) สำนักงานทะเบียนแบบการรับรองลายมือชื่อและเอกสาร 21) สำนักงานคณะกรรมการมรยาททนายความ 22) สำนักงานกิจการระหว่างประเทศ 23) สำนักงานสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ 24) สำนักงานสโม่สกรีกีฬา 25) สำนักงานส่งเสริมงานสหกรณ์ออมทรัพย์และการฌาปนกิจ 26) สำนักงานการฌาปนกิจสงเคราะห์สภาพทนายความ 27) สำนักงานพัสดุ 28) สำนักงานคดีคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและต่อต้านคอร์รัปชัน 29) สำนักงานวารสารและสิ่งพิมพ์ 30) สำนักงานทนายความอาสา และ 31) สำนักงานการประชุม สำหรับ ส่วนภูมิภาค ได้แก่ สำนักงานสภาพทนายความภาค และสำนักงานสภาพทนายความจังหวัด (สภาพทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ 2563)

จากการจัดโครงสร้างของการบริหารสภาพทนายความ เพื่อการรองรับในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการทำงานภายใต้บทบัญญัติแห่ง พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 ในการบริหารของสภาพทนายความด้วยเทคนิคในการกระจายอำนาจ เพื่อการบริหารสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ โดยจัดตั้งสภาพทนายความภาคจำนวน 9 ภาค และจัดตั้งสภาพทนายความประจำจังหวัดในทุกจังหวัด เพื่อการกำกับดูแลการบริหารงานของสภาพทนายความโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับกับคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 1 ที่ว่า “ข้อบังคับสภาพทนายความ ว่าด้วยการแบ่งส่วนงานของสภาพทนายความ และอำนาจหน้าที่ของกรรมการสภาพทนายความ พ.ศ. 2556 เป็นศูนย์รวมองค์ความรู้ ด้านวิชาชีพทนายความ เพื่อให้คำปรึกษาแก่บุคคลทั่วไป นิติบุคคล หรือหน่วยงานของรัฐ เป็นตัวแทนของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ในการร่วมมือกับ ศาลหน่วยงานต่างๆ ด้านยุติธรรม ทั้งภายในประเทศ และระดับสากล ส่งเสริมและกำกับผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ให้มีจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นองค์กรวิชาชีพทนายความ ที่มีระบบการจัดการที่ทันสมัย และให้บริการอย่างมืออาชีพ” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1, 2563) การกำหนดนากลไกในการส่งเสริม ในการที่จะบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการมุ่งเน้นในการที่จะพัฒนากฎหมาย นักกฎหมาย ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย สู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ ซึ่งสภาพทนายความมีโครงสร้างในการสนับสนุน ตามประกาศแผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) ของ สำนักนายกรัฐมนตรี อย่างพร้อมมูลในทุกด้าน ตามโครงสร้าง

ของการบริหารสภานายคม ในการอำนวยความสะดวกทางกฎหมาย ให้แก่ประชาชนและสังคมโดยรวม

2. ศึกษาเทคนิคการบริหารสภานายคมสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพให้ได้ ประสิทธิภาพ พบว่า การบริหารสภานายคมสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพให้ได้ประสิทธิภาพ (Effectiveness) จากโครงสร้างส่วนงานที่มีความสำคัญ ในการช่วยส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพ (Effectiveness) ด้วยการเพิ่มพูนทักษะ (Skill) ความรู้ (Knowledge) ที่เท่าทันให้แก่ ทนายความ โดยการบริหารงานของฝ่ายวิชาการ ที่มีหน้าที่ในการดูแลกำกับ สำนักฝึกอบรม วิชาว่าความ สถาบันกฎหมายวิชาชีพชั้นสูง สถาบันพัฒนาวิชาชีพทนายความ เพื่อการพัฒนา ความรู้เชิงปฏิบัติ (Practical knowledge) ให้แก่ทนายความ ตามกฎหมายใหม่ที่บังคับใช้ ได้แก่ พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ.2562 ด้วยการเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ จากสถาบันอุดมศึกษาเป็นผู้บรรยาย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกัน และปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ด้วยการเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ จากหน่วยงานศาล ยุติธรรมมาเป็นผู้บรรยาย โดยเฉพาะในการอบรมสัมมนา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ซึ่งสอดคล้องกับกับคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 2 ที่ว่า “การเตรียมความพร้อม การสร้างความเข้าใจให้แก่ทนายความ และผู้ที่สนใจ ในการอำนวยความสะดวก ด้วยวัตถุประสงค์ให้เกิดความสอดคล้อง ในการ เตรียมคดี ในการปฏิบัติงานของทนายความ โดยการเชิญวิทยากรจากศาลอาญาคดีทุจริตและ ประพฤติมิชอบ ที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ ในทบทวนคดีของกฎหมาย รวมถึงแนวทางการปฏิบัติ ในการเตรียมคดีในเชิงลึกในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ เพราะการดำเนินคดีอาญาทุจริต และประพฤติมิชอบโดยพนักงานอัยการ ซึ่งมีรูปแบบในการปฏิบัติที่มีความแตกต่าง จากการ ดำเนินคดีอาญาเดิมอย่างสิ้นเชิง เห็นได้ว่าเป็นการบริหารสภานายคม มุ่งสู่ความเป็นเลิศ ทางวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2, 2563)

สภานายคมยังมีการดำเนินการที่ สอดคล้องกับประกาศของ สำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องการประกาศแผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) ด้านกฎหมาย เพื่อให้การดำเนินการ สอดคล้องกับหลักการ ตามมาตรา 258 ค. ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ด้วย แผนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมาย โดยได้ประกาศแล้วในราชกิจจานุเบกษา ที่ได้มีการ กำหนดเป้าหมาย หรือผลอันพึงประสงค์ที่ประกอบด้วย การมีกลไกในการออกกฎหมายที่ดี เท่าที่จำเป็น การทบทวนกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ ให้มีความสอดคล้องกับมาตรา 77 ของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย การยกเลิกหรือทำการปรับปรุง กฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อ การดำรงชีวิต และหรือในการประกอบอาชีพของประชาชน การกำหนดกลไกทางกฎหมาย เพื่อการขจัดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างความเป็นธรรมในสังคม การกำหนดให้มีกลไกให้ ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดทำ และในการเสนอร่างกฎหมายที่สำคัญ และการจัด ให้มีกลไกในการช่วยเหลือประชาชน ในการจัดทำและการนำเสนอร่างกฎหมาย รวมทั้งในการ

ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน การกำหนดเพื่อให้ประชาชน สามารถที่จะเข้าถึงกฎหมาย กฎ ระเบียบ ได้โดยสะดวก และสามารถเข้าใจกฎหมายได้โดยง่าย รวมทั้งการกำหนดในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลของกฎหมาย ฐานข้อมูลคำพิพากษา ฐานข้อมูลคำวินิจฉัย หรือฐานข้อมูลในการตีความกฎหมาย กฎ ระเบียบ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก

3. ศึกษาแนวทางการบริหารที่เหมาะสมเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน พบว่าความพยายามในการเปลี่ยนแปลง รูปแบบการบริหารทนายความ ของสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย ยังคงดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ.2522 ได้มีการดำเนินการยกย่องพระราชบัญญัติทนายความ โดยเสนอร่างพระราชบัญญัติทนายความ ต่อนายชวน หลีกภัย ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ณ เวลานั้น เป็นที่รู้กันว่าในปัจจุบันสภาพทนายความมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการย้ายจากการจัดโต๊ะตามลำดับตำแหน่งไปเป็นการจัดออฟฟิศออกเป็นพื้นที่บล็อกๆเหมือนในช่วงยุค 80 หรือกลับมาจัดแบบพื้นที่เปิดโล่งที่ไม่ต้องเป็นทางการมากนัก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทุกอย่างนี้จะถูกปรับเปลี่ยนไปตามการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี อย่างเช่น จากปากกาและกระดาษกลายเป็นเครื่องพิมพ์ดีด และเครื่องพิมพ์ดีดพัฒนาไปเป็นการใช้คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล แต่สภาพทนายความแห่งอนาคตนั้นเป็นมากกว่าแค่พื้นที่ทางกายภาพและเทคโนโลยีภายใน เนื่องจากมันยังครอบคลุมไปถึงการเปลี่ยนแปลงสถานที่ทำงานทั้งหมด ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงวิธีการที่พนักงานทำงานกับนวัตกรรมต่างๆ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และ Internet of Things ไปจนถึงการจัดการแบบใหม่ เช่นนี้แล้วสภาพทนายความจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรในวันนี้และพรุ่งนี้จะเปลี่ยนไปในทิศทางไหนกัน ซึ่งสอดคล้องกับกับคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 3 ที่ว่า “แนวทางการบริหารสภาพทนายความโดยทั่วไป มักมีเป้าหมายเพื่อให้การบริการด้านข้อมูลข่าวสารได้สะดวกรวดเร็ว เป็นที่พอใจของผู้ใช้บริการ แนวทางการบริหารผู้บริหารจะต้องพิจารณาให้รอบคอบ เพื่อไม่ให้สิ้นเปลืองงบประมาณของสภาพทนายความ ฉะนั้นควรมีประเด็นในแนวทางการบริหารสภาพทนายความ ประเด็นนี้ได้แก่ การพิจารณาเลือกว่าจะดำเนินแนวทางการบริหารสภาพทนายความในแบบใดดี ดำเนินการเองว่าจ้างที่ปรึกษาหรือจัดตั้งระบบสภาพทนายความมาใช้งานวางแผนแนวทางการบริหาร ประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับการวางแผนว่าจะพัฒนาสภาพทนายความตามแนวทางที่ได้เลือกไว้อย่างไรจึงจะเหมาะสม การวางแผนนี้มีทั้งทางด้านงบประมาณกระบวนการบริหาร และกำลังคน แนวทางการบริหารและจัดระบบสภาพทนายความ ประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับการลงมือดำเนินการจัดสร้างระบบสภาพทนายความ การสั่งซื้อเครื่องมือและอุปกรณ์ การติดตั้งซอฟต์แวร์ การปรับเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ ให้พร้อมที่จะทำงานในระบบ และการประเมินผลการปฏิบัติงานและการปรับเปลี่ยน ประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับการ ตรวจสอบว่าการปฏิบัติงานของสภาพทนายความที่จัดทำขึ้นนั้นบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้น้อยเพียงใด ” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 3, 2563)

ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย พ.ศ.2528 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 7 (5) ที่ได้บัญญัติไว้ให้สภามหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์อันสำคัญ ในการส่งเสริม การช่วยเหลือ การแนะนำ การเผยแพร่ และการให้การศึกษาแก่ประชาชน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย การจัดโครงสร้างการบริหารงานของสภามหาวิทยาลัย ในส่วนงานของอุปนายกฝ่ายช่วยเหลือประชาชน ที่มีหน้าที่กำกับดูแล สำนักงานคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชน และสำนักงานมหาวิทยาลัย ถือเป็นส่วนงานสำคัญในการปฏิบัติของสภามหาวิทยาลัย ซึ่งมีการปฏิบัติที่สอดคล้องตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย พ.ศ.2528 ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 7 (5) ในการที่ประชาชนสามารถเข้ามาขอความช่วยเหลือ แนะนำ เผยแพร่ ปรีกษา และให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย อีกทั้งสภามหาวิทยาลัยยังได้จัดโครงสร้าง ในส่วนงานของอุปนายกฝ่ายปฏิบัติการ มีหน้าที่กำกับดูแล สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สำนักงานคดีปกครอง สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งเป็นส่วนงานที่มีความเกี่ยวข้องในการรักษาสีทธิของประชาชนและสังคมโดยรวม ในรูปแบบที่เป็นเชิงบูรณาการณ (Integrative) การปรับปรุงระบบสำนักงานเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาลานงานที่เกิดจากความบกพร่องของระบบโดยการแก้ไขระบบสำนักงานในส่วนที่พบปัญหาหรือส่วนที่บกพร่องทำให้เกิดปัญหา เพื่อปรับปรุงให้ระบบมีคุณภาพมากขึ้น โดยการวิเคราะห์ระบบ (System analysis) คือการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระบบสำนักงานนำมาพิจารณาเพื่อหาสาเหตุของปัญหาความบกพร่องหรือข้อเสียต่างๆ

อภิปรายผล

1. ศึกษาการบริหารสภามหาวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ ด้วยเทคนิคการบริหารความเป็นเลิศทางวิชาชีพ ข้อบังคับสภามหาวิทยาลัย ว่าด้วยการแบ่งส่วนงานของสภามหาวิทยาลัย และอำนาจหน้าที่ของกรรมการสภามหาวิทยาลัย พ.ศ. 2556 เป็นศูนย์รวมองค์ความรู้ ด้านวิชาชีพมหาวิทยาลัย เพื่อให้คำปรึกษาแก่บุคคลทั่วไป นิติบุคคล หรือหน่วยงานของรัฐ เป็นตัวแทนของผู้ประกอบวิชาชีพมหาวิทยาลัย ในการร่วมมือกับ ศาลหน่วยงานต่างๆ ด้านยุติธรรม ทั้งภายในประเทศ และระดับสากล ส่งเสริมและกำกับผู้ประกอบวิชาชีพมหาวิทยาลัย ให้มีจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นองค์กรวิชาชีพมหาวิทยาลัย ที่มีระบบการจัดการที่ทันสมัย และให้บริการอย่างมืออาชีพ การบริหารสภามหาวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ ถือได้ว่าเป็นเป้าหมายอันสำคัญและสอดคล้องตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยพุทธศักราช 2528 ตามมาตรา 7 (1) ถึง (5) ที่ได้กำหนดเอาไว้ โดยให้สภามหาวิทยาลัยมีวัตถุประสงค์อันสำคัญในการ ส่งเสริมการศึกษาในการประกอบวิชาชีพมหาวิทยาลัยของสมาชิก การควบคุมมรรยาทของผู้ประกอบวิชาชีพมหาวิทยาลัย การส่งเสริมความสามัคคี และการผดุงเกียรติของสมาชิกสภามหาวิทยาลัย มีการส่งเสริมและการจัดสวัสดิการ ให้แก่มหาวิทยาลัยที่เป็นสมาชิกสภาวิทยาลัย

สอดคล้องกับผลการวิจัยของวสันต์ เกตุพันธุ์ และสมิหรา จิตตลดากร (วสันต์ เกตุพันธุ์ และสมิหรา จิตตลดากร, 2562) ตามบทบัญญัติดังกล่าวการส่งเสริมการศึกษา การให้ความช่วยเหลือแนะนำเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมาย จึงเป็นเรื่องสำคัญอันถือได้ว่า สภานายความมีการบริหารจัดการ เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติทนายความพุทธศักราช 2528 ด้วยเหตุว่าการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ของการบัญญัติกฎหมายใหม่ขึ้นมาบังคับใช้ ทำให้การศึกษากฎหมายใหม่เหล่านั้น ต้องให้ความสำคัญเพื่อการนำไปปฏิบัติ ตามความรู้ความสามารถในการอำนวยความสะดวก จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดให้มีการศึกษาฝึกอบรม เพื่อการเพิ่มทักษะ (Skill) ความรู้ (Knowledge) ที่จะสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Efficacy) ให้เกิดขึ้นแก่ทนายความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาฝึกอบรมในเชิงปฏิบัติ จากการเปลี่ยนแปลงระบบในการดำเนินคดี ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมเป็นระบบกล่าวหา แต่ในปัจจุบันได้มีการบัญญัติกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กฎหมายที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ อันเป็นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีบทบาทอันสำคัญในการป้องกัน และปราบปราม รวมถึงการตรวจสอบทรัพย์สิน โดยได้มีการจัดตั้งขึ้นเป็น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) โดยมีวิธีการในการดำเนินการด้วยระบบไต่สวน อันเป็นระบบที่นำมาใช้เพื่อการแสวงหาข้อเท็จจริง ที่เกิดขึ้นให้ได้ ความจริงที่ใกล้เคียงมากที่สุด ทั้งเป็นการเอาผิดต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทุจริตและหรือประพฤติมิชอบ รวมถึงเอกชนที่เข้าเสนอและรับงาน ในการจัดซื้อจัดจ้างกับส่วนงานราชการ ในฐานะผู้สนับสนุนในการกระทำความผิด ซึ่งมีรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างจากระบบกล่าวหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินคดีอาญาที่ปฏิบัติกันอยู่เดิม การเรียนรู้ รูปแบบ วิธีการขั้นตอน การเตรียมเอกสารทางคดี เพื่อการต่อสู้คดีของทนายความ จึงต้องมีการฝึกศึกษา เพื่อให้เข้าใจและมีความรู้ที่เท่าทัน ด้วยเหตุที่สำนวนในคดีมีเอกสารปริมาณมาก อีกทั้งต้องพิจารณาเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยละเอียด

2. ศึกษาเทคนิคการบริหารสภานายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพให้ได้ ประสิทธิภาพ การสร้างจิตสำนึก ในการประกอบวิชาชีพทนายความ ในการพิจารณาการออกใบอนุญาตว่าความ โดยเฉพาะการต่ออายุใบอนุญาตว่าความให้แก่ทนายความ ควรตรวจสอบสถานะภาพของทนายความว่าเป็นเจ้าพนักงานของรัฐหรือไม่ เพราะตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ได้กำหนดไว้ในหมวด 4 มาตรา 35 (10) ได้กำหนดคุณสมบัติผู้ขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตไว้ว่า ต้องไม่เป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำ เว้นแต่ข้าราชการการเมือง ซึ่งปรากฏว่ามีข้าราชการและหรือพนักงานของรัฐ ซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำ มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทนายความอยู่ โดยภายหลังจากการเกษียณอายุราชการ ก็มาประกอบวิชาชีพทนายความได้เลย โดยไม่ได้ดำเนินการเข้าอบรมว่าความและ ขอจะทะเบียนเพื่อรับใบอนุญาตว่าความเลย เป็นการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องถูกต้อง อีกทั้งเป็นการปฏิบัติอันฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่ง

พระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ. 2528 เพราะขาดคุณสมบัติตาม มาตรา 35 (10) ทั้งที่เป็นผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง สภานายความโดยส่วนงานทะเบียนควรมีรูปแบบในการตรวจสอบและตัดสิทธิของบุคคลเหล่านั้น เพื่อการปฏิบัติภายใต้หลักความชอบด้วยกฎหมายต่อทุกฝ่าย การเตรียมความพร้อม การสร้างความเข้าใจให้แก่หนายความและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการอำนวยความสะดวก ด้วยวัตถุประสงค์ให้เกิดความสอดคล้องในการเตรียมคดี ในการปฏิบัติงานของหนายความ โดยการเชิญวิทยากรจากศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ ในบทบัญญัติของกฎหมาย รวมถึงแนวทางการปฏิบัติในการเตรียมคดีในเชิงลึกในการปฏิบัติหน้าที่ของหนายความ เพราะการดำเนินคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบโดยพนักงานอัยการ ซึ่งมีรูปแบบในการปฏิบัติที่มีความแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาเดิมอย่างสิ้นเชิง เห็นได้ว่าเป็นการบริหารสภานายความ มุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปัทรินทร์ นิระพล (ปัทรินทร์ นิระพล, 2559) การสื่อสารเพื่อควบคุมวิชาชีพ ในด้านจริยธรรมรรมยานั้นพบว่า สภานายความแทบจะไม่มี การสื่อสารในเรื่องจริยธรรมรรมยานของหนายความเลย มีเพียงช่วงก่อนเข้าสู่วิชาชีพเท่านั้น และไม่มี การสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ทำให้หนายความไม่ทราบ และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติวิชาชีพ ตามจริยธรรมรรมยานหนายความ ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า ประสิทธิภาพการสื่อสารใน ด้านดังกล่าวไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากหนายความไม่ทราบว่าข้อบังคับเรื่อง จริยธรรมรรมยาน มีอะไรบ้างที่เป็นข้อห้ามข้อปฏิบัติ แต่ประกอบวิชาชีพตามหลักจริยธรรมและศีลธรรม ที่มี โดยทั่วไปในสังคมมากกว่า การคำนึงถึงจริยธรรมรรมยานในการประกอบวิชาชีพ และหนายความส่วนใหญ่ ยังประพฤติผิดมรรมยานหนายความ และมองว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่สำคัญ จึงส่งผลให้มีการร้องเรียนความประพฤติของหนายความ ที่ปฏิบัติหน้าที่ผิดมรรมยานหนายความ เป็นจำนวนมาก

3. ศึกษาแนวทางการบริหารที่เหมาะสมเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน แนวทางการบริหารสภานายความโดยทั่วไป มักมีเป้าหมายเพื่อให้การบริการด้านข้อมูลข่าวสารได้ สะดวกรวดเร็ว เป็นที่พอใจของผู้ใช้บริการ แนวทางการบริหารผู้บริหารจะต้องพิจารณาให้รอบคอบ เพื่อไม่ให้สิ้นเปลืองงบประมาณของสภานายความ ฉะนั้นควรมีประเด็นในแนวทางการบริหารสภานายความ ประเด็นนี้ได้แก่ การพิจารณาเลือกที่จะดำเนินแนวทางการบริหารสภานายความในแบบใดดี ดำเนินการเองว่าจ้างที่ปรึกษาหรือจัดรื้อระบบสภานายความมาใช้ในการวางแผนแนวทางการบริหาร ประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับการวางแผนว่าจะพัฒนาสภานายความตามแนวทางที่ได้เลือกไว้อย่างไรจึงจะเหมาะสม การวางแผนนี้มีทั้งทางด้านงบประมาณกระบวนแนวทางการบริหาร และกำลังคน แนวทางการบริหารและจัดระบบสภานายความ ประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับการลงมือดำเนินการจัดสร้างระบบสภานายความ การสั่งซื้อเครื่องมือและอุปกรณ์ การติดตั้งซอฟต์แวร์ การปรับเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ

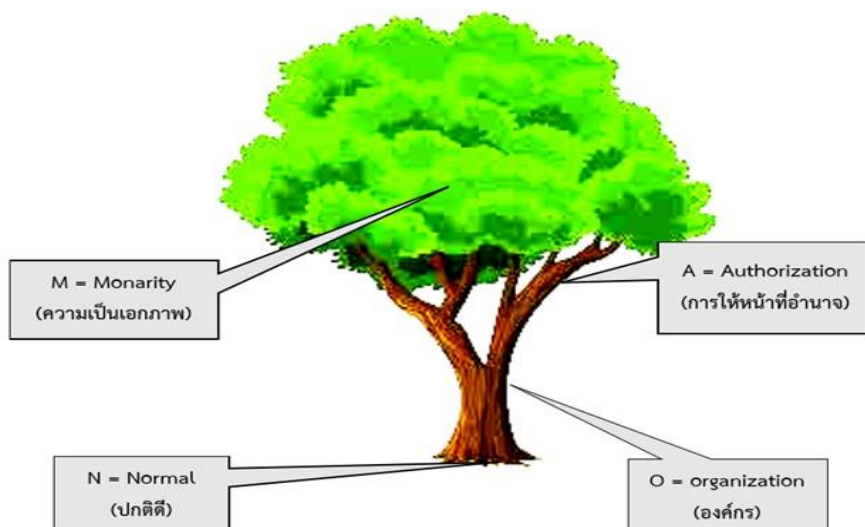

ให้พร้อมที่จะทำงานในระบบ และการประเมินผลการปฏิบัติงานและการปรับเปลี่ยน ประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับ การตรวจสอบว่าการปฏิบัติงานของสภานายความที่จัดทำขึ้นนั้นบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด สภานายความมีการบริหารจัดการเพื่อการสร้างความเป็นเลิศด้วยเทคนิค ตามแนวทางที่ ว่าที่ร้อยตรี ดร.วัลย์ รุยาพร นายกสภานายความให้ไว้ ด้วยการติดอาวุธทางปัญญาให้แก่ทนายความ ด้วยการจัดการฝึกอบรมศึกษาในการให้ความรู้ (Knowledge) เพื่อการเพิ่มพูนทักษะ (Skill) ให้แก่ทนายความของสภานายความ ซึ่งเป้าหมายนี้ได้มอบหมายให้ นายมะโน ทองปาน อุปนายกฝ่ายวิชาการ ในฐานะที่กำกับดูแลฝ่ายวิชาการ รวมทั้งเป็นประธานอนุกรรมการของ สถาบันพัฒนาวิชาชีพทนายความ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่หลักอันสำคัญ ในการจัดการฝึกอบรมสัมมนาด้วยการศึกษากฎหมายในเชิงปฏิบัติ เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะ (Skill) ให้แก่ทนายความในการนำไปปฏิบัติใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Efficacy) และมีความรู้ที่เท่าทัน อันสอดคล้องกับนโยบายในการนำเทคนิคการบริหารสภานายความสู่ความเป็นเลิศ ในอันที่จะอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน คู่ความในคดี ด้วยความยุติธรรม (Justice) ด้วยทักษะ (Skill) ความรู้ (Knowledge) ความสามารถ (Ability) เกิดประสิทธิภาพ (Efficacy) อย่างมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) อันเป็นเทคนิคสำคัญในการบริหารสภานายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ

สอดคล้องกับผลการวิจัยของกรรณิรมย์ โกมลารขุน (กรรณิรมย์ โกมลารขุน. 2558). การจัดตั้งส่วนงานสภานายความภาคทั้ง 9 ภาค และในการจัดตั้งสภานายความจังหวัด มิได้มีอาคารสถานที่ตั้งที่ชัดเจน เพื่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ตาม พระราชบัญญัติทนายความ พุทธศักราช 2528 ในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนและสังคม เช่นหน่วยงานของรัฐที่มีสำนักงานที่ทำการอย่างชัดเจน โดยไม่ได้รับการสนับสนุน ในการพิจารณางบประมาณที่จัดสรรให้แก่สภานายความ ซึ่งมีงานวิจัยที่สอดคล้องในเรื่องสิ่งที่รัฐควรที่จะช่วยส่งเสริมคือ เรื่องของงบประมาณที่ให้กับสภานายความ ซึ่งอาคารสถานที่ตั้งสภานายความ ที่ได้มีการจัดซื้อ และก่อสร้างอาคารที่ทำการตามที่ปรากฏในปัจจุบัน สภานายความต้องรับภาระในการจัดซื้อและภาระค่าก่อสร้าง จึงถือได้ว่าเป็นภาระที่ทำให้การดูแลงานในส่วนอื่น เกิดเป็นปัญหาในการสนับสนุนให้แก่ทนายความอาสาในการปฏิบัติ เนื่องจากการจ่ายค่าตอบแทน ให้แก่ทนายความอาสา ในการปฏิบัติหน้าที่ทนายความอาสาของสภานายความ รวมถึงทนายความคดีช่วยเหลือของสภานายความ ที่มีการเบิกจ่ายที่มีความล่าช้าไม่เป็นปัจจุบัน ควรดำเนินการเบิกจ่ายให้แก่ทนายความอาสาผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นปัจจุบัน ควรเพิ่มการกำหนดให้ทนายความ ต้องรายงานการพัฒนาความรู้ ในการเข้ารับการฝึกอบรมวิชากฎหมายอย่างน้อยปีละ 2 เรื่อง เพื่อการพัฒนาทักษะ (Skill development) และเพื่อการเพิ่มพูนองค์ความรู้ (Adding a knowledge pool) อันเป็นสิ่งที่ควรจัดให้มี เพื่อความเป็นเลิศทางวิชาชีพอย่างสมเกียรติ

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ใหม่ ตามแนววิจัยของฉัตรวัฒน์ ชัชชนฐาภักดิ์. (ฉัตรวัฒน์ ชัชชนฐาภักดิ์. 2561). พบว่า ด้วยแนวคิด MANO ซึ่งเป็นแนวคิดการใช้เทคนิค เพื่อที่จะสามารถจดจำได้ง่าย เพื่อการนำไปเป็นเทคนิคการบริหารสภานายความสู่ความเป็นเลิศ ประกอบไปด้วย M = Monarity (ความเป็นเอกภาพ) เป็นการสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นแก่องค์การสภานายความ ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 ด้วยการจัดให้มีที่ตั้งสภานายความจังหวัดอย่างชัดเจน และให้ทนายความที่ได้รับการขึ้นทะเบียน รายงานตัวต่อสภานายความจังหวัดที่ระบุไว้ทุกราย และด้วยการตรวจสอบสถานะภาพ และคุณสมบัติของสมาชิกแห่งสภานายความ ที่ประกอบวิชาชีพทนายความเท่านั้น เพิกถอนสิทธิบุคคลที่รับราชการในหน่วยงานของรัฐทุกกรณี เพื่อให้สภานายความสามารถดูแลสมาชิกที่ประกอบวิชาชีพทนายความได้อย่างทั่วถึง (McGhee, P., and Grant, P. 2008). A = Authorization (การให้หน้าที่อำนาจ) ด้วยการมอบอำนาจให้ สภานายความจังหวัดมีอำนาจในการบริหารควบคุมดูแลบรรษัททนายความในจังหวัด และในการพิจารณาให้การช่วยเหลือ ในการให้บริการปรึกษาแนะนำกฎหมายแก่ประชาชน และดูแลสวัสดิการให้แก่ทนายความในจังหวัด N = Normal (ปกติดี) การบริหารจัดการที่เท่าเทียมกันในการจัดทนายความอาสาตามโครงการต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ การควบคุมการปฏิบัติ จัดการอบรมพิเศษให้แก่ทนายความอาสาในโครงการ เพื่อการส่งเสริมวิชาชีพทนายความได้แก่ ทนายความอาสาประจำส่วนราชการศาลยุติธรรม, ทนายความอาสาประจำสถานีตำรวจ ฯลฯ และ O = organization (องค์การ) การจัดการบริหารสภานายความ ในการจัดรูปแบบให้สามารถเข้าถึงภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีรูปแบบที่เป็นสากลในการเข้ามีส่วนร่วม ในการสร้างความสัมพันธ์ และการให้ความร่วมมือต่อหน่วยงานภาครัฐ ในการเสนอแนะ ให้คำปรึกษา เข้าร่วมกับหน่วยงานในการพิจารณาร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ให้การดูแลสมาชิกและใช้ระบบในการเข้าถึง ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ข่าวสาร และรวมถึงการจัดทำบันทึกข้อมูลการฝึกอบรมกฎหมายเฉพาะทาง ของทนายความที่เข้ารับการอบรม ตามภาพประกอบที่ 1 แนวคิดต้นไม้ MANO ในการบริการสภานายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ

ภาพที่ 1 แนวคิดต้นไม้ MANO ในการบริการสภานายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สภานายความมีการบริหาร เพื่อให้สภานายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ ด้วยเทคนิคการจัดโครงสร้างในการบริหารสภานายความ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 มาตรา 7 (1) ถึง (5) อันเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการจัดตั้งสภานายความ ทั้งในด้านการส่งเสริมการศึกษา และในการประกอบวิชาชีพทนายความ ในด้านการจัดให้มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ ในการควบคุมมรรยาทของทนายความ ในด้านการส่งเสริมความสามัคคีและการผดุงไว้ซึ่งเกียรติของสมาชิกแห่งสภานายความ เทคนิคการบริหารสภานายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพให้ได้ประสิทธิผล (Effectiveness) ให้แก่สมาชิกสภานายความ สิ่งสำคัญเชิงประจักษ์ ในการบริหารสภานายความ สู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ ให้ได้ประสิทธิผล (Effectiveness) ด้วยการส่งเสริมการอำนวยความสะดวกในส่วนต่าง ๆ โดยการจัดให้มีการส่งเสริมการจัดอบรมทนายความอาสาประจำส่วนราชการ การให้ความช่วยเหลือในคดีที่ประชาชนเป็นผู้ยากไร้ และไม่ได้รับความเป็นธรรมทางกฎหมาย การให้คำแนะนำปรึกษาแก่ประชาชนประจำศาลทุกศาลโดยทนายความอาสา และทนายความอาสาประจำสถานีตำรวจ (โรงพัก) ซึ่งเป็นโครงการใหม่ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในการเผยแพร่การให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย และเป็นการให้โอกาสแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ซึ่งเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ใน พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 มาตรา 7 (1) ถึง (5) ซึ่งมีงานวิจัยที่สอดคล้องเห็นว่าทนายความอาสานั้นต้องการที่จะได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างมาก ในทุกด้านอย่างพอเพียง ทั้งยังมีความสอดคล้องตามประกาศของ

สำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องการประกาศแผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) ด้านกฎหมาย อันเป็นการใช้เทคนิคในการจัดโครงสร้างในการบริหารสภาพความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ ข้อเสนอแนะ จากการวิจัยพบว่า การบริหารที่เหมาะสมเพื่อสร้างความเชื่อมั่น (Confidence) ให้กับประชาชน ในการบริหารของสภาพความ ซึ่งเป็นการปฏิบัติอันชอบด้วยบทบัญญัติแห่ง พระราชบัญญัติความ พ.ศ.2528 มาตรา 7 (1) ถึง (5) ที่มีข้อกำหนดอันเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญของสภาพความ ในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน และสังคมโดยรวม และสอดคล้องกับประกาศของ สำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องการประกาศแผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) ด้านกฎหมาย ในการให้การสนับสนุน ด้วยการให้คำปรึกษา การให้คำแนะนำ ทางกฎหมายในการอำนวยความสะดวก ให้แก่ประชาชนและสังคมโดยรวม ด้วยการจัดให้มีหน่วยงานอาสาปฏิบัติหน้าที่ ในโครงการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย เนื่องจากเป็นผู้ที่ยากไร้ และไม่ได้รับความเป็นธรรมทางกฎหมาย การจัดทนายความอาสาประจำส่วนราชการในการปฏิบัติหน้าที่ ณ ศาลทุกที่ทำการของศาลยุติธรรม รวมทั้งการจัดให้มีทนายความอาสาประจำสถานีตำรวจ (โรงพัก) ตามโครงการของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ทั้งการจัดให้มีทนายความอาสาร่วมฟังการสอบสวน เพื่อการรักษาสิทธิของประชาชนที่เป็นผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน ทั้งจัดตั้งสภาพความภาคจำนวน 9 ภาค ในแต่ละจังหวัด สภาพความก็ได้มีการจัดตั้ง ให้มีสภาพความประจำจังหวัดในทุกจังหวัด เพื่อการบริหารงานของสภาพความ ในการสร้างความเชื่อมั่น (Confidence) ให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนอย่างมีความเป็นเอกภาพ (Monarity) ในการปฏิบัติหน้าที่

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิรมย์ โกมลารขุน. (2558). การศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษากฎหมายและองค์กรวิชาชีพกฎหมาย". วารสารธรรมศาสตร์ 35(1), 30-70
- กันจันจิตรรา หริรักษ์. (2560). ทนายอาสากับความก้าวหน้าในอาชีพ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรียกใช้เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2564, จาก <http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/>
- คณะกรรมการมรยาททนายความ และคณะทำงานส่งเสริมและประสานงานสอบสวนคดีมรยาททนายความ สภาพความ. (2544). จริยธรรมและมรยาททนายความ. กรุงเทพฯ: บริษัทพิพิธการพิมพ์ จำกัด.
- จิตติ ดิงศภทัย. (2552). จริยธรรมกับความกล้าหาญในกระบวนการยุติธรรม. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉัฐวัฒน์ ชัชณฐาภักดิ์. (2561). ความชอบธรรมกับการเปลี่ยนแปลงองค์การของกรมสอบสวนคดีพิเศษ. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ 5(2). 79-91.

- ปัทรินทร์ นีระพล. (2559). การจัดการทางการสื่อสารของสภานายความในพระบรมราชูปถัมภ์ กรณีศึกษา การสื่อสารมาตรฐานควบคุมวิชาชีพ. เรียกใช้เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2564, จาก <http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/>
- วสันต์ เกตุพันธุ์, สมิหรา จิตตลดากร. (2562). ประสิทธิภาพ การป้องกันปราบปราม การตรวจสอบทรัพย์สินของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.). วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์. (6)4, 1743-1759
- สภานายความในพระบรมราชูปถัมภ์. (2563). ประวัติความเป็นมาการก่อตั้งสภานายความ. เรียกใช้เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2564, จาก <https://www.lawyerscouncil.or.th/>
- สำนักงานกฤษฎีกา. (2563). การประกาศแผนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. 2563 (ฉบับปรับปรุง). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 138 ตอนพิเศษ 44 ง. เรียกใช้เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2564, จาก <http://www.mratchakitcha.soc.go.th/>
- สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ แห่งสภานายความ. (2563). พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528. เรียกใช้เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2564, จาก <https://www.lawyerscouncil.or.th/>
- สุกัญญา สุกิจจากร. (2557). ประพฤติผิดมรรยาททนายความ. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, 2(2), 125-134.
- เอกพร รักความสุข. (2559). การวิจัยเชิงคุณภาพหลักการและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1. (18 กันยายน 2563). ศึกษาการบริหารสภานายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ ด้วยเทคนิคการบริหารความเป็นเลิศทางวิชาชีพ. (วสันต์ เกตุพันธุ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2. (14 ตุลาคม 2563). ศึกษาเทคนิคการบริหารสภานายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพให้ได้ประสิทธิภาพ. (วสันต์ เกตุพันธุ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 3. (10 พฤศจิกายน 2563). ศึกษาแนวทางการบริหารที่เหมาะสม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน. (วสันต์ เกตุพันธุ์, ผู้สัมภาษณ์)
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). Los Angeles, CA: Sage.
- McGhee, P., and Grant, P. (2008). *Spirituality and Ethical Behaviour in the Workplace: Wishful Thinking or Authentic Reality*. *EJBo Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies*. 13(2), 61-69.

**มาตรการการส่งเสริมการดำรงรักษาบุคลากร
ของสำนักงานกองทุนยุติธรรม***
**MEASURES TO PROMOTE THE MAINTENANCE
OF PERSONNEL OF THE OFFICE OF THE JUSTICE FUND**

ฉัตรสนั่น สรรวงษ์ละคร
Chatthasan Sanwonglakron
วิทยาลัยเทคโนโลยีพนมวันท์
Phanomwan College of Technology, Thailand
E-mail: vikkyvivi@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการดำรงรักษาบุคลากรของสำนักงานกองทุนยุติธรรม 2) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการดำรงรักษาบุคลากรให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรม และ 3) หาแนวทางการดำรงรักษาบุคลากรให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรมได้นาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้กำหนดนโยบาย ผู้บริหารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยผู้แทนระดับผู้กำหนดนโยบายของสำนักงานกองทุนยุติธรรม 8 คน และ 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานกองทุนยุติธรรม (ส่วนกลาง) 13 คน และนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เทคนิคสามเส้า การจำแนกหรือการจัดกลุ่มข้อมูลการเปรียบเทียบเหตุการณ์ การวิเคราะห์ส่วนประกอบหรือการวิเคราะห์แบบอุปนัย และการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการดำรงรักษาบุคลากรของสำนักงานกองทุนยุติธรรม พบว่า ด้านนโยบายและกฎหมายการบริหารงานบุคคล อาศัยตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการบริหารงานบุคคล พ.ศ. 2562 2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการดำรงรักษาบุคลากรให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรม พบว่า ปัจจัยเชิงใจ เช่น ความก้าวหน้า การเลื่อนตำแหน่งภายในหน่วยงาน การเลื่อนเงินเดือนให้เป็นที่พอใจของพนักงาน มีความมั่นคง มีความยั่งยืนในอาชีพและความมั่นคงขององค์กร และ ปัจจัยด้านเงิน ได้แก่ เงินเดือน ค่าตอบแทน สภาพการทำงาน และเงื่อนไขการทำงาน ความมั่นคงของงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ประกอบด้วยเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา และนโยบายและการบริหารงานขององค์กร การควบคุมบังคับบัญชา และ 3) แนวทางการดำรงรักษาบุคลากรให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุน

* Received 29 April 2021; Revised 16 May 2021; Accepted 2 June 2021

ยุติธรรมได้นาน พบว่า การกำหนดนโยบายและกฎหมายด้านการบริหารงานบุคคล การได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการอื่น ๆ มากขึ้น เพื่อสร้างความมั่นคง และความก้าวหน้าในอาชีพ จึงจำเป็นต้องแก้ไขระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของสำนักงานกองทุนยุติธรรม และกำหนดระเบียบสำนักงานกองทุนยุติธรรมว่าด้วยรูปแบบของผู้อำนวยการ พนักงานและลูกจ้างของสำนักงานกองทุนยุติธรรม ตลอดจนการกำหนดหลักเกณฑ์การย้ายให้เหมาะสมกับความจำเป็นในการปฏิบัติงานในตำแหน่ง เป็นต้น

คำสำคัญ : การธำรงรักษาบุคลากร, การส่งเสริม, มาตรการ, สำนักงานกองทุนยุติธรรม

Abstract

The objectives of this research paper are to 1) study the status of personnel retention of the Office of the Justice Fund, 2) study the Related factors personnel with the Justice Fund Office and 3) find ways to maintain personnel with the Fund Office. Can be fair for a long time It is a qualitative research. By collecting data from the study of documents and in-depth interviews There are 2 main groups of informants: 1) main informants are policy makers. Related management Consisted of eight representatives of the policy-maker level of the Office of the Justice Fund; and Justice Fund Office (Central) 13 people (without disclosure) and take the data that has been analyzed to analyze the data by using the triangular technique Classification or grouping of data, comparing events. Inductive analysis component analysis and analysis of documented data the results of the research were as follows: 1) The personnel retention conditions of the Office of the Justice Fund were found in policy and human resource law. Based on the regulations of the Justice Fund Committee on Personnel Management 2019, 2) Related factors personnel to remain with the Office of the Justice Fund. Discover motivating factors such as advancement, promotion within the organization. The salary promotion is satisfactory to the employees, there is stability, occupation and stability of the organization and supporting factors such as salaries, remuneration, working conditions and working conditions. Job security Interpersonal relations It consists of colleagues and supervisors. And policies and administration of the organization Supervisory control and 3) Guidelines for retention of personnel to remain with the Office of the Justice Fund for a long time. Getting more compensation and benefits to build stability and career advancement Therefore, it is necessary to amend the regulations of the Justice

Fund Committee on Personnel Management of the Justice Fund Office and Prescribing rules for the Office of the Justice Fund on the Director's uniform Employees and employees of the Office of the Justice Fund as well as setting the rules for moving to suit the need for working in the position

Keywords: Personnel Retention, Promotion, Measures, The Office of The Justice Fund

บทนำ

กองทุนยุติธรรมถูกจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 โดยมีสำนักงานกองทุนยุติธรรม ซึ่งสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นองค์กรหลักในการช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมด้วยระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีพันธกิจในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี การขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย และช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ตลอดจนการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมให้สามารถเข้าถึงความยุติธรรมตามกฎหมายและพัฒนาสู่มาตรฐานสากล ทำงานธุรการให้กับกองทุน คณะกรรมการคณะอนุกรรมการคณะทำงาน หรือบุคคลที่คณะกรรมการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ อาทิ การรับคำขอความช่วยเหลือ เสนอความเห็นประกอบคำขอเพื่อให้คณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้องพิจารณา ประสานงานและร่วมมือกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานเอกชนในการดำเนินงานของกองทุน พัฒนาระบบ รูปแบบวิธีการ และการให้บริการของกองทุน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของกองทุนประกอบกับบันทึกข้อตกลงการประเมินผลการดำเนินงานทุนหมุนเวียน ระหว่างกระทรวงการคลังกับกองทุนยุติธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม (สำนักงานกองทุนยุติธรรม, 2564)

การจะรักษาบุคลากรกองทุนยุติธรรมให้อยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรมได้นานนั้น เรื่องค่าตอบแทน สวัสดิการ และคุณภาพชีวิตในการทำงานเป็นปัจจัยสำคัญที่สำนักงานกองทุนยุติธรรมต้องให้ความสนใจ เพราะจะส่งผลต่อการบริการของพนักงาน เพราะพนักงานจะทำงานอย่างมีความสุขและพอใจในการทำงานตลอดจนรู้สึกผูกพันต่อองค์กร คุณภาพชีวิต จิตใจและร่างกายที่ดีของพนักงาน และส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถ ให้การทำงานมีประสิทธิภาพ เพราะทุกองค์กรย่อมต้องการความสำเร็จย่อมอาศัยปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพนักงานภายในองค์กร ปัจจัยเชิงจิตวิทยาจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จขององค์กร (Johnson, 2009) เนื่องจากแรงจูงใจเป็นปัจจัยที่สำคัญส่งผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะแรงจูงใจคือแรงผลักดันทางจิตใจระหว่างบุคคลและสภาพแวดล้อม (Pinder, 1998) คุณภาพ

ชีวิตในการทำงานก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ฝ่ายบริหารต้องให้ความสนใจ เมื่อพนักงานทำงานอย่างมีความสุข พอใจในการทำงาน ส่งผลให้ประสิทธิภาพการทำงานออกมาดี (อิงอร ตั้งพันธ์, 2556) หากพนักงานพึงพอใจในงานที่ทำสูง จะส่งผลลัพท์เชิงบวกต่อความผูกพันองค์กร แต่หากในทางตรงข้ามจะส่งผลเชิงลบพนักงานก็จะลาออก (Yucel , 2012)

ทั้งนี้ ควรส่งเสริมความรู้ความสามารถ ปรับปรุงนโยบาย สวัสดิการ ค่าตอบแทน การเลื่อนขั้น (ยงยุทธ เจียงวิรัชกุล ,2558) ตลอดจน ด้านความสัมพันธ์ ความปลอดภัยในการทำงาน ลักษณะการบริหารงาน ด้านผลตอบแทน ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในการทำงาน ยกเว้นด้านความภูมิใจในองค์กรและด้านการพัฒนาศักยภาพมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับที่สูง (แรมจันทร์ คำกอง และคณะ ,2558) ความต้องการที่อยากได้ ธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด ตามที่ Abraham Maslow ได้เสนอไว้ในทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of Needs) ว่าความต้องการที่ไม่มีสิ้นสุดนี้จะเกิดขึ้นเมื่อได้สิ่งที่ต้องการในขณะหนึ่งแล้ว เวลาต่อมาก็ยังมีความต้องการในลำดับที่สูงขึ้นอีก (กมลพร กัลยาณมิตร, 2552) หากประสบความสำเร็จตามความต้องการ (ความอยากได้) ที่ตั้งใจไว้ในครั้งแรกแล้วก็ตาม แรงจูงใจไม่ได้ลดลงเท่ากับศูนย์ เนื่องจากการยับ ความต้องการอยากได้สูงขึ้นไปอีก และความสำเร็จจะเป็นสิ่งที่วิ่งตามความต้องการไปเรื่อย ๆ นั้น หมายความว่าแรงจูงใจยังมีอยู่ตราบเท่าที่ความพึงพอใจยังไม่เท่ากับความต้องการอยากได้ ตามที่ (McGregor ,1969) ศาสตราจารย์สาขาการบริหารอุตสาหกรรม แห่ง เอ็ม.ไอ.ที. ได้กล่าวว่าแรงจูงใจ คือ แนวโน้มแห่งการพัฒนาความสามารถ ที่จะรับผิดชอบงาน เป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวตนของมนุษย์ทุกคน

จากการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมที่ผ่านมาเน้นมีการเข้าออกพนักงานในอัตราที่สูง เมื่อรับพนักงานเข้ามาใหม่ ทำให้ขาดความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน การทำงานอย่างไม่เป็นมืออาชีพ คู่มือการปฏิบัติงานของกองทุนยุติธรรมยังไม่มี กว่าจะเกิดความชำนาญในหน้าที่ต้องใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้งาน ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติงานของพนักงานในส่วนกลางได้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ การธำรงรักษาบุคลากรจึงเป็นสิ่งจำเป็นทำให้รักษาคคนเก่งมีความสามารถ มีความชำนาญและเชี่ยวชาญไว้กับองค์กรได้นาน กำหนดให้สำนักงานกองทุนยุติธรรมต้องพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและให้ความช่วยเหลือประชาชนได้อย่างรวดเร็ว สำนักงานกองทุนยุติธรรมได้พัฒนาระบบ รูปแบบ วิธีการ แนวทางการปฏิบัติงาน ตลอดจนพัฒนามาตรฐานระยะเวลางานบริการของกองทุนยุติธรรมให้มีระยะเวลาที่รวดเร็วยิ่งขึ้น เพื่อให้กองทุนยุติธรรมสามารถให้บริการประชาชนได้อย่างรวดเร็วตามนโยบายของรัฐบาล ประกอบกับ ในปีบัญชี 2563 กรมบัญชีกลางพิจารณาเห็นชอบ โครงสร้างการบริหาร กรอบอัตรากำลัง และมาตรฐานกำหนดตำแหน่งบุคลากรของกองทุนยุติธรรม ส่งผลให้กองทุนยุติธรรมมีพนักงานกองทุนยุติธรรมปฏิบัติงานทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของการธำรง

รักษาบุคลากรจึงได้ดำเนินการศึกษามาตรการการส่งเสริมการดำรงรักษาบุคลากรของสำนักงานกองทุนยุติธรรม โดยศึกษาสภาพการดำรงรักษาบุคลากรของสำนักงานกองทุนยุติธรรม และศึกษามาตรการการส่งเสริมการดำรงรักษาบุคลากรให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรม และ 3) แนวทางการดำรงรักษาบุคลากรให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรม เพื่อรักษาคนเก่ง มีความสามารถ มีความชำนาญและเชี่ยวชาญไว้กับองค์กรได้นาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำรงรักษาบุคลากรของสำนักงานกองทุนยุติธรรม
2. เพื่อปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการดำรงรักษาบุคลากรให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรม
3. เพื่อหาแนวทางการดำรงรักษาบุคลากรให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ที่จะให้ข้อมูลในการวิจัยแบบเจาะจง โดยการแบ่งกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหาร พนักงาน โดยใช้วิธีการเจาะจง ซึ่งกำหนดเกณฑ์การเลือก คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย และพนักงานผู้ที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ผู้ที่ยินดีให้ข้อมูลโดยสมัครใจ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้กำหนดนโยบาย ผู้บริหารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยผู้แทนระดับผู้กำหนดนโยบายของสำนักงานกองทุนยุติธรรม 8 คน และ 2) พนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานกองทุนยุติธรรม (ส่วนกลาง) 13 คน โดยมีระยะเวลาในการวิจัย 8 เดือน เริ่มเดือนสิงหาคม 2563 - มีนาคม 2564

เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบคำถามสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยนำประเด็นที่ได้จากปรากฏการณ์ และจากการศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตั้งคำถามสัมภาษณ์ เป็นชุดคำถามตามขอบเขตในการทำวิจัย แบ่งได้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก อันมีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยใช้การขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้เก็บข้อมูลลงมือเก็บข้อเท็จจริงหรือรายละเอียดด้วยตนเองที่ได้มาจากแหล่งกำเนิดที่แท้จริง เช่น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสังเกต ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ ข้อมูลต่าง ๆ ที่มีผู้เก็บหรือรวบรวมไว้ก่อนแล้ว เพียงแต่ผู้วิจัยนำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษาใหม่ เช่น เอกสารทุกประเภทของหน่วยงาน ซึ่งในสามารถศึกษาย้อนหลังได้ทำให้ทราบการเปลี่ยนแปลง การเก็บข้อมูลใหม่บางครั้งข้อมูลมีการแก้ไขข้อมูล ศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) หรือรายละเอียดที่ผู้อื่นรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยสัมภาษณ์เชิงลึกแบบวิดีโอคอล (Video Call In-Depth Interviews) การสนทนากลุ่มแบบ

วิดีโอคอล (Group Video Call) และใช้เทคนิคการระดมสมองแบบออนไลน์ (Online Brainstorming) เพื่อนำมายืนยันกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับมาจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำหลักวิเคราะห์ข้อมูล 3 ประการ คือ 1) การลดทอนและกลั่นกรองข้อมูล (Data Reduction) 2) การแสดงและพรรณนาข้อมูล (Data Description) 3) การหาข้อสรุปและตรวจสอบผลการวิจัย (Conclusion and Verification) (เอกพร รักความสุข, 2559) และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำตรง (Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) นั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดระเบียบทางกายภาพข้อมูล เช่น การถอดเทปจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ จากนั้นจัดระเบียบเนื้อหาข้อมูลโดยการค้นหาความหมายของข้อมูลต่าง ๆ จากข้อมูลที่เก็บรวบรวม ในส่วนการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการตรวจสอบโดยการตรวจสอบกับสิ่งที่อ้างอิงที่มีความน่าเชื่อถือและการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เป็นการเปรียบเทียบข้อค้นพบของปรากฏการณ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ผลการวิเคราะห์ และผลการวิจัย เปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง (Triangulation Data Sources) การเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บข้อมูลหลายวิธีการ (Triangulation Methods) การใช้มุมมองของทฤษฎีต่าง ๆ มาพิจารณาข้อมูล (Triangulation Theory) เพื่อพิจารณาว่าข้อค้นพบมีความสอดคล้องต้องกันกับข้อมูลจริงหรือไม่เพียงใด ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งผลการสัมภาษณ์ และผลของการสนทนากลุ่ม จากนั้นจึงตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive) (Creswell, J. W. 2013)

ผลการวิจัย

1. สภาพการดำรงรักษานุเคราะห์ของสำนักงานกองทุนยุติธรรม พบว่า การดำรงรักษานุเคราะห์ของสำนักงานกองทุนยุติธรรมนั้นอาศัยตามหลักเกณฑ์ แนวทางและวิธีการประเมินผลการปฏิบัติงานของสำนักงานกองทุนยุติธรรม ด้านนโยบายและการบริหารงานบุคคลอาศัยตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการบริหารงานบุคคล พ.ศ. 2562 ผู้ประเมินคือ ปลัดกระทรวงยุติธรรม ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนยุติธรรม หรือผู้บังคับบัญชาที่ได้รับมอบหมายจากปลัดกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนยุติธรรม มีรอบประเมินและระยะเวลาประเมินผลการปฏิบัติงาน รอบที่ 1 ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม ถึง วันที่ 31 มีนาคม รอบที่ 2 เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงาน ระหว่างวันที่ 1 เมษายน ถึง วันที่ 30 กันยายน การประเมินผลการปฏิบัติงาน ได้แก่ 1) ประเมินผลสัมฤทธิ์ของงาน ร้อยละ 70 โดยให้ผู้ประเมินกำหนดตัวชี้วัดรายบุคคลโดยเชื่อมโยงกับตัวชี้วัดองค์กร หรือตัวชี้วัดกลุ่มงาน หรือตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย เพื่อสะท้อนมิติต่าง ๆ ตามความเหมาะสม โดยพิจารณาจากคุณภาพและปริมาณงาน ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน ระหว่างรอบประเมิน หรือเนื้องาน หรือหน้าที่ความรับผิดชอบ 2) ประเมินพฤติกรรมการทำงานและ

สมรรถนะ ร้อยละ 30 จำนวน 5 ตัว 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) การบริการที่ดี 3) การคิดวิเคราะห์ 4) การยึดมั่นในความถูกต้องและมีจริยธรรม 5) การทำงานเป็นทีม ซึ่งจะกำหนดช่วงคะแนนให้ในแต่ละระดับ คือ ระดับดีเด่น คะแนนผลการประเมิน 95.00 -100 ระดับดีมาก คะแนนการประเมิน 85.00-94.99 ระดับพอใช้ คะแนนผลการประเมิน 65.00-74.99 ระดับต้องปรับปรุง คะแนนผลการประเมิน 00.00-64.99 ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2564 โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้วมาวิเคราะห์ พบว่ามีความคิดเห็นตรงกันว่า “เมื่อพิจารณาแผนอัตรากำลังพนักงานกองทุนยุติธรรมตามภารกิจของกองทุน เสนอแนะให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการ ในเรื่องค่าตอบแทนและสิทธิประโยชน์นั้นเป็นไปตามกระทรวงการคลังประกาศกำหนดโดยความเป็นชอบของกระทรวงการคลัง (ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการบริหารงานบุคคล พ.ศ. 2562 เล่ม 137 ตอนพิเศษ 13 ง ราชกิจจานุเบกษา 16 มกราคม 2563 หมวด 5 ข้อ 24 – ข้อ 30) โดยการพิจารณาเลื่อนเงินเดือนและพัฒนาผู้ปฏิบัติงานให้สำนักงานกำหนดโดยผู้จัดการเป็นผู้ประเมิน ซึ่งการประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงานกองทุนยุติธรรม ให้พิจารณาจาก คุณภาพและปริมาณงาน ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน ที่ได้ปฏิบัติมา ความสามารถ ความอดทน และ การอุทิศเวลาในการปฏิบัติงาน ตลอดจนการรักษาวินัย การปฏิบัติตนเหมาะสมกับการเป็นผู้ปฏิบัติงาน มีการประเมิน 2 ครั้ง ประเมินผลการปฏิบัติงานประจำปี และประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อการต่อสัญญาจ้าง 4 ปี ซึ่งการประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงานกองทุนยุติธรรมที่มีกำหนดเวลาตามสัญญาจ้างให้กระทำในกรณีการประเมินผลสำเร็จของงานตามช่วงเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา ทั้งนี้ การประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงานกองทุนยุติธรรม จะให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการสำนักงานกำหนด ในกรณีนี้คณะกรรมการอาจกำหนดแนวทางการประเมินผลการปฏิบัติงานก็ได้

2. ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการดำรงรักษาบุคลากรให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรม พบว่า แนวทางมีสองปัจจัย ประการแรกคือปัจจัยจิตใจ ได้แก่ ความก้าวหน้าในการเลื่อนตำแหน่งภายในหน่วยงาน การเลื่อนเงินเดือนให้เป็นที่พอใจของพนักงาน ความยั่งยืนในอาชีพและความมั่นคงขององค์กร พนักงานกองทุนยุติธรรมไม่ได้มีความมั่นคง และไม่ใช่นักงานราชการ พนักงานยังไม่พอใจกับค่าตอบแทนที่ตนเองได้รับ และยังขาดความมั่นคง พนักงานเกษียณไม่ได้บำนาญ และความก้าวหน้าในสายอาชีพ ประการที่สอง ปัจจัยค่าจ้าง ได้แก่ เงินเดือน ค่าตอบแทน สภาพการทำงาน และเงื่อนไขการทำงาน ความมั่นคงของงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลประกอบด้วยเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา และ นโยบายและการบริหารงานขององค์กร การควบคุมบังคับบัญชา เนื่องจากแนวทางดังกล่าวมีผลต่อการดำรงอยู่ของพนักงานกองทุนยุติธรรมเพื่อให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรมได้นาน โดยใช้ปัจจัยเป็นเครื่องกระตุ้นจิตใจ แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย กลุ่มที่ 1 เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพึง

พอใจ ในงานหรือปัจจัยในทางบวก เช่น ความสำเร็จในงาน (achievement) คือ การที่ บุคคลสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ การรู้จักป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น ครั้นผลงานสำเร็จจึงเกิดความรู้สึกพอใจในผลงานนั้นอย่างยิ่ง เรียกว่า ปัจจัยจูงใจ (motivation factor) กลุ่มที่ 2 เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจในงาน เรียกว่า กลุ่มปัจจัยค้ำจุน (hygiene factors) นโยบายและการบริหาร (company policy and administration) การจัดการและการบริหารงานขององค์กร การติดต่อสื่อสารในองค์กร โอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคต การที่บุคคลได้รับการแต่งตั้ง เลื่อนตำแหน่งภายในหน่วยงานแล้วบุคคลสามารถได้รับความก้าวหน้าในทักษะวิชาชีพความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สามารถทำงานร่วมกันมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน อย่างดี เงินเดือนและการเลื่อนขั้นเงินเดือน หน่วยงานนั้นเป็นที่พอใจของพนักงานที่ทำงาน

3. แนวทางการธำรงรักษามูลค่าการให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรม พบว่าแนวทางที่เหมาะสมในการธำรงรักษามูลค่าการให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรม พบว่านโยบายการบริหารและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานและการบริหารงานบุคคล ความยั่งยืนในอาชีพและความมั่นคงขององค์กร พนักงานกองทุนยุติธรรมไม่ได้มีความมั่นคง และไม่ใช่นักงานราชการ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2547 แต่เป็นพนักงานกองทุนหมุนเวียนแต่อ้างอิงระเบียบและวิธีการปฏิบัติงานต่าง ๆ จากระเบียบพนักงานราชการ เพราะจริง ๆ กฎหมายทุกอย่างของพนักงานกองทุนยุติธรรมคือคล้ายรัฐวิสาหกิจ ทำอะไรเองได้หมดแล้วแต่ผู้บริหาร แต่ ณ เวลานี้ เดือนมีนาคม พ.ศ. 2564 สำนักงานกองทุนยุติธรรมยังไม่ได้แยกออกจากสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม สำนักงานกองทุนยุติธรรมจึงจำเป็นต้องหาวิธีการในการธำรงรักษามูลค่าการด้วยการพยายามสร้างแรงจูงใจด้านต่าง ๆ ให้หลากหลายและเพียงพอต่อความต้องการ ทั้งนี้ การสร้างแรงจูงใจดังกล่าวข้างต้นอาจต้องขึ้นอยู่กับศักยภาพของสำนักงานกองทุนยุติธรรม และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

ดังนั้น การกำหนดนโยบายและกฎหมายด้านการบริหารงานบุคคลและระเบียบต่าง ๆ เพื่อสร้างความมั่นคง และความก้าวหน้าในอาชีพ จึงจำเป็นต้องแก้ไขระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของสำนักงานกองทุนยุติธรรมและระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความชัดเจนและบังคับใช้ สำหรับแนวทางการธำรงรักษามูลค่าการให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรม คือ กำหนดอัตราเงินเดือนพนักงานกองทุนยุติธรรมตามกลุ่มงานและตำแหน่งงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการขยายเพดานเงินเดือนขั้นสูงสุดของทุกระดับและการปรับอัตราเงินเดือนเพิ่ม ให้ขยายเพดานเงินเดือนขั้นสูงทุกอัตราและปรับโครงสร้างอัตราเงินเดือนเพิ่มให้พนักงานสำนักงานกองทุนยุติธรรม ตลอดจนให้ค่าตอบแทนอื่น เช่น จ่ายโบนัสพิเศษให้บุคลากรที่มีผลงานโดดเด่น หรืออายุงาน 3 ปี ขึ้นไป เช่น มีกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ หรือบำนาญ ส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพ เช่น พิจารณาเลื่อนตำแหน่งจากความรู้ความสามารถเป็นหลัก มีโอกาสได้พัฒนาความรู้โดยสนับสนุนจากหัวหน้างานและสามารถประสบความสำเร็จต่อไปเรื่อย ๆ ในสายงานนั้น ๆ มีการฝึกอบรมและพัฒนา ส่งเสริมด้าน

สุขภาพ เช่น การรักษาพยาบาลนอกเหนือจากประกันสังคม การให้เงินทดแทนตามสิทธิกรณีไม่สามารถทำงานได้หรือทุพพลภาพ ตลอดจนการประกันชีวิต ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว ให้สิทธิลาพักระยะยาว (นอกเหนือจากการลาพักร้อน) มีการลาพักผ่อนได้อย่างอิสระมีเวลาเพียงพอให้กับครอบครัว การที่ต้องคร่ำเคร่งอยู่กับงานจนไม่มีเวลาพักผ่อนหรือได้ใช้ชีวิตส่วนตัวอย่างเพียงพอ ตามความจำเป็นโดยไม่หักค่าตอบแทน สวัสดิการอื่น ๆ เสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เช่น ค่าอาหาร หรือมีอาหารสำหรับพนักงานวันละ 2 มื้อ ตลอดจนเรื่องหอพัก เช่น ทำงานหนักมีอาหารที่อร่อย สะอาด มีที่พักผ่อนที่สะดวกใกล้ที่ทำงาน ไม่ต้องกังวลต่อการเดินทาง เพราะเป็นปัจจัยหลักให้พนักงานมีความสุขในการทำงาน และอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรมได้นาน ตลอดจนมีสวัสดิการเงินกู้ดอกเบี้ย 0% หรือต่ำกว่าสถาบันการเงินสำหรับพนักงานในสำนักงานกองทุนยุติธรรม

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง มาตรการการส่งเสริมการดำรงรักษาบุคลากรของสำนักงานกองทุนยุติธรรม ครั้งนี้ ผู้วิจัยอภิปรายผล ได้ดังต่อไปนี้

สภาพการดำรงรักษาบุคลากรของสำนักงานกองทุนยุติธรรม กำหนดค่าตอบแทนประจำปี คิดตามเวลาปฏิบัติงานของพนักงานกองทุนยุติธรรมหากมีเวลาปฏิบัติงานในปีบัญชีของสำนักงาน ไม่ครบแปดเดือนให้ขึ้นค่าตอบแทนตามสัดส่วนของเวลาที่ปฏิบัติในปีบัญชีของสำนักงาน โดยระยะเวลาปฏิบัติงานนับรวมช่วงของการทดลองปฏิบัติงานด้วย ทั้งนี้ พนักงานกองทุนยุติธรรมอาจไม่ได้รับการพิจารณาให้ขึ้นค่าตอบแทน ในกรณีอยู่ในช่วงเวลาดทดลองปฏิบัติงาน ผลการปฏิบัติงานในรอบปีที่ผ่านมาอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่ได้รับการขึ้นค่าตอบแทนตามที่ผู้จัดการกำหนด ถูกลงโทษทางวินัย หรืออยู่ระหว่างการลงโทษทางวินัย จนกระทั่งถึงวันที่จะขึ้นค่าตอบแทน ได้รับค่าตอบแทน ณ จุดสูงสุดตามโครงสร้างค่าตอบแทนของตำแหน่ง การขึ้นค่าตอบแทนระหว่างปีให้แก่พนักงานกองทุนยุติธรรมให้กระทำเฉพาะผู้ที่ผ่านการทดลองปฏิบัติงาน หรือผู้ทำความดีความชอบเป็นกรณีพิเศษ ในการประเมินดังกล่าวเพื่อรับค่าตอบแทนนั้น เงินเดือนเมื่อบรรจุเข้าทำงานเดือนแรกเริ่มที่ 18,000 บาท และประเมินผลการปฏิบัติงานทุกปี เพื่อเพิ่มค่าตอบแทน โดยแบ่งเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ลำดับที่ 1 เงินเพิ่มจำนวน 700 กว่าบาท ลำดับที่ 2 จำนวน 600 กว่าบาท ลำดับที่ 3 เงินเพิ่มจำนวน 500 กว่าบาท ลำดับที่ 4 เงินเพิ่มจำนวน 400 กว่าบาท เพื่อให้เป็นเงินปรับเพิ่มในทุก ๆ ปี และรูปแบบในการปฏิบัติงานส่งผลต่อจิตใจของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งปัจจุบันสำนักงานกองทุนยุติธรรมยังไม่ได้กำหนดระเบียบว่าด้วยรูปแบบพนักงานกองทุนยุติธรรมให้ชัดเจน โดยให้ยึดตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยพนักงานราชการ พ.ศ. 2547 ให้สามารถบังคับใช้โดยอนุโลม แต่ไม่มีกฎหมายหรือระเบียบใดรองรับที่ชัดเจน ก่อให้เกิดความสับสนต่อผู้ปฏิบัติงาน เพราะบางคนต้องการแต่งเครื่องแบบราชการ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดระเบียบ

สำนักงานกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยรูปแบบของผู้อำนวยการ พนักงานและลูกจ้างสำนักงานกองทุนยุติธรรม เป็นต้น ด้านสิทธิประโยชน์อื่น ๆ ที่พนักงานกองทุนยุติธรรมจะได้รับนอกจากเงินเดือนดังกล่าว ด้านการเพิ่มพูนประสิทธิภาพและเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ดำเนินการกับพนักงานกองทุนยุติธรรมทุกตำแหน่งเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ สร้างทักษะในการปฏิบัติงาน รับรู้ข้อมูลข่าวสาร โดยให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมสร้างวิสัยทัศน์ คุณธรรมจริยธรรม ปรับเปลี่ยนทัศนคติของพนักงานกองทุนยุติธรรมทุกตำแหน่ง สอดคล้องกับงานวิจัย สุรศักดิ์ หลาบมาลา ที่ได้ทำการศึกษาลดการขาดงานและการออกจากงานของครูจากประเทศในโลกลที่สาม พบว่า สาเหตุของการลาออกจากงาน คือ แรงจูงใจทางเศรษฐกิจ มักจะออกจากงานเมื่อเงินเดือนในอาชีพอื่นที่สามารถหาได้สูงกว่า ขาดแรงจูงใจ ขาดเงิน ในขณะที่ยังมีเงินเดือนต่ำ ไม่มีแรงจูงใจขาดเงินที่ไม่ใช่เงินที่สามารถดึงดูดให้บุคลากรอยู่ทำงานต่อไป ตลอดจนนโยบายการบริหารขององค์กร (สุรศักดิ์ หลาบมาลา, 2543)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการธำรงรักษาบุคลากรให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรม ได้กำหนด ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อความมั่นคงในการทำงาน และความยั่งยืนของอาชีพหรือความมั่นคงขององค์กร สภาพการทำงาน สภาพทางกายภาพของงาน เช่น แสง เสียง อากาศ ชั่วโมงการทำงาน รวมทั้งลักษณะสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เช่น อุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ วิธีการบังคับบัญชา หรือความยุติธรรมของผู้บังคับบัญชาในการดำเนินการและการบริหารงาน ตลอดจนความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจนบรรลุผลสำเร็จและมีความพอใจในงานนั้น ปัจจัยเหล่านี้เป็นสาเหตุที่ทำให้คนไม่พอใจในการทำงานโดยที่ปัจจัย เหล่านี้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมภายนอก ฝ่ายบริหารสามารถป้องกันความไม่พอใจที่จะเกิดขึ้นได้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2550) ดังนั้น ปัจจัยจึงใจ เช่น ความก้าวหน้า การเลื่อนตำแหน่งภายในหน่วยงาน การเลื่อนเงินเดือนให้เป็นที่พอใจของพนักงาน มีความมั่นคง มีความยั่งยืนในอาชีพและความมั่นคงขององค์กร และ ปัจจัยคำจูน (Hygiene Factors) ได้แก่ 1) เงินเดือน ค่าตอบแทน 2) สภาพการทำงาน และเงื่อนไขการทำงาน 3) ความมั่นคงของงาน 4) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลประกอบ ด้วยเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา และ 5) นโยบายและการบริหารงานขององค์กร การควบคุมบังคับบัญชา

แนวทางการธำรงรักษาบุคลากรให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรม ดังนี้ 1) ปรับอัตราเงินเดือน โดยให้พนักงานกองทุนยุติธรรมมีอัตราเงินเดือนจำแนกตามกลุ่มงาน 4 ประเภท คือประเภททั่วไป ประเภทวิชาการ ประเภทอำนวยการ ประเภทบริหาร โดยประเภททั่วไปให้มีความเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ว่าด้วยการบริหารงานบุคคล พ.ศ. 2549 แก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2559 2) กำหนดรูปแบบ เป็นการแสดงออกถึงออกถึงภาพลักษณ์ขององค์กร สำนักงานอาจกำหนดรูปแบบอื่น ๆ ได้ตามความจำเป็นและเหมาะสม โดยรูปแบบมี 3 ชนิดคือ รูปแบบปฏิบัติการ รูปแบบปฏิบัติการลงพื้นที่ รูปแบบอื่นตามที่สำนักงาน

กำหนด โดยให้กำหนดระเบียบสำนักงานกองทุนยุติธรรมว่าด้วยรูปแบบของผู้อำนวยการ พนักงานและลูกจ้าง สำนักงานกองทุนยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยรูปแบบของผู้อำนวยการ พนักงานและลูกจ้าง สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2561 3) เลือกสถานที่ทำงานใกล้ ภูมิสำเนา ให้พนักงานกองทุนยุติธรรมสามารถย้ายไปปฏิบัติงาน ณ ภูมิสำเนา และสามารถไป ปฏิบัติงาน ณ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดได้ โดยกำหนดหลักเกณฑ์การย้ายของพนักงานกองทุน ยุติธรรม ได้แก่ การย้ายพนักงานกองทุนยุติธรรมไปปฏิบัติหน้าที่ตำแหน่งใดให้พิจารณาโดยยึด เหตุผลและความจำเป็นเพื่อประโยชน์ทางราชการและพัฒนากองทุนเป็นหลัก ให้พิจารณาถึง คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งนั้นตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานกำหนดตำแหน่ง ให้พิจารณาถึง ความรู้ประสบการณ์ความสามารถ ความรับผิดชอบ ความประพฤติ และคุณลักษณะอื่น ๆ ของพนักงานกองทุนยุติธรรมที่จะย้ายให้เหมาะสมกับความจำเป็นในการปฏิบัติงานในตำแหน่ง ที่จะย้ายไปปฏิบัติหน้าที่และให้เหมาะสมกับหน้าที่ความรับผิดชอบและลักษณะงานของ ตำแหน่งและให้เหมาะสมกับลักษณะการปฏิบัติงาน รวมทั้งพิจารณาจากความเห็นของ ผู้บังคับบัญชาแต่ละระดับที่ระบุไว้ในคำร้องขอย้ายด้วย เพื่อประโยชน์ของทางราชการผู้มี อำนาจสั่งจ้าง และให้ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการบริหารงาน บุคคล พ.ศ. 2562 หรือกรรมการที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการพิจารณาย้ายพนักงานกองทุน ยุติธรรม กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการต่าง ๆ

ในการพิจารณาย้ายพนักงานกองทุนยุติธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pigors & Myers ในเรื่องการได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมและอย่างเพียงพอ มีโอกาสได้ใช้ความสามารถ และพัฒนาความสามารถของตนได้อย่างเต็มที่ที่มีโอกาสก้าวหน้าในตำแหน่งงานและเป็นงานที่มีความมั่นคง มีการแบ่งเวลาทำงานและเวลาที่จะใช้ชีวิตส่วนตัวอย่างสมดุล (Pigors & Myers, 1981) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (อิงอร ตั้งพันธ์, 2556) หากพนักงานพึงพอใจใน งานที่ทำสูง จะมีความผูกพันองค์กร แต่หากในทางตรงข้ามจะก็จะลาออก (Yucel, 2012) ทั้งนี้ ควรส่งเสริมความรู้ความสามารถ ปรับปรุงนโยบาย สวัสดิการ ค่าตอบแทน การเลื่อนขั้น (ยงยุทธ เจริญวิรัชกุล, 2558) ตลอดจน ด้านความสัมพันธ์ ความปลอดภัยในการทำงาน ลักษณะการบริหารงาน ด้านผลตอบแทน ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในการทำงาน ยกเว้นด้านความภูมิใจในองค์กรและด้านการพัฒนาศักยภาพมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับที่ สูง ดังนั้น การดำเนินงานตามภารกิจขององค์กรทุกองค์การย่อมต้องการความสำเร็จ ย่อมอาศัยปัจจัยหลายประการในการกำหนดนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพนักงานภายใน องค์กรที่เก่ง ๆ มีความเชี่ยวชาญในงาน สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน ให้บริการประชาชนได้อย่างรวดเร็วตามนโยบายของรัฐบาล ขององค์กร ควรจะธำรงรักษาให้ อยู่กับองค์กรนาน ๆ ดังนั้น ปัจจัยเชิงใจพนักงานจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของ องค์กร (Johnson, 2009) เนื่องจากแรงจูงใจเป็นปัจจัยที่สำคัญส่งผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์

เพราะแรงจูงใจคือแรงผลักดันทางจิตใจระหว่างบุคคลและสภาพแวดล้อม (Pinder, 1998) คุณภาพชีวิตในการทำงานก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญ เมื่อพนักงานทำงานอย่างมีความสุข พอใจในการทำงาน ส่งผลให้ประสิทธิภาพการทำงานออกมาดี

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ความรู้ แรงจูงใจพนักงาน ด้วยแนวคิดการจูงใจให้พนักงานอยู่ต่อ มีปัจจัย 2 ปัจจัย คือ 1.ปัจจัยค่าจูง ได้แก่ เงินเดือน ค่าตอบแทน สภาพการทำงานและเงื่อนไขการทำงาน ความมั่นคงของงาน นโยบายและการบริหารองค์การ และ 2.ปัจจัยจูงใจ ได้แก่ ความก้าวหน้า การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือนให้เป็นที่พอใจ และการให้ความมั่นคง ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่ขาดสองปัจจัยดังกล่าวจะทำให้พนักงานลาออกจากองค์การ ดังนั้น จึงได้แนวทางในการธำรงรักษาพนักงานให้คงอยู่กับสำนักงานกองทุนยุติธรรม คือ แก่ไขระเปียบกระกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของสำนักงานกองทุนยุติธรรม โดยกำหนดอัตราเงินเดือนพนักงานจำแนกตามกลุ่มงาน และตำแหน่ง และกำหนดระเบียบสำนักงานกองทุนยุติธรรมว่าด้วยเครื่องแบบของผู้อำนวยการ พนักงานและลูกจ้างของสำนักงานกองทุนยุติธรรม ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แรงจูงใจพนักงาน ด้วยแนวคิดการจูงใจ ให้พนักงานอยู่ต่อ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ ความสามารถหลักขององค์การพนักงานต้องมีความเชี่ยวชาญ มีกฎหมายเป็นข้อกำหนดรองรับกระบวนการทำงาน มีสวัสดิการอื่น ๆ เพียงพอต่อความต้องการของพนักงาน ความท้าทายทางกลยุทธ์ และเป็นที่ยอมรับของบุคลากรภายนอก เมื่อจิตใจที่มีความสุขรู้สึกผูกพันถึงต่อองค์กร จะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการจะสามารถเปลี่ยนผ่านกระบวนการทำงานสู่ยุคดิจิทัลของบุคลากรได้มีประสิทธิภาพและอยู่กับองค์กรได้นาน สำหรับข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ผู้บริหารควรทบทวนความมีประสิทธิภาพประสิทธิผลของนโยบายบริหารและกฎหมายการบริหารงานบุคคล เพื่อดำเนินการปรับปรุงให้เกิดผลการดำเนินงานให้ดีขึ้น 1) ควรกำหนดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ มากขึ้น โดยทบทวนแผนด้านทรัพยากรบุคคลที่สนับสนุนวัตถุประสงค์เชิงยุทธศาสตร์และตอบสนองความท้าทายด้านบุคลากร 2) ควรมีแนวทางที่ชัดเจนในสร้างแรงจูงใจให้พนักงาน

สำนักงานกองทุนยุติธรรม 3) ควรสนับสนุนส่งเสริมด้านการพัฒนาบุคลากรด้วยเทคโนโลยีให้เป็นระบบ และง่ายต่อการบริหารจัดการในงานต่าง ๆ ที่ครอบคลุมทุกภารกิจ และผู้บริหารควรติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องและนำข้อมูลนี้ไปใช้ในการวางแผนพัฒนาสำนักงานกองทุนยุติธรรมต่อไป ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป จากการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับมาตรการการส่งเสริมการธำรงรักษามูลค่าของสำนักงานกองทุนยุติธรรม 1) ควรศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยจูงใจ ปัจจัยค้ำจุนทำซ้ำทุกปี เนื่องจากความรู้สึกทัศนคติของพนักงานอาจเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารในการปรับปรุงการบริหารงานบุคคลให้มีประสิทธิภาพ และทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต 2) ควรศึกษาการพัฒนาระบบค่าตอบแทนของพนักงาน ตามศักยภาพของพนักงานที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน ตลอดจนกฎระเบียบ กฎหมายหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนยุติธรรมทุกด้าน หากมองข้ามสิ่งที่กล่าวมานี้แล้ว องค์กรจะไม่สามารถรักษามูลค่าที่เก็งไว้ในองค์กรได้

เอกสารอ้างอิง

- กมลพร กัลยาณมิตร. (2552). ทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
- ยงยุทธ เจริญวิรัชกุล. (2558). ความผูกพันองค์กรของพนักงานโรงพยาบาลกรุงเทพมหานคร จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ว่าด้วยการบริหารงานบุคคล พ.ศ. 2549 แก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2559
- ระเบียบสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยระเบียบของผู้อำนวยการพนักงานและลูกจ้างสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2561
- แรมจันทร์ คำกอง อรดา แก้วคำ และยพรัตน์ อัมพิทักษ์. (2558). คุณภาพชีวิตการทำงานของเจ้าหน้าที่สายสนับสนุน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาตาก. เรียกใช้เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2564, จาก: www.northern.ac.th/northern_wp/research/p/document/file_14324577980.pdf.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2550). การจัดการและพฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพมหานคร. ซีเอสฟิล์ม และไซเท็กซ์.
- สำนักงานกองทุนยุติธรรม. (2564). ประวัติความเป็นมา เรียกใช้เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2564, จาก: <https://jfo.moj.go.th/page/about.php>
- สุรศักดิ์ หลาบมาลา. (2543). การลดการขาดงานและการลาออกของครู. กรุงเทพฯ : สำนักงานปฏิรูปวิชาชีพครู. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- อิงอร ตันพันธ์.(2556). คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานโรงแรมในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารจิตวิทยา. มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ปีที่ 2. ฉบับที่ 2 มกราคม - ธันวาคม 2555 หน้า 52-61
- เอกพร รักความสุข. (2559). การวิจัยเชิงคุณภาพ : หลักการและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เด็อนตุลา
- Creswell, J. W. (2013). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches (3rd ed.). Los Angeles, CA: Sage.
- Herbert, H. G. (1972). The Management of Organization: A Systems and Human Resources Approach. (12th ed.). New York: Appletion-Century-Crofts.
- Johnson, R. R. (2009). Using expectancy theory to explain officer security check activity. International Journal of Police Science & Management, 11(3), 274-284.
- McGregor, D. (1969). The Human Side of Enterprise. Now York: McGraw-Hill.
- Pinder, C. (1998). Work Motivation in Organizational Behavior. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Yucel, L. (2012). Examunung the Relationship among Job Satisfaction, Organizational commitment] and Turnover Intention: An Empirical Study. International Journal of Business and Management. 7(20), 44 – 58

การถอดบทเรียนโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ที่หน่วยจัดการร่วม (NODE)
ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)*
SCAFFOLDING OF SMOKE FREE SCHOOL PROJECT BY AYUTTHAYA
PROVINCE'S NODE, HEALTH LEARNING CENTER, THAI HEALTH
PROMOTION FOUNDATION

รัศมี ศรีนนท์

Rassamee Srinon

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี

Boromrajonani College of Nursing, Ratchaburi, Thailand

อุดมกฤษณ์ ศรีนนท์

Udomkrit Srinon

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Kasetsart University, Thailand

เสกสรรค์ ดีชนะเลิศ

Seksan Deechawanalert

โรงพยาบาลอุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Uthai Hospital, Pra Nakhon Sri Ayutthaya Province, Thailand

สมคิด เช่าช่วงเหล็ก

Somkid Chaochanglek

กระทรวงวัฒนธรรม

Ministry of Culture, Thailand

ภัสพร มโนวิวัศ

Passaporn Manowiwat

บริษัท อาร์ แอนด์ อาร์ เมทัลเวิร์ค จำกัดและ บริษัท อาร์ แอนด์ อาร์ อินดัสตรี จำกัด

R & R Metal Work Co., and R & R Industry Co., , Thailand

E-mail: rassamee9985@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา การดำเนินงานโรงเรียนปลอด
บุหรี่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและการดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่และตามชุดความรู้
เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสานทั้งวิจัยเชิงปริมาณ

* Received 30 April 2021; Revised 17 May 2021; Accepted 2 June 2021

และวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการถอดบทเรียนโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ภายใต้การดำเนินงานของหน่วยจัดการร่วม Node ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งเป็นการสรุปผลการดำเนินงานของโครงการจัดการดำเนินงานโครงการเป็นระยะเวลา 18 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2561 – มีนาคม 2563 ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระยะ ระยะละ 6 เดือน ได้แก่ ระยะต้นน้ำ ระยะกลางน้ำ และระยะปลายน้ำ โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการจากโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 6 โรงเรียนแบ่งเป็น โรงเรียนขยายโอกาส โรงเรียนมัธยม โรงเรียนสังกัดเทศบาล โรงเรียนเอกชน คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยคิดเป็นร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลและเนื้อหาการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนทุกแห่งที่เข้าร่วมโครงการประสบความสำเร็จในการดำเนินงานโครงการ โดยไม่มีนักเรียนที่เป็นผู้สูบบุหรี่ใหม่ในโรงเรียนหลังเสร็จสิ้นการดำเนินโครงการ จากการวิจัยยังพบว่า การดำเนินโครงการของโรงเรียนนั้น ผู้บริหารและความร่วมแรงร่วมใจของทีมงานมีผลกับความสำเร็จของโครงการ อย่างไรก็ตาม จากการวิจัยครั้งนี้พบการมีส่วนร่วมของชุมชนรอบๆโรงเรียนไม่มากนัก ดังนั้น งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการส่งเสริมให้โรงเรียนขยายเครือข่ายการแก้ปัญหาเรื่องบุหรี่ร่วมกับชุมชนโดยรอบโรงเรียนมากขึ้นซึ่งจะทำให้โครงการประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนมากขึ้น

คำสำคัญ: การถอดบทเรียน, จัดจัดการกลไก, โรงเรียนปลอดบุหรี่

Abstract

This research aimed to study problems and operations of Smoke Free School Project in Ayutthaya province based on the Starter Pack of Smoke Free School Project. It involved qualitative and quantitative research methods which focused on the scaffolding of the results and summary of the project under the administration of Ayutthaya's Node, Learning Center, Thai Health Promotion Foundation which was run for 18 months from October 2018- March 2020. The project was divided into 3 phases; beginning, middle and final stages. The subjects of the study were school administrators, teachers and students from 6 schools in Ayutthaya province which were the following; 1) opportunity expansion schools; 2) secondary schools; 3) school under the ministration of municipality; and 4) private school. The researchers collected quantitative data by the questionnaire and analyzed it by percentage, mean, standard deviation (SD). For the qualitative data, the researchers collected the data by using the

semi-structure interview and analyzed it and contents of the interview in deep details. The results of the study showed that all schools that participated in the project were successful in running the project without new smokers in the schools after ending the project. From the research, it was found that regarding the project operation, school administrators and corporations from the teams affected the success of the project. However, from this study, it was found that the corporation of the communities around the schools was little. Therefore, this study suggests that that there should be some promotion on the schools to extend networks of the problem solving on cigarette smoking with communities near the schools which will make the project become more successful and sustainable.

Keywords: Scaffolding, NODE, Smoke Free School Project

บทนำ

การบริโภคยาสูบหรือการสูบบุหรี่ของประชากรในประเทศไทยเป็นปัญหาที่สำคัญที่ทำให้ประเทศไทยมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นจากการบริโภคยาสูบหรือการสูบบุหรี่ และมีรายจ่ายในการดูแลสุขภาพของผู้ที่สูบบุหรี่ และผู้ที่อยู่ใกล้กับผู้สูบบุหรี่ที่เรียกว่าผู้ที่สูบบุหรี่มือสอง และบุคคลที่ได้รับผลกระทบทางสุขภาพจากผู้สูบบุหรี่ที่เรียกว่าผู้สูบบุหรี่มือสาม เนื่องจากการได้รับสารพิษมากมายที่มีในบุหรี่ส่งผลทำให้เกิดปัญหาทางสุขภาพซึ่งเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ ระบบหัวใจและหลอดเลือด และมีผลต่อสุขภาพจิตจากการที่เสพติดบุหรี่อีกด้วย ในปัจจุบันการสูบบุหรี่ในครั้งแรกจะเริ่มตอนอายุน้อย ๆ หรือช่วงวัยรุ่นเนื่องจากเป็นวัยที่ซุกงูได้ง่าย และเป็นวัยที่ต้องการทำตามเพื่อน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2560)

ศูนย์เรียนรู้สุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จึงสนใจที่ศึกษาปัญหาดังกล่าวซึ่งเกิดขึ้นกับนักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการและได้พัฒนาคู่มือและขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมตามชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL) เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ ในสถาบันการศึกษาที่ต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา และนำร่องทดลองชุดคู่มือดังกล่าวใน 5 จังหวัดของประเทศไทย โดยมีจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นหนึ่งในจังหวัดที่ได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการนำร่องทดลองชุดคู่มือ ซึ่งในจังหวัดนี้เคยมีการศึกษาของวราพร ม่วงประถม และพรเทพ รู้แผน ซึ่งศึกษาสภาพการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 (วราพร ม่วงประถม และพรเทพ รู้แผน, 2558) พบว่าภาพการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสถานศึกษามี

องค์ประกอบสำคัญในการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย หลักการ และแนวคิดปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารทั้งในด้านนโยบายการขับเคลื่อนของบุคลากรหลัก และกระบวนการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาการ

เมื่อหน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งเป็นหน่วยงานย่อยที่ได้รับการคัดเลือกให้รับทุนจากศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงได้คัดเลือกโรงเรียนในจังหวัดเพื่อทดลองใช้คู่มือและขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมตามชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL) และมีการถอดบทเรียนโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ภายใต้การดำเนินงานของหน่วยจัดการร่วม Node เพื่อศึกษาสภาพปัญหา การดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิธีการ ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่และตามชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่โดยใช้กระบวนการวิจัยมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนในการแก้ไขปัญหาการสูบบุหรี่ของนักเรียนและขยายเครือข่ายความร่วมมือกับภาคชุมชนในการแก้ไขปัญหาการสูบบุหรี่ของเยาวชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและการดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ตามชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL) ตามกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ตั้งแต่กระบวนการเรียนรู้ต้นน้ำคือการเรียนรู้ชุดเครื่องมือและการบริหารจัดการ กระบวนการเรียนรู้กลางน้ำ คือการนำความรู้ที่ได้ศึกษาจากชุดความรู้ไปปฏิบัติแก้ปัญหาในโรงเรียน และกระบวนการเรียนรู้ปลายน้ำ คือการถอดบทเรียนประเมินผลโครงการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ถอดบทเรียนโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ของหน่วยจัดการร่วม (NODE) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยเป็นการถอดบทเรียนกระบวนการการดำเนินงานต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ โดยการใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดดังนี้

วิจัยเชิงปริมาณ

กลุ่มตัวอย่างที่เข้าในโครงการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารและครู นักเรียน และผู้ปกครอง จากโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 6 โรงเรียน โดยแบ่งตามลักษณะของโรงเรียน ดังนี้ 1) โรงเรียนขยายโอกาส จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์) โรงเรียนวัดสุคันธาราม (สุคันธวิทยาการ) 2) โรงเรียนมัธยม จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนชุมชนป้อมเพชร (โรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่) โรงเรียนบางบาล (โรงเรียนมัธยมขนาดเล็ก) 3) โรงเรียนสังกัดเทศบาล จำนวน 1 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบางปะอินราชนครินทร์ 1 และ 4) โรงเรียนเอกชน จำนวน 1 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเอกอโยธยา ได้มาจากคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การทดสอบความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนปลอดบุหรี่ก่อนและหลังจากการอบรม เป็นการเก็บข้อมูลก่อนและหลังดำเนินโครงการระยะต้นน้ำจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารและครูซึ่งคณะกรรมการของแต่ละโรงเรียน โรงเรียนละ 6 คน รวม 36 คน เครื่องมือวิจัยเป็นแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ เป็นแบบเลือกตอบซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยรวบรวมความรู้จากชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL)

ส่วนที่ 2 การสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมโครงการ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนและผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 6 โรงเรียน โรงเรียนละ 50 คน รวม 300 คน

เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วคณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ในรูปแบบของค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) นอกจากนี้ยังมีแบบสอบถามเกี่ยวจำนวนนักเรียนที่เป็นผู้สูบบุหรี่เก่า ผู้สูบบุหรี่รายใหม่ของแต่ละโรงเรียน

วิจัยเชิงคุณภาพ

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์เอกสาร (Documentary analysis) ซึ่งเป็นการถอดบทเรียนการทำงานของแต่ละโรงเรียน โดยมีการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus group interview) โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้บริหารและครูจากโรงเรียนทั้ง 6 แห่งดังกล่าวโรงเรียนละ 2 คน รวม 12 คน โดยเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับกระบวนการทำงานและผลลัพธ์ของโครงการ โดยมีข้อคำถามจำนวน 5 ข้อ และนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปและวิเคราะห์ในรูปแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และนำเสนอข้อมูล

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและการดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
หน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์เรียนรู้สู่สาธารณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้คัดเลือกโรงเรียนจำนวน 6 โรงเรียนเข้าร่วมโครงการ เมื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับภูมิศาสตร์ พบว่า โรงเรียน จำนวน 5 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์) โรงเรียนวัดสุคันธาราม (สุคันธวิทยาการ) โรงเรียนชุมชนป้อมเพชร(โรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่) โรงเรียนบางบาล และโรงเรียนบางปะอินราชานุเคราะห์ 1สถานที่ตั้งของโรงเรียนอยู่ในชุมชน มีประชากรแฝง มีการดำเนินการโรงเรียนสีขาวของกระทรวงศึกษาธิการอยู่แล้วภายใต้การดำเนินการของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นการดำเนินงานเพื่อป้องกันการเสพยาเสพติดในโรงเรียน เมื่อสอบถามถึงจำนวนผู้สูบบุหรี่รายใหม่ และรายเก่า พบว่าแทบจะไม่มีการสูบบุหรี่ภายในโรงเรียนแต่อาจมีการสูบบุหรี่นอกโรงเรียนในที่สาธารณะในชุมชน ที่บ้านเนื่องจากเมื่อออกไปนอกโรงเรียนพบเห็นผู้ที่จบการศึกษาจากโรงเรียนไปแล้วมีการสูบบุหรี่ ทำให้เกิดการชักชวนและทดลองสูบบุหรี่ตามวัยของวัยรุ่นมักตามเพื่อน บางครอบครัวมีสมาชิกในครอบครัวสูบบุหรี่ทำให้ไม่สามารถตักเตือนกันได้ บางครอบครัวเยาวชนต้องอาศัยอยู่กับผู้สูงอายุมักจะยินยอมให้วัยรุ่นสูบบุหรี่เพื่อป้องกันไม่ให้เยาวชนออกนอกบ้านไปกับกลุ่มเพื่อน การดูแลสอดส่องหาผู้สูบบุหรี่รายใหม่ และรายเก่าที่นคร/อาจารย์ที่เป็นครูประจำชั้น ครูฝ่ายปกครอง รวมทั้งครูทุกคนจะช่วยกันดูแล และช่วยเหลือเนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของการป้องกันการเสพยาเสพติดในโรงเรียน ผู้บริหารสูงสุดของทุกโรงเรียนเห็นความสำคัญในการดำเนินงานเพื่อป้องกันการเสพยาเสพติดในโรงเรียนเป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ดียังขาดการขอความร่วมมือกับชุมชนรอบๆโรงเรียนที่เป็นรูปธรรม ส่วนของโรงเรียนเอกอโยธยาซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนนั้นภูมิทัศน์ของโรงเรียนอยู่ห่างจากชุมชน การเดินทางไป-กลับโรงเรียนต้องมีผู้ปกครองมารับหรือโดยสารรถตู้ของโรงเรียน พบว่าไม่มีผู้สูบบุหรี่รายใหม่และรายเก่าเนื่องมาจากโรงเรียนมีมาตรการเด็ดขาดในการไม่ให้มีการใช้สารเสพติดในโรงเรียนแต่อย่างไรก็ตามผู้บริหารสูงสุดและเจ้าของโรงเรียนเห็นความสำคัญในการดำเนินงานเพื่อป้องกันการเสพยาเสพติดในโรงเรียนจึงยินดีเข้าร่วมโครงการเป็นอย่างดี

2.การดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ตามชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL) ตามกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่กระบวนการเรียนรู้ต้นน้ำคือการเรียนรู้ชุดเครื่องมือและการบริหารจัดการ กระบวนการเรียนรู้กลางน้ำ คือการนำความรู้ที่ได้ศึกษาจากชุดความรู้ไปปฏิบัติแก้ปัญหาในโรงเรียน และกระบวนการเรียนรู้ปลายน้ำ คือการถอดบทเรียนประเมินผลโครงการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การถอดบทเรียนกระบวนการการดำเนินงานต้นน้ำ

หน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่กระบวนการเรียนรู้ต้นน้ำระหว่างเดือนตุลาคม 2561- มีนาคม 2562 คือการเรียนรู้ชุดเครื่องมือและการบริหารจัดการ ซึ่งวันที่ 10 ตุลาคม 2561 หน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้จัดให้มีจัดประชุมคณะทำงานเพื่อวางแผนในการดำเนินงานและเดือนพฤศจิกายน 2561 ได้จัดประชุมตัวแทนแต่ละโรงเรียนเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการและมอบสื่อชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL) ซึ่งพัฒนาโดยศูนย์การเรียนรู้สุขภาวะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ให้แต่ละโรงเรียน และมีการจัดการจัดให้ตัวแทนแต่ละโรงเรียนทำแบบทดสอบก่อนการอบรม (Pretest) แบบมีตัวเลือกจำนวน 20 ข้อพบว่าคะแนนสูงสุด 16 คะแนน คะแนนต่ำสุด 7 คะแนนคะแนนเฉลี่ย 12.71 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.30 คะแนน ในระยะต้นน้ำการเรียนรู้เกี่ยวกับชุดความรู้และการดำเนินงานเบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL) จำนวน 6 ครั้ง ระหว่างเดือนตุลาคม 2561- มีนาคม 2562 โดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิหลักจากวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี จำนวน 1 ท่าน และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จำนวน 1 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิและปรึกษาของโครงการจำนวน 3 ท่าน ที่คอยให้คำแนะนำชี้แนะ ในการอบรมดังกล่าว ทำให้ตัวแทนของแต่ละโรงเรียนได้เรียนรู้แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ 7 มาตรการตามชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL) ดังนี้ 1) การมีนโยบายโรงเรียนปลอดบุหรี่ 2) การบริหารจัดการเพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ 3) การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อ “โรงเรียนปลอดบุหรี่” 4) การสอดแทรกเรื่องบุหรี่ในการเรียนการสอนและกิจกรรมนอกหลักสูตร 5) การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการขับเคลื่อนโรงเรียนปลอดบุหรี่ 6) การดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่ให้สูบบุหรี่ 7) การมีกิจกรรมร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ในการดำเนินงานระยะต้นน้ำหน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาตรการผู้เข้าร่วมโครงการสะท้อนว่ามีความสำคัญ และทำให้เข้าใจเจตนารมณ์ของแต่ละมาตรการอย่างลึกซึ้ง เห็นผลลัพธ์ก่อนลงมือทำ มีคณะร่วมกันทำอย่างเป็นระบบนำความรู้ที่เกิดจากการอบรมมาสร้างแนวทางในการดำเนินการของแต่ละโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องตามบริบทของโรงเรียน และที่สำคัญต้องทำงานร่วมกันเป็นทีม ต้องค้นหานักเรียนที่กลุ่มเสี่ยงที่จะสูบบุหรี่หรือนักสูบบุหรี่ใหม่ และปกป้องกลุ่มนักเรียนที่แหล่งข้อมูลให้ได้รับความปลอดภัย พร้อมทั้งมีการช่วยเหลือนักเรียนที่มีการสูบบุหรี่อยู่เดิม (กลุ่มเสพ) ในกลุ่มเสพบุหรี่รายเก่าซึ่งพบว่าทั้ง 5 โรงเรียนที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการมีผู้เสพรายเก่าอยู่แล้ว บางรายอยู่ระหว่างการดูแลช่วยเหลือของทางโรงเรียน คณะทำงานได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ถ้าเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนระดับชั้นอนุบาลและประถมศึกษา ยิ่งต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันเรื่อง

บุหรี่ไว้ตั้งแต่เนิ่น ๆ เป็นการตัดไฟแต่ต้นลม ไม่ต้องรอให้เกิดปัญหาขึ้นแล้วจึงตามแก้ไขแต่ในความเป็นจริงนั้นบุหรี่ยุคภัยเสพติดชนิดอื่นมีความแตกต่างกันอย่างมากและเยาวชนมีโอกาที่จะเป็นเหยื่อในการที่จะในการตลาดของยาสูบได้มากเนื่องจากมีโอกาสคล้อยตามเพื่อน มีโอกาสที่จะสูบบุหรี่ได้ง่ายนำไปสู่การติดยาเสพติดอื่นได้ในช่วงเดือนมีนาคม 2562 NODE จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนระหว่างพื้นที่และได้มีการจัดการทวนสอบความรู้เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ 7 มาตรการตามชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL) ส่วนผลลัพธ์การทดสอบหลังการอบรม คะแนนสูงสุด 19 คะแนน คะแนนต่ำสุด 12 คะแนน คะแนนเฉลี่ย 14.67 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .58 คะแนน ซึ่งจะเห็นได้ว่าคณะทำงานทุกคนมีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการโรงเรียนปลอดบุหรี่เพิ่มขึ้น ทุกคนได้คะแนนเท่ากับหรือมากกว่า ร้อยละ 60 และคะแนนเฉลี่ยมากกว่าคะแนนเฉลี่ย นอกจากนี้จะพบว่าในระยะต้นน้ำทุกโรงเรียนได้มีการจัดตั้งคณะทำงานโรงเรียนปลอดบุหรี่โดยมีผู้อำนวยการเป็นประธาน และมีการประกาศนโยบายโรงเรียนปลอดบุหรี่พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์นโยบายของโรงเรียนปลอดบุหรี่ไปในทุกช่องทาง เช่น เว็บไซต์ของโรงเรียน หน้าเสาธงตอนเคารพธงชาติ สายตามสายของโรงเรียน กลุ่มไลน์ครูและผู้บริหาร รวมทั้งมีการขยายผลไปยังครอบครัวและชุมชน การอบรมในแต่ละเดือนช่วง 6 เดือนแรกทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการนำเสนอข้อมูลแต่ละโรงเรียนที่มีอยู่ และนำความรู้ที่เกิดจากการอบรมมาสร้างแนวทางในการดำเนินการของแต่ละโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องตามบริบท ทำให้มีโอกาสพูดคุย ชักถามซึ่งกันและกัน การทำงานต้องทำวันหยุด ซึ่งทุกคนที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญมาก ทำให้งานเกิดขึ้นได้และมาอบรมตามเวลาที่มีการประชุม รวมทั้งร่วมกันออกรอบเพื่อเตรียมงานก่อนมาประชุม เมื่อมาร่วมประชุมแล้วก็กลับไปแจ้งให้ผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานทราบเพื่อวางแผนการดำเนินงานต่อไป ในการดำเนินการกระบวนการเรียนรู้ต้นน้ำหน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้มีการออกแบบสำรวจการดำเนินงานโรงเรียนตาม 7 มาตรการ การดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่เพื่อให้แต่ละโรงเรียนสำรวจสถานะของโรงเรียนด้วย

2.2. การถอดบทเรียนกระบวนการการดำเนินงานกลางน้ำ

หน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีกระบวนการการดำเนินงานกลางน้ำของโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ ระหว่างเดือนเมษายน – กันยายน 2563 คือเป็นการดำเนินงานของโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่โดยดำเนินการแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ 7 มาตรการตามชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL) ได้มีการตรวจเยี่ยมโรงเรียนทุกเดือนเพื่อติดตามและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน และมีการจัดเวทีถอดบทเรียนและติดตามความก้าวหน้าโครงการครั้งที่ 1 ในวันเสาร์ ที่ 23 พฤศจิกายน 2562 ณ โรงแรมอยุธยา ริเวอร์วิวเพลส ถนนอุทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในการถอด

บทเรียนครั้งนี้ คณะผู้ดำเนินงานโครงการได้ตั้งคำถามกับผู้เข้าร่วมโครงการทุกพื้นที่เพื่อช่วยกันสรุปบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานโครงการโดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิประจำโครงการ คือ ดร.รัศมี ศรีนนท์ เป็นผู้นำการสรุปการเรียนรู้ของโรงเรียน และนางสาวอภิชา ศรียงามเป็นผู้นำบันทึกรายงานการประชุม โดยโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีทั้งหมด 6 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนชุมชนป้อมเพชร โรงเรียนวัดพระขาว โรงเรียนบางบาล โรงเรียนวัดสุคันธาราม โรงเรียนบางปะอินราชนครินทร์ โรงเรียนเอกอโยธยา ซึ่งตัวแทนของโรงเรียนแต่ละโรงเรียนได้ร่วมกันสะท้อนคิดการดำเนินงานโครงการ ดังต่อไปนี้

2.2.1 ความคิดเห็นต่อชุดความรู้แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ 7 มาตรการตามชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL) พบว่าเนื้อหาในสื่อยังไม่เหมาะสมกับเด็กมัธยม เนื้อหาว่างเกินไป ตัวหนังสือมากเกินไปทำให้ไม่น่าสนใจ ต้องใช้เวลาในการอ่านมาก และอ่านหลายเล่มจึงจะทำความเข้าใจได้/ไม่โดนใจ เนื้อหาในสื่อไม่โดนใจเยาวชน ไม่มีความน่ากลัวของพิษภัยยาสูบเท่าไรนัก เมื่อนำมาใช้ยากที่จะทำให้ผู้สูบบุหรี่ละ เลิก และเปลี่ยนพฤติกรรมได้ การออกแบบสื่อควรออกแบบสื่อให้น่าสนใจ เห็นภาพชัดเจน หรือใช้คลิปวิดีโอที่น่าสนใจจะดีกว่า ชุดความรู้ที่ใช้ควรเป็นชุดที่สั้นๆ อ่านจับใจความง่าย และกระชับใจผู้อ่าน กล่องชุดความรู้ไม่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละโรงเรียน ชุดคู่มือแจกน้อยเกินไป แจกเพียงโรงเรียนละชุดเท่านั้นทำให้ไม่เพียงพอสำหรับการอ่านเมื่อต้องอ่านพร้อมๆ กัน ดังนั้น คณะทำงานมีข้อเสนอแนะการพัฒนาปรับปรุงชุดความรู้ให้เหมาะสมกับเยาวชนและใช้สื่อที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ เพิ่มการณรงค์ให้ผู้ปกครองดูแลสุขภาพบุตรให้ชัดเจนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานได้ชัดเจนขึ้น และได้ความร่วมมือจากผู้ปกครอง ควรมีการจัดทำสื่อเป็น Application เพื่อง่ายต่อการเข้าถึง

2.2.2 การนำแต่ละมาตรการไปใช้ในแต่ละโรงเรียน คณะทำงานที่เป็นตัวแทนของโรงเรียนสะท้อนการนำแต่ละมาตรการไปใช้ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

2.2.2.1 การมีนโยบายโรงเรียนปลอดบุหรี่ ทำให้มีตัวกำหนดทิศทางการดำเนินงานของโรงเรียน และเป็นการกระตุ้นให้เกิดพลัง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรและผู้ปกครองนักเรียน และมีการที่จะขับเคลื่อนงานเพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ละโรงเรียนจึงควรกำหนดนโยบายโรงเรียนปลอดบุหรี่เป็นของตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและบริบทของโรงเรียน ดังนั้น ทุกโรงเรียนจะมีการประกาศนโยบายเป็นลายลักษณ์อักษรทุกช่องทาง เช่น ทำป้ายไว้นิเทศหน้าโรงเรียน ประกาศทางเว็บไซต์ ประกาศหน้าเสาธง

2.2.2.2 การบริหารจัดการเพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ ซึ่งการขับเคลื่อนงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ให้มีประสิทธิภาพจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคลากรของโรงเรียนทุกคน ดังนั้น การบริหารจัดการจึงเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อให้บุคลากรทุก

คนเข้าใจแนวทางการดำเนินงานและมีส่วนร่วมในการช่วยคิดวางแผนและดำเนินการในส่วนที่สามารถทำได้ ดังนั้น ทุกโรงเรียนจะมีคณะกรรมการในการดำเนินงานซึ่งประกอบด้วย ผู้อำนวยการ อาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักเรียน และคณะกรรมการจะมีการประชุมเป็นประจำ เพราะการขับเคลื่อนตามแนวทางจะไม่ใช้กิจกรรมที่ทำครั้งเดียวแล้วจบ หรือทำปีละครั้ง แต่เป็นงานที่ต้องขับเคลื่อนตลอดทั้งปี และคณะกรรมการมีการรายงานให้ผู้บริหารทราบเป็นระยะๆ จะช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจในการสนับสนุนสิ่งต่าง ๆ ที่คณะกรรมการร้องขอได้ง่ายขึ้น และการรายงานผลหรือรายงานความก้าวหน้าของการดำเนินงานในที่ประชุมคุณครูจะช่วยให้คุณครูท่านอื่น ๆ รู้สึกร่วมเป็นเจ้าของงาน การขอความช่วยเหลือเมื่อคราวจำเป็นจะง่ายขึ้น

2.2.2.3 การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อ “โรงเรียนปลอดบุหรี่”

เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ปลอดบุหรี่มีอิทธิพลต่อค่านิยมไม่สูบบุหรี่ของนักเรียน เพราะนักเรียนใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในโรงเรียน จะค่อย ๆ ซึมซับบรรยากาศของการที่สังคมไม่ยอมรับการสูบบุหรี่ การที่นักเรียนเติบโตมาในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการสูบบุหรี่ จะทำให้เห็นว่าการสูบบุหรี่เป็นเรื่องผิดปกติ รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดบุรียังทำให้ผู้สูบบุหรี่ต้องละอายใจทุกครั้งหากจะหยิบบุหรี่ขึ้นมาสูบในบริเวณโรงเรียน และยังมีพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 กำหนดชัดเจนว่าเจ้าของสถานที่ที่กฎหมายกำหนดให้เป็นเขตปลอดบุหรี่ ซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาอันหมายถึงผู้อำนวยการ จะต้องดำเนินการจัดให้โรงเรียนเป็นเขตปลอดบุหรี่ หากไม่ดำเนินการมีโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท ดังนั้น ทุกโรงเรียนจะมีการติดป้ายประกาศโรงเรียนเป็นเขตปลอดบุรียตามกฎหมายให้เห็นเด่นชัดทุกประตูทางเข้าออกโรงเรียน ตามอาคารเรียน ตามห้องน้ำ และสถานที่อื่นๆตามที่โรงเรียนเห็นเหมาะสมมีการ QR Code เกี่ยวกับโทษและพิษภัยของบุหรี่บริเวณอาคารต่าง ๆ ในโรงเรียน

2.2.2.4 การสอดแทรกเรื่องบุหรี่ในการเรียนการสอนและ

กิจกรรมนอกหลักสูตร เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดนักสูบหน้าใหม่ขึ้น สร้างภูมิคุ้มกันเรื่องบุหรี่ให้กับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนยืนยันว่าจะไม่สูบบุหรี่ไม่ว่าจะตกอยู่ในสถานการณ์แบบใด และให้นักเรียนได้ตระหนักว่าเรื่องบุหรี่ที่นักเรียนควรรู้ และกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ดังนั้น ในแต่ละโรงเรียนจะมีการจัดกิจกรรมการสอดแทรกเรื่องบุหรี่ในการเรียนการสอนและกิจกรรมนอกหลักสูตร โดยมีการสอดแทรกในการจัดการเรียนมีการสอดแทรกในวิชาวิทยาศาสตร์ มีการทำงานทดลองให้นักเรียนดู บอกเกี่ยวกับพิษภัยของบุหรี่ ส่วนวิชากลุ่มการทำงานอาชีพ/เทคโนโลยี สำหรับนักเรียนมัธยมปลาย มีการทำหนังสือเกี่ยวกับบุหรี่ ครูผู้สอนจะทำแผนการสอนที่สามารถ scan QR code ได้ ส่วนกิจกรรมนอกหลักสูตร จัดให้มีการนำเรื่องบุหรี่เข้ามาใช้การทำกิจกรรมกีฬา กิจกรรมรักการอ่าน ดนตรีไทยและดนตรีสากลซึ่งทำวงดนตรีลูกทุ่งของโรงเรียนไปประกวดได้รางวัลระดับเพชร รางวัลชนะเลิศโรงเรียนด้านยาเสพติด

2.2.2.5 การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการขับเคลื่อน

โรงเรียนปลอดบุหรี่ โดยนักเรียนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม และนักเรียนโอกาสให้เข้าร่วมเป็น

คณะทำงานในการขับเคลื่อนโรงเรียนปลอดบุหรี่ ซึ่งมีนักเรียนจะมีการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจะทำให้ให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้เรื่องบุหรี่สร้างความตระหนักและซึมซับค่านิยมการไม่สูบบุหรี่ไปในตัว นักเรียนคือพลังสำคัญที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความคิดสร้างสรรค์และพลังกำลัง ซึ่งจะทำให้การขับเคลื่อนงานโรงเรียนปลอดบุหรี่เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีสีสันน่าสนใจ ดังนั้นแต่ละโรงเรียนจะกิจกรรมให้นักเรียนมีส่วนร่วมแล้วแต่บริบทเน้นให้ความรู้กับครู นักเรียน และผู้ปกครอง มีกิจกรรมที่สอนน้อง โดยพี่โตจะสอนเรื่องบุหรี่กับน้อง ใช้กิจกรรมแกนนำลูกเสือ

2.2.2.6 การดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่ให้สูบบุหรี่ โรงเรียนจะมีมาตรการรองรับในการช่วยให้นักเรียนกลุ่มที่สูบบุหรี่ได้ โดยให้เข้ามามีการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและแจ้งผู้ปกครอง ให้ครูประจำชั้นดูแลอย่างใกล้ชิด ดังนั้น ทางโรงเรียนจะพบว่าเมื่อกลุ่มที่สูบบุหรี่และกลุ่มเสี่ยงเข้าร่วมโครงการทางโรงเรียนแล้วพบว่านักเรียนจะไม่มี การสูบบุหรี่แล้วในโรงเรียนแน่นอน

2.2.2.7 การมีกิจกรรมร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนจะมีดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่โดยจัดกิจกรรมทั้งภายในโรงเรียนและในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนปลอดบุหรี่ควบคู่กันไป ซึ่งโรงเรียนส่วนใหญ่กำลังวางแผนหรือกำลังดำเนินการ มาตรการที่ 7 และมีบางโรงเรียน เช่น โรงเรียนบางบาลมีการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน มีการขยายแนวร่วมไปยังโรงเรียนที่ใกล้เคียง ได้แก่ โรงเรียนวัดโบสถ์ มีครูและแกนนำนักเรียนไปให้ความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ เป็นการเตรียมความพร้อมนักเรียนก่อนเข้าเรียน ซึ่งได้ผลดี โรงเรียนบางปะอินราชานุเคราะห์กำลังขยายผลไปยังสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ดังนั้น โดยภาพรวมทั้ง 6 โรงเรียน มีทั้งดำเนินการทั้ง 7 มาตรการแล้ว แต่ไม่สมบูรณ์เนื่องจากมีการปรับให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนตนเอง แต่ส่วนใหญ่กำลังวางแผนหรือกำลังดำเนินการ มาตรการที่ 7 อยู่ การขอความร่วมมือจากร้านค้าในชุมชน บางครั้งค่อนข้างลำบากใจ มีความเกรงใจเพราะเป็นญาติของครูในโรงเรียน อีกทั้งครูที่ทำงานมีภาระงานในการสอนมากทำให้การจัดสรรเวลาในการทำงานไม่ลงตัวแต่อย่างไรก็ตามทุกคนก็มุ่งมั่นในการทำงานโรงเรียนปลอดบุหรี่

2.2.3 ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินการในแต่ละมาตรการ มีรายละเอียด ดังนี้

2.2.3.1 ผู้บริหาร เมื่อผู้บริหารสูงสุดได้รับรู้เกี่ยวกับการดำเนินการโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่แล้วทำให้เกิดการประกาศนโยบายโรงเรียนปลอดบุหรี่ได้รวดเร็ว สามารถจัดตั้งคณะทำงานได้สมบูรณ์ ได้รับการสนับสนุนกิจกรรมต่างในการดำเนินการแต่ละมาตรการ

2.2.3.2 การให้ความร่วมมือของบุคลากรและนักเรียน เมื่อได้รับความร่วมมือจากผู้บริหาร ครู และนักเรียนทำให้การจัดกิจกรรมต่างๆสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เช่น ครูประจำชั้นช่วยคัดกรองผู้ที่ติดบุหรี่หรือกลุ่มเสี่ยง นักเรียนเข้าร่วมเป็นคณะทำงาน

และ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่ทางโรงเรียนจัดให้ทั้งในและนอกหลักสูตร มีการรณรงค์วันงดสูบบุหรี่โลก 31 พ.ค.62

2.2.3.3 งบประมาณสนับสนุน จาก สส.ทำให้ทางโรงเรียนมีเงินในการจัดกิจกรรมต่างๆที่สอดคล้องกับโรงเรียนปลอดบุหรี่ได้ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมวิชาการ กิจกรรมกีฬา และดนตรี

2.2.3.4 กำลังใจจากทุกภาคส่วนในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารโรงเรียนคณะทำงานของ NODE และคณะทำงานด้วยกัน ทำให้คณะทำงานมีกำลังใจในการทำงานแม้ว่าจำเป็นต้องทำงานนอกเวลาตอนพักเที่ยง ตอนหลังเลิกเรียน แม้กระทั่งในวันหยุดที่ต้องมาประชุมช่วงหกลเดือนแรก

2.2.3.5 การมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้ปกครอง เมื่อทางโรงเรียนจัดการประชุมผู้ปกครองในภาคการศึกษา มีการชี้แจงผู้ปกครองเรื่องการป้องกันนักสูบบุหรี่ใหม่และการลดหรือเลิกของนักสูบบุหรี่เก่าได้รับความร่วมมือที่ดีแสดงว่าผู้ปกครองเห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน ส่วนชุมชนเมื่อทางโรงเรียนจัดกิจกรรมรณรงค์การไม่สูบบุหรี่ให้ความร่วมมือให้กำลังใจชาวบ้านที่เดินผ่านและผู้นำชุมชนบางท่านเข้ามาเป็นคณะทำงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ได้ด้วย

2.2.3.6 มีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนจะช่วยป้องกันการสูบบุหรี่ได้ ถ้าที่บ้านของนักเรียนไม่มีการสูบบุหรี่นักเรียนก็ไม่สูบบุหรี่ด้วย อย่างไรก็ตามการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อไม่ให้เกิดการสูบบุหรี่นั้นก็เป็นสิ่งสำคัญมาก การติดป้ายงดสูบบุหรี่จึงมีประโยชน์ กล้องวงจรปิดจะเป็นตัวช่วยในการสอดส่องดูแลพฤติกรรมนักเรียนได้ดีทีเดียว

2.3 การถอดบทเรียนกระบวนการดำเนินงานปลายน้ำ

หน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีกระบวนการดำเนินงานปลายน้ำของโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ ระหว่างเดือนตุลาคม 2562 – มีนาคม 2563 คือเป็นการสรุปผลการดำเนินงานของโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่โดยดำเนินการแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ 7 มาตรการตามชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL) ได้มีการตรวจเยี่ยมโรงเรียนเพื่อติดตามผลงาน และมีการจัดเวทีถอดบทเรียนและสรุปโครงการ ในวันเสาร์ที่ 7 มีนาคม 2562 ณ โรงแรมอยุธยาเรียลวิวเพลส ถนนอุทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในการถอดบทเรียนครั้งนี้ คณะผู้ดำเนินงานโครงการได้ตั้งคำถามกับผู้เข้าร่วมโครงการทุกพื้นที่เพื่อช่วยกันสรุปบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานโครงการโดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิประจำโครงการ คือ ดร.รัศมี ศรีนนท์ เป็นผู้นำการสรุปการเรียนรู้ของโรงเรียน และนางสาวอภิยา ศรีงามเป็นผู้บันทึกรายงานการประชุม โดยโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีทั้งหมด 6 โรงเรียน ซึ่งตัวแทนของโรงเรียนแต่ละโรงเรียนได้ร่วมกันสะท้อนคิดการดำเนินงาน

โครงการ พบว่า โรงเรียนต่างๆที่เข้าร่วมโครงการไม่พบผู้สับรายใหม่ในโรงเรียน ผู้สับรายเก่า ได้รับการดูแลช่วยเหลือไม่มีการสับบุหรืในโรงเรียนสะท้อนว่า คณะทำงานในโครงการทุกคนสามารถขยายผลโครงการต่อได้ดี มีการนำความรู้จากชุดความรู้ไปใช้และแนะนำผู้อื่นได้ เป็นแนวปฏิบัติในโรงเรียนได้ดี แสดงว่าโครงการนี้มีความสำเร็จในการสร้างและขยายเครือข่าย (Networking and change agents) ในการดำเนินโครงการตามมาตรการในชุดความรู้ กอปรกับผู้บริหารโรงเรียนทุกโรงเรียนตระหนักถึงปัญหาสาบในโรงเรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนท่านหนึ่งกล่าวไว้ “น้อง !!! ถ้าโรงเรียนไหน ผอ.ไม่เล่นด้วย อย่าไปทำเลย เสียเวลา เสียเงิน แล้วจะพาลเสียความรู้สึก เพราะอำนาจการตัดสินใจและสั่งการอยู่ที่ ผอ. เขาก็รู้ทั้งนั้นแหละว่าเป็นโครงการที่ดี แต่ถ้าเขาไม่ทำ ใครจะไปบังคับเขา มีโครงการเข้ามาในโรงเรียนร้อยแปด เขาต้องเลือกทำ ไม่ใช่ตะบี้ตะบันทำ ระบบโรงเรียนมันเป็นอย่างนี้” และมีการกระจายองค์ความรู้ไปยังโรงเรียนอื่นได้ ดังนี้

2.3.1 โรงเรียนบางบาลจัดทำกิจกรรมพี่สอนน้อง มีกิจกรรมพี่สอนน้อง โดยพี่โตจะสอนเรื่องพิษภัยบุหรืกับน้อง จัดกิจกรรมชมรมดนตรีไทย จิตอาสาพี่ช่วยน้องต่างโรงเรียนเป็นการขยายแนวร่วมไปยังโรงเรียนที่ใกล้เคียง ได้แก่ โรงเรียนวัดโบสถ์ มีครูและแกนนำนักเรียนไปให้ความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรื เป็นการเตรียมความพร้อมนักเรียนก่อนเข้าเรียน ซึ่งได้ผลดี สมาคมศิษย์เก่าสนับสนุน

2.3.2 โรงเรียนชุมชนป้อมเพชร อาจารย์ซึ่งเป็นคณะทำงานโรงเรียนปลอดบุหรืไปเป็นวิทยากรให้กับโรงเรียนอื่น ๆ ได้ทำโครงการเพื่อนช่วยเพื่อนในการรณรงค์ไม่สูบบุหรื สอดส่องดูแลและช่วยเหลือกัน มีสมาคมศิษย์เก่าสนับสนุน

2.3.3 โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์” ทำงานร่วมกับชุมชนและสาธารณสุขจังหวัดในการรณรงค์การป้องกันยาเสพติดในโรงเรียน โรงเรียนบางบาลการมีกิจกรรมร่วมกับชุมชน

2.3.4 โรงเรียนวัดพระขาว(ประชานุเคราะห์) จัดกิจกรรมชมรมการเล่นดนตรีสากล กีฬา

2.3.5 โรงเรียนวัดสุคันธาราม (สุคันธวิทยาการ) จัดกิจกรรมชมรมการเล่นดนตรีไทย สากล ศิลปะ นาฏศิลป์

2.3.6 โรงเรียนเอกอโยธยา จัดกิจกรรมสร้างโมเดลคนดี ด้านต่าง ๆ นำผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมจัดกีฬาระหว่างโรงเรียน จัดวงการกุศล การผลิตสื่อการป้องกันการเสพยาเสพติด

ในการถอดบทเรียนโครงการครั้งนี้ หน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้มีการสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมโครงการต่อโครงการโรงเรียนปลอดบุหรื ดังแสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมโครงการต่อโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่

ลำดับ	รายการ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	แปลผล
1.	มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน	4.60	0.50	ดีมาก
2.	มีการชี้แจงเผยแพร่ข้อมูลให้ความรู้รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง	4.45	0.51	ดี
3.	มีการยอมรับฟังความคิดเห็นเพื่อให้ประชาชนเกิดการยอมรับโครงการ	4.45	0.51	ดี
4.	มีการกำหนดกิจกรรมที่สอดคล้องและตอบสนองวัตถุประสงค์อย่างครบถ้วน	4.70	0.47	ดีมาก
5.	มีการจัดตั้งคณะทำงานติดตาม กำกับ ดูแล และรายงานความก้าวหน้าการดำเนินโครงการทุกระยะ	4.75	0.44	ดีมาก
6.	มีการกำหนดวิธีการบริหารโครงการโดยประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วม	4.60	0.50	ดีมาก
7.	มีระบบติดตามและรายงานความก้าวหน้าการดำเนินโครงการอย่างเป็นระบบและเข้าถึงข้อมูลได้	4.65	0.49	ดีมาก
8.	เป็นโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของชุมชน	4.55	0.51	ดีมาก
9.	ได้รับการสนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอและเหมาะสม	4.60	0.50	ดีมาก
10.	ความพึงพอใจในภาพรวมของโครงการ	4.65	0.49	ดีมาก
รวม		4.65	0.49	ดีมาก

ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมโครงการต่อโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่โดยภาพรวม อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{x}$ = 4.65, SD=0.49) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า รายข้อที่มีค่าคะแนนความพึงพอใจสูงสุด คือ มีการจัดตั้งคณะทำงานติดตาม กำกับ ดูแล และรายงานความก้าวหน้าการดำเนินโครงการทุกระยะอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{x}$ = 4.75, SD=0.44) ส่วนรายข้อที่มีค่าคะแนนน้อยที่สุด คือ มีการชี้แจงเผยแพร่ข้อมูลให้ความรู้รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง และมีการยอมรับฟังความคิดเห็นเพื่อให้ประชาชนเกิดการยอมรับโครงการ อยู่ในระดับระดับดี ($\bar{x}$ = 4.45, SD=0.6)

อภิปรายผล

1. สภาพปัญหาและการดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งพบว่าโรงเรียนที่เป็นสถานศึกษาของรัฐบาลทั้ง 6 โรงเรียน มีการดำเนินการโรงเรียนสีขาวของกระทรวงศึกษาธิการอยู่แล้วภายใต้การดำเนินการของกระทรวงศึกษาธิการและโรงเรียนเอกชน 1 โรงเรียนก็มีกิจกรรมเกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดอยู่แล้ว (หน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์

เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2562) แสดงว่าทุกโรงเรียนมีการดำเนินงานเพื่อป้องกันการเสพติดในโรงเรียนและภาพรวมขอทุกโรงเรียนเห็นความสำคัญเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของเยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มที่ชักจูงง่ายต้องการการเข้ากลุ่มและการยอมรับกับเพื่อน สอดคล้องกับปัจจัยที่นักเรียนมีพฤติกรรมการสูบบุหรี่คือการมีเพื่อนและครอบครัวที่มีพฤติกรรมการสูบบุหรี่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กที่มีความสามารถในการควบคุมตนเองต่ำ (low self-control) เพื่อนเป็นปัจจัยทางสังคมที่มีผลอย่างยิ่งต่อการสูบบุหรี่ โดยเพื่อนมีอิทธิพลต่อการสูบบุหรี่ทั้งทางตรงและทางอ้อม (Paek, H. J., & Gunther, A. C., 207) สอดคล้องคล้อยกับ ประกิต วาทีสาธกิต การสูบบุหรี่ของวัยรุ่นยังเป็นสารเสพติด “ตั้งต้น” ที่นำไปสู่การติดสิ่งเสพติดอื่น ๆ ทั้งที่ ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย (ประกิต วาทีสาธกิต, 25584) สอดคล้องกับการศึกษา ปิยพร วิเศษนครและคณะ ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความตั้งใจสูบบุหรี่ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พบว่าเป็นสาเหตุทางตรง ต่อความตั้งใจสูบบุหรี่ และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม การสูบบุหรี่เป็นสาเหตุทางอ้อมต่อความตั้งใจสูบบุหรี่โดยผ่านเจตคติต่อการสูบบุหรี่ (ปิยพร วิเศษนคร และคณะ, 2556) สอดคล้องกับการศึกษาของ วราพร ม่วงประถม และพรเทพ ฐัณณ ซึ่งศึกษาสภาพการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีอยุธยา เขต 1 (วราพร ม่วงประถม และพรเทพ ฐัณณ, 2558) พบว่า ภาพการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสถานศึกษามีองค์ประกอบสำคัญในการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย หลักการและแนวคิด ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารทั้งในด้านนโยบาย การขับเคลื่อนของบุคลากรหลัก และกระบวนการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา

2. การดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ตามชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL) ตามกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่กระบวนการเรียนรู้ต้นน้ำคือการเรียนรู้ชุดเครื่องมือและการบริหารจัดการ กระบวนการเรียนรู้กลางน้ำ คือการนำความรู้ที่ได้ศึกษาจากชุดความรู้ไปปฏิบัติแก้ปัญหาในโรงเรียน และกระบวนการเรียนรู้ปลายน้ำ คือการถอดบทเรียนประเมินผลโครงการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมทุกโรงเรียนมีการดำเนินงานได้สำเร็จลุล่วงตาม 7 มาตรการ สอดคล้องกับ ตามชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL) (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2560) โดยให้ความร่วมมือจากผู้บริหารของโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครองเป็นอย่างดี และมีการนำชุมชนรอบๆโรงเรียนมาร่วมกิจกรรมซึ่งแต่จะมากเพียงใดขึ้นอยู่กับสถานที่ตั้งของโรงเรียนและสัมพันธ์ภาพระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แต่อย่างไรก็ตามจากคำกล่าวผู้อำนวยการโรงเรียนท่านหนึ่งที่ว่า “น้อง !!! ถ้าโรงเรียนไหน ผอ.ไม่เล่นด้วย อย่าไปทำเลย เสียเวลา เสียเงิน แล้วจะพาลเสียความรู้สึก เพราะอำนาจการตัดสินใจและสั่งการอยู่ที่ ผอ. เขารู้ทั้งนั้นแหละว่าเป็น

โครงการที่ดี แต่ถ้าเขาไม่ทำ ใครจะไปบังคับเขา มีโครงการเข้ามาในโรงเรียนร้อยแปด เขาต้องเลือกทำ ไม่ใช่ตะปัดะบันทำ ระบบโรงเรียนมันเป็นอย่างนี้” (หน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์เรียนรู้สู่สาธารณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2563) จะเห็นได้ว่าผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในโรงเรียนมีส่วนผลักดันให้โครงการสำเร็จลุล่วงสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่าผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำสูงคือกุญแจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาที่ยั่งยืน (กรรณิกา เรตมอนด์, 2559) และจากการทำงานของโครงการจะเห็นการร่วมแรงร่วมใจในการทำงานของครูในโรงเรียนก็มีส่วนร่วมให้เกิดความสำเร็จของโครงการสอดคล้องกับคำกล่าวของ ลำเทียน เผ่าอาจ ที่ว่าการทำงานเป็นทีมจะช่วยให้เกิดความสำเร็จในงานซึ่งต้องมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเพื่อนมนุษย์ส่งเสริมและพัฒนากันอยู่เสมอเพื่อให้สมาชิกและทีมมีศักยภาพและมีความพร้อมในการทำงานเป็นทีมให้ประสบความสำเร็จ (ลำเทียน เผ่าอาจ, 2559) ส่วนของสื่อที่ใช้ในการดำเนินงานควรมีการพัฒนาและจัดทำสื่อเป็น Application เพื่อง่ายต่อการเข้าถึงสอดคล้องกับคำกล่าวของ อุทัย ดุลยเกษม ที่ว่าสื่อการสอนนั้นต้องเข้าใจผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนกระหายใคร่รู้ (อุทัย ดุลยเกษม, 2560)

และนอกจากนี้การดำเนินงานที่มีกระบวนการวิจัยในชุมชนซึ่งในโครงการเป็นชุมชนของโรงเรียนและมีชุมชนรอบๆโรงเรียนเข้ามาเกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการโรงเรียนปลอดภัยบุรีเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถช่วยให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จสอดคล้องกับคำกล่าวของ อุทัย ดุลยเกษม ที่ว่าการวิจัยเป็นสิ่งที่ชาวบ้านหรือสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชนท้องถิ่นไม่มีความคุ้นเคยหรือไม่มีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะในการทำวิจัยไม่เพียงพอ ดังนั้นโรงเรียนต้องได้รับการส่งเสริมในการดำเนินการโรงเรียนปลอดภัยบุรีอย่างต่อเนื่อง (อุทัย ดุลยเกษม, 2563)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

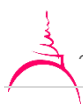
จากการวิจัยการถอดบทเรียนโครงการโรงเรียนปลอดภัยบุรี พบว่า การดำเนินการประสบความสำเร็จเป็นที่น่าสนใจหรืออยู่ในระดับดี แม้ว่าบางโรงเรียนอาจจะปัญหาในการดำเนินการตามมาตรการบางมาตรการในระยะเริ่มต้น แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานก็สำเร็จลุล่วงไปได้ทั้ง 7 มาตรการ ประเด็นที่น่าสนใจและอาจจะต้องการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการคือการให้ความรู้โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับการวิจัย กระบวนการวิจัย การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การแปลผลข้อมูลและการวิจัย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างมากในการที่จะทำให้โครงการประสบความสำเร็จมากขึ้นกล่าวคือ Node จังหวัดพระนครศรีอยุธยาต้องเสริมสร้างกระบวนการวิจัยในโรงเรียนเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ดังนั้น บทบาทและความรับผิดชอบของ NODE คือการส่งเสริม สนับสนุนและช่วยเหลือครูในโรงเรียนและชาวบ้านในชุมชนในการแก้ปัญหาการบริโภคนยาสูบของเยาวชน กอปรกับการที่ผู้บริหารสูงสุดให้ความสำคัญกับโครงการและมีการร่วมแรงร่วมใจกันระหว่างครูในโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง

ผู้นำท้องถิ่นและชุมชนจะทำให้การแก้ปัญหายาเสพติดให้หมดไปจากโรงเรียนได้โดยช่วยเหลือผู้สูบบุหรี่เก่า ค้นหาและป้องกันผู้สูบบุหรี่ใหม่ ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ว่าควรมีการส่งเสริมให้โรงเรียนมีการนำแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่ 7 มาตรการตามชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL) ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ไปใช้ในการดำเนินการร่วมกับโครงการโรงเรียนสีขาวของกระทรวงศึกษาธิการเพื่อเป็นการสูบบุหรี่ในเยาวชนและช่วยการป้องกันการติดยาเสพติดชนิดอื่นด้วย และควรมีการขยายเครือข่ายการแก้ปัญหาเรื่องบุหรี่ร่วมกับชุมชนโดยรอบๆโรงเรียนมากขึ้นเพื่อจะได้มีแนวร่วมในการดำเนินการป้องกันการสูบบุหรี่ในเยาวชนที่ยั่งยืนและควรมีการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันการสูบบุหรี่ในเยาวชน

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิกา เรตมอนด์. (2559). ตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ประกิต วาทีสารธกกิจ. (25584). การสูบบุหรี่กับสุขภาพปากและฟันของคุณ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่.
- ปิยพร วิเศษนคร และคณะ. (2556). การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความตั้งใจสูบบุหรี่ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ. วิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา, 11(1), 89-101.
- ลำเทียน เผ่าอาจ. (2559). การทำงานเป็นทีมของข้าราชการครูในโรงเรียนขยายโอกาส อำเภอเมืองตราด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วรพร ม่วงประถม และพรเทพ ฐัฒน. (2558). การศึกษาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 1. วารสารวิจัยและพัฒนาโลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 10(2), 47-55.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2560). ชุดความรู้เบื้องต้นสำหรับโรงเรียนปลอดบุหรี่ (STARTER PACK FOR SMOKE FREE SCHOOL). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่.
- หน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์เรียนรู้สุขภาพะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562). การถอดบทเรียนและติดตามความก้าวหน้าโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ ครั้งที่ 1. จังหวัด

- พระนครศรีอยุธยา: หน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.
- หน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2563). การถอดบทเรียนและติดตามความก้าวหน้าโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ (ครั้งที่ 2). จังหวัดพระนครศรีอยุธยา: หน่วยจัดการร่วม (Node) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.
- อุทัย ดุลยเกษม. (2560). กรองความคิดด้านการศึกษาลดชีวิตในสังคมไทยยุค 4.0. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อุทัย ดุลยเกษม. (2563). สารของการวิจัย (The Essence of Research). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Paek, H. J., & Gunther, A. C. (207). How Peer Proximity Moderates Indirect Media Influence on Adolescent Smoking. *Communication Research*, 34(4), 407-432.

ถอดบทเรียนการขับเคลื่อนชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำ
ภายใต้แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่: กรณีศึกษา ตำบลคลองน้อย
อำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี*

LESSON LEARNED OF DRIVING A LOW-CARBON
AGRICULTURAL COMMUNITY UNDER THE CONCEPT
OF NEW THEORY AGRICULTURE: CASE STUDY OF
KHLONG NOI DISTRICT, MUEANG DISTRICT,
SURATTHANI PROVINCE

มาศชนก ขาวทอง

Matchanok Khawtong

อุ้นเรือน เล็กน้อย

Unruan leknoi

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University, Thailand

E-mail: tommatchanok@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ถอดบทเรียนการเป็นชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำของชุมชนคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) เพื่อเสนอแนวทางในการขับเคลื่อนชุมชนเกษตรสู่การเป็นชุมชนเกษตรแบบคาร์บอนต่ำ วิธีดำเนินการวิจัยโดยการวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสนทนา การสัมภาษณ์ การบันทึก และการสังเกตกลุ่มตัวอย่าง คือ เจ้าของศูนย์การเรียนรู้, เจ้าหน้าที่กรมวิชาการเกษตรภาคที่เจ็ด, เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเกษตรกร วิธีดำเนินการวิจัย สํารวจพื้นที่ชุมชนคลองน้อย ศึกษารูปแบบการทำเกษตรของศูนย์การเรียนรู้จากตัวชี้วัดชุมชนคาร์บอนต่ำและยั่งยืน วิเคราะห์ผลสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้โดยใช้ ToC (Theory of Change) 3 มิติ คือ ภาควิเคราะห์และบทบาทที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้, ปัจจัยที่เอื้อและอุปสรรคต่อการขับเคลื่อน และผลสำเร็จระยะสั้นนำไปสู่ความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนต้นแบบนี้เกิดจากริเริ่มจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนผลผลิตและการใช้สารเคมีของเกษตรกรในพื้นที่ซึ่งตระหนักว่า การทำเกษตรสารเคมีก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและทุนการผลิตสูง

* Received 3 May 2021; Revised 17 May 2021; Accepted 2 June 2021

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เข้ามามีส่วนร่วมด้านทรัพยากร และความรู้แนวคิดสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน ตั้งแต่การวางแผน และร่วมดำเนินการติดตามขับเคลื่อนการเกษตร เกิดการขยายแนวร่วม และ ศูนย์การเรียนรู้มีความเข้มแข็งขึ้นตามลำดับ จนสร้างความยั่งยืน สร้างรายได้ เกิดความสำเร็จในระยะยาวเพื่อดำเนินกิจกรรมนำไปสู่การทำเกษตรที่ยั่งยืน ทั้งนี้พบปัจจัยความสำเร็จการขับเคลื่อนสู่การเป็นชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำและความสามารถของเจ้าของศูนย์การเรียนรู้ที่ และ 2) บทบาทภาคีเครือข่ายภาครัฐที่ให้การสนับสนุนชุมชนที่อ้างอิงตามความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่

คำสำคัญ: การถอดบทเรียน, การขับเคลื่อนชุมชน, เกษตรคาร์บอนต่ำ, แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่

Abstract

The objectives of this research article were to 1) conduct lesson learned of being a low-carbon agricultural community of Khlong Noi Community, Mueang District, Surat Thani Province; 2) suggest guidelines on driving an agricultural community to a low-carbon agricultural community. For the implementation method, this is a qualitative research conversations, interviews, recordings and observations. The samples included the learning center owner, officers from Department of Agriculture Region 7, officers from local administrative organizations, and agriculturists. The research was conducted by a survey on the area of Khlong Noi Community, along with studying agricultural patterns from the learning center by the indicators of low-carbon and sustainably community. The achievement of the learning center was analyzed by ToC (Theory of Change) in 3 dimensions, i.e., alliance and roles related to the learning center, enabling factors, obstacles of drive, and the short-term achievement leading to success of the learning center. The findings revealed that this role-model community was originated from the establishment of the learning center to solve problems of crop price and chemical use in local agriculturists under their awareness that chemical agriculture caused environmental problems and high production cost. Until the public sector participated in resources and knowledge under the concept of participation with communities from the planning step, implementation, to follow-up of agricultural drive. Allies were expanded, and the learning center was gradually stronger until sustainability and income were created. This finally led to success in the long run for sustainable agricultural activities. The key factors of success found in driving a

low-carbon agricultural community included 1) leadership and competencies of the learning center owner and 2) the roles of public alliance to support the community based on the needs of local agriculturists.

Keywords: Lesson learned, driving community, low-carbon agriculture, new theoryagriculture

บทนำ

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศในรายงานของ United N. ระบุว่าปัจจุบันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ประชาคมจึงต้องให้ความสำคัญในการปรับตัว (United N., 2010) เพื่อรับมือกับผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ซึ่งแนวคิดเรื่องคาร์บอนต่ำคือเป็นหนึ่งในนโยบายที่สำคัญ ระดับโลกคาร์บอนต่ำเป็นเป้าหมายสำคัญเพื่อรับมือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เนื่องจากในภาคเกษตรกรรมส่งผลต่อการปล่อยก๊าซเรือนกระจกประมาณหนึ่งในสามของทั้งโลก (Clark, H., & Anderson, A. A., 2004) การปรับภาคเกษตรกรรมให้เป็นเกษตรคาร์บอนต่ำจะเป็นการพัฒนาาระบบเกษตรไปสู่เกษตรกรรมยั่งยืน

ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการปรับตัวและรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ โดยภาคเกษตรกรรมมีประชากรเป็นเกษตรกร 8,094,954 ครัวเรือน จากประชากรทั้งหมด 21,326,000 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 37.9 (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2563) มีพื้นที่ผลิตเกษตรอินทรีย์อยู่ลำดับที่ 7 ของเอเชีย พื้นที่ผลิตอินทรีย์ 570,409 ไร่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 16 ต่อปี แต่อย่างไรก็ตาม แม้เกษตรอินทรีย์จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แต่เมื่อเทียบกับพื้นที่เกษตรทั้งหมดของไทยยังคงเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก หรือมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 0.41 เท่านั้น (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2562) ประเทศไทยจึงควรเห็นความสำคัญต่อการปรับตัวในภาคเกษตรที่ยังมีสัดส่วนน้อยเพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์โลกที่เกิดขึ้น การขับเคลื่อนเป้าหมายในเชิงยุทธศาสตร์ทำให้ผลสำเร็จตามเป้าหมายได้มากกว่าการทำแบบรายบุคคล เพราะจะมีการร่วมมือกันของชุมชน โดยมีรายงานระบุเงื่อนไขของกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรภายในชุมชนของ เสวดี ศรีฟ้า ระบุว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มศักยภาพเกษตรกรคือ ผู้นำ สมาชิก อาชีพ และองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ (เสวดี ศรีฟ้า, 2551) โดยการร่วมมือของชุมชนต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ปัญหาและการร่วมกันวางแผนเสนอ สอดคล้องกับ เบญจมาศ สันต์สวัสดิ์ ที่กล่าวว่าทำให้ความรู้ความเข้าใจแก่เกษตรกรต้องอาศัยผู้นำกลุ่มจะช่วยขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่นำไปสู่การปรับตัวเป็นเกษตรคาร์บอนต่ำ (เบญจมาศ สันต์สวัสดิ์, 2561)

ชุมชนคลองน้อยมีการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักและเป็นรายได้หลักที่สำคัญ เป็นชุมชนมีแนวคิดในการทำเกษตรคาร์บอนต่ำโดยการส่งเสริมในการเกษตรอินทรีย์โดยมีการ

จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์คือ ศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร และได้รับการสนับสนุนจากรัฐโดยการจัดการโครงการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่กลุ่มอาชีพเกษตรกรกรม มีเกษตรกรดีเด่นที่ได้รับตำแหน่งหมอดินจากการฝึกอบรมเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานในการตรวจดิน และเกษตรกรได้รับรางวัลเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ปี 2556-2558 (สหกรณ์การเกษตรเมืองสุราษฎร์ธานี, 2556) และผ่านการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ระบบการรับรองมาตรฐาน GAP ปี 2554 (ทะเบียนเกษตรกร, 2554) และชุมชนได้มีการนำความรู้เรื่อง เกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการทำเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้นำมาปรับใช้เข้ากับการจัดการพื้นที่เกษตรอินทรีย์ เพื่อการขับเคลื่อนชุมชนสู่ชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยเห็นความสำคัญในการศึกษาเพื่อมองหาแนวทางการขับเคลื่อนความสำเร็จในการมีส่วนร่วมของภาคชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาความสำเร็จของชุมชนเกษตรในส่วนร่วมการพัฒนาเกษตรคาร์บอนต่ำ กรณีศึกษา ชุมชนคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนเกษตรอื่นๆ เพื่อนำไปสู่เกษตรคาร์บอนต่ำส่งผลต่อการเกิดเกษตรกรรมยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อถอดบทเรียนการเป็นชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำต้นแบบของชุมชนคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อเสนอแนวทางในการขับเคลื่อนชุมชนเกษตรสู่การเป็นชุมชนเกษตรแบบคาร์บอนต่ำ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาการขับเคลื่อนชุมชนเกษตรคลองน้อยสู่การเป็นชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำ : กรณีศึกษา ชุมชนเกษตรอินทรีย์ภายใต้แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ ตำบลคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีรูปแบบการสัมภาษณ์ (in-depth interview) แบบปลายเปิดกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (Methodology) โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ประชากรกลุ่มตัวอย่าง กำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ เจ้าของศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร 1 ท่าน, เจ้าหน้าที่จากกรมวิชาการเกษตรภาคที่เจ็ด 1 ท่าน, เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 ท่าน และเกษตรกร 7 ท่าน โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยเลือกจากเจ้าหน้าที่ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล แนวคำถามการสัมภาษณ์ ลักษณะคำถามแบบปลายเปิด

ใช้วิธีการจดบันทึกโดยละเอียดภายหลังจากที่ได้จากการสนทนา การสัมภาษณ์ การบันทึก การสังเกต ระยะเวลาในการวิจัย 1 ปี การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) สำรวจพื้นที่บริบทชุมชนคลองน้อย 2) ศึกษารูปแบบการทำเกษตรของศูนย์การเรียนรู้จากองค์ประกอบตัวชี้วัดชุมชนคาร์บอนต่ำ และยั่งยืนประกอบไปด้วย 3 มิติการพัฒนา ได้แก่ การเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, การจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชนในการรองรับความเปลี่ยนแปลง อ้างอิงจากดัชนีตัวชี้วัดชุมชนบนพื้นที่สูงคาร์บอนต่ำและยั่งยืน (กัมปนาท ภักดีกุล และสยาม อรุณศรีมรกต, 2562) 3) วิเคราะห์ตรวจสอบผลสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้โดยใช้ ToC (Theory of Change) 3 มิติ คือ ภาวการณ์ช่วยเหลือและบทบาทที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้, ปัจจัยที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนและปัจจัยอุปสรรคต่อการขับเคลื่อน และผลสำเร็จระยะสั้นจนนำไปสู่ความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า การขับเคลื่อนชุมชนเกษตรคลองน้อยสู่การเป็นชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำ: กรณีศึกษา ชุมชนเกษตรอินทรีย์ภายใต้แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ ตำบลคลองน้อย อำเภอมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แบ่งออกเป็น 4 ตอนดังนี้

ลักษณะของพื้นที่ของการทำการเกษตรชุมชนคลองน้อย

การทำเกษตรของชุมชนคลองน้อยได้มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการทำเกษตรดังนี้

1. การทำเกษตรในยุคเริ่มต้นของชุมชนคลองน้อย

พื้นที่เกษตรของชุมชนคลองน้อยในอดีตมีการทำเกษตรแบบใช้สารเคมี และพบว่าในอดีตการใช้ปุ๋ยเคมีมีผลเสียในเรื่องของการทำลายดิน พื้นที่ในชุมชนมีดินเหนียวเป็นส่วนประกอบ เมื่อใช้ปุ๋ยเคมีจะทำให้ดินเหนียวมีลักษณะกระด้าง ไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก และถ้าใส่ปุ๋ยเพิ่มจะทำให้ไม่ซึมไปเลี้ยงพืชที่ปลูกไว้ อีกทั้งทำให้ดินมีลักษณะกระด้างและยากต่อการเพาะปลูก เมื่อปรับแก้ไขเป็นการใช้ปุ๋ยหมักทำให้ดินดีขึ้นจึงใช้อย่างต่อเนื่องเป็นปัจจุบันสามารถปลูกพืชขึ้นอย่างสวยงามและพืชมีภูมิ เกษตรกรชายที่มีอายุการทำเกษตรมากกว่า 20 ปี กล่าวไว้ว่า

“พื้นที่นี้เดิมก็เคยใช้เคมีนะ ที่หลังดินมันกระด้างปลูกอะไรไม่ขึ้นเลย ตอนนี้เราไม่ใช้เคมีแล้ว สิบกว่าปี ปลูกอะไรขึ้นหมด สวยงาม ภูมิด้านทานพืชดีหมด” (พิเชษฐ์ เนตรเจริญ, 2563)

2. การเปลี่ยนผ่านการทำเกษตรเคมีของชุมชนคลองน้อย

ปัญหาราคาต้นทุนการเกษตรเป็นปัญหาใหญ่ในชุมชนคลองน้อยในอดีต ทำให้หัวหน้าศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรเห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงต้องการช่วยเหลือเกษตรกรด้านการเรียกร้องปัญหาราคาพืชผลของกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ และได้มีการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ขึ้นเพื่อให้ความรู้เรื่องการทำการเกษตรแบบลดต้นทุน มีการขับเคลื่อนกิจกรรมโดยการทำการเกษตรแบบไม่พึ่งพาสารเคมี เจ้าของศูนย์การเรียนรู้กล่าวถึงปัญหาของการทำการเกษตรในอดีตที่ส่งผลต่อการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ในปัจจุบัน เพื่อให้ความรู้การเกษตรแก่เกษตรกรไม่ให้เกิดการทำเกษตรที่ใช้ต้นทุนสูงว่า

“ศพก เป็นแกนหมุนในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน คือเมื่อก่อนการเกษตรเราจะมีลองผิดลองถูกมาตลอด คือถูกพ่อค้าหลอกบ้าง หลอกขายปุ๋ยบ้าง ยาบ้าง สุดท้ายการเกษตรก็กลายเป็นต้นทุนสูง” (สุมาตกร อินทรมณี, 2563)

3. การทำการเกษตรในปัจจุบันของชุมชนคลองน้อย

การทำการเกษตรในปัจจุบันในชุมชนมีการทำการเกษตรอยู่สามประเภท คือ การทำการเกษตรแบบผสมผสาน, การปลูกพืชอินทรีย์ในตะกร้า และการทำปศุสัตว์

3.1 การทำการเกษตรแบบผสมผสาน

ปัจจุบันพื้นที่เกษตรในชุมชนเป็นการทำการเกษตรแบบผสมผสานโดยการผสมผสานระหว่างการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยสังเคราะห์ เนื่องจากอาชีพเกษตรกรจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยที่ควบคุมกันเพื่อเพิ่มผลผลิตให้เพียงพอ จึงได้มีการใช้ปุ๋ยเคมีควบคู่กับการใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมัก ปาล์มเป็นพืชเศรษฐกิจที่จำเป็นต้องใช้สารอาหารที่มากกว่าปุ๋ยคอกซึ่งสารอาหารไม่เพียงพอที่จะช่วยให้พืชได้ผลผลิตตามที่ต้องการ ในบริเวณสวนยังมีการใส่ปุ๋ยเคมีควบคู่กันไปกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เนื่องจากเกษตรกรต้องการผลผลิตทางการเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตตามต้องการ เกษตรกรจึงได้มีการใส่ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อเป็นการปรับหน้าดินไม่ให้ดินเสียควบคู่กับการใช้ปุ๋ยเคมีซึ่งเร่งผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งการปลูกพืชเศรษฐกิจจำเป็นต้องอาศัยการเร่งรากและใบเพื่อการได้ผลผลิตรวดเร็ว เกษตรกรหญิงที่มีอายุการทำการเกษตรมากกว่า 20 ปี กล่าวไว้ว่า

“เหมือนปาล์มสามเดือนหรือแล้วแต่ ใส่เล็กน้อยแต่ส่วนมากสามเดือน เขากำหนดมา ถ้าใส่น้อยใส่ได้บ่อย ถ้าใส่มากมันไม่มีประโยชน์ ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ปรับหน้าดินให้มันสมบูรณ์ ใส่เคมีอย่างเดียวมันก็หน้าดินเสีย” (พิเชษฐ์ เนตรเจริญ, 2563)

3.2 การปลูกพืชอินทรีย์ในตะกร้า

การปลูกพืชอินทรีย์ในตะกร้าบริเวณด้านหน้าบ้านจำนวนสองร้อยสี่สิบตะกร้า จากความคิดเริ่มต้นด้วยการเป็นแม่บ้านทำให้มีเวลาว่างในการปลูกพืช ผนวกกับมีพื้นที่ว่าง บริเวณหน้าบ้านเป็นสนามโล่งจึงใช้ให้เกิดประโยชน์โดยการวางตะกร้าสำหรับปลูกพืชสำหรับ กินเองภายในครัวเรือนและแบ่งปันเพื่อนบ้าน ช่วงก่อนหน้านี้นทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วน ตำบลคลองน้อยเลยนำแจกจ่ายให้กับคนในชุมชนได้ทดลองใช้ผักอินทรีย์ปลอดสารพิษ แม่บ้าน ที่ผันตัวมาเป็นเกษตรกรเพื่อปลูกพืชอินทรีย์ในตะกร้ากว่า 2 ปีกล่าวจุดเริ่มต้นของการเริ่มปลูก พืชอินทรีย์ว่า

“ความคิดว่าง ในการเป็นแม่บ้าน วัยเยอะ ที่มันเปล่าอยู่ ว่างๆ เป็นสนาม เกิดไอเดีย ปลูกผักกินเอง” (พจนาวรรณ, 2563)

3.3 การทำปุ๋ยคอกในชุมชน

ปุ๋ยคอกภายในครัวเรือนเป็นวัวและไก่ซึ่งเลี้ยงแบบระบบเปิดภายในบ้าน มีการใช้ประโยชน์จากมูลสัตว์โดยการส่งขายเป็นปุ๋ยหมักที่ผสมด้วยตัวเอง มีการจัดการปศุสัตว์ ที่ใช้ประโยชน์กับการทำเกษตรด้วยตัวเองและจากรายได้ที่ได้จากการขายอีกด้วย

ภาพที่ 1 การทำเกษตรในปัจจุบันของชุมชนคลองน้อย

รูปแบบการทำเกษตรศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนคลองน้อย

ชุมชนคลองน้อยได้มีนโยบายในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อการเกษตรในพื้นที่ชุมชน คือ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) หรือคนในชุมชนเรียกว่า ปาล์มแปลงใหญ่

1. ที่มาของการจัดตั้งศูนย์

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เจ้าของศูนย์การเรียนรู้ เป็นผู้นำชุมชนและหัวหน้าศูนย์การเรียนรู้ ได้นำความรู้มาจากราชบัณฑิตยสถานเพียง จากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับพื้นที่ โดย ศูนย์การเรียนรู้ได้มีการให้ความรู้ในการจัดการผลผลิตทางการเกษตรและการทำปุ๋ยหมัก มีการ ให้ความรู้เกี่ยวกับการลดต้นทุนผลผลิตทางการเกษตร และการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้ มากขึ้น เป็นศูนย์รวมของการเชื่อมโยงรวบรวมผลผลิตและเชื่อมโยงตลาดให้กับเกษตรกร มีการ

ให้ความรู้ในการทำปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมักเพื่อลดต้นทุนให้แก่เกษตรกร ในการทำปุ๋ยแก่กลุ่มเกษตรกรจะช่วยให้เกษตรกรได้รับประโยชน์จากทุนที่ได้ และลดต้นทุนในการเกษตรอีกด้วย โดยการสอนและการอบรมให้แก่กลุ่มสมาชิก การลงมือทำกิจกรรมและการแบ่งปันผลผลิตในการทำกิจกรรม เจ้าของศูนย์การเรียนรู้กล่าวว่าการขับเคลื่อนโครงการลดต้นทุนว่า

“ตอนนี้นำปุ๋ยส่งตัดด้วย ซื้อมแม่ปุ๋ยมาผสมเอาด้วย ในโครงการลดต้นทุนให้เกษตรกร สิ้นปีมีการปันผลกำไร เพราะเมื่อก่อนเราซื้อปุ๋ยตลาด หนึ่งแพ่ง สองไม่มีคุณภาพ ถ้าเราซื้อปุ๋ยมาผสมเองช่วยลดต้นทุนให้เกษตรกรด้วย เราก็มีผลกำไร” (สุมาตกร อินทรมณี, 2563)

2. ลักษณะการทำเกษตรภายในศูนย์การเรียนรู้

บริบทของพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ได้มีการปลูกพืชแบบผสมผสาน กล่าวคือมีทั้งพืชอินทรีย์และพืช GAP โดยมีการเข้มงวดในเรื่องของการทำเกษตรที่ปลอดภัย ไม่มีการใช้ยาฆ่าแมลงและยาฆ่าหญ้า และสารพิษ มีการควบคุมสารอันตรายในการทำเกษตร นอกจากความปลอดภัยจากการเกษตรแล้วยังช่วยลดต้นทุนในการทำเกษตรอีกด้วย ดังที่เจ้าของศูนย์การเรียนรู้กล่าวไว้ว่า

“จะเป็นเกษตรปลอดภัย ไม่ใช้ยาฆ่าแมลงและยาฉีดหญ้า มีการทำปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักเพื่อลดต้นทุนให้เกษตรกร มีสอน มือบรม ทำในกลุ่มเราก็ทำแล้วแบ่งปันให้สมาชิก” (สุมาตกร อินทรมณี, 2563)

การเรียนรู้การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ภายในกลุ่ม ได้มีการเรียนรู้การทำปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักชีวภาพจากมูลสัตว์ซึ่งเป็นมูลที่ได้จากวัวเป็นส่วนใหญ่ ผสมกับทลายปาล์มซึ่งเป็นปาล์มของพื้นที่ศูนย์ที่ปลูกด้วยตัวเอง และผสมกับขุยมะพร้าวซึ่งเป็นพืชท้องถิ่นประจำชุมชน และผสมด้วยยูเรีย ร่ม เป็นต้น

2.1 วิธีการฟื้นฟูดินของศูนย์การเรียนรู้

ศูนย์การเรียนรู้ได้มีการสอนในเรื่องของการฟื้นฟูดิน เนื่องจากในบางพื้นที่ซึ่งอาจมีดินเป็นกรดทำให้ไม่เหมาะสมต่อการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่นปาล์ม ทางศูนย์เรียนรู้ได้มีการนำปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในเรื่องของการแก้แล้งดินมาปรับใช้ในพื้นที่ โดยการปิดพื้นที่และปล่อยน้ำให้ท่วมเพื่อให้ น้ำชะล้างความเป็นกรดต่างของดิน ดังที่เจ้าของศูนย์การเรียนรู้กล่าวไว้ข้างต้นกล่าวว่า

“ถ้าตรงนี้เราปลูกปาล์มเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เป็นกรด นำปรัชญาจากรัชกาลที่เก้า มาใช้ในการแก้แล้งดิน ปิดพื้นที่แล้วให้น้ำชะล้างความเป็นกรดต่าง” (สุมาตกร อินทรมณี, 2563)

2.2 วิธีการจัดการน้ำของศูนย์การเรียนรู้

ระบบน้ำได้มีการใช้ระบบชุดคันร่องเพื่อกักเก็บน้ำโดยใช้หลักการปรัชญาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจากโครงการพระราชดำริแก้มลิง ศูนย์การเรียนรู้ได้มีการนำปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในโครงการแก้มลิงเพื่อกักเก็บน้ำในพื้นที่ไว้ใช้ในยามหน้าแล้ง และได้ออกแบบในการเลี้ยงปลาภายในคูร่องซึ่งปลาจะมีทั้งปลาหมอ ปลาช่อน ปลาจวด ดังที่เจ้าของศูนย์การเรียนรู้กล่าวไว้ว่า

“มีการใช้โครงการพระราชดำริแก้มลิง เราเก็บไว้ใช้ช่วงหน้าแล้งในร่องสวน คูร่องใช้ในการเกษตรและเลี้ยงปลาด้วย ที่นี้ออกแบบพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยพื้นที่ให้มากที่สุด” (สุมาต อิ่มหมณี, 2563)

2.3 การรวมกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมภายในศูนย์การเรียนรู้

การขับเคลื่อนกิจกรรมภายในกลุ่มสมาชิกเพื่อผลประโยชน์ในการทำเกษตรที่ปลอดภัยจากสารเคมี ได้มีการขับเคลื่อนการอบรมและการณรงค์แก่กลุ่มสมาชิกและการทำกิจกรรมให้เกิดรายได้แก่กลุ่มเกษตรกรโดยการปันผลกำไรและการแบ่งปันผลผลิตที่ได้จากการทำการเกษตร

บทเรียนการขับเคลื่อนชุมชนเกษตรคลองน้อยสู่การเป็นชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำ

ถอดบทเรียนวิเคราะห์การขับเคลื่อนชุมชนเกษตรคลองน้อยสู่การเป็นชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำโดยใช้ทฤษฎี ToC (Theory of Change)

1. การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

ศูนย์การเรียนรู้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเพื่อส่งเสริมการทำศูนย์ให้ความรู้เรื่องเกษตรคาร์บอนต่ำสู่การทำเกษตรที่ยั่งยืน โดยการได้รับการสนับสนุนด้านนโยบายและเทคนิคดังต่อไปนี้

1.1 การได้รับการสนับสนุนด้านนโยบายและเทคนิค

การสนับสนุนจากรัฐในการประสานงานและกำกับดูแลของเจ้าของศูนย์การเรียนรู้กับกลุ่มเจ้าหน้าที่จากกรมการเกษตร และจัดตั้งให้เป็นศูนย์ประสานงานให้กับหน่วยงานภาครัฐเพื่อเสนอความต้องการจากกลุ่มเกษตรกรให้แก่กรมการเกษตรได้รับทราบถึงปัญหาของเกษตรกร

1.2 การสนับสนุนด้านความพร้อมของวัสดุต้นทุน

ทางภาครัฐได้มีการจัดหาเครื่องมือให้แก่ศูนย์การเรียนรู้ โดยจะต้องทำเรื่องขอทุนสนับสนุนงบประมาณในเรื่องแม่ปุ๋ย เครื่องทำปุ๋ย และเครื่องย่อยปาล์ม แต่ในส่วนใหญ่ของทุนสนับสนุนจะเป็นทุนของสมาชิกภายในกลุ่ม

“ส่วนมากตนเองในกลุ่ม รัฐเข้ามามีบทบาทบ้างบางช่วงเป็นนโยบาย บางทีงบประมาณเร่ด่วนเขาก็ให้มาทำ มันไม่พออยู่แล้ว ชาวบ้านก็ต้องช่วยตัวเองกัน จะรอรัฐมาช่วยอย่างเดียวมันก็ได้” (สุมาตกร อินทรมณี, 2563)

เห็นได้ว่าภาครัฐได้เข้ามามีบทบาทในการจัดสรรทุนในบางเรื่องหากเป็นช่วงนโยบาย หรืองบประมาณที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดสรรเร่งด่วน แต่ในทุนไม่เพียงพอต่อการจัดสรร สมาชิกเกษตรกรภายในกลุ่มต้องมีการช่วยเหลือเรื่องทุนงบประมาณกันเองภายใน

1.3 การสนับสนุนจากรัฐด้านการติดตามและประเมินผล

การติดตามประเมินผลของหน่วยงานภาครัฐได้มีการเข้ามาติดตามงานและกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้บ่อยครั้ง เนื่องจากศูนย์การเรียนรู้เป็นหน่วยประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐในการเชื่อมโยงประสานความต้องการของกลุ่มเกษตรกร และศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ภาครัฐยกให้เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านการพัฒนาที่ดิน ประจำอำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี ภาครัฐจึงได้มีการเข้ามาติดตามกิจกรรมการขับเคลื่อนของกลุ่มที่สอดคล้องกับนโยบายการจัดตั้งตามแผนภาครัฐ

2. บันไดสู่ความสำเร็จ

2.1 ความสำเร็จขั้นที่หนึ่ง ความสำเร็จจากการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้โดยความตั้งใจของเจ้าของศูนย์การเรียนรู้ที่ต้องการช่วยเหลือเกษตรกรด้านการเรียกร้องปัญหาราคาพืชผลของกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ โดยการยื่นหนังสือให้แก่ทางภาครัฐและประสานงานเรื่องปัญหาที่เกิดขึ้น จุดเริ่มต้นดังกล่าวเกิดภาวะผู้นำและความสามารถของผู้นำศูนย์ที่สามารถความรู้พื้นฐานมาต่อยอดให้เหมาะสมกับพื้นที่ เป็นกลไกในการสร้างให้เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรในชุมชน และมีบทบาทนำในดำเนินงาน

2.2 ความสำเร็จขั้นที่สอง ศูนย์การเรียนรู้ได้รับการคำแนะนำและการประสานงานจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่จากกรมการเกษตรเพื่อดำเนินการช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกรภายในชุมชน เป็นจุดเชื่อมโยงประสานงานให้แก่ชุมชนได้แจ้งปัญหาด้านการเกษตร เพื่อมีการช่วยเหลือเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงความต้องการของเกษตรกรและการได้รับการสนับสนุนจากรัฐ เกิดบทบาทภาคีเครือข่ายภาครัฐที่ให้การสนับสนุนชุมชนที่อ้างอิงตามความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่

2.3 ความสำเร็จขั้นที่สาม ความสำเร็จในการรวมกลุ่มสมาชิกของศูนย์การเรียนรู้ โดยปัจจุบันได้มีการสร้างการรวมกลุ่มเกษตรกร โดยสมาชิกในกลุ่มประมาณหนึ่งร้อยคน ส่งผลให้สมาชิกเกษตรกรภายในกลุ่มได้มีการร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้จากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกภายในกลุ่ม กลุ่มสมาชิกมีความเชื่อมั่นในเรื่องของราคาต้นทุนการทำเกษตรที่ลดลง และการทำเกษตรโดยไม่ต้องพึ่งการใช้สารเคมี เกิดการขับเคลื่อนการณรงค์การเลี่ยงการใช้สารเคมีในการทำเกษตร โดยในการศูนย์การเรียนรู้ได้มี

การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เกิดการขยายความร่วมมือในชุมชนอย่างกว้างขวางจากการรวมกลุ่มและความเชื่อมั่นของกลุ่มเกษตรกรต่อศูนย์การเรียนรู้

2.4 ความสำเร็จขั้นที่สี่ ความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมภายใต้ศูนย์การเรียนรู้ก่อเกิดรายได้และผลกำไรจากกิจกรรม มีการปันผลกำไรภายในกลุ่ม เมื่อเกิดรายได้จนเจือให้แก่สมาชิกเกษตรกรภายในกลุ่มก็ยิ่งทำให้เกษตรกรเชื่อมั่นในการเข้าร่วมกลุ่มมากขึ้น เกิดการสร้างพื้นที่เพื่อดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสมาชิก การรวมกลุ่มของสมาชิกเกษตรกรได้ผลดีจากการร่วมการสมทบทุนจากกำไรที่ได้จากการทำปุ๋ยเพื่อมาเป็นกำไรปันผลให้แก่กลุ่มเกษตรกร ทำให้การรวมกลุ่มได้รับความเชื่อมั่นจากกลุ่มเกษตรกรและก่อให้เกิดความยั่งยืนในการรวมกลุ่ม และการขับเคลื่อนกิจกรรมที่จะทำไปสู่การทำเกษตรคาร์บอนต่ำอย่างยั่งยืน

2.5 ผลสำเร็จระยะยาว ผลสำเร็จในระยะยาวคือทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลแก่กลุ่มสมาชิกจากการทำกิจกรรมร่วมกันจนเกิดเป็นรายได้และสามารถสร้างความเชื่อมั่นในเรื่องของราคาต้นทุนการทำเกษตรที่ลดลง กลุ่มสมาชิกกำไรที่ได้จากการทำปุ๋ยเพื่อมาเป็นกำไรปันผล อีกทั้งทำให้เกษตรกรได้รับผลประโยชน์จากโครงการที่ส่งเสริมให้กับเกษตรกรเป็นทุนกู้ยืมสำหรับการซื้อปุ๋ย ซึ่งเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่ไม่มีทุนเพียงพอต่อการซื้อปุ๋ย และยังเป็นการช่วยให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงในการใช้ปุ๋ยหมักและส่งเสริมการใช้ปุ๋ยหมักอีกด้วย สมาชิกในกลุ่มมีความเชื่อมั่นการลงทุนกู้ยืม มีการยอมรับกติกา และร่วมใจกัน จากการได้รับผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน

3. อุปสรรคของการรวมกลุ่มภายในศูนย์การเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์สมาชิกเกษตรกรภายในศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร พบอุปสรรคจากการรวมกลุ่มจากการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่มสมาชิกจากความร่วมมือของกลุ่มเกษตรกร การร่วมมือของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเป็นจะสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมต่อไปได้ ซึ่งในส่วนของความร่วมมือยังมีอุปสรรค ดังที่เกษตรกรชายที่มีอายุการทำเกษตรมากกว่า 50 ปี กล่าวไว้ว่า

“ทำไม่ไหว ไม่ได้ผลเท่าไร คนนั้นเอาปุ๋ยมา คนนี้เอาปุ๋ยมาทำกระสอบ ใส่ให้ละลายพอย่อย บางคนใส่กากน้ำตาลมาก พอเราทำอย่างอื่นคนทำอย่าง มันทำยาก เรามีต้นทุน” (สุเมธ พรศุภมาศ, 2563)

แนวทางในการขับเคลื่อนชุมชนเกษตรสู่การเป็นชุมชนเกษตรแบบคาร์บอนต่ำ

จากการลงพื้นที่ชุมชนคลองน้อย อำเภอมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการขับเคลื่อนชุมชนเกษตรสู่การเป็นชุมชนเกษตรแบบคาร์บอนต่ำดังนี้

1. การส่งเสริมผู้นำชุมชน การส่งเสริมผู้นำชุมชนที่มีความตั้งใจจะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการเกษตร การเล็งเห็นถึงปัญหาในการทำเกษตร ทั้งปัญหาของราคาพืช ปัญหาของการทำเกษตรที่ไม่ยั่งยืน และมีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาการทำเกษตรของชุมชนให้เป็นไปอย่างยั่งยืน โดยการให้ความร่วมมือกลุ่มผู้นำชุมชน หรือเกษตรกรที่มีความกล้าในการลุกขึ้นมาปรับปรุงและแก้ไขปัญหา รวมไปถึงการเรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ของคนในชุมชน

2. การส่งเสริมการทำงานของศูนย์การเรียนรู้ หน่วยงานจากภาครัฐควรมีการประสานงานกับการทำงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อเป็นตัวกลางในการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มเกษตรกรเพื่อยืดโยงการทำงานระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนเข้าด้วยกัน ทำให้ภาครัฐรับรู้ถึงความต้องการของภาคประชาชน และขณะเดียวกันประชาชนจะได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐได้ตรงกับความต้องการ

อภิปรายผล

อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์เพื่อการถอดบทเรียนการเป็นชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำภายใต้แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ พบปัจจัยแห่งความสำเร็จจากการถอดบทเรียนการขับเคลื่อนชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำที่สอดคล้องกับงานวิชาการดังต่อไปนี้

ชุมชนต้นแบบนี้เกิดจากริเริ่มจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาราคาพืชผลและการใช้สารเคมีของเกษตรกรในพื้นที่ซึ่งตระหนักว่า การทำเกษตรสารเคมีก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและทุนการผลิตสูง เจ้าของศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นผู้นำชุมชนที่เล็งเห็นถึงปัญหาของการทำเกษตรในอดีตที่มีการใช้ต้นทุนการผลิตที่ค่อนข้างสูง และมีการใช้สารเคมีในการทำเกษตร และได้ทำการรวมกลุ่มคนเพื่อเรียกร้องราคาผลผลิตทางการเกษตร จัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้ความรู้ให้กับเกษตรกร และอีกปัจจัยที่สำคัญคือความรู้เรื่องการทำเกษตรปลอดสารพิษจากการนำองค์ความรู้เดิมนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์ ได้อภิปรายองค์ประกอบที่สำคัญของขั้นตอนการประสบความสำเร็จไว้ว่า การประสบความสำเร็จต้องอาศัยการประสานงานร่วมกันในรูปแบบเครือข่ายและการบูรณาการในการดำเนินงานร่วมกับภาคีหุ้นส่วนภายในชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งกำหนดกลยุทธ์ สอดแทรกเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนไปตามกรอบการพัฒนาของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์, 2559) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Clark, H., & Anderson, A. A. ได้อภิปรายไว้ว่า สิ่งที่มีอิทธิพลและเงื่อนไขภายนอกที่ครอบคลุมการวางแผนทางในการปฏิบัติตามแนวคิดการเปลี่ยนแปลงอันมีผลต่อความสามารถในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่เห็นถึงลำดับขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความสำเร็จ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Clark, H., & Anderson, A. A., 2004) เบญจมาศ สันต์สวัสดิ์ ที่กล่าวว่าแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการคำนึงถึงการให้ความรู้ความเข้าใจแก่

เกษตรกรเรื่องเกษตรกรอินทรีย์จากผู้เชี่ยวชาญหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สร้างฐานความรู้ที่ถูกต้องเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (เบญจมาศ สันต์สวัสดิ์, 2561) งานวิจัยทั้งสามได้สอดคล้องกับปัจจัยที่เอื้อต่อศูนย์การเรียนรู้ที่ช่วยสนับสนุนการขับเคลื่อนการทำเกษตรคาร์บอนต่ำ และปัจจัยในด้านอุปสรรคก็เป็นเงื่อนไขของการขับเคลื่อนเช่นกัน เนื่องจากการรวมกลุ่มต้องอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มเกษตรกร ต้องใช้ระยะเวลา และการใช้การลงแรงและลงใจในการขับเคลื่อน

กระทรวงภาคีรัฐเข้ามามีส่วนร่วมโดยการสนับสนุนในด้านนโยบายและเทคนิคที่ส่งเสริมต่อการเกษตรที่ยั่งยืน อีกทั้งได้มีการได้รับการประสานงานจากเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการประสานงานในฐานะที่ศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ถูกจัดตั้งให้เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านการพัฒนาที่ดิน ประจำอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้จึงได้มีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่กรมการเกษตรถึงปัญหาทางการเกษตรของคนในชุมชน อีกทั้งได้มีการได้รับการสนับสนุนเรื่องทุนการทำเกษตร และการส่งเสริมเครื่องมือเครื่องใช้ อีกทั้งทางภาครัฐได้มีการติดตามและประเมินผลกิจกรรมการขับเคลื่อนภายในกลุ่มอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสอดคล้องกับนโยบายการจัดตั้งตามแผนภาครัฐ ร่วมดำเนินการติดตามขับเคลื่อนการเกษตร การร่วมกันประสานงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมการเกษตร ให้เกิดการรวมกลุ่มภาคประชาชนเพื่อทราบปัญหาและแนวทางการแก้ไข ให้คนในชุมชนนำความรู้พื้นฐานมาต่อยอดให้เหมาะสมกับพื้นที่และสนับสนุนการขับเคลื่อนกิจกรรมโดยเสนองบประมาณในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเกษตรเพื่อการทำเกษตรคาร์บอนต่ำไปสู่การทำเกษตรที่ยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์ ได้อภิปรายเกี่ยวกับบทบาทของภาคีเครือข่ายและความสามารถภายในขององค์กรภาคีหุ้นส่วนจะช่วยส่งผมให้ประสบความสำเร็จ (Achievable) (ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์, 2559) สอดคล้องกับการทำงานของศูนย์การเรียนรู้ที่ได้มีเครือข่ายภาครัฐสนับสนุนในการทำงานเพื่อระบบการบริหารจัดการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอแนะปัญหาเพื่อการปรับปรุงแก้ไขได้อย่างตรงจุด ศูนย์การเรียนรู้ได้เป็นตัวกลางในการประสานงานภาคประชาชนกับภาครัฐเข้าด้วยกัน และศูนย์การเรียนรู้มีความเข้มแข็งขึ้นตามลำดับ เกิดความความสำเร็จในระยะยาวเพื่อดำเนินกิจกรรมนำไปสู่การทำเกษตรที่ยั่งยืน ทั้งนี้พบปัจจัยความสำเร็จการขับเคลื่อนสู่การเป็นชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำและความสามารถของเจ้าของศูนย์การเรียนรู้ที่ และ 2) บทบาทภาคีเครือข่ายภาครัฐที่ให้การสนับสนุนชุมชนที่อ้างอิงตามความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การถอดบทเรียนการขับเคลื่อนชุมชนคลองน้อยสู่การเป็นชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำพบว่า ชุมชนต้นแบบนี้ เกิดจากริเริ่มจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาการค้าพืชผลและการใช้

สารเคมีของเกษตรกรในพื้นที่ซึ่งตระหนักว่า การทำเกษตรสารเคมีก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม และทุนการผลิตสูง กระทั่งภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมด้านทรัพยากร และให้ความรู้ด้านแนวคิด สร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนตั้งแต่การวางแผน และร่วมดำเนินการติดตามขับเคลื่อน การเกษตร ให้การสนับสนุนชุมชนที่อ้างอิงตามความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ การร่วมกัน ประสานงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมการเกษตร ให้เกิดการรวมกลุ่มภาคประชาชนเพื่อทราบ ปัญหาและแนวทางการแก้ไข ให้คนในชุมชนนำความรู้พื้นฐานมาต่อยอดให้เหมาะสมกับพื้นที่ เป็นกลไกในการสร้างให้เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรในชุมชน เกิดการขยายแนวร่วม เกิดความสำเร็จในระยะยาวเพื่อดำเนินกิจกรรมนำไปสู่การทำเกษตรที่ยั่งยืน ทั้งนี้พบปัจจัย ความสำเร็จการขับเคลื่อนสู่การเป็นชุมชนเกษตรคาร์บอนต่ำ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำและ ความสามารถของเจ้าของศูนย์การเรียนรู้ที่ และ 2) บทบาทภาคีเครือข่ายภาครัฐที่ให้การ สนับสนุนชุมชนที่อ้างอิงตามความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ และแนวทางในการขับเคลื่อน ชุมชนเกษตรสู่การเป็นชุมชนเกษตรแบบคาร์บอนต่ำคือ การส่งเสริมผู้นำชุมชน และการ ส่งเสริมการทำงานของศูนย์การเรียนรู้ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป บทความครั้งนี้ทำ การวิจัยเฉพาะพื้นที่ชุมชนคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไป สามารถนำข้อมูลการวิจัยครั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนเกษตรอื่น ๆ เพื่อนำไปสู่ เกษตรคาร์บอนต่ำส่งผลต่อการเกิดเกษตรกรรมยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2563). เกษตรกรในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 8 ตุลาคม 2563 จาก <https://marketeeronline.co/archives/161682>
- กัมปนาท รักดีกุล และสยาม อรุณศรีมรกด. (2562). การพัฒนาชุมชนคาร์บอนต่ำและยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนโครงการหลวงบนพื้นที่สูง. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทะเบียนเกษตรกร. (2554). ทะเบียนเกษตรกรที่ผ่านการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ระบบการ รับรองมาตรฐาน GAP ปี 2554. เรียกใช้เมื่อ 8 มิถุนายน 2563 จาก <http://www.sdoae.doe.go.th/sdoae53/foodsafety/farmer54/suratthani.xls>
- เบญจมาศ สันต์สวัสดิ์. (2561). การส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในชุมชนจังหวัด เชียงใหม่ ให้มีศักยภาพการแข่งขันในอาเซียน. วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 22(1), 179-196.
- พจนานพร แฝวชนะ. (2563). การปลูกพืชอินทรีย์ในตะกั่ว. (มาศชนก ขาวทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- พิเชษฐ์ เนตรเจริญ. (2563). การเปลี่ยนผ่านจากการทำเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์. (มาศชนก ขาวทอง, ผู้สัมภาษณ์)

- ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์. (2559). การนำทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงและตัวแบบตรรกะเพื่อการปรับตัวด้านภูมิอากาศมาใช้ในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น. วารสารการบริหารท้องถิ่น, 9(1), 41-59.
- สหกรณ์การเกษตรเมืองสุราษฎร์ธานี. (2556). เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี 2556. เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2563 จาก <https://www.klongnoi.go.th>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2562). ถกแนวทางพัฒนาเกษตรอินทรีย์. เรียกใช้เมื่อ 6 ตุลาคม 2563 จาก <http://www.oae.go.th/view/1/>
- สมมาตร อินทรมณี. (2563). การก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร. (มาศชนก ขาวทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- สุเมธ พรศุภมาศ. (2563). การรวมกลุ่มขับเคลื่อนกิจกรรมภายในศูนย์การเรียนรู้. (มาศชนก ขาวทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- เสาวดี ศรีฟ้า. (2551). แนวทางการเพิ่มศักยภาพและความร่วมมือของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. ใน วิทยานิพนธ์ สาขาส่งเสริมการเกษตร. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Clark, H., & Anderson, A. A. (2004). Theories of change and logic models. Retrieved 6 September 2020 from <https://stemeducationjournal.springeropen.com/articles/10.1186/s40594-020-0202-3>
- United N. (2010). Low Carbon Development. Retrieved 4 September 2020 from <https://sustainable.development.un.org/index.php?menu=1448> pdf

ศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชน
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช*

A STUDY THE LEADERSHIP OF SANGHA ADMINISTRATOR
IN COMMUNITY DEVELOPMENT IN MUEANG DISTRICT,
NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

พระณณีย์ ทิรสทโร (เกิดแก้ว)

Phranarunai Thirasatdho (Kerdkaew)

พระครูอรุณสุตาลังการ

Phrakhruarunsutalangarn

ดิเรก นุ่นกล้า

Direk Nunklam

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: kwang_kerd@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 2) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการปกครอง มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 3.47) รองลงมา ได้แก่ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{x}$ = 3.44) ด้านศาสนศึกษา ($\bar{x}$ = 3.40) ด้านเผยแผ่ศาสนาธรรมและด้านสาธารณูปการ ($\bar{x}$ = 3.39) ส่วนด้านศึกษาสงเคราะห์ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{x}$ = 3.38) 2) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้ง 6 ด้านมีดังนี้ ด้านการปกครอง มีข้อเสนอแนะว่า พระสังฆาธิการควรมีวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ควรมีความกระตือรือร้นในการให้การศึกษาเปรียญธรรม ด้านศึกษาสงเคราะห์

* Received 24 April 2021; Revised 13 May 2021; Accepted 3 June 2021

ควรให้การสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาให้ประสิทธิภาพ ทันสมัย ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ควรตระหนักถึงความสำคัญของการจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ด้านสาธารณูปการ ควรประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือองค์กรต่าง ๆ เพื่อสรรหาทุนสนับสนุน ในการจัดกิจกรรมบูรณปฏิสังขรณ์ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมประชาชนให้มีจิตอาสา

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, พระสังฆาธิการ, การพัฒนาชุมชน

Abstract

This research has two objectives as following 1) to study the Leadership of Sangha Administrator in Community Development in Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province. 2) To study the suggestions about the guidelines for Leadership development of Sangha Administrator in Community Development in Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province, is the mixed research both qualitative and quality collection by questionnaire and keys interview. The results of the research 1) The Leadership of Sangha Administrator in Community Development in Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province found that by overview, there are in moderate level ($\bar{x}$ = 3.41). When considering in each aspect from more to less found that, The aspect of ruling is in highest mean ($\bar{x}$ = 3.47) and follow of aspect of public welfare ($\bar{x}$ = 3.44), aspect of religious study ($\bar{x}$ = 3.40), the aspect of Dhamma dissemination and public affair ($\bar{x}$ = 3.39) and The aspect of education providing is the lowest mean ($\bar{x}$ = 3.38), 2) The suggestions about the guidelines for Leadership development of Sangha Administrator in Community Development in Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province for six aspects as following; the aspect of ruling i.e. they should have vision for duty on ruling, the aspect of religious study i.e. there should have desired in learning of Pali for getting benefits in Dhamma dissemination, the aspect of study welfare i.e. there should promote on budget for education material providing as efficiently, modernity, the aspect of Dhamma dissemination i.e. there should be mindful in promotion of activities to the youths in participation of religious activities. the aspect of public affaire i.e. there should coordination to other organizations for support budget in renovative activities, integrate arts and cultures, the aspect of public welfare i.e. there should be

coordination with concerning organization, there should be promote people in public mind.

Keywords: Leadership, Sangha Administrator, Community Development

บทนำ

คนไทยได้ให้การยอมรับพุทธศาสนาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 2 และได้ถือเป็นศาสนาของชาติ ทำให้พุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้สูญเสียบทบาทในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเอง กล่าวคือ เดิมระบบการศึกษาอยู่ที่วัด พระมีบทบาทเป็นผู้นำ แต่ต่อมาได้ย้ายศูนย์กลางการศึกษาจากการดูแลของวัด ทำให้ด้านการให้การศึกษามองพระสงฆ์น้อยลง นำไปสู่ผลกระทบต่องานอื่นๆ อีกด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม วัดไม่ได้สูญเสียบทบาทไปทั้งหมด ยังคงรักษาสถานการณ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งทางใจแก่พุทธศาสนิกชนอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนบทบาทดังกล่าว พระสงฆ์ถือว่าเป็นศาสนทายาท และเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัยซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา เป็นองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับพุทธศาสนาซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนในฐานะเป็นผู้นำ ดังนั้น พระสงฆ์นอกจากต้องทำหน้าที่เพื่อขัดเกลากิเลสของตนเอง ศึกษาไตรสิกขาแล้ว ยังต้องทำหน้าที่เพื่อสังคมหรือชุมชนอีกด้วย เพราะในความเป็นจริงแล้ว ชีวิตของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับชุมชนทั้งด้านการเป็นอยู่ และความช่วยเหลืออื่น ๆ ในขณะเดียวกัน พระสงฆ์ต้องทำหน้าที่ตอบสนองชุมชนตามนโยบายที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก” (ฉลอง พันธุ์จันทร์ และคณะ, 2553) ปัจจุบัน งานพัฒนาส่วนมาก มีรัฐเป็นเจ้าภาพในกระบวนการขับเคลื่อนในฐานะเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ความคิด ทรัพยากรอื่น ๆ ประกอบกับโลกทัศน์ของคนในสังคมต่อพระสงฆ์ได้เปลี่ยนไปเป็นอย่างมาก โดยเห็นความสำคัญของวัดน้อยลงไปทุกที จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหันมาทบทวนและให้การสนับสนุนเพื่อส่งเสริมศักยภาพของพระสงฆ์ซึ่งมีอยู่แล้ว ให้ปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ปัจจุบันการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะเน้นที่ชนบทมากกว่าในเมือง ด้วยเหตุที่สภาพสังคมในชนบทนั้นยังมีแบบเก่าอยู่เป็นจำนวนมากคือเป็นสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมแทบทุกด้านของหมู่บ้าน มีภิกษุเป็นผู้นำที่สำคัญของชุมชน ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านโดยปริยาย กิจกรรมใดที่เป็นไป เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่หมู่บ้าน พระสงฆ์ก็มักเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเสมอ โดยยึดหลักกว่าเป็นการให้ความช่วยเหลือโดยเมตตากรุณาโดยพื้นฐานความจริงที่ว่าท่านเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนแห่งนั้น และจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยการดำรงชีพจากชาวบ้าน ซึ่งความเป็นอยู่ที่สุขสมบูรณ์ของหมู่บ้านก็ย่อม มีผลต่อความเป็นอยู่ของตัวท่านเอง

ด้วย จึงเป็นที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไปว่า ก่อนที่รัฐบาลจะได้เริ่มพัฒนาชุมชนชนบท และวางแผนโครงการเข้าไปยังท้องถิ่นชนบททางไกลนั้น พระสงฆ์ซึ่งจำพรรษาอยู่ในหมู่บ้านแต่ละแห่งก็ได้มีบทบาทในการเป็นผู้นำการพัฒนาหมู่บ้านนั้น ๆ อย่างไม่เป็นทางการอยู่แล้ว จนเป็นปกติวิสัย และเมื่องานพัฒนาดังกล่าวเข้าไปถึงหมู่บ้าน ท่านก็ได้เข้าร่วมงานเหล่านั้นด้วยความเต็มใจ เช่น เป็นผู้นำในการเสนอความคิดริเริ่ม และเป็นที่ปรึกษาและเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธา เรียกความร่วมมือจากชาวบ้านในการสร้างสาธารณสมบัติและสิ่งสาธารณูปโภค เป็นต้น พระสงฆ์ในอดีตมีส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชนมาโดยตลอด บวกกับแนวคิดของการเปลี่ยนแปลงที่ (พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต), 2533) จากในอดีต วัดและชุมชนจะมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง โดยวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน เริ่มตั้งแต่การให้การศึกษ เป็นสถานที่พบปะปรึกษาหารือเพื่อจัดกิจกรรมของชุมชน รวมถึงการเพาะบ่มขัดเกลานิสัยของคนในชุมชนให้มีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม มีความรักใคร่สามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน และเป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนในท้องถิ่น แต่จากการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมและสังคมไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ระหว่างวัด และชุมชนดังเช่นในอดีตก็มิระดับที่มีช่องว่างห่างกันไป ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่สามารถสืบทอด และปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทยแต่ดั้งเดิมได้ คนในชุมชนเริ่มละเลยศีลธรรมอยู่ในสภาพที่แล้งน้ำใจ และขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มองไม่เห็นความสำคัญของวัดในทาง พระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความขาดแคลนการนับถือทางศาสนาและจริยธรรม และเป็นสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทย ดังเช่นที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน” เช่นเดียวกันกับคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่พระสังฆาธิการบางรูป ขาดวิสัยทัศน์ในการปกครอง ขาดการเอาใจใส่ในกิจการคณะสงฆ์ เป็นเหตุให้เกิดความย่อหย่อนทั้งในด้านการปกครอง ขาดการกระตือรือร้นในด้านศาสนศึกษา ขาดภาวะผู้นำในด้านศึกษาสงเคราะห์และการเผยแผ่ศาสนาธรรม อย่างจริงจัง ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงเป็นแรงจูงใจในการศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ ในการพัฒนาชุมชนของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเป็นแนวทางสำหรับพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการจัดเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม (Questionnaire) ควบคู่กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) (สงศรี ชมภูวงศ์, 2554) ซึ่งเป็นการจัดเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับพระสังฆาธิการ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ

มีการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎี เนื้อหา จากเอกสารทางวิชาการ ตำรา วารสาร บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการทำวิจัยเชิงคุณภาพ และดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 16 รูป แบบจำเพาะเจาะจง เป็นการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว ในลักษณะการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้แล้วนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์โดยมีกระบวนการและขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ คือการ ตรวจสอบความถูกต้อง รวบรวมคำตอบ และข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เนื้อหาและ เรียบเรียงให้มีความสละสลวย รัดกุม เข้าใจง่าย โดยแยกออกเป็นแต่ละด้านตามวัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ

ศึกษาจากเอกสาร เป็นการค้นคว้าวิจัยจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี เนื้อหา จากเอกสารตำรา วารสาร บทความทางวิชาการ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชน ดำเนินการโดยใช้แบบสอบถาม โดยสร้างแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อสอบถามความคิดเห็นของพระภิกษุ ต่อภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม คือการรวบรวมข้อมูลที่ได้อามาจากแบบสอบถามแล้วนำมาคิดแยกตรวจสอบความถูกต้องแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยเครื่อง คอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลค่าสถิติพื้นฐานต่างๆ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช” สรุปผลวิจัยได้ ดังนี้

1. ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช โดยภาพรวม

ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ	ระดับการพัฒนาชุมชน		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1. ด้านการปกครอง	3.47	0.49	ปานกลาง
2. ด้านศาสนศึกษา	3.40	0.51	ปานกลาง
3. ด้านศึกษาสงเคราะห์	3.38	0.46	ปานกลาง
4. ด้านเผยแผ่ศาสนาธรรม	3.39	0.51	ปานกลาง
5. ด้านสาธารณูปการ	3.39	0.46	ปานกลาง
6. ด้านสาธารณสงเคราะห์	3.44	0.58	ปานกลาง
รวม	3.41	0.41	ปานกลาง

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้าน การปกครอง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 3.47) รองลงมา ได้แก่ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X}$ = 3.44) ด้าน ศาสนศึกษา ($\bar{X}$ = 3.40) ด้านเผยแผ่ศาสนาธรรมและด้านสาธารณูปการ ($\bar{X}$ = 3.39) ส่วนด้านศึกษาสงเคราะห์ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 3.38) ตามลำดับ

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนา ชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า พระสังฆาธิการสังกัดวัดในเขตการปกครอง คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อเสนอแนะ โดยจำแนกเป็น รายด้านได้ ดังนี้

“ด้านการปกครอง สรุปประเด็นสำคัญไว้ว่า รูปแบบการปกครองของพระสงฆ์แตกต่าง จากของชาวโลกด้วยเหตุว่า ต้องยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ พร้อมทั้งทำหน้าที่ในบทบาท ของเจ้าคณะผู้ปกครองทุกระดับเพื่อประโยชน์แก่คณะสงฆ์โดยรวม เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้ปกครองจำเป็นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจด้านวิสัยทัศน์ในด้านการปกครอง ต้องมีการ ประสานความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ เช่นจากสาธารณสุข จากสถานีตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่ ปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำความรู้ทางด้านการปกครองมาปรับใช้ เพราะผู้ปกครองจำเป็นต้อง มีวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติหน้าที่” (พระเทพวินยาภรณ์, 2564); (พระราชปรีดีเวที, 2564); (เจ้า คณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ธรรมยุต), 2564)

“ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ให้รำลึกถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือวันมาฆบูชา ซึ่งพระพุทธองค์ได้ให้แนวทางแก่พระสาวกทั้งหลายในวันดังกล่าว ด้วยวิธีการ หลักการ อุดมการณ์ และเป้าหมายในการนำหลักธรรมไปสู่ชาวโลกมีความสำคัญว่า ให้เกิดความงาม ในเบื้องต้น เบื้องกลาง และที่สุดโดยเว้นจากการไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ สะอาด สว่าง สงบ พร้อมด้วยหลักการอุดมการณ์อื่นๆ ที่เป็นประโยชน์สูงสุด แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นต้น การเผยแผ่ศาสนาธรรมจำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญ ของการจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา นอกจากนี้ การเผยแผ่ศาสนาธรรมนั้นคณะสงฆ์ควรจัดโครงการพัฒนา บุคลากรที่เป็นแกนนำในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด” (พระเทพปัญญาสุธี, 2564); (เจ้าคณะอำเภอเมือง นครศรีธรรมราช (ธรรมยุต), 2564); (พระมหาบวร ปวธมโม, 2564)

“ด้านการศาสนศึกษา หากพระสังฆาธิการไม่มีการสนับสนุนส่งเสริมกุลบุตร ในเรื่อง การศึกษาแล้ว ความเสื่อมของพระพุทธศาสนาทั้งด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ย่อมเกิดขึ้นฉับ ใด อายุของพระพุทธศาสนาย่อมเสื่อมไปฉับนั้น ปัญหาเรื่องเวลาและเงินสนับสนุนในการปฏิบัติ หน้าที่ไม่มีความแน่ชัดบุคลากรผู้สอนทางเปรียญธรรม มีน้อย เจ้าคณะผู้ปกครองอย่าขาดความ กระตือรือร้น ในการให้มีการศึกษาเปรียญธรรม” (พระครูประโชติกิจจาภรณ์ ดร., 2564); (พระ ครูพรหมเขตคณารักษ์ ดร., 2564)

“ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ความเป็นเพศบรรพชิต ถ้าไม่มุ่งเน้นเรื่องการศึกษา สงเคราะห์แล้ว การทำหน้าที่ของพระสงฆ์โดยรวมยังพร่องอยู่ ท่านได้นำหลักคำสอนทาง พระพุทธศาสนา อันว่าด้วยการสงเคราะห์ 3 ประการ คือ 1) การสงเคราะห์ตน (อัตตประโยชน์) 2) การสงเคราะห์ญาติ (ญาติสงเคราะห์) และ 3) สงเคราะห์ชาวโลก (โลกัตถสงเคราะห์) เมื่อ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้เดินตามแนวทางนี้ก็จะประโยชน์อย่างยิ่งนั่นเอง แต่ในปัจจุบัน การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ยังขาดการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรและคณะสงฆ์เอง การศึกษาสงเคราะห์ในส่วนภูมิภาคส่วนใหญ่วัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาขาดประสิทธิภาพ ไม่ ทันสมัย ไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน (พระสิริคณาจารย์, 2564); (พระครูประโชติกิจจาภรณ์ ดร., 2564); (พระครูพรหมเขตคณารักษ์ ดร., 2564)

“ด้านการสาธารณูปการ สิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งของพันธกิจความเป็นพระสังฆาธิการซึ่งเป็นหนึ่งในสัปปายะทั้งหลายนั้นก็คือ ที่อยู่อาศัย กุฏิ วิหาร อุโบสถ และสิ่งจำเป็นในด้านนี้ก็จะ ขาดเสียมิได้ มีพระสงฆ์จำนวนมากมุ่งเน้น เกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นที่ตำหนิของชาวโลก เพราะว่า ไม่สามารถที่จำแนกความสำคัญตามลำดับก่อนหลังจึงให้ความสำคัญในเรื่องนี้ไว้มาก และไม่ สนใจความสำคัญในด้านอื่น ๆ ดังนั้นแนวทางที่ดีพระสงฆ์ต้องคำนึงถึงประโยชน์และคุณค่าใน

ด้านอื่นด้วย นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ยังได้กล่าวว่าการขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้านในการประยุกต์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับงานด้านการสาธารณสุขการ ตลอดจนการประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือองค์กรต่าง ๆ เพื่อสรรหาทุนสนับสนุน ในการจัดกิจกรรมในการบูรณปฏิสังขรณ์” (พระมหาบวร ปวธมโม, 2564); (พระครูگرام, 2564)

“ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ การสงเคราะห์โดยทั่วไปนั้นต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญในทุกด้านตามความถนัดของตนเองด้านใดเต็มอยู่ ด้านใดยังขาดก็ต้องเอาที่เหลืมาเจือที่ขาดตามบทบาทและหน้าที่ และต้องให้คำปรึกษา แนะนำในด้านอื่น ๆ แก่พระสังฆาธิการ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้เจ้าคณะพระสังฆาธิการจำเป็นต้องมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอรับความร่วมมือกันระหว่างคณะสงฆ์และหน่วยงานอื่นๆ อีกทั้งเจ้าคณะพระสังฆาธิการควรรณรงค์ ส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปมีจิตอาสาช่วยทำงานด้านสาธารณสุขอย่างจริงจัง” (พระครูประโชติกิจจาภรณ์ ดร., 2564); (พระครูอดิสรธรรมศาสตร์, 2564)

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช” ซึ่งจะได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ประเด็นสำคัญดังนี้

1. ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่าภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช นั้นสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะพระสังฆาธิการที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์อยู่ในตัวเอง ทำให้ได้รับความร่วมมือจากชุมชน สามารถนำพาชุมชนไปสู่ความสำเร็จได้อย่างที่มุ่งหวัง เจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองจำเป็นจะต้องมีความความรู้ความเข้าใจด้านวิสัยทัศน์ในการปกครอง ดังที่กล่าวว่า ผู้นำ คือผู้ชักพา ให้คนอื่นเคลื่อนไหวก่อนหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ นับว่าอิทธิพลของบุคคลหรือของตำแหน่งให้ผู้อื่นยินยอมปฏิบัติตามเพื่อที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ตามที่ได้กำหนด เป็นประสิทธิภาพของผู้นำ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างแบบภาวะผู้นำกับสถานการณ์ซึ่งจะก่อให้เกิดพฤติกรรมผู้นำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัครพล วรรณสุทธะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองศึกษากรณีเปรียบเทียบบ้านศิลารักษ์กับบ้านถิ่นสำราญ อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน

พึ่งตนเองให้สำเร็จส่วนหนึ่งเกิดจากผู้นำใช้ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยเข้าไปมีบทบาทในการระดมปัจจัยความร่วมมือของสมาชิก (อัครพล วรรณสุทธะ, 2543)

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ด้านการปกครอง มีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.47$) ทั้งนี้ก็ปรายผลได้ว่า พระสังฆาธิการมีการควบคุมดูแลพระภิกษุในปกครองให้สงบเรียบร้อย ออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรารายในบริเวณวัด บริหารจัดการกิจการของวัดช่วยระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุ ความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม ทั้งนี้พระสังฆาธิการต้องมีการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ เช่นจากสาธารณสุข จากสถานีตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่ปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำความรู้ทางด้านการปกครองมาปรับใช้ เพราะผู้ปกครองจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นคุณสมบัติของผู้นำที่ดีต้องมีการตัดสินใจต่าง ๆ ในทางที่ถูกต้อง และปฏิบัติด้วยความระมัดระวังคำนึงถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกัน ผู้นำที่ก้าวหน้าจะต้องเป็นผู้ที่มีกลยุทธ์ ความเป็นนักกลยุทธ์ จะช่วยให้ปฏิบัติการใด ๆ อย่างคล่องตัวและเคลื่อนไหวอยู่เสมอไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ กลยุทธ์อาจถูก กำหนดโดย วัตถุประสงค์ นโยบาย ระเบียบแบบแผน วิธึงบประมาณ หรือแม้แต่กฎเกณฑ์ใด ๆ ก็ตาม สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัครพล วรรณสุทธะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองศึกษารณิเปรียบเทียบบ้านศิลาธิกับบ้านถิ่นสำราญ อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่าการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองให้สำเร็จส่วนหนึ่งเกิดจากผู้นำใช้ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยเข้าไปมีบทบาทในการระดมปัจจัยความร่วมมือของสมาชิกปัจจัยเกี่ยวกับการเงินปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกและภายในมาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านในขณะที่ความล้มเหลวเกิดจากผู้นำใช้ภาวะผู้นำแบบอัตตาริปไตยนอกจากนี้ยังพบว่าผู้นำนั้นยังต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละอย่างมากตลอดจนทำงานอย่างสุจริตโปร่งใสไม่คอร์รัปชั่นมีความยุติธรรม จึงจะสามารถสร้างศรัทธาจากชาวบ้านตลอดจนการระดมการมีส่วนร่วมจากชาวบ้านมาใช้ในกระบวนการพัฒนา (อัครพล วรรณสุทธะ, 2543)

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ด้านศึกษาสงเคราะห์ มีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.38$) ทั้งนี้ก็ปรายผลได้ว่า การที่พระสังฆาธิการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ หรือ โรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์ เด็กและเยาวชน ประสานการจัดหางบประมาณในการสร้าง อาคารเรียน ห้องเรียน หรือการเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่างๆ แสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชนที่พระสังฆาธิการสังกัดอยู่ เพื่อเป็นการตอบสนองบุญคุณของบ้าน วัด โรงเรียน ทั้งนี้เพราะว่าความเป็นเพศบรรพชิต ถ้าไม่มุ่งเน้นเรื่องการศึกษาสงเคราะห์แล้ว การทำหน้าที่ของพระสงฆ์โดยรวมนับว่ายังพร่องอยู่ การได้นาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา อันว่าด้วยการสงเคราะห์ 3 ประการ คือ 1) การสงเคราะห์ตน (อัตตประโยชน์) 2) การสงเคราะห์ญาติ (ญาติสงเคราะห์) และ 3) สงเคราะห์ชาวโลก (โลกิตตสงเคราะห์) เมื่อพระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้เดินตามแนวทางนี้ก็จะ

ประโยชน์อย่างยั่งยืนเอง ระบุถึงภารกิจที่สำคัญของคณะสงฆ์ ว่าการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบัน มีการดำเนินการ ดังนี้ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียน ราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสมุน หรือการสาธารณสงเคราะห์ด้านอื่น ๆ เช่น การสนับสนุนหรือการสงเคราะห์สังคม ด้านการงาน การส่งเสริมรายได้ หรือการพัฒนาอาชีพ การสงเคราะห์ผู้ป่วยผู้ยากไร้ หรือการรักษาพยาบาลผู้เจ็บไข้ การจัดตั้งโรงงาน การบริจาคทรัพย์เพื่อสร้างโรงพยาบาล หรือการดำเนินการจัดสร้างโรงพยาบาลด้วยตนเอง ด้วยการระดมเงินทุนจากประชาชนที่เลื่อมใสศรัทธา เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสุจินธรรมนิวิฐ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน: กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนตั้งแต่สมัยโบราณ เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งพุทธธรรมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุข ความสัมพันธ์ที่พระสงฆ์ กับชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน พระสงฆ์ยังมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพื่อเที่ยวจาริกออกแสดงสังฆธรรมคำสอนของพระศาสดาให้แก่ชาวโลกได้เรียนรู้ และรับรู้สู่การปฏิบัติ พระสงฆ์มีหน้าที่ในการศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ อีกทั้งได้มีหลายภาคส่วนเข้าร่วมดำเนินการ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชน (พระครูสุจินธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ), 2554)

2. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีดังนี้

พระสังฆาธิการต้องทำหน้าที่ผู้ปกครองด้วยการยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ มีวิสัยทัศน์ ประสานความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ ต้องตระหนักถึงความสำคัญ ของการจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา จัดโครงการพัฒนาบุคลากรที่เป็นแกนนำในการเผยแผ่ ให้การสนับสนุนส่งเสริมบุคลากร ในเรื่องการศึกษา เพิ่มความกระตือรือร้น ในการให้มีการศึกษาเปรียญธรรมและบุคลากรผู้สอนเปรียญธรรม ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรและจากคณะสงฆ์ให้มีอุปกรณ์ทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัย เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน ส่งเสริมบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้าน ในการประยุกต์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับงานด้านการสาธารณูปการ ตลอดจนการประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือองค์กรต่าง ๆ เพื่อสรรหาทุนสนับสนุน ในการจัดกิจกรรมในการบูรณปฏิสังขรณ์ ด้านใดยังขาดก็ต้องเอาที่เหลืมาเจือที่ขาดตามบทบาทและหน้าที่ และต้องให้คำปรึกษา แนะนำในด้านอื่น ๆ แก่พระสังฆาธิการ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปมีจิตอาสาช่วยทำงานด้านสาธารณะอย่างจริงจัง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผู้นำที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้นั้น จำต้องมีภาวะผู้นำอยู่ในตนเอง พระสังฆาธิการที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ย่อมเป็นผู้ที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์ในตนเอง ทำให้ได้รับความร่วมมือจากชุมชน นำพาชุมชนไปสู่ความสำเร็จได้อย่างที่มุ่งหวัง ต้องมีความรู้ความเข้าใจด้านวิสัยทัศน์ ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ เป็นผู้ขับเคลื่อน การบริหารจัดการคณะสงฆ์และการพระศาสนาให้ปฏิบัติถูกต้องเป็นประโยชน์ทั้งงานการปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ ควบคู่กันไปในทุกด้าน ข้อเสนอแนะจากการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง จึงขอเสนอแนะว่า 1) เจ้าคณะพระสังฆาธิการควรกำหนดรูปแบบแนวทางส่งเสริมภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งจังหวัด และ 2) ควรค้นหาเป้าหมายที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในแต่ละท้องที่ เป็นโมเดลต้นแบบ

เอกสารอ้างอิง

- เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ธรรมยุต). (6 มกราคม 2564). ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน. (พระนฤนัย ธีรสนโธ (เกิดแก้ว), ผู้สัมภาษณ์)
- เจ้าคณะอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช (ธรรมยุต). (8 มกราคม 2564). ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน. (พระนฤนัย ธีรสนโธ (เกิดแก้ว), ผู้สัมภาษณ์)
- ฉลอง พันธุ์จันทร์ และคณะ. (2553). การส่งเสริมศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน บ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 29 (1), 27-38.
- พระครูการาม. (13 มกราคม 2564). ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน. (พระนฤนัย ธีรสนโธ (เกิดแก้ว), ผู้สัมภาษณ์)
- พระครูประโชติกิจจาภรณ์ ดร. (10 มกราคม 2564). ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน. (พระนฤนัย ธีรสนโธ (เกิดแก้ว), ผู้สัมภาษณ์)
- พระครูพรหมเขตคณารักษ์ ดร. (10 มกราคม 2564). ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน. (พระนฤนัย ธีรสนโธ (เกิดแก้ว), ผู้สัมภาษณ์)
- พระครูสุจินธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ). (2554). บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน: กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลอง จังหวัดแพร่. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอดิสรธรรมศาสตร์. (18 มกราคม 2564). ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน. (พระนฤนัย ธีรสนโธ (เกิดแก้ว), ผู้สัมภาษณ์)

- พระเทพปัญญาสุธี. (8 มกราคม 2564). ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน. (พระนณัฏฐ์ ธีรสนธิ์ (เกิดแก้ว), ผู้สัมภาษณ์)
- พระเทพวินยาภรณ์. (6 มกราคม 2564). ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน. (พระนณัฏฐ์ ธีรสนธิ์ (เกิดแก้ว), ผู้สัมภาษณ์)
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2533). ศาสนาและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์.
- พระมหาบวร ปวธมโม. (8 มกราคม 2564). ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน. (พระนณัฏฐ์ ธีรสนธิ์ (เกิดแก้ว), ผู้สัมภาษณ์)
- พระราชปรียัติเวที. (5 มกราคม 2564). ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน. (พระนณัฏฐ์ ธีรสนธิ์ (เกิดแก้ว), ผู้สัมภาษณ์)
- พระสิริคณาจารย์. (12 มกราคม 2564). ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน. (พระนณัฏฐ์ ธีรสนธิ์ (เกิดแก้ว), ผู้สัมภาษณ์)
- สงศรี ชมภูวงศ์. (2554). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครศรีธรรมราช: วีพีเอส.
- อัครพล วรณสุทธะ. (2543). ภาวะผู้นำในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ศึกษากรณีเปรียบเทียบบ้านศิลารักษ์กับบ้านถิ่นสำราญ อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2564 จาก <http://opac01.rbru.ac.th/multim/journal/00590.pdf>

การจัดการสถานะความยากจนของเกษตรกรชาวนา
อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี*
POVERTY MANAGEMENT OF FARMERS: A CASE STUDY OF
MUANG DISTRICT SUPHANBURI PROVINCE

ชำนาญ ทรงสิทธิกุล

Chamnan songsittikul

วิทยาลัยเทคโนโลยีพนมวัน จังหวัดนครราชสีมา

Phanomwan Technology College Nakhon Ratchasima Province, Thailand

E-mail: songsittikul@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการดำเนินกิจกรรมของเกษตรกรชาวนา 2) ศึกษาองค์ประกอบที่เป็นปัญหาความยากจนของเกษตรกรชาวนา และ 3) เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรชาวนา โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบคำถามสัมภาษณ์แบบเชิงลึก การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมถึงกระบวนการการทำนาของเกษตรกรชาวนา โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1) คณะผู้บริหารหรือผู้แทนเกษตรกรอำเภอเมืองสุพรรณบุรี โครงการชลประทาน และ ธนากรเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร รวมทั้งสิ้น 10 คน กลุ่มที่ 2) คณะผู้บริหารเกษตรตำบลทั้ง 20 ตำบล ตำบล ละ 1 คน และกลุ่มที่ 3) เกษตรกรชาวนาทั้ง 20 ตำบล ตำบล ละ 1 คน รวมทั้งหมด 50 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า โดยการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้มาจากการวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีที่แตกต่างกันและนำมาพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้สอดคล้องกันหรือไม่เช่นการนำข้อมูลประเด็นเดียวกัน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการดำเนินกิจกรรมของเกษตรกรชาวนา ซึ่งปัญหาการทำนาของเกษตรกรชาวนาที่ไม่เหมือนกันทั้งด้านความคิด การศึกษา และองค์ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งอาจนำไปสู่ข้อจำกัดในการทำนาของเกษตรกรชาวนา 2) ด้านองค์ประกอบที่เป็นปัญหาความยากจนของเกษตรกรชาวนา คือปัญหาพื้นที่ทำกินไม่ใช้กรรมสิทธิ์ของเกษตรกรชาวนา อยู่นอกเขตชลประทาน เกษตรกรชาวนาขาดองค์ความรู้ที่แท้จริงในการทำนา ขาดแหล่งน้ำช่วยเหลือในการเพาะปลูก และ 3) แนวทางที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ไขปัญหาความยากจน เกษตร

* Received 24 April 2021; Revised 14 May 2021; Accepted 2 June 2021

ตำบล เกษตรอำเภอ รวมทั้งเกษตรกรชาวนา ต้องร่วมมือกันสร้างองค์ความรู้ใหม่สำหรับการทำ
นาวิถีใหม่ (New normal) ที่จะช่วยลดต้นทุนในการดำเนินการ

คำสำคัญ: การจัดการ สภาวะความยากจน เกษตรกรชาวนา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the operating conditions of peasant farmers, 2) to study the components of the problem of poverty of peasants, and 3) to propose guidelines for solving the poverty problems of peasant farmers. This research is a qualitative research. Use the in-depth interview question form. Non-Participatory Observation of Farmer's Farming Process The researcher has defined three groups of key informants as follows: Group 1) Management committee or representatives of Muang Suphan Buri district agriculture. The Irrigation Project and the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives, totaling 10 people, Group 2) Agriculture administrators in all 20 sub-districts, 1 person in each sub-district, and Group 3) farmers in all 20 sub-districts, 1 person in each sub-district, a total of 50 people, and analyzed the data. How to check a triangle By comparing the data obtained from different data collection methods and taking into account whether the data is consistent or not, eg bringing the same information. The results of the research were as follows: 1) The conditions of the farmer's activities which the problems of farming of peasants who are not the same in terms of ideas, education and new knowledge, which may lead to limitations in farming of farmers; 2) the component that is the problem of poverty of peasant farmers is the problem of arable land not owned by farmers outside the irrigation area Farmers lack the real knowledge of farming. lack of water sources to assist in cultivation; and 3) new knowledge-based approaches to solving poverty problems in sub-district agriculture, district agriculture, and peasant farmers. We need to work together to create a new body of knowledge for farming in a new way (New normal) that will reduce operating costs.

Keywords: Management Poverty Farmer Muang District Suphanburi Province

บทนำ

ประเทศไทยขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศที่มีการปลูกข้าวมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเมล็ดข้าวที่พบมีลักษณะคล้ายข้าวที่ปลูกในชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ อายุราว 3500-3000 ปีก่อนคริสต์ศักราช ได้แก่อยู่มากซึ่งได้จากข้าวใช้เป็นส่วนผสมของดินในการปั้นภาชนะดินเผาที่โนนนกทา ตำบลบ้านโคก อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นหลักฐานที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเก่าแก่ที่สุดคือประมาณ 3500 ปีก่อนคริสต์ศักราช (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2545) อาชีพเกษตรกรชาวนา เป็นอาชีพที่มีความสำคัญต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก ในอดีตเคยถูกยกย่องให้เป็นกระดูกสันหลังของชาติ โดยเป็นผู้ที่ผลิตอาหารเลี้ยงมวลมนุษยชาติมาอย่างยาวนาน แต่ปัจจุบันนี้พบว่า อาชีพเกษตรกรชาวนา ในเดือน สิงหาคม 2563 ระบุว่า ไทยมีจำนวนเกษตรกรจริง ๆ ในปี 2562 มีประมาณ 2507 ล้านคน ร้อยละ 3814 ของประชากร (กรมการข้าว, 2564) กลับมีจำนวนลดลง ความเหลื่อมล้ำ ด้านเศรษฐกิจเป็นความเหลื่อมล้ำที่ชัดเจนที่สุดในบรรดาความเหลื่อมล้ำทั้งหมด โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ อย่างไรก็ตามมีข้อเสนอแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ นั่นคือ การส่งเสริมให้ประชาชนในระดับฐานรากมีโอกาสทางด้านเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น ซึ่งหมายถึง “การเข้าถึงบริการทางการเงิน” (Financial inclusion) แต่เหตุใดกลุ่มคน บางกลุ่มจึงไม่ได้รับบริการทางการเงินจากสถาบันการเงินทั่วไปได้ สิ่งนี้ต่างหาก ที่เป็นปัญหา ความยากจนนับเป็นปัญหาที่ทุกประเทศทั่วโลกต่างให้ความสำคัญ เนื่องจากความยากจนมีโอกาสนำไปก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาครอบครัว ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ตลอดจนปัญหาคุณภาพประชากรและการพัฒนาประเทศ สำหรับประเทศไทย รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยต่างพยายามที่จะแก้ปัญหาความยากจน โดยได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) เป็นต้นมา (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2545)

การเวลาเปลี่ยนไปพัฒนาการของการทำเกษตรกรรมก็มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตการทำนาเคยใช้วัว ควาย เป็นแรงงาน ในหนึ่งปีสามารถที่จะทำการเพาะปลูกได้เพียงหนึ่งครั้ง การเก็บเกี่ยวก็จะใช้แรงงานของคนเป็นส่วนใหญ่ เมื่อโลกมีการเปลี่ยนแปลง เครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ รถไถนา รถเกี่ยวข้าว เครื่องพ่นสารเคมี เข้ามามีบทบาททำงานแทนวัว ควาย และคนจนหมดสิ้น เมื่อชาวนาได้ราคาที่ดี ไม่คุ้มกับต้นทุนที่ลงไป ผลผลิตของชาวนาที่ไม่สามารถกำหนดราคาของสินค้าตนเองได้นั้น ทำให้เกษตรกรชาวนาบางรายต้องเปลี่ยนอาชีพ บางรายถึงกับต้องขายพื้นที่ทำกินเพื่อใช้หนี้ที่กู้มาเพื่อทำการเกษตร เยาวชนรุ่นหลังก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการแทนบรรพบุรุษต่อไปได้ ปัจจุบันเกษตรกรชาวนา ต้องลงทุนเป็นจำนวนมากในการทำนาแต่ละครั้ง ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ขาดความเท่าเทียมกัน สังคมทางดิ่งเป็นสังคมอ่อนแอ เพราะขาดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำด้วยความเสมอภาคและภราดรภาพ เนื่องจากเป็นสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำ สัมพันธภาพทางดิ่งทำให้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนมาก เช่น การฉ้อโกง เหยียดงาน ซ่อนข้อมูล นินทาว่าร้าย ขาดความเชื่อถือไว้วางใจกัน

สังคมทางดิ่งมีการเรียนรู้ค่อย เพราะคนมีอำนาจก็ใช้อำนาจโดยไม่เรียนรู้ คนไม่มีอำนาจก็ต้องทำตามคำสั่ง ไม่มีโอกาสคิดเองและเรียนรู้ สังคมทางดิ่งจึงมีคุณภาพและสมรรถนะต่ำ เป็นความเหลื่อมล้ำทางสังคม และปัจจัยของความเหลื่อมล้ำในข้ออื่นๆ มิติด้านสังคมที่เห็นกันอย่างชัดเจน ยกตัวอย่าง ประชาชนที่เป็นเกษตรกรชาวนา ที่ต้องรับผลในเรื่องของการกำหนดราคาผลผลิตของตนเอง จะเห็นว่าเกษตรกรผู้ผลิตพืชผลต่างๆ ข้าว อ้อย ยางพารา มันสำปะหลัง ทุกปี หรือทุกฤดูการจะต้องมีปัญหาเรื่อง การขายสินค้าในราคาถูก เพราะโดนกดราคาจากผู้รับซื้อ ซึ่งไม่ได้เป็นผู้ผลิต แต่มีอำนาจในการกำหนดราคาสินค้าเหล่านั้น (กรุงเทพธุรกิจออนไลน์, 2562) สำหรับอำเภอเมืองสุพรรณบุรี เป็นหนึ่งใน 10 อำเภอ โดยศึกษาเกษตรกรชาวนาทั้ง 20 ตำบล ตำบล ละ 1 คน ของจังหวัดสุพรรณบุรี ที่ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกรชาวนา ตามข้อมูลจังหวัดที่มีผลผลิตข้าวมากที่สุด 10 ลำดับ พ.ศ. 2552 - 2554 (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2562) โดยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเกษตรกรชาวนา ที่มีประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกรชาวนา เดิมตั้งอยู่ในเขตท้องที่ตำบลรั้วใหญ่ ทางฝั่งขวาของแม่น้ำท่าจีน มีชื่อเรียกว่า “แขวงศาลาสุพรรณบุรี” ต่อมาย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำท่าจีนในท้องที่ตำบลท่าพี่เลี้ยงและเปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอท่าพี่เลี้ยง” ต่อมา พ.ศ 2482 ทางราชการประกาศเปลี่ยนชื่อจากอำเภอท่าพี่เลี้ยงเป็น “อำเภอเมืองสุพรรณบุรี” ปัจจุบันที่ว่าการอำเภอดังอยู่ที่ถนนพระพินวษา ตำบลท่าพี่เลี้ยง แบ่งการปกครองเป็น 2 ส่วน คือ การปกครองส่วนภูมิภาคมี 20 ตำบล 124 หมู่บ้านและการปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 22 แห่ง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี มีพื้นที่ 540917 ตารางกิโลเมตร ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอดอนเจดีย์และอำเภอศรีประจันต์ ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทองและอำเภอผักไห่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอบางปลาม้า ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอหัวตะพาน คำขวัญอำเภอเมืองสุพรรณบุรีคือ “หลวงพ่อโตคู่บ้าน แหล่งตำนานขุนช้างขุนแผน ดินแดนพระผไทสมัน โบราณสถานวัดสนามชัย ให้อาหารเจ้าพ่อหลักเมือง ลือเลื่องปลาสุทนต์ดอนกายน หอคอยบรรหารสง่า วังมัจฉาวัดพระนอน” (สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี, 2562)

โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม เนื้อที่มีจำนวนมากกว่า 5 หมื่น ไร่พื้นที่ราบลุ่มส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ในแต่ละตำบลจะมีบริบทที่ไม่เหมือนกันแล้วแต่พื้นที่ ในบางตำบลที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองจะมีการทำสวน พืชผลต่างๆ เพิ่มเติม จากที่ผู้วิจัยได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่เป็นอยู่อย่างน้ำ ทำนา เพื่อเลี้ยงมวลมนุษยชาติทั้งประเทศตลอดจนเป็นสินค้าส่งออกในระดับต้นๆ ปัจจุบันการส่งออกข้าวเป็นสินค้าออกนั้นประเทศไทยต้องเสียอันดับให้กับต่างประเทศไปแล้ว นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (ช่วงปี 2504-2509) ที่มุ่งเน้นพัฒนาการเกษตรเพื่อหวังให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 12 (ช่วงปี 2560-2564) เป้าหมายก็ยังไม่เปลี่ยนแปลง โดยเพิ่มเติมในด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการนำไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลและอินเทอร์เน็ต

เน็ตเข้ามาใช้ โดยเป็นการพัฒนาสังคมที่รู้ตนอย่างเห็นได้ชัด แต่สิ่งสำคัญในการที่จะเพิ่มรายได้ของเกษตรกรชาวนาก็คงไม่มีอะไรที่ดีขึ้น เกษตรกรชาวนาก็คงพบกับความยากจนตลอดมา รายได้ไม่เพียงพอกับการใช้จ่าย ในการทำนา ทำไร่ ทำสวน น้ำเป็นปัญหาสำคัญ เกษตรกรชาวนาขาดน้ำ ในบางพื้นที่ ขาดการดูแลจากภาครัฐ และท้องถิ่น ปล่อยให้เกษตรกรชาวนาจัดการกันเอง (สุซานุช พันธนิยะ, 2562)

บางแห่งพื้นที่ทำการเกษตรอยู่นอกระบบชลประทาน เกษตรกรชาวนาต้องดิ้นรนช่วยเหลือตัวเอง เกษตรกรชาวนาขาดองค์ความรู้ด้านการใช้สารเคมีต่างๆ ทำให้ต้องเสียเงินในการลงทุนซื้อที่มีราคาแพง แต่เมื่อผลผลิตออกมา กลับขายได้ราคาถูก บางรายขาดทุนเพราะเสียไปกับการใช้สารเคมี ที่นาเป็นของนายทุน ขาดองค์ความรู้ทางการเกษตรที่แท้จริง จึงเป็นเหตุผลที่ไม่สามารถพัฒนาให้ทัดเทียมกับต่างประเทศได้ที่เกษตรกรชาวนาของต่างประเทศจะเป็นผู้ที่ร่ำรวยกว่าอาชีพอื่นๆ จากความสำคัญของปัญหา ความยากจนของประชาชน โดยเฉพาะเกษตรกรชาวนาก็คงประสบปัญหาความยากจนเหมือนเดิมไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง (ศรุดา สมพอง, และคณะ, 2563) จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษาว่ามีเหตุและผลใดที่เป็นปัญหาของเกษตรกรชาวนา จึงส่งผลให้ ระยะเวลาที่ผ่านมา ประชาชนที่เป็นเกษตรกรชาวนา ก็ยังรับผลกระทบของความยากจนตลอดมา ได้แก่ ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการสถานะความยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ศึกษาองค์ประกอบการจัดการสถานะความยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี และเสนอแนวทางที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการสถานะความยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการสถานะความยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการจัดการสถานะความยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
3. เพื่อเสนอแนวทางที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการสถานะความยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการสถานะความยากจนของเกษตรกรชาวนา เพื่อศึกษาองค์ประกอบการจัดการสถานะความยากจนของเกษตรกรชาวนา และเพื่อเสนอแนวทางที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการสถานะความยากจนของเกษตรกรชาวนา ซึ่งผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาและอธิบายสถานะความยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ที่เกิด โดยวิธีรวบรวมข้อมูลและการ

วิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลนำไปสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ โดยมีระยะเวลาในการวิจัย 8 เดือน เริ่มเดือน มกราคม 2563- ตุลาคม 2563

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คณะผู้บริหารหรือผู้แทนเกษตรอำเภอเมืองสุพรรณบุรี ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเกษตรกรชาวนาโดยตรง โดยมีหน้าที่รับผิดชอบ เช่น พัฒนา และส่งเสริมและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการผลิตพืชและธุรกิจเกษตรแก่เกษตรกรชาวนา ส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรชาวนารวมกลุ่มเพื่อเป็นแหล่งรับและเผยแพร่ความรู้ด้านการเกษตรแบบยั่งยืน คณะผู้บริหารหรือผู้แทน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีความเกี่ยวข้องกับเกษตรกรชาวนาอย่างมาก ซึ่งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีหน้าที่ในการจัดหาเงินทุนจากแหล่งต่างๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำมาให้กับเกษตรกรชาวนา คณะผู้บริหารหรือผู้แทนโครงการชลประทานสุพรรณบุรี โดยมีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาและบริหารจัดการน้ำเพื่อให้เกษตรกรชาวนาได้มีน้ำในการทำเกษตรอย่างทั่วถึง เกี่ยวข้องกับเกษตรกรชาวนาในท้องถิ่น เพราะเป็นผู้มีอำนาจในการจัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำให้เกษตรกรชาวนา รวมเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 1 ทั้งสิ้น 10 คน กลุ่มที่ 2 คณะผู้บริหารเกษตรตำบลทั้ง 20 ตำบล ตำบล ละ 1 คน รวมเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 2 ทั้งสิ้น 20 คน เป็นผู้ใกล้ชิดกับเกษตรกรชาวนา ให้ความรู้ ความเข้าใจ องค์ความรู้ในการทำนา และกลุ่มที่ 3 เกษตรกรชาวนาทั้ง 20 ตำบล ตำบล ละ 1 คน รวมเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 3 ทั้งสิ้น 20 คน รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด 50 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่ออธิบายสภาพความยากจนจากการทำนา เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย การสัมภาษณ์ (Interview) การวิจัยครั้งนี้ใช้ประเภทการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) สำหรับการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับเกษตรกรชาวนาที่ต้องตกอยู่ในสถานะความยากจน จะมีองค์ความรู้ใดที่จะเสนอแนะให้กับเกษตรกรชาวนา อำเภอเมืองสุพรรณบุรี การสังเกตการณ์ (Observation) การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการที่จะได้ข้อมูลจากการกระทำของเกษตรกรชาวนาโดยตรง ดังนั้นจึงใช้รูปแบบการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non- Participant Observation) ในการรวบรวมข้อมูล ตัวผู้วิจัย ในการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลตัวผู้วิจัยเองถือว่าเป็นเครื่องมือหลักที่สำคัญในการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในทางการวิจัย และเครื่องบันทึกเสียงการบันทึกการสัมภาษณ์

การเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรที่ทำนา หลายปัจจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้วิธีการ สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non- participant observation) สำหรับ

ปัจจัยที่เป็นข้อมูลหลักในการที่จะสนับสนุนเกษตรกรชาวนา ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎี งานวิชาการ บทความ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อให้เทียบเคียงกับ วัตถุประสงค์ที่ต้องการ

การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) แล้ว นำมาตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory triangulation) โดยใช้มุมมองของทฤษฎีที่ไม่เหมือนกันมาพิจารณาตีความข้อมูลชุดเดียวกันเช่นข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปัญหาด้าน พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนอาจใช้ทฤษฎีที่ไม่เหมือนกันมาใช้เป็นแนวทางในการ วิเคราะห์ข้อมูลก็ได้ เพื่อเปรียบเทียบข้อค้นพบเหล่านั้นรวบรวมโดยแยกข้อมูลออกเป็น หมวดหมู่ว่าครอบคลุมกับความต้องการของงานวิจัยหรือไม่ จากนั้นมาวิเคราะห์และแปลผล แบบลดทอนข้อมูล โดยข้อมูลใดที่ไม่ต้องการก็ตัดออก ให้เหลือแต่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ตอบ วัตถุประสงค์ที่ต้องการของงานวิจัย (Creswell, J. W., 2013)

ผลการวิจัย

1. ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการสภาวะความยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า สภาพแวดล้อมในการทำนาของเกษตรกรชาวนาที่ไม่เหมือนกัน ซึ่ง อาจนำไปสู่ข้อจำกัดในการทำนาของเกษตรกรชาวนา จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิง ลึกของผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 1 และวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องประกอบ พบว่า

“ต้นทุนการผลิตสูง ปัจจุบันชาวนาไทยมีค่าใช้จ่ายในการทำนาสูงมาก ได้แก่ ค่าเช่านา (บางส่วนยังต้องเช่านาทำ) ค่าไถที่นาและเตรียมดินสำหรับปลูกข้าว ค่าจ้างดำนาหรือหว่านข้าว ค่าปุ๋ยและค่าจ้างใส่ปุ๋ย ค่ากำจัดวัชพืชและแมลงศัตรูข้าว ค่าสูบน้ำเข้านา ค่าเก็บเกี่ยวข้าวและ ค่ามัดข้าว รวมทั้งค่าขนส่งข้าวไปขาย ในกรณีที่ต้องจ้างทั้งหมดจะยิ่งทำให้ต้นทุนสูงมาก และการขายข้าวได้ราคาต่ำกว่าต้นทุน ในขณะที่ต้นทุนการผลิตของชาวนาสูงมากแต่ราคาขายที่ขาย ตามราคาตลาดโลกหักด้วยกำไรของพ่อค้าคนกลางและค่าใช้จ่ายในการซื้อขายของพ่อค้าคน กลางทั้งหมด ราคาที่ถึงมือชาวนาจึงต่ำกว่าต้นทุนของชาวนา ผลก็คือชาวนาต้องขายข้าว ขาดทุนทุกฤดู ถ้าเป็นคนมีความรู้ทั่วไปคงทนขาดทุนได้ไม่เกิน 2-3 ครั้งก็คงถอดใจเลิกทำนา แต่สำหรับชาวนาไทยถึงแม้จะขาดทุนทุกฤดูก็ยังคงทำนาอยู่เพราะไม่รู้จะไปทำอะไร ในอนาคต ถ้าชาวนามีความรู้และมีทางเลือกอื่นคงไม่มีใครเลือกขาดทุนซ้ำซากอยู่ทุกปีแบบนี้ ชาวนาที่ ยากจนเป็นกลุ่มคนที่อ่อนแอของสังคม ไม่มีประเทศไหนแก้ไขความยากจนของชาวนาได้โดยให้ ชาวนาช่วยตัวเองแบบต่างคนต่างอยู่แบบที่รัฐบาลไทยทำมาโดยตลอด ความจริงเรื่องนี้รัฐบาลก็ รู้ถึงกับจัดตั้งกรมส่งเสริมสหกรณ์มาดูแล เพื่อให้ชาวนารวมตัวกันเป็นสหกรณ์จะได้มีความ

เข้มแข็ง ซึ่งสหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่นมีความเข้มแข็งมากและทำให้เกษตรกรญี่ปุ่นเล็ก ยากจน แล้วทำไมสหกรณ์การเกษตรของไทยส่วนใหญ่จึงไม่ประสบความสำเร็จ ” (ผู้ให้ข้อมูล สำคัญกลุ่มที่ 1, 2563)

สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะ พื้นที่ทำการเกษตรที่ทำนา ของอำเภอเมืองสุพรรณบุรีใน พื้นที่ของแต่ละตำบลนั้นที่ไม่เหมือนกัน บางตำบลพื้นที่ทำการเกษตรเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมขัง ในช่วงที่มีฝนตก ซึ่งในพื้นที่ราบลุ่มนั้นระบบชลประทานจะเข้าไม่ถึง ซึ่งจะสร้างปัญหาให้กับ เกษตรกรชาวนาในการทำนาเป็นอย่างมากในช่วงที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล จากการลงพื้นที่ สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมทำให้ ดังนั้นแล้ว เกษตรกรชาวนาต้องดิ้นรนเพื่อที่จะจัดหาแหล่ง น้ำนำมาเพื่อให้สามารถทำนาได้ ถ้าไม่สามารถหาแหล่งน้ำได้ก็จำเป็นที่จะต้องรอน้ำจาก ธรรมชาติ ซึ่งสภาพพื้นที่ต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะส่งผลให้เกษตรกรชาวนาจะ สามารถทำนาได้ดีมีคุณภาพหรือไม่ การทำนาโดยการเช่าเครื่องจักรดังกล่าวมีค่าใช้จ่ายสูง มี ต้นทุนขึ้นลงตามอัตราดอกเบี้ยและราคาน้ำมันเชื้อเพลิง ไม่สามารถแข่งขันกับประเทศเพื่อน บ้านอย่างพม่า เวียดนาม เขมร ลาว ได้ เพราะประเทศเหล่านี้ระดับการพัฒนาต่ำกว่า ประเทศไทย ค่าจ้างแรงงานยังมีราคาถูก ประเทศไทยไม่สามารถผลิตข้าวนาปรังคุณภาพต่ำ แข่งขันได้ เพราะเป็นข้าวราคาถูก แต่ที่ผลิตอยู่ได้ก็เพราะโครงการประกันราคาข้าวหรือจำนำ ข้าวของรัฐบาล ซึ่งเป็นการบิดเบือนกลไกตลาด เป็นเหตุผลทางการเมือง ไม่ใช่เหตุผลทาง เศรษฐศาสตร์ เพราะผู้ที่ได้รับประโยชน์ก็คือโรงสี เจ้าของโกดัง มีการลงทุนสร้างโรงสี สร้าง โกดัง เพื่อหาผลประโยชน์จากโครงการนี้โดยตรงเป็นจำนวนมาก

2. ศึกษาองค์ประกอบการจัดการสถานะความยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอ เมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า พื้นที่ทำกินไม่ใช่ของเกษตรกรชาวนา อยู่นอกเขตชลประทาน เกษตรกรชาวนาขาดองค์ความรู้ที่แท้จริงในการทำนา ขาดแหล่งน้ำช่วยเหลือในการเพาะปลูก สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ จากการลงพื้นที่พูดคุยกับเกษตรกรชาวนาทำให้ได้ข้อมูลว่าพื้นที่ที่อยู่ในเขต อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 1 และวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องประกอบ พบว่า

“ส่วนใหญ่จะเป็นของนายทุนที่อยู่ในเมือง และเป็นของคนต่างถิ่น จึงทำให้ผู้เช่าพื้นที่ ไม่สามารถที่จะดำเนินการด้านผืนนาได้มากนักจึงเป็นข้อจำกัดสำหรับเกษตรกร จากพื้นที่ในเขต อำเภอเมืองสุพรรณบุรีส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่ราบลุ่มน้ำท่วมขัง ในอดีตชลประทานจะมี โครงการช่วยเหลือประชาชนในการจัดหาแหล่งน้ำ และส่งน้ำให้เกษตรกรชาวนาในการทำนา ทำสวน ฯ ในพื้นที่ที่ขาดน้ำ ส่วนพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมขังจะมีบ่อน้ำเพื่อทำการเกษตรในช่วงฤดู แล้ง ปัจจุบันพื้นที่ทำการเกษตรในพื้นที่ราบลุ่ม และเขตพื้นที่มีระบบชลประทานเข้าถึง ทำให้เห็น สภาพของความเหลื่อมล้ำของเกษตรกรชาวนาในการทำนา เกษตรกรชาวนาที่อยู่ในเขตที่ระบบ

ชลประทานเข้าถึงหรือเกษตรกรชาวนาสามารถผันน้ำจากระบบชลประทานมาทำนาได้ ก็จะสามารถทำนาได้ 2-3 ครั้ง ส่วนเกษตรกรชาวนาที่อยู่ในที่ราบลุ่ม ระบบชลประทานเข้าไม่ถึง บ่อน้ำในอดีตก็ไม่มี น้ำก็ต้องรอน้ำฝนหรือฤดูน้ำหลาก จึงเกิดความที่ไม่เหมือนกันของเกษตรกรชาวนา จากอดีตเกษตรกรชาวนาใช้ วัว ควาย เป็นตัวช่วยในการทำนาจนเสร็จสิ้นกระบวนการข้าวออกมาเป็นเม็ด แต่ปัจจุบันความเจริญด้านเทคโนโลยีอุตสาหกรรมเข้ามา ทำให้สภาพต่างๆ วัว ควาย นั้นหายไปกลับมีเครื่องทุ่นแรงเข้ามาแทนที่ ตั้งแต่ รถไถนา รถดีดดิน รถเกี่ยวข้าว รถพ่นยา” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 3, 2563)

สาเหตุและ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนสร้างค่าใช้จ่ายให้กับเกษตรกรอย่างมาก ย้อนอดีต 60 ปีที่ผ่านมาเกษตรกรชาวนายังไม่ค่อยรู้จักยาฆ่าแมลง ปุ๋ย มากนัก สภาพแวดล้อม เทคโนโลยีเครื่องทุ่นแรง เปลี่ยนไป ปัจจุบันเกษตรกรเองยังไม่สามารถที่จะเดินเท้าเปล่าลงในพื้นนาของตนเองได้เนื่องจาก พื้นดินและน้ำที่มียาฆ่าแมลงที่เป็นอันตรายสะสมอยู่ จากการลงพื้นที่ทราบ ว่าเกษตรกรชาวนาที่ใช้ยาเคมีในการทำนา โดยการฉีด ทำให้เกษตรกรที่รับจ้างฉีดยา หรือฉีดเอง เสียชีวิตจากการแพ้ยาไปเป็นจำนวนมาก จากปัจจัยเหล่านี้ผู้วิจัยมองว่าองค์ความรู้ที่เกษตรกรชาวนาควรที่จะรับรู้ รับทราบควรมาจาก เจ้าหน้าที่การเกษตรเท่านั้น ซึ่งจะสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อลดต้นทุนในการทำนาที่ถูกต้องได้

3. เสนอแนวทางที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการสถานะความยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ รวมทั้งเกษตรกรชาวนาเอง ต้องร่วมมือกันสร้างองค์ความรู้ใหม่สำหรับการทำนายุควิถีใหม่ (New normal) ที่จะช่วยลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 1 และวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องประกอบพบว่า

“เกษตรกรชาวนา องค์ความรู้ในเรื่องการทำนาและด้านใช้ยากำจัดศัตรูพืช ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เกษตรกรชาวนาจะต้องรับรู้และนำไปปฏิบัติ นั้น ยังไม่ใช่องค์ความรู้ที่ผ่านกระบวนการที่สามารถนำไปใช้อย่างเป็นระบบได้ เท่าที่เกษตรกรชาวนาทำกันอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น เป็นความรู้ที่ทำตามกันมา เห็นคนอื่นทำก็เลยทำตามกันจะด้วยเหตุผลใดนั้นหาคำตอบไม่ได้ องค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรชาวนาต้องเพิ่มบทบาทหน้าที่ของตนเองด้วยการเข้าถึงเกษตรกรชาวนาให้มากขึ้นเพื่อที่จะได้ดูแลให้ความรู้ นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรชาวนา ร่วมมือกับเกษตรกรชาวนาสร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อลดต้นทุนเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นเพื่อให้เกษตรกรชาวนาพ้นสถานะความยากจนแบบยั่งยืน เกษตรกรชาวนาเกี่ยวกับการทำนาวิถีใหม่ ซึ่งต้องยอมรับว่าข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรชาวนาโดยตรง กลับไม่ถึงเกษตรกรชาวนาทำให้พลาดองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งสามารถนำมาปรับเปลี่ยน

พฤติกรรมการทำงานแบบดั้งเดิมให้เป็นการทำงานแบบวิถีใหม่ ซึ่งจะสามารถลดต้นทุนในการทำงานแต่ละครั้งได้มาก ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงานต้องยอมรับว่าเกษตรกรชาวนาของประเทศไทย โดยเฉพาะเกษตรกรชาวนาที่ทำนาค่อนข้างที่ยึดถือความรู้แบบดั้งเดิมซึ่งทำกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เมื่อระยะเวลาผ่านไป สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลง ฤดูกาลเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะแวดล้อมของโลก ดังนั้นการทำงานก็เช่นเดียวกันต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบกระบวนการ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมปัจจุบัน” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 3, 2563)

สาเหตุดังกล่าวเกษตรกรอำเภอ เกษตรตำบล ซึ่งเป็นองค์กรภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรชาวนาโดยตรงกลับไม่ได้ใช้บทบาทหน้าที่ของตนเองให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรชาวนา ไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่ใช้ในการทำงาน ความรู้ในการเลือกใช้อำนาจจัดศัตรูพืชที่ไม่ทำลายดิน หรือแม้กระทั่งตัวเกษตรกรชาวนาเอง อันที่จริงในการใช้อำนาจจัดศัตรูพืช ควรได้รับความเห็นชอบจาก เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ก่อนที่จะนำมาใช้ในพื้นที่ได้ เพื่อเป็นการป้องกันอันตรายจากสารเคมีที่จะเกิดกับดิน สภาพแวดล้อม ตัวเกษตรกรชาวนาเอง

อภิปรายผล

การทำงานของเกษตรกรชาวนา ที่บอกว่าใน 1 ปี นั้นสามารถทำนาได้ 2-3 ครั้งนั้น จะเป็นจริงเพียงบางพื้นที่ ในพื้นที่ของเกษตรกรชาวนาที่มีระบบชลประทานเข้าถึง ก็จะสามารถทำนาได้ 2-3 ครั้ง ถึงแม้ว่ามีระบบชลประทานแต่น้ำไม่มีก็เป็นความเดือดร้อนของเกษตรกรชาวนา ถ้าพื้นที่ใดเป็นที่ราบลุ่มระบบชลประทานหรือการบริหารจัดการน้ำที่ควบคุมโดยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นไม่ได้เข้าไปช่วยเหลือ ซึ่งจะสร้างปัญหาให้กับเกษตรกรชาวนาในการทำงานเป็นอย่างมากในช่วงที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล จากการลงพื้นที่สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมทำให้จำเป็นที่จะต้องรอน้ำจากธรรมชาติ ซึ่งสภาพพื้นที่ต่างๆ เทียบเคียงกับงานวิจัยของ ชูชิต ชายทวีป ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยสำเร็จของการลดปัญหาความยากจน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการลดปัญหาความยากจนจากงานวิจัยตั้งแต่ปี ค.ศ. 2011-2014 ที่เป็นปัญหาเรื้อรัง และความยากจนยังถือเป็นวิกฤติที่ทั่วโลกจะต้องร่วมกันแก้ไขเพื่อให้ประชาชนในประเทศของตนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่มีประชากรยากจนมากกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว เหตุผลประการหนึ่งคือ รัฐมีศักยภาพในการบริหารจัดการปัญหาความยากจนอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพเทียบเคียงกับความต้องการขั้นพื้นฐานของคนจน ซึ่งจากการสังเคราะห์งานวิจัยในช่วงปี ค.ศ. 2011-2014 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการลดปัญหาความยากจนดังนี้ การมีส่วนร่วม การกระจายทรัพยากร นโยบาย การขจัดคอร์รัปชัน และการตื่นรู้ของประชาชน ปัจจัยทั้งหมดนี้สามารถนำไปสู่การลดลงของปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนและทำให้เกิดการ “กินดี อยู่ดี มีสุข” (ชูชิต ชายทวีป, 2561)

สำหรับการทำนาส่วนใหญ่จะเป็นของนายทุนที่อยู่ในเมือง และเป็นของคนต่างถิ่น จึงทำให้ผู้เช่าพื้นที่ไม่สามารถที่จะดำเนินการด้านผืนนาได้มากนักจึงเป็นข้อจำกัดสำหรับเกษตรกรจากพื้นที่ในเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรีส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่ราบลุ่มน้ำท่วมขัง ในอดีตชลประทานจะมีโครงการช่วยเหลือประชาชนในการที่จัดหาแหล่งน้ำ และส่งน้ำให้เกษตรกรชาวนาในการทำนา ทำสวน ฯ ในพื้นที่ที่ขาดน้ำ ส่วนพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมขังจะมีบ่อน้ำเพื่อทำการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง ปัจจุบันพื้นที่ทำการเกษตรในพื้นที่ราบลุ่ม และเขตพื้นที่มีระบบชลประทานเข้าถึง ทำให้เห็นสภาพของความเหลื่อมล้ำของเกษตรกรชาวนาในการทำนา เกษตรกรชาวนาที่อยู่ในเขตที่ระบบชลประทานเข้าถึงหรือเกษตรกรชาวนาสามารถผันน้ำจากระบบชลประทานมาทำนาได้ ก็จะสามารถทำนาได้ 2-3 ครั้ง ส่วนเกษตรกรชาวนาที่อยู่ในที่ราบลุ่ม ระบบชลประทานเข้าไม่ถึง บ่อน้ำในอดีตก็ไม่มี น้ำก็ต้องรอน้ำฝนหรือฤดูน้ำหลาก จึงเกิดความที่ไม่เหมือนกันของเกษตรกรชาวนา เทียบเคียงกับงานวิจัยของ อรุณโรจน์ หน่อแก้วบุญ และณัฐพล พงนาประเสริฐ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สองทศวรรษการกระจายรายได้ของชาวนาไทย พบว่า การกระจายรายได้ของชาวนาไทยในสองทศวรรษที่ผ่านมาดีขึ้นหรือเลวลงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะใช้แนวคิดการเจริญเติบโตที่เอื้อประโยชน์ต่อคนจน (Pro-Poor Growth) โดยใช้ข้อมูลสถิติของครัวเรือนชาวนา ปี 2538/39 และ ปี 2555/56 จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ผลการวิเคราะห์พบว่า ความเจริญเติบโตของรายได้ของชาวนาเพิ่มสูงขึ้น แต่การเจริญเติบโตดังกล่าวก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันสูงขึ้นเช่นกัน กล่าวคือมีเพียงกลุ่มชาวนาในเขตพื้นที่ชลประทานชาวนาที่มีพื้นที่เพาะปลูกขนาดเล็ก และชาวนาในภาคกลางเท่านั้น ที่มีความไม่เท่าเทียมกันลดลง รวมทั้งความเจริญเติบโตที่เกิดขึ้นไม่ได้เอื้อประโยชน์ต่อชาวนาที่มีฐานะยากจนเลย แต่เอื้อประโยชน์ต่อชาวนาที่มีฐานะร่ำรวยมากกว่า ดังนั้นเพื่อการกระจายรายได้ที่ดีขึ้นรัฐบาลควรลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะระบบชลประทาน ตลาดกลาง และให้ความรู้เรื่องการผลิตที่มีประสิทธิภาพแก่เกษตรกร เพื่อให้ชาวนาเข้าถึงแหล่งซื้อขายได้โดยตรง และเพิ่มผลิตภาพของผลผลิต (อรุณโรจน์ หน่อแก้วบุญ และณัฐพล พงนาประเสริฐ, 2559)

เกษตรกรชาวนา องค์ความรู้ในเรื่องการทำนาและด้านใช้ยากำจัดศัตรูพืช ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เกษตรกรชาวนาจะต้องรับรู้และนำไปปฏิบัตินั้น ยังไม่ใช่องค์ความรู้ที่ผ่านกระบวนการที่สามารถนำไปใช้อย่างเป็นระบบได้ เท่าที่เกษตรกรชาวนาทำกันอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น เป็นความรู้ที่ทำตามกันมา เห็นคนอื่นทำก็เลยทำตามกันจะด้วยเหตุผลใดนั้นหาคำตอบไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่ใช้ในการทำนา ความรู้ในการเลือกใช้ยากำจัดศัตรูพืชที่ไม่ทำลายดิน หรือแม้กระทั่งตัวเกษตรกรชาวนาเอง อันที่จริงในการใช้ยากำจัดศัตรูพืช ควรได้รับความเห็นชอบจาก เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ก่อนที่จะนำมาใช้ในพื้นที่ได้ เทียบเคียงกับงานวิจัยของ เทียบเคียงกับงานวิจัยของ รัชฎาภรณ์ พัฒนะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการเพิ่มมูลค่าข้าวของเกษตรกรตำบลบ้านกร่าง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ตัวแทนเกษตรกร

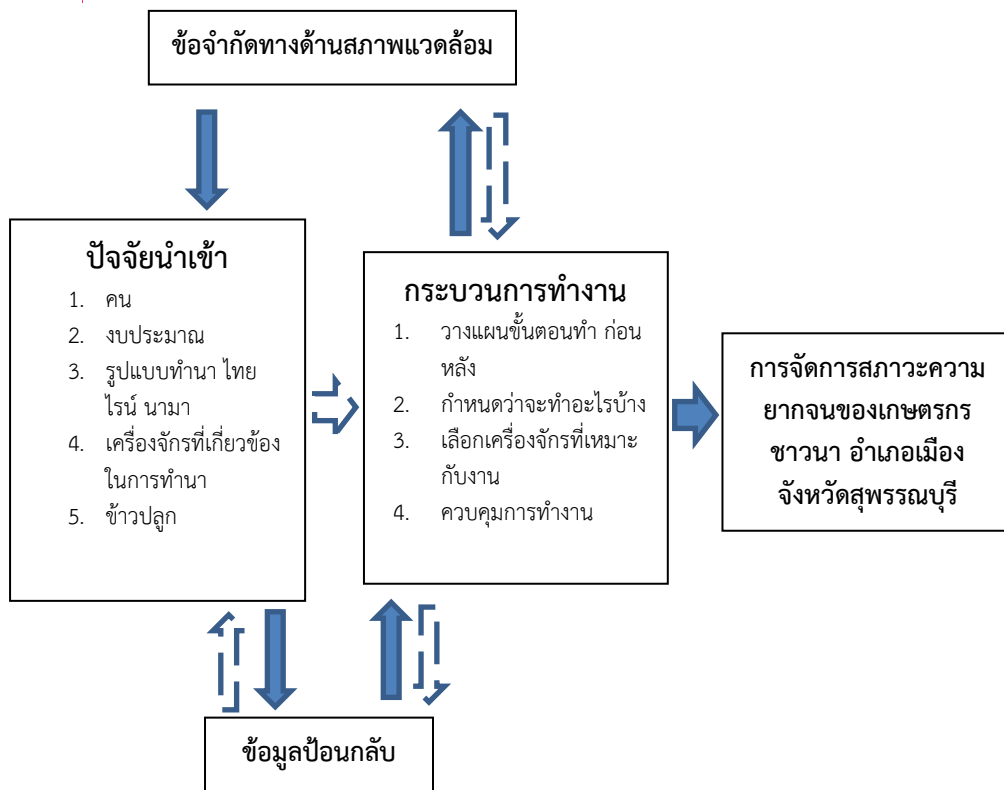

มีความตื่นตัวและภาคภูมิใจที่เห็นผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องพร้อมบรรจุภัณฑ์ ในชื่อ ตราสินค้า “ข้าวกล้องบ้านกว้าง” คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกว้าง เห็นด้วยกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากข้าวของเกษตรกรด้วยการผลิตข้าวกล้องอินทรีย์พร้อมบรรจุภัณฑ์ พร้อมทั้งสนับสนุนและประสานงานให้เกิดกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ด้วยเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพช่วยเหลือ ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่านช่องทางอื่น ๆ ส่วนนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามให้การสนับสนุนในการส่งเสริมการขายผ่านตลาดออนไลน์ (รัชฎาภรณ์ พัฒนะ, 2562)

ดังนั้นองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ ต้องมีบทบาทในการแนะนำถึงผลดีผลเสียให้กับเกษตรกร สิ่งที่สำคัญ คือ ผลกระทบกับเกษตรกรชาวนาจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า เกษตรกรชาวนาภาคกลางสภาพร่างกายทรุดโทรมบางคนถึงกับเดินไม่ได้ บางคนมีปัญหาเรื่องขา บางคนเสียชีวิตเพราะสาเหตุจากสารเคมี ในการใช้สารเคมีฉีดพ่น จะต้องรู้ว่าเวลาใดที่เหมาะสมในการฉีดพ่น เพื่อให้ได้ประสิทธิภาพมากที่สุด ปัจจุบันการทำนายฤกษ์ใหม่ เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ กรมการข้าวเปิดโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดภาวะโลกร้อนจากการทำนา เรียกโครงการว่า “ไทยไรซ์นามา” (Thai Rice NAMA) เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการทำนา โดยผ่านกระบวนการเทคโนโลยีหรือเทคนิค 4 ป คือ 1 การปรับระดับพื้นที่นาด้วยแสงเลเซอร์ 2 เปียกสลับแห้ง 3 การใช้ปุ๋ยตามค่าการวิเคราะห์ดิน 4 การแปรสภาพฟางข้าวและตอซัง ซึ่งโครงการดังกล่าวเป็นความร่วมมือของ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมการข้าว ร่วมกับองค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของเยอรมัน (GIZ) ประจำประเทศไทย และผู้ที่เกี่ยวข้อง เปิดตัวโครงการ Thai Rice NAMA เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการทำนาแบบดั้งเดิมไปสู่วิธีการทำนาที่ยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (กรมการข้าว, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

ได้องค์ความรู้จากการลงพื้นที่ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า คน งบประมาณ รูปแบบทำนา ไทย ไรน์ นามา เครื่องจักรที่เกี่ยวข้องในการทำนา และข้าวปลูก นำไปสู่กระบวนการทำงานวางแผนขั้นตอนทำ ก่อน หลัง กำหนดว่าจะทำอะไรบ้าง เลือกเครื่องจักรที่เหมาะสมกับงาน และควบคุมการทำงาน โดยนำไปสู่การจัดการสภาวะความยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นนำมาวิเคราะห์ รวมทั้งข้อจำกัดที่ไม่สามารถจะจัดการได้และที่สามารถจัดการได้ กำหนดเป็นรูปแบบโมเดลเพื่อลดสภาวะความยากจน โดยใช้องค์ความรู้การทำนาแบบ ไทย ไรซ์ นามา ร่วมกับทฤษฎีการจัดการรูปแบบโมเดลองค์ความรู้ตามวิถีใหม่ตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบของการบริหารที่เป็นระบบโดยทั่วไป (Systems format)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

พื้นที่ทำการเกษตรของแต่ละตำบลนั้นมีความที่ไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับภูมิประเทศและโครงการของชลประทาน สิ่งเหล่านี้เป็นข้อจำกัดของภาครัฐในการพัฒนาสิ่งที่เป็นปัจจัยในการทำนาให้แก่เกษตรกรชาวนา เช่น ระบบชลประทาน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญพื้นฐานในการทำ การลงพื้นที่สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า พื้นที่ของเกษตรกรชาวนาบางพื้นที่ไม่มีระบบชลประทานเข้าถึงทำให้เกษตรกรชาวนาต้องช่วยเหลือตัวเองในการหาแหล่งน้ำ เข้ามาใช้ในการทำการเกษตร ถ้าพื้นที่ใดขาดแหล่งน้ำก็จะสร้างภาระในการเดินทางหาแหล่งน้ำ เพื่อความอยู่รอด จากบทความวิจัยสภาพพื้นที่บางแห่งก็มีระบบชลประทานเข้าถึง บางแห่ง พื้นที่ทำการเกษตรอยู่นอกเขตระบบชลประทาน นอกจากนี้พื้นที่ทำกินนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการเช่า ซึ่งผู้เช่าก็ไม่สามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงผืนนาตามที่ดินต้องการได้ และสิ่งสำคัญที่สุด คือ องค์กรความรู้เกี่ยวกับการเกษตร องค์กรความรู้ที่จะลดภาระกรรม กระบวนการทำนา ที่จะลดต้นทุน และเพิ่มผลผลิตด้วยระบบการทำนาวิถีใหม่ (New normal) ซึ่งจำเป็นที่จะต้องได้รับองค์ความรู้จากภาครัฐ เท่าที่ผ่านมาหลายสิบปี องค์กรภาครัฐยังให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์

ต่อเกษตรกรชาวนานั้นยังมีน้อย ถ้าความร่วมมือขององค์กรภาครัฐและเกษตรกรชาวนามีมากยิ่งขึ้น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะต้องนำไปใช้ควบคู่กับกระบวนการจัดการสมัยใหม่ ได้มีผู้กล่าวไว้ว่า ในทางการบริหารจัดการ ระบบที่สมบูรณ์จะต้องบรรลุถึงหลักเกณฑ์ทางธุรกิจ ซึ่งก็คือเป้าหมาย (Goals) และวัตถุประสงค์ (Objectives) ของธุรกิจ ทรัพยากร ความสัมพันธ์ระหว่างกัน และกระบวนการ ส่วนประกอบของระบบคือ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) การป้อนกลับ (Feedback) และสภาพแวดล้อม (Environment) (สมัยศ นาวิการ, 2544) ปัจจัยที่เป็นปัญหาเหล่านี้ก็จะลดน้อยลง ซึ่งจะสามารถลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต จะทำให้เกษตรกรชาวนาพอที่จะพ้นจากสถานะความยากจนลงได้ ข้อเสนอแนะ เกษตรกรชาวนาของประเทศไทยนับว่าเป็นผู้ที่มีความรู้การต่อสังคมโลกและของประเทศอย่างสูง แต่พวกเขาเหล่านี้จะไม่ค่อยเข้าถึงบุคลากรของภาครัฐในการที่จะซักถามหรือปรึกษากระบวนการทำนาที่เป็นประโยชน์ ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่โดยตรงต้องเข้าถึงเกษตรกรชาวนาให้มากขึ้น จนทำให้เกษตรกรชาวนาไว้วางใจ หันมาร่วมมือกันสร้างองค์ความรู้ใหม่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการทำนา ลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำ สร้างความเท่าเทียมกัน สาเหตุความยากจนจากปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ภาครัฐควรให้การส่งเสริมความรู้ให้แก่เกษตรกรชาวนา และพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมเพื่อสร้างรายได้และสาเหตุความยากจนจากปัจจัยทางจิตวิทยา ภาครัฐจะต้อง ส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกันของเกษตรกรชาวนาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยเหลือกัน และมีอำนาจต่อรองด้านราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิต และเกษตรกรชาวนาควรนำหลักการการจัดการมาปรับใช้กับการดำเนินกิจกรรม (ทำนา) นำหลักการทำนววิถีใหม่มาปรับใช้กับพื้นที่ทำนาของตนเอง รวมถึงขั้นตอนการเตรียมพื้นที่ที่มีความซับซ้อนและไม่เกินประโยชน์ควรตัดออกไป ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป จากสภาพการดำเนินการของเกษตรกรชาวนาที่ต้องอาศัยปัจจัยจากธรรมชาติและพึ่งพาตนเองในด้าน น้ำ เหตุเพราะสภาพแวดล้อมไม่ได้เอื้อให้ระบบราชการเข้าถึงในด้านการบริการ ในการวิจัยครั้งต่อไปขอเสนอให้จัดทำวิจัย ด้านความร่วมมือของภาครัฐในการให้บริการความต้องการของเกษตรกรชาวนา

เอกสารอ้างอิง

- กรมการข้าว. (2564). กรมการข้าวจับมือ GIZ เปิดตัว Thai Rice NAMA ปรับการทำนาวิถีใหม่ เพิ่มผลผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม. เรียกใช้เมื่อ 26 เมษายน 2564 จาก <http://www.ricethailand.go.th/web/index.php/mactivities/10053-giz-thai-rice-nama>
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). จังหวัดที่มีผลผลิตข้าวมากที่สุด 10 ลำดับ พ.ศ. 2552-2554. เรียกใช้เมื่อ 26 เมษายน 2563 จาก <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/TopTen/10/T1005/th/th.htm>

- กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. (2562). นพ.ประเวศ' สอน 'กองทัพ' ใช้พลังพลเมือง สู้ภัยมันคง
สมัยใหม่-ลดเหลื่อมล้ำ. เรียกใช้เมื่อ 26 เมษายน 2563 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/853051>
- ชูจิต ชายทวีป. (2561). ปัจจัยสำเร็จของการลดปัญหาความยากจน. วารสารสังคมศาสตร์
บูรณาการ, 7(1), 118-214.
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1. (8 กรกฎาคม 2563). ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการสถานะความ
ยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. (ชำนาญ ทรงสิทธิกุล, ผู้
สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 3. (8 กรกฎาคม 2563). ศึกษาองค์ประกอบการจัดการสถานะความ
ยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. (ชำนาญ ทรงสิทธิกุล, ผู้
สัมภาษณ์)
- รัชฎาภรณ์ พัฒนะ. (2562). แนวทางการเพิ่มมูลค่าข้าวของเกษตรกรตำบลบ้านกร่าง อำเภอมือง
จังหวัดพิษณุโลก. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์, 10(3), 89-99.
- ศรุตดา สมพอง, และคณะ. (2563). ความเหลื่อมล้ำของเกษตรกรชาวนา อำเภอมือง จังหวัด
พะเยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- สมยศ นาวิการ. (2544). การบริหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สมหมายการพิมพ์.
- สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี. (2562). สภาพทั่วไปจังหวัดสุพรรณบุรี. เรียกใช้เมื่อ 26 เมษายน
2563 จาก <http://www.suphanburi.go.th/suphan/ProvinceHistory.php>
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2545). ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ ข้าวไพร่-ข้าวเจ้า ของชาวสยาม. (พิมพ์ครั้งที่
1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม.
- สุชาญ พันธ์นิยะ. (2562). แนวทางการปฏิรูปนโยบายสาธารณะเพื่อลดความเหลื่อมล้ำใน
สังคมไทย: กรณีนโยบายระบบการเงินระดับฐานราก (Microfinance). วารสาร
สถาบันพระปกเกล้า, 17(1), 58-74.
- อรุณโรจน์ หน่อแก้วบุญ และณัฐพล พจนาประเสริฐ. (2559). สองทศวรรษการกระจายรายได้
ของชาวนาไทย. วารสารเศรษฐกิจธรรมศาสตร์, 34(3), 35-53.
- Creswell, J. W. (2013). Qualitative inquiry and research design: Choosing among
five approaches (3rd ed.). Los Angeles, CA: Sage. H61.C73 2013.

การเปลี่ยนผ่านของย่านเยาวราชกับบทบาทด้านการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรม และการปรับตัวของการท่องเที่ยว
ในสถานการณ์แพร่ระบาดโควิด - 19*

THE TRANSITION OF YAOWARAT AREA AND ROLE IN
CULTURAL TOURISM AND TOURISM ADAPTATION IN
THE COVID - 19 EPIDEMICS

ทศติยะ เต็มสุริยวงศ์

Tastiya Tamsuriyawong

ศยามล เจริญรัตน์

Sayamol Charoenratana

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University, Thailand

E-mail: tastiya.ya@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการของเมืองที่ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเยาวราช และ 2) เพื่อศึกษาการปรับตัวจากผลกระทบของสถานการณ์การท่องเที่ยวในช่วงการแพร่ระบาดโควิด - 19 ต่อผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในย่านเยาวราช งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาในรูปแบบการวิจัยเชิงผสมผสาน (mixed method research) โดยใช้วิธีการศึกษาแบบขั้นตอนเชิงสำรวจ (Exploratory Sequential Design) งานวิจัยชิ้นนี้เน้นการศึกษาแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ขั้นตอนแรกการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) กลุ่มตัวอย่างคือผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยวในย่านเยาวราช จำนวน 13 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่ การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant observations) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in depth interview) และแผนที่เดินดิน (Geo-Social Mapping) ขั้นตอนที่สองการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) โดยการสุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non - probability random sampling) ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) กับนักท่องเที่ยวภายในประเทศที่เดินทางมาเยาวราชมีผู้ตอบแบบสอบถามด้วยความสมัครใจจำนวน 117 คน ผลการศึกษพบว่า 1) วัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้

* Received 27 April 2021; Revised 15 May 2021; Accepted 4 June 2021

เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านเยาวราชมีด้วยกัน 3 ด้าน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิต 2) ย่านเยาวราชเปลี่ยนจากย่านที่อยู่อาศัย เป็นย่านเศรษฐกิจและเข้ามามีบทบาทด้านการท่องเที่ยวจากการพัฒนาของเมืองและการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยมีทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมเชื้อสายจีนเป็นเอกลักษณ์ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเยาวราช 3) การท่องเที่ยวในช่วงการแพร่ระบาดโควิด – 19 ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในย่านเยาวราชปรับตัวโดยหันมาพึ่งพานักท่องเที่ยวภายในประเทศแทนนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ

คำสำคัญ: พัฒนาการของการท่องเที่ยว, การปรับตัวของผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Abstract

The purposes of this research article are 1) to study Evolution urban development that result in cultural tourism in the Yaowarat community 2) to study the evolution and adaptation of tourism business entrepreneurs in the Yaowarat community as a result of the COVID-19 epidemic. This research is mixed method research using Exploratory Sequential Design, which includes both qualitative research and quantitative research methods. Methods of operation include in-depth interviews with 13 tourism business entrepreneurs in the Yaowarat community, together with Non - Participant observations and Geo-Social Mapping. In terms of quantitative research, by Non probability random sampling and purposive sampling with domestic tourists traveling to yaowarat, there were 117 voluntary respondents. The result 1) There are 3 aspects of culture that promote cultural tourism in yaowarat area: History, architecture, and way of life 2) Yaowarat has changed from a residential area it is an economic district a role in tourism from the development of the city and the change of the era. There are unique cultural resources of Chinese descent to promote cultural tourism in yaowarat area. 3) Tourism during the COVID-19 epidemic: Tourism business entrepreneurs in Yaowarat area have adapted to rely on domestic tourists instead of foreign tourists.

Keyword: Evolution, Adaptation, Cultural tourism, Tourism business entrepreneurs in the Yaowarat community

บทนำ

ย่านเยาวราชเป็นย่านเมืองเก่าที่ย่านหนึ่งของกรุงเทพมหานครที่เป็นย่านที่มากไปด้วยประวัติศาสตร์คู่บ้านคู่เมืองพร้อมกับการก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ จากอดีตย่านเยาวราชหรือสำเพ็งเป็นย่านที่อยู่อาศัยของชาวจีนเกิดการรวมกลุ่มทางสังคมและการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมกับการเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปหล่อหลอมให้เกิดชาวไทยเชื้อสายจีน ย่านเยาวราชจึงค่อย ๆ เกิดการพัฒนาขึ้นจากย่านที่อยู่อาศัยสู่การขยายตัวทางการค้ากลายเป็นย่านที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของกรุงเทพในสมัยนั้น แต่จากการเวลาที่เปลี่ยนแปลงความสำคัญของย่านเยาวราชค่อย ๆ ลดเลือนลงจากการพัฒนาของเมืองจึงเกิดการกระจายความเจริญไปย่านอื่น ๆ ย่านเยาวราชจึงกลายเป็นย่านที่อยู่อาศัย ยานการค้าเก่าแก่ที่เสื่อมโทรมจากการใช้พื้นที่อย่างเกินขีดจำกัด จากย่านที่รุ่งเรืองกลายเป็นย่านที่เสื่อมโทรมรอวันพังทลายลง ภายหลังจากปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจหนทางฟื้นฟูเศรษฐกิจไทยในสมัยนั้นคือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดเงินหมุนเวียนช่วยสร้างชาติให้พัฒนาไปข้างหน้าต่อไปได้ ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เหลือนั่น เช่นเดียวกับกับย่านเยาวราชที่มีจุดเด่นทางด้านวัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีน พร้อมทั้งจุดแข็งที่เป็นย่านที่อยู่ใจกลางเมืองของกรุงเทพมหานคร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงผลักดันให้ย่านเยาวราชย่านเมืองเก่าที่มากมายไปด้วยประวัติศาสตร์ผลักดันให้ย่านเยาวราชได้รับบทบาทใหม่นั้นคือบทบาทด้านการท่องเที่ยว จุดเด่นของย่านเยาวราชนั้นนอกจากจะเป็นย่านที่มีประวัติศาสตร์ที่มากมายแล้วนั้น ย่านเยาวราชยังเป็ย่านที่มีการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างเหนียวแน่นผ่านการค้าขาย ของกิน สถาปัตยกรรม ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์อันยาวนานของย่านเยาวราชแห่งนี้ ย่านเยาวราชจึงนำจุดเด่นทางด้านวัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีนมาเป็นสิ่งส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในย่านเยาวราชเกิดขึ้นนักท่องเที่ยวทั้งจากในประเทศและนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศหลั่งไหลเข้ามาท่องเที่ยวอย่างไม่ขาดสายและได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเป็นหนึ่งในจุดหมายการท่องเที่ยวที่ต้องมาให้ได้เมื่อมาเยือนประเทศไทยหรือเยือนกรุงเทพมหานคร อีกทั้งยังมีการจัดการนำเที่ยวส่งผลให้ย่านเยาวราชแห่งนี้เป็ย่านที่คับคั่งไปด้วยการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวสืบเนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงของย่านเยาวราชในมุมมองการท่องเที่ยว (รพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ, 2545) ที่ทำให้มูลค่าที่ดินย่านนี้มีราคาสูงขึ้นในทุก ๆ ปีเกิดการเข้ามาของธุรกิจต่าง ๆ เข้ามาลงทุนในพื้นที่เพื่อหวังสร้างผลกำไร ผลประกอบการทางเศรษฐกิจ เนื่องจากพื้นที่ย่านเยาวราชนี้มีการพัฒนาของเมืองที่พัฒนาไป อีกทั้งยังมีรถไฟฟ้าตัดผ่านแล้วจึงเป็นพื้นที่เหมาะแก่การดำเนินการทางธุรกิจการท่องเที่ยวอย่างมาก ทำให้เยาวราชมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเช่นกัน ทั้งธุรกิจดั้งเดิมในพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้ทันตามสมัยนิยมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ธุรกิจจากคนนอกที่เข้ามาลงทุนในพื้นที่แห่งนี้ก็นำจุดเด่นทางด้านอัตลักษณ์วัฒนธรรมจีนมาผสมผสานกับความคิดสมัยใหม่ที่ช่วยดึงดูดผู้บริโภคให้เข้ามาใช้บริการในพื้นที่

ย่านเยาวราชได้อย่างไม่มีเบื่อ ทำให้ย่านเยาวราชเป็นพื้นที่ที่มีขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยว และประกอบดำเนินการทางธุรกิจที่สำคัญของประเทศไทย

จากย่านที่อยู่อาศัยสู่ย่านการค้าและเกิดการเปลี่ยนแปลงส่งผลให้ย่านเยาวราชกลายเป็นย่านเมืองเก่ากับในปัจจุบันที่ได้รับบทบาทใหม่นั้นคือบทบาทด้านการท่องเที่ยวที่ช่วยพลิกฟื้นคืนย่านเยาวราชให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง คนภายในพื้นที่และคนจากนอกพื้นที่ล้วนแล้วแต่เข้ามาประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวในย่านเยาวราชและเป็นแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยให้ดำเนินต่อไปได้ การดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวนั้นก็ต้องเกิดภาวะชะงักจากภาวะการแพร่ระบาดของโรคโควิด - 19 ที่เกิดขึ้นอันมาจากความไม่แน่นอนของสังคมที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ หรือจะเป็นเรื่องทางการเมืองที่เปราะบาง เช่น ในปัจจุบันภาวะโรคระบาดโควิด - 19 ที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวของประเทศไทยและผลกระทบต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างมาก เพราะว่าประเทศไทยเรานั้นมีรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวนมากเมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นจึงส่งผลให้การท่องเที่ยวในประเทศไทยทุก ๆ ภูมิภาคและทุกรูปแบบของการท่องเที่ยวต่างพากันหยุดนิ่ง เช่นเดียวกันกับในย่านเยาวราชที่ผู้วิจัยได้ไปลงพื้นที่มาบ้างจึงเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวชะงักไปอย่างมากจากการเกิดผลกระทบต่อการท่องเที่ยว (พินนภัทร์ พันทนา, 2555) ผู้ประกอบการทั้งคนในพื้นที่และนอกพื้นที่เข้ามาประกอบธุรกิจในย่านเยาวราชต่างได้รับผลกระทบกันอย่างถ้วนหน้า (กษมา ประจง, 2546) เนื่องจากขาดการวางแผนการรับมือที่ดีในภาวะการณ์ที่ไม่ได้คาดคิดที่เกิดขึ้นจึงส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่เยาวราชและภูมิภาคอื่น ๆ ที่มีบริบทการใช้พื้นที่ประกอบอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจเช่นเดียวกันการพัฒนาของเมืองส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในย่านเยาวราชจากย่านการค้าที่รุ่งเรือง ย่านที่อยู่อาศัยที่คับคั่งด้วยวัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีนสู่บทบาทใหม่ที่ย่านการค้าแห่งนี้ได้มานั้นคือบทบาทด้านการท่องเที่ยว (วรชัย โรจนพรทิพย์, 2548)

จากการที่เป็นย่านการค้าที่สำคัญประกอบกับเป็นย่านที่อยู่อาศัยดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในกรุงเทพมหานครส่งผลให้ย่านเยาวราชมีคุณสมบัติเพียงพอที่จะพัฒนาเข้าสู่บทบาทด้านการท่องเที่ยว (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2536) การท่องเที่ยวในย่านเยาวราชจึงกลายเป็นบทบาทใหม่ที่ย่านแห่งนี้ได้รับมาและกลายเป็นย่านการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของกรุงเทพมหานครดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในย่านแห่งนี้ (Douglas F., 1985) รวมถึงยังดึงดูดให้ผู้ประกอบการเข้ามาลงทุนธุรกิจการท่องเที่ยวในย่านแห่งนี้ เยาวราชจึงเป็นพื้นที่พิเศษที่มีความสำคัญในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่โดดเด่นในด้านวัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีนอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของย่านเยาวราช และการท่องเที่ยวในย่านเยาวราชนั้นมีแนวโน้มเติบโตขึ้นทุก ๆ ปี แม้ว่าในต้นปี พ.ศ. 2563 จะเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด - 19 ที่ส่งผลให้การท่องเที่ยวได้รับผลกระทบอย่างไม่ทันตั้งตัวผู้ประกอบการธุรกิจด้านการท่องเที่ยวต่างพากันได้รับผลกระทบเช่นเดียวกันกับย่านเยาวราชก็ได้รับผลกระทบจาก

สถานการณ์การแพร่ระบาดโควิดในครั้งนี้นี้ด้วยเช่นกัน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาพัฒนาการ และการปรับตัวจากผลกระทบของสถานการณ์การท่องเที่ยวในช่วงการแพร่ระบาดโควิด - 19 ต่อผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในย่านเยาวราช และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านเยาวราชที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการเข้ามาที่ย่านเยาวราชแห่งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของเมืองที่ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเยาวราช
2. เพื่อศึกษาการปรับตัวจากผลกระทบของสถานการณ์การท่องเที่ยวในช่วงการแพร่ระบาดโควิด - 19 ต่อผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในย่านเยาวราช

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาในรูปแบบการวิจัยเชิงผสมผสาน (mixed method research) โดยใช้วิธีการศึกษาแบบขั้นตอนเชิงสำรวจ (exploratory sequential design) การวิจัยขั้นนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการลงภาคสนาม (fieldwork research) ประกอบด้วย การเก็บข้อมูลวิจัยสองลักษณะได้แก่การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เสร็จแล้วจึงต่อด้วยการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) งานวิจัยฉบับนี้เน้นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ และนำข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณมาสนับสนุนงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเริ่มจาก 1) การดำเนินการทำวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) โดยเป็นกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในย่านเยาวราชจำนวน 13 รายประกอบด้วยผู้ประกอบการร้านอาหาร ผู้ประกอบการร้านค้าของฝาก ผู้ประกอบการที่พักอาศัยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก (in depth interview) กับผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยวในย่านเยาวราช การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non - participant observation) ร่วมกับการทำแผนที่เดินดิน (geo - social mapping) 2) การศึกษาการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการสุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non - probability random sampling) ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) กลุ่มตัวอย่างที่เลือกได้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในย่านเยาวราชจำนวน 117 คน เนื่องจากผู้วิจัยไม่มีสถิตินักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในย่านเยาวราชในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาด โควิด - 19 ผู้วิจัยจึงเลือกดำเนินการโดยใช้การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่ย่านเยาวราชเพื่อสังเกตการณ์วันที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากที่สุดในระยะเวลา 1 สัปดาห์ในเวลา 16.30 - 20.30 ที่ย่านเยาวราชจะแปรเปลี่ยนเป็นถนนคนเดิน ผลสรุปนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามายังย่านเยาวราชในวันศุกร์และวันเสาร์มากที่สุด เส้นทางที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้แก่บริเวณถนนเยาวราช ซอยผดุงด้าว และซอยแปลงนาม ที่เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาใช้บริการ

มากที่สุด โดยใช้วิธี การแจกแบบสอบถาม (questionnaire survey) เพื่อเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในย่านเยาวราชเป็นเวลาสองวัน ในวันศุกร์และวันเสาร์เวลา 16.30 – 20.30 และเลือกเก็บข้อมูลกับนักท่องเที่ยวที่ยินดีตอบคำถามทุกคำถามในระยะเงื่อนไขข้างต้น โดยมีผู้ยินดีตอบแบบสอบถามของผู้วิจัยจำนวนทั้งสิ้น 117 คน

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องพัฒนาการและการปรับตัวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนย่านเยาวราชเพื่อทำการเก็บข้อมูลแบบผสมผสานโดยเริ่มเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ ในย่านเยาวราชร่วมกับการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมรวมถึงการสร้างแผนที่เดินดิน ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณได้เก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถามการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนย่านเยาวราช เมื่อเก็บข้อมูลเสร็จสิ้นจึงนำข้อมูลทั้งสองส่วนมาวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ดังนี้

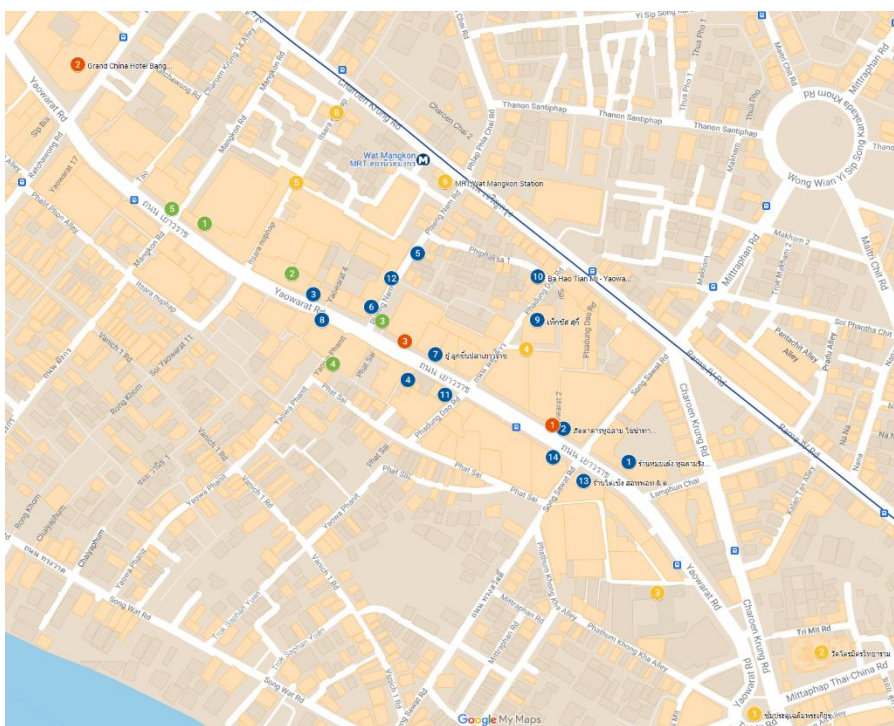
1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของเมืองที่ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเยาวราช ผลการวิจัยดังนี้

อดีตเยาวราชเป็นย่านธุรกิจและการท่องเที่ยวที่มีสถานบันเทิงมาตั้งอยู่ในบริเวณย่านเยาวราชเป็นจำนวนมากเช่นโรงภาพยนตร์ โรงจั่ว โรงน้ำชา ร้านอาหารต่าง ๆ สาเหตุที่ย่านนี้ได้รับความนิยมในอดีตเนื่องจากเป็นย่านการค้าทั้งไทยและต่างประเทศเข้ามามีบริบทในพื้นที่นี้ค่อนข้างสูงเยาวราชจึงเป็นย่านธุรกิจย่านการท่องเที่ยวโดยปริยาย ปัจจุบันเยาวราชกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถือกำเนิดจากการได้รับฉายาว่าเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางอาหารนำเรื่องอาหารมาเป็นจุดขายในการท่องเที่ยวเยาวราชและเริ่มกลับมามีชื่อเสียงอีกครั้งนอกจากนั้นเยาวราชยังคงเป็นย่านที่มีวัฒนธรรมจีนที่สามารถเห็นได้ชัดเจนจากศาสนสถานในพื้นที่แห่งนี้ที่ประกอบไปด้วยวัดพุทธศาสนานิกายมหายาน ศาลเจ้าจีน ต่าง ๆ ที่ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะบูชาของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ย่านเยาวราช และนอกพื้นที่เข้ามากราบไหว้อย่างไม่ขาดสาย เช่น วัดมังกรกมลาวาส (วันเล่งเน่ยยี่) วัดจีนแห่งแรกของกรุงเทพมหานครศูนย์รวมจิตใจ ศูนย์กลางวัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีน เช่น ศาลเจ้าเล่งบ๊วยเอี้ยะ ศาลเจ้าแม่กวนอิม มูลนิธิเทียนฟ้า และอีกมากมายที่ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มากด้วยความศรัทธาจากคนย่านเยาวราชและบุคคลภายนอก ในทุก ๆ ปีเทศกาลต่าง ๆ ตามความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนมักมีผู้คนหลั่งไหลเข้าร่วมพิธี ประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างไม่ขาดสาย ซึ่งเป็นดังการกลับมาเยือนย่านเก่าที่มากด้วยความทรงจำ แม้กระทั่งนักท่องเที่ยวจากต่างชาติก็เข้าร่วมวัฒนธรรมประเพณีเป็นประจำ การที่เยาวราชมีศาลเจ้าจีน วัดจีน นั้นยังแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมจีนที่มี

การสืบทอดความเหนียวแน่นไม่จางหายไปจากสังคมกลายเป็นสถานที่ถ่ายทอดเรื่องราวให้คนรุ่นหลัง และนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ต่อไป

การพัฒนามาเป็นย่านท่องเที่ยวของเยาวราชนั้นเริ่มครั้งแรกเมื่อสำนักงานเขตสัมพันธวงศ์จัดโครงการ “Amazing Chinatown Yaowarat” เพื่อสอดคล้องกับนโยบาย Amazing Thailand อันเป็นนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2541 – 2542 และโครงการถนนคนเดินเชียวชนประหยัดที่เป็นนโยบายส่งเสริมของกรุงเทพมหานครในสมัยนั้นที่มีการจัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2540 นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐร่วมกับพื้นที่เยาวราชมีการชูเรื่องอาหารเป็นจุดขายเนื่องจากเยาวราชมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้านอาหารและเป็นย่านที่มีการค้าทองคำที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานครนับตั้งแต่การดำเนินนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2540 ย่านเยาวราชแห่งนี้ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นำเสนออัตลักษณ์ด้านการมีความหลากหลายของอาหารมาโดยตลอดหากนึกถึงเยาวราชก็จะนึกถึงอาหารอร่อยเลิศรสนานาชนิดจนเป็นที่โด่งดังหรือเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกมุมโลกเพื่อแสวงหาวัฒนธรรมและอาหารที่ผสมผสานตั้งแต่อดีตจนดำเนินมาถึงปัจจุบันเข้าด้วยกัน ภายในพื้นที่แห่งนี้แต่ในอีกมุมหนึ่งไม่ใช่แค่เพียงแต่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาแสวงหาประสบการณ์ของเยาวราช เยาวราชก็ยังเป็นย่านธุรกิจที่มีการทำกิจการค้าขายดึงดูดผู้คนในพื้นที่และนอกพื้นที่เข้ามาจับจ่ายใช้สอย นอกจากเยาวราชจะมีจุดเด่นด้านวัฒนธรรมอาหารเยาวราชยังคงเป็นพื้นที่ที่มีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ศาสนสถานเป็นที่นับถือของคนทั่วไป และนักท่องเที่ยวที่เป็นอีกหนึ่งจุดดึงดูดส่งเสริมการมาเยือน สร้างความสบายใจในการกราบไหว้สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์รวมถึงเสพสถาปัตยกรรมแบบจีนร่วมสมัยที่ยังคงปรากฏให้เห็นตามสถานที่ต่าง ๆ พร้อมทั้งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองประวัติศาสตร์ชุมชน เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในพื้นที่วิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีความผูกพันกับประเพณีวัฒนธรรม และเทศกาลต่าง ๆ ที่ยังคงพบเห็นได้ทั่วไปและมีการสืบทอดวัฒนธรรมในส่วนนี้อย่างไม่มีขาดสาย ไม่ว่าจะเป็นเทศกาลตรุษจีน เทศกาลไหว้พระจันทร์ หรือแม้แต่ในเทศกาลกินเจก็จะได้พบความคึกคักของชาวไทยเชื้อสายจีนอย่างคับคั่งในพื้นที่ สิ่งทีกล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นอีกหนึ่งจุดดึงดูดที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านชุมชนเยาวราชเป็นการนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่มานำเสนอสู่ภายนอกเป็นจุดดึงดูดที่ทำให้ย่านเยาวราชมีเสน่ห์ไม่เหมือนย่านอื่น ๆ ที่ใดในโลก เยาวราชเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมเมื่อมาท่องเที่ยวที่กรุงเทพมหานครชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยก็มักจะมีเยาวราชเป็นหนึ่งในการท่องเที่ยวเสมอ สาเหตุมาจากชาวต่างชาติต้องการมาสัมผัสความเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตของคนกรุงเทพฯซึ่งเยาวราชยังคงแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนกรุงเทพฯที่มีการดำเนินชีวิตไม่ต่างจากอดีตแม้ว่ากรุงเทพฯจะเป็นเมืองที่วุ่นวายเยาวราชก็ยังคงแสดงให้เห็นวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เหนียวแน่นดั้งเดิม และความเป็นไทยเชื้อสายจีนที่ยังสืบทอดให้เห็นได้ทั่วไปในพื้นที่

ภาพที่ 1 แผนที่เดินดินบริเวณย่านเยาวราช ถนนผดุงด้าว และถนนแปลงนาม

จากภาพผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล และแบ่งประเภทตามผู้ประกอบการ สามารถแบ่งผู้ประกอบการได้เป็น 4 ประเภท ร้านอาหาร ภัตตาคาร สถานที่ โรงแรม และร้านทองตามลำดับ สามารถจำแนกได้ดังนี้

ร้านอาหาร ภัตตาคาร (สีน้ำเงิน) 1) ร้านหมุยเล้ง หูลามรังนก 2) ภัตตาคารหูลาม ไชน่าทาวน์สกล่า 3) ฮั่วเซ่งเฮง 4) ร้านก้วยจ๊ับนายเอ็ก 5) น้ำเต้าหู้ 6) Krua Porn La mai 7) ยู่ ลูกชิ้นปลาเยาวราช 8) Double Dogs Tea Room 9) เท็กซัส สุกี้ 10) Ba Hao Tian Mi – Yaowarat 11) ขนมปังเจ้าอร่อยเด็ดเยาวราช 12) ขนมจีบแป๊ะเจี๊ยะ 13) ร้านไต้เซ็งฮอพท & ต้มซ่า 14) THE CANTON HOUSE (YAOWARAT)

สถานที่ (สีเหลือง) 1) ชุมประตูลิ้มพระเกียรติ ๖ รอบพระชนมพรรษา 2) วัดไตรมิตรวิทยาราม 3) มูลนิธิเทียนฟ้า 4) ถนนผดุงด้าว 5) อีสราณภาพ 6) รถไฟฟ้าใต้ดินสถานีวัดมังกร 7) วัดมังกรกมลาวาส (วัดเล่งเน่ยยี่) 8) ตลาดเก่าเล่งบ๊วยเอี้ยะ

โรงแรม (สีส้ม) 1) Shanghai Mansion Bangkok 2) Grand China Hotel Bangkok 3) HotelRoyal Bangkok@Chinatown

ร้านทอง (สีเขียว) 1) ห้างขายทองทองใบเยาวราช สาขา2 2) ห้างขายทองเลียงเซ่งเฮง 3) ห้างขายทองฮั่วเซ่งเฮง สาขาแปลงนาม (ห้างใหญ่) 4) อาคารฮั่วเซ่งเฮง สาขาเยาวพานิช 5) ห้างขายทองฮั่วเซ่งเฮง สาขาถนนมังกร

ในปัจจุบันสำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ร่วมกันทางภาครัฐและภาคเอกชนจัดงานส่งเสริมการท่องเที่ยวตามเทศกาลต่าง ๆ ของคนไทยเชื้อสายจีนเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่จะมีการจัดเทศกาลทุกปี เช่นการจัดเทศกาลตรุษจีนหรือเทศกาลกินเจในย่านเยาวราชที่เป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเยาวราชของสำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ ในทุก ๆ ปีจะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นการเสด็จพระราชดำเนินเยือนของพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์เพื่อเป็นประธานพิธีในการเปิดเทศกาลตรุษจีน และเทศกาลกินเจนั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของย่านเยาวราชในเชิงเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว ประเพณี และวัฒนธรรมที่หลอมรวมไว้ด้วยกันกลายเป็นย่านเยาวราชที่มากด้วยสีสัน ความหลากหลายเช่นปัจจุบัน

2. เพื่อศึกษาการปรับตัวจากผลกระทบของสถานการณ์การท่องเที่ยวในช่วงการแพร่ระบาดโควิด - 19 ต่อผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในย่านเยาวราช ผลการวิจัยดังนี้

จากการศึกษาผู้วิจัยสามารถจำแนกผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยวไว้ด้วยกัน 4 ประเภทดังนี้ 1) ผู้ประกอบการร้านอาหาร/ภัตตาคาร/คาเฟ่ 2) ผู้ประกอบการที่พักอาศัย 3) ผู้ประกอบการร้านค้าของฝาก /ร้านขายปลีกขายส่ง และ 4) ผู้ประกอบการร้านทองคำ จากวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดโควิด - 19 ส่งผลให้การท่องเที่ยวภายในประเทศไทยได้รับผลกระทบเช่นเดียวกันกับการท่องเที่ยวในย่านเยาวราช ผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยว ล้วนแล้วแต่ได้รับผลกระทบและไม่มีแนวโน้มที่จะฟื้นตัวได้เร็ววัน การแพร่ระบาดโควิด - 19 ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อธุรกิจการท่องเที่ยวธุรกิจโรงแรมภายในพื้นที่ แต่การแพร่ระบาดครั้งนี้ยังส่งผลให้พฤติกรรมการท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้ภาคธุรกิจการท่องเที่ยวรวมถึงการท่องเที่ยวในย่านเยาวราชต้องหันมาปรับเปลี่ยน ปรับตัวจากการที่รองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติมารองรับนักท่องเที่ยวภายในประเทศแทนที่

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยวในย่านเยาวราชและการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมสามารถสรุปได้ดังนี้

ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวหันมาพึ่งพานักท่องเที่ยวภายในประเทศ
จากการแพร่ระบาดโควิด - 19 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มนักท่องเที่ยวและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ผู้ประกอบการต่าง ๆ หันมาปรับตัวเพื่อให้ธุรกิจสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้โดยหันมาพึ่งพานักท่องเที่ยวภายในประเทศมากยิ่งขึ้น การแพร่ระบาดโควิด - 19 ส่งผลให้พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปผู้ประกอบการต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปในพื้นที่การปรับตัวไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปรับเปลี่ยนราคาต่าง ๆ ให้ถูกลงเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเข้ามาใช้บริการของผู้ประกอบการประเภทต่าง ๆ การปรับเปลี่ยนเวลาการให้บริการที่สอดคล้องกับมาตรการของทางภาครัฐ มาตรการเว้นระยะห่าง จำกัดการให้บริการเพื่อสร้าง

ความมั่นใจให้แก่นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการภายในกิจการของตน การปรับลดหรือปิดการบริการบางประเภทเพื่อประหยัดต้นทุนของผู้ประกอบการ รวมถึงการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์เพื่อการดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ทดแทนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ขาดหายไป

ตารางที่ 1 แสดงผลการเก็บข้อมูล เพศ, อายุ, รายได้ ในเชิงปริมาณจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในย่านเยาวราชจำนวน 117 คน

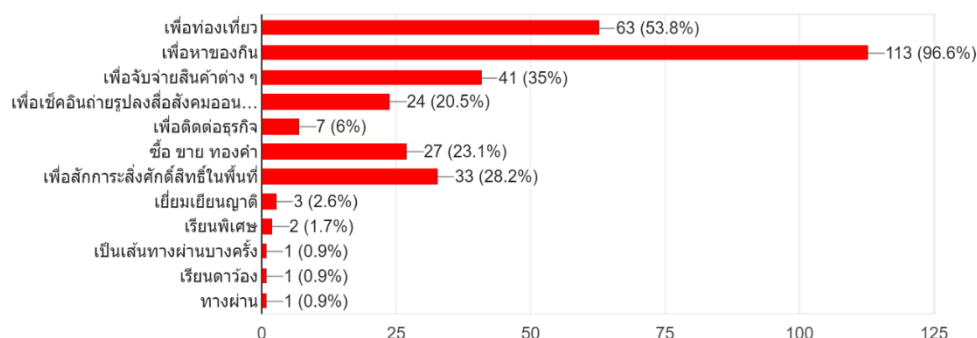
เพศ (คน)			อายุ (ปี)					รายได้ (บาท)						
ชาย	หญิง	อื่น ๆ	ต่ำกว่า 18 ปี	19-25 ปี	26-40 ปี	41-60 ปี	60 ปีขึ้นไป	ต่ำกว่า 15,000	15,001-30,000	30,001-45,000	45,001-60,000	60,001-75,000		มากกว่า 75,000
37	78	2	1	63	27	23	3	29	41	24	9	6	8	รวมทั้งสิ้น 117 คน

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากนักท่องเที่ยวผ่านแบบสอบถามโดยการสุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non – probability random sampling) ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) พบว่านักท่องเที่ยวภายในประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในย่านเยาวราชในช่วงการแพร่ระบาดโควิด – 19 จำนวน 117 คนที่ยินยอมตอบแบบสอบถามของผู้วิจัย นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมีจุดประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อหาของกินในช่วงเวลากลางวันและกลางคืนของย่านเยาวราชที่มีความหลากหลายคิดเป็น ร้อยละ 96.6 2) เพื่อท่องเที่ยวในย่านเยาวราช ร้อยละ 53.8 3) เพื่อจับจ่ายซื้อสินค้าต่าง ๆ ร้อยละ 35 4) เพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ร้อยละ 28.2 5) เพื่อช้อปปิ้งของค่า ร้อยละ 23.1 6) เพื่อเช็คอินถ่ายรูปลงสื่อสังคมออนไลน์ ร้อยละ 20.5 และสาเหตุอื่น ๆ ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

สาเหตุของการมาเยือนย่านเยาวราช ? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

117 responses

ภาพที่ 2 ตารางแสดงถึงสาเหตุการมาเยือนย่านเยาวราชของนักท่องเที่ยวจำนวน 117 คน

อภิปรายผล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้สามารถอภิปรายผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของเมืองที่ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเยาวราช สามารถอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

พัฒนาการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Robert C. M. & Alastair M., 1985) ในย่านเยาวราชภายใต้แนวคิดการเปลี่ยนแปลงของเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (สุริชัย หวันแก้ว และคณะ, 2547) ส่งผลให้ย่านเยาวราชจากย่านเศรษฐกิจที่สำคัญของกรุงเทพมหานครก้าวเข้ามามีบทบาทใหม่ในเรื่องของการท่องเที่ยวจากการที่ย่านเยาวราชเป็นย่านเมืองเก่าทำให้ย่านแห่งนี้มีประวัติศาสตร์ประเพณีและวัฒนธรรมที่เฉพาะตัว ข้อมูลภาคสนามชี้ชัดว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเยาวราชมากที่สุดคือปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในพื้นที่แห่งนี้ การขยายตัวของเมืองส่งผลให้เกิดการกระจายความเจริญออกไปบทบาทของเยาวราชจึงค่อย ๆ ลดทอนตามกาลเวลาจากย่านเศรษฐกิจสู่ย่านเมืองเก่าที่มากไปด้วยวัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีนพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่นำวัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีนมาเป็นเอกลักษณ์การท่องเที่ยวประจำย่านเยาวราชที่ไม่เหมือนย่านอื่น ๆ

หากพิจารณาชุมชนย่านเยาวราชแล้วจะสามารถเห็นได้ว่า ชุมชนเยาวราชเป็นชุมชนที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมในหลายแง่มุมที่ยังคงปรากฏให้เห็นในหลายด้านดังนี้ 1) **คุณค่าด้านประวัติศาสตร์** สิ่งที่แสดงให้เห็นและยังมีหลักฐานเชิงวัตถุนั้นก็คือนบ้านเรือนต่าง ๆ ของคนในชุมชนที่แสดงถึงร่องรอยการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ในสมัยอดีตที่มีมาอย่างยาวนาน เช่น อาคารศาลเจ้าในพื้นที่เยาวราชที่สามารถบอกเรื่องราวความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน

หรือ ศาลเจ้าประจำตระกูลที่เป็นศูนย์รวมของคนตระกูลแซ่เดียวกันก็สามารถบ่งบอกได้ถึงความเป็นมาได้อย่างชัดเจน 2) **คุณค่าด้านวิถีชีวิต** คุณค่าด้านวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ มีการแสดงให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตของพวกเขาที่ถ่ายทอดคุณค่าทางด้านจิตใจที่แสดงออกมาเป็นคำสอนที่สืบทอดกันมาผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ถูกปลูกฝัง และเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ ซึ่งแสดงความหมายเอกลักษณ์ของคนจีนที่ว่าด้วยความขยัน ซื่อสัตย์ อดออม และคงยังสืบทอดไว้อย่างเหนียวแน่นในชุมชนเยาวราชทำให้ย่านเยาวราชเปี่ยมไปด้วยคุณค่าทางวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนและพร้อมที่จะถ่ายทอดเรื่องราวอย่างภาคภูมิใจให้คนรุ่นใหม่และนักท่องเที่ยวอย่างเต็มใจและ 3) **คุณค่าด้านสถาปัตยกรรม** คือสิ่งปลูกสร้างในย่านชุมชนเยาวราชที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของสถาปัตยกรรมในพื้นที่นั้นสามารถสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นมา รูปแบบการใช้งาน นอกจากนั้นศิลปะต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจีนร่วมสมัยที่ผสมผสานความหลากหลายเข้าไว้ด้วยกัน เช่นอาคารตึกแถวทรงตะวันตกที่มีการตกแต่งภายในแบบจีนร่วมสมัย หรือตัวอาคารของวัดมังกรกมลาวาสที่แสดงให้เห็นถึงสถาปัตยกรรมแบบจีนและความเชื่อแบบพุทธศาสนานิกายมหายาน ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นของเยาวราชและกาลเวลายุคสมัยของแต่ละช่วงยุคได้

สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้ย่านเยาวราชเป็นย่านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณค่า (ณกฤษพงษ์ เดือนดาว, 2547) พร้อมกับการผลักดันของภาครัฐที่ส่งเสริมให้เกิดถนนคนเดินในย่านเยาวราชในปี พ.ศ. 2540 ผ่านนโยบาย Amazing Thailand ทำให้ถนนเยาวราชในยามค่ำคืนเป็นถนนสายอาหารที่มีความหลากหลายทางอาหารให้ลิ้มรสย่านเยาวราชจึงมีบทบาทใหม่นั้นคือบทบาทด้านการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมให้ย่านเยาวราชกลับมาเป็นย่านที่มีความคึกคักตลอดทั้งช่วงเวลากลางวันและช่วงเวลากลางคืน การท่องเที่ยวในย่านเยาวราชมีความโดดเด่นใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) เยาวราชถนนสายทองคำ 2) เยาวราชย่านตลาดเก่าแก่ของกรุงเทพมหานคร 3) เยาวราชแหล่งวัฒนธรรมประเพณีไทยเชื้อสายจีน 4) เยาวราชแหล่งรวมอาหารเลิศรส ทั้งสี่ด้านนี้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของย่านเยาวราชและช่วยพัฒนาให้ย่านเยาวราชเป็นย่านที่มีสีสันของกรุงเทพมหานคร

2. เพื่อศึกษาการปรับตัวจากผลกระทบของสถานการณ์การท่องเที่ยวในช่วงการแพร่ระบาดโควิด - 19 ต่อผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในย่านเยาวราชสามารถอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

การท่องเที่ยวย่านเยาวราชในทุก ๆ ปีจะมีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาเพื่อจะสัมผัสประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเยาวราชเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีแนวโน้มที่จะลดลง จนกระทั่งเมื่อต้นปี พ.ศ. 2563 ที่ผ่านมา เกิดเหตุการณ์การแพร่ระบาดโควิด - 19 ที่ทุกคนไม่สามารถรับมือกับวิกฤตการณ์ครั้งนี้ได้อย่างทันท่วงทีย่านเยาวราชก็เป็นหนึ่งสถานที่ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์การแพร่ระบาดของโควิด - 19 ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในย่านเยาวราช เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว และกลุ่มนักท่องเที่ยวขึ้น

การแพร่ระบาดโควิด - 19 ส่งผลให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศไม่สามารถเดินทางเข้าประเทศไทยได้เนื่องจากมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดที่มีการปิดประเทศห้ามมีการเดินทางระหว่างประเทศ การเดินทางเข้าประเทศไทยจึงมีข้อจำกัดที่มากขึ้น กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวย่านเยาวราชจึงเหลือเพียงนักท่องเที่ยวภายในประเทศ ผลที่ตามมาคือผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในย่านเยาวราชจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนราคาให้ถูกลงเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงการบริการได้ง่ายขึ้น การปรับเปลี่ยนเวลาการให้บริการที่ลดลงจากสถานการณ์ปกติที่สอดคล้องกับทางมาตรการของทางภาครัฐที่กำหนดขึ้น หรือมาตรการการเว้นระยะห่างทางสังคมและจำกัดจำนวนบุคคลการให้บริการเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาใช้บริการในช่วงการแพร่ระบาดโควิด - 19 ภายในสถานประกอบการ การปรับลดหรือปิดกิจการบางประเภทชั่วคราวนั้นก็เพื่อประหยัดต้นทุนลดค่าใช้จ่ายของผู้ประกอบการ อีกทั้งการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ การใช้บริการขนส่งเดลิเวอรี่ หรือสื่อสังคมออนไลน์ เข้ามาเพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์ ทำให้ผู้ประกอบการสามารถประคับประคองธุรกิจของตนได้ในสภาวะวิกฤตการณ์เช่นนี้อีกทั้งยังสามารถดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ทดแทนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ขาดหายไป เช่นเดียวกันจากการเก็บข้อมูลกับนักท่องเที่ยวภายในประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวย่านเยาวราชในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด - 19 ผ่านการแจกแบบสอบถามโดยเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่สมัครใจในการตอบคำถามจำนวน 117 คน นักท่องเที่ยวภายในประเทศยังคงเดินทางมาท่องเที่ยวย่านเยาวราชแต่สิ่งที่เปลี่ยนไปคือพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มีความระมัดระวังมากขึ้น การปฏิบัติตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของทางภาครัฐที่เคร่งครัด สาเหตุการเดินทางของนักท่องเที่ยวได้แก่การเดินทางเพื่อมาหาของกินที่มีความหลากหลายในย่านเยาวราช และการเข้ามาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งการไหว้สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การถ่ายรูปตามสถานที่ต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งปลูกสร้างเฉพาะของย่านเยาวราช ล้วนแล้วแต่เป็นการท่องเที่ยวที่มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นของย่านเยาวราช เป็นจุดดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นเป็นเสน่ห์เฉพาะตัวของย่านเยาวราชที่ไม่เหมือนสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ย่านเยาวราชเป็นย่านการค้า ย่านเศรษฐกิจที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร ต่อมาจากการพัฒนาของเมืองส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของย่านเยาวราชและนำไปสู่บทบาทด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านเยาวราชแห่งนี้ จากการที่เยาวราชเป็นย่านเมืองเก่าที่เคียงคู่กรุงเทพมหานครมาตั้งแต่ก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ทำให้ย่านเยาวราชเป็นย่านที่มีวัฒนธรรมที่โดดเด่น จากการที่ย่านเยาวราชเป็นย่านที่อยู่อาศัยของชาวจีนเกิดการรวมกลุ่มทางสังคม และเกิดเป็นวัฒนธรรมที่หลากหลายของแต่ละภูมิภาคที่หลอมรวมเข้าไว้ด้วยกันในพื้นที่

ย่านเยาวราช จะเห็นได้จาก วิถีชีวิต สถาปัตยกรรมที่เรียงรายอยู่ในพื้นที่จนถึงปัจจุบันก็ยังสามารถพบเห็นได้ทั่วไปในย่านเยาวราช จากวัฒนธรรมที่มีมากล้นในพื้นที่ย่านเยาวราชส่งผลให้เกิดการผสมผสานระหว่างชาวจีนกับชาวไทยจึงเป็นที่มาของชาวไทยเชื้อสายจีน ที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน ทำให้ย่านเยาวราชมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่พร้อมจะส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและช่วยให้เยาวราชกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน แม้จะเกิดสิ่งที่ไม่คาดฝันไว้จากการแพร่ระบาดของโควิด – 19 ที่ทำให้การท่องเที่ยวในย่านเยาวราชเกิดภาวะชะงัก ส่งผลให้ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวต้องปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดตามสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของพื้นที่เพื่อให้การท่องเที่ยวย่านเยาวราชยังคงดำรงอยู่ต่อไปได้ การปรับตัวจึงเกิดขึ้นกับผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในย่านเยาวราชในทุกธุรกิจที่มีความพยายามในการปรับตัวตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม และพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป ในการทำวิจัยครั้งต่อไปผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยว่าควรศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อผู้อยู่อาศัยในย่านเยาวราชเพื่อนำเสนอให้เห็นถึงปัญหาของการท่องเที่ยวที่กระทบต่อชุมชนย่านเยาวราชเพื่อนำเสนอให้เห็นถึงปัญหาของการท่องเที่ยวที่กระทบต่อชุมชนย่านเยาวราช

เอกสารอ้างอิง

- กษมา ประจง. (2546). ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. (2536). การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณกฤษพงษ์ เตือนดาว. (2547). ผลกระทบของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อสภาพเศรษฐกิจ-สังคมในจังหวัดแพร่. เรียกใช้เมื่อ 8 มกราคม 2564 จาก <https://search.lib.cmu.ac.th/search/?searchtype=&searcharg=b1353103>
- พินนภัทร์ พันทนา. (2555). ผลกระทบการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนท่าคา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการโรงแรมและท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- รพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ. (2545). การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นผลจากการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาจังหวัดน่าน. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วรชัย โรจนพรทิพย์. (2548). ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังมือ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริชัย หวันแก้ว และคณะ. (2547). สังคมและวัฒนธรรม: การเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.

Douglas F. (1985). Travel and Tourism Management. London: Macmillan.

Robert C. M. & Alastair M. (1985). The Tourism System: An Introductory Text. New Jersey: Prentice-Hall International.

ประสิทธิผลของการใช้ผ้ายืดพุงแผลสำหรับผู้ป่วยหลังผ่าตัดทางนรีเวช โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี*

EFFECTIVENESS OF USING ELASTIC BANDAGE FOR PATIENTS AFTER GYNECOLOGICAL SURGERY, SURAT THANI HOSPITAL

ราตรี ฉายากุล

Ratree Chayakul

โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี

Surat Thani hospital, Thailand

วรรณดี เสือมาก

Wandee Sueamak

วีรวรรณ เกิดทอง

Weerawan Keadthong

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุราษฎร์ธานี

Boromarajonani College of Nursing Surat Thani, Thailand

E-mail: wandee@bcnsurat.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเป็นการวิจัยกึ่งทดลอง เพื่อศึกษาผลของการใช้ผ้ายืดพุงแผลต่อการบรรเทาอาการปวด การลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัด ความพึงพอใจต่อการใช้ผ้ายืดพุงแผล และปริมาณยาแก้ปวดที่ใช้ หลังผ่าตัด กลุ่มตัวอย่างคือผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาโดยการผ่าตัดทางนรีเวช จำนวน 60 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบไปด้วยผ้ายืดพุงแผล แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบบันทึกระดับความปวดและการใช้ยาแก้ปวด แบบบันทึกการลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัด และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการใช้ผ้ายืด พุงแผล ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .72 วิเคราะห์ข้อมูลสถิติโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัย พบว่า ผู้ป่วยหลังผ่าตัดทางนรีเวชกลุ่มที่ใช้ผ้ายืด พุงแผลมีระดับความปวดน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ใช้ผ้ายืดพุงแผล สามารถลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัดได้ เร็วกว่ากลุ่มที่ไม่ใช้ผ้ายืดพุงแผล และมีความต้องการใช้ยาแก้ปวดน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ใช้ผ้ายืดพุงแผล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ($p < .01$) และมีความพึงพอใจต่อการใช้ผ้ายืดพุงแผล โดยรวมและรายข้อ อยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการใช้ผ้า

* Received 4 May 2021; Revised 20 May 2021; Accepted 7 June 2021

ยึดพุงแผลในผู้ป่วยหลังผ่าตัด หน้าท้องประเภทอื่น ๆ ในการบรรเทาปวดแผลผ่าตัดร่วมกับการใช้ยาแก้ปวดตามแผนการรักษาเพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพในการลดปวดให้มากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพ, ยึดพุงแผล, ผู้ป่วยหลังผ่าตัดทางนรีเวช, โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี

Abstract

A study on the effectiveness of using elastic bandage in patients after gynecological surgery at Surat Thani hospital. It is a quasi-experimental research. To study the effect of using elastic bandage on pain relief, early ambulation, satisfaction with the use of elastic bandage and the amount of medication used after surgery. The sample used was 60 Patients underwent gynecological surgery. The tool used in research consisted of bandage, personal data questionnaire, pain level record form and pain medication use, Record of time the patient can early ambulation and satisfaction questionnaire on the use of elastic bandage. Get confidence value .72. The statistical data was analyzed using frequency, Percentage, mean, standard deviation and independent t-test. The results showed that Patients after gynecological surgery using elastic bandages the pain level was lower than the group did not use the bandage to support the wound, was able to get early ambulation faster and need of medication for pain relieve less than those who did not use the bandage, Statistically Significant at the level ($P < .01$). There was a high level of satisfaction with the use of elastic bandages for wound support overall and each item. Result of this study can be utilized in patients after other types of abdominal surgery in alleviating surgical wound pain together with use of medication to increase efficiency in reducing pain even more.

Keywords: Effectiveness, elastic bandage, patients after gynecological surgery, Surat Thani hospital

บทนำ

การผ่าตัดทางนรีเวชเป็นหัตถการที่พบบ่อยในการรักษาโรคทางนรีเวช โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานีเป็นโรงพยาบาลระดับตติยภูมิ มีสูติ-นรีแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญ จึงมีผู้รับบริการซึ่งเป็นสตรีที่เจ็บป่วยด้วยโรค ทางนรีเวชกรรมเข้ามารับการรักษาเป็นจำนวนมาก "จากข้อมูลสถิติการให้บริการของโรงพยาบาลสุราษฎร์ธานีที่ผ่านมามีพบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2560-2562 มีผู้ป่วยที่

ได้รับการรักษาโดยการผ่าตัดทางหน้าท้องจำนวน 450, 660 และ 692 รายตามลำดับ (โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี, 2563) โดยมีแนวโน้มที่สูงขึ้นทุกปี ซึ่งข้อบ่งชี้ในการผ่าตัดส่วนใหญ่ ได้แก่ เนื้องอกมดลูก เช่น Leiomyoma's, endometriosis, Adenomyosis และ Adnexal mass เนื้องอกรังไข่ เช่น Ovarian cyst, Ovarian tumor อาการของโรคเย็บพลัน เช่น ตั้งครภ์นอกมดลูก (Ectopic pregnancy) ฝีที่ปีกมดลูกและรังไข่ (Tubo-ovarian abscess; TOA) และเลือดออกจากมดลูกผิดปกติ (Abnormal uteri bleeding; AUB, Dysfunctional uteri bleeding; DUB) ตลอดจนการป้องกันโรคมะเร็ง (cancer prophylaxis) ในกลุ่มมะเร็งปากมดลูกระยะก่อนลุกลาม (Pre-invasive CA Cervix) การผ่าตัดทางหน้าท้องเป็นการผ่าตัดใหญ่ที่ต้องใช้เวลานาน เกิดการบาดเจ็บของเนื้อเยื่อ กล้ามเนื้อ เอ็น พังผืด หลอดเลือด และเส้นประสาท ผลที่ตามมาคือความปวดแบบเฉียบพลันความปวดเฉียบพลันหลังผ่าตัดนั้นมีการตอบสนองของเซลล์ประสาทรับความรู้สึกปวด ในระบบประสาทส่วนปลาย (Peripheral sensitization) และการตอบสนองของเซลล์ประสาทรับความรู้สึกปวดในระบบประสาทส่วนกลาง (Central sensitization) รวมถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับของเหลวต่าง ๆ ในร่างกาย (humoral) ความปวดเฉียบพลันหลังผ่าตัดมีทั้งความปวดขณะพักและความปวดขณะเคลื่อนไหว ทำให้เกิดการฟื้นตัวหลังผ่าตัดที่ล่าช้า (ปรก เหล่าสุวรรณ, 2560) หลังผ่าตัดใน 24 ชั่วโมงแรกจะมีระดับความปวดรุนแรงมากถึงมากที่สุด ร้อยละ 40-70 (เสาวนิตย์ กมลวิทย์ และปิ่นอนงค์ รัตนปทุมวงศ์, 2557) นอกจากนี้การผ่าตัดบริเวณหน้าท้องยังส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ ซึ่งผลกระทบด้านร่างกายที่สำคัญคือผู้ป่วย ต้องเผชิญกับอาการปวดแผลผ่าตัด ซึ่งเกิดขึ้นอย่างเฉียบพลันและรุนแรงมากในระยะ 24 ชั่วโมงแรก และ จะลดลงในระดับปานกลาง และน้อยในระยะ 48 และ 72 ชั่วโมงหลังผ่าตัด (อังคณา จงเจริญ และสิริกร เทียนหล่อ, 2558) โดยความรุนแรงของความเจ็บปวดจะเพิ่มมากขึ้นจากการไอและการเคลื่อนไหวร่างกาย (ดวงกมล ปิ่นเฉลียว และพรพรรณ ภูสาหัส, 2558) และผู้ป่วยที่ได้รับการจัดการความปวดตามแนวปฏิบัติทางคลินิกด้านการจัดการความปวดในผู้ป่วยหลังผ่าตัดในห้องพักฟื้น ก่อนออกจากห้องพักฟื้นมีระดับความปวดลดลง (ปิ่นอนงค์ รัตนปทุมวงศ์ และมาลินี อยู่ใจเย็น, 2557)

ความปวดเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่ผู้ป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ เนื่องจากผู้ป่วยต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะหลังผ่าตัดภายใน 24 ชั่วโมงแรก ซึ่งการจัดการความปวด ในระยะหลังผ่าตัดแบ่งได้เป็น 2 วิธีใหญ่ ๆ คือการจัดการกับความปวดโดยการให้ยาและการจัดการกับความปวดโดยไม่ใช้ยา สำหรับวิธีการจัดการความปวดโดยไม่ใช้ยาไม่ใช่บทบาทอิสระของพยาบาล แต่พยาบาลควรมีความรู้เกี่ยวกับยาบรรเทาความปวดชนิดต่าง ๆ รวมทั้งผลข้างเคียงและภาวะแทรกซ้อน ที่อาจเกิดขึ้นได้จากการให้ยา เพื่อตัดสินใจในการให้ยาบรรเทาความปวดตามแผนการรักษาของแพทย์อย่างมีประสิทธิภาพ และปราศจากภาวะแทรกซ้อนแก่ผู้ป่วย ส่วนวิธีการจัดการกับความปวดโดยไม่ใช้ยาจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ

ของการจัดการกับความปวดด้วยยา ลดภาวะเสี่ยงของการเกิดภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดจากผลข้างเคียงของการใช้ยา และเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมตนเองของผู้ป่วย ส่วนปัจจัยด้านอายุ ชนิดการผ่าตัดและระยะเวลาในการผ่าตัดไม่มีความสัมพันธ์กับระดับความปวดหลังผ่าตัด (จุฑารัตน์ สว่างชัย และศรีสุตา งามขำ, 2560) สำหรับการศึกษาผลลัพธ์ของการใช้แนวปฏิบัติทางการแพทย์ในการจัดการ ความปวดหลังผ่าตัดในผู้ป่วยหลังผ่าตัดช่องท้อง พบว่าคะแนนความปวดหลังผ่าตัดใน 24, 48 และ 72 ชั่วโมง ในกลุ่มทดลองน้อยกว่ากลุ่มควบคุม และความพึงพอใจในกลุ่มทดลองมากกว่ากลุ่มควบคุม (กันตา โกสมร, 2557) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเปรียบเทียบผลของการใช้ผ้าพันหน้าท้องแบบ 12 สายผูกด้วยเชือกกับผ้าพันหน้าท้องแบบ 3 สายติดเวลโครเทปในสตรีหลังผ่าตัดคลอด พบว่าผ้าพันหน้าท้องทั้ง 2 แบบสามารถลด ความปวดและสร้างความพึงพอใจให้สตรีหลังผ่าตัดคลอดได้ โดยคะแนนความปวดที่ลดลงภายหลังใช้ผ้าพัน ทั้ง 2 แบบไม่แตกต่างกัน (พรศรี ดิสรเตติวัฒน์ และนิตยา โรจนนิรันดร์กิจ, 2561) สอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับผลของรูปแบบผ้ารัดหน้าท้องประคบเย็นต่อความปวดแผลผ่าตัดในมารดาหลังผ่าตัดคลอดทาง หน้าท้อง ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยความปวดในระยะหลังใช้ผ้ารัดหน้าท้องประคบเย็นลดลงอย่างต่อเนื่อง และมีความพึงพอใจต่อการใช้ผ้ารัดหน้าท้องประคบเย็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ศศิณารณ์ โลหิตไทย และบุญยิ่ง ทองคุปต์, 2562)

จากประสบการณ์การทำงานของผู้วิจัย พบว่าเมื่อผู้ป่วยหลังผ่าตัดทางหน้าท้องมีความปวด ผู้ป่วย บางรายจะนอนนิ่ง ๆ บางรายบอกแพทย์ บอกพยาบาล และขอยาบรรเทาปวด หลังได้รับยาบรรเทาปวด บางรายขอยาซ้ำเพราะรู้สึกว่ายังไม่หายปวด โดยคาดหวังว่าพยาบาลจะช่วยบรรเทาความปวดของเขาได้ ในทางปฏิบัติพยาบาลส่วนใหญ่จะให้ยาบรรเทาปวดตามแผนการรักษา แต่แท้จริงแล้วยังมีบทบาทอิสระของพยาบาลในการจัดการอาการปวดเพื่อส่งเสริมให้การบรรเทาความปวดจากการใช้ยามีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น โดยใช้ยาในปริมาณเท่าเดิมหรือน้อยลง เช่น การฝึกหายใจเพื่อผ่อนคลาย การเบี่ยงเบนความสนใจไปในเรื่องอื่น ๆ การประเมินความปวด และการดูแลความสุขสบาย เช่น การจัดท่านอน นอกจากนี้ยังมีการใช้ดนตรีบำบัด และนันทนาการมัดรัดหน้าท้องมาใช้ลดปวด เป็นต้น ทั้งนี้การบรรเทาด้วยวิธีการไม่ใช้ยาที่มีประสิทธิภาพ พยาบาลต้องมีเวลาให้กับผู้ป่วยโดยตรง และต้องมีการฝึกให้มีความชำนาญ (McCaffery, M., 2002) จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่ามีผู้ศึกษาเกี่ยวกับผลของการใช้ผ้ารัดหน้าท้องต่อความสุขสบาย ความพึงพอใจ และความปวดในผู้ป่วยหลังผ่าตัดคลอด และการผ่าตัดทางศัลยกรรม เพื่อให้การศึกษาเรื่องความปวดมีความครอบคลุมยิ่งขึ้น การศึกษาคครั้งนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาระดับความปวดแต่ละช่วงเวลา การใช้ยาบรรเทาปวด และการลุกนั่ง โดยเร็วภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation) โดยศึกษาในผู้ป่วยที่ได้รับการผ่าตัดทางหน้าท้องที่มารับการรักษาในหอผู้ป่วยนรีเวชกรรมโรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยที่ได้จะใช้

เป็นข้อมูลและเป็นแนวทางในการให้การพยาบาลผู้ป่วยหลังผ่าตัดทางนรีเวชให้เหมาะสมและมีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลของการใช้ผ้ายืดพุงผลต่อการบรรเทาอาการปวด การลุกนั่งโดยเร็ว ภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation) และความพึงพอใจในผู้ป่วยหลังผ่าตัดทางนรีเวช
2. เพื่อเปรียบเทียบอาการปวด การใช้ยาแก้ปวด และการลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation) ในผู้ป่วยหลังผ่าตัดทางนรีเวช ระหว่างกลุ่มที่ใช้ผ้ายืดพุงผลกับกลุ่มที่ไม่ใช้ผ้ายืดพุงผล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental research) ศึกษาสองกลุ่มแบบอนุกรมเวลา (Time series with non-equivalent control group design)

ประชากร คือผู้ป่วยหญิงที่เข้ารับการผ่าตัดทางนรีเวชในโรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี

กลุ่มตัวอย่าง คือผู้ป่วยหญิง อายุ 20-59 ปี ที่เข้ารับการผ่าตัดทางนรีเวชในโรงพยาบาลสุราษฎร์ธานีและได้รับยาระงับความรู้สึกแบบทั่วร่างกาย (General anesthesia) ขณะทำการผ่าตัด ในช่วงเดือนสิงหาคม -ตุลาคม 2563 มีเกณฑ์คุณสมบัติ คืออายุ 20-59 ปี ได้รับการผ่าตัดเปิดช่องท้องทางนรีเวช มีการรับรู้และสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ไม่มีความผิดปกติด้านกระดูก ข้อ และการเคลื่อนไหว และยินดีเข้าร่วมในการวิจัย และเกณฑ์คัดออกจากการวิจัย คือมีภาวะแทรกซ้อนที่รุนแรงจากการผ่าตัด เช่น เสียเลือดมากกว่า 1,000 มิลลิลิตรระหว่างผ่าตัด แผลผ่าตัดมีเลือดซึมหรือมีสัญญาณชีพผิดปกติหลังผ่าตัด มีแผนการรักษาโดยการให้ยาแก้ปวดแบบ around the clock ย้ายไปหอผู้ป่วยวิกฤติ หอผู้ป่วยพิเศษอื่น หรือขอยุติการเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง การศึกษาครั้งนี้คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยสองกลุ่ม ที่อิสระต่อกัน ใช้ข้อมูลจากการศึกษานำร่อง (pilot study) กำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ 95 % อำนาจการทดสอบ 80% พบว่าต้องใช้กลุ่มตัวอย่าง 17 คน/กลุ่ม ผู้วิจัยได้ปรับเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างเพื่อลดปัญหาจากการสูญหายของกลุ่มตัวอย่างระหว่างการเก็บข้อมูล จึงใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 60 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลอง 30 คน และกลุ่มควบคุม 30 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างตามสะดวก (Convenience sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง และเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือผ้ายืดพุงผลที่ผู้วิจัยออกแบบขึ้น โดยใช้ Elastic bandage ที่มีความกว้างประมาณ 6 นิ้ว ความยาวของผ้าประมาณ 38-46 นิ้ว ตัดให้ความยาว

แตกต่างกัน นำมาเย็บประกบกัน 2 ชั้น ด้านที่เหลื่อติดติดตุ๊กแกที่ผ้ายึดทั้ง 2 ข้างเพื่อปรับระดับให้กระชับตามขนาดรูปร่างของผู้ป่วย

2. เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

2.1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพ สถานภาพสมรส ประวัติการผ่าตัด ชนิดของการผ่าตัด ระยะเวลาในการผ่าตัด และเวลาที่ผู้ป่วยกลับจากห้องผ่าตัด

2.2 แบบบันทึกระดับความปวด และการใช้ยาแก้ปวด ใช้แบบประเมินที่ดัดแปลงมาจาก Thai Short-Form McGill pain Questionnaire (Kitisomprayoonkul W., et al., 2006) และ Long Form McGill pain Questionnaire (Melzack, R., 1975) เพื่อประเมินความรุนแรงของความปวด โดยให้ระบุบนเส้นที่มีตัวเลขตั้งแต่ 0-10 คะแนน โดย 0 คะแนน หมายถึงไม่เจ็บปวดเลย และ 10 คะแนน หมายถึง ปวดมากที่สุดจนทนไม่ได้ แบ่งระดับความปวดเป็น 3 ระดับ คือ ค่าคะแนนระหว่าง 1-3 หมายถึง ผู้ป่วยรับรู้ว่ามี ความรุนแรงของความปวดระดับเล็กน้อย ค่าคะแนนระหว่าง 4-6 หมายถึง ผู้ป่วยรับรู้ว่ามี ความรุนแรงของความปวดระดับปานกลาง และค่าคะแนนระหว่าง 7-10 หมายถึง ผู้ป่วยรับรู้ว่ามี ความรุนแรงของความปวดระดับมาก

2.3 แบบบันทึกการลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation) เป็นแบบบันทึก ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยเป็นแบบบันทึกที่ให้ระบุวันที่ เวลาและจำนวนชั่วโมงรวม หลังได้รับการผ่าตัดที่ผู้ป่วยสามารถลุกนั่งบนเตียงได้ครั้งแรก

2.4 แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ป่วยต่อการใช้อียิปตพวงแผล เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ จำนวน 7 ข้อ ซึ่งมีเกณฑ์การ ให้คะแนน ดังนี้

5 หมายถึง มีความพึงพอใจมากที่สุด

4 หมายถึง มีความพึงพอใจมาก

3 หมายถึง มีความพึงพอใจปานกลาง

2 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อย

1 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

โดยมีการแปลความหมายของระดับความพึงพอใจโดยรวมและรายด้าน คือ 1) ช่วงคะแนน 1.00-1.50 หมายถึง พึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด 2) ช่วงคะแนน 1.51-2.50 หมายถึง พึงพอใจอยู่ในระดับน้อย 3) ช่วงคะแนน 2.51-3.50 หมายถึง พึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง 4) ช่วงคะแนน 3.51-4.50 หมายถึง พึงพอใจอยู่ในระดับมาก 5) ช่วงคะแนน 4.51-5.00 หมายถึง พึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสมของการใช้ภาษา จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน

ประกอบด้วย อาจารย์แพทย์ผู้สอนวิจัย R2R แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านสูติ-นรีเวชกรรม และพยาบาลผู้เชี่ยวชาญด้านการพยาบาลทางนรีเวชกรรม พบว่ามีค่า IOC เท่ากับ 1 หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำไปหาความความเที่ยง (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาไปทดลองใช้กับผู้ป่วยหญิงที่เข้ารับการผ่าตัดทางนรีเวช จำนวน 10 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย วิเคราะห์ค่าความเที่ยงของเครื่องมือโดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach' alpha coefficient) ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ .72

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี ลำดับที่ 74/2563 ลงวันที่ 21 กรกฎาคม 2563 โดยผู้วิจัยอธิบายถึงวัตถุประสงค์ในการวิจัย ประโยชน์เกี่ยวกับการเข้าร่วมการวิจัย กลุ่มตัวอย่างสามารถหยุดหรือปฏิเสธการเข้าร่วมการวิจัยได้โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ข้อมูลที่ได้เก็บเป็นความลับ และการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลในภาพรวมด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยนำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเสนอต่อผู้อำนวยการโรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี และชี้แจงวัตถุประสงค์วิธีการดำเนินการวิจัย และขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ผู้วิจัยสำรวจรายชื่อผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาดูแลด้วยการผ่าตัดทางหน้าท้องเพื่อตัดอวัยวะ ในอุ้งเชิงกราน โดยตรวจสอบคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แล้วคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง เข้ากลุ่มควบคุมจนครบ 30 คนก่อน และเข้ากลุ่มทดลองภายหลังอีก 30 คนจับคู่กลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองโดยคำนึงถึงความคล้ายคลึงกันในเรื่องอายุ ประสบการณ์การได้รับการผ่าตัด และชนิดของการผ่าตัด และดำเนินการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอน ระยะเวลา พร้อม ขอความร่วมมือในการวิจัย ชี้แจงถึงการพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัย เมื่อกลุ่มตัวอย่างยินดียินยอมเข้าร่วมจึงให้ เซ็นยินยอม
3. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล และแบบสอบถามข้อมูลทางคลินิก ทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง โดยกลุ่มควบคุมได้รับการพยาบาลตามปกติ ส่วนกลุ่มทดลองได้รับการพยาบาลตามปกติ ร่วมกับการใช้ผ้ายัดพุงแผลรัดหน้าท้องผ่านแผลผ่าตัดภายใน 24 ชั่วโมงแรกหลังผ่าตัด
4. ผู้วิจัยประเมินระดับความปวดเมื่อผู้ป่วยแรกกลับจากห้องผ่าตัดมาถึงหอผู้ป่วย และประเมินระดับความปวด และการใช้ยาแก้ปวดซ้ำทุก 8 ชั่วโมง
5. เมื่อครบ 24 ชั่วโมงหลังผ่าตัด ผู้วิจัยให้ผู้ป่วยหลังผ่าตัดทางนรีเวชตอบแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการใช้ผ้ายัดพุงแผล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติกำหนดค่าความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคล ระดับความปวดและการใช้ยาแก้ปวด ระยะเวลาที่ผู้ป่วยสามารถลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation) ความพึงพอใจของผู้ป่วยต่อการใช้ผ้ายัดพุงแผล วิเคราะห์ด้วยสถิติความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระดับความปวดและการใช้ยาแก้ปวด ระยะเวลาที่ผู้ป่วยสามารถลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation) ความพึงพอใจของผู้ป่วยต่อการใช้ผ้ายัดพุงแผลโดยใช้การทดสอบค่าที (Independent t-test)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ผลการวิจัย นำเสนอผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล และผลของการใช้ผ้ายัดพุงแผลต่อการบรรเทาอาการปวด การลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation) ความพึงพอใจในผู้ป่วยหลังผ่าตัดทางรีเวช และการใช้ยาแก้ปวด ดังแสดงในตารางที่ 1-5

ตารางที่ 1 จำนวนร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ป่วยจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพ ประวัติการผ่าตัด ชนิดการผ่าตัด ระยะเวลาในการผ่าตัด

ข้อมูลทั่วไป	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน (N=30)	ร้อยละ	จำนวน (N=30)	ร้อยละ
อายุ				
20-30 ปี	7	23.33	7	23.33
31-40 ปี	9	30.00	10	33.33
41-50 ปี	10	33.33	13	43.33
51-59 ปี	4	13.33	0	0.00
ระดับการศึกษา				
ประถมศึกษา	12	40.00	12	40.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	7	23.33	4	13.33
มัธยมศึกษาตอนปลาย	2	6.67	6	20.00
อนุปริญญา	4	13.33	0	0.00
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	4	13.33	8	26.67
ปริญญาโทหรือสูงกว่า	1	3.33	0	0.00
อาชีพ				
นักเรียน/นักศึกษา	1	3.33	1	3.33
แม่บ้าน	3	9.09	5	16.67
เกษตรกร	10	33.33	11	36.67
รับจ้าง	12	40.00	9	30.00
ค้าขาย/เจ้าของกิจการ	4	13.33	3	9.09
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	0	0.00	1	3.33

ข้อมูลทั่วไป	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน (N=30)	ร้อยละ	จำนวน (N=30)	ร้อยละ
สถานภาพ				
โสด	7	23.33	3	9.09
สมรส	22	73.33	25	83.33
หม้าย/หย่า/แยก	1	3.33	2	6.67
ประวัติการผ่าตัด				
ไม่เคยรับการผ่าตัด	18	60.00	18	60.00
เคยรับการผ่าตัด	12	40.00	12	40.00
ชนิดการผ่าตัด				
TAH	5	16.67	4	13.33
TAH with BSO	8	26.67	10	33.33
BSO	0	0.00	2	6.67
Salphingo-oophorectomy/ Salphingectomy	17	56.67	14	46.67
ระยะเวลาในการผ่าตัด				
1 ชั่วโมง	20	66.67	19	63.33
2 ชั่วโมง	7	23.33	6	20.00
3 ชั่วโมง	3	9.09	5	16.67

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 41-50 ปี ทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมคิดเป็นร้อยละ 33.33 และ 43.33 ตามลำดับ มีอายุระหว่าง 31-40 ปี ทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม คิดเป็นร้อยละ 30 และ 33.33 ตามลำดับ ระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 40 อาชีพมีอาชีพเกษตรกรทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ 36.67 ตามลำดับ และมีอาชีพรับจ้างทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมคิดเป็น ร้อยละ 40 และ 30 ตามลำดับ มีสถานภาพสมรสทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม คิดเป็นร้อยละ 73.33 และ 83.33 ตามลำดับ ไม่เคยได้รับการผ่าตัด ทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 60 ได้รับการผ่าตัด Salphingo-oophorectomy/Salphingectomy ทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมคิดเป็น ร้อยละ 56.67 และ 46.67 ตามลำดับ ส่วนระยะเวลาในการผ่าตัดส่วนใหญ่อยู่ที่ 1 ชั่วโมงทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม คิดเป็นร้อยละ 66.67 และ 63.33 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้ป่วยจำแนกตามระดับความปวดใน 24 ชั่วโมงแรกหลังผ่าตัด

ข้อมูลผู้ป่วย	จำนวน (คน) และร้อยละของผู้ป่วยที่ได้รับการประเมินความปวด			
	แรกรับ	8 ชั่วโมง	16 ชั่วโมง	24 ชั่วโมง
กลุ่มทดลอง				
ระดับความปวด (pain score)				
ปวดเล็กน้อย (NRS 1-3)	0 (0.00)	2 (6.67)	8 (26.67)	10 (33.33)
ปวดปานกลาง (NRS 4-6)	6 (20.00)	17 (56.67)	19 (63.33)	20 (66.67)
ปวดมาก (NRS 7-10)	24 (80.00)	11 (36.67)	3 (10.00)	0 (0.00)
กลุ่มควบคุม				
ระดับความปวด (pain score)				
ปวดเล็กน้อย (NRS 1-3)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	1 (3.33)
ปวดปานกลาง (NRS 4-6)	0 (0.00)	2 (6.67)	10 (33.33)	22 (73.33)
ปวดมาก (NRS 7-10)	30 (100.00)	28 (93.33)	20 (66.67)	7 (23.33)

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มทดลองมีระดับความปวดเมื่อแรกกลับจากห้องผ่าตัดส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับปวดมาก คิดเป็นร้อยละ 80 หลังผ่าตัด 8 ชั่วโมงส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับปวดปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 56.67 หลังผ่าตัด 16 ชั่วโมงส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับปวดปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 63.33 และหลังผ่าตัด 24 ชั่วโมง ส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับปวดปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 66.67 ส่วนกลุ่มควบคุมมีระดับความปวดเมื่อแรกกลับจากห้องผ่าตัดทุกคนอยู่ที่ระดับปวดมาก คิดเป็นร้อยละ 100 หลังผ่าตัด 8 ชั่วโมงส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับปวดมาก คิดเป็นร้อยละ 93.33 หลังผ่าตัด 16 ชั่วโมงส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับปวดมาก คิดเป็นร้อยละ 66.67 และหลังผ่าตัด 24 ชั่วโมงส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับปวดปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 73.33

ตารางที่ 3 จำนวนร้อยละของผู้ป่วยจำแนกตามระยะเวลาในการลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation)

ข้อมูลผู้ป่วย	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน N=30	ร้อยละ	จำนวน N=30	ร้อยละ
ระยะเวลาในการลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation)				
11-15 ชั่วโมงหลังได้รับการผ่าตัด	12	40	1	3.33
16-20 ชั่วโมงหลังได้รับการผ่าตัด	14	46.67	6	20
21-25 ชั่วโมงหลังได้รับการผ่าตัด	4	13.33	17	56.67
26-30 ชั่วโมงหลังได้รับการผ่าตัด	0	0.00	6	20

จากตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มทดลองส่วนใหญ่สามารถลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation) ใน 16-20 ชั่วโมงหลังได้รับการผ่าตัด คิดเป็นร้อยละ 46.67 รองลงมา คือ สามารถลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัดใน 11-15 ชั่วโมงหลังได้รับการผ่าตัด คิดเป็นร้อยละ 40 และสามารถลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัดใน 21-25 ชั่วโมง หลังได้รับการผ่าตัดน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 13.33 ส่วนกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่สามารถลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัดใน 21-25 ชั่วโมงหลังได้รับการผ่าตัด คิดเป็นร้อยละ 56.67 รองลงมา คือ สามารถลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัดใน 16-20 ชั่วโมงหลังได้รับการผ่าตัด และ 26-30 ชั่วโมงหลังได้รับการผ่าตัด คิดเป็นร้อยละ 20 และสามารถลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัดใน 11-15 ชั่วโมง หลังได้รับการผ่าตัดน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 3.33

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความพึงพอใจต่อการ ใช้ผ้ายืดพุงแผลหลังผ่าตัด จำแนกรายข้อและโดยรวม (N=30)

ข้อความ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
มีความรู้สึกรู้สึกมั่นใจในการพลิกตะแคงตัวเมื่อใช้ผ้ายืดพุงแผล	4.50	.51	มาก
รู้สึกว่าการใช้ผ้ายืดพุงแผลไม่ทำให้อึดอัด	3.70	.65	มาก
รู้สึกสบายเมื่อใช้ผ้ายืดพุงแผล	4.20	.48	มาก
มั่นใจว่าการใช้ผ้ายืดพุงแผลช่วยให้ลุกนั่งได้สะดวกขึ้น	4.40	.50	มาก
มั่นใจว่าผ้ายืดพุงแผลช่วยบรรเทาอาการปวดได้	4.47	.51	มาก
คิดว่าการใช้ผ้ายืดพุงแผลช่วยป้องกันเลือดซึมจากแผลผ่าตัดได้	4.20	.48	มาก
พึงพอใจที่ได้ใช้ผ้ายืดพุงแผล	4.37	.49	มาก
ภาพรวม	4.24	.34	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า กลุ่มทดลองมีความพึงพอใจต่อการ ใช้ผ้ายืดพุงแผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.24$, $SD = .34$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก โดยมีความมั่นใจในการพลิกตะแคงตัวเมื่อใช้ผ้ายืดพุงแผลมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.50$, $SD = .51$) รองลงไปได้แก่นั่นมั่นใจว่าผ้ายืดพุงแผล ช่วยบรรเทาอาการปวดได้ ($\bar{x} = 4.47$, $SD = .51$) และมั่นใจว่าการใช้ผ้ายืดพุงแผลช่วยให้ลุกนั่งได้สะดวกขึ้น ($\bar{x} = 4.40$, $SD = .50$) ตามลำดับ ส่วนรู้สึกว่าการใช้ผ้ายืดพุงแผลไม่ทำให้อึดอัดมีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{x} = 3.70$, $SD = .65$)

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของผู้ป่วยที่ได้รับยาระงับปวดใน 24 ชั่วโมงแรกหลังผ่าตัด

จำนวนครั้งที่ได้รับยาแก้ปวด	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน N=30	ร้อยละ	จำนวน N=30	ร้อยละ
ไม่ขอรับยาแก้ปวด	11	36.67	1	3.33
1 ครั้ง	11	36.67	8	26.67
2 ครั้ง	7	23.33	12	40.00
3 ครั้ง	1	3.33	9	30.00

จากตารางที่ 5 พบว่า กลุ่มทดลองไม่ขอรับยาแก้ปวดและมีการใช้ยาแก้ปวดจำนวน 1 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 36.67 ส่วนกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่มีการขอรับยาแก้ปวดจำนวน 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมาคือขอรับยาแก้ปวดจำนวน 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 30

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบอาการปวด การใช้ยาแก้ปวด และการลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation) ในผู้ป่วยหลังผ่าตัดทางนรีเวช ระหว่างกลุ่มที่ใช้ผ้ายืดพยุงแผลกับกลุ่มที่ไม่ใช้ผ้ายืดพยุงแผล ดังแสดงในตารางที่ 6-7

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนระดับความเจ็บปวด แรกกลับจากห้องผ่าตัด หลังผ่าตัด 8 ชั่วโมง หลังผ่าตัด 16 ชั่วโมง และหลังผ่าตัด 24 ชั่วโมง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}$	S.D.	t
แรกกลับจากห้องผ่าตัด				
กลุ่มทดลอง	30	7.60	1.45	3.96*
กลุ่มควบคุม	30	8.90	1.06	
หลังผ่าตัด 8 ชั่วโมง				
กลุ่มทดลอง	30	5.80	1.47	6.41*
กลุ่มควบคุม	30	7.90	1.03	
หลังผ่าตัด 16 ชั่วโมง				
กลุ่มทดลอง	30	4.63	1.35	7.45*
กลุ่มควบคุม	30	7.07	1.17	
หลังผ่าตัด 24 ชั่วโมง				
กลุ่มทดลอง	30	3.83	.91	6.76*
กลุ่มควบคุม	30	5.60	1.10	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $<.01$

จากตารางที่ 6 พบว่าค่าเฉลี่ยของระดับความเจ็บปวดเมื่อแรกกลับจากห้องผ่าตัด หลังผ่าตัด 8, 16 และ 24 ชั่วโมง ในกลุ่มที่ใช้ผ้ายืดพยุงแผลน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ใช้ผ้ายืดพยุงแผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ $(p<.01)$

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนการลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation) และความต้องการใช้ยาแก้ปวด ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{x}$	S.D.	t
การลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation)				
กลุ่มทดลอง	30	16.73	3.25	6.65*
กลุ่มควบคุม	30	22.60	3.58	
ความต้องการใช้ยาแก้ปวด				
กลุ่มทดลอง	30	.93	.87	4.66*
กลุ่มควบคุม	30	1.97	.85	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $<.01$

จากตารางที่ 7 พบว่า ค่าเฉลี่ยของการลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation) ในกลุ่มที่ใช้ผ้ายืดพยุงแผลเร็วกว่ากลุ่มที่ไม่ใช้ผ้ายืดพยุงแผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ($p<.01$) และความต้องการใช้ยาแก้ปวดในกลุ่มที่ใช้ผ้ายืดพยุงแผลน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ใช้ผ้ายืดพยุงแผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ($p<.01$)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของระดับความเจ็บปวดแตกต่างกันในระยะแรก รับ กลับจากห้องผ่าตัด หลังผ่าตัด 8, 16 และ 24 ชั่วโมง โดยความปวดลดลงตามลำดับ สอดคล้องกับการศึกษาของอัญญา วิชชพัฒนางกูร ที่ศึกษาผลของโปรแกรมการสอนแนะนำกลุ่มอาการของผู้ป่วยหลังผ่าตัด ช่องท้องทางนรีเวช พบว่า ความรุนแรงของกลุ่มอาการหลังผ่าตัดวันที่ 1, 2 และ 3 ของผู้ป่วยผ่าตัดช่องท้องทางนรีเวชที่ได้รับโปรแกรมการสอนแนะนำน้อยกว่ากลุ่มที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ (อัญญา วิชชพัฒนางกูร, 2558) การศึกษาของภคธิดา มหาแก้ว ที่ศึกษาผลลัพธ์ของการจัดการความปวดหลังผ่าตัดในผู้ป่วยที่ได้รับการผ่าตัดแบบนัดล่วงหน้า พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการรับรู้การจัดการความปวดหลังผ่าตัดอยู่ในระดับมาก และค่าเฉลี่ยของคะแนนความรุนแรงของความปวดหลังผ่าตัดวันที่ 1 วันที่ 2 และวันที่ 3 อยู่ในระดับมาก (ภคธิดา มหาแก้ว, 2559) การศึกษาของณภัสสร ประชุมทอง และวรรณิ แก้วคงธรรม ที่ศึกษา ผลของการใช้แนวปฏิบัติทางการพยาบาลในการจัดการความปวดหลังผ่าตัดทางช่องท้องต่อระดับความปวด และความพึงพอใจ พบว่า คะแนนความปวดหลังผ่าตัดระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมใน 24, 48 และ 72 ชั่วโมงหลังผ่าตัด ระดับความปวดในกลุ่มทดลองน้อยกว่ากลุ่มควบคุม (ณภัสสร ประชุมทอง และวรรณิ แก้วคงธรรม, 2559) การศึกษาของวิริยา ศิลา ที่ศึกษาผลของโปรแกรมการจัดการอาการของผู้ป่วยนรีเวชหลังผ่าตัดทางหน้าท้องต่ออาการปวดหลังผ่าตัดและอาการท้องอืด ที่โรงพยาบาลระดับตติยภูมิ

แห่งหนึ่ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ผู้ป่วยกลุ่มทดลองหลังได้รับโปรแกรมการจัดการอาการของผู้ป่วยนิเวศหลังผ่าตัดทางหน้าท้องต่ออาการปวดหลังผ่าตัดและอาการท้องอืดในวันที่ 1 ถึงวันที่ 3 หลังผ่าตัดมีคะแนนเฉลี่ย ความปวดต่ำกว่ากลุ่มควบคุม (วิริยา ศิลา, 2560) การศึกษาของศศิณารณ์ โลหิตไทย และบุญยิ่ง ทองคุปต์ ที่ศึกษาผลของรูปแบบผ้ารัดหน้าท้อง ประคบเย็นต่อความปวดแผลผ่าตัดในมารดาหลังผ่าตัดคลอดทาง หน้าท้อง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยความปวดในระยะก่อน ระยะหลังใช้ผ้ารัดหน้าท้องประคบเย็นทันที และระยะหลังใช้ผ้ารัดหน้าท้องประคบเย็นในชั่วโมงที่ 4, 8, 12 และ 16 แตกต่างกัน และในระยะหลังใช้ ผ้ารัดหน้าท้องประคบเย็น กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยความปวดแผลผ่าตัดคลอดทางหน้าท้องลดลงอย่างต่อเนื่อง (ศศิณารณ์ โลหิตไทย และบุญยิ่ง ทองคุปต์, 2562) ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่าการ ผ่าตัดบริเวณหน้าท้องนั้นส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ ซึ่งผลกระทบด้านร่างกายที่สำคัญคือผู้ป่วยต้องเผชิญกับอาการปวดแผลผ่าตัด ซึ่งเกิดขึ้นอย่างเฉียบพลันและรุนแรงมากในระยะ 24 ชั่วโมงแรก และจะลดลงในระดับปานกลาง และน้อยในระยะ 48 และ 72 ชั่วโมงหลังผ่าตัดตามลำดับ

การใช้ผ้ายืดพุงแผลส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยการลุกนั่งโดยเร็วภายหลังการ ผ่าตัด (Early ambulation) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .01$) สอดคล้องกับ การศึกษาของสิริอร ช้อยุ่น และคณะ ที่ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการพันตัวหลังผ่าตัด ร่วมกับเครื่องพุงเดินหลังผ่าตัด เพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยหลังผ่าตัดช่อง ท้อง พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมปฏิบัติตัว เพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนในผู้ป่วยหลัง ผ่าตัดช่องท้องของกลุ่มทดลองมากกว่ากลุ่มควบคุม และในวันที่ 2 และ 3 หลังผ่าตัด กลุ่ม ทดลองมีอาการปวดแผลและอาการอึดแน่นท้องน้อยกว่ากลุ่มควบคุม (สิริอร ช้อยุ่น และคณะ, 2562) และสอดคล้องกับศิริพรรณ ภมรพล ที่กล่าวว่า การลุกเดินจากเตียงภายหลังผ่าตัด เป็น กิจกรรมที่ผู้รับบริการควรปฏิบัติให้เร็วที่สุดภายใน 24-48 ชั่วโมงหลังผ่าตัด เพราะนอกจากจะ ช่วยให้อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายกลับมาทำหน้าที่ตามปกติได้เร็วขึ้น ยังช่วยลดระยะพักฟื้นหลัง ผ่าตัด และ ลดระยะเวลาการพักรักษาตัวในโรงพยาบาล (ศิริพรรณ ภมรพล, 2559)

กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของความต้องการใช้ยาแก้ปวดแตกต่างกัน สอดคล้องกับ การศึกษาของจิราพร คำแก้ว และคณะ ที่ศึกษาการจัดการความปวดของผู้ป่วยผู้ใหญ่ หลังการ ผ่าตัดช่องท้องแผนกศัลยกรรมทั่วไป โรงพยาบาลนนพรัตนราชธานี พบว่าเมื่อได้รับยาแก้ปวด คะแนนความปวดลดลงเฉลี่ย 3.9 ± 1.9 (จิราพร คำแก้ว และคณะ, 2558) การศึกษาของ Ersek, M & Poe, M.C. ที่กล่าวว่า การสัมผัสเป็นการกระตุ้นบริเวณผิวหนัง เมื่อผิวหนังได้รับการ กระตุ้นโดยประสาท จะมีลักษณะคล้ายกับการนวดหรือการสัมผัสเบา ๆ ทำให้มีการยับยั้งกระแส ประสาทความเจ็บปวดในระดับไขสันหลัง ส่งผลให้เกิดการผ่อนคลายด้านจิตใจ (Ersek, M., & Poe, M. C., 2004)

กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการใช้ผ้ายืดพุงแผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ อธิบายได้ว่าผ้ายืดพุงแผลสามารถเพิ่มความกระชับของกล้ามเนื้อบริเวณ หน้าท้อง ช่วยในการประคองแผลผ่าตัดทำให้ลดการดิ้นรำละและการกระทบกระเทือนบริเวณบาดแผลเมื่อมีการเคลื่อนไหวร่างกาย จึงสามารถลดอาการปวดแผลได้ดี และเมื่อผู้ป่วยมีอาการปวดแผลลดลงจะส่งผลให้สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้เร็วขึ้น ทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองได้มากขึ้น รวมทั้งผ้ายืดพุงแผลสามารถสวมใส่ได้ง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และสามารถปรับให้กระชับตามความต้องการของผู้ป่วย สอดคล้อง กับการศึกษาของของณภัสสร ประชุมทอง และวรรณิ แก้วคงธรรม ที่ศึกษาผลของการใช้แนวปฏิบัติ ทางกายภาพในการจัดการความปวดหลังผ่าตัดทางช่องท้องต่อระดับความปวด และความพึงพอใจพบว่า ความพึงพอใจต่อการปฏิบัติกายภาพในการจัดการความปวดหลังผ่าตัดในกลุ่มทดลองมากกว่ากลุ่มควบคุม (ณภัสสร ประชุมทอง และวรรณิ แก้วคงธรรม, 2559) การศึกษาของศศิณารณ์ โลหิตไทย และบุญยิ่ ทองคุปต์ ที่ศึกษาผลของรูปแบบผ้ารัดหน้าท้องประคบเย็นต่อความปวดแผลผ่าตัดในมารดาหลังผ่าตัดคลอดทางหน้าท้อง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการใช้ผ้ารัดหน้าท้องประคบเย็นโดยรวมอยู่ใน ระดับมาก (ศศิณารณ์ โลหิตไทย และบุญยิ่ ทองคุปต์, 2562) การศึกษาของพรศรี ดิสรเตตวิวัฒน์ และนิตยา โรจนนรินทร์กิจ ที่ศึกษาการเปรียบเทียบผลของการใช้ผ้าพันหน้าท้องแบบ 12 สายผูกด้วยเชือกกับผ้า พันหน้าท้องแบบ 3 สายติดเวลโครเทป ของสตรีหลังผ่าตัดคลอดในโรงพยาบาลรามาธิบดี พบว่า สตรีหลังคลอด มีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจต่อการใช้ผ้าพันหน้าท้องทั้ง 2 แบบไม่แตกต่างกัน เนื่องจากการใช้ผ้าพันหน้าท้องทั้ง 2 แบบมีหลักการในการช่วยบรรเทาปวด มีความสะดวกและมีประโยชน์ต่อการใช้งานเช่นเดียวกัน ช่วยให้สตรีหลังผ่าตัดคลอดมีความมั่นใจ สะดวกต่อการเคลื่อนไหว เปลี่ยนอิริยาบถ เกิดความสุขสบายขึ้น (พรศรี ดิสรเตตวิวัฒน์ และนิตยา โรจนนรินทร์กิจ, 2561)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย พบว่าผู้ป่วยหลังผ่าตัดทางนรีเวชกลุ่มที่ใช้ผ้ายืดพุงแผลมีระดับความปวดน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ใช้ผ้ายืดพุงแผล สามารถลุกนั่งได้เร็วภายหลังการผ่าตัด (Early ambulation) เร็วกว่ากลุ่มที่ไม่ใช้ ผ้ายืดพุงแผล และมีความต้องการใช้ยาแก้ปวดน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ใช้ผ้ายืดพุงแผล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ($p < .01$) รวมทั้งมีความพึงพอใจต่อการใช้ผ้ายืดพุงแผลโดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ 1) ผู้บริหารและผู้บริหารพยาบาลควรมีการใช้ผ้ายืดพุงแผล ในผู้ป่วยหลังผ่าตัดหน้าท้องประเภทอื่น ๆ ในการบรรเทาอาการปวดแผลผ่าตัดร่วมกับการใช้ยาแก้ปวด ตามแผนการรักษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ในการลดปวดให้มากยิ่งขึ้น 2) พยาบาลควรให้การพยาบาลโดยการใช้ผ้ายืดพุงแผลร่วมกับการใช้วิธีบรรเทาปวดวิธีที่ไม่ใช่ยาอื่น ๆ เช่น การฟังดนตรี การ

ผ่อนคลายเป็นการกำหนดลมหายใจเข้า-ออก ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) การศึกษาผลของการใช้ผ้ายืดพุงแผล ด้านอื่น ๆ นอกจากความเจ็บปวด การเคลื่อนไหวร่างกาย การได้รับยาแก้ปวด เช่น การพันตัวหลังผ่าตัด ภาวะแทรกซ้อนหลังผ่าตัด คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยหลังได้รับการผ่าตัด เป็นต้น 2) ศึกษาระดับความปวด การเคลื่อนไหวร่างกายหลังผ่าตัด การใช้ยาแก้ปวดหลังผ่าตัด ในผู้ป่วยหลังผ่าตัดทางหน้าท้องประเภทอื่น ๆ เช่น ผ่าตัดคลอด ผ่าตัดช่องท้องทางศัลยกรรม เพื่อสร้างแนวปฏิบัติที่ดีในการดูแลผู้ป่วยหลังผ่าตัดต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กันตา โกสมรค์. (2557). ผลลัพธ์ของการใช้แนวปฏิบัติทางการพยาบาลในการจัดการความปวดหลังผ่าตัด โรงพยาบาลระดับตติยภูมิแห่งหนึ่งในจังหวัดปราจีนบุรี. ใน วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลผู้ใหญ่. มหาวิทยาลัยคริสเตียน.
- จิราพร คำแก้ว และคณะ. (2558). การจัดการความปวดของผู้ป่วยผู้ใหญ่ หลังการผ่าตัดช่องท้องแผนกศัลยกรรมทั่วไป โรงพยาบาลนพรัตนราชธานี. ธรรมศาสตร์เวชสาร, 15(1), 80-90.
- จุฑารัตน์ สว่างชัย และศรีสุตา งามขำ. (2560). ความปวดของผู้ป่วยหลังผ่าตัดช่องท้อง โรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์. วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 11(พิเศษ), 1-11.
- ณภัสสร ประชุมทอง และวรรณิ แก้วคงธรรม. (2559). ผลของการใช้แนวปฏิบัติทางการพยาบาลในการจัดการความปวดหลังผ่าตัดทางช่องท้อง ต่ระดับความปวดและความพึงพอใจ. วารสารสุขภาพภาคประชาชนภาคใต้, 31(1), 34-40.
- ดวงกมล ปิ่นเฉลียว และพรพรรณ ภูสาหัส. (2558). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความทุกข์ทรมานของสตรีหลังผ่าตัดคลอดทางหน้าท้อง. วารสารพยาบาลทหารบก, 16(1), 101-108.
- ปรก เหล่าสุวรรณ. (2560). International Association for the Study of Pain. ใน ฝ่ายวิสัญญีวิทยา. โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์.
- ปิ่นอนงค์ รัตนปทุมวงศ์ และมาลินี อยู่ใจเย็น. (2557). การพัฒนาแนวปฏิบัติทางคลินิกด้านการจัดการความปวดในผู้ป่วยหลังผ่าตัดในท้องพักฟื้น โรงพยาบาลระนอง. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี กรุงเทพฯ, 30(1), 86-99.
- พรศรี ดิสรเตตวิวัฒน์ และนิตยา ไรจนนรินทร์กิจ. (2561). การเปรียบเทียบผลของการใช้ผ้าพันหน้าท้องแบบ 2 สาย ผูกด้วยเชือกกับผ้าพันหน้าท้องแบบ 3 สาย ติดเวลโครเทปของสตรีหลังผ่าตัดคลอดในโรงพยาบาลรามาริบัติ. รามาริบัติพยาบาลสาร, 24(1), 80-93.
- ภักธิดา มหาแก้ว. (2559). ผลลัพธ์ของการจัดการความปวดหลังผ่าตัดในผู้ป่วยที่ได้รับการผ่าตัดแบบนัดล่วงหน้า. ใน วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลผู้ใหญ่. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วิริยา ศิลา. (2560). ผลของโปรแกรมการจัดการอาการของผู้ป่วยนรีเวชหลังผ่าตัดทางหน้าท้องต่ออาการปวดหลังผ่าตัดและอาการท้องอืด ที่โรงพยาบาลระดับตติยภูมิแห่งหนึ่ง ใน

- จังหวัดสุพรรณบุรี. ใน วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาล
ผู้ใหญ่. มหาวิทยาลัยคริสเตียน.
- ศศิณารณ์ โลหิตไทย และบุญยิ่ง ทองคุปต์. (2562). ผลของรูปแบบผ้ารัดหน้าท้องประคบเย็น
ต่อความปวดแผลผ่าตัดในมารดาหลังคลอดทางหน้าท้อง. วารสารคณะพยาบาล
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 27(1), 23-32.
- ศิริพรรณ ภูมิพล. (2559). บทบาทพยาบาลในการส่งเสริมการลุกเดินจากเตียงโดยเร็วภายหลัง
ผ่าตัด. วารสารพยาบาลสภาวิชาชีพไทย, 9(2), 14-23.
- สิริอร ช้อยุ่น และคณะ. (2562). ผลของการใช้โปรแกรมการฟื้นฟูหลังผ่าตัดร่วมกับเครื่องพุง
เดินหลังผ่าตัด เพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยหลังผ่าตัดช่องท้อง. ศรี
นครินทร์เวชสาร, 34(4), 386-392.
- เสาวนิตย์ กมลวิทย์ และปิ่นอนงค์ รัตนปทุมวงศ์. (2557). การพัฒนาแนวปฏิบัติทางคลินิกด้าน
การจัดการความปวดในผู้ป่วยหลังผ่าตัดโรงพยาบาลระนอง. วารสารกองการพยาบาล,
41(2), 23-40.
- อังคณา จงเจริญ และสิริกร เทียนหล่อ. (2558). ผลของการจัดการกับความปวดอย่างมีแบบ
แผนต่อความปวดและความพึงพอใจในการจัดการกับความปวดของผู้ป่วยผ่าตัดช่อง
ท้อง ณ โรงพยาบาลชลบุรี. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 23(2), 76-90.
- อัญญา วิชชพัฒนางกูร. (2558). ผลของโปรแกรมการสอนแนะนำต่อกลุ่มอาการของผู้ป่วยหลัง
ผ่าตัดช่องท้องทางนรีเวช. ใน วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพยาบาล
ศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี. (2563). ข้อมูลสถิติกลุ่มงานสารสนเทศ. สุราษฎร์ธานี: โรงพยาบาล
สุราษฎร์ธานี
- Ersek, M., & Poe, M. C. (2004). Pain. In M.M.Levis, S.R.Henkemper, &S.R.Dirksen
(Eds.) Medical-surgical nursing: Assessment and management of clinical
problems. St.Louis:Mosby, 6th ed.,pp.131-159.
- Kitisomprayoonkul W., et al., (2006). Thai Short-Form McGill pain Questionnaire.
J Med Assoc Thai. 89(6), 846-53.
- McCaffery, M. (2002). What is the role of nondrug methods in the nursing care of
patient with acute pain? Pain Management Nursing, 3(3), 77-80.
- Melzack, R. (1975). The McGill pain Questionnaire: major properties and scoring
methods. Pain, 1(3), 277-99.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยนครพนม

วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเน้นสาขาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา ปรัชญา จิตวิทยา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double Blind Peer – Reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย และผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน ทางวารสารมีกำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน) ดังต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยนครพนม

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพุทธศาสนา บริหารการศึกษา ปรัชญา จิตวิทยา การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ สหวิทยาการอื่น ๆ

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 – 12 หน้ากระดาษ A4 หรือ B5 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตารางต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่างพิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมี

รายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

- 2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก
- 3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน
- 4) มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 300 คำต่อบทคัดย่อ
- 5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3 – 5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร พิมพ์ตัวที่ 6 และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะพิมพ์ เพิ่มอีก 0.5 ช่วงบรรทัด
- 7) การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student Centred Learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ
- 2) บทนำ (Introduction) ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) ผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ
- 5) อภิปรายผล/วิจารณ์ (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด
- 6) องค์ความรู้ใหม่ (Originality and Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย
- 7) สรุป (Conclusion) /ข้อเสนอแนะ (Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือสามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์ และรายการอ้างอิงจะต้องไม่ต่ำกว่า 10 รายการอ้างอิง/1 บทความ

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ ปิด – ปิด แล้วระบุชื่อ – นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ /เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย เว้นวรรคหนึ่งครั้งแล้วตามด้วยอ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตัวอย่าง เช่น “คุณธิปไตยทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบ เป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพบลยในภคะทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนัก” (อง.จตุกก. 21/31/37) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย อาภาโร, 2560)

3) ผู้แต่งสองรายให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมชื่อผู้แต่งทั้งสองราย แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโและเชมณัฐ อินทรสุวรรณ, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ศุศราภรณ์ แต่งตั้งลำ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปัจจุบันมากที่สุด

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลและอักษรย่อของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kemp, S., 2020)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลและอักษรย่อของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Levinson, D. & Ember, M., 1996)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Davis, S. N. et al., 2020)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ. (2548). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).//ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสุกิจ จ. สุจินโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย ใน ปวีตร ว่องวีระ. ทฤษฎี และวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (หน้า112). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อวารสาร./ปีที่/(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลข หน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ธิดาวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อสารานุกรม,(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง). สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทาอาจพันธ์. (2537). หม้อคอกควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมือง ฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อหนังสือพิมพ์,/เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

สมบุญธ ทัศนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุนิยาสัจ 4 ของพระอริยบุคคล.
ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.

นายมนัส ภาควณิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็น
ศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

วรพล ไม้สน (พลวัชร). (5 พ.ย. 2559). หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทาง
โหราศาสตร์. (นางณฐณช์ แก้วผลึก, ผู้สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ทวีศักดิ์ อุ่นจิตติกุล. (2561). พระพุทธศาสนาเถรวาท จะสืบทอดดำรงอยู่อย่างไร? เรียกใช้เมื่อ
15 มกราคม 2562 จาก <https://www.dailynews.co.th/article/666936>
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป
ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562. เรียกใช้
เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก [http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-
ประกาศ/](http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/)

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง(ถ้ามี).// ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ ตอนที่/ หน้า/ (วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57
ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- ธิดาวิมล หนัมนี่. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.
- สมบุรณ์ ตาสนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุนิยาสัจ 4 ของพระอรหันตบุคคล. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปัญญา). (2555). การจัดการศาสนาและ วัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2556 จาก http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=1304&articlegroup_id=274
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (3rd ed.). NY: Harper & Collins.
- Muniyandi, M. et al. (2015). Health literacy on tuberculosis amongst vulnerable segment of population: Special reference to Saharia tribe in central India. The Indian journal of medical research, 141(5), 640-647.
- Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. The Iranian Journal of Allergy, 6(5), 25-28.

5. การส่งบทความเข้าระบบ Thaijo เพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ของวารสารมหาวิทยาลัยนครพนมได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JMND> เมื่อส่ง

เข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง E-mail: tak.punyada@gmail.com

6. รูปแบบการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารมหาวิทยาลัยนครพนม

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วย ภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารมหาวิทยาลัยนครพนม หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการ หรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับแจ้งวารสาร ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารฯ

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ – นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ – นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16.pt).....ระบุประเภทของวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....
.....ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่ มีความน่าสนใจมากที่สุด).....
.....
.....
.....
.....

คำสำคัญ: 3 – 5 คำ

Abstract (18 pt) (300 คำ)

.....(16.pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Keywords: 3 – 5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

...(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ).....

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างอิงงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ).....

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา.....

4.สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt).....

2. (16 pt).....

3. (16 pt).....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล.....

(16 pt).....ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

[illegible]

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

.....

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่
สอดคล้อง กับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

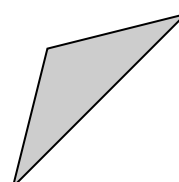
.....

.....

.....

.....

.....

(16 pt) ระบอบองค์ความรู้เป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาใน
รูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย.....

[illegible]

...(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับรัดได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

This image shows a single sheet of white paper with ten horizontal dashed lines, typical of primary-ruled notebook paper. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ
กรณีซื้อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

...(16.pt)...ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและ
ความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt) (ต้องไม่ต่ำกว่า 10 รายการ)

(16.pt).....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ – นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ – นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3 – 5 คำ

Abstract (18 pt) (300 คำ)

...(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

.....

.....

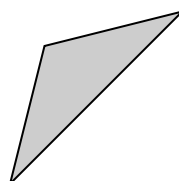
.....

.....

.....

Keywords: 3 – 5 words

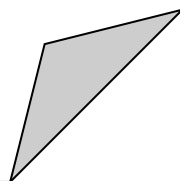
(16 pt)

[illegible]

เนื้อหา (18 pt)

.....(16 pt).....

สรุป (18 pt)

(16.pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt) (ต้องไม่ต่ำกว่า 10 รายการ)

(16.pt)

.....

.....

.....

.....

.....